ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
1
VENDREDI
1 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա _ Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ ՝– 140 Ֆ.
Արտասահման _ Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.393

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — No 14.393

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԾԱՆՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ 80 ՄԵՌԵԱԼ՝ ԽՈՒԶԻՍՏԱՆ

— o —

Բուռն կռիւներ ծագած են կրկին Խուզիստանի մայրաքաղաքը՝ Խորամշար, որ քարիւղային մեծ նաւահանգիստ մըն է եւ ուր տեղւոյն սիւննի բնակչութիւնը կը բախի « յեղափոխական ուժերուն »: Կ'ըսուի թէ արդէն խուկ 80 մեռեալ կայ: Այս նոր միջադէպերը ցոյց կու տան թէ Իրանի վիճակը միշտ չփոթ է եւ թէ կրօնական եւ ցեղային փոքրամասնութեանց հարցը դիւրին չի լուծուիր: Մաշատի մէջ ալ չորս նախկին զինուոր գնդակահարուեցան ինչ որ 233ի կը հասցնէ ցարդ կատարուած գնդակահարութիւնները: «Արաբ ժողովուրդին կազմակերպութիւնը», որ Խուզիստանի Արաբները կը ներկայացնէ միտք ունի Վալտհայմի դիմել, որպէսզի անմիջապէս պատուիրակութիւն մը ղրկէ տեղւոյն վրայ քննելու համար կացութիւնը:

1.45 ՄԻԼԻԱՌ ՏՈԼԱՐ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Ճարտարարուեստականացած երկիրներու մեծ մասը եւ Համաշխարհային Դրամատունը համաձայնած են 1.45 միլիառ տոլար տրամադրելու Թուրքիոյ:

Անգարայի մէջ, Ատեւտուրի Թուրք նախարարը յայտարարած է թէ գիները Ապրիլին 7,8 առ հարիւր յաւելում կրած էին նախորդ ամսուան (Մարտի) բաղդատմամբ եւ 57,3 առ հարիւր անցեալ տարուան բաղդատմամբ:

Այս նոր օժանդակութեան մեծ բաժինը կը բերեն Միացեալ Նահանգները՝ 248 միլիոն տոլար, ապա՝ Գերմանիա՝ 200, Պելճիա 75, Նորվեկիա 71, Ֆրանսա եւ Ճափոն 70 իւրաքանչիւրը, Իտալիա 40, Աւստրիա 35, Անգլիա եւ Զուիցերիա 30 իւրաքանչիւրը, Հոլանտա 20, Շուէտ 10. Դանիա 5, Ֆինլանտա 2, Քանատա եւ Լիւքսանպուրկ դեռ չեն ճշդած իրենց մասնակցութեան բաժինը: Այս պատկերէն կը պարզուի որ համաշխարհային հանգանակութիւն կը կատարուի « Եւրոպայի հանրային հիւանդին »:

×

Շատ ծանր բախումներ պատահած են Մայիս 28ին, ձախ եւ աջ տարրերու միջեւ Սէյոփչեհիր: 23 վիրաւոր կայ: Միջադէպերը սկսած են ալիմինիումի գործատունը: Ազգայնական սենտիքաներու համադաշնակցութիւնը ապա Թանի տուած է քաղաքին Հալքի գրասենեակը: Անգարայի մէջ ալ, Մայիս 29ին Ամերիկեւթրքական Միութեան կեդրոնատեղին վնասուած է եղեռնափորձի մը հետեւանքով:

×

Պոլսոյ զինուորական ատեանը շատ մեղմ պատիժներ տուած է Մայիս 28ին, Թիփի (Թուրք Բանուորական կուսակցութիւն, վերակազմուած 1975ին, Համայնավար կուսակցութիւնը միշտ արգիլուած է) ղեկավարներուն եւ 330 չարքայիններու, որոնք Մայիս մէկին ձերբակալուած էին ցոյցի մը ընթացքին բողոքելու համար ցոյցերու արգիլման դէմ: Բոլորն ալ դատապարտուած են 25 օրուան բանտարկութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Զորեքշաբթիէն Հինգշաբթի լուսնալիք գիշերը ժամը 2.30էն 320ի շրջանին 25 պայթումներ կատարուած են զանազան տեղեր՝ դրամատուն, ճամբորդական գրասենեակներ: Բոլոր արարքներուն տէր եղած է քորսիքական ինքնավարապաշտներու կազմակերպութիւնը: Վնասները միայն նիւթական են:

ՍԱՆ ՍԱԼՎԱՏՈՐԻ մէջ սպաննուած է Զուիցերիոյ գործավարը երբ բնակարանէն դեսպանատուն կ'երթար: Այս սպանութիւնը նոր փաստ մըն է տիրող խառնակ կացութեան:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Խորհրդարանի մերձաւոր ընտրութեանց առթիւ, Ֆիկարօ – Սոֆրէսի հանրային կարծիքի վերջին քննութիւնը (Մայիս 31) հետեւեալ պատկերը կու տայ՝ Սիմոնն Վէյլի ցանկ 30 առ հարիւր, Շիրաք 16, Միթերան 26, Մարշէ 20:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ այն օրաթերթերը (Մաթէն, Մոնտ, եւն.) որոնք դեռ 1,80ի կը ծախուէին Յունիս 1էն 2 ֆրանքի կը բարձրացնեն իրենց գիները:

ԲՐԵԺՆԵՒ Փեշտա հասաւ առջի օր: Կը թուի թէ հակառակ Արեւմուտքը «մտահոգող» իր առողջական վիճակին, կ'ուզէ ցոյց տալ թէ տակաւին ի վիճակի է աշխարհի գործերով զբաղելու:

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ հինգ ղեկավարներէն մէկը՝ Գերպ. Մաթուլաթիս – Լապուքաս մեռած է առջի օր 85 տարեկանին:

«ՄԻԼԼԻՅԷԹ»Ի ՅՕԴՈՒԱԾԱՇԱՐՔԸ

ԿԱՐՍ, ԱՐՏԱՀԱՆ, ՍԹԱԼԻՆ
ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

ԽՄԲ.— Ապրիլ 7-8ի մեր թիւով քաղելով Պոլսոյ մամուլէն, տուած էինք Թուրհան Այքուլի «Աշխարհը ցնցող տարիները» խորագիրը կրող յօդուածաշարքին մէկ մասը, որ կը վերաբերէր Սթալինի մէկ գրութեան (921 Մարտ 13ին): Միշտ *Միլլիէթ*ի մէջ, թուրք լրագրողը կը շարունակէ յօդուածաշարքը, որու նոր մասերը՝ ստորեւ:

Այս յօդուածաշարքին երկրորդ մասին մէջ կը խօսուի Թուրքեւսովետ յարաբերութիւններու մասին եւ այդ առթիւ զրոյց մը կը մէջբերուի՝ շրջանի Թուրք վարչապետ Շիւքրիւ Սարաճօղլուի եւ Անգարայի սովետ դեսպանին միջեւ: Յօդուածագիրը, անդրադառնալով այդ հանդիպումին, կը գրէ, թէ երբ Սովետները Թուրքիայէն Կարսն ու Արտահանը կը պահանջէին՝ Հայաստանի կցելու համար, այդ ուղղութեամբ ամենամեծ քաջալերանքը տեսած էին այն Հայերէն, որոնք կ'ապրէին Միացեալ Նահանգներու մէջ: Ճիշդ այդ օրերուն էր, որ Սթալին ալ Զըրչիլի կ'ըսէր. « Քանի որ չէք ուզեր Մարմարայի մէջ խարիսխ տալ մեզի, այդ պարագային թոյլ տուէք, որ Տէտէաղաճի մէջ հիմնենք »:

« Սովետները նախ Նեղուցներու մէջ խարիսխ հիմնել ուզեցին, աւելի վերջ ալ Կարսն ու Արտահանը պահանջեցին: 1945ին էր այս եւ այդ շրջանին համաշխարհային քաղաքականութեան ամէնէն հրատապ հարցերէն մին դարձաւ: Սովետ պետական անձնաւորութիւններ, Սան Ֆրանսիսքոյի հայկական կոմիտէներուն հետ կապ հաստատեցին 1945ին եւ Թուրքիոյ դէմ զօրաւոր հակաքարոզութեան արշաւ մը ձեռնարկեցին: Իսկ աշխարհի միւս երկիրներուն մէջ ցրուած Հայերու ալ մասնակցութիւնը այդ պայքարին, իրականացաւ հետեւեալ պայմաններուն ներքեւ.—

1945 Յունիս 7ին, Սարփէր երբ Անգարայէ վերադարձաւ, Սովետ. Միութեան Արտաքին Գործոց նախարար Մոլոթով անոր հաղորդեց այն պահանջները, զորս իր երկիրը ունէր Թուրքիայէ: Մոլոթով այդ առթիւ խօսեցաւ նաեւ Կարսի եւ Արտահանի մասին, բայց Սէլիմ Սարփէր անոր այդ պահանջներուն հետեւեալ պատասխանը տուաւ.

«Սովետները Կարսի եւ Արտահանի նման աննշան հողամասի մը եւ հոն ապրող փոքրաթիւ բնակչութեա՞ն պէտք ունին արդեօք:

« — Մեծ Ռուսիոյ իրականութեան մէջ նման պահանջ մը չունի, ըսաւ Մոլոթով: Սակայն Հայաստանը պէտք ունի »:

Այդ խօսակցութենէն վերջ, Սովետները Հայերու ի նպաստ լայնածաւալ արշաւի մը ձեռնարկեցին: Բազմամիլիոն տպագրութեամբ թռուցիկներ, որոնք Հայաստանը կը ծանօթացնէին եւ անոր այլազան հարցերուն մասին կը խօսէին, յատկապէս բաժնուեցան Միացեալ Նահանգներու հայկական հաւաքականութեան եւ մասնաւոր աշխատանք տարուեցաւ՝ զանոնք այլպէս տպաւորելով ազդեցութեան տակ առնելու համար: Կարելի է ըսել, թէ Սովետները իրենց այդ ռազմավարութեան մէջ ժամանակաւոր յաջողութիւն մըն ալ ունեցան: Արդէն այդ շրջաններուն Ամերիկայի երկու նախագահներն ալ, նախ Ռուզվելթ եւ ապա Թրումըն անվերապահ համակրութիւն մը ցոյց կու տային Սթալինի հանդէպ եւ ինչ որ ըսելու ըլլար, անմիջապէս տեղի կու տային ու կ'ընդունէին:

Սթալին հինէն ի վեր աչք ունէր արդէն Կարսի եւ Արտահանի վրայ, նոյնիսկ ի հեճուկս Լենինի: (Սովետ ղեկավարին տեսակէտները այդ մասին, առանձնապէս պիտի ներկայացնենք իր իսկ կողմէ ստորագրուած յօդուածով մը): Եւ այդ՝ ճիշդ այն օրերուն էր, ուր Սովետական Միութեան Պրեզիտիումը՝ Գալինին մեռած էր եւ անոր յաջորդեց Միկոյեան, որ հայկական ծագումով Ռուս մըն էր:

Ռուսերու այդ գործունէութեան դէմ, Թուրքիա Ամերիկայէ աւելի՝ Անգլիոյ էր որ կը վստահէր: Ինէօնիւ, օրուան անգլիական դեսպանին հետ կացութեան մասին խօսած էր երկարօրէն, իսկ ամերիկեան դեսպան Էտուին Ուիլսընի հանդէպ ալ իր զգացած դառնութիւնը չէր ծածկած: Դեսպանը երբ եկած էր իր հաւատարմագրերը ներկայացնել Ինէօնիւի, այդ առթիւ հարցուցած էր անոր, թէ ի՞նչ կը մտածէր Թուրքեւսովետ յարաբերութիւններու մասին: Եւ Ինէօնիւ պատասխանած էր անոր ցրտութեամբ.

« — Ոչ մէկ նորութիւն: Կը սպասենք... »:

Իրականութեան մէջ, Ինէօնիւ Ամերիկացիներու գործած անխելքութեան համար էր որ դառնացած էր: Ճիշդ էր, թէ Ինէօնիւ ստուգապէս չէր գիտեր, թէ երեք մեծ Պետութիւններու ղեկավարները Թուրքիոյ մասին ինչե՞ր խօսած էին Փոցտամի մէջ եւ սակայն Անգարայի մէջ գտնուող դեսպաններուն ընթացքէն ու վերաբերումէն շատ ալ դժուար չէր գոնէ հետեւցնել, թէ ինչեր կ'անցնէին կը դառնային երկրին ճակատագրին վերաբերմամբ:

Հապա՞ եթէ Ինէօնիւ այդ խորհրդաժողովին ատենագրութիւնները կարդացած ըլլար եւ գիտնար, օրինակ, թէ Փոցտամի այս խորհրդաժողովին ինչե՛ր խօսուած էին 1945 Յուլիս 23ի եօթներորդ նիստին: Միացեալ Նահանգներու Նախագահ Թրումընի գլխաւորութեամբ գումարուած նիստին հետեւեալ խօսակցութիւնները արձանագրուած են ատենագրութեան մէջ.—

Թրումըն.— Կը հաւատամ, որ պէտք է վերատեսութեան ենթարկել Մոնթրէօյի Համաձայնագիրը: Սեւ Ծովու Նեղուցները պէտք է որ բաց ըլլան ամբողջ աշխարհի առջեւ ու բոլոր երկիրներու նաւերը պէտք է ազատ անցքի իրաւունք ունենան անկէ: Մենք կը հաւատանք, որ անհրաժեշտ է ապահովութեան եւ երաշխիքի տակ առնել այդ կենսական իրաւունքը անոնց:

Սթալին.— Շատ ճիշդ է:

Թրումըն.— Յառաջիկայ քանըհինգ տարիներու ընթացքին, չեմ ուզեր որ Նեղուցներուն պատճառաւ ծագելիք պատերազմի մը մասնակցինք:

Զըրչիլ.— Իմ բոլոր ուժովս զօրավիգ կը կանգնիմ այն առաջարկին, որ կը նախատեսէ վերատեսութեան ենթարկել Մոնթրէօյի Դաշնագիրը, սովետ մարտանաւերու եւ առեւտրական տորմիղին ազատ անցք ապահովելու համար Սեւ ծովու նեղուցներէն: Անվերապահօրէն կը ձայնակցիմ նաեւ Նախագահին այն թեղադրանքին, որ կը վերաբերի սովետական նաւերու անարգել անցքին մեր կողմէ երաշխիքի եւ ապահովութեան տակ առնուելուն: Երեք մեծ Պետութիւնները եւ շահագրգիռ երկիրները այդ ուղղութեամբ անհրաժեշտ երաշխիքը պէտք է որ ապահովեն Սովետական Միութեան:

(Շար.)

"l'Arménie a conquis les Français„

Վերոյիշեալ խորագրին տակ, ֆրանսական մարզական օրաթերթը՝ Էքիփ, Հինգշաբթի, Մայիս 31ի իր թիւին մէջ երեք սիւնակ նուիրած է, Արմէն Խանբաբեանի ստորագրութեամբ: Հարցը լեռնագնացութեան կը վերաբերի եւ լոյս տեսած թղթակցութիւնը Երեւանէն է: Արդարեւ լողի ֆրանսական խումբը ներկայիս կը մարզուի Ծաղկաձոր, որ կը գտնուի 2000 մեթր բարձրութեան վրայ: Մարզումը սկսած է Մայիս 8ին եւ կը տեւէ մէկ ամիս, Ֆրանսացիներու խանդավառութիւնը մեծ է Հայաստանի նկատմամբ թէեւ շատ ազատ ժամանակ չունին տեսարժան վայրեր այցելելու: Այսուհանդերձ գացած են Էջմիածին, ներկայ եղած հայ ժողովրդական երգերու եւ պարերու երեկոյթի մը: Մարզիչը՝ Կի Ճաքոմանի, կը յայտարարէ թէ մարզումի այս փորձաշրջանը լաւագոյնն է զոր տեսած է, անձնապէս: Երբեք ֆրանսացի լողորդները այդքան նուիրումով չեն աշխատած: Կ'աւելցնէ թէ եթէ կարելիութիւն ունենան մասնակցելու 1980ի Ողիմպիականներուն, անկասկած Հայաստան մարզուողներու մէջ է որ պիտի գտնուին ընտրուածները: Ֆրանսացի լողորդներուն համար Ողիմպիականի ճամբան Ծախկաձորէն կ'անցնի:

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

եւ իր գործերը՝ Փարիզի մէջ

Երկար տարիներէ ի վեր սպասուած, ցանկացուած ցուցահանդէս մը: Քիչ մը ամէն Հայ տեղեակ է հայրենի այս տաղանդաւոր արուեստագէտի անունին եւ պատեհութիւնը ունեցած է տեսնելու անկէ չորս – հինգ գործ հաւաքական ցուցահանդէսի մը առիթով: Սակայն անհատական ցուցահանդէս մը, ուր ցուցադրուած ըլլային միայն իր գործերը կը մնար մաղթանքի սահմանին մէջ: Ու ահա գեղեցիկ պատեհութիւնը:

Կանխենք եզրակացութիւնը. Յակոբ Յակոբեան մեր ժամանակակից հայ նկարիչներու ամէնէն պայծառ դէմքերէն մէկն է: Ան արդէն մաս կը կազմէ մեր նկարչական պատմութեան, գրաւած է անկիւն մը որ իրն է միայն. իսկ այդ տեղը, ժամանակի ընթացքին, չի դադրիր իր միջոցները ընդարձակելու, իր «պատմութիւնը» խորացնելու: Իր աշխարհը, որուն սահմաններուն ընդարձակումը կ՚ըլլայ ուղղահայեաց, դէպի խորերը մարդուն հոգիին եւ մտքին, ի լոյս կը բերէ միշտ թաքուն ծալք մը, անսպասելի՝ իր ուժգնութեամբ որքան իր պատկերներով: Նկարչութիւն մը որ կը «զարմացնէ» առանց զարմացնելու հետամուտ ըլլալու ինչպէս շատերը ժամանակակից նկարիչներուն: Մտածել կուտայ առանց չինծու փիլիսոփայութիւններով փորձել բացատրելու — եւ ոտքի պահելու — գործ մը: Կը պատկերէ, եւ ժամանակի ընթացքին պատկերները տակաւ կը դառնան անբարբառ, լուռ իրենց ամբողջ ուժը եւ զօրութիւնը քաղելով իրենց զուսպ արտայայտութենէն: Յակոբեան վկայութիւն մըն է եւ հարազատութիւն մը այն ամէն ապրումներուն որոնք կրնան հոգի մը ալեկոծել իր խորագոյն ապրումներուն մէջ, միտք մը չարչրկել իր թաքնաթաքուր ծալքերուն մէջ: Յակոբ Յակոբեան խղճմտանք մըն է եւ նկարագիր մը:

×

Հայաստանը ունի երկու կարգի բնանկար: Ան՝ որ ծաղկուն է, զուարթ եւ յորդուն՝ վառ գոյներով, ուր բնութիւնը կը խայտայ եւ կ՚առնէ «նուռան գոյնը»: Մարտիրոս Սարեան եւ բոցավառ Մինաս Աւետիսեան ներկայացուցիչներն են այդ բնաշխարհին: Հայաստանը ունի նաեւ կարծր, դաժան, լերկ եւ արեւախանձ նկարագիր մը: Յակոբեան գերազանց ներկայացուցիչն է այդ իրականութեան: Բնանկարներուն մէջ չապրիր մարդը, երկինքը կապոյտ չէ եթէ նոյնիսկ լոյս կայ հոն, հողը կանաչապատ չէ բոյսերով: Ինչ որ կը բուսնի տատասկ է կամ կ՚առնէ փշոտ, սրածայր ձեւ: Երբ բնութեան մէջ կայ բնակութիւն մը, անիկա դարձեալ կրնայ վանդակուած ըլլալ տեղաձեւ ցանկապատով: Արտաքին այդ բնանկարները եթէ փոխակերպուին ներքին հոգենկարներու, յառաջ կուգայ այն միւս շարքը նկարիչին յօրինումներուն, որոնք կը բնորոշեն եւ կ՚ամբողջացնեն իր դիմագիծը:

Աթոռի վրայ նստած կին մը ձեռքին ունի հայելի մը որուն մէջ ինքզինք կը դիտէ. կը տեսնուի հայելիով ծածկուած դէմք մը: Ու անիկա կ՚առնէ փանթաստիք երեւոյթ մը: Դէմք չէ, հայելի չէ, գլուխ մը չէ. սեւ պարապութիւն մըն է, մահաշունչ փոս մը միայն այդ «գլուխ»ը: Դերձակի մանքէններ կան, միւս կողմէ, որոնք կարծես նախկին ապրող – շնչող էակներ եղած ըլլային, որոնք սակայն այժմ դատապարտուած են մնալու անհոգի: Ամբափակ սենեակի մէջ, զոհասեղանի (?) վրայ պառկած կայ մերկ էակ մը, որուն արտաքին գիծերն իսկ կորսնցուցած են այն յստակութիւնը որ նկարիչին ոճը կը կազմէ: Ետ ոտքի ելլելու, կեանքին վերադառնալու ոչ մէկ յոյս անոր համար: Թող որ ելքի դուռ իսկ չկայ պատերուն մէջ: «Պարապ» վերարկու մը որ աթոռին վրայ կողմնակի ծռած է, ուրիշ մը՝ ինքն իր վրայ ծռած.— մարդեր, որոնք դարձած են պարապութիւններ ան—գոյութիւններ, իրանկար մը միշտ չորցած ծաղիկներու, տերեւաթափ շիւղերու մինչ գետինը կայ ձեռնոցներ եւ կեանքը հնձող մկրատ մը: Ուրիշ իրանկար մը. միշտ պարապ վերարկու եւ ձուկեր — զոյգ մահեր: Բայց կան մանաւանդ աքցաններ, եւ ասոնք կենդանի են: Ցատկոտող, սոտսատող, յարձակող եւ սպառնացայտ աքցաններ, մանրանկար սատանաներու պէս վրիժառու, աւելի ահարկու քան դասական կըմախքը՝ մանգաղը ձեռքին: Ու յանկարծ, ամբողջովին պարապ միջոց մը, անհունութիւն մը, որուն մէջէն կը ծփայ ամպի ծուէն մը միայն...

×

Ոչ փանթաստիք լիովին, ոչ գերիրապաշտ ի մասնաւորի, Յակոբեանի աշխարհը կարելի է բնորոշել որպէս անդրիրականութիւն մը: Անշուշտ կեանքի մէջ փանթաստիքը միշտ մեր շուրջն է, ան ամէն տեղ է, նայուածքի հարց է միայն: Այդ նայուածքը մաս կը կազմէ Յակոբեանի, որքան արտաքին, ֆիզիքական իրականութիւնը: Նկարիչին իրականութիւնը ինքզինքն է եւ իր կապը շրջապատին հետ: Յակոբեանի իրերը ունին խորհրդապաշտական առընչակցութիւն մը իրարու հետ: Իրարմով բացատրուող, իմաստաւորուող ներկայութիւններ են անոնք: Չորցած ծաղիկներով ծաղկամանին ստորոտը կայ երկարած ուրիշ խուրձ մը սեղանին վրայ, որուն ոտքերուն, գետինը, կան լքուած ձեռնոց մը եւ մկրատ մը որոնք կատարած են մահացու այլ անարիւն գործ մը: Միակ կենդանին պատէն կախուած ժամացոյցն է որ զարդ մըն է նոյն ատեն: Նոյնն է առընչակցութիւնը վերարկուին եւ ձուկերուն.— Երկու առընչակից լռութիւններ, մէկը միւսը բացատրող, ինչպէս միւսը՝ կինը եւ իր ձեռքին հայելին: Աքցանները ահարկու գործիքներ են դուրսի աշխարհին, սակայն մէկը կը լրացնէ միւսը, իսկ առնկա կրնայ խածնել երրորդը: Անհունութեան մէջ բարձր կը ծփայ ամպը.— Երկու ազատութիւններ: Անձեռք ձեռնոց մը կը բռնէ մեռած ձուկ մը, եւայլն: Երբ կ՚ըսուի թէ Յակոբեան նկարագիր մըն է, պէտք է հասկնալ նաեւ որ ան խորապէս տուայտող հոգի մըն է: Իր անդր-իրականութիւնը արուեստագէտի լեզուն է ներկայացնելու այլապէս գերհզօր, իրական ներկայութիւն մը, եւ տուայտող հոգին այս ձեւով կը դառնայ վկայութիւն մը:

×

Շուրջ յիսուն իւղանկարներով եւ տասներեք ջրանկարներով կազմուած այս ցուցահանդէսը կը համախմբէ նաեւ մի քանի հին գործեր, արուեստագէտին եգիպտական շրջանէն: Ասոնք աւելի լաւ կը բացատրեն իր ներկան գծելով ուղիղ գիծ մը իրարու միջեւ: Նոյն արուեստագէտն է, քիչ մը թշուառապաշտ վատահարար, սակայն ամբողջովին դէպի դուրսի աշխարհը եւ ընկերութիւնը բացուած: Կայ դերձակը իր մեքենայով, տնային – խոհանոցային առարկաներ, գետնախնձոր ստկող կինը: Նկարիչը արդէն ձեւաւորուած, երանգապնակը ընտրած է այդ տարիներուն: Երբ Հայաստան կը ներգաղթէ 1962ին, իր ուղին գտած հասուն, արժէքաւոր նկարիչ մըն է:

Նիւթերը կը փոխուին, անոնց տուն տուող պատճառը կը մնայ նոյնը: Որքան խորանայ՝ համապատասխան ատաղձանով կը կատարուի բիւրեղացումը: «Պատմութիւն» չի պատմեր, ինչպէս ժամանակին, սակայն կը մղէ որ ամէն անձ տեսնէ պատմութիւն մը, վիճակ մը, խորհրդանիշ մը ըստ իր զգայնութեան եւ ըմբռնումին: Այժմ, Յակոբեանի գործերը լիովին բիւրեղացած, էականը միայն պատկերող յօրինումներ են:

Կ՚աշխատի, գրեթէ միշտ, մոխրագոյնի, նսեմ դեղինի մը եւ դեղնաւուն – կանաչորակ երանգներով եւ արժէքներով: Իր աշխարհին համապատասխանող եւ զինք բնորոշող գոյները դարձած են անոնք: Երանգապնակը յղկուն, ողորկ է, թեթեւ խաւով մը տարածուն: Գիծերը միշտ յստակ կը ձեւաւորեն կամ կը շըրջագծեն առարկաները: Շուքը կը գործածուի ըստ կամս, նոյն պատկերին մէջ ան թեթեւօրէն ներկայ է անկիւն մը, մինչ ուրիշ տեղ մը բացակայ: Երկու պարագային ալ կը ծառայէ առարկան աւելի զգացնելու: Կարեւոր դեր մը կը խաղայ լոյսը, այս ձեւով: Ան կը ծառայէ գերազանցապէս հաստատակցելու գործ մը, որ իր ճշգրտութեամբը կըրնար երեւիլ փչաքաղիչ եւ կսկծալի: Մըթնոլորտը կը մնայ բարեխառնող իր լուսաւորութեամբ: Իսկ գործին ամբողջութիւնը կը զօրանայ անայլայլ միութեամբ մը:

Յակոբ Յակոբեան — գործածելու համար յարգի չափանիշ մը Հայաստանի մէջ — համամիութենական արժէքով աչքառու նկարիչ մըն է, որ որքան Հայաստանը՝ նոյնքան նաեւ կը պատկերէ Խորհրդային Միութիւնը ինքնատիպ յղացքով:

Գ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ը.

Հոս կ՚ուզէի փակագիծ մը բանալ ու մատնանշել երեւոյթ մը, որ միակ ցաւալին էր ստացած լաւ տպաւորութիւններուս կողքին: Երեւոյթը թեմին երկուքի բաժանումն է, կամ այլ խօսքով երկու տարբեր Աթոռներու ենթակայ թեմերու գոյութեամբ յառաջացած մտայնութիւնը: Մէկ կողմէ կը մտածեմ, որ երկու հոսանքներու պայքարը երբ դըրական արդիւնք տուած է, ուրեմն շինիչ է, միւս կողմէ մեր միտքը կուգայ հաւաքական ուժին մէջ մեր փրկութիւնը տեսնող բանաստեղծին պատգամը: Սակայն, ինչ որ խիստ ցաւալի է «էջմիածնական» – «Անթիլիասական» յարաբերութիւններու մէջ, այն է, որ «մեր եկեղեցին», «ձեր եկեղեցին», «մեր դըպրոցը — «ձեր դպրոցը» արտայայտութիւնը տարբեր ու տարօրինակ համեմատութեան հասած է Ամերիկահայութեան մէջ: Մտայնութեան մը վերածուած է ան: Ցաւալի եկեղեցիէդ կը դատեն արդէն, թէ ի՛նչ գաղափարի մարդ ես:

Կը յուսացուի, որ զոյգ Աթոռներու ներկայի յարաբերութիւնները դըրական լուծում մը բերեն այս երեւոյթին:

×

Տալէ առաջ Լոս Անճելըսի հայկական դպրոցներու ամբողջական պատկերը, պէտք է նշել քանի մը յաւելեալ, բայց կարեւոր կէտեր ալ: Դպրոցներէն իւրաքանչիւրը ունի Խնամակալութիւն, Հոգաբարձութիւն եւ Ծնողա – ուսուցչական Խորհուրդ, որոնք մատակարարող, աջակցող եւ դպրոցին շուրջ եռուզեռ ստեղծող ու կենսաւորող ուժեր են:

Վարժարանները ունին հանրակառքեր (պիւս), որոնք առաւօտեան կանուխէն կը սկսին հաւաքել աշակերտները (երբեմն հեռաւոր վայրերէ) եւ իրիկուան զանոնք կը վերադարձնեն տուները: Դըպրոցները ունին կէսօրուան ճաշի դըրութիւն:

Բոլոր դպրոցներուն մէջ կը դասաւանդուին օրական երկուքէն երկուքուկէս ժամ հայերէն, ինչ որ կը նշանակէ միջին հաշուով երեք պահ – առարկայ:

Իւրաքանչիւր վարժարանի սրահէն կ՚օգտուին տեղւոյն շրջանի միութիւնները եւ մարզական ու սկաուտական կազմակերպութիւնները իբրեւ ժողովի, փորձի եւ հաւաքոյթի վայր:

Ինչպէս նկատելի է, բոլոր վարժարաններու մէջ դասաւանդուող հայերէն առարկաներու դասագիրքերու մեծ մասը կը կազմեն Հայաստանի մէջ Սփիւռքի հայ աշակերտներու համար պատրաստուած գիրքերը: Այս առթիւ կ՚ուզէինք մատնանշել իրողութիւն մը, որ թերեւս նորութիւն մը չէ, սակայն կ՚արժէ անգամ մը եւս շեշտել եւ առաջարկել որ Սփիւռքի եւ այս պարագային Լոս Անճելըսի հայկական դպրոցներու տնօրէններն ու կրթական պատասխանատուները լուրջ ուշադրութեան առարկայ դարձնեն զայն: Հայաստանի մէջ պատրաստուած յիշեալ դասագիրքերը, լեզուական տեսանկիւնէն դիտած՝ խառնաշփոթ վիճակ մը կը ներկայացնեն: Անոնք ուղղագրական, շարադասական, բառակազմական ընդհանուր սկզբունքի մը համաձայն չեն պատրաստուած: Այս իրողութիւնը վերջին տարիները մատնանշուած է սփիւռքի հայ մանկավարժներու եւ մասնագէտներու կողմէ, սակայն հայրենի պատասխանատուները նկատի չեն առած:

Այլ հարց մը եւս: Հայաստան նստած մանկավարժներ դասագիրքեր կը պատրաստեն սփիւռքի հայկական վարժարաններու աշակերտութեան համար եւ այդ դասագիրքերը կը գործածուին բոլոր գաղութներու մէջ:

Տարօրինակ երեւոյթ մը եւս: Ինչպէ՞ս կարելի է նկատի չառնել Արեւելքի, Եւրոպայի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու իւրայատուկ պայմանները եւ մայրենի լեզուի իմացութեան տարբեր մակարդակն ու պատրաստութիւնը: Հայրենի յիշեալ դասագիրքերը զոյգ կարելի ըլլայ գործածել միօրեայ դասընթացքներու մէջ, սակայն հասկնալի չէ, որ, օրինակ, Միացեալ Նահանգներու մէջ, ուր կան 15 ամէնօրեայ հայկական վարժարաններ, հայերէնի նոր եւ տեղական պայմաններուն լաւագոյնս պատշաճող դասագիրքեր չպատրաստուին տեղւոյն հայ մանկավարժներու եւ մասնագէտներու կողմէ: Այդ ուղղութեամբ գնահատելի աշխատանք տարած է Զարեհ Մելքոնեան պատրաստելով ամերիկահայ աշակերտներու համար յատուկ դասագիրք մը: Ինչպէս մեր տեսակցութեան ընթացքին կը նշէր առաջնորդը, կը մաղթենք որ Ուսումնական Խորհուրդը կանխագոյն ժամանակուան մէջ ներդաշնակէ գոնէ իրեն ենթակայ վարժարաններու հայերէնի դասագիրքերը եւ լաւագոյն լուծում մը գտնէ ներկայիս գործածուողները աւելի յարմարներով փոխարինելու հարցին:

×

Նախ քան վերջացնելը դպրոցներու մասին տեղեկութիւնները, կ՚ուզենք ուրախութեամբ յայտնել նոր լուր մը, զոր իմացանք քանի մը օր առաջ: Վիեննայի Մխիթարեան միաբաններ՝ Հ. Միքայէլ Ագեան եւ Հ. Գրիգոր Հէպոյեան, ձեռնարկած են Հոլիվուտի հայաշատ շըրջանին մէջ ամէնօրեայ հայկական վարժարան մը բանալու աշխատանքին: Արդէն իսկ գնուած է հողը՝ Վերմոնթ–Ֆաունթէն պողոտաներու շրջանը: Բացումը նախատեսուած է կատարել յառաջիկայ աշնան:

×

Կ՚իմանանք նաեւ թէ Հոլիվուտի մէջ «Թէքէեան ամէնօրեայ վարժարան»ը հիմնելու համար հարկ եղած 300 հազար տոլարէն մօտ 220 հազարը արդէն իսկ գոյացած է եւ Շինութեան Յանձնախումբը ողի ի բռին կ՚աշխատի օր առաջ բանալու համար նոր կրթարանին դըռները:

Եւ ի տես այս արշաւին, պարզուած այս հոգեպարար տեսարանին, ինչպէս չհրճուիլ ու չլեցուիլ գնահատանքի զգացումներով դէպի հայկական դպրոցի առաքելութեան եւ նախախնամական դերին հաւատացող հոգեւորական թէ աշխարհական նուիրեալները:

Տակաւին կայ յուսադրիչ այլ երեւոյթ մը եւս:

Ապրիլ 16 – 24, Ֆրեզնոյի մէջ տեղի ունեցած «Հայ ժառանգութեան Շաբաթ»ի ընթացքին, յայտագրին մաս կազմող հրապարակային ասուլիսի մը մասնակցող մասնագէտներ եւ մտաւորականներ, անդրադառնալով Սփիւռքի հայութեան գոյապայքարի դժուարութիւններուն՝ շեշտած են կենսական անհրաժեշտութիւնը ընդարձակելու ամէնօրեայ վարժարաններու ցանցը եւ ուժ տալու երեկոյեան դպրոցներու:

(Շար.)

ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՍԻԱՄԱՆԹՕՅԻ 100-ԱՄԵԱԿԸ

ՄԻԼԱՆՕ (Յատուկ). — Միլանոյի հայ գաղութը, Մշակութային Միութեան նախաձեռնութեամբ, Կիրակի, Մայիս 6ին, հանդիսաւորապէս նշեց մեծ բանաստեղծ-հայրենասէր Ատոմ Եարճանեանի (Սիամանթօ) ծննդեան հարիւրամեակը:

Հայ Տան սրահը լեցուն էր ընտիր բազմութեամբ: Իտալիոյ Հայոց Մշակութային Միութեան նախագահ Պր. Հրանդ Բամպակեան իր բացման խօսքին մէջ յիշեց որ՝ 1978ը հայ գրականութեան համար հանդիսացաւ երբեակ հարիւրամեակներու տարի մը: Համայն Հայութիւնը անխտիր՝ ըլլայ սփիւռքի թէ հայրենիքի մէջ՝ արժանավայել կերպով յիշատակեց տարեդարձները Սիամանթոյի, Վահան Թէքէեանի եւ Զապէլ Եսայեանի: Իտալահայ Մշակութային Միութիւնն ալ չէր կրնար ետ մնալ այդ պարտականութեան մէջ, եւ ներկայ տարեշրջանի կիսուն իր մասնակցութեան բաժինը կը բերէ համահայկական արտայայտութիւններուն: Եւ այսօր մեծարանքի առաջին երեկոն կը յատկացնէ հայ բանաստեղծութեան ամէնէն բոցաշունչ դիւցազներգակին՝ Սիամանթոյի, յառաջիկայ աշնան վերամուտին վերապահելով Վահան Թէքէեանի եւ Զապէլ Եսայեանի հանդիսաւոր յիշատակութիւնները:

Սիամանթօ ապրեցաւ եւ ստեղծագործեց մեր պատմութեան ամենամռայլ շրջանին: Համաշխարհային պատմութեան մէջ աննախընթաց ծրագրեալ ջարդեր, հալածանքներ, բարբարոսական աւերումներ հայկական խաղաղ օջախներու համիտեան շրջանի եւ անոր յաջորդող Երիտասարդ Թուրքերու հայաջինջ քաղաքականութեան կողմէ, որ յանգեցաւ քսաներորդ դարու առաջին ցեղասպանութեան:

Անկէ քանի մը շաբաթներ առաջ Միլանոյի հայ գաղութը համախումբ ոգեկոչեց այդ ցեղասպանութիւնը, եւ այսօր հաւաքուած ենք հոս, ոգեկոչելու այդ ցեղասպանութեան առաջին զոհերէն՝ Սիամանթօն որ մտաւորականներու եւ յեղափոխականներու խումբին հետ 1915 Ապրիլ 24ին տարագրուեցաւ եւ գնաց իր արիւնը խառնելու իր երգած հերոսներու եւ անմեղ զոհերու արիւնին:

Այսօր մեր մէջ ունինք Վենետիկէն բժիշկ Սուրէն Ծովիկեանը, Իտալիոյ հայ համայնքի երիտասարդ մտաւորական ուժերէն որ սիրայօժար ընդառաջեց մեր առաջարկին, հանգամանօրէն ներկայացնելու մեծ բանաստեղծը:

Բանալով երեկոն՝ Բժ. Ս. Ծովիկեան, հանդիսականներուն մանրամասն ներկայացուց բանաստեղծին կենսագրութիւնը, անդրադառնալով զայն նախորդող եւ ժամանակակից շրջաններու մասին, պարզաբանելով եւ մեկնաբանելով ժամանակի քաղաքական եւ ընկերային կեանքի եղելութիւնները եւ իրողութիւնները, որոնք կարեւոր ազդակ մը ունեցան, արդէն բոլորիս ծանօթ, բանաստեղծի կեանքին, գրական գործունէութեան եւ ճակատագրին:

— Այսօր, ըսաւ բանախօսը, մենք յարգանքի տուրք կը մատուցանենք արուեստագէտի մը, որու կերպարին մէջ անբաժան էին բանաստեղծն ու քաղաքացին, որու կեանքը յիրաւի, դարձաւ անոր ստեղծագործութեան լաւագոյն բացատրութիւնը, իսկ ստեղծագործութիւնը անոր կեանքի լաւագոյն արդարացումը:

Սիամանթոյի ստեղծագործութեան մէջ, որ կը յենուր մէկ կողմէն հայ հնագոյն բանաստեղծական աւանդներու, յատկապէս Գրիգոր Նարեկացիի ժառանգութեան, իսկ միւս կողմէ նորագոյն եւրոպական պոէզիայի, մանաւանդ խորհրդապաշտական դպրոցի նուաճումներուն վրայ, արտայայտուեցան եւ բարձր զարգացում ստացան այնպիսի գեղարուեստական սկզբունքներ, որոնք ոչ միայն հարստացուցին մեր բանաստեղծութիւնը, այլեւ դարձան անոր յետագայ յառաջընթացի հիմքերէն մէկը:

Բանախօսութիւնը, որ պատրաստուած էր հայերէն եւ իտալերէն լեզուներով, շատ յաճախ կ՚ընդհատուէր տեղի տալու համար, նախօրօք բանախօսին կողմէ ընտրուած, բանաստեղծի ոտանաւորներու ընթերցումին, որ կատարեցին Սարգիս Սրկ. Մանուկեան եւ Բժ. Արմէն Մալոյեան:

Սիամանթօ, շարունակեց բանախօսը, այն բանաստեղծներէն չէ, որ պատկերելով արհաւիրքի սարսափը միայն ողբ ու կոծի հառաչանքներով լեցուէր: Ստեղծելով ճշմարիտ պատկերներ՝ անիկա չէր մոռնար, որ ստրկական խոնարհութիւնը փրկութեան ուղի չէ:

Ժամանակը ծնունդ տուաւ Սիամանթոյին, որու բանաստեղծական հզօր տաղանդը, այրուելով երկու տասնամեակէ պակաս միջոցի մէջ, Սիամանթօն դարձուց հայ քաղաքական պոէզիայի ամէնէն բոցավառ դէմքերէն մէկը:

1913 Թուականին Պոլսոյ գրական սալոններէն մէկուն մէջ, խօսելով Սիամանթոյի հզօր ստեղծագործութեան մասին, մէկ այլ՝ ոչ պակաս տաղանդի տէր բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժան իր խօսքը կ՚աւարտէ այսպէս. — Պատիւ ըրէք վսեմական քերթողին:

×

Միլանոյի գաղութի մշակութային-գեղարուեստական կեանքի շարքին կը պատկանի նաեւ Տիկին Վարդուհի Բամպակեանի բանախօսութիւնը՝ «Բունա ժողովուրդները (Փանամա, Կեդր. Ամերիկա) եւ Մօլա (տեղւոյն յատուկ ձեռագործ) արուեստը» իտալերէն լեզուով, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 11ին Հայ Տան սրահներուն մէջ, ուր միաժամանակ ցուցադրուած էին Մօլայի բազմաթիւ նմոյշներ:

Բանախօս Տիկինը մեծ յուզումով եւ ապրումով ներկայացուց վերոյիշեալ ժողովուրդները՝ ցեղերը, անոնց սովորութիւնները նիստ ու կացը, կրօնքն ու նախապաշարումները եւ մասնաւորապէս աշխատանքը, որոնք իրենց արտացոլումը գտած են առանձին – առանձին Մօլաներու վրայ:

Բանախօսութեան ընթացքին կը լուսարձակուէին Մօլաներու պատկերներ, աւելի ցայտուն ու կենդանի դարձնելու համար բանախօսութիւնը, զայն վերածելով համադրական մէկ ամբողջութեան:

×

Մայիս 13ին, Կիրակի օր, Մայրերուն նուիրուած օրուան տօնին կապակցութեամբ, Տիկին Ալիս Պօրանեանի նախաձեռնութեամբ եւ գործակցութեամբը Տիկին Լիլիա Սարգիսեանի եւ Օր. Արմինէ Բամպակեանի, կազմակերպուեցաւ հանդէս Հայ Տան սրահներուն մէջ:

Հայկական պարերով, երգերով, երաժշտութեամբ, ոտանաւորներով եւ թատերական կտորներով ելոյթ ունեցան գաղութի պզտիկները հայերէն եւ իտալերէն խառն լեզուներով, հաճելի անակընկալ մը հրամցնելով ոչ միայն մայրերուն, այլեւ բոլոր ներկաներուն:

ՍԱՐԳԻՍ ՍՐԿ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՖՐԷԶՆՕՅԻ մէջ, Ապրիլ 16 – 24, տեղի ունեցած է «Հայկ. Ժառանգութեան Շաբաթ»ը, Միացեալ Ոգեկոչման Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ: Յայտագրին մաս կազմած են՝ հայ եկեղեցական երաժշտութեան նուիրուած նուագահանդէս մը, պատուելի Ցարութիւն Մարլեանի անգլերէն «Վարդան — Հայ հաւատքի պաշտպան» հինգ արարնոց թատերախաղը, հայկ. պարի երեկոյթ, հրապարակային սուուլիս՝ Սփիւռքի Հայութեան գոյապայքարին շուրջ, որուն մասնակցած են Փրոֆ. Տիգրան Գույումճեան, Բժ. Վարդիթեր Կոճոլոզեան – Յովհաննէսեան, Ռոզլին Քորշոյ, Տոքթ. Քէշիշեան, Ժիրայր Լիպարիտեան, Մարք Մալխասեան, Լեւոն Մարաշլեան եւ Քարըլ Սարգիսեան, որոնցմէ իւրաքանչիւրը քննարկած է նիւթը իր տեսանկիւնէն: Ամերիկահայութեան գոյապայքարին համար անհրաժեշտ նկատուած են հետեւեալ կէտերու իրագործումը.— Ընդարձակել ամէնօրեայ վարժարաններու ցանցը, ուժ տալ երեկոյեան դպրոցներու, տուներէ ներս տարածել հայկ. մամուլը: Նահանգային համալսարանի Հայ Ուսանողական Միութեան կազմակերպութեամբ ցուցադրուած են հին ու նոր հայ արուեստագէտներու նկարներ, քանդակներ, խաչքարեր եւ տեսարաններ Եղեռնէն: Ուսանողները հինգ ժամ ցոյց կատարած են համալսարանի շրջափակին մէջ՝ Թուրքի ցեղասպանութիւնը նշող պաստառներով: «ՄԱԿի ցեղասպանութեան 30րդ պարբերութիւնը» նիւթին շուրջ խօսած է լրագրող Լեւոն Քէշիշեան: Եզրափակիչ ձեռնարկը եղած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որ տեղի ունեցած է Ապրիլ 24ին՝ «Սիվիք Սէնթըր» սրահին մէջ: Խօսած են Եղիա Ճէնտեան եւ Քոնկրէսի անդամ Չարլս Փաշայեան: Տեղական մամուլը եւ հեռատեսիլը օրը օրին անդրադարձած են ձեռնարկներուն:

ԹԷՀՐԱՆԻ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, Մայիս 4ին, տօնած է եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 100-ամեակը: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Վերապատուելի Ն. Խաչատուրեան: Ա. Յովսափեան ներկայացուցած է եկեղեցւոյ պատմութիւնը: Վեր. Ն. Խաչատուրեան քարոզած է «Եկեղեցին Աստուծոյ Ընտանիքը» նիւթին շուրջ: Վերջին խօսողը եղած է Վեր. Փօլ Սեթօ՝ Ամերիկեան Երիցական Առաքելական ներկայացուցիչը Իրանի մէջ: Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցած է թէյասեղան:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ Սրբոց Նահատակաց Նախակրթարանի տնօրէնութեան կազմակերպութեամբ եւ աշակերտութեան մասնակցութեամբ, Մայիս 13ին, տեղի ունեցած է «Մայրերու օր»ը, 400 հոգիի ներկայութեամբ: Հանդէսը վարած է Ազատուհի Շիթիլեան: Բանախօսած է վարժարանի ուսուցչուհիներէն Իօժէնի Պետրոսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդը՝ Եփրեմ Տր. Վրդ. Թապագեան:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ Թէքէեան եւ Համազգային Մշակութային Միութիւններու կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 29ին, տեղի ունեցած է Գրիգոր Զօհրապի եւ Դանիէլ Վարուժանի նուիրուած երեկոյթ մը՝ Ուիլշըր Իպէլ սրահին մէջ, ներկայութեամբ հոծ բազմութեան մը: Բացման խօսքը կատարած է Գէորգ Քիւփէլեան: «Նոր Օր»ի խմբագիրը՝ Աստուր Տէվլէթեան, խօսած է Գրիգոր Զօհրապի կեանքին ու գործին մասին, իսկ «Ասպարէզ»ի խմբագիրը՝ Քրիստափոր Բագրատունի, ներկայացուցած է Դանիէլ Վարուժանը: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Արփինէ Փեհլիվանեան (երգ), Հայկ Պալեան (ջութակ), Միւրիէլ Պալեան (դաշնակ), Խաչիկ Արարատեան (արտասանութիւն) եւ «Համազգային»ի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Մանաշի:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929 – 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

— Կարճ ըսէ:

— Այսինքն թէ այո՛, խիստ անպատշաճ բան մըն էր նախորդ գիշեր պատահածը որուն մէջ յանցաւորը միայն ես չէի անշուշտ. դուն ալ պատասխանատուութեան բաժինդ ունիս, սակայն ես ամբողջ կարելիս պիտի ընեմ դարմանելու համար, ես ամբողջ կարելիս պիտի ընեմ որպէսզի այդ դէպքի յիշատակը ջնջուի մտքէդ: Կ՚ուզեմ որ ներես ինծի... ես քեզմէ տարեց եմ, տե՛ս... այդպիսի պարագաներու, մղուած չես գիտեր ինչ ուժերէ, զորս միջավայրն ու ծանօթներու ներկայութիւնը...

Փիէռ կեցուց զայն չոր ու կտրուկ.

— Կ՚ուզես որ ներե՞մ. լաւ, ներեցի: Ու աւելցուց.

— Եւ հիմա, թող որ մեկնիմ:

Լեոքիա վարանեցաւ պահ մը, բայց կրցաւ վերականգնիլ աւելի ուժգին, աւելի արագ.

— Ոչ Փիէռ, ոչ, ճշմարտութիւնը չես ըսեր, աչքերուդ մէջ կը տեսնեմ որ անկեղծ չես այս պահուս. ես քեզ այդպէս չեմ ճանչցած. եթէ այդ խօսքը սրտէդ գար պիտի չվարանէիր ապացոյցը անմիջապէս տալու:

— Ի՞նչ ապացոյց:

— Ապացոյցը որ ինծի դէմ ալ բան մը չունիս, թէ կ՚ուզես որ կրկին լաւ բարեկամներ մնանք: Տուր այդ ապացոյցը ինծ — ու ձայնը ցածցնելով — վերադարձուր ներսէն առած ապակիներդ:

Փիէռ քայլ մը ընկրկեցաւ անմիջապէս եւ արտառոց քահ-քահ մը արձակեց: Բարձր ու կեղծ քահ-քահ մը որ կարծես մարմարէ աստիճաններէ կ՚իջնէր մետաղէ պարապ տակառի մը. «Հա՛, հա՛, հա... Rrrigole Brrigadier, Rrrigole Brrigadier» եւ ձեռքը միշտ գրպանին վրայ՝ շարունակեց.— Զզուելի՛ արարած, զիս այնքան միամիտ կարծեցիր որ քու այդ քանի մը զարդարուն նախադասութիւններէդ խաբուիմ, այնքան մանուկ՝ որ տեղի տամ այսքան դիւրութեամբ, հիմա որ վերջապէս կրցի ձեր վրայ գերակշռութիւն մը ձեռք անցընել, ձեզ ունենալ այսպէս ափիս մէջ, հիմա որ ալ իմ կամքէս ու քմահաճոյքէս է կախուած ձեր ամբողջ ճակատագիրը...

— Ի՞նչ պիտի ընես...

— Ի՞նչ պիտի ընեմ: Օ՛հ, անհոգ եղիր, ամէնէն առաջ դուն պիտի լսես ըրածս. ամէնէն առաջ քեզ պիտի գան իմացնել անհրաժեշտ բոլոր ձեւակերպութիւններով...

— Պիտի մատնե՞ս զիս...

— Հապա կը սպասէիր որ պաշտպանե՞մ քեզի պէս աղտեղութիւն մը, կղկղանք մը, մէկը որ բարոյականին ինչ ըլլալն ալ չի գիտեր: — Օ՛, այդպիսի շարժում մի ըներ, գիտեմ որ այդ բառը քեզի համար իմաստ չունի, բայց ինծի համար ունի: Դուն որ ամբողջ հարստութիւնդ եւ դիրքդ ուրիշներուն թշուառութեամբ, խեղճ ու տկար կամքերու շահագործումով ես դիզեր, միտքեր ու մարմիններ ես քանդեր, փշրեր... Անկէ աւելի մեծ ոճիր ի՞նչ կայ երբոր տարիներով ու տարիներով աշխարհի վրայ կը նետես համակ թոյն եղող այդ զարհուրելի պատկերներդ. Սատիէ...

Դաս մը արտասանելու պէս պոռնկագիրը պատասխանեց, հատ-հատ.

— Անբարոյականութիւնը չի փոխանցուիր: Ան զգացում մըն է որ կրնայ զօրանալ կամ տկարանալ, բայց չի ծնիր, բայց չի մեռնիր: Ճիշդ մեր Աստուծոյ հանդէպ ունեցած հաւատքին պէս:

— Դժբախտաբար ես շատ Արեւելքցի եմ եւ շատ Հայ, այդ խօսքին իմաստը կարենալ ըմբռնելու համար: Ես քեզ առիթը պիտի տամ որ դուն զայն կրկնես քու ազգակիցներուդ: Տեսնենք ոստիկանութիւնն ալ համակարծիք պիտի գտնուի՞ քեզի: Առ այդ...

(43 – Շար.)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. ՊՕՂՈՍ – ՊԵՏՐՈՍ

Բացում Ս. Մեսրոպ Կրթարանի

Շաբաթ, Յունիս 2, կ. վ. ժամը 4ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կիրակնամուտի ժամերգութիւն, որմէ ետք կը կատարուի եկեղեցւոյ կից Ս. Մեսրոպ կրթարանի հանդիսաւոր բացումը՝ ձեռամբ եւ օրհնութեամբ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Լուսահոգի Նախկին Սան եւ Համակիր – ներու Բարեկամական Միութիւնը Լուսահոգի 1906ի սան՝ Հայկ Աղապէկեանի մահուան առթիւ «Յառաջ» օրաթերթին կը նուիրէ 100 ֆր.:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի դաշտահանդէսը Յունիս 10ին, առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ, Ժեմէնսի դաշտը, մասնակցութեամբ Անի նուագախումբին, երգ, պար, դպրոցի աշակերտութեան կողմէ: Ճաշ Շամփուրով խորոված: Հաճելի մթնոլորտ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. Տիկ. Ապաշեանէ 100 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Գրիգորեանէ 50 ֆր.:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ հետեւեալ նուէրները.—

Տիկ. Յ. Զիլինկիրեան իր մօր եւ եղբօր (Սաթենիկ եւ Վահրամ Խաչատուրեան) յիշատակին 1000 ֆր., Տիկ. Երանուհի Թիւթիւնճեանի յիշատակին՝ Ս. Տամլամեան եւ Ա. Ասլանեան ընտանիք 1000, Տէր և Տիկ. Ժ. Տամլամեան, Տէր և Տիկ. Բ. Խոտիկեան, Տէր եւ Տիկ. Տ. Տէր–Յակոբեան 200 ական, իրենց զաւակին ի յիշատակ՝ Տէր եւ Տիկ. Հ. Կէլիպօլեան 400, իր մօր՝ Տիկ. Սիրուհի Սուճեանի յիշատակին՝ Տիկ. Գըլըճեան 100, Տէր եւ Տիկ. Ա. Տաքէսեան, Տիկ. Ա. Բալըեան 100ական, Կրէ – Կորի Հայաստանութիւն 200, Թէքս–Աս Հայաստանութիւն, Սինան Հայաստանութիւն 100ական:

×

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տեղական վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, ի նըպաստ իր դպրոցին.— Իր ապաքինման առթիւ ընկ. Սարգիս Թորոսեան (Շաւ) 200 ֆր., իր կնոջ ապաքինման առթիւ ընկ. Բենիամին Ճիհանշահեան 50 ֆր., Տիկ. Արաքսի Թաղէոսեան 100 ֆր., Պր. Մաջոյեանի եւ Թոռան ապաքինման առթիւ 200, վերջերս Ս. Ռաֆայէլ մահացած ընկ. Յովսէփ Թէճիրեանի մահուան առթիւ փ. ծաղ. Զօպոյեան ընտանիք 150, Տէր եւ Տիկ. Ա. Մաղաքեան, Տիկ. Վ. Ռըստիկեան 50ական ֆր.:

×

Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները ի նըպաստ եկեղեցւոյ պայծառութեան.

Պր. Պարոյր Վարդանեանէ փ. ծաղ. Անտոն Կանանչեանի մահուան առթիւ 50, Տիկ. Արփինէ Սէֆէրեան փ. ծաղ. Արտաշէս Ուշագլեանի մահուան առթիւ 100, Իզմիրլի եւ շրջաններու Հայր. Միութիւն Տիկ. Էլիզ Ալեքսանեանի մահուան առթիւ 100, Հրանդ Մուրատեան փ. ծաղ. Եղիա Մուրատեանի մահուան առթիւ 100, Տէր և Տիկ. Համազասպ Մոմճեան փ. ծաղ. Տիկ. Սիրուն Լերթօղեանի մահուան առթիւ 300 ֆր.:

×

Փարիզի Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ մասնակցութիւնները.—

Օր. Անահիտ Մինասեանի Գանատա ճամբորդութեան առթիւ.— –Ոմն 1000, Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւն 950, Պր. Գէորգ Պաղըրճեան 500, Հ. Բ. Ը. Միութիւն 400, Ուսանող. Օգն. Մարմին 200, Տիկ. Ինկրիտ Եկաւեան 100, Նորվան վարդապետ 36 ֆր:

Ծաղկեպսակի Ձեռնդում

— Օ —

Նախաձեռնութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան եւ ձեռամբ՝

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ծաղկեպսակ կը զետեղուի

ԱՆԴՐԱՆԻԿ-Ի

Հայ ռազմիկներու յուշարձանին

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ եւ ԱՐՏԱԽԱԶԴ

Արք.երու չիրիմներուն

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 3, ԺԱՄԸ 16.30ԻՆ

Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը:

Մուտք՝ ԿԱՄՊԵԹԹԱ:

lUnion Culturelle Française des Arméniens de France

vous propose

concert en duo

RECITAL UNIQUE

astghig dedeyan

soprano (Paris)

david varjabedian

baryton (Canada)

au piano Françoise COUDRAY

Samedi 9 Juin à 21 h. (précises)
Musé Guimet, 8 Place d'Iena
Paris (16e)

billets à 60 F. et '0 F.
étudiants-J.M.F. : 15 F.
renseignements, réservations :
926-46-93
en vente
chez Durand :
4, place de la Madeleine, Paris
073-62-19
au Centre Culturel Arménien
U.C.F.A.F. - J. A. F.)
6, Cité du Wauxhall, Paris (10e)
208-76-49
Librairie Palouyan
9, Rue de Trévise, Paris (9e)
Auprès des membres de l'UCFAF

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԵՐ

Ծախու հողեր 300էն 1400 քառ. մեթր: Գիները 8էն 10 ֆր. մեթրը: Փարիզէն 39 քիլոմեթր, շատ գեղեցիկ տեսարաններու մէջ:

Հեռաձայնել 324.14.96

ԷՏՈՒԱՐ ՃԷՋԻՐԵԱՆ

12, Ալէ Լէոնիտ, 94170 ԼԸ ՓԵՐԷՕ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Չորեքշաբթի, Յունիս 6, ընկերուհի Փափազեանի բնակարանը, 6 Ռիւ Շառլ Միշէլ, ժամը 20.45ին:

ՃԱՇ

Ի յարգանս

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ – ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Հինգշաբթի, Յունիս 7, ժամը ճիշդ 20ին, Էնթերքոնթինանթալ հիւրանոցի Էմփէրիալ սրահին մէջ, 8 Ռիւ տը Քասթիկլիոն Փարիզ 1:

ՃԱՇԱԳԻՆ 200 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը եւ տեղերը ապահովել օր առաջ՝ եկեղեցւոյ Դիւանէն:

Հեռաձայն՝ 359–67–03

Pelerinage en Armenie organisé par l'union compatriotique de Daron de Marseille

Du 3 au 16 AOUT

DEPART ET RETOUR A MARSEILLE

Prix par personne MARSEILLE-MARSEILLE 3650 F.

Date limite d'inscription 5 Juillet 1979

PRIX COMPRENANT :
Le transport aérien — la pension complète, Hôtel 1ère Classe, ARMENIA — Les excursions quotidiennes, les frais de visa, l'assurance, rencontre avec les Mechetzi d'Arménie.

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :
MARSEILLE : M. ANTRANIK SARKISSIAN
22, Avenue de Gascogne -13015 MARSEILLE — Tél. : 60-76-02
M. JACQUES BOGOSSIAN
Tél. : 93-59-04 (le soir seulement)
LYON : M. DEMIRDJIAN MAURICE
11, Rue Robespierre, 69150 DECINES — Tél. : 49-13-72
PARIS : SONIA COUMRYANTZ OPTIMA - TOURS (Agence agréé Intourist)
67-69 Rue Quincampoix, 75003 PARIS — Tél. : 274-27-20
LIC. A. 946

ԳԱՌՆՋՈՒ
ԺԱՔ ՇԱՆՍԷԼԻ ՀԵՏ

Երկուշաբթի, Յունիս 4, ժամը 17ին, Ֆրանս – Էնթէրէն Ժաք Շանսէլ իր ռատիօաֆոնիին կ'ընդունի ակադեմական՝ ԳԱՌՆՋՈՒ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւարշ Հազարապետեան կը փնտռէ իր եղբօր զաւակները Գուրգէն եւ Վարդանոյշ: Գուրգէն 47 տարեկան է: 1963էն ի վեր ոչ մէկ լուր ունի անոնցմէ:

Լուր ունեցողներէն խնդրել՝
HAZARABEDIAN CH.
24, Rue de la Division Leclerc
94250 GENTILLY

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Օգնականութեան կայանին համար խոհարար կ'ուզուի՝ Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն:

Մանրամասնութեան համար գրել Կապոյտ Խաչի գրասենեակը, 17 Ռիւ Պլէօ, 75009 Փարիզ, տալով հասցէ եւ հեռաձայնի թիւ, պատասխանի համար:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՆՈՐ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Նախագահութեամբ՝ հայրենակից Տիկին ԼԻՒՍԻ ԱՇՃԵԱՆԻ

Կիրակի, Յունիս 10, ժամը 13ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի « Ալեք Մանուկեան » սրահը 118, Rue de Courcelles, 75017 Paris

Կը խօսի՝ Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան փոխ–նախագահ ՎԱՀՐԱՄ ՄՈՍՏԻՉԵԱՆ:

Հաճելի գեղարուեստական բաժին, Օր. Անահիտ Սվաճեանի եւ Պ. Միհրան Էլմայեանի սիրայօժար մասնակցութեամբ: Արտասանութիւններ եւ կեսարական անէքթոտներ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 70 ֆ.

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
Գ. Սաատէթեան 887.99.06
Յ. Վէզիրեան 780.82.58

Hagop Hagopian
PEINTURE GRAPHIQUE

Sous les auspices
de l'Ambassade de l'URSS en France
AU CENTRE D'ART
INTERNATIONAL
99, Boulevard Raspail, 75006 Paris
A partir du 29 Mai
Ouvert tous les jours de 10 à 12 h. 30
et de 14 h. 30 à 18 h. 30
sauf Samedi et Dimanche
ENTREE LIBRE

L'OFFICE NATIONAL DE LA CULTURE ET DES TRADITIONS ARMENIENNES
ORGANISE UN

PELERINAGE AUX EGLISES et MONUMENTS ARMENIENS de ROUMANIE

DU XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles
Animé par Gérard STEPHANESCO
avec la participation de hautes personnalités religieuses, des parlementaires ainsi que la Télévision qui réalisera un reportage à cette occasion.
Facultatif : Semaine supplémentaire les plages de la Mer Noire.
Renseignements et Inscription :

BAGHDASSARIAN Levon
3, rue de l'Arrivée
Imm. CIT 7e étage
75015 PARIS
Tél. 538 67 47 .

LIC. A. 1037

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓ. ԿԱՅԱՆԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապ. Խաչի կայանին Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն արձանագրութեան համար դիմել չորս վարչութեանց ընկերուհիներուն եւ կամ ամէն Հինգշաբթի ժամը 15 – 18 Հայ Մշակոյթի Տունը՝ 12 – 14 Ռիւ Սէն Պազիլ:

×

Կապ. Խաչի Պելֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները բացուած են: Արձանագրուիլ մասնաճիւղերու մօտ Յուլիս եւ Օգոստ. ամիսներու համար, կամ Կապ. Խաչի գրասենեակը Դշ.ի օրերը եւ Շաբաթ օրերը ժամը 15.30էն մինչեւ 17.30 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ, 6էն 14 տարեկան (ոչ աւելի):

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
2
SAMEDI
2 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE. 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.394

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — No 14.394

ՃԱՇ

Ամեն. Հայոց Կաթողիկոսի Այցելութեան Առթիւ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ նախաձեռնութեամբ ոչ-հրապարակային ճաշ մը կազմակերպուած էր, Մայիս 31ին կէսօրէն, ուր հրաւիրուած էին եկեղեցական թէ աշխարհական ֆրանսացի թէ օտար կարգ մը անձնաւորութիւններ: Հրաւիրեալներն էին՝ Փարիզի արքեպիսկոպոս՝ Կարդինալ Ֆ. Մարթի, Յունաց Մետրոպոլիտ Գերպ. Մելեթիոս, Ամերիկեան Եկեղեցւոյ եպիսկոպոս՝ Գերպ. Ճ. Միլլառ, Ռուսաց Եկեղեցի (Մոսկուայի Պատրիարքութիւն) Գերպ. Լ. Իւլիէ, Անգլիկան Եկեղեցի՝ Գերպ. Ֆլորէս, Ֆրանսական Բողոքական Եկեղեցիներու նախագահ՝ Ժաք Մորի, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի՝ Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան, Փարիզի արքեպիսկոպոսարանի քարտուղար՝ Հայր Մարսէլ Հիւկ, Յոյն Կաթողիկէ էկզարք՝ Գերպ. Մասրալլա, Նախկին նախարարապետ Քուվ տը Միւրվիլ, Արտաքին նախարարութեան կրօնից տեսուչ՝ Լիւսիէն Ռէյնօ, Ժ. Շիրաքի կցորդ՝ Փիէռ Պաս, Արտաքին նախարարութեան Եւրոպական բաժնի պատասխանատու Պ. Անտրէանիի տեղակալը՝ Ժ. Փ. Պօլաթօր փրոթօքոլի տեղակալը՝ տը Սիւրմէն, Ներքին նեախարարութեան կրօնից տեսուչ՝ Պ. Ժուֆրէ, Արտաքին նախարարութեան կրօնից խորհրդատու Ֆրաֆ. Կօտրմէ: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը շրջապատէին Կաթող. Պատրիարք Սերովբէ Արք., Վրաստանի Հայոց առաջնորդ՝ Գէորգ Եպիսկ., գաւառաջնորդ՝ Մասիս Վրդ., Գիւտ Եպիսկ., Պ. Պարգեւ Շահպազեան, Կրօնական Ընկերակցութեան կողմէ՝ Նուրհան Ֆրէնկեան, Սարգիս Պետոյեան, Կարպիս Ջըրբաշեան, Մէթր Արմէն Բարսեղեան, Գ. Պալըքճեան, Պ. Կէնճեան, Բագրէն Տէր-Սարգիսեան, Ա. Օհանեան: Այս ճաշին կը մասնակցէին նաեւ Մէթր Լորա Իչքալոյեան եւ Արփիկ Միսաքեան:

Ճաշի աւարտին յաջորդաբար կարճ ելոյթներ ունեցան՝ Կաթ. Պատրիարք Սեռովբէ Արք., Կարդինալ Ֆրանսուա Մարթի, որ յիշեց թէ իր գիւղին եկեղեցիին զանգակատունը շատ կը նմանէր Օվեր-նի հին եկեղեցիներուն, եւ թէ չափազանցեալ չէ ըսել թէ մշակութային եւ հոգեւոր գետնի վրայ «Հայաստանի որդիներն ենք»: Փարիզի Արքեպիսկոպոսը ողջունեց, ապա, հաւատարմութիւնը, Հայկ. եկեղեցւոյ հաւատարմութիւնը, հալածանք եղած դժուարութիւններուն Թուրքիոյ հետ, ջարդերուն: Ողջունեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ աշխարհի ամէն կողմ ցրուած Հայերուն համար միութեան նշանն է ու վերջացուց, իր մեծ ուրախութիւնն յայտնելէ ետք ըսելով. «Շնորհակալութիւն յանուն Եկեղեցւոյ եւ յանուն Ֆրանսայի»: Անգլիկան քանի մը խօսք ըրաւ Ամերիկեան Եկեղեցիներու ներկայացուցիչը չեշտելով մեծ նպաստը զոր բերած է Հայ Եկեղեցին, յիշեց թէ այցելած է Սուչավայի (Ռումանիա) Հայկ. եկեղեցին, ուր տեսած է Կաթողիկոսին նկարը: Խօսք առաւ Բողոքական Եկեղեցիներու Դաշնակցութեան նախագահը յիշելով Հայերու կրած տառապանքները: Վերջին խօսողն էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ անդրադարձաւ թէ մեր Եկեղեցին կ'ապրի եւ կը գործէ յատուկ պայմաններու մէջ, բայց գործունէութիւնը կը զարգանայ: Քրիստոսի Աւետարանը միշտ այժմէական է, ու մասնաւորաբար ոգեկոչեց Պապին խաղաղութեան պատգամը, Ամանորի առթիւ, յիշելով նաեւ՝ Հայկ. ջարդերը: Իր երախտագիտութեան մէջ, մասնաւոր մաղթանքներ ըրաւ Ֆրանսայի համար, բոլոր փախչողներու երկիրը:

«ՄԻԼԼԻՅԷԹ»Ի ՅՕԴՈՒԱԾԱՇԱՐՔԸ

ԿԱՐՍ, ԱՐՏԱՀԱՆ, ՍԹԱԼԻՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

Բ.

Թուրքիան Այթուլ կը շարունակէ «Թուրքիան ցնցող Տարիները» յօդուածաշարքը՝ այս անգամ անդրադառնալով Սթալինի մէկ յօդուածին՝ Կարսի եւ Արտահանի մասին:

Ճիշդ այն օրերուն, երբ Սովետական Միութիւնը Կարսը եւ Արտահանը կը պահանջէր Թուրքիայէ, կրկին այժմէութիւն կը դառնար ժողէֆ Սթալինի մէկ յօդուածը, զոր գրած էր 1921ին եւ լոյս ընծայած՝ Մոսկուայի մէջ հրատարակուող «Ժողովուրդներու կեանքը» անուն հանդէսին մէջ: Սթալին, որ այդ թուականներուն ունէր Ազգերու ժողովրդային Կոմիսարի պաշտօնը, չէր վարաներ պարզայի վերաբերեալ իր մտածումները բացէ ի բաց արտայայտելու, երբ միւս կողմէ փոխադարձ բարեկամութեան համաձայնագիր մը կը ստորագրուէր Թուրքիոյ եւ Սովետական Միութեան միջեւ: Այսօր ալ կ'արժէ մեծ ուշադրութեամբ ու երկար խորհրդածութիւններով կարդալ Սթալինի մտածումները, զորս ան կ'արտայայտէր տակաւին այդ օրերուն, հրապարակաւ:

«Անգարայի կառավարութեան համար, որ իր շահերը կը հետապնդէ, մեծ արժէք կը ներկայացնեն իր հողերուն ամբողջութեամբ պահպանումն ու զանոնք աւելի եւս ընդարձակելու կարելիութեանց որոնումը: Մինչդեռ, ընկերվարական երկիրներու համար ոչ մէկ արժէք ունին հողն ու ազգային միասնականութիւն կոչուած գաղափարը: Թուրքիա, որ Արեւմուտքի աշխարհակալ Պետութիւններու դէմ բացէ ի բաց պայքարի ձեռնարկող եւ Արեւելքի միակ կիսագաղթավայր երկիրն է գէթ ներկայիս, հարկ է որ իր այդ պայքարին մէջ մեր ամէն տեսակ օժանդակութիւնն ու օգնութիւնը վայելէ եւ առանձին չմնայ այդ պայքարին մէջ: Իսկ որպէսզի այդ գծով կարենանք հարկ եղած օժանդակութիւնը հասցնել անոր, պայման է որ այն երկիրները որոնք մօտաւոր ապագային վէճ պիտի ունենան անոր հետ՝ գոհացուցած ըլլան իր կարգ մը պահանջներն ու ազգային կարիքները: Անգարայի կառավարութիւնը, որ ազգային քաղքենիներէ կը բաղկանայ, եթէ նոյնիսկ աշխարհակալ հանգամանք մը ունենայ՝ շատ բնական է որ իր ազգայնական խորքը չի կրնար յաղթահարել եւ չուզեր ալ ընել այդ: Սակայն պարագան այդպէս չէ երբեք ընկերվարական Պետութեան մը համար, որ իր ազգային մղումները յաղթահարելու ճամբուն մէջ կրնայ ի հարկին հողերուն մէկ մասը տրամադրել հայրենակիցներուն, որպէսզի զոհողութիւն մը կատարած ըլլայ համաշխարհային յեղաշրջումին զարգացման ի նպաստ: Եթէ մենք կը հաւատանք աշխարհի պրոլետարներու բացարձակ յաղթանակին, պէտք է որ վստահ ըլլանք, թէ այդ գծով մեր կատարելիք բոլոր զոհողութիւնները անցողակի են ու ժամանակաւոր, եւ երբ համաշխարհային մեծ յեղափոխութիւնը իրագործուի, այդ բոլորը անյապաղ պիտի դարմանուին եւ ամէն զոհողութիւն պիտի արժեւորուի իր բարերար արդիւնքով:

Անգարայի կառավարութեան աշխարհակալ ու ծաւալապաշտ՝ համաթուրքական քաղաքականութիւնը կ'ուզէ իր ձեռքը պահել Հայերէ բնակուած հողամասերը եւ աւելին՝ տիրել նաեւ Կովկասի: Մենք եթէ նոյնիսկ կասկածինք անոր այդ քաղաքականութենէն եւ կարգ մը միջոցներու դիմէ զայն իրականացնելու համար, պէտք չէ որ խրտչինք անոր ցուցաբերած այդ ծաւալապաշտական հակումներէն: Հետեւաբար, մենք երբեք պէտք չէ վախնանք ի հարկին հողային կարգ մը զիջումներ ալ կատարելէ անոնց: Որովհետեւ, ինչպէս որ ըլլայ՝ կատարելի այդ զոհողութիւնները անցողակի հանգամանք մը ունին: 1918ին, ինչպէս որ համայնավարութեան սկիզբները մեր երկիրը փրկելու համար Ուկրանիան, այսինքն Ռուսիոյ կէսը տուինք ու յետոյ ետ առինք դարձեալ, հիմա ալ Արեւելքի յեղաշրջումին յաջողութեան սիրոյն կրնանք մաս մը հողային զիջումներ կատարել Թուրքիոյ համար:

Հայաստան, այդ խորհրդաժողովին մէջ պէտք է որ չարժի Լենինի ցուցմունքներուն համաձայն եւ ամենամեծ ազգային զոհողութիւնները կատարէ ի հարկին: Ուստի, Հայաստան պէտք է որ հրաժարի ոչ միայն իր կարգ մը ծաւալապաշտական ձգտումներէն, այլեւ այն հողամասերէն, որ ծանօթ են իբրեւ հայկական հողեր, զորս կ'ուզէ կցել իր մայր հայրենիքին: Պէտք է, սակայն, որ հրաժարի իր այդ ամենահամեստ պահանջներէն անգամ: Պէտք է հրաժարի նոյնպէս Վանն ու Պիթլիսը պահանջելէ եւ ըմբռնէ, որ այսօրուան պայմաններուն մէջ անկարելի է որ իրագործուին այդ եւ նման պահանջներ:

Կարսը եւ Արտահանը, իրականութեան մէջ ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ միեւնոյն ատեն Ռուսիոյ համար ալ մեծ կարեւորութիւն եւ արժէք կը ներկայացնեն, որովհետեւ անոնք Կովկասի դէմ շղթայազերծելի շարժումի մը պարագային իբրեւ ոստումի տախտակ կրնան ծառայել: Կարս եւ Արտահան նահանգներուն ժամանակաւորապէս Թուրքերու յանձնումը սակայն Հայերու կողմէ անընդունելի կը նկատուի, մինչդեռ շատ ալ դիւրաւ կարելի է, որովհետեւ ամէն ինչ ժամանակաւոր է եւ փոփոխելի:

Հայաստանի մէջ սովետական կարգերու հաստատումը, լաւ քայլ մըն է Հայաստանով, Վրաստանով եւ Թուրքիայով եռակողմանի Սովետ Համադաշնակցութիւն մը ստեղծելու գծով: Անիկա խիստ կարեւոր իրագործում մըն է իր ներկայացուցած արժէքով: Մօտ ատենէն, այս համադաշնակցութեան շուրջ պիտի խմբուին Արեւելքի բոլոր շրջանային Պետութիւնները եւ այդ մեծ յաջողութիւն մը պիտի ըլլայ մեզի համար:

Անգարայի կառավարութիւնը պէտք է շատ լաւ գիտնայ սա պարագան, թէ Հայաստանի սովետականացումէն վերջ Թուրքիոյ կը մնայ միակ բան ընելիք, այդ է՝ այլեւս չգրգռել Սովետական Հայաստանով եւ աշխատիլ՝ միանալ անոր հետ:

ՈՐԲՈՒՆԻ ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ Է

— Օ —

Ուրբաթ առաւօտ, Հրաչ Զարդարեանէ մեր առած տեղեկութիւնները շատ յուսադրիչ են ինչ կը վերաբերի Որբունիի առողջական վիճակին, որ գդալի բարելաւում արձանագրած է: Հաւանական կը նկատուի նաեւ որ աղջիկը կարենայ գինքը Փարիզ փոխադրել, քանի մը օրէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆԻ մէջ մթնոլորտը լարուած կը մնայ քարիւղային երեք քաղաքներու մէջ: Խուզիստանի բախումներուն առթիւ, Թեհրանի ձայնասփիւռը կ'ըսէ թէ 21 մեռեալ կայ եւ 77 վիրաւոր, մինչ տեղական արաբ ղեկավարները մեռեալներու թիւը 200 կը նկատեն եւ 600 վիրաւոր:

ՊԱՊԸ Վարշաւա կը ժամանէ Շաբաթ օր եւ որքան անհամբեր խանդավառութիւն մը ցոյց կուտայ ժողովուրդը, նոյնքան վերապահ է կառավարութիւնը, որ սակայն պէտք եղածը կ'ընէ, քանի ուրիշ ելք չունի: Լեհերը, ծանօթ է ջերմեռանդ հաւատացեալներ են «Աստուծոյ խենթերը» որակուած: Եկեղեցւոյ մէջ է, որ պահպանած են իրենց ազգային ինքնութիւնը, ձեւով մը գէշ օրերու իրենց հայրենիքն է (նման ուրիշ ժողովուրդի մը...): Համայնավար վարչակարգը չկրցաւ աւանդատուներու մէջ միայն պարփակել լեհ եկեղեցին եւ այսօր իր լեհ Պապով, բաւական մեծ վրէժ մը կը լուծէ: Յովհ. – Պօղոս Բ. յաջորդաբար կ'այցելէ Վարշաւա, Կնիէզնօ, Շենթոքովա, Քրաքովի:

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐԸ ծանր ամբաստանութիւններու ներքեւ են այս միջոցին, Պոտըլոքէն ետք ուր նորածիններ զոհ գացած էին համաճարակի մը, Փարիզի ամէնէն համբաւաւոր՝ Փիթիէ – Սալփէթրիէռն է, ուր 6« արկածներ » պատահած են, Մայիս 2էն 4: Շուրջ 16 հիւանդ մեռած է, Փրոֆ. Քապրոլի սրտաբանական վիրաբուժութեան սպասարկութեան մէջ: Գործողութենէն ետք, բոլոր հիւանդներն ալ նոյն ախտանշանները ցոյց տուած են (ջերմի մանաւանդ) եւ կը կարծուի որ պատճառը 4 առ հարիւրի ալկիմինի խառնուրդ մըն է, որ կը սրսկուէր հիւանդին եւ կուգար արիւնափոխութեան կեդրոնէն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Համայնավար կուսակցութիւնը կը սաստկացնէ իր յարձակումները Ընկերվարականներուն վրայ: Մասնաւորաբար չէ առիթ չի թողուր ամբաստանելու համար Միթերանը եւ խնդրոյ առարկայ ընելու անոր անկարողութիւնը առաջնորդ քաղաքական դեր խաղալու: Ընկերվարական կուսակցութիւնը յայտարարութեամբ մը շատ խիստ պատասխան մը տուաւ, շեշտելով «Համայնավար ղեկավարները կրկնակ հարուածներ կուտան Ընկերվարական կուսակցութեան: Ամէն ինչ պատրուակ կը ծառայէ իբրեւ ճշմարտութիւն կրկնելու համար ամէնէն երեւակայական եւ չինծու վերագրումները»:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս ամէն ամսուան առաջին կիրակին, վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Արաճսի Գմբէթեան՝ ֆրանսերէն քերթուած մը

Խաչիկ Թէօլէօլեան՝ Սփիւռքահայ մտաւորականութեան հարցը

Գր. Քէօսէեան՝ Պերթօլ Պրեխթ եւ դիւցազներգական թատրոնը:

×

Հոգեգալուստի առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի (Երեքշաբթի, Յունիս 5ի թիւ): Միտք եւ Արուեստին յաջորդող թիւը՝ Չորեքշաբթի, Յունիս 6

ՄԵՐ ԱՄԷՆՈՒՆ ՓՈԼԱՏԵԱՆԸ

(ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼ, ՄԱՅԻՍ 20ԻՆ, ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

« Հայ գրականութիւնը, կ՛ըսէ Շուշանեան, դաժան մայր մըն է որ իր զաւակները արիւնով կը զինէ՝ պատրաստելով մահուան »: Ահա, Սփիւռքի ամէնէն եռուն, ամէնէն սիրուած ու դժբախտ դղուն այս տողերուն է որ մտածեցի, երբ ընկերներս հրաւիրեցին զիս խօսք առնելու մեր սիրելի Կարօ Փոլատեանը մեծարող այս հանդիսութեան: Շուշանեանի այս բիրտ, ցաւցնող հաստատումը այնքան կը թելադրուէր, հաւանաբար, այդ դայեակ մօր տխուր, մահացո՛ւ զուրգուրանքէն — մեր ամբողջ պատմութի՛ւնը վկայ —, որքան, եւ մանաւանդ, այդ մայրը չարունակել սիրելու, այդ մօրը պատրաստած մահուան երթալու հայ, յատկապէս սփիւռքահայ գրագէտին ապրած կեանքէն ու ստեղծագործելու կիրքէն: Ձեր խօսիր պիտի կանքի, զոհողութեան մասին, որոնց, օրուան մեծարեալին նման, ես եւս չեմ հաւատար: Կը կատարենք՝ ինչ որ ընտրած ենք. հաճելին: Հերոսներուն մէջ իսկ թաքնուած է լաւագոյնին ծառայելու, բայց եւ լաւագոյնը ըմբոշխնելու անձնասէր գոհունակութիւն մը, եւ ոչ թէ անձնուրացութեամբ, այլ ընդհակառակն իր անձն ու անհատականութիւնը հաստատելու, արժեւորելու միտումով է որ Կարապետ Փոլատեան աւելի քառասուն տարիներէ ի վեր անընդհատ կը ծառայէ հայ գրականութեան: Այլ առիթներով այլ յոբելեարներու ուղղուած լսած եմ խօսքեր, մեծ զոհողութիւն, անձի բացարձակ ուրացում նկատուած է հայերէն գրելը, հայ մշակոյթին ծառայելը... իբրեւ թէ իրենք շատ մեծ ըլլային եւ հայ մշակոյթը՝ չափազանց փոքր... լսած եմ նոյնիսկ, որ եթէ յոբելեարը բախտը ունեցած ըլլար օտար, մեծ ազգի մը զաւակը ըլլալու, օտար լեզուով արտայայտուելու, այսօր աշխարհահռչակ անուն կը ստանար, կ՛ըլլար այսինչ կամ այնինչ կաճառի տոռքէօռ ոնոռխ զաուզա կամ չնդալից հնչականութեամբ ուրիշ որեւէ բան: Նման խօսքերէ, նման անիմաստ բաղդատութիւններէ վստահ եմ թէ պիտի վիրաւորուէր միայն մեր մեծարեալը, որ գիտակից իր կարողութեան եւ արժանիքներուն՝ ուզե՛ց, փորձե՛ց ու յաջողեցաւ ըլլալ միայն ու միայն հայ գրագէտ Կարօ Փոլատեանը: Հոծ թիւով այս սրահին մէջ մեր ներկայութիւնն իսկ իր իմաստն ու արժէքը կը ստանայ, արդէն, պարզ մէկ տարազով, — յարգանք հայ գրագէտին:

Գրագէտ Փոլատեանը կը ներկայանայ երեք գլխաւոր երեսներով — վիպագիրը, գրուցագիրը, թարգմանողը: Իբրեւ վիպագիր, պիտի հրատարակէր « Արեւելքի Տղաքը », « Կը հրաժարիմ Հայութենէ », « Կրակէ Շապիկը », « Վերադարձ », « Սփիւռքը իր դերակատարներով », « Լոյսերը » եւ « Արծիւները Անապատին մէջ »: Բացի նշուած վերջին հատորէն, միւս բոլոր գործերուն նիւթն ու միջավայրը կը կազմէ Ֆրանսայի, յատկապէս Մարսէյլի Հայութեան ապրած կեանքը: Այս գիրքերուն հերոսները, կոչուին Սուրէն, Մարտիրոս, Երուանդ, Արմէն թէ հայկական բոլոր անուններով, կը ներկայանան, խորքին մէջ, իբրեւ մէկ անձ ու անուն, — Արեւելքէն եկած տղայ՝ Կարօ Փոլատեան, — այնքա՛ն ներկայ է ու զգալի հեղինակին ապրած կամ երազած կեանքին, ազգային, մարդկային թէ գաղափարական իր ապրումներուն դրոշմը: Ենթակայական այս չէշտն է որ ապրուած, հարազատ, սրտէն եկող եւ սրտին գացող թարմ շունչ մը կուտայ գործին: Հոգեբանական կամ ընկերային բարդ հարցեր շօշափելու, գեղարուեստական գլուխ գործոցներ յօրինելու ոչ միտումը եւ ոչ ալ յաւակնութիւնը ունի Փոլատեան, — բայց այն ջերմութիւնը, այն անկեղծ, ուղղակի՛ ճամբով եկած թելադրականութիւնն ու անմիջականութիւնը որ մեզի կը փոխանցէ՝ շատ աւելի նախընտրելի են ու հարազատ՝ քան շապլոնային, արուեստական, յօրինեալ լեզուով միայն արժեւորուած հնրածանօթ գործեր:

Զրուցագիր Փոլատեանն էր որ գրական այդ սեռը մեր մէջ առաջինը մշակելով՝ նոր տեսակի էջ մը պիտի բանար հայ գրականութեան մէջ: Հոս է նաեւ որ ինքզինք պիտի հաստատէր հանրային մտահոգութիւններով զբաղող՝ բանիմաց զրուցակիցներու հետ այլազան, կարեւոր նիւթերու շուրջ խոր վերլուծումներով: Մեր մեծարեալը « Ուրիշներու մտածումներով միայն գեղեցիկ գործ » կը կոչէ իր նախաձեռնութիւնը, երբ շատ աւելի դժուար էր ու գեղեցիկ կարենալ ընտրել շօշափած նիւթին մասնագէտ ներհուն խօսակիցը, գայն խօսեցնել եւ արձանագրել միայն անհրաժեշտը, լաւագոյնը: « Զրոյց »ները ամփոփուած են չորս հատորներու մէջ, կը խօսին սփիւռքէն ու Հայութիւնը յուզող արուեստի թէ ազգային քաղաքական, տնտեսական, պատմական, նոյնիսկ բանասիրական բոլոր հարցերու մասին, կազմելով, ձեւով մը, Հայուն ներքին, հոգեկան պատկերը, պատմութիւնը: Եւ յաճախ, մանաւանդ կարգ մը զրոյցներու մէջ, ուղղակի գեղեցիկ գրականութիւն է որ կը հրամցնէ մեզի Փոլատեան: Արդարեւ, զրուցագիրը իրաւունք ունի ըսելու թէ անոնց մէջ « մէկէ աւելի էջեր կան որոնք պիտի ապրին եւ մաս կազմեն հայ գրականութեան »: Անձնապէս, օրինակ, տակաւին մինչեւ օրս չե՛մ կարդացած արդի հայ բանաստեղծութեան մասին այնքան յստակ բանաձեւուած խոր տեսութիւններ, որքան, իր խորագրով զանազաններու — բայց ի՜նչ զանազաններ, անոնք կը կոչուին Ժան Պալար, Կոստան Զարեան, Ահարոն, Գրիգոր Ձիմէճեան, Յարութ Կոստանդեան, Բիւզանդ Թօփալեան — այո՛, ա՛յդ զանազաններուն հետ ունեցած իր զրոյցով: Նման պարագաներու, երբ մանաւանդ նիւթին գեղեցկութեամբը տարուած ինք եւս կ՛ոգեւորուի, կը սկսի խորհրդածել, զրոյցը կը վերածէ իրապէս գրականութեան: Ինչ որ պիտի արտագրեմ, պատահական բացուած էջէ մըն է: Ահարոնի հետ առանձին զրոյցի ընթացքին, եզական բանաստեղծէն քանի մը մէջբերումներ կատարելէ ետք, Փոլատեանն է որ նոր գեղեցկութիւն մը յայտնաբերողի իրաւունքով կը խորհրդածէ, աւելին՝ հիացական կը բացագանչէ. « Նո՛ր է այս աշխարհը մեզի, նո՛ր՝ հայ քերթողութեան համար: Առաջին անգամն է որ կը հնչեն այս երգերը հայ բանաստեղծութեան չքեղ պարտէզին մէջ: Կատարելութիւն մը, որուն մօտեցած է Ահարոն եւ ուր շատ քիչեր հասած են: Հոս բառերը, մտածումը երաժշտութիւնը կը դադրին այլեւս շօշափելի բաներ ըլլալէ: Կը խուսափին ամէն բացատրութենէ ու սահմանումէ: Մասնիկ մըն են թերեւս, վայրկեան մը միայն, բայց անկորնչելի ու յաւիտենական: Քերթողը գայն խլած է տիեզերական ներդաշնակութենէն: Իրապէս — թող չվիրաւորուի մեր մեծարեալին համեստութիւնը —, ամէնուն տրուած չէ այսքան քիչ բառերով ա՛յս աստիճան լայն հորիզոն բանալ, ամէ՛ն ինչ ըսել:

« Զրոյց »ներուն մէջ զգալի է նմանապէս ներկայութիւնը հեղինակին՝ իբրեւ ապրող անհատ, խառնուածք: Ջերմ, չէնշող, մտերիմ բան մը՝ իր եւ բոլոր խօսակիցներուն միջեւ, կոչուին անոնք պատմաբան Հ. Սահակ Տէր-Մովսէսեան, բանաստեղծ Ահարոն, բանասէր Հ. Ներսէս Ակինեան, փարշապետ Սիմոն Վրացեան թէ քսաներորդ դարու համաշխարհային բանաստեղծներէն Էլիւար ու Սէնժոն Փէրս: Այս վերջին անունները կը թելադրեն որ յիշենք հոս, — եւ մասնաւոր գնահատանքով ու յարգանքով — հայ գրականութիւնը Եւրոպայի եւ փոխադարձաբար եւրոպական գրականութեան ամէնէն նոր շարժումներն ու դէմքերը Հայերուն ներկայացնելու իր դերը: Այո՛, մեր մէջ առաջիններէն, եթէ ոչ առաջինն է եղած Փոլատեան, որ « զրոյց »ներու կողքին լուրջ ուսումնասիրութիւններ է հրատարակած, իբրեւ անջատ ստեղծագործութիւն, Էլիւարի, Սէն Ժոն Փէրսի, Փասթերնաքի, Քազանծաքիի թէ այլ արդի գրական շարժումները գլխաւորող դէմքերու մասին: Միշտ վարպետօրէն եւ արտին, ինք եւս ներկայ էր սակայն, գրական բարձր մակարդակով « Անդաստան »ներու առաջին շրջանին, երբ ցրուած ուժերը մէկտեղող, խանդավառող, գործի մղող գլխաւոր ուժ. կարեւոր դեր մը՝ որ մոռցուած է այսօր եւ ամբողջ շարժումը արձանագրուած միմիայն Բիւզանդ Թօփալեանի անունով:

Հայ գրականութիւնը օտարին ճանչցնելու իր աշխատանքով կ՛ամբողջանայ գրական իր գործունէութեան երրորդ, թարգմանական երեսը: Հոս եւս կայ արդիւնքը — եւ ի՛նչ գեղեցիկ արդիւնք —, բայց բացակայ է ինքը, գլխաւոր դերակատարը: Այսօր շատ կը խօսուի, պիտի շարունակուի միշտ խօսուիլ Լիւք Անտրէ Մարսէլի թարգմանութիւններուն մասին: Բայց ո՞վ էր Լիւք Անտրէ Մարսէյլ, եթէ չգտնուէր Փոլատեան մը զայն յայտնաբերելու, մեզի՛ բերելու, կապելո՛ւ: Ատենին, Բենիամին Թաշեանն է միայն որ պիտի գրէր, եւ արդարօրէն. — «Օտար մը ապրեցնել Հայութեամբ, գայն գրեթէ հայացնել, անոր զգալ տալ մեր կեանքին ու պատմութեան դառն ու դաժան, բայց նաեւ վեհ ու վսեմ « դրուագները », անոր մէջ յուզումնահար ապրումի վերածել մտաւորական մարդու սառն դատողութիւնը, նոյնիսկ օտարին խօսքով ջերմացնել Հայութեան զգացումը՝ Հայուն մէջ. — ահա թէ ի՛նչ կրցած է ընել Կարապետ Փոլատեան »: — Բազմաթիւ թարգմանութիւններու կողքին նշենք հրատարակուած առանձին գիրքերով « Նարեկացի եւ միջնադարեան Տաղերը », « Վարուժանը », « Զարենցը »: Աքանչելի թարգմանութիւններ, որոնք կը մէջբերուին հրատարակուած բոլոր ծաղկաքաղներուն մէջ, զորս պատմութիւնը արձանագրած է, միայն ու միայն, Լիւք Անտրէ Մարսէլի անունով: Ան որ թարգմանական գրականութենէն կը հասկնայ գիտէ թէ այն միւս անունը, Կարօ Փոլատեան, կատարած է նախ ամէնէն կարեւորը՝ որ ընտրութիւնն է, ամէնէն դաժանը՝ որ բառացի թարգմանութիւնն է, եւ Ֆրանսացի բանաստեղծին հետ Հայու իր զգայնութեամբ փորձած է տալ զգացական, լեզուական եւ արտայայտչական նրբութիւնները՝ կարելի ճշգրտութեամբ ու հարազատութեամբ՝ ֆրանսերէնով: Թող հոս, գոնէ այսօր, ըսուի թէ կային, գիրար լրացնող, երկու թարգմանողներ. Լիւք Անտրէ Մարսէլ՝ որ ստորագրեց, Կարօ Փոլատեան որ միայն ուրախացաւ՝ ի սէր հայ գրականութեան:

×

Ահաւասիկ Կ. Փոլատեանի գրականութիւնը իր ընդհանուր գիծերուն մէջ, այնպէս՝ ինչպէս է, ինչպէս կը ներկայանայ ընթերցողին: Այսօր մենք չենք հաւաքուած հայ գրականութեան մէջ իր դերը ճշդելու, տեղը որոշելու, արժէքը կշռելու: Այսօր սակայն, յանձին մեծարեալին սփիւռքի գրագէտը պատուելով հանդերձ, եկած ենք, նամանաւանդ, պատուելու ենթական, մեր սիրելի Փոլատեանը: Գրագէտներն են թելադրած մեր ընթերցումները. զանոնք կը գնահատենք կամ ոչ. ճաշակի հարց է. անհատներն են կազմած մեր մարդկային յարաբերութիւններուն, մեր ապրումներուն առանցքը. զանոնք կ՛ընդունինք կամ կը մերժենք. նկարագրի հարց է: Ապագայ ընթերցո՛ղը պիտի ըսէ թէ ինչ բերաւ այսօրուան գրագէտը, բայց մենք, իբրեւ ականատես կամ ականջալուր վկայ անհատի՛ կեանքին ու գործունէութեան, կրնանք անկեղծօրէն խոստովանիլ, թէ ան որ ճանչցած է Փոլատեանը տեսած է մէկը որ իր մէջ կը կրէ — Արեւելքի տղոցմէն մէկուն բառերով — այն՝ « որոնցմով մարդն է իրապէս մարդ, առատ է բոլորանուէր, չէնշող, տաք » բան մը՝ որ իր հաղորդականութեանը մէջ քաղցրութիւն է միայն, այն համակող անուշութիւնը՝ որ մեզ կը բարձրացնէ առօրեայէն, կը կազմէ պայծառ ամբողջութիւն մը եւ որ կը կոչուի, այս պարագային, միայն մտերմութիւն: Վերջացնելով, ահա թէ ինչու ոչ միայն այս բեմէն իր ծանօթներուն ու սրտակիցներուն, այլեւ ի սփիւռս աշխարհի որեւէ տեղ, որեւէ հայ հաւաքականութեան առջեւ եթէ առիթը ներկայանար իր մասին խօսելու, երկու պարզ բառերու մէջ խտացնելով մարդն ու գրագէտը պիտի կոչէի զայն, միայն ու միայն, մեր ամէնուն Փոլատեանը:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ

Մայիս 29ի մեր թիւով, առաջին տպաւորութիւններ տուած էինք, Մայիս 27ի հանդիսութեան նուիրուած Սարդարապատի 61րդ տարեդարձին: Ինչպէս ըսինք, Դպրոցասէր եւ Սամուէլ Մուրատեան վարժարաններու երգչախումբի երեք խմբերգներով (Տէր կեցո՛, Իբրեւ արծիւ, Սարդարապատ), ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանըքեանի, սկսաւ հանդիսութիւնը, որու բացման խօսքը արտասանեց Կաթող. Պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեան:

Սերովբէ Արք. նախ ուրախութիւնն յայտնեց, որ բախտաւոր զուգադիպութեամբ մը, կը վայելենք ներկայութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որ բարեհաճած էր նախագահութիւնը ստանձնել եւ արտասանել փակման խօսքը: Ապա, շեշտեց թէ ժողովուրդներու պատմութեան մէջ կան դէպքեր, որոնք վճռական եւ ճակատագրական դեր կը խաղան, նոր իրէալներ կը ստեղծեն: Այդ բոլոր դէպքերուն մէջ Սարդարապատը բացառիկ տեղ կը գրաւէ, վասնզի ոչ միայն վճռական եւ ճակատագրական դեր կատարեց մեր պատմութեան մէջ, այլեւ նոր վերածընունդ եւ նոր կեանք ստեղծեց: Կաթող. Պատուիրակը նկարագրեց 1915էն եւ անոր յաջորդող տարիներուն պարզուած վիճակը՝ ամբողջ Արեւմտահայաստանը աւերակի վերածուած էր, մնացորդացը հիւծած, սպառած, գրեթէ գերեզմանին եզերքը հասած հաւաքականութիւն մըն էր հայ ժողովուրդին մնացորդացը: Եւ այդ վիճակին մէջ էր, որ դարաւոր թշնամին չգոհանալով միայն Արեւմտեան Հայաստանի կործանումով եւ բնաջնջումով, իր արիւնոտ ձեռքը երկարեց Արարատի ստորոտը եւ Ս. Էջմիածնի հովանիին տակ ապաստան գտած հայ ժողովուրդի բեկորներուն: Յուսահատական այդ վայրկեանին էր, որ հայ ժողովուրդը տուաւ իր վճռական որոշումը՝ ո՛չ թշնամին պիտի չանցնի: Ու ամբողջ ժողովուրդը, այր թէ կին, եկեղեցական թէ մտաւորական, բանուոր թէ գիւղացի, մէկ մարդու պէս ելաւ թշնամիին դէմ Սարդարապատի դաշտին մէջ: Ու երբ, ապահովութեան համար կ՛առաջարկուէր Էջմիածնի Մայր Աթոռը փոխադրել այլուր, Գէորգ Ե. Ծերունազարդ Կաթողիկոսը անյեղաշրջելի նախատեսութեամբ մը, տեսիլքով մը, ո՛չ ըսաւ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կրնայ մեռնիլ միայն Ս. Էջմիածնի տաճարին սեմին վրայ: Ու եկեղեցիին զանգակները հնչեցնել տուաւ եւ եկեղեցականներ ղրկեց ճակատ, նման Գարեգին Արք. Յովսէփեանցի որ պէտք է քաջալերէին եւ խրախուսէին հայ բանակը: Եւ եզրակացնելով, Կաթող. Պատուիրակը ըսաւ՝ առանց Սարդարապատի ճակատամարտի յաղթանակին այսօր ուան Հայաստանն ալ գոյութիւն պիտի չունենար: Ինչ որ ունինք իբրեւ ազգային ստեղծագործութիւն, իբրեւ ժողովուրդ, իբրեւ ազգ, իբրեւ հայրենիք, կը պարտինք Սարդարապատի յաղթանակին:

Յաջորդ խօսողն էր Արտաւազդ Պէրպէրեան, որ գրական ոճով նկարագրեց 1918 Մայիս ամսուան տիրող վիճակը: Դարձեալ գարուն է, ամբողջ Արեւմտեան Հայաստանը աւերակ է, ամայացած է, մնացորդացը ամէն ինչ լքած կը նահանջէ բանակին հետ, կիներ, երախաներ, ծերունիներ կը լքեն իրենց ետին ամէն ինչ, կը քալեն նահանջող բանակներուն հետ դէպի Արարատեան դաշտ, դէպի վերջին ապաստան Հայութեան: Կը նահանջեն լքելով իրենց ետին այնքան սիրելի գոթքեր լսած իրենց հազարամեայ եկեղեցիներն ու վանքերը, այնքան արցունքներով օծուած իրենց պապենական շիրիմները, ու խաչքարերը, կը նահանջեն իրենց ետին ձգած այնքան սէրեր ու գուրգուրանքներ: Կը թողուն իրենց ետին ամէն ինչ, ամէն ինչ, ամէն սէր, ամէն յոյս, յիշատակ, ամէն սրբութիւն, ամէն յոյս, կը քալեն յոգնաբեկ, յուսաբեկ, գլխիկոր, իրենց ետեւէն, ճիշդ ետեւէն կուգայ թրքական բանակը:

Արտաւազդ Պէրպէրեան շեշտեց թէ այդ ծանր վիճակին մէջ, հայ ժողովուրդը գտաւ գերբնական ուժը եւ Սարդարապատով, ապա՝ Բաշ Ապարանով եւ Ղարաքիլիսէով փրկեց Հայութիւնը անէացումէ: Սարդարապատի յաղթանակով սա-

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

կայն վերջ չգտաւ Հայ գողգոթան, Ունեցանք նոր դառնութիւններ, նոր յուսախաբութիւններ, նոր պատերազմներ: Անգամ մը եւս Թրքական բանակը եկաւ մինչեւ Երեւանի դուռները, անգամ մը եւս՝ մինչեւ 1920 Նոյեմբեր 29, թախտորոշ այդ Թուականը երբ սովետական կարգերու հաստատումը կասեցուց, ընդմիշտ կասեցուց Հայութեան գլխուն եղող մահուան սպառնալիքը: Այսօր 60 տարիներ անցած են այդ օրերէն եւ բոլորովին փոխուած է հայ ժողովուրդին վիճակը, այսօր ունինք փոքրիկ Հայաստանը, թէեւ անդամահատուած բայց կա՛յ: Ու բանախօսը նկարագրեց այսօրուան մեր հայրենիքին վերելքը ու գեղեցիկ Երեւանը: Դառնութեամբ նկատեց նաեւ թէ սփիւռքի պարզած պատկերը խրախուսիչ չէ:

Յովիկ Եղիազարեան նախքան իր բուն նիւթին անցնիլը, ողջունեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ներկայութիւնը, այդ ներկայութիւնով Հայրենիքն է որ կուգայ ու անսահման է մեր հրճուանքն ու ուրախութիւնը: Ու գաղութին խանդավառութիւնը ապացոյց է, որ Ֆրանսաբնակ Հայութիւնը, որ հարեւանցի դատումներով ամէնէն Թոյլը նկատուած է, պահած է, 60 տարիներէ աւելի, տակաւին իր կորովը եւ կը պայքարի իր ազգային ինքնութեան ի խնդիր: Բանախօսը ապա յիշեց թէ խաւարումներ շատ է տեսած ու ապրած հայ ժողովուրդը իր դարաւոր որքան փառահեղ նոյնքան ալեկոծ պատմութեան ընթացքին, բայց Հայոց պատմութիւնը կը վկայէ, որ օրհասական տագնապալի օրերուն, Հայը երբեք կորսնցուցած չէ Հայութեան իր խոր հաւատքը: 1915ի օլոքոսթը դեռ նոր վերջացած էր, Տաճիկը դեռ նոր քամած էր մէկուկէս միլիոն անմեղ Հայերու արիւնը, ու գաղթականներ ապաստան կը փնտռէին քաղաքէ քաղաք, երկրէ երկիր: Այդ յուսահատական օրերուն էր որ պատահեցաւ հրաշքը եւ մենք կրնանք Սարդարապատը նկատել մեր պատմութեան փառաւոր դիւցազնամարտը: Անմոռանալի կը մնան զօրավարներուն անունները՝ Նազարբէկեան, Սիլիկեան, Փիրումեան, Դրօ, Անդրանիկ եւ ուրիշներ, որոնք ազատագրելով իրենց պապենական հողին մէկ մասը ապահովեցին հայ ժողովուրդի ապագան: Սարդարապատը նկատեց մեր Վերտէօնը, Մառնը, Սթալինկրատը: Սարդարապատ փրկեց մեր ժողովուրդը: Եթէ Սարդարապատ վերջաւորութիւնն է ճակատամարտի մը, անիկա սակայն սկզբնաւորութիւնն է մեր զարթօնքին, նոր վերածնունդին: Պատմական դէպքերը կը պարտադրեն յիշել, որ 1375էն ի վեր իր անկախութիւնը կորսնցուցած ժողովուրդ մը 1918ին կը դառնար կրկին ազգ, կը ստեղծէր իր սեփական անկախ պետութիւնը՝ Մայիս 28ը: Ու հայ ժողովուրդը ամենադժուարին պայմաններու տակ կը լծուէր քարուքանդ երկրի մը վերաշինութեան աշխատանքներուն, ոգեւորութեամբ, Արամ Մանուկեանի մը շունչին տակ:, Այդ օրուան ստեղծուած Հանրապետութեան ժառանգորդ՝ այսօրուան Հայրենիքը, հայրենիք մը՝ զոր մեր ժողովուրդի ստեղծագործ միտքը, շինարար յատկութիւնները վերածած են այսօր աճող, ծաղկող, յառաջդիմող երկրի մը: Հայրենիք մը, որու տեսարժան վայրերը, քաղաքները, մայրաքաղաքը՝ Երեւան դարձած իմ էրեբունի, ինչպէս կ'ըսէ Պարոյր Սեւակ, տարածուն եւ արդիական իր մէկ միլիոն բնակիչներով հըպարտութիւն կը պատճառէ բոլորին եւ հիացում օտարներուն: Վերջապէս հոգային հայրենիք մը, պաշտամունքը բոլորիս: Աւաղ սակայն, մեր ժողովուրդին կէսէն աւելին կ'ապրի դուրսը, Սարդարապատ չլուծեց մեր ամբողջական դատը քանի որ գոյութիւն ունի այսօր հայկ. սփիւռք մը: Որքան ատեն որ այդ բառը դրոշմուած մնայ մեր ճակտին, մենք պիտի մնանք պահանջատէրի դիրքին մէջ: Մինչեւ որ սփիւռք բառը մեր անցեալին չպատկանի, այժմէական պիտի մնայ Խրիմեան Հայրիկի խօսքը՝ Հայը պիտի չդադրի պահանջելէ մինչեւ որ իր արդար իրաւունքներուն գոհացում տրուի: Ամէն պատմական դէպք խորհուրդ մը ունի, ջանանք ըմբռնել եւ գործադրել Սարդարապատի առջեւ կռուող եւ նահատակուող Հայուն պատգամը՝ համագործակցութեան անհրաժեշտութիւնը հասնելու համար մեր նպատակներուն: Հաստատելով թէ գաղափարներու զանազանութիւնը, քաղաքական կուսակցութեանց գոյութիւնը ազգի մը ճոխութեան եւ զարգացման ապացոյցն են, բանախօսը շեշտեց թէ Ազգ. Դատի հետապնդման համար առողջ, անկեղծ եւ գործօն տարրերու միջեւ գործակցութիւնը անհրաժեշտութիւն է: Հարկ է որ օր մը այլեւս չըլլայ հայրենաբնակ Հայ եւ Սփիւռքի Հայ, հայրենատէր Հայ եւ հայրենազուրկ Հայ, այլ ըլլան միայն Հայեր վերջապէս ու վերջնապէս համախմբուած իրենց ամբողջական հողերուն վրայ, տէր իրենց ճակատագրին:

Փակման խօսքը կը պատկանէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Յիշելէ ետք թէ այսօր, նախ պատարագով սկսած էր Սարդարապատի ոգեկոչումը, Վազգէն Ա. Հայրապետը օրհնութիւնն ու ողջոյնը փոխանցեց մեր վերածնած Հայրենիքին, շեշտելով թէ «Սարդարապատը պէտք չէ նկատել սակայն կղզիացած կամար մը մեր հորիզոնին վրայ, մանաւանդ նորագոյն պատմութեան, պէտք է երթալ աւելի քան հարիւր տարի ետք, որպէսզի բաղդատենք կացութիւնը մեր այսօրուան Հայաստանի հայկ. Պետութեան ծնունդն ու զարգացումը եւ ես այդ Թուականը կը նկատեմ 1828, Արեւելեան Հայաստանի ազատագրումը պարսկական խաւարէն եւ միացումը քրիստոնեայ Ռուսաստանի, 1828ը որ իրապէս բախտորոշ Թուական մըն է մեր նորագոյն պատմութեան մէջ եւ որու կերտումին նախաձեռնարկները եղան մեր կաթողիկոսները, յատկապէս՝ Ներսէս Աշտարակեցի, հայրենասէր հայրապետը: Կը խորհիմ թէ այս իրողութիւնը դեռ ամբողջապէս յըստակ չէ մեր դասակներուն: Ջեմ կրնար այստեղ պատմութիւնը ներկայացնել այդ դէպքերուն, բայց իրողութիւն այն է որ 1828ին պարսկական լուծէն ազատելով Արեւելահայաստանը միացաւ Ռուսաստանի, ոչ ազատ, ոչ ալ անկախ եղաւ բայց մեր նորագոյն պատմութեան մէջ, բախտորոշ դեր կատարեց »: Ամենայն Հայոց Հայրապետը մանրամասնելէ ետք այդ Թուականին ընծայած բարիքները եւ Ներսէս Աշտարակեցի Կաթողիկոսի դերը (50 հազար Հայերու տեղափոխումը Պարսկաստանէն՝ Սալմաստի շրջան) յայտնեց թէ ներկայիս Հայաստանի մէջ, ղեկավարութեամբ Սրապիոն Յակոբեանի նոր տուեալներ յայտնաբերուած են, որոնցմէ կը պարզուի թէ նաեւ Ներսէս Աշտարակեցի մարդահամար կատարել տըւած է այն ատեն: 1828 Արեւելահայաստանի զարթօնք, Սարդարապատ, Մայիս 28, Նոյ. 29 կը դառնուին մեր հորիզոնի ճամբուն վրայ: Նոյեմբեր 29ով փրկուեցաւ ինչ որ շահած էինք Սարդարապատով, սա կենսական նշանակութիւն ունեցող ճշմարտութիւն է: Նոյեմբեր 29ն է, որ պատռեց սեւ դաշնագիրը Ալեքսանդրապոլի: Նոյեմբեր 29ով հաստատուեցաւ անվտանգութեան, ապահովութեան, խաղաղութեան շրջանը: Վիճելի հարցեր կրնան ըլլալ: Բոլոր ժողովուրդներու պատմութեան մէջ, կարեւոր դէպքեր երկար ատեն վիճելի կը մնան, ատոնք պէտք է ձգել պատմաբաններուն եւ ժամանակին: Ապա, օրինակը բերաւ Ֆըրանսական յեղափոխութեան իսկ, որու մասին բոլորովին ուրիշ տեսութիւններ ունէր ռումանացի հայասէր յայտնի պատմաբան՝ Նիքոլա Եորկա, որ ամէն տարի Սորպոն կը հրաւիրուէր դասախօսելու եւ որու համար ֆրանս. յեղափոխութիւնը բնական չէր: Այսօր հարց կը դրուի թէ ի՞նչ իմաստ եւ նշանակութիւն ունեցաւ Սարդարապատի, Բաշ Ապարանի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտները: Հոս փակագիծի մէջ, Կաթողիկոսը յիշեց թէ ի մօտոյ կը բարձրանայ նաեւ Երեւանէն ոչ հեռու Բաշ Ապարանի յուշարձանը, որու նախագիծը պատրաստած էր, Ռափայէլ Իսրայէլեան, իր մահէն քիչ ժամանակ առաջ:

Ի՞նչ է այսօր մեր տուրքը: Ձի բաւեր ոգեկոչել Սարդարապատը, մեր ազգային կեանքին մէջ պէտք է տեղ գրաւէ Սարդարապատի ոգին: Եղեռնը կաթիլ կաթիլ կը շարունակուի արտասահմանի մէջ: Կարեւորը՝ նախ Հայաստանը հայացնելն է, ժողովուրդին թիւը աւելցնել: Ու այս առընչութեամբ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ըսաւ թէ ինք համաձայն է որ ուէ մէկը ապրի ազատ, իր ուզած տեղը, ամէն մարդ կրնայ երթալ ուր որ ուզէ, բացի Հայէն, որովհետեւ մենք Եղեռն տեսած ժողովուրդ ենք, մեր համրանքը պէտք չէ նուազի, ու արտագաղթը աղէտ է: Պէտք է ուրախանանք որ այսօր Հայաստանի տնտեսական հիմքերը կը զօրանան: Յիշեց նաեւ կարեւորութիւնը մեր ազգ. մշակոյթի զարգացման Հայաստանի բայց նաեւ Սփիւռքի մէջ, լեզուն պէտք է պահպանուի: Յայտնելով թէ այսօր Հայաստան ունի մեծանուն բազմաթիւ մտաւորականներ ու գիտնականներ, եւ անոնցմէ յիշելու համար միայն մէկը՝ տուաւ Վիկտոր Համբարձումեանի անունը, պարծանք Հայութեան, զոր երկրորդ Անանիա Շիրակացի մը նկատեց: Իր ելոյթին վերջին մասին մէջ, Կաթողիկոսը անդրադարձաւ նաեւ Լիբանանի դէպքերուն, այդ առթիւ հայրենիքի մէջ ծաւալած օգնութեան տենչին: Ըսաւ թէ Հայաստանի Հայը չի հետաքրքրուիր սփիւռքի Հայերուն ներքին վէճերով եւ թէ կարեւոր է միասնականութիւնը: Երբ վտանգի մը առջեւ կը գըտնուինք, Սարդարապատի ոգին է որ կը սաւառնի: Սարդարապատի յաղթանակը միայն երէկուան եւ այսօրուան Հայաստանի համար չէ, այլ բոլոր հնարաւոր Հայաստաններուն եւ ապագային համար է: Երախտապարտ ժողովուրդ ենք եւ մեր բոլոր արդար իղձերը պէտք է իրականանան: Յարգանք եւ օրհնութիւն եւ լոյս Սարդարապատի յիշատակին, փառք մեր ժողովուրդին եւ անոր աւելի պայծառ ապագային:

×

Ոգեկոչման այս հանդիսութեան, բացի յիշուած երգչախումբէն, գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին՝ Սոնիա Նիկողոսեան (երգ), տաւիղի ընկերակցութեամբ Սուզաննա Միլտոնեանի, Տիկին Մատլէն Էքիզեան (արտասանութիւն՝ Եղիվարդէն), Տիկին Սուզաննա Միլտոնեան (տաւիղ): Ընդհանուր ձեւով որակաւոր գեղարուեստական բաժին մը, որու մասնակցողները սակայն (բացի երգչախումբէն) աւելի Ապրիլ 24ի յարմար յայտագիր մը ընտրած էին քան յաղթական հերոսամարտի մը:

Ա. Մ.

[illegible]

Շաբաթ, Յունիս 9, տեղի կ'ունենայ սոփրանօ Աստղիկ Տէտէեանի եւ պարիթոն Դաւիթ Վարժապետեանի (Գանատա) երգահանդէսը: Աստղիկ Տէտէեան, ծանօթ է մեր գաղութին, շրջանաւարտ Երեւանի Երաժշտանոցէն, 1966ին արժանացած է Ա. մրցանակի, Երեւանի օփերայի մէջ մեկնաբանելով Վիոլեթթայի դերը (Լա Թրավիաթա): 1968էն ի վեր երգահանդէսներ տուած է ամէն կողմ: Դաւիթ Վարժապետեան՝ ծնած է Պոլիս, երաժշտական նախակրթութիւնը ստացած է Պէյրութի Երաժշտանոցը եւ կատարելագործուած Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցին մէջ, Գոհար Գասպարեանի մօտ: 1972ին վկայուած է իբրեւ օփերայի մեներգիչ եւ երգի ուսուցիչ: 1973էն ի վեր բեմ ելած է Երեւան, Փարիզ, Լիբանան, Վրաստան, Լենինգրադ, Մոսկուա, Միացեալ Նահանգներ, Գանատա, ուր հաստատուած է ներկայիս: 1974ին հիմնած է « Անի » երգչախումբը:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929 – 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

— Ի՞նչ, ի՞նչ, ըսել է խնդիրը լուրջ է. պիտի մատնե՞ս զիս, պիտի մատնե՞ս զիս… բայց ես քեզի ի՞նչ ըրի, Թշուառական, ես քեզի ի՞նչ ըրի: Առանց ոչինչ բանի մը համար կ'ուզես իմ տունս քանդե՞լ. կ'ըմբռնե՞ս ըրածիդ ահաւորութիւնը, պիտի կործանիմ, պիտի փճանամ, բան մը պիտի չմնայ, ես բանտերը պիտի մեռնիմ, պիտի առնեն ապակիներս… ապակիներս… Փարիզի է՛ն կատարեալ հաւաքածոն է… ամէն լաւը չկայ… ի՞նչ ըրի ես քեզի, ըսէ՛, ի՞նչ ըրի, Թշուառական…

Այս անգամ իր երկու ձեռքերու ամբողջ ուժովը կառչած էր տղուն, ալ բոլորովին անտարբեր իր կեցուածքէն: Տարեց անդամները կը դողային ըրած այդ անսովոր ճիգին ու ջղագրգռութեանը մէջ, ինչպէս կը դողար վարի կախ շըրթունքը, աչքերուն պէս թաց:

Տարօրինակ գոյն մը ստացած էր դէմքը, եւ գլխուն վրայի քառասունըեօթը մազերէն ոմանք ոտքի կանգնած կը նայէին: Փիէռ բան մը չէր ըսեր ալ ու ակնարկը յառած կը մնար Լեւքիւսի ոտքին որ դրան դէմ էր դրուած:

— Թռուազիէմ Անփիրին աչքերը մէկէն փայլեցան սակայն կարծես յայտնութեան մը առջեւ, ու նոյն համանուած շարժումներով գրպանէն բան մը հանեց:

Փիէռ անմիջապէս ճանչցաւ չէքի տետրակը, խլեց զայն եւ նետեց սենեակին միւս անկիւնը: Մէկէն կատաղի ու անդիմադրելի ուժ մը բարձրացաւ տղուն մէջ, խորունկ եւ մեծ ալիքի մը նման: Յանկարծական եւ ուժգին շարժումով մը թեւերը ազատեց, ու նետուեցաւ դիմացինին վրայ: Իր ուժեղ ձեռքերուն մէջ առաւ անոր գլուխը, եւ բթամատերուն ամբողջ զօրութեամբը սկսաւ ճնշել ականջներուն տակի փափուկ կէտին վրայ: Վիրաւորուած կենդանիի նման դէշ ճիչ մը արձակեց Լեւքիւս, թեւերուն կապը թուլցուց ու ծրարի մը պէս գնաց իյնալ պատին՝ աթոռ մը տապալելով: Փիէռ անմիջապէս զղջաց սակայն: Հակառակ իր ամբողջ կատաղութեան, հակառակ մեկնիլ ուզելու իր փափաքին՝ մարդուն այդ խղճալի տեսքը կարծես արգիլեց որ կարենայ անմիջապէս փախչիլ: Մնաց որ նոյն պահուն իսկ դուռը բացուեցաւ մէկէն ու կրկին երեւցաւ Թէրէզ, սարսափած, դողդոջուն: Ոտնաձայն չէր լսուած բնաւ, ինչ որ կը նշանակէ թէ դրան ետեւն էր ան ու ամէն բան մտիկ կ'ընէր:

— Կորսուէ՛, գոչեց Լեւքիւս. դուն խոհանոցդ կորսուէ, ցնդած պառաւ:

(44 – Շար.)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԼՈՎԴԻՒԻ մէջ, Մայիս 3ին, տեղի ունեցած է երիտասարդ ջութակահարուհի Նինա Գույումճեանի նուագահանդէսը: Մեկնաբանուած են Պախի, Փականինիի, Վիէնավսքիի, Շուպերթի, Մոցարթի, Զայքովսքիի գործերը:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ « Համազգային »ի Գրական – Գեղարուեստական յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, Մայիս 6ին տեղի ունեցած է Ժագ Յակոբեանի նըւիրուած երեկոյթ մը, որու ընթացքին Ռիթա Որբերեան խօսած է բանաստեղծին «Հրաշագար» հատորին մասին:

Այրի Տիկին Մնունգ Օվաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Օվաննէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Երանճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նշան Մինասեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Փանթոսեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Կակոյեան, Պետրոսեան, Տոլմաճեան, Ձիլիչեան, Խօլմէզեան եւ Վարդանեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԶԱՏԻԿ ՕՎԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 31ին, Բրեթէյլ, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Յունիս 7, ժամը 15.30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց 4, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱՆԻԷՌ.— Տէր եւ Տիկին Հայկ Գըլըճեան 200 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, Տիկին Երանուհի Թիւթիւնճեանի մահուան քառասունքին առթիւ (հոգեհանգիստին համար Կիրակի, Յունիս 3):

×

Ռոմանէն այրի Տիկին Արեգնազ Քէփէնէկեան իր ամուսնոյն՝ Սարգիս Քէփէնէկեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ կը նուիրէ 100 ֆր. «Յառաջ»ին:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
(12 - 14, Rue St. Bazile — 13001)
MARSEILLE

Le groupe théâral « AVRIL » de Saint Chamond, sous la direction de VARTO AKELIAN, présente :

"Le MONDE FÊLE„

Samedi, 9 Juin à 21 heures
Prix des places : 20 F.

Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՅ
ՀԱՅ. ԴՊՐՈՑԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Յունիս 10

Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր մշակութային տան մէջ գործող Ս. Սահակ–Մեսրոպ հայկ. միօրեայ դպրոցի հանդէսը տեղի կ՚ունենայ Կիրակի Յունիս 10 ժամը 15ին Ա. Զըրաշեան սրահին մէջ:

Հանդէսին ներկայ ըլլալու կը հրաւիրուին աշակերտներու ծնողքներն ու բոլոր համակիրները:

ԿԵԴՐ. ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ Յունիս 16, Շաբաթ օր, ժամը 16ին իր կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 75009 Փարիզ: Կը հրաւիրուին բոլոր կեդրոնականցիները:

Գլխաւոր օրակարգ՝ վարչական ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

20 Հնչակեան Անմահներու

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հնչակեան կուսակցութեան Փարիզի եւ շրջանի մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Յունիս 10, Փարիզի Հայոց մայր եկեղեցւոյ մէջ, 1915 Յունիս 15ին Պոլսոյ Սուլթան Պայազիտ հրապարակին վրայ կախաղանով նահատակուած 20 հնչակեան անմահ հերոսներու յիշատակին:

Նոյնպէս հայ ազատագրութեան համար Կեսարիոյ կախաղաններուն վրայ եւ Վանի բանտին մէջ նահատակուած հերոսներու յիշատակին:

Հերոսներու յիշատակը յարգող բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ արարողութեան:

ՀՈԳԵՃԱՇ

Նախագահութեամբ
Տիկին ԵՍԹԵՐ ԻՉՔԱԼԱՑԵԱՆԻ
Կիրակի, Յունիս 10, ժամը 13.30ին
Restaurant OPERA-LAFAYETTE
80, Rue Lafayette
(Métro : Cadet ou Poissonnière)

Պատշաճ յայտագիր, յարգանքի ուղերձներ, արտասանութիւն, երգ:
Ճաշագին՝ 50 ֆր.

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DES BIENFAISANCE
et le CLUB DES JEUNES
33, Cours Pierre-Puget — 13006 Marseille — Tél. 37-75-97
vous invitent à la

NUITÉE DANSANTE

Vendredi 8 Juin à partir de 20 heures
donnée dans le cadre du
CASINO DE CASSIS
avec pour la première fois en France
La vedette de la chanson d'Erévan

Ara Babadjanian

Une Nuitée à ne pas manquer...

Billets et Réservation :
33, Cours Pierre-Puget — Tél. 37-75-97
ou Voyages Wastells (Jacques Chélélékian) 87, la Canebière — Tél. 95-90-12

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՊՕՂՈՍ – ՊԵՏՐՈՍ

Բացում
Ս. Մեսրոպ Կրթարանի

Շաբաթ, Յունիս 2, կ. վ. ժամը 4ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ Կիրակնամուտի ժամերգութիւն, որմէ ետք կը կատարուի եկեղեցւոյ կից Ս. Մեսրոպ կրթարանի հանդիսաւոր բացումը՝ ձեռամբ եւ օրհնութեամբ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՃԱՇ

Ի յարգանս

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ – ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Հինգշաբթի, Յունիս 7, ժամը ճիշդ 20ին, Ինթերքոնթինանթալ հիւրանոցի Իմփէրիալ սրահին մէջ, 8 Ռիւ տը Քասթիկլիոն Փարիզ 1:

ՃԱՇԱԳԻՆ 200 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը եւ տեղերը ապահովել օր առաջ՝ եկեղեցւոյ Դիւանէն:
Հեռաձայն՝ 359-67-03

Ծաղկեպսակի Զետեղում

Նախաձեռնութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան եւ ձեռամբ՝

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ծաղկեպսակ կը զետեղուի

ԱՆԴՐԱՆԻԿ-Ի

Հայ ռազմիկներու յուշարձանին
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ եւ ԱՐՏԱՒԱԶԴ
Արք.երու շիրիմներուն

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 3, ԺԱՄԸ 16.30ԻՆ
Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը:
Մուտք՝ ԿԱՄՊԵԹԹԱ:

---

lUnion Culturelle Française
des Arméniens de France
vous propose

concert en duo

RECITAL UNIQUE

astghig dedeyan
soprano (Paris)

david varjabedian
baryton (Canada)

au piano Françoise COUDRAY

Samedi 9 Juin à 21 h. (précises)
Musé Guimet, 8 Place d'Iena
Paris (16e)

billets à 60 F. et '0 F.
étudiants-J.M.F. : 15 F.
renseignements, réservations :
926-46-93
en vente
chez Durand :
4, place de la Madeleine, Paris
073-62-19
au Centre Culturel Arménien
U.C.F.A.F. - J. A. F.)
6, Cité du Wauxhall, Paris (10e)
208-76-49
Librairie Palouyan
9, Rue de Trévise, Paris (9e)
Auprès des membres de l'UCFAF

OPTIMA Tours

ARMÉNIE 1979

CETTE ANNEE 4 FORMULES :	CALENDRIER
Première Formule = 12 jours. 2 jours MOSCOU — Aller-Retour. 10 jours EREVAN	
Deuxième Formule = 14 jours 2 jours MOSCOU 12 jours EREVAN	15 au 28 Juin 13 au 26 JUILLET 20 Juillet au 02 Août 03 au 16 Août 07 au 20 Septembre
Troisième Formule = 16 jours : 2 jours MOSCOU 14 jours EREVAN	27 Juillet au 11 Août 03 au 18 Août 24 Août au 08 Septembre 31 Août au 15 Septembre
Quatrième Formule = 13 jours MOSCOU - ARMENIE GEORGIE - LENINGRAD	18 au 30 Mai 13 au 25 Juillet 24 Août au 5 Septembre

Avec logements hôtels première classe (Arménia ou Ani à Erévan) pension complète — excursions quotidiennes. — Cette année de nombreuses et *nouvelles excursions*

Tous nos groupes sont accompagnés par des spécialistes.

(*Pour inscription par groupes de 10, nous consulter*).

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

Sonia Coumryantz
OPTIMA Tours
75003 PARIS

67, rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)
Telex : 211 324 F.

à LYON :
Madame Giselle BOUDOYAN
Maison de la Culture Arménienne
15 rue du 24 Avril 1915
DECINES :

PERMANENCE : Le Samedi matin
de 10 h. à 12 heures
(Tél : 49-42-97)
tous les jours : Tél. 49-52-23

MARSEILLE : M. GREGOIRE YAVERIAN c/o AGENCE A. T. V.
32 ,Allée Léon Gambetta — 13000 MARSEILLE — Tél. : 95-91-27

---

restaurant EREVAN — ՃԱՇԱՐԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՔՈՒՐ ԽՈՀԱՆՈՑ – ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԵՐՄ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ՉԻԹԱՊՈՒՐ, ՄԱՆԹԸ
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ՊԱՏՈՒԷՐԻ ՎՐԱՅ՝ ԼԱՀՄԱՃՈՒՆ ու ՉԻ – ՔԷՕՖԹԷ
ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ՍՈՒ - ՊէՕՐէԿ

ԵՒ ԱՄԷՆ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌՏՈՒ՝ ՊԱՏՈՒԷՐԻ ՎՐԱՅ՝ ԽԱՇ

FERME LE MARDI — ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՃԱՇ ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹՈՒԻ ՆԱԵՒ ՏՈՒՆԵՐԸ, ԱՊՍՊՐԱՆՔԻ ՎՐԱՅ:

Կիրակի
Յունիս
3
DIMANCHE
3 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա — Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ — 140 Ֆ.
Արտասահման — Տար. 300 Ֆ. Հատը — 1 Ֆ. 80

54րդ տարի — Թիւ 14.395 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 54e ANNÉE — No 14.395

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Հայ մամլոյ մեծ մասը դէչ օրեր կ'ապ...ի (զանազան արդարացուցիչ պատճառ...ներով, կամ գոնէ այդպէս կ'ըսուի), եւ ...ի այս դէշ օրերուն այդ մամուլը քիչ ...անգամ կը յաջողի պէտք եղած ձեւով ...կատարել իր պաշտօնն ու դերը, որն է.– ...կարեւոր դէպքերու եւ գաղափարներու ...հետեւիլ յամառօրէն, խորանալով նիւթին ...մէջ, եւ արձագանգելով ուրիշ թերթե...րու, խմբագիրներու եւ թղթակիցներու ...կարծիքներուն՝ հանրային հետաքրքրու...թեան բոցերը հրահրելու եւ նոյնիսկ հան...րութեան ալ մասնակցութիւնը քաջալերե...լու յոյսով: Տրուած ըլլալով որ տնտե...սական սեղմ պայմաններու մէջ բանող եւ ...քեւ ուրիշ ջլատիչ գործօններու ենթա...կայ հայ լուրջ եւ փոքրաթիւ մամու...լը վերջին տասնամեակին ընդհանրապէս ...չէ յաջողած կատարել իր դերն ու պար...տականութիւնը, քաջալերիչ է տեսնել որ ...ան տակաւին կրնայ հետեւողականու...թեամբ հետապնդել որոշ նիւթեր, եր...բեմն:

1978ի Նոյեմբեր 25ին Հայրենիք ար...տատպեց Ազդակ–էն առնուած «Հայկա...կան Նոր Ասպետութիւնը» յօդուածը, ո...րուն հեղինակն է Սարգիս Զէյթլեան, եւ ...որ կը բնորոշէ Հայ Յեղափոխականների ...Դաշնակցութիւնը իբրեւ «պատմակերտ» ...եւ «Հայրենակերտ» կուսակցութիւն՝ ո...րուն շարքերուն մէջ «Հայ քաղաքական ...միտքը տեւական աքնանքի մէջ է», եւ ...«Հայ ստեղծագործ միտքը տեւական եր...կունքի մէջ կ'ապրի»: Ընկեր Զէյթլեան ...կը եզրակացնէ որ «Հայութեան նոր աս...պետութիւնն է Հ.Յ.Դ.ն, յեղափոխա...կան, քաղաքական ու իմացական երբեակ ...պատնէշներու վրայ»: Այլ խօսքով, թէ՛ ...եւ Հայ մտաւորականութիւնն ու ...Հ.Յ.Դ.–ն չի նոյնացներ, անուղղակիօրէն ...կը հաստատէ որ Հայ մտաւորականու...թիւնը իր ամէնէն կարեւոր աշխատանքը ...կը կատարած է Հ.Յ.Դ.ի դրօշին ...տակ խմբուած:

Մարտ 10, 1979ին, Հայրենիք արտա...տպեց «Ազդակ–Շաբաթօրեակ–Դրօշակ»ի ...խմբագրականը, ուր կը ...խօսուի Հայութեան «մտաւորական ու յե...ղափոխական ասպետութեան մը» նախկին ...փառքին եւ ներկայ անհետացման մա...սին: Բառերու այս զուգադիպութենէն ...անդին, յօդուածի գաղափարները ցոյց ...կու տան որ խմբագիրը կը մտածէ՝ ո...րոշ շարունակականութեամբ եւ հետեւո...ղականութեամբ՝ Ընկեր Զէյթլեանի ար...ծարծած հարցերուն մասին, թէեւ աւե...լի մտահոգ է, քանի որ երկրորդ յօդ...ուածագիրը մտալկող հարցումն է.– ո՞ւր ...է ասպետութեան մտաւորական «Ջոկա...տը»:

Մարտ 13–էն 16 Հայրենիք–ի խմբագը...րութիւնը չորս երկրայաջորդ խմբագրա...կաններով առանձնեց սա հարցումը հար...ցնելու ու անոր պատասխանը որոնե...լու պատասխանատուութիւնը,– Հայ մտ...ղովուրդը որ «այսօր բազմաչար մտա...ւորականներ ունի աշխարհի չորս ծագե...րուն», ինչո՞ւ համար «բառին բուն առու...մով Հայ մտաւորականութիւն (ազգային – քաղաքական հարազատ մտածողութեամբ ու դիմագիծով) գրեթէ չունի»: Մէջբերումը Ազդակ–Դրօշակէն է, սակայն զայն որդեգրած է Հայրենիք–ը, իբր հըրատապ հարցի բանաձեւում:

Նոյն թերթը, Մարտ 17ին կը հրատարակէ յօդուած մը՝ սա վերնագրին տակ.– «Արեւմտահայ Զարթօնքի Սերունդի Զարտուղի Ներկայացուցիչը՝ Ստեփան Ոսկան»: Ընդգծումը իմս է: Յօդուածը Հայ մտաւորականի մը մասին է: Կ'ըսուի որ ան Հայութենէն յուսախաբեցաւ:

Վերջապէս, Ապրիլ 7, 1979ին Հայրենիք կ'արտատպէ Հ.Յ.Դ.ի օրկանի մէկ ուրիշ յօդուածը, «Խարխափող Մտաւորականութիւնը», զոր գրի առած է Լիբանահայ երիտասարդ մտաւորական սերունդի ամենակարող գրիչներէն մին՝ Նազարէթ Պէրպէրեան: Յօդուածը կը սկսի մէջբերումով մը, Անթոնիօ Կրամշիէն: Քանի որ Իտալիոյ Համայնավար Կուսակցութեան հիմնադիրներէն եղող այս հանճարի մասին (դժբախտաբար) շատ խօսք չենք լսեր Հայ մամուլի մէջ (Ներառեալ՝ Հ.Յ.Դ.ի ինքզինքը ընկերվարական յաւակնող մամուլին մէջ) եւ որովհետեւ Կրամշի 20րդ դարու ամէնէն խորաթափանց քաղաքական – մտաւորական դէմքերէն մէկն է, կրնանք ըսել որ այս մէջբերումը արդէն յոյս կու տայ մեզի: Սփիւռքահայ մտաւորականութեան վիճակը բոլորովին յուսալքիչ չէ դեռ, եթէ Պէյրութի աւերակներէն լոյս տեսնող Ազդակ–ի թղթակիցներէն մէկը գոնէ Հայկական ասպետութենէն անդին, հեռաւո՜ր եւ վտանգաւոր հորիզոնին վրայ տեսած է Եւրոպական ձախի այս հսկային ուրուագիծը:

Կ'արժէ մասնակցիլ այս բազմաձայն խօսակցութեան, որուն նիւթը զուտ կուսակցական հարց մը չէ միայն, այլ համահայկական է: Կարելի չէ փորձել պատասխանել Ազդակ–ի եւ Հայրենիք–ի մըտորումներուն եւ հարցումներուն՝ Հայ մտաւորականութեան մասին ու ձեւով մըն ալ Հայ մտաւորականութեան ուղղուած, առանց աւելի ընդհանուր ակնարկի մը:

×

Ինչո՞ւ պէտք եղած տեսակով, որակով կամ կառոյցով եւ «ազգային –քաղաքական հարազատ մտածողութեամբ ու դիմագիծով» օժտուած մտաւորականութիւն մը չունինք» հարցումը գլխ կը մղէ հարցնելու թէ ո՞վ, ե՞րբ եւ ի՞նչ պայմաններու տակ ունեցած է նման մտաւորականութիւն: Պատասխանը բարդ է, նախ՝ որովհետեւ «մտաւորական» բառը տարբեր ուսումով օժտուած եւ տարբեր նուիրումով առգրուած անձերու որակումըն է տարբեր ժամանակներու ընթացքին: Օրինակ՝ Ժան Ժագ Ռուսօն մտաւորական («ֆիլիսոփայ») է, բառին գրեթէ բոլոր առումներով, Ֆրանսայի հին կամ ժամանակակից իրավիճակներու մէջ: Պոլսոյ Եսայեան, Կեդրոնական կամ Վիեննական – Մխիթարեան երկրորդական վարժարաններու Հայերէնի ուսուցիչները մտաւորական կարելի՞ էր կոչել, օրինակ, 1910ին: Ստիպուած ենք պատասխանել «այո՛, մտաւորական էին իրենց դերով ու որակով, ըստ այդ օրուան Հայ իրավիճակի մէջ օգտագործելի չափանիշներուն»: Թէեւ անոնց պատմականօրէն հաստատ դերը, որ անժխտելի է, չի՛ կրնար որակի մասին անխախտելի դատումի մը հիմք ըլլալ: Եթէ մեր ժամանակակից համաշխարհային չափանիշները գործածենք, այդ մտաւորականներէն ոմանց պատրաստութիւնը կրնայ աղքատ թուիլ մեզի: Բայց եւ այնպէս, ընդունելով հանդերձ «որակի» յարաբերական եւ մշտափոփոխ իմաստը, կ'ուզեմ հաստատել որ պատմական լուրջ մօտեցում մեզի կը ստիպէ իբր մտաւորական ի նկատ ունենալ անոնք՝ որոնք իրենց ժամանակակից աշխարհի մէջ մտաւորականի դեր խաղացին:

Թէ՛ Հայոց պատմութեան, թէ՛ համաշխարհայինին նետուած ակնարկ մը ցոյց կու տան որ մտաւորական դեր ունեցող համախմբումներն ու անձերը միշտ պատկանած են մի քանի փոքրաթիւ ստորադասութիւն – խաւերու: Ասոնց երկու գլխաւոր բաժանումները եղած են (ա) կրօնականը (այսինքն՝ եկեղեցական – կղերական) եւ (բ) աշխարհականը (ուր կարելի է մէկտեղել աշխարհիկ մտաւորականներ եւ դերեր ունեցող զանազան մարդիկ):

Կղերական մտաւորականութիւնը անշուշտ աւելի հին է, քան միւսը: Անոր անդամները եղած են Աստուծոյ (կամ աստուածներու) խօսքի եւ Բանի մեկնաբանները, եւ անոնց դերը եղած է արտադրել այն շաղախը՝ որ կը ստեղծէ ընկերութիւն – համայնքը: Այս «շաղախը» գաղափարներու համադրում մըն է, որ

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

կենսական դեր ունի հաւաքականութեան դիմագիծը ստեղծելու գործին մէջ. աւելին՝ կարելի կը դարձնէ «հեղինակութեան» բնորոշումը, եւ ուրեմն կառավարութեան կամ պետութեան գոյութիւնն ու կերտումը:

Օրինակ, երբ կղերականը կը հաստատէ որ Աստուած ստեղծեց կինը, այր մարդէն ետք եւ անոր տուաւ ենթակայի դեր (մանաւանդ Եւայի գործած անհընազանդութեան ի հետեւանք), ան կը հայթայթէ կիներու ճնշման արդարացում եւ պատճառաբանութիւն: Նմանապէս, երբ Մուհամմէտ մարգարէն կը հաստատէ որ Աստուած իրեն պատգամ մը տուած է, կը զգենու հեղինակութեան նոր պատմուճանը, որ կրնայ փոխանցել իրեն յաջորդող Խալիֆաներուն: Այլ խօսքով, կղերական մտաւորականութիւնը կարելի կը դարձնէ, կ'արտադրէ հեղինակութեան ընդհանուր սկզբունքը, կը ճոխացնէ եւ զանազան ձեւերով կը բազմապատկէ այդ սկզբունքը, եւ ուրեմն կրնանք անոր մատը տեսնել ամէն տեսակի կառոյցներու մէջ.– հո՛ն, ուր պետութեան հեղինակութեան նեցուկն է (տարբերութիւն չըներ թէ հարցը խալիֆայութիւնն է, կամ Հայ թագաւորին օծումը՝ Հայ կաթողիկոսին կողմէ). հո՛ն, ուր ընկերային կառոյց – կենցաղ կ'արդարացնէ, օրինակ՝ հոն ուր մեծ եղբայրը կը ժառանգէ, եւ նաեւ հո՛ն, ուր ան ժառանգազուրկ է ի շահ կրտսերին (Հին Կըտակարանի Յակոբն ու Եսաւը). կամ հո՛ն, ուր մարդ արարածը չի կրնար ըլլալ իսկական անդամ իր համայնքին առանց իր միջամտութեան (մկրտութիւն), կամ մեկնիլ անկէ (յուղարկաւորութեան զանազան ծէսեր):

Ուրեմն՝ մինչեւ մեր օրերը, կղերական մտաւորականութեան ստեղծած, պահպանած, զարգացուցած եւ կիրարկած մտային կառոյցները կենսական եղած են իբր արտադրիչ նիւթ – շաղախ՝ ընկերային կապերու, եւ իբր արտադրիչ արդարացում՝ հեղինակութեան: Արդէն այս երկուքը անխուսափելիօրէն կապուած են իրարու եւ Բանին: Աստուծոյ Բանն է որ կը ստեղծէ կամ կ'արտադրէ աշխարհը («Եղիցի՛ Լոյս», եւայլն), եւ Աստուծոյ բերանի շունչ– բառն է որ կը ստեղծէ մարդը: Ստեղծողին կը պատկանի հեղինակութիւնը, եւ Աստուած, որ առաջին բան–ա–ստեղծն է, Բանի եւ Բանով ստեղծողը, իր այդ հեղինակութիւնը բազմապատկելու, մեկնաբանելու եւ փոխանցելու մենաշնորհը կը նուիրէ առաջին քուրմերուն, առաջին լամա-ներուն, առաջին կղերականներուն, առաջին բանաստեղծներուն, վերջապէս՝ բառին ընդհանուր առումով, կղերական – մտաւորականութեան:

Հոս տեղը չէ այս հաստատումները մանրամասնելու. հետաքրքիր ընթերցողը կրնայ անոնց գիտականօրէն զարգացուած հիմքը գտնել, օրինակ, Ֆրանսացի բանասէր Ժորժ Տիւմեզիլի կամ Իտալացի տեսաբան, արդէն մատնանշուած Անթօնիօ Կրամշիի գործին մէջ: Կարեւոր է նըշել ուրիշ իրականութիւն մը,– կղերական – մտաւորականութիւնը անկախ եւ զուտ – անձնական բնոյթ չունի երբեք. իր նեցուկն է հաստատութիւն մը (եկեղեցի-հող տնտեսութիւն եւ Պապէն մինչեւ ամէնէն ստորին քահանան հասնող դիւանակալութիւն) որ (ա) իր եկամուտը կ'ապահովէ, (բ) իւրաքանչիւր կղերական – մտաւորականին թէ՛ կը հսկէ, թէ՛ կը յանձնէ հսկումի պարտականութիւն՝ ուրիշներու միտքին կամ խիղճին եւ հոգիին վրայ), եւ (գ) անոր կը հայթայթէ տարուէ – տարի կամ դարէ դար զարգացող մտածումներու աւանդ մը, որ շարունակ կը ճոխանայ, կը ստեղծէ նոր վէճեր, կը մոռնայ ուրիշներ, եւ տարիներ ետք կը վերյիշէ զանոնք.– Առաքեալներէն մինչեւ Հայրապետներ, Ոսկեբերանէն՝ Եզնիկ, Կողբացիէն՝ Շնորհալի, եւ դեռ անկէ՝ մինչեւ այսօր, Հայ եկեղեցին ալ ունի նման աւանդներ, ու չարան մը, ուր դըժբախտաբար (Դուինի 551 թուականի ժողովէն ետք) կրկնութիւնն ու կոյր պահպանողականութիւնը շատ աւելի մեծ տեղ ունին, քան նորի ընդունելութիւնը կամ ըմբոստ վերաքննումը հին պատգամներու:

Աւիթ, հաստատելու համար պարզ եւ տխուր իրականութիւն մը, որ երբեք չի յիշուիր Ազդակի եւ Հայրենիքի յօդուածներուն մէջ, ոչ իսկ Կրամշիի գործին ծանօթ Պէրպէրեանի գրութեան մէջ, հակառակ անոր որ իտալացի մտաւորականը շեշտած է այս կէտը.– եկեղեցին «աւանդական» կոչուող մտաւորականութեան ամէնէն աւելի յաճախ զարգացող տեսակն է. աւանդական՝ ո՛չ միայն այն իմաստով որ ան ունի իր հաստատութեան հետ կապուած աւանդութիւններ, այլ նաեւ սա իմաստով որ անոր գոյութեան շարունակութիւնը այլեւս տուեալ է, աւանդութիւն է. եկեղեցւոյ այս շարունակականութիւնը կ'երաշխաւորուի, ի դին Քրիստոնէութեան առաջին տարիներուն անոր ունեցած բանաստեղծական – յեղափոխական դերի լքումին: Շնորհիւ այդ լքումին, ան իր իրաւունքները վերստին չահելու կամ նուաճելու պէտք չունի օրէ օր կամ դարէ դար: Կը տեւէ իբր Աստուծոյ, այսինքն հեղինակութիւն վաւերացնող ոգիի ծառայ դիւանակալութիւն

մը: Այսպէս է Հայ Առաքելական Եկեղեցին, աւանդը՝ մեր աւանդական մտաւորականութեան կեանքին, որ այսօր կառոյց մըն է՝ ուր օրէ օր ծխական աւանդութիւններն իսկ կը մոռցուին կամ կը խեղաթիւրուին, ուր ոչ միայն աբեղաներն ու քահանաները այլ յաճախ վարդապետներն ու եպիսկոպոսները «մտաւորական» կոչումի եւ կարողութեան նըշոյլն իսկ չունին, բայց... Բա՛յց եւ այնպէս... Ազդակ-ի «ազգային» դիմագիծ փնտռող անանուն յօդուածագիրը եթէ իր ազգին դիմագիծը սորկամիտ հաւատարմութեամբ ցոլացնող (աւա՜ղ, ոչ վերանորոգող) մտաւորականութիւն կը փընտռէ, մօտակայ եկեղեցւոյ նախագաւիթէն անդին փնտռելու պէտք չունի: Աւելի՛ն: Ամէն Հայ որ կը կարօտնայ «Հայր Մեր»ը, կը կմկմայ զայն՝ գրականութենէն ներս թէ դուրս, որ շարական կը լսէ իր գանկէն ներս՝ կամայ թէ ակամայ, արդէն իր ուղն ու ծուծին մէջ ընդունած է այս աւանդական մտաւորականութեան գոյութիւնը եւ հեղինակութեան պատուիկը գոնէ:

×

Դադար մը, եւ ամփոփում: Կղերական հին մտաւորականութեան օրինակը քննելով եզրակացուցինք որ ամէն մտաւորականութիւն, ներառեալ աշխարհական բնոյթով մտաւորականութիւն, կը կատարէ հետեւեալը:

(1) Ընկերութեան այլապէս «անկարգ», ցան ու ցրիւ անդամները իրարու եւ տիրող հեղինակութեան կապող (շաղ-կապող) գաղափարախօսական շաղախ (շաղախ) կը հայթայթէ, ժամանակին յարմար բառամթերքով եւ օրուան ընդունուած մտածելակերպով: Կարելի է եզրակացնել նաեւ որ յեղափոխական մտաւորականութիւն մը քննական վերլուծման կ՚ենթարկէ այս շաղախը, եւ ուրեմն կը սպառնայ հին կառոյցին: Սոկրատը արեւմուտքի պատմութեան առաջին զոհ – նահատակն է՝ որ սպաննուած է յեղափոխական – մտաւորական ըլլալուն համար:

(2) Մտաւորականութիւնը հեղինակութեան բնորոշումը կը կատարէ եւ ամէն տեսակի ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական, նոյնի՛սկ հոգեբանական կապերու մէջ հեղինակութիւնը կ՚արդարացնէ. այս կրնայ ըլլալ զուտ կրօնական, բայց նաեւ պատմական կամ ուրիշ վերլուծումներով: Արուեստագէտ – մտաւորականութիւնը կրնայ նոյնը ընել, երբ գրական շէշտով կը ներկայացնէ ընկերային կապեր, օրինակ, վէպի մը մէջ ուր հեղինակը կը քօղարկէ իշխող սիսթեմի ծանր թաթի գոյութիւնը: Նոյնիսկ բառի վրայ չհիմնուած արուեստներ կիրարկողները կրնան նեցուկ ըլլալ հեղինակութեան, քանի որ ամէն արուեստ կանոնի – անկանոնի, հեղինակութեան եւ հնազանդութեան ներքին օրէնքներու կը հետեւի: Պարապ տեղը չէ որ հեղինակ – ութիւն բառին արմատը «հեղինակ»ն է, գիրով ու բան-ով գրագողներուն համար գործածուող գոյականը:

Անշուշտ նորէն կարելի է եզրակացնել որ յեղափոխական – մտաւորականութեան մը հակազդեցութիւնը կրնայ հեղինակութիւններու տեսական հիմքը քննարկելով մերժել զայն.– Մարքսէն մինչեւ Կրամշի, Ռուսոյէն մինչեւ Յովհաննէս Թաջագնունի՝ ա՛յս եղած է մտաւորականի ամէնէն կարեւոր դերերէն մին: Նմանապէս, արուեստագէտը որ կը մերժէ ընկերային հեղինակութիւններու պարտադրած արտաքին օրէնքները եւ իր արուեստին համար կը փնտռէ ներքին, կառուցային նոր օրէնքներ, արդէն սկսած է օգտակար ըլլալ հին հեղինակութեանց քայքայումներու շարժումին: Նոյնը կարելի է կատարել նիւթի ընտրութեամբ: Օրինակ, ինչպէս գրած է Սեդա Գարոյեան, Զապէլ Եսայեանի «Սիլիհտարի Պարտէզները» գրական գործ մըն է, որ կը պարզէ քաղքենի Պոլսահայերու կեանքի դրոյթ – սիսթեմն ու այդ սիս – թեմին մէջ կիներու վերապահուած եւ սահմանուած երկրորդական դերը, եւ այդ ընելով իսկ կը ստեղծէ իմաստով ու ըմբոստութեամբ բեղուն կառոյց մը, որ այսօր իսկ ընթերցող Հայ կնոջ (եւ ոեւէ գիտակից Հայու համար որոշ հեղինակութիւններու դէմ ծառայումի հրաւէր մըն է, զուգէ այնպէս՝ ինչպէս որ էին Սրբուհի Տիւսաբի գործերը՝ Եսայեանի օրերուն: Տե՛ս Գարոյեանի «Զեկուցումը», Իճոմ-ի հանդիպում, Միլան, Յունիս 1978):

(3) Մտաւորականութիւնը կենսական է ընկերութեան մը մէջ, իբրեւ «ճոխացնող» եւ «զանազանող» գաղափարախօսութիւն: Այս դերը սովորաբար յետադիմական բնոյթ ունի, սակայն կրնայ յեղափոխական բնոյթ ալ ստանալ: Օրինակ՝ երբ Սփիւռքահայ Հայուհին յարափոփոխ աշխարհի մը մէջ սեռային ու սիրային նոր կարելիութիւններու առջեւ կը գտնէ ինքզինք, կ՚ենթարկուի (գիտակցօրէն թէ ոչ) աւանդական հեղինակութեանց վերակազմուող գաղափարախօսութեանց տեղատարափին, որոնք մէկ կողմէն զինք կը մղեն տանտիկնութեան ու բազմազաւակ արգանդի իր «ճակատագիր»ը ընդունելու, վասն Հայ ժողովուրդի թուի աճման եւ ազգապահպանման, իսկ միւս կողմէ կը հրաւիրեն զինք որ ըլլայ այս կամ այն տեսակի «յառաջդիմական» հերոսուհի, նոր Սօսէ՝ նոր Աղբիւր Սերոբներուն համար:

(4) Կայ չորրորդ դեր մը՝ որ կը նմանի երրորդ վարկածին մէջ սահմանուածին ու կը բխի անկէ, առանց նոյնը ըլլալու: Մտաւորականութիւնը ոչ միայն կը բազմապատկէ ժամանակակից գաղափարախօսութեան կիրարկման կարելիութիւնները՝ անոր զանազանումի եւ ճոխացումի ճամբով, այլ նաեւ կը փորձէ «խօսակցութիւն» մը շարունակել անցեալի հեղինակութիւններուն հետ, անոնց իմացական հարստութիւնն ու ընկերային վարկը օգտագործելով՝ յօգուտ ներկայի տիրապետող մտածելակերպին, կամ, յեղափոխական մտաւորականութեան մը պարագային՝ այդ տիրապետութիւնը վարկաբեկելու համար: Օրինակ՝ Ֆրանսայի մտաւորական դասակարգը իր ուսումը կը ստանայ՝ Լիսէներէն մինչեւ Սորպոն կամ Գոլէժ տը Ֆրանս, երբ ունկնդիր բազմաձայն խօսակցութեան մը, որուն կը մասնակցին Արեւմտեան մշակոյթի հսկաներէն շատեր, – Պղատոն և Արիստոտէլ, Լիւքրէս և Թովմաս Աքուինացի, Տէքարթ եւ Փասքալ, Տիտրօ եւ Մարքս, եւայլն: Այս բազմադար շարանին կ՚ընկերանայ Ֆրանսերէն լեզուով ստեղծագործող գրագէտներու կարաւանը՝ Մոթէնեէն մինչեւ Հիւկօ, Պալզաք եւ անդին: Անոնց գործերու վերաքննական մեկնաբանութիւնը սերտօրէն կապուած է ներկայի տիրապետման համար մղուող մտաւորական պայքարին:

Ընթերցողը իրաւունք ունի հարցնելու թէ վասն ինչի՞ դրի կ՚առնուին այս ցանկերը եւ կը կառուցուին այս ստորոգութիւնները: Վերջապէս յօդուածը Հայ մամուլի մէջ հրատարակուած մի քանի յօդուածներու թուարկումով սկսաւ: Պիտի վերադառնամ անոնց, սակայն այս երկար շրջանցումը կենսական է, որովհետեւ ինծի կը թուի թէ հոս կատարուած շատ պարզ վերլուծումն իսկ չէ կատարուած այդ յօդուածներու մէջ, ողբերու եւ յորդորակներու տարափէն առաջ: Շեշտուած է որ Հայ ժողովուրդը մտաւորականութեան պէտքն ու պահանջն ունի, եւ սակայն ո՛չ մէկ խօսք իսկական մտաւորականութեան մը գոյութեան կռուաններուն մասին, բացի Հայրենիք-ի մէկ խմբագրականէն, ուր տնտեսական վարձատրութեան պակասի մասին խօսք կ՚ըլլայ. արդար է, սակայն բաւական ըլլալէ շատ հեռու է: Կ՚արժէ հարց տալ, օրինակ, – եթէ ուզենք բնորոշել թէ ի՞նչ է Հայ մըտաւորականութեան ժառանգը՝ նման Ֆրանսացի ուսանողին փոխանցուածին (չորրորդ ստորոգութիւն), ո՞ր աղբիւրներուն կրնանք դիմել, ո՞ր կրթական հաստատութիւններուն, ո՞ր հրատարակչականներուն: Անոնք, որոնք Հայ մտաւորականի ասպարէզը կ՚ընտրեն, տնտեսական մեծ ակնկալութիւններ չունին սովորաբար: Անոնց բացակայութեան պակասը ներկայիս շատ աւելի բարդ պատճառներու արդիւնք է, եւ այն յօդուածները՝ զորս մատնանշեցի, կ՚անտեսեն թէ՛ այդ պատճառները, թէ՛ արդէն գոյութիւն ունեցող հլու – հնազանդ մտաւորականութեան պարտադրուած դերը՝ Հայ իրականութեան մէջ, դեր մը՝ որ խղճմըտօրէն կատարեց Սփիւռքահայ հեղինակութեանց ծառայող այդ դասակարգը, մինչեւ որ դանակը հասաւ ոսկորին եւ սկսաւ դասալքումը: Եւ թող կասկածող չըլլա՛յ, թէ որքան լուրջ է այդ հասկնալի դասալքումը. Երիտասարդ մտաւորական Յ. Պիլէքճեան կը նշէ նման իրականութիւն մը, երբ վերլուծում մը կը փակէ սա տողերով.– «Սփիւռքահայ մըտաւորականութիւնը իր տեսական մտածելակերպով եւ տեսական – գործնական խառն գործունէութեամբ գրեթէ բացակայ է մեր ընկերային – քաղաքական կեանքէն եւ մեր արուեստէն. բացակայ է նաեւ մեր անցեալին տիրապետելու եւ մեր նոր պայմաններու համաձայն գիտակցութիւն մը կերտելու աշխատանքէն»: (Տե՛ս Զեկոյց, Իճոմի հանդիպում, Միլան, Յունիս 1978):

×

Ուրեմն պատմական – տեսական հաստատումներու ակնոցով վերստին կը կարդանք ՀՅԴ-ի մամլոյ այն կտորները, զորս մատնանշեցի այս յօդուածի սկիզբը: Կը նշմարենք որ տասնիններորդ դարու մտաւորական Ոսկանին փակցուած է «զարտուղի»-ի պիտակը, եւ խորագրին տակ գտնուող յօդուածի մէջ չենք յաջողիր գտնել որեւէ ընդունելի փաստ կամ չափանիշ՝ որ կրնայ արդարացնել ածականին գործածութիւնը: Ոսկան տաղանդ եւ կորով ունեցող մտաւորական մըն էր, որ յամառօրէն ուզեց Հայ ազգի համար ի՛ր երեւակայած ուղին ի՛ր թերթերուն մէջ ի՛ր նախընտրած ձեւով տալ, եւ որովհետեւ Հայ ժողովուրդի կրօնական, վաճառական ու քաղաքական իշխող հեղինակութիւններու պատգամած եւ պարտադրած նեղ ուղիներէն չուզեց ընթանալ, կոչուեցաւ «զարտուղի»: Եթէ այս վերագրենք տասնիններորդ դարու յատուկ կոյր պահպանողականութեան, ինչպէ՞ս կարելի է Մարտ 17, 1979-ին «զարտուղի» բառը նորէ՛ն գործածել նոյն Հայ մտաւորականին համար, նո՛յն մամուլին մէջ որ ճիշդ նո՛յն օրերուն Հայ մտաւորականութեան «ջոկատներ» փընտռելու վրայ է: Կազմակերպական հեղինակութեան մարմաջ մը, յարատեւող անզգայութիւն մը, ինքնաքննարկումի մերժում մը արդեօք դեռ կը շարունակէ՞ կազմել, ձեւել ու կաղապարել նո՛յն այն մտածելակերպը, որ Ոսկանը մօտ դարէ մը ի վեր կը յամառի «զարտուղի» որակել, միաժամանակ պախարակելով Հայ մտաւորականութիւնը՝ բարոյախօսական յորդորակներու շարքով մը, որովհետեւ ան կը մերժէ գալ եւ ոտքի կենալ ազգային կազմակերպութիւններու առջեւ, անոնց ղեկավարներուն կողմէ յանդիմանուելու առանձնաշնորհին համար:

Կը գրուի որ այս մտաւորականութիւնը պէտք է «բարոյական քաջութիւնը ունենայ քննադատելու եւ պայքարելու համընդհանուր յոռի ամէն երեւոյթի դէմ, սակայն նաեւ հանդուրժող ոգի՝ դրական ամէն քննադատութեան նկատմամբ՝ իր անձին ու գործին հանդէպ» (Տե՛ս Մարտ 10ի յօդուած, «Ազդակ Շ-Դ»էն): Մեկնաբանենք. ո՞ր բեմէն եւ ո՞ր թերթին մէջ լոյս պիտի տեսնեն այս քննադատութիւնները, «Յառաջ»էն անդին: ՀՅԴ-ի՞ թէ ռամկավար մամուլին մէջ. ո՞վ պիտի որոշէ թէ ի՞նչ է «համընդհանուր յոռի երեւոյթ». գրող-մտաւորականը՞ թէ այս կամ այն կուսակցութեան պատկանող խմբագիրը. ո՞վ պիտի լսէ մտաւորականը իր «անձին ու գործին հանդէպ» քննադատութիւն. թերթի բաց սիւնակներուն մէ՞ջ թէ գրասենեակներու փակ դռներուն ետեւ. եւ ինչո՞ւ անձին հանդէպ քննադատութիւն: Ո՞վ պիտի որոշէ, ո՞ր գրասենեակին մէջ, որ «դրական» է քննադատութիւն մը, թէ ոչ: Այլ խօսքով, ինչո՞ւ այս համաձայնութիւն – քոնթրաթ կ՚առաջարկուի Հայ մըտաւորականութեան, երբ այդ կը քօղարկէ ինքնապարտադրուած բանտարկութեան մը հրաւէրը: Կեղծի՞ք է ըսուածը. դժբախտաբար ո՛չ: Կեղծիքէն ալ վատագոյն բան մըն է, խոստովանութիւնն է կուրութեան մը, որ չի՛ տեսներ իր իսկ բանակալութեան ծանր ներկայութիւնն ու իրականութիւնը, չի՛ հասկնար որ գրի առնուածը հրաւէր մըն է մտաւորականութեան՝ գալ եւ հլու – հնազանդ խօսնակ դառնալու, որովայնախօս պուպրիկի մը վերածելու ինքզինքը՝ որուն բերնէն կը լսուին վարողին փչոցները:

Այս կուրութիւնը իր ազդեցութիւնը ունի ոչ միայն հոգեկան, այլ նաեւ իմացական մարզին մէջ: Մամուլ մը մտաւորականութեան հրաւէրներ կ՚ուղղէ, առանց նշմարելու որ հնուց աշխարհական մտաւորականութեան երկու կարեւոր փաղանգներն ալ – արուեստագէտ եւ տեսաբան ճիւղերն ալ, շատ քիչ անգամ «ազգային» կամ «հարազատ» եղած են, յօդուածագիրներու հասկցած ձեւով: Բացատրեմ:

Մտաւորականը, ըլլա՛յ արուեստագէտ, Ճէյմս Ճօյսի պէս, ըլլա՛յ տեսաբան, կամ Մարքսի պէս, տեսակ մը ներքին – աքսորեալ մըն է, նոյնիսկ երբ իր իսկ ծննդավայրին մէջ կը բնակի, ու յաճախ իսկակա՛ն աքսորեալ մըն ալ է, քաղաքական, տնտեսական կամ դեղագիտական հեղինակութեանց հալածանքին բերումով: Էլ Կրէքօն Յունաստանը լքեց, իր Բիւզանդա – Սպանական պաստառները ստեղծելէ առաջ, Ճօյս արտադրեց ո՛չ Իռլանտայի՝ այլ Փարիզի, Թրիեսթէի եւ Ցիւրիխի մէջ. Մարքս Լոնտոնի մէջ գըրեց Գափիթալը, եւայլն: Կարելի է առարկել, որ Հայ իրականութեան հետ քիչ կապ ունի այս, բայց սխալ պիտի ըլլար նման առարկութիւն: Նախ, ամէնէն «հարազատ» եւ «ազգային» թուող մեր գըրողներէն ոմանք օտար երկիրներու մէջ ուսանած են (Ռուսիա, Գերմանիա, Զուիցերիա, Ֆրանսա, Իտալիա), օտար գըրողներու մէջ գտած իրենց ներշնչումը (Հիւկօ, Վէռլէն, Կէօթէ), յաճախ... օտար կիներու կամ այրերու հետ ամուսնացած են, ստեղծագործական ազատութիւնը ընտանեկան – սեռայինին հետ զուգորդելով (օրինակ՝ Սրբուհի Տիւսաբ), եւ նոյնիսկ երբ այս բոլորը չեն ըրած, եղած են ներքին–աքսորեալներ, այս կամ այն ձեւով զատուած զանգուածէն ու տիրող իշխանութենէն, – այդպէ՛ս էին Զարենց ու Բակունց, այդպէ՛ս են Օշական կամ Պըլտեան, Նշանեան կամ Սեթեան: Հայ Սփիւռքի երկրորդ Սփիւռքն են իր մտաւորականները, ձեւով մը «աքսորեալ» ժողովուրդի մը իսկական աքսորեալները, ճակատագիր մը՝ որ ընտրուած ըլլալով նոյնքան դառն չէ, որքան որ է Եղեռնածին Սփիւռքացումը մեր զանգուածին:

Այս խօսքերէն պէտք չէ եզրակացնել որ մտաւորականութիւն մը ազգային դեր եւ բնոյթ չունի կամ չի կրնար կամ պէտք չէ ունենայ: Կը հաստատեմ պարզապէս

---

chanson du violoniste

de noir et blanc est ma vêture
noire la laine blanche la bure
couleur torrent couleur orage
printemps au sortir d'hivernage
flèche l'espoir gerbe la neige
l'archet à l'encolure en sortilège
et dans ce bois mon feu
et dans ce bois ma foi
et dans mes doigts ma voix
sur quatre notes est ma chanson
pour fondre chaînes et prisons
sur quatre notes est mon poème
pour sécher le sang sur l'arène
et troubadour de soir en matin
de dextre en senestre garance dégainé
mon cœur est cette prière
qui me ruisselle à fleur de mains
pour qui m'aime cette chanson
soit magicienne de moissons
si je m'égare en chemin
me soit gardienne de chagrin
et si n'allons le chercher
le temps d'aimer ne viendra
avec les quatre notes de ma chanson
je forcerai les portes des prisons
avec les quatre notes de mon poème
morte saison pour les lions
et plus de sang sur l'arène
flèche l'espoir gerbe la neige
l'archet à l'encolure en sortilège
et dans ce bois mon feu
et dans ce bois ma foi
et dans mes doigts ma voix
j'ai grand message à bout de bras
je mourrai parjure si ne m'écoutez pas
j'ai à vous donner grande joie
avant qu'elle ne s'étrangle
prenez-la

ARAXIE KEMPETIAN

«ազգային»–ի խօսնակային հասկացութիւնն ու սահմանումն է որ սխալ է, կը մատնէ մտաւորականութեան մը խուսափելի գոյավիճակի հանդէպ անտութիւն: Օրինակ՝ Քրիստափոր Միքալեան ազգային մտաւորական է՞ր. անւշտ: Որո՞նք էին իր մտածումի անքները,— Հայ կեանքը, Հայ ժողուրդի տառապանքները, անկասկած հըյն էին, ուր իր կատաղութիւնը ծընդ առաւ, ուր սրբազան ցասումը իր ժականութեան թափը ստացաւ. սայն ուրկէ՞ եկաւ այդ բարկութեան ըղցումը ձեւող, սանձող, թամբող ու րծի լծող մտաւորական կարգապահունը: Պատասխանը նոյնքան անվիճելի Ռուսիայէն եւ Գերմանիայէն: Ամղ երկու սերունդ Հայ մտաւորակաթիւն, Քրիստափորէն մինչեւ Սիմոն ացեան, իր մտաւորական ուժականունը ոչ-հարազատ, ոչ-ազգային ակունքու մէջ գտաւ, ու զայն օգտագործեց յութեան պայքարին համար, մինչ ռոնա՛նք) Հայ հին իշխող հեղինաթիւնները իրենց կատաղութիւնը կ'ոռային, բողոքելով որ Հայ Առաքելան Եկեղեցւոյ կամ Հայ ժողովուրդի հպանողական այս կամ այն սովորուան ու բնազդին օտար էին, «հարաո» չէին այդ յեղափոխականներու քաած նոր պատգամները:

Չեմ ուզեր սխալ հասկցուիլ: Կասկած նիմ որ մեր զանազան կուսակցութիւնը եւ կրօնական ու բարեսիրական ղմակերպութիւնները միշտ պատրաստ ընելու որ իրենք՝ ականջը (եւ մամու) բաց, պատրաստ են ընկալելու որեւէ զգօգուտ» գաղափար, օտարներէն: այն թէ մատչելի՛ թող ըլլայ (այսին՝ խահֆէճի Պետրոսը թող հասկնայ), տչա՛ճ թող ըլլայ (Տիկին Փառանձեմը յթակղի), հարազա՛տ թող ըլլայ տացածէս անդին՝ ոչինչ), եւ ազգուտ թող ըլլայ (ուր «ազգ» հաւասար յս կամ այն կազմակերպութեան չաուն): Ու վերջապէս, դրածդ ուզածիդ ի «նոր» թող ըլլայ, միայն թող չուայ գործնական հետեւանքներ ու թերութիւններ, որոնք մեզմէ կրնան հանջել փչրել գործելակերպի հին կապարներ կամ մեր ներկայ հեղինակուան մէկ հիւլէն իսկ փոխանցել ուրի:

Տրակայցութիւնը անխուսափելի է: ընակցութեան մամուլը գոնէ սա մեծ աւելութիւնը ունի որ մտաւորական ռելու ձեւակերպութիւնը գոնէ ըսպուած կը գտայ ընել. միւս կուսակթիւններն ու կազմակերպութիւնները քա՛ն կը ցոլացնեն մեր ժողովուրդի գուածը, որ ընդհանրապէս այդ ալ ըներ, թէեւ հոս՝ ալ կան յարգելի ցառութիւններ, օրինակ՝ Ամերիկայի Հ, կայ Ալեք Մանուկեան հիմնադրամը, թէեւ մտաւորականութեան տեսարանւիզը կ'անտեսէ, գոնէ արուեստագէտւորականութիւնը քաջալերելու փորր կ'ընէ, եթէ ոչ միշտ բացարձակ անհախնդրութեամբ, գոնէ դէպի ա՛յդ ղութիւն չարժելով:

Մարդ է սակայն վիճակը: ՀՅԴ–ն, որ չակեան կուսակցութեան նման ու անաւելի երկար ատեն եղաւ որոշ չափով ւորականներու կուսակցութիւն, այ մղուած է մտաւորականութեան փընտուքի. հրաւէրներ եւ պատգամներ հրատարակէ, առանց հարց տալու թէ ո՞ւ պէտք ունի նման բաներ ընելու: Արդեօք կարելի՞ է որ ի՛նք իսկ սխալ հասկնայ մտաւորականութեան մէջ գային եւ միջ–ազգայինի անքակտելի ը, որ ի՛նք իսկ կը մերժէ մտաւորանի բուն դերը, որ հակաճառումն է, կա – պատգամախօս եւ ո՛չ խօսնակ լն է, քննադատ ըլլալն է եւ ոչ հլու – ազանդ ծառայ դիւանակալութեան մը՝ ժառանգած է մահացած իսկական տաւորական - յեղափոխականներու հենակութեան պատմուճանը, առանց վրելու որ ամէն սերունդ պարտքն ունի հեղինակութիւնը վերստին շահելու, առաքինութիւններով, մտաւորական կով եւ նոր որոնումներու ճամբով: ւոյն իսկ չի հարցներ թէ ինչո՞ւ զինք ն յարգեր Սր. Պօղոսին կամ Սր. Պետոսին չափ. արդեօք ինչո՞ւ ՀՅԴ–ի մաուլը պէտք կը զգայ հարց տալու, թէ ւր են իր հեղինակութիւնը ընդունող մտաւորական «ջոկատ»ները:

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԵՐԹՈԼՏ ՊՐԵԽՏ ԵՒ ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

Գրեց՝

ԳՐ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

«Յարգանքի միակ արտայայտութիւնը զոր պարտական պէտք է ըլլալ հանդիսատեսներուն հանդէպ, այն է թէ երբեք պէտք չէ ստորագնահատել անոնց խելացութիւնը: Հաւատալ միամտութեանը այդ մարդոց՝ որոնք տասնեօթ տարեկանէն սկսեալ չափահասներ են, հիմնական սխալանք մըն է: Ես, կոչ կ'ընեմ անոնց հասկացողութեան»:

Պ. Պ.

Երբ այս յօդուածը կը գրուի, Փարիզի չորս տարբեր թատրոններուն մէջ կը ներկայացուին Պրեխտին թատերախաղերը: Ժողովուրդին կը տրուի նոյնիսկ բացառիկ առիթը տեսնելու – եւ բաղդատելու – Պրեխտի համբաւաւոր «Զորս Կոպեկի Օփերայ»ին ֆրանսական եւ բնագիր գերմանական երկու ներկայացումները, երկու երկիրներուն թատերախումբերուն կողմէ ներկայացուած նոյն շրջանին…:

Պրեխտ մը կայ որ բանաստեղծ եւ վիպասան է, ուրիշ մը՝ որ թատերագիր է, երրորդ մը՝ որ բեմադիր է եւ դեռ կայ Պրեխտ մը՝ որ թատրոնի տեսաբան է: Իսկ այսօր, իր մահուընէ քանիերեք տարիներ ետք իսկ իր անունով երդուող երիտասարդութիւն մը կայ եւ թատերասէրներու հսկայ զանգուած մը՝ անվերապահ խանդավառութեամբ հանդէպ իր գործին: Վերջին մի քանի տարիներուն սակայն սկսած են լսուիլ, շատ վեհերոտ ձեւով թէեւ, այլ ձայներ, կարգ մը վերապահութիւններ, վերարժեւորելու եւ վերաքննելու ձգտում մը Պրեխտեան ժառանգութեան, որոնց մասին պիտի անդրադառնանք վերջաւորութեան:

1898 Օկզպուրկ (Գերմանիա) ծնած այս բանաստեղծ — թատերագիրը հրապուրիչ դէմք մը եղած է, իր հմայքին տակ պահելով իր ամբողջ շրջապատը: Պրեխտ այն ստեղծագործներէն է, որոնք պէտք ունին իրենց մտածումին արձագանգին, հակազդեցութեան, ուրիշներու մօտ գուշակուած միտքերուն, ձուլելու համար այդ բոլորը, նոր դիմագիծով, վերակերտելու նոր ամբողջականութեամբ իր գաղափարները: Իր մտայղացքները դրեթէ միշտ կը յենուին ուրիշի մը գաղափարին վրայ, ինչպէս որ դասականները ամբողջ տողեր փոխ կ'առնէին հին գրականութենէն: Ինք կը սնանէր իր շրջապատէն, հարստացնելով զայն: Իր գործը գեղադիտակ (քալէիտոսկոփ) մըն է ուր բաղմապատկուած կը տեսնուին փոխ առնըւած տարբեր էլիզապէթեաններէն, յոյներէն, ճարոններէն, չինացիներէն, հընդիկներէն, սպանացիներէն.— Մարլով, Շէքսպիր, Կորքի: Իր համբաւաւոր «Զորս Կոպեկի Օփերա»ն փոխ առնուած է 18րդ դարու անգլիացի բանաստեղծ եւ վիպագիր Ճոն Կէյի մէկ գործէն («Մուրացկաններուն Օփերան»), «Տէր Փէօնթիյաճ եւ իր ծառան Մաթթի»ն, ֆինլանտական պատմութենէ մը, «Կովկասեան Կաւիճէ Շրջանակը» չինական պատմութիւն մըն է, ինչպէս միւսը՝ «Որոշում»ը որ ճարոնական թատերախաղէ մը կը սնանի եւ որուն խորքը կրօնական բնոյթ ունի, մինչ Պրեխտի մօտ ան կ'առնէ, յանկարծ, մարքսիստական - համայնավար հանդամանք: Ինքն է յայտարարողը.— «Պէտք է ազատագրուիլ նմանողութեան արհամարհանքէն որ հասարակաց է: Նմանողութիւնը դիւրութեան ճամբան չէ, ամօթ մը չէ, այլ՝ արուեստ մը: Այս ըսելով կը հասկնամ թէ զայն արուեստով պէտք է ընել»: Սակայն արուեստի բոլոր «գօղոնները»ը կը ստանան, ի վերջոյ, ի՛ր դիմագիծը, իր կնիքը. անոնք կը դառնան Պըրեխտեան: Ինք գիտէ ճարտարապետել իր թատերախաղերը իրենց մեծ ու պըզտիկ բաժիններով, շրջանակներով, մասնաբաժիններով: Կը գրէ դիւրին, արագ եւ ճիշդ այս պատճառով «այո»ի մը կամ «ոչ»ի մը համար ամբողջ գլուխներ վերստին կը գրէ, կը ձեւափոխէ: Թատերախաղ մը որ կը կոչուէր «Ան որ այո՛ կ'ըսէ» կը դառնայ՝ «Ան որ ո՛չ կ'ըսէ»: Այս պատճառով իր ամէն մէկ գործը ունի չփոթեցնող տարբերակ մը կամ տարբերակներ: Եթէ նոյնիսկ թատերախաղը իր ամբողջական ձեւը ստանար եւ Պրեխտ հանդիպէր լաւ մեկնաբան – դերակատարի մը, գլխաւոր դերը վերստին կը գըրէր երկարելով, ճոխացնելով, յարմարցընելով, սակայն միշտ՝ ներշնչումով: Այս ձեւով — եւ իր թատերական տեսութիւնով — իր գլխաւոր թատերախաղերը մաս կը կազմեն մնայուն ձեւով միջազգային թատրոնի խաղացանկին զոր ճոխացուց ինքնատիպ իր գաղափարներով:

Երբ Պրեխտ սկսաւ գրել, արտայայտչապաշտութիւնը կը տիրէր Գերմանիոյ մէջ: Կարճ ժամանակ մը միայն ան ըստեղծագործեց այդ մթնոլորտին մէջ: Ինք անիշխանական մը եղաւ, յեղափոխական բնոյթով.— ամէն ինչ պէտք է քանդուի նախ. շինելու ժամանակը կու գայ վերջը: Ժամանակի ընթացքին, իր միտքերուն հասունցման աղբիւր, իր գործերը ստացած են ուղղութիւն մը որ մարքսիստականութիւնն էր: Այսօր մարքսիստները լուրջ վերապահութիւններ ունին այս մասին:

Յեղափոխական մըն էր ինք՝ որ իր շուրջը անդադար գայթակղութիւն կը ստեղծէր, անհանդստացնելով հասարակութիւնը: Զայն կը մշտէր… եւ կը յաջողէր տիրականօրէն: «Բարձրութիւն եւ Անկում Մահակոնի Քաղաքին Մէջ» թատերախաղի ներկայացման ընթացքին, այն պահուն երբ գլխաւոր հերոսը պիտի գլխատուի իր անվճար պարտքերուն համար, Պրեխտ յանկարծ հանդիսատեսին ուղղուելով կ'ըսէ.— «Անշուշտ դուք, չատերդ, սժդալի պիտի գտնէք այս մահապատիժին գործադրութիւնը, բայց պիտի չյօժարէիք մեր հերոսին պարտքերը վըճարել, այնքա՛ն որ՝ դրամին փարած էք»: Այդ գիշեր անմարդութենէ տառապող հանդիսատեսներուն թիւը շատ եղած էր, նկատի չառնելով դեռ սրահին մէջ յառաջացած թոհուբոհը, սուլոցները, կանչերը:

Պրեխտ իր դարուն զաւակն է, եւ ինք ապրեցաւ եւ մեծցաւ երկու մեծ պատերազմներուն միջեւ եւ անոնց մէջ, երբ Հիթլերական Գերմանիան ոտքի կը կանգնէր: Իր թատրոնը տեղ տուաւ պատմական մտահոգութեան եւ դարձաւ մտածողութեան գործիք մը՝ ընկերութեան մէջ: Իր գործը յատկապէս կը նպատակադրէ յստակացնել, դիմադրել եւ յաղթահարել տագնապները: Թատրոնը կը դառնայ յեղափոխութեան մը տարրալուծարանը եւ թատերական ամէն միջոց, ձեւ, որ ի ըսպաս կը դրուի ներկայացման մէջ, ունի էապէս քաղաքական նպատակ: Թատերական կեանքը զօդուած է մարդուն ընկերային կեանքին, եւ ամէն գեղագիտութիւն պէտք է առընչուի քննադատական նկատումներու հետ: Այս մօտեցումով պէտք է քննարկուին ժամանակակից մարդերը մտահոգող քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական երեւոյթները: Ամէն ժամանակաշրջանի պէտք է տալ եւ պահել իր ուրոյն նկարագիրը, իր վաղանցուկ եւ ժամանակաւոր հանգամանքով: Իսկ անցեալը չի նախատեսեր ներկան: Մարդուն ընկերային հակազդեցութիւնները, արարքները պէտք է առնուին տուեալ կացութեան մը մէջ եւ ոչ թէ վերացական եւ ընդհանուր ձեւով: Հիմնականօրէն մարդկային տրաման կը խաղցուի ոչ թէ անհատական ճակատագրի մակարդակին վրայ, այլ իր պատմական կացութեան մէջ: Մարդը «բռնուած» է ընկերային ցանցի մը մէջ, եւ ան խօցելի է որովհետեւ ըստ կամս կարելի է զայն փոփոխել: Կարելի է, խամաճիկներու նման, իր այս կամ այն թելը քաշել եւ պիտի ստանանք ուրիշ մարդ մը: Աւելին՝ «Ուշադրութիւն ըրէք ձեր կրած հագուստին, մարդ մը կ'արժէ՝ մարդ մը» («Մարդ մարդու համար»), այսինքն ան փոխարինելի է ուրիշով մը:

Երկուութիւն մը կայ Պրեխտեան «հերոս»ներուն մէջ: Իրենց կամքը, զգայնութիւնը եւ մտածողութիւնը խորապէս բաժնուած են երկու հակամարտ ձգտումներու միջեւ.— եսասիրութիւնը եւ ինքնանուիրումը, յատկատեսութիւնը եւ կուրացումը, ընդվզումը եւ պարտուողականութիւնը: Անոնք մխրճուած են անել վիճակներու եւ կացութիւններու մէջ: Պըրեխտի աշխարհին մէջ, ուր ընկերային հակամարտ պայքարները կը կազմեն ցանցը, անձնական շահերը, մարդկային յաւակնոտութիւնները եւ հանրային իրականութիւնները անդադար զիրար կը խաչաձեւեն, կը ժխտեն մէկզմէկ: Այսպէս «Մայր Քաջութիւն»ը, իր զաւակները կերակրելու համար, սնունդը կը փնտռէ դժոխքի դրան սեմին (պատերազմ է) եւ կը կորսնցնէ զանոնք յաջորդաբար: «Կալիլէ»ն, կարենալ շարունակելու համար գիտական իր հետազօտութիւնները, տեղի կու տայ հաւատաքննութեան առջեւ: «Շէն – Թէ»ն, կարենալ կիրարկելու համար իր Բարութիւնը, կ'առնէ անողոք գիծերը վաճառականի մը որ միայն իր շահերը կը հետապնդէ: «Տէր Փէօնթիյա»ն առատաձեռն է, մարդկային, զգայուն երբ գինով է, կը դառնայ աննկուն ահռելիօրէն կծծի, կարծր եւ եսասէր անձ մը «պաղ» վիճակին մէջ: Կարելի է շարունակել այսպէս թիւմը կացութիւններու Պրեխտի թատերախաղերու երկայնքին: Կարեւոր է գիտնալ, սակայն, այն միջոցը եւ ձեւերը որոնցմով ներկայացուեցան անոնք եւ համբաւաւոր դարձան որպէս Պրեխտեան թատերական տեսութիւն:

×

Այդ համբաւաւոր տեսութիւնը որ կոչուեցաւ հեռակայութիւն կամ հեռակացութիւն (տիսթանսիասիոն) ծնունդ առաւ թատերախաղ առ թատերախաղ.— «Գործնականին մէջ քայլ մը կը յաջորդէ միւսին: Տեսութիւնը, ինք, պէտք է ծածկէ միջոցը (երկուքին միջեւ)»:

Աւանդական թատրոնը կեանքին ծուռ պատկերը կու տայ, ըստ Պրեխտի: Ան կը զուարճացնէ, այսինքն հանդիսատեսին ուշադրութիւնը կը շեղեցնէ իր ժամանակին մարդկային իրականութենէն եւ ընկերային մեծ հակամարտութիւններէն: Այդ թատրոնի մէջ հանդիսատեսը կը հրաւիրուի կամ ինքզինքը նոյնացնելու հերոսին հետ, ինչպէս որ կը պատահի դասականներուն եւ վիպապաշտներուն մօտ, օգտուելու համար, մակաբուծօրէն, Սոփոկլեսի «Մաքրագտում»էն (փիւրկասիոն) Ռասինի զոհագործութիւններէն. եւ կամ ալ ընդունելու՝ պատմական կամ հոգե-

բանական երեւոյթի մը «առարկայական» նկարագրութիւնը։ Երկու պարագաներուն ալ հասարակութիւնը կրաւորական դեր մը ունի. բեմը ամբողջովին կ'իշխէ սրահին վրայ։ Հանդիսատեսը կլլանուած է. ան կը սպառէ իր մտաւոր գործունէութիւնը. իր մէջ կ'արթննան զգացումներ եւ ապրուած փորձառութիւն մը։ Ամէն ոք անհամբեր կը սպասէ թէ ինչպէս թատերական հանգոյցը պիտի քակուի։ Մարդը իր մտածումով է որ կ'որոշադրուի։ Թատերական այս ձեւին (տրամաթիք) մէջ իւրաքանչիւր տեսարան կը յաջորդէ միւսին, մէկը միւսին կը շաղկապուի, կը շարահիւսուի միայն յեղաշրջումով մը, միշտ նկատի առնելով մարդը որպէս հաստատ տուեալ, նոյնիսկ զայն նկատելով անփոփոխելի։

Պրեխտեան ըմբռնումով, որ առաւ դիւցազներգական թատրոնի անուանակոչում, ամէն միջոց կը գործադրուի խթանելու համար մարդուն միտքը եւ տրամաբանութիւնը։ Լոյս, աւելի՛ լոյս։ Հանդիսատեսը կը հրաւիրուի ներկայացուած հակամարտութեան մը մէջ տեսնելու ոչ թէ խորհրդանշական դէպք մը, այլ՝ կենդանի իրականութիւն մը, որուն պէտք է մասնակցի քննադատական կեցուածքով մը, այնպէս ինչպէս պիտի նայէր բնութեան՝ հունաւորելու համար գետ մը, պատուաստելու համար ծառ մը։ Դիւցազներգական ձեւը գործողութիւն մը չէ որ հանդիսատեսը առընչակից կը դարձնէ դերասանին հետ, այլ շարադրութիւն մըն է, պատում մը որ ունկնդիրը կը դարձնէ դիտող մը, սոր մէջ արթնցնելով մտաւոր գործողութիւն մը։ Անիկա ինքզինք կը գտնէ ուսումնասիրելի հարցի մը առջեւ եւ կը ստիպուի որոշումներ տալու (եւ ոչ թէ ապրումներով տարուիլ)։ Պրեխտեան թատրոնը չի թելադրեր այլ կը պատճառաբանէ, ու եթէ երբեք զգացումներ ալ կ'արթնցնէ, անոնք կը ծառայեցնէ գիտակցութեան զարթնումին։ Իսկ մարդը անփոփոխելի չէ. ընկերայինն էակը կ'որոշադրէ միտքը։

Ուղիղ գիծ մը չէ դիւցազներգական թատերական ձեւը, ուր տեսարաններ իրարու հետ օրկանական կապ ունին։ Ամէն տեսարան ինքնիրեն համար է առանձին կազմուածքով, մինչ ընդհանուր ընթացքը ոլորապտոյտ եւ ոստոստուն է։ Հանգոյց մը չկայ քակուելիք. Թատերախաղը կը ծաւալի միայն ընթացքով մը։ Եւ որովհետեւ հանդիսատեսը իր ուժերը իրեն կը վերապահէ, զգացումներով չի սպառիր, ինքզինքը կը զգայ ազատագրուած, նուիրուելու համար իսկական գործունէութեան։ Հոս երեւան կ'ելլեն երկու բոլորովին հակոտնեայ ըմբռնումները թատրոնին։ Արիստոտելին՝ որուն համար թատրոնը քաթարսիսի մըն էր, Պրեխտինը՝ որ տրամաբանութիւն է, որ կը մղէ դէպի իսկական գործունէութիւն։

Հանդիսատեսին ուշադրութիւնը գրաւելու համար Պրեխտ կը գործածէ զոյգ միջոց։ Նախ գործունէութեամբը մատչելի կը դարձնէ նիւթը զայն վետեղելով ծանօթ միջավայրի կամ շրջապատի մը մէջ։ Անգամ մը որ հանդիսատեսը ինքզինք զգայ ընտանի միջավայրի մէջ, հակադարձ շարժումով մը գործողութիւնը կը հեռանայ, կը դառնայ անյարիր։ Սկզբնաւորութեան թատերական անձերու բնական վերաբերմունքը կը դառնայ անբնական, այնպէս որ պատճառաբանութիւնն ալ կը դառնայ իր նման խնդրական. այս կացութիւնը հրաւէր կը կարդայ զուրսէն, հանդիսատեսին կողմէ, միջամտութեան։ Ան միշտ պիտի գիտէ իր անձնական տեսանկիւնէն եւ պիտի ըսէ հետեւեալ ձեւով (փակագիծի մէջ կու տանք նաեւ այն մասը, զոր պիտի ըսէր տրամաթիք թատրոնին հանդիսատեսը).—

— Երբեք պիտի չերեւակայէի նման բան մը (այո, ես ալ զգացած եմ, ես ալ այդպէս եմ)։ Իրաւունք չունի ոչ ոք նման ձեւով վերաբերելու, (բնական բան մըն է)։ Ասիկա պէտք է վերջ մը գտնէ (Միշտ պիտի շարունակուի այսպէս ըլլալ) — Այս էակին ցաւը զիս կը խռովէ որովհետեւ, այսուամենայնիւ, ուրիշ ելք մը կար իրեն համար (Այս էակին ցաւը զիս կը խռովէ, որովհետեւ ուրիշ ելք չկար իրեն համար) — Կը խնդամ լացողէն, կու լամ խնդացողէն (Կու լամ լացողին հետ եւ կը խնդամ խնդացողին հետ)։

×

«Ես խուժանին համար չէ որ կը գրեմ» կ'ըսէ Պրեխտ։ Զարմանալի չէ այս յայտարարութիւնը երբ նկատի առնուի թէ անոր թատրոնը միտքին էր կ'ուղղուի եւ ոչ թէ ամբոխավարական զգացումներու։ «Դիւցազներգական թատրոնը պէտք է զրկէ բեմը իր զգայացունց էութենէն», ասոր համար հին նիւթ մը իրեն համար աւելի պատշաճ է թատերախաղի վերածուելու քան նոր դէպք մը։ Մանաւանդ առասպելը։ Ան ուղղուած է չհագրգռեալ անձերու։ Ուրեմն՝ «դիւցազներգական թատրոնը ուղղուած է հասարակութեան մը որ չի մտածեր առանց պատճառի»։ Ան քաղաքական թատրոն մըն է որ չի հետամտիր ընկերութեան հակասութիւնները լուծելու, այլ զանոնք աւելի ընթեռնլի դարձնելու։ Հանդիսատեսը նախ կը դառնայ իր իսկ դատաւորը ու ապա՝ ուրիշներունը. այս ձեւով բեմը ընդարձակուելով կ'ընդգրկէ ամբողջ աշխարհը։

Թատրոնին մէջ այս նպատակադրուած արդիւնքին հասնելու համար կը բաւէ գործածել բանալի-բանաձեւը որ հեռակացութիւնն է։ Իր ամբողջական մեկնաբանութեամբ ասիկա կը նշանակէ՝ տիալեքթիք կապ մը հաստատել բեմին եւ սրահին, դերասանին եւ իր դերին, անհատին եւ ընկերութեան միջեւ։

Պրեխտ իր ժամանակին կարեւոր մէկ մասը յատկացուցած է բեմական հնարքներու որոնումին ու մանաւանդ՝ դերասանի պատրաստութեան մէջ։ Սկիզբէն իսկ զանոնք մեղադրած էր «հալածուած չան նայուածքը» ունենալնուն համար։ Դերասանը պէտք է զգուշանայ զօրաւոր, խոր յուզում յառաջացնելու կամ սրտաթողի մատնելու հանդիսատեսը։ Ան պէտք է պահէ իր ճկունութիւնը, բնականութիւնը։ Պէտք է նոյնիսկ փաստէ թէ ինք եւ իր զգացումները երբեք չեն համապատասխաներ իր հերոսի զգացումներուն հետ։ Սթանիսլավսքիի թատրոնը չէ ասիկա։ Պրեխտ կը խաղան պաղ ձեւով, այսինքն պաղ մտքով, հեռաւոր ձեւով։ Որպէսզի դերասանին եւ իր տիպարին նոյնացումը չկատարուի, կարելի է բնագիրը արտասանել անցեալով եւ դերասաններու միջեւ միշտ կատարել դերերու փոխանակում։ Դերասանը հանդիսատեսին առջեւ, ցոյց կու տայ թէ կը կերտէ իր հերոսին տիպարը, այլ խօսքով ան ինքզինք ցոյց կու տայ տարանջատ իր դերէն։ Ու ասիկա այնքան աւելի համոզիչ ձեւով կը կատարէ երբ կ'ապացուցանէ թէ իր հերոսին տիպարը փոփոխելի է ըստ կամս կամ թէ վերջնական նկարագիր չունի ան։ Վերջնական ձեւ մը չունի քանի կ'արտայայտուի լինելութեան մէջ եղող ընկերութեան մը մէջ, որ զայն ներքնապէս կը բաժնէ, մղելով զինք ենթարկուելու կամ ընդդիմանալու։ Դերասանը «պէտք է ընէ այն ձեւով որ իր շարժուձեւերը կարելի ըլլայ անուանակել»։ Պրեխտի թատրոնը կոչուած է «շարժուձեւի թատրոն»։ Շարժուձեւերը պէտք է իրարմէ անջատել միջոցներով ինչպէս գրաշարը կ'անջատէ բառերը հասկնալի դարձնելու համար։

Պրեխտ կու տայ օրինակ մը խաղարկութեան («Ճամբու Տեսարաններ») — Արկածի մը վկան կը մնջկատակէ, կը կապկէ, շարժուձեւերով կը ներկայացնէ պատահածը։ Ցիշեալ վկան կը ցուցադրէ, կը վերարտադրէ սահմանափակ ձեւերով արկածը։ Իր միջոցները սակաւ են, կը ծառայեն միայն պատահածին տեղեակ պահելու անցորդը եւ ոչ թէ ստեղծելու մըղձաւանջ կամ սոսկում անոր մէջ։ Հըտապիտային մեկնաբանութեան այս ձեւը նոյնիսկ չի պահանջեր դերասանէն բացառիկ խաղարկութիւն մը։ Ան կրնայ նոյնիսկ գոհանալ ըսելով, երբ տեսնէ թէ չէ կրցած շարժում մը կատարել անհըրաժեշտ արագութեամբ — «Ինք տեղափոխուեցաւ երեք անգամ աւելի արագ»։

Խեղկատակի, ծաղրածուի այս արուեստը մաս կը կազմէ Պրեխտեան խաղարկութեան եւ իր առակներու, առասպելներու մեկնաբանութեան։ Ինքն իսկ երբ փոխ կ'առնէ ուրիշ հեղինակներէ միտքեր կամ ամբողջ գործեր, զանոնք կը վերածէ յարերգութեան մը, ծաղրաբանութեան մը։

Պրեխտեան մեկնաբանը կը խօսի, կ'արտասանէ, կ'ընդմիջէ, կ'երգէ փոխն ի փոխ։ «Երաժշտական խառնաձայնութիւնը», չի վախցներ զինք։ Ընդհակառակն, ան կը ծառայէ մէկ պահը միւսէն անջատելու, հանդիսատեսը սթափեցնելու, զայն խոկումի առաջնորդելու։ Քննադատական մտքի հանդէպ այս կողմը չի նըւազեցներ Պրեխտի մօտ բանաստեղծական կողմը. կ'արժէ յիշել, իր վերջին շրջանի գործերէն «Կովկասեան Կաւիճէ Շրջանակը», ուր թատերական ամէն հըմայք ի գործ դրուած է, սկսեալ ժողովրդական պարզ խաղաձեւերէ մինչեւ ծայրագոյն արեւելեան դիւթախաղերը — չինական առասպելը եւ ճարոնական արհեստագիտութիւնը — ստեղծելու համար թատրոն մը՝ թատրոնի մէջ։ Խաչաձեւումներ, վերիվայրումներ, տարաշխարհիկ երաժշտութիւն, անսպասելի հանդիպումներ կը ստեղծեն խելացնոր կշռոյթ մը եւ, սակայն, բոլորը կը միտին հեռակացութիւնով — հանդիսատեսը առաջնորդել դէպի մտածողութիւն ընկերութեան, արդարութեան, մայրութեան գաղափարներու շուրջ ինչպէս նաեւ արուեստի եւ թէքնիքի, թէքնիքի եւ բանաստեղծութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող կապերուն հանդէպ։

Որպէսզի հանդիսատեսը ըլլայ բոլորովին պատրանաթափ, Պրեխտ, իր գործակիցներուն (որոնցմէ՝ համբաւաւոր բեմադիր Բիսքաթօրը) հետ ի գործ դրած է բեմական հնարքներ.— Տեքորները անպայման իրապաշտ չեն իրենց բնոյթով ոչ ալ օգտակարութեամբ։ Լոյսերուն աղբիւրները կ'երեւին. անոնք կը գործածուին հակադրութիւններ ստեղծելէ աւելի բեմը պարզօրէն լուսաւորելու գիտումով։ Երաժշտութիւնը չընկերանար ներկայացումին այլ զայն կը մեկնաբանէ։ Դիմակները կը գործածուին որպէս ներկ, արուեստականութիւն։ Ցուցատախտակները կը ծանուցանեն, կը մեկնաբանեն պատահածը եւ զայլքը ինչպէս մունջ շարժանկարի պարագային, քանի ամէն ինչ նկարագրական է այդ թատրոնին մէջ։ Այս բոլորով հանդիսատեսը կը հրաւիրուի արթուն մնալու, «կարդալ»ու ներկայացումը, առասպելը, որ կտոր-կտոր, բաժան-բաժան այլ՝ իրարու ագուցուած մասերով՝ կը ներկայացուի։

×

Ո՞ւր է Պրեխտ այսօր։

Պրեխտ մարքսիստ գրող մըն էր որ չըզարձաւ համայնավար շարքային, նոյնիսկ իր հեղինակի իրաւունքները փոխադրեց Արեւմտեան Գերմանիա։ Իրենինը, որոշ շրջանի մարքսիզմ մըն էր կամ մարքսիզմի որոշ իմացում մը։ Արդարօրէն դիտել կը տրուի թէ մարդ էակը չի կըրնար սահմանուիլ միայն ընկերային ընդհանուր յարաբերութեանց ծիրին մէջ։ Կեանքը աւելի բարդ երեւոյթ մըն է քան ինչ որ կը նկարագրուի հոն։ Կատարեալ, ամբողջական նկատուած հեղինակը սկսած է ստեղծել կարգ մը այլ վերապահութիւններ իրեն հետեւորդ կամ այլ գաղափարակից բեմադիրներու մօտ։ Իր մէջ վեր կ'առնեն կարգ մը հակասութիւններ, թէեւ անոնց առաջին անդրադարձողը եղաւ ինքը, հեղինակը։ Մէկը որ միշտ կ'ուզէր կեդանի, նորոգուած պահել թատրոնը, միտքերու եւ վիճաբանութեանց առջեւ բոլորովին բաց, նոյն ատեն կը սահմանափակէր զայն իր բարոյական կողմով։ Պրեխտ կարծես կ'ըսէ.— «Ես գիտեմ եւ ձեզի կ'ըսեմ...»։ Ան այնքան ինքնավստահ դարձած էր, կը խորհէր այնքան իրաւունք ունենալ որ, կ'ըսեն դժգոհները, սկսած էր լուծումներ տալ։ Իսկ տրուած լուծումները այժմ կը կաշկանդեն երիտասարդ բեմադիրները։

Անդերազանցելի նկատուած Պրեխտ կը մեղադրուի իր օգտապաշտութեանը համար — իր թատրոնը օգտապաշտ է, սակայն այնքա՛ն օգտապաշտ՝ որ ամէն ինչ մղուած է, ուղղուած է դէպի օգտակարութիւն, նոյնիսկ հաճոյքը որ տրամաբանական է իր մօտ եւ զուրկ՝ թափէ, ուժգնութենէ։

Կուրօրէն, մեքենայօրէն կարելի չէ բեմադրել Պրեխտը, բայց իր վերջին շըրջանի մեծ գործերը, իրենց կատարելութեամբ եւ վերջնական, հաստատուն ձեւով սրբացուած են, իսկ մեկնաբանութիւնը՝ անշեղ, կայուն օրինագիրքի մը վերածուած։ (*)

Ըսուեցաւ թէ Պրեխտի թատրոնը շարժուձեւի (ժեսթ) թատրոն մըն է զոր կը յօդաւորէ ուրիշ շարժուձեւերու որոնց հետ անհաւատալի ճարտարութեամբ կը խաղայ։ Սակայն Պրեխտեան շարժուձեւերը կարծէք գոյութիւն ունեցած ըլլային նոյնիսկ ներկայացումէն առաջ։ Ամէն ինչ համակարգուած է, ճշտուած, կանոնաւորուած, սահմանուած եւ սահմանափակուած։ Կարծէք Պրեխտեան օրինագիրքին մէջ առելութիւն մը կայ այն ամէն ինչի դէմ որ չի հնազանդիր տրամաբանութեան, գաղափարականին գերակշռութեան։ Զափի եւ կշիռի թատրոնն է ան։ Հեղինակին հիմնած համբաւաւոր Պերլինըր Անսամպլ թատերախումբը հիանալի, կատարելատիպ այլ ճնշիչ մէկ վկայութիւնն է այս բոլորին։

Կայ նաեւ բողոք դերասանական մարզէն։ Պրեխտեան դերասանին մարմինը գոյութիւն չունի. ան զուրկ է ստեղծագործ «խենթութենէ»։ Դատապարտութեան տակ է դերասանին գիտակցութիւնը։ Հակադրել, կանոնաւորապէս, դերասանին մարմինը իր արտաբերած բնագրին հետ կը նշանակէ նաեւ մոռնալ քաղաքական եւ ընկերային պարունակը որուն մէջ թատերական արարքը կ'արձանագրուի։ Ի վերջոյ թատրոնին վաւերականութիւնը կը կայանայ մարմին մը բեմին վրայ ներկայացնելուն մէջ։ Մարմին մը՝ իր արտայայտչական բոլոր կարելիութիւններով։ Ամէն ինչ խօսքով չըլլար բեմին վրայ։

Այժմ թատերական միջոցը նաեւ նոյնը չէ, ինչ որ էր Պրեխտինը որ կատարեալ դասականութիւն մը կը պարզէ (խօսքը կը վերաբերի մեկնաբանութեան որոշ չարժումի մը՝ որոշ նշանի մը դէմ հանդիման)։

Վերի դիտողութիւնները, իրենց ամբողջութեան մէջ, չեն նսեմացներ հըսկայական գործ մը։ Բնական է որ տարիները կը թաւալին ու անոնց հետ կը փոխուին նաեւ թատերագիրներուն գըրելակերպը։ Պրեխտ ինքն էր որ կ'ըսէր իր մասին.— «1940ին չէի գրեր այնպէս ինչպէս 1840ին»։ Ոչ ալ անշուշտ 1979ին կը գրեն այնպէս ինչպէս կը գրէին 1940ին։

Պրեխտի մեծութիւնը պէտք է գտնել իր պայքարին, աշխատանքին, փորձերուն եւ նոյնիսկ ձախողութիւններուն մէջ։

Պրեխտ միակն է որ գրաւ հարցը հեղինակին՝ ոստանին (սիթէ) մէջ։ Ան փաստեց չքեղօրէն թէ «թատրոնը կըրնայ ամէն ինչ ցոյց տալ», թէ ան կրնայ ըլլալ մտածումի գործիք մը այժմէութեանց վրայ բացուած։ Տրամը փոխադրեց սրահին մէջ ընդմէջ դերասանին որ կը ցուցադրէ եւ հանդիսատեսին որ կը դիտէ եւ կը մտածէ մինչ բեմին վրայ կը խաղցուի դիւցազներգութիւնը։

Պրեխտ հաշտեցուց թատրոնը արդիական ժամանակներուն հետ, ենթարկելով առօրեայ կեանքը պատմութեան տիալէքթիք պահանջներուն, ինքն իր հոգին մէջ եղփեղկուելով իր ամբողջական խաղաղասիրութեան, իր ներշնչումին եւ սոցիալիստական իրապաշտութեան անդրդուելի պայմաններուն միջեւ։ Ինք կ'ընդդիմանար հերոսապաշտութեան, եւ ցմահ մնաց վերապահ ամէն կարգի իշխանութեանց հանդէպ։ Իր հերոսները նմանեցան իրենց հեղինակին հոգեկան եղփեղկեալ վիճակին։

Իր թատրոնը, դասական ծանրութեամբ եւ տարողութեամբ, պէտք է առնել որպէս թատերական հսկայ փորձառութիւն մը եւ պէտք է անցնիլ անկէ անդին, միանալու համար այն իմացական «շարժումին» որ ծնունդ տուաւ իր գործերուն, զանց առնելով նոյնիսկ թատերական իր կառուցուածքները եւ նախատեսեալ գաղափարաբանութիւն մը։

ԳՐ. ՔԻՕՍԷԵԱՆ

(*) 1973ին, վեց ամսուան վրայ երկարող քննութիւն մը երեւան կը հանէր թէ Պրեխտ, որ մինչ այդ ամէնէն շատ բեմադրուած հեղինակն էր Գերմանիոյ եւ Գերմանախօս Զուիցերիոյ մէջ, տեղի տուած է առաջնութիւնը Շէյքսփիրի առջեւ։ Երիտասարդ բեմադիրները աւելի ազատութիւններ ունէին Շէյքսփիրի մեկնաբանութեան մէջ. հետեւաբար կրնային դառնալ աւելի ինքնադրոշմ քան Պրեխտի գործերու ներկայացման պարագային։ Բեմադիրները կը նախընտրէին ներկայացնել երիտասարդ Պրեխտին գործերը, ուր նուազ կաշկանդում կայ։

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
6
MERCREDI
6 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE. 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա _ Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման _ Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.396
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — No 14.396

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Ժ. ՇԻՐԱՔԻ ՃԱՇԸ

ՇԱԲԱԹ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ

ՇԻՐԱՔԻ ՃԱՇԸ

Ուրբաթ, Յունիս 1ին, ժամը 13ին, Փարիզի քաղաքապետը ժաք Շիրաք ճաշ մը տուաւ ի պատիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Օթէլ տը Վիլի շքեղ սրահին մէջ: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը շրջապատէին Կաթող. Պատուիրակ Սեռոբէ Արք., Գիւտ Եպիսկ., Գէորգ Եպիսկոպոս, Մասիս Վրդ., Պ. Շահպազեան, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն Կրօն. Ընկերակցութեան անդամներ: Հրաւիրուած էին նաեւ քանի մը ազգայիններ եւ թերթիս տնօրէնուհին: Փարիզի քաղաքապետին կողքին էին Ք. տը լա Մալէն, Միշէլ ժիւնօ, Կ. Քասփէրէթ, Թ. Ռոմանի, Պ. Պիյօ, Փիէռ Պաս, ժան Թիպէրի: Ճաշի աւարտին, Փարիզի քաղաքապետը հետեւեալ կարճ այլ ջերմ ողջերձը կարդաց.

Votre Sainteté,
Excellence,
Mesdames, Messieurs,

Sous les dalles de la Basilique de Saint-Denis, nécropole de nos rois, repose Léon V de Lusignan qui, malgré son origine française, fut le dernier souverain d'Arménie.

En échange de l'hospitalité ainsi donnée à leur roi et à sa dépouille mortelle, les Arméniens ont témoigné à la France l'amitié la plus fidèle et versé pour elle quand ses libertés étaient menacées, le meilleur de leur sang.

Aussi bien Paris, sa capitale, se devait-il, en accueillant aujourd'hui, entourée des hauts dignitaires de son Eglise, Sa Sainteté VASKEN Ier, chef spirituel des Arméniens, exalter dans la ferveur et la reconnaissance, cette constante et précieuse amitié.

Peu de peuples, en vérité, furent aussi douloureusement marqués par l'histoire. Doué de qualités guerrières exceptionnelles mais situé entre de grands empires rivaux, il connut des alternatives d'indépendance et de sujétions aggravées de pillages et de massacres sans nombre ; qui pourrait oublier le véritable génocide qu'il subit à deux reprises et dont l'horreur est encore ressentie en France et, plus particulièrement peut-être, à Paris où une stèle sera prochainement édifiée à la mémoire des victimes ?

Malgré tant de drames et tant d'épreuves, le peuple arménien a survécu. Il est parvenu à sauvegarder sa foi, sa langue, ses mœurs, la fierté de son attachement à son passé et il a cultivé les vertus d'un patriotisme ardent. Retranché de l'Europe par la géographie et par l'écran de peuples hostiles, il a su élaborer une culture originale qui appartient au fonds européen et lui apporte une précieuse contribution.

L'histoire de ce peuple blessé se confond avec cele de son Eglise. Aussi, Votre Sainteté illustre-t-elle et ce peuple et cette Eglise avec toute l'autorité qui s'attache à la haute dignité dont elle est investie. Qu'elle daigne accepter l'hommage que, par ma voix, lui rend aujourd'hui Paris dont je suis heureux de lui exprimer la respectueuse et déférente amitié ainsi que la profonde sympathie qu'il ressent pour le peuple arménien tout entier.

Գրաւոր իր շատ խնամուած պատասխանին մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իբրեւ ընծայ տալով Փարիզ քաղաքի խորհրդանշանը՝ Ֆլուքթուաթ նէ մերժիթուր (կը տատանի բայց չընկղմիր) զուգահեռ ըրաւ նաեւ Հայոց հետ, որոնք նոյնպէս դարերու ընթացքին իրենց կրած տառապանքներով, ցեղասպանութեամբ, շատ վերիվայրումներ տեսան բայց հայ ժողովուրդն ալ, նման Փարիզի՝ Ֆլուքթուաթ նէ մերժիթուր:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, յանձին իր քաղաքապետին Փարիզ քաղաքին նուիրեց Հայաստան պատրաստուած բիւրեղեայ ծաղկաման մը, ուր գրուած է հայերէն եւ ֆրանսերէն՝ Հայաստան:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Շաբաթ օրուան գլխաւոր օրակարգն էր Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի բացումը, որ կատարուեցաւ ժամը 16ին: Հրաշափառով մուտք գործելէ ետք Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, դպրոցին մէջ տեղի ունեցաւ պաշտօնական բացումը, որու ընթացքին յաջորդաբար խօսք առին՝ Բժ. Ս. Սիմոնեան, Տիկին Զ. Քէշիշէֆ, Հ. Ներսէհ Վրդ., Սերովբէ Արք., ժօզէֆ Ֆրանչեսկի եւ հուսկ՝ Ամենայն Կաթողիկոսը (մանրամասնութիւնները առանձին թղթակցութեամբ):

ԱՅՑ՝ ՓԷՌ-ԼԱՇԷԶ

Խորհրդանշական մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին այցը Փէռ – Լաշէզ, ուր յաջորդաբար պիտի աղօթէր Ֆրանսայի համար նահատակուած հայ զինուորներու յուշարձանին, Անդրանիկի եւ Քիպարեան ու Սիւրմէեան առաջնորդներու շիրիմներուն առջեւ:

Կարեւորը անշուշտ եւ խորհրդանշականը՝ Անդրանիկի շիրիմին տրուած այցն էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի մը՝ Ամենայն Հայոց Զօրավարին, որ դեռ կը մնայ տարագիր, նման իր ժողովուրդի կէսին: Եւ քանի ինչ չգնայ հայրենիք, ձեւով մը հայրենիքն էր որ կուգար իրեն յանձին Ամենայն Հայոց Հայրապետին:

ժամը 16.15ին Փէռ – Լաշէզ հասաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Կամպէթթա մուտքէն, ուր կը բարձրանայ Ֆրանսայի համար ինկած Հայերու յուշարձանը: Մարտիկներու Միութեան երկու անդամներ ֆրանսական եւ հայկական եռագոյններով կը շրջապատեն յուշարձանը: Հոգւոցէն ետք Վազգէն Կաթողիկոս հետեւեալ խօսքերը արտասանեց.–

« Հայոց Հայրապետի համար հոգեկան մեծ գոհունակութիւն է որ Ֆրանսա իր այցի վախճանին մօտ պատեհութիւնը ունի աղօթելու ձեզի հետ մէկտեղ այս գեղեցիկ յուշարձանին առջեւ, այս ազատութիւններու երկիր Ֆրանսայի հիւրընկալ հողին վրայ: Հոս կը բարձրանայ այս յուշարձանը ի յիշատակ բոլոր այն զոհերուն եւ նահատակներուն, որոնք տառապանքի եւ հերոսական սուրբ պատերազմի մէջ զոհուեցան վասն հայ ժողովուրդի հաւատքին եւ Ֆրանսայի՝ այս հիւրընկալ եւ գեղեցիկ երկրի ազատութեան:

« Գիտէք, ես կուգամ մեր հայրենիքէն, ուր նոյնպէս մեր ժողովուրդը առանց բացառութեան ամէն տարի մեծ յուզումով կ'ոգեկոչէ յիշատակը ցեղասպանութեան նահատակներուն, ինչպէս նաեւ բոլոր այն զոհերուն որոնք ինկան Երկրորդ Համաշխարհային Պատերազմի ընթացքին, յանուն ազատութեան եւ բոլոր տեսակի ազգերու:

« Երկրորդ Համաշխարհային Պատերազմի ընթացքին Ֆրանսա հեղեղի նման արիւն թափեց, եւ բոլոր ճակատներու վրայ ուրիշ եղբայրական ժողովուրդներ ալ պատերազմին մասնակցեցան, որոնց շարքերուն մէջ եղան նաեւ Հայեր, աւելի՛ քան 200.000 սովետահայ քաղաքացիներ զոհուեցան այնատեն, այդ մեծ երազին համար, բարեբախտաբար փառաւոր յաղթանակով աւարտեցաւ այդ պատերազմը:

« Կ'ուզեմ հայրենիքի այդ զգացումները բերել ձեզի, եւ չեշտել այն հանգամանքը որ այս յուշարձանը Հայաստանի պատմութեան համար ալ յուշարձան մըն է: Ֆրանսայի ժողովուրդը երկու պատերազմներու ընթացքին տուած զոհերով եւ թափած արիւնով մասնաւոր յարգանքի, սիրոյ եւ գնահատանքի տեղ կը գրաւէ մեր սրտին մէջ. այս վկայութիւնը բերել կ'ուզեմ: Կ'աղօթեմ որ տկան այն խէճալները՝ որոնց համար այսքան զոհեր տուինք: Կ'աղօթեմ որ վերանան այն բոլոր բաները, որոնք մարդկութեան խաղաղութեան եւ խէճալներու թշնամի եղած են: Թող այս եւ ուրիշ յուշարձանները յուշարար ըլլան մեզի, թող մարդիկ իրար հասկնան, իրարու հետ գործակցին, թող աշխատին ձեռք ձեռքի տալ, հասցնելու համար մեզ խաղաղութեան եւ ամբողջական երջանկութեան:

« Թող Աստուած պահէ այս ազատութեան երկիրը. Թող պահէ Ֆրանսան բարգաւաճումի եւ ծաղկումի մէջ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն »:

Ապա թափօրը յառաջացաւ դէպի Անդրանիկի յուշարձանը: Հոս ալ աղօթքէն եւ հոգւոցէն ետք, զգալապէս յուզուած, Կաթողիկոսը խօսք առաւ, բայց նախքան իր քանի մը խօսքերը արտասանելը, հրաւիրեց իր գաւազանակիրը՝ Մասիս վարդապետ, որ երգէ « Իբրեւ արծիւ »ը:

Յետոյ, Ամենայն Հայոց Հայրապետը ըսաւ.—

« Սիրելի հայրենակիցներ, այս դերեզմանին առջեւ, այս յուշարձանին առջեւ պահ մը կը գտնուինք մեր նորագոյն պատմութեան հորիզոնին վրայ, եւ մեր հոգիի աչքերով, մեր մտքի աչքերով կը տեսնենք այդ հորիզոնին վրայ մեր ժողովուրդի վերջին հարիւր տարիներու ընթացքին մղած անհաւասար պայքարը իր գոյութեան եւ իր ազատութեան համար: Այդ կը կոչուի հայ ազատագրական շարժում կամ ազատութեան ճանապարհի արիւնոտ պայքարի շարժում: Եւ այդ պատմութեան, այդ պայքարի, այդ զոհաբերումներու, այդ նահատակութիւններու, այդ հերոսական դրուագներու պայքարի տարիներու հորիզոնին վրայ կը բարձրանայ պայծառ յիշատակը, անունը եւ գործը մեր ժողովուրդի ազգային հերոս Զօրավար Անդրանիկի:

« Քիչ առաջ երգուած երգը ապացոյց է թէ ինչ պաշտամունք ունի մեր ժողովուրդը Զօրավար Անդրանիկի նկատմամբ է՛ւ Սփիւռքի տարածքին վրայ, է՛ւ հայրենիքի մէջ: Հոն այդ երգը շատ սիրելի եւ ժողովրդականացած երգ մըն է: Հոն, բնակարաններու մէջ, զանազան առիթներու ընթացքին, խնջոյքներու ընթացքին, տարբեր երգերու շարքին այս եւ « Կիլիկիա » երգը միշտ կ'երգուին: Անոնք գուցէ երաժշտական – գեղարուեստական բարձրութիւններու վրայ գտնուող երգեր չեն, բայց բարձրագոյն գնահատանքի արժանացած են. այդ պարզ եւ անպաճոյճ երգերը հայ ժողովուրդի սրտին մօտ են:

« Ամէն տեղ ուր հայ ժողովուրդը իր ընելիքը կ'ուզէ բանաձեւել, կ'ուզէ կազմակերպել՝ այս օրուան պայմաններու մէջ իր ուժերուն ներած չափով, հարց կուտայ թէ ինչ չափով կրնայ Անդրանիկի գործը շարունակել: Կարեւորը այն է որ գիտակցութիւնը ունենանք մնացած գործը ընելու:

« Կուգայ օրը արդարութեան, կ'ըլլայ հայ ժողովուրդին օրը: Այս գիտակ – կ'ըլլայ ժողովուրդին օրը: Այս գիտակցութիւնը կ'ապրինք եւ պիտի ապրին յետագայ սերունդները: Ան կ'ապրի մեր մէջ եւ Սփիւռքի տարածքին վրայ: Այս հաւատքը պէտք է ներշնչէք ձեր զաւակներուն, անոնք՝ իրենց զաւակներուն: Այսպէս է լաւագոյն ձեւը՝ որ մեր յարգանքը մատուցած պիտի ըլլանք Անդրանիկի եւ բոլոր Անդրանիկներու հոգիներուն:

« Աստուած խաղաղութիւն թող տայ անոր եւ միւս բոլոր զոհերուն, թող ուժ տայ հայ ժողովուրդին որպէսզի միշտ պատրաստ ըլլայ մեր հերոսներու գործը շարունակելու: Այս հաւատքով կուգամ հայրենիքէն եւ այս հոգիով է որ աղօթք արտասանեցի այստեղ, այսօր:

« Թող Աստուած հայ ժողովուրդին պահապան մնայ, որպէսզի ան աճի, զարգանայ, ուռճանայ եւ հասնի իր արդար իրաւունքներու իրականացման: Ամէն »:

Կաթողիկոսին խօսքերը խորապէս տպաւորեցին ներկայ հասարակութիւնը, որու մէջ չէր պակասեր հայ երիտասարդութիւնը:

Այս այցը վերջ գտաւ քիչ անդին, Վրռամշապուհ եւ Արտաւազդ առաջնորդներու շիրիմին առջեւ, ուր Կաթողիկոսը հոգւոց մը արտասանեց:

Նոյն առաւօտը Կաթողիկոսը քարոզած էր Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ. Շաբաթ օր հասաւ Վարշաւա, ուր ընդունուեցաւ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ, որպէս Պետութեան ղեկավար մը: Առաջին պատարագը մատոյց նոյն օրը Յաղթանակի Հրապարակը, շուրջ 300 հազարի հասնող բազմութեան մը առջեւ: Կիրակի օր, Հոգեգալուստի պատարագը տրուեցաւ վաղ առաւօտեան 150 հազար ուսանողներու համար, ապա Պապը անցաւ հին մայրաքաղաքը՝ Կնիէզնօ, ուր մէկ միլիոն հոգի զինքը դիմաւորեցին օդակայանը: Երկուշաբթի օր, Յովհ. Պօղոս Բ. հասաւ Զեսթոկովա, « ուր կը բաբախէ հայրենիքին սիրտը » շեշտեց իր քարոզին մէջ: Պապը, Երեքշաբթի օր, կը նախագահէր լեհ եպիսկոպոսներու ժողովին:

ԻՏԱԼԻՈՅ ընտրութիւնները ոչ մէկ մասնաւոր նորութիւն բերին: Առաջին արդիւնքները ցոյց կուտան որ երկու մեծ կուսակցութիւնները՝ Դեմօ – Քրիստիանի եւ Համայնավար հետեւեալ պատկերը կը պարզեն՝ քրիստոնեաները տեղ քայլ կ'ընեն մինչ Պերլինկուէրի կուսակցութիւնը առ նուազն 3 առ հարիւրի կորուստ մը կ'արձանագրէ: Փոքր կուսակցութիւնները, մանաւանդ Արմատականը ձայն կը շահին բայց գլխաւոր երեւոյթը ձեռնպահներու մեծ համեմատութիւնն է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտ. Նախարարը չյաջողեցաւ համոզել Գարթըրը որ հրաժարի նպաստ տալէ քարիւղ արտադրողներուն: Նոյն հարցին համար Շմիթն ալ պիտի տեսնուի բայց հաւանական չէ որ որեւէ արդիւնք տայ:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ
ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Թ. եւ վերջին մաս

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ծանօթացանք Լոս Անճելըսի հայկական գաղութի կեանքի զանազան երեսներուն ընդհանրապէս եւ ազգային վարժարաններուն ու անոնց շուրջ ստեղծուած եռուզեռին, մասնաւորապէս: Տեսանք թէ ինչպէս կէս դարու քարացած մտայնութիւնները հալած են ու տեղի տուած շինիչ ու դրական քայլերու, որոնք զգալի դեր մը խաղցած են օտար մայթերու վրայ ամէն օր քիչ մը աւելի ուծացումի ու կորստեան դատապարտուած հասնող սերունդներու փրկութեան գործին մէջ:

1964ին առաջին հայկական դպրոցին բացումէն 15 տարի ետք՝ այսօր, Միացեալ Նահանգները կը հաշուեն 15 հայկական վարժարաններ՝ նախակրթարանի թէ երկրորդականի մակարդակներով: Պատկեր մը՝ որ ինքնին ցոյց կուտայ առնուած առաջին քայլին թողուցած տպաւորութիւնը եւ դպրոցաշինութեան արշաւին կարեւորութիւնը:

Այսօր, 15 տարի ետք, երբ կ'այցելենք Լոս Անճելըսի մէջ բացուած հայկական վեց վարժարանները եւ ականատես կ'ըլլանք հոն տարուած աշխատանքներուն և կը տեսնենք նաեւ անոնց տուած արդիւնքը, հարցում մը կը ծագի, զոր կ'ուղղենք բոլոր տնօրէններուն: Այն է՝ թէ Սփիւռքի մէջ (ինչո՞ւ չէ նաեւ Հայաստան) կը տիրէ այն կարծիքը, որ ուշ կամ կանուխ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի Հայութիւնը դատապարտուած է ձուլուելու եւ իր ազգային ինքնութիւնը կորսնցնելու: Հետեւաբար, եթէ նման դատապարտում մը ճիշդ է՝ ի՞նչ բանի կը ծառայեն այս բոլոր դպրոցները, հսկայական այս պիւտճէները եւ անսահման ուժերու վատնումը: Ի դէպ, միայն Լոս Անճելըսի հայկական վեց վարժարաններու մէջ կ'ուսանին 1780 աշակերտներ: Տարեկան պիւտճէն՝ մօտ 2,5 միլիոն տոլար: Միացեալ Նահանգներու 15 հայկական վարժարաններու մէջ կ'ուսանին մօտ 3000 աշակերտներ: Ուրեմն, վերադառնալով հարցումին՝ թէ ի վերջոյ ձուլումի դատապարտուած Միացեալ Նահանգներու հայ նոր սերունդի կեանքին մէջ ի՞նչ դեր կը խաղան այս դպրոցները, ձուլումը կ'ուշացնե՞ն թէ փրկութեան լաստեր են: Լսենք պատասխանները՝ տնօրէններու խօսքերէն: Մոնթէպէլլոյի Մեսրոպեան վարժարանի տնօրէն՝ Տոքթ. Քէչիչեան կ'ըսէ.

— « Այս դպրոցները եկան ցոյց տալու, որ ամերիկահայ գաղութը գոյութիւն ունի եւ ապրող գաղութ մըն է: Դպրոցները լաստեր են, որոնց շուրջ կարելի է եռուզեռ ստեղծել: Այս դպրոցներուն դրական արդիւնքները քանի տարիէն կարելի է հաստատել »:

Ֆերահեան նախակրթարանի տնօրէն՝ Հ. Եղիշէ Վրդ. Մանճիկեանի կարծիքով՝

— « Դպրոցները պէտք է աւելի կազմակերպուին, աւելի լուրջ հսկողութիւն ըլլայ, հայերէնախօսութեան աւելի ուշադրութիւն պէտք է դարձուի: Այն ատեն է որ այս ափերուն հայկ. վարժարանը կրնայ ձուլումէն վերջնապէս փրկուելու կռուան դառնալ, այլապէս, ներկայ վիճակով միայն կրնայ ուշացնել ձուլումը»:

Ֆերահեան երկրորդական վարժարանի տնօրէնը՝ Գաբրիէլ Ինճէճիկեան՝ որ հիմնադիրն է ամերիկահայ անդրանիկ հայկական դպրոցի, նշելէ ետք թէ հայկական վարժարանները ձուլումը կ'ուշացնեն, կ'աւելցնէ այդուհանդերձ.

— « Ներկայ պայքարի տեսակներուն մէջ լաւագոյնը հայկ. վարժարանի միջոցով մղուած պայքարն է: Ձուլումը անխուսափելի է, սակայն հայ դպրոցը կը կասեցնէ անոր արագ ընթացքը: Արեւմտեան ափերուն վրայ հայկ. վարժարանները դրական մեծ դեր կը կատարեն. ձուլումը կը կեցնեն թէ՛ աշակերտներու եւ թէ՛ անոնց ծնողքներուն միջոցաւ »:

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին վարժարանի տնօրէն՝ Մարուէլ Բարեանի կարծիքով, ամերիկահայ դպրոցը « ձուլումը կը դանդաղեցնէ »:

Ալեք Փիլիպոս վարժարանի տնօրէն՝ Յակոբ Յակոբեան, համոզումով կ'ընդգծէ.

— « Համոզուած եմ որ այս վարժարաններէն շրջանաւարտ աշակերտները պիտի կարենան փոխել այն մտայնութիւնը, թէ ամերիկահայ գաղութը դատապարտուած է վերջնապէս ձուլուելու: Հայկ. դպրոցները ոչ թէ կ'ուշացնեն ձուլումը, ինչպէս կը մտածեն ոմանք, այլ փրկութեան յոյսեր են անոնք եւ ծիլեր »:

Տակաւին վերջերս, Ֆերահեան երկրորդական վարժարանի ուսուցչուհիներէն Ռիթա Որբերեան, «Հայրենիք» օրաթերթի Փետր. 27ի թիւին մէջ ստորագրած իր մէկ յօդուածով կը գրէ. « Բարեբախտաբար, յուսահատութեան վայրկեաններուն այնքա՜ն գեղեցիկ պահեր կը յաջորդեն, որ կը զգաս թէ ի զուր չեն հայկ. վարժարանի բազում չարչարանքն ու զոհողութիւնները »:

Կարծիքներու այս բաժինը կը վերջացնեմ Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ Ալեք Մանուկեանի տողերով, զորս ան ստորագրած է Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Ազգ. վարժարանի 1977 – 1978 տարեգիրքին մէջ, ուր կ'ըսէ.

— « Ամերիկահայ գաղութի ներկայ հանգրուանին Հայ Դպրոցը դարձած է ամէնէն կենսական հաստատութիւններէն մէկը, որուն զօրացումով պիտի կրնանք իմաստալից կերպով շարունակել մեր ազգապահպանման նուիրական պայքարը: Ամէն անգամ որ նոր հայ դպրոց մը իր դռները կը բանայ մեր մանուկներուն դիմաց՝ զգալի ժամանակով մը հեռացուած կ'ըլլայ մեր ազգին սպառնացող այլասերումի վտանգը »:

Այս համոզումով ու հաւատքով Ալեք Մանուկեան իր սիրտին հետ քսակն ալ լայն բացած է ու առատ բաշխած Ամերիկայի ու վերջերս ալ Գանատայի հայկական դպրոցներուն: Ի՞նչ կը մտածէ ազգային բարերարը Ֆրանսայի հայկ. գաղութին մէջ եւս դպրոցաշինութեան արշաւ մը ձեռնարկելու մասին: Ընթերցողներ պիտի ըսեն զուցէ, որ մեր գաղութին մէջ չկա՞ն անձեր, որոնք կարենան իրենց նիւթական միջոցներով դպրոցներ բանալ կամ մանաւանդ ուժ տալ եղածին անոնց միջոցով դանդաղեցնելու համար ձուլումը կամ զանոնք վերածելու համար փրկութեան լաստերու: Անկասկած՝ որ կան: Եւ քիչ չէ անոնց թիւը: Սակայն ինչ որ կը պակսի մեր գաղութին մէջ, հայկական դպրոցներու բարերար դերին հանդէպ հաւատք ունեցող ղեկավար դէմքերն են: Աշխարհական սրբազան խենթ մը կամ քաջ առաջնորդ մը հարկաւոր է մեր գաղութին մէջ ալ հալեցնելու համար աւելի քան կէս դարէ ի վեր տիրող քարացած մտայնութիւնը: Տարիներէ ի վեր « Յառաջ »ի էջերէն կ'ընդգծուի հայկական դպրոցներու կենսական անհրաժեշտութիւնը, տրամադրութիւններու թարգմանը հանդիսանալով առաջարկներ կը ներկայացուին դպրոցաշինութեան արշաւի մը ձեռնարկելու, գործի յաջող պսակումին համար համագաղութային կեդրոնական մարմինի մը կեանքի կոչուելու անհրաժեշտութիւնը կը զգացուի: Վերջին օրինակը՝ «Յառաջ»ի Ապրիլ 24ի ֆրանսերէն խմբագրականը: Ու այս բոլորին գործադրութեան բանալին իրենց ձեռքերուն մէջ ունեցող պատասխանատու անձերը կը կարդան ու կ'անցնին:

Յաճախ կը լսենք, որ դպրոց բանալու համար առասպելական գումարներ պէտք են եւ թէ ֆրանսահայ ժողովուրդը չի տար: Կը բաւէ նշել քանի մը օրինակներ միայն հերքելու համար անճիշդ այդ պրակումը: Վերջին տասնամեակին Ֆրանսահայու լումաներով բարձրացան հայ նահատակներու յիշատակին նուիրուած յուշարձաններ՝ Տէսին, Մարսէյլ, Փարիզ, մշակոյթի տուներ կառուցուեցան Մարսէյլ, Տէսին, Փարիզ, Իսի լէ Մուլինօ, Ալֆորվիլ եւ այլուր, Առաքելական եւ Աւետարանական եկեղեցիներ կառուցուեցան Իսի – լէ – Մուլինօ, նոր շէնք բարձրացաւ Սերի Սամուէլ – Մուրատ վարժարանի կողքին, նոր սրահ մը շինուեցաւ Ռէնսիի Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին մէջ, մանկապարտէզ կրթարան մը կառուցուեցաւ Ալֆորվիլի մէջ եւ տակաւին երկար է շարքը: Ու այս բոլորին գումարը՝ միլիոններ...

Դեռ չենք հաշուեր Լիբանահայութեան ի նպաստ բազմաթիւ հանգանակութիւնները անցեալին եւ վերջերս:

Տարիներէ ի վեր, քիչ մը ամէն կողմ, յուշարձաններ կանգնեցնելու արշաւի մը լծուած ենք. բացի մայրաքաղաքներէ (ինչ որ հասկնալի է եւ արդար) յուշարձաններ կը բարձրացնենք նոյն երկրի ոչ միայն զանազան քաղաքներու, այլեւ քաղաքի մը արուարձաններուն մէջ իսկ: Նահատակներու յիշատակը անմահացնելու համար միլիոններ կը տրամադրուին դամբարաններ շինելու, առանց տեսնելու միւս կողմէ այն դառն իրականութիւնը՝ որ մեր բացած մշակոյթի տուներէն ոմանք վերածուած են արդէն յուշարձաններու, ուր մշակոյթէն միայն քար շէնքն է որ մնացած է եւ հաստատութիւնը պարպուած է իր կոչումէն ու գոյութիւն ունենալու իմաստէն:

Արդեօ՞ք լաւագոյն յուշարձանը չէ հայկական դպրոցը, իբրեւ հասնող սերունդի ազգային դիմագիծի ու ինքնութեան փրկարան:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԽԱՉԸ ԵՒ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆԸ

— Օ —

Խորհ. Միութեան մէջ, վերջին տարիներուն, ընթացիկ երեւոյթներէն մէկը դարձած է վիզէն խաչ կախելը: Այս երեւոյթին դէմ պայքարելու համար յաճախ յօդուածներ լոյս կը տեսնեն: Ստորեւ, Ակադ. Ա. Ալեքսեյեւի գրութիւնը, իբրեւ գաղափար հակակրօն պայքարի ձեւի: Յօդուածը թարգմանաբար լոյս տեսած է «Սով. Դպրոց» շաբաթաթերթին Ապրիլ 12ի թիւին մէջ:

Այժմ երիտասարդ տղայի, աղջկայ, հանրակրթական դպրոցի աշակերտի կամ ուսանողի վզին յաճախ կարելի է տեսնել ոսկեայ կամ արծաթեայ խաչ: Երբեմն այն փայլում է կոմերիտական կրծքանշանի կողքին կամ էլ պիոներական փողկապի տակից:

« Նորաձեւ է, գեղեցիկ, նրբագեղ, — « Պիոներսկայա պրաւդայի » խմբագրութեանն ուղարկած նամակում գրում է Ուֆայում բնակւող իններորդ դասարանցի Նուրի Անդրեյեւը: Նրան արձագանգում է նաեւ Օլեգ Սաւլովը Թերնոպոլկայից. « Ասում են խաչ կրելը ազնւութիւն է: Իսկ ես կրում եմ եւ պէտք է կրեմ: Նախանձից այդպէս են ասում նրանք, ովքեր չունեն: Չէ՞ որ խաչ կրելը նորաձեւութիւն է... »:

Մինչդեռ երեխաները չգիտեն, թէ ինչպիսի կործանարար դեր է խաղացել խաչը քրիստոնէական հաւատքի գոյութեան ամբողջ ընթացքում:

Եկեղեցին ու նրա ծառաներն օրհնում էին հակայեղափոխութեան « քրիստոնէասէր զինուորներին », որոնք փորձում էին խեղդել երիտասարդ սովետական հանրապետութիւնը ոչնչացնել նոր իշխանութիւնից հող, գործարաններ ու ֆաբրիկաներ, իրենց հայրենիքի բոլոր հարստութիւններն ստացած սովետական քաղաքացիներին: Խաչն արդարացնում էր աշխատաւոր մարդու ստրկութիւնն ու իրաւազրկութիւնը, ընդունում ամբարտաւանութիւնն ու անգրագիտութիւնը, խաչն այսօր էլ հաւատացեալ մարդկանց պահում է աստուածավախութեան մէջ, հաւատքի ճիրաններում: Եկեղեցին դարեր շարունակ մարդկանց գիտակցութեան մէջ սերմանել է նախապաշարւածութիւն ու սնոտիապաշտութիւն, հանդէս եկել գիտութեան եւ լուսաւորութեան դէմ, հաւատաքննութեան ենթարկել բոլորին, « վհուկների » դէմ դատական գործեր է յարուցել, խաչակրաց արշաւանքներ կազմակերպել: Միայն Իսպանացի Տորկվեմադա անունով մի ինկվիզիտոր խաչով օրհնել եւ կախաղանի կամ խարոյկի վրայ այրուելու է ուղարկել 34 հազար Իսպանացիների, Մաւրերի ու Հրեաների, տղամարդկանց ու կանանց, երեխաների ու ծերունիների: Խարոյկի բոցերի մէջ են այրուել գիտնականներ Լ. Վանինին, Ջ. Բրունօն, Եա. Հուսը, Ֆրանսիացի հայրենասէր Ժաննա դ'Արկը:

Այնուամենայնիւ, դպրոցականներին ու երիտասարդներին ինչո՞վ է գրաւում խաչը՝ թէկուզ եւ գեղեցիկ, « ոսկեայ » կամ « արծաթեայ »: Մի՞թէ մասսայական վաճառքում չկան Պուշկինի, Լերմոնտովի, Եսենինի, դեկաբրիստների, հայրենական մեծ պատերազմի հերոսների դիմանկարներով կուլոններ: Կան, բայց որոշ դեռահասներ փափաքում են ինքնատիպ երեւալ, ձգտում են իրենց հասակակիցների շրջանում ամէն կերպ աչքի ընկնել, առանձնանալ:

Բայց մի՞թէ դրանով պէտք է աչքի ընկնել: Ամբողջ աշխարհի յառաջադէմ մարդկանց համար խաչի դէմ պայքարելը պատուի գործ է եղել: 1864 թուականին Պետրոպավլովսկի եկեղեցու քահանան՝ « Հայր սուրբ » Վասիլի Պոլիսադովը փորձում էր խոստովանեցնել աքսորի դատապարտուած Ն. Չերնիշեւսկուն, որը վճռականօրէն հրաժարւում էր կատարել նրա կամքը: Ցարական ոստիկանութիւնը ֆիզիքական ու հոգեկան տանջանքներով ցանկանում էր խոստովանեցնել առաջին ռուս յեղափոխական, արքայասպան Դ. Վ. Կարակոզովին՝ խաչի ու խաչուած Քրիստոսի առջեւ, բայց նա, հոգեկան խանգարում ստանալով հանդերձ, հրաժարուեց:

Այս ամէնից յետոյ ի՞նչպէս են կարողանում դպրոցականները, երեխաներն ու երիտասարդները ձեռքերը վերցնել խաչը, կախել իրենց վզից, ցուցադրաբար ցոյց տալ: Չէ՞ որ այն ներկուած է տանջուած ու խոշտանգուած պիոներների ու կոմերիտականների, կանանց ու երեխաների, մեր ժողովրդի երջանկութեան համար պայքարած մարդկանց արիւնով: Ուսուցչի, դասղեկի, պիոներջոկատավարի, կոմերիտական ու դպրոցական բիւրոյի եւ, վերջապէս, դաստիարակութեամբ զբաղւող ամէն մէկի խնդիրն է աշակերտութեանը, երիտասարդութեանը բացատրել խաչ կրելու յետադիմական էութիւնը: Դա կարելի է անել հին աշխարհի (Քրիստոնէութեան ծագումը, 5րդ դաս.), միջին դարերի (Խաչակրաց արշաւանքները, 6րդ դաս.), ինչպէս նաեւ ՍՍՀՄ պատմութեան դասերին (7, 8, 9րդ դասարաններ):

Դասղեկը, պիոներջոկատավարը, պիոներական եւ դպրոցական կոմիտէները կարող են « խաչը եւ նորաձեւութիւնը » թեմայով վէճ, բանավէճ, կոմերիտական բաց ժողով անցկացնել, պատի թերթ լոյս ընծայել, ծնողների համար զեկուցում կարդալ, կազմակերպել « Խաչակիրներ », « Իոհաննա », « Ամէն ինչ մնում է մարդկանց » եւ համանման կինոնկարների կոլեկտիվ դիտումներ ու քննարկումներ:

Ուսուցիչը պէտք է հարցնի աշակերտներին, թէ արդեօք խաչ կրելու ի՞նչ հիմք ունի նա: Չէ՞ որ այն հոգու ստրկութեան, հաւատի ու տգիտութեան, Ի. դարի քաղքենիութեան խորհրդանիշ է: Խաչն այսօր էլ լայնօրէն պրոպագանդւում է եկեղեցու ու մեր գաղափարական թշնամիների կողմից: Նրանց այդ խայծն էլ՝ զանազան ջինսերը, խաչերը, ձայնապնակները գրաւում են ինքնատիպ երեւալու մոլուցքով տառապող առանձին պիոներների ու կոմերիտականների: Իսկ որպէսզի դպրոցում, ուսումնարանում, բուհում, երիտասարդական աշխատանքային կոլեկտիվում այդպիսի դէպքեր չնկատուեն, անհրաժեշտ է գաղափարական, այդ թւում նաեւ գիտա. աթեիստական դաստիարակչական աշխատանքում, ինչպէս Վ. Ի. Լենինն է ասում, դրսեւորել « առաւելագոյն զգուշաւորութիւն, կոնկրետութիւն եւ օպերատիվութիւն »:

Ակադ. Ա. ԱԼԵՔՍԵՅԵՒ

ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՇԽԱՐՀ

ԱՐԵԳՈՒՆԻ ԼԵՌՆԱՇՂԹԱՆ

Երեւանէն Դիլիջան տանող մայր ճամբուն կարեւոր մէկ մասը կ'անցնի Սեւանի մօտով: Ամբողջ ճամբու ընթացքին դիմացը փռուած համապատկերին անբաժան մասը կը կազմէ Արեգունի լեռնաշղթան, որու երկայնքը 50 քիլոմեթրէն աւելի է. բարձրութիւնը՝ 2740 մեթր:

Արեգունին Փոքր Կովկասի լեռնահամակարգի ծալքաւոր բնոյթ ունեցող լեռնաճիւղերէն է, Սեւանի եւ Գետիկի աւազաններու ջուրը բաժնողը: Լեռնաշղթան կ'երկարի հիւսիս-արեւմուտքէն դէպի հարաւ-արեւելք, Սեւանի լեռնանցքէն մինչեւ քաշաթաղ լեռնագագաթ-լեռնահանգոյցը (2901 մեթր), ուր կը միանայ հիւսիսէն՝ Միափորի, հարաւ-արեւելքէն՝ Սեւանի լեռնաշղթային: Հարաւ-արեւմտեան լանջերը կ'իջնեն մինչեւ Սեւանայ լիճը՝ աղեղնաձեւ գօտեւորելով Փոքր Սեւանը՝ Ջրկնաքէտէն մինչեւ Արտանիշ թերակղզին: Հիւսիս-արեւելքէն Ճամբարակի գոգահովիտով (Գետիկի աւազան) կը բաժնուի զուգահեռ երկարող Միափորի լեռնաշղթայէն, իսկ Սեւանի լեռնանցքով (2122 մեթր)՝ Փամպակի լեռնաշղթայէն: Կազմուած է իրարու զուգահեռ երկու շղթաներէ, որոնք իրարմէ կը բաժնուին Դրախտիկ եւ Բարեբեր գետերու հովիտներով:

Արեգունիի վրայէն կ'անցնի Կարմիրի (Կրասնոսելսկի) ճամբան (2170 մեթր) որ Սեւանի աւազանը կը կապէ Գետիկի հովիտին: Արեգունի լեռնաշղթայէն կը ճիւղաւորուին Եղջերուասարի, Հովուասարի, Գօշի, Ջանսարի լեռնաբազուկները: Եղջերուասարի լեռները (ամէնէն բարձր գագաթը Մայմեխն է՝ 2643 մ.), որոնց արեւմտեան ստորոտը կը գտնուի Դիլիջանը, Աղստեւի եւ Գետիկի ջուրը բաժնողը կը հանդիսանան: Զգալի կերպով տարբեր է լեռնաշղթային Սեւանայ լիճին նայող հարաւ-արեւմտեան եւ դէպի Գետիկի հովիտը դարձած հիւսիս-արեւելեան լանջերու բնութիւնը: Լճահայեաց լանջերը արեւոտ են եւ չոր (տարեկան տեղումները՝ 350 միլիմեթր):

Արեւուն մշտական փայլը, գերմանուշակագոյն ճառագայթներու առատութիւնը, քամիներէ պաշտպանուած ըլլալը, լիճին ջուրին յարաբերաբար բարձր ջերմաստիճանը կարելիութիւն կու տան լեռնաշղթային լանջերն ու լճամերձ ստորոտները օգտագործելու իբրեւ առաջնակարգ հանգստեան գօտի: Հոս կը գտնուի «Արեւիկ» մանկական միջազգային ճամբարը, որ կը ներկայացնէ առողջարաններու, հանգստեան տուներու, մարզական հանգրուաններու մեծ համալիր մը:

Միանգամայն տարբեր են լեռնաշղթային հիւսիսահայեաց լանջերը: Հոս խոնաւ է (տարեկան տեղումները՝ 500 միլիմեթր), աւելի ցուրտ: Հողը բարեբեր է: Տարածուած են ենթալպեան լեռնամարգագետիններու գորշնագոյն հողերը, ուր կ'աճին հաճարենիի, կաղնիի անտառներ: Գիհիի նօսր անտառներ կան լեռնաշղթայի լճեզերքին մօտիկ հարաւային մասը, սկսած Արտանիշ գիւղէն մինչեւ Սատանախաչ: Կան արժէքաւոր խոտաբոյսեր ու հացազգիներ, որոնց նշանակութիւնը մեծ է ոչխարաբուծութեան զարգացման համար: 1962էն սկսեալ լեռնաշղթայի մերկ լանջերուն կը կատարուին անտառատնկումի աշխատանքներ:

Լեռնաշղթայի հիւսիսային միջին բարձրութեան լանջերուն կան հարթուած մեղմաթեք տեղեր, սարաւանդներ, փոսեր, որոնք մեծ մասամբ ջուրով լեցուած են եւ կազմած լճակներ՝ Պարզ լիճ, Տզրկածով, եւայլն:

Արեգունիէն սկիզբ կ'առնեն Գետիկի ձախ վտակները՝ Տանձուտ, Փոլադ, Բարեբեր եւայլն, ինչպէս նաեւ Սեւանայ լիճը թափուող կարգ մը գետակներ՝ Դրախտիկ եւայլն:

Օգտակար հանածոներէն կան սնդիկ, գրանիտ, քրոմիտներ, շինարարական աւազ, հրաբխային խարամ:

Արեգունի լեռներու հիւսիսային կողմը՝ Տանձուտ գետակի երեք կողմերէն լեռներէն շրջապատուած հովիտին մէջ, Գօշի լեռնաբազուկի արեւելեան լանջերը կը գտնուի հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան հռչակաւոր յուշարձաններէն մէկը՝ Գօշավանքի համալիրը, զոր կառուցանած է ԺԲ. դարուն՝ Մխիթար Գօշ, երկրաշարժէն քանդուած Գետիկավանքի փոխարէն: Վանքին շուրջ գոյացած Գօշ գիւղին մէջ կը գտնուի Մխիթարին գերեզմանը:

ԴԷՊՔԵՐԷ ԴԷՊՔԵՐ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ մէջ, Մայիս 17ին մեռած է ընկ. Խորէն Գույլեան: Ծնած էր 1896ին՝ Պանտրմա, ուր ստացած է նախակրթութիւնը: 1917ին վկայուելէ ետք Պոլսոյ բժշկական համալսարանէն, կոչուած է օսմանեան բանակին մէջ ծառայութեան: Փոքր Ասիական աղէտին ապաստանած է Յունաստան, նախ Գավալա եւ հանգստեան կոչուելէ ետք Սելանիկ: Եղած է Գավալայի մէջ հոգաբարձու եւ թաղական, ինչպէս նաեւ նուիրեալ մը Հ. Յ. Դ.ի շարքերուն: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մայիս 18ին, Սելանիկի Ս. Աստուածածին եկեղեցին: Ազգ. գերեզմանատան մէջ դամբանական խօսած է ընկ. Կարապետ Գալֆայեան:

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ երեկոյթ մը տուած է Պլովդիւի «Էրեբունի» երիտասարդաց ձայնի խումբը: Յայտագրին մաս կազմած են պուլկարական, խորհրդային եւ հայկական երգեր:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ «Պօվարտ» սրահին մէջ, Ապրիլ 24ին, տեղի ունեցած է Հայ Սէնֆոնիք Երաժշտական Ընկերակցութեան համերգը՝ որ ամբողջութեամբ նուիրուած է միջնադարեան երաժշտական գանձերուն, ղեկավարութեամբ Լորիս Ճգնաւորեանի: 40 հոգինոց արական երգչախումբը մեկնաբանած է «Քրիստոսի կեանքը», որ համադրութիւնն է շարականներու, տաղերու եւ պատարագէն հատուածներու:

×

Ապրիլ 25ին, Իրանահայ Տիկնանց Օժանդակ Մարմինը հիւրասիրութիւն մը տուած է ի պատիւ երաժիշտ Լ. Ճգնաւորեանի՝ Կլէնտէյլի «Արդարեան սրահ»ին մէջ: Իրանահայ Հայրենակցական Միութեան նախագահը՝ Վարուժ Լալայեան, խօսք առնելով շնորհաւորած է հայ երաժիշտին գործն ու արձանագրած յաջողութիւնները: Անդինէ Մուրատեան ներկայացուցած է արուեստագէտն ու ղեկավարը, որ ծանօթ անուն մըն է Եւրոպա եւ Պարսկաստան: Խօսք առած են նաեւ Եու. Էս. Սի. համալսարանի երաժշտական բաժնի տնօրէնը՝ Տոքթ. Կրանտ Բէգլարեան, Լորիս Ճգնաւորեան եւ առաջնորդ Եփրեմ Ծ. Վրդ. Թապագեան:

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ (Լոս Անճելըս) Հ. Մ. Ը. Մ.ի նորակազմ մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած է 9 հայ արուեստագէտներու ցուցահանդէսը, որ տեղի ունեցած է «Արդարեան սրահ»ին մէջ: Ներկայ եղած են շուրջ 400 հոգի: Բացման խօսքը արտասանած է ատենապետը՝ Ռուբիկ Գիւրջեան, յայտնելով որ չորս ամսուան կեանք ունեցող մասնաճիւղը, կազմուած 50 հոգիով, ներկայիս կը հաշուէ 200 անդամ եւ սկաուտ: Շրջ. Վարչութեան կողմէ Ստեփան Պաղպուտարեան գնահատանքի խօսք ուղղած է վարչութեան: Թեմակալ առաջնորդը՝ Եփրեմ Ծ. Վրդ. Թապագեան, անդրադառնալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաքելութեան՝ ընդգծած է անոր անհրաժեշտութիւնը գաղութին մէջ:

ԳԱՏԸԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Թագաւոր եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Մայիս 20ին, նախագահութեամբ Շնորհք Պատրիարքի: Նոյն առթիւ նշուած է նաեւ համանուն երգչախումբի 41րդ տարեդարձը: Շնորհք Պատրիարք իր քարոզին մէջ վեր առած է երգչախումբերու դերը եկեղեցիներու պայծառութեան մէջ: Յաւարտ պատարագի կատարուած է եկեղեցւոյ նորակառոյց արտադպրոցին բացումը, որմէ ետք Սիրոյ Սեղան սարքուած է Արամեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ: Սեղանը վարած է Յակոբ Սվասլեան, Թաղական Խորհուրդի ատենապետը՝ Նուպար Գարիպեան, կարդացած է գործունէութեան տեղեկագիրը: Խօսք առած է Լիլի Գօչ: Փակման խօսքը արտասանած է Շնորհք Պատրիարք:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յ. Տէր-Մելքոնեան» սրահին մէջ, Մայիս 20ին, տեղի ունեցած է Անթիլիասի Համազգայինի կազմակերպած «Բ. Կանաչեան Երգի Բ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսին ներկայացուած են աւելի քան 50 նոր արտադրական տեսակներ, որոնց մէջէն այցելուներու ուշադրութիւնը կը գրաւեն գերհզօր ելեկտրաշարժիչները, ճշգրիտ չափող սարքերը, քարհատ մեքենաները: Արդիւնաբերութեան տաղաւարին մէջ ներկայիս կան մօտ 700 արտադրական տեսակներ, որոնք կը վկայեն Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի, Կամոյի եւ այլ կեդրոններու զարգացած ըլլալուն մասին: Տարւոյն սկիզբէն ի վեր 200 հազար հոգի այցելած են ցուցահանդէս:

Մրցում »ի աւարտականը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան եւ մասնակցութեամբ ընտրեալ 14 մանուկներու (6-12 տարեկան): Դատակազմը, խմբավար Գէորգ Գանտահարեանի գլխաւորութեամբ, ունկնդրելէ ետք պարտադիր երկու երգերու՝ Ճախարակ (Կանաչեան) եւ Գարուն (Ա. Մնակեան) մեկնաբանութիւնները, առաջին մրցանակը շնորհած է Աննա Անտոնեանի, երկրորդը՝ Դալար Հարպոյեանի եւ Մարօ Գալֆայեանի:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասնից Մանկանց վարժարանի սրահին մէջ, Մայիս 19ին, տեղի ունեցած է լիբանահայ Ազգ. վարժարաններու Ուսուցչական Միութեան կազմակերպած արտասանական մրցումը, աշակերտներու միջեւ: Մասնակցած են 11 դպրոցներու մէկական ներկայացուցիչները: Պարտադիր երկու քերթուած արտասանուած են: Դատական կազմը առաջին մրցանակը շնորհած է Թէրէզ Հասնէեանի, Բ. մրցանակը՝ Սեդա Գրիգորեանի եւ Գ. մրցանակը՝ Յարութ Ասլանեանի:

ԳՈԲԻՆԻՈՑ Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան «Փոթորիկ» խումբին նախաձեռնութեամբ, Մայիս 14ին, «Զաւարեան սրահ»ին մէջ տեղի ունեցած է հայկական յեղափոխական երգի երեկոյթ մը: Բացման խօսքը արտասանած է Աղաւնի Զարքբճեան: Դանիէլ Դանիէլեան եւ Յակոբ Գոլանեան մեկնաբանած են յեղափոխական եւ ազգային երգեր: Արտասանուած են կարգ մը յեղափոխական երգերու բառերը: Երգերուն առընթեր կատարուած է լուսապատկերներու ցուցադրութիւն:

ՖԻՔՍԻ (Աթէնք) Հ. Կ. Խաչի կազմակերպութեամբ, Մայիս 16ին տօնուած է «Մայրերու օր»ը, Յակոբեան վարժարանի սրահին մէջ: Բացման խօսքը կատարած է Ա. Յարութիւնեան: Բանախօսած է Զ. Քիւրտօղլեան՝ անդրադառնալով մօր եւ հայ մօր առաքելութեան:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929

1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

Դուռը կրկին գոցուեցաւ ու սպասուհիին կիսակօշիկները փախան նախասենեակէն: Եւ մինչ Ֆրանսացին ոտքի կանգնած փողկապն ու մազերը կը յարդարէր, Հայը տկարացաւ: Մտածումէն դէպի զգացում սահեցաւ ան: Չկրցաւ աւելի երկար դիմադրել զինքը տառապեցնող նիւթին մօտենալու փափաքին: Երեւակայութեան պաստառը ամբողջութեամբ ստացաւ սրտէն քակուող ժապաւէնը, եւ արագօրէն, շատ արագօրէն եկան ու անցան Նէնէթներ, Նէնէթի գլուխներ, ժպտուն, անժպիտ, անտարբեր, մերժող բայց մանաւանդ մերժող: Քիչ մը մօտեցաւ Լեսքիւրին և անանկ ձայնով մը ըսաւ.

— Ինչո՞ւ Ժաննը ձեռքէս առիր, ըսէ ինչո՞ւ առիր...

Խաղը չէր կորսնցուած բնաւ ու կարելի փրկութեան մը յոյսը պոռնկադրին կուրծքը ունեցուց: Ան վերստին անցաւ ամբարտաւան, չնական մարդու իր դիմակը, որ հիմա աւելի անհանդուրժելի էր դարձած հարուածին տակ ստացուած ծամածռութեամբ: Գլուխը դարձնել իսկ չբարեհաճեցաւ ու քովընտի ակնարկով մը պատասխանեց.

— Պէտք էր պահել գիտնայիր...

— Սուտ ես, յանցաւորը ես չեմ բնաւ. ոչինչով կրնամ ինքզինքս մեղադրել. գիտէի թէ ինչ միջոց պէտք էր զայն վերջնապէս ինծի կապելու համար, բայց այդ միջոցը կը պակսէր ինծի: Դրամ չունէի: Միայն այդ չունէի եւ բնականաբար ամէն բան կորսնցուցի: Միտքէս իսկ չանցուցի քեզի պէս ապօրինի ու ոճրային միջոցներու դիմել, հակառակ անոր որ գիտեմ թէ ձեր այս կիները բոլորն ալ կը գնուին պարզապէս... Այո՛, կը գնուին, երբոր չեն ծախուիր...

— Այդ որքա՞ն քիչ ես ճանչցեր ժանէթը... Ուրիշներու համար թերեւս, բայց ան...

— Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս... Քիչ մը վերջ իրողութիւնը պիտի գայ հաստատել թէ երկուքէս որը չի սխալիր: Ես հեռաձայնեցի իրեն, յայտնեցի նպատակս, սպառնացի: Գիտէ թէ ոչինչ կրնայ արգիլել իմ այսօր ոստիկանատուն երթալս: Եւ դուն կ'ըսես թէ ան միայն սրտին անսացող աղջիկ է... եւ դուն գիտես նմանապէս որ ալ ոչինչ կայ անոր ու իմ միջեւ, թէ Նէնէթը ալ բնաւ զիս չի սիրեր.. Որով ես ազատ եմ, ուզածս պիտի ընեմ, քանի որ այդ հաշուով հաւանական չէ որ տեղի տայ, գայ յանձնուի ինծի...

— Ոչ, լսէ՛, կը բաւէ որքան որ ատեն կորսնցուցի հոս: Գիտես թէ ժամադրութիւն ունիմ. պէտք է որ մեկնիմ:

— Լաւ, լաւ, մեկնէ, բայց ալ ձգէ ապակիները, այլեւս անոնց պէտք չունիս դուն: Հիմա որ զիրար հասկցանք, հիմա որ պայմանիդ տեղեկացայ, ալ խնդիրը դիւրացած է:

— Վա՞յ...

— Այսինքն թէ... ըսել կ'ուզեմ որ աւելի պարզացած է... Ամէն պարագայի մէջ, առնուազն քանի մը օրուան պէտք կայ: Անհրաժեշտ է որ նախ ես ժանէթը տեսնեմ, զրոյց մը ունենանք, շօշափեմ իր տրամադրութիւնները...

— Եւ միւս կողմէ ամէն բան փախցնես ասկէ ու ճիրաններէս պրծի՞ս... գործի ձա՛գ: Այսօր իսկ, կ'իմանա՞ս, այսօ՛ր իսկ պէտք է ամէն ինչ աւարտի, պէտք է ըլլայ...

— Բայց համբերէ, կուգայ, անշուշտ թէ կուգայ:

— Անշո՞ւշտ թէ...

— Է՛յ, գոչեց Լեսքիւռ նեղսրտութեամբ, դիմակը կրկին կորսնցուց. ի՛նչ կ'ուզէք ան ըրէք, ինծի ինչ... բայց զիս հանգիստ ձգեցէք, զիս հանգիստ ձգեցէք... Ո՛չ, ո՛չ, սպասէ... օր մը, գոնէ օր մը միջոց տուր...

(45 – Շար.)

Այրի Տիկին Մանուշակ Տէմիրճեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Էլիզ Փափազ-եան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Փօլ Ջինլինկիրեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Ջիլին-կիրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անժ Բափայ, Տէր եւ Տիկին Կրեկուառ Մաճարեան եւ զաւակները ցաւով կը ծա-նուցանեն իրենց հօր, մեծ հօր եւ տա-տին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 22ին, թաղումը կատարուած է Մայիս 23ին, Մարսէյլի Սէն Փիէռի գերեզմանատունը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հրանդ Սամուէլեան, զա-ւակներն ու թոռները, Տիկին Հրանոյշ Ազատեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհան-գստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կի-րակի, Յունիս 10, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ եղբօր՝

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼԻ

մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Թօնկուրեան ընտանիքը 100 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Աբրահամ Թօնկուրեանի վշտալի մահուան հինգե-րորդ տարելիցին առթիւ:

×

Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Խօրտէքեան իրենց սիրելի խնամիին՝ Տի-կին Սրբուհի Տէր-Գալուստեանի մահ-ուան քառասունքին առթիւ 100 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ս. Ալթունեան եւ զա-ւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն այն հայկական եւ օտար կազմակերպու-թեանց, պաշտօնական անձնաւորութիւն-ներուն եւ բոլոր անոնց՝ որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով մաս-նակից եղան իրենց սուգին՝ իրենց կնոջ, մօր՝

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ. ԴՊՐՈՑԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Յունիս 10

Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ վար-չութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր մշակու-թային տան մէջ գործող Ս. Սահակ-Մես-րոպ հայկ. միօրեայ դպրոցի հանդէսը տեղի կ՚ունենայ Կիրակի Յունիս 10 ժամը 15ին Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ:

Հանդէսին ներկայ ըլլալու կը հրաւիր-ուին աշակերտներու ծնողքներն ու բո-լոր համակիրները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն Ժեռոմի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտ-նէ Տէր եւ Տիկին Ճանիկեանի, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեանի եւ զաւակնե-րուն եւ համայն ընտանեկան պարագա-ներուն՝ իրենց քրոջ, հօրաքրոջ Մաքրու-հի Մըննոսեանի մահուան առթիւ:

Յիշ տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկ. Ճա-նիկեան կը նուիրեն 100 Փր. մասնաճիւ-ղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութիւնը շնորհա-կալութեամբ ստացած է հետեւեալ նը-ւէրները.— Տիկ. Նուարդ Հացագործ-եանի մահուան առթիւ Օր. Անահիտ Հա-ցագործեան 200, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Աշճիպաշեան 200, Տէր եւ Տիկ. Ֆերտի Հրաչեան 100, Տէր եւ Տիկ. Ալ. Պապայ-եան, Տէր եւ Տիկ. Կարպիս Յարութիւն-եան, Տէր եւ Տիկ. Նորայր Հացագործ-եան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Գիւր-գիկեան 40: Յակոբ Ջիլճեանի թաղման առթիւ Մկրտիչեան եղբայրներ 100: Տիկ. Լուսընթագ Պանտիկեանի Գ. տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ Վարդան Պան-տիկեան 300: Ամերիկայէն Տէր եւ Տիկ. Օհաննէս եւ Սողոմէ Մարտիրոսեան, Ա-րամ Մանուկեանի մահուան 60ամեակի առթիւ 25 տոլար:

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի, Յունիս 10ին, Շավիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ-ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

կը քարոզէ եւ իր օրհնութիւնները կու-տայ Շավիլի եւ շրջակայքի ժողովուրդին:

Պատարագը կը սկսի ժամը 10.30ին:

Կոչ կ՚ըլլայ Շավիլի եւ շրջակայքի բո-լոր մեր ժողովուրդին խուռներամ բազ-մութեամբ ներկայ ըլլալ, ընդունելու Էջմիածնի օրհնութիւնները:

l'Organisation Terre et Culture Présente

A. MARSEILLE

Le programme de la campagne 1979 et les résultats des campagnes précédentes (mise en valeur des domaines arméniens)

en IRAN du Nord

LE SAMEDI 9 JUIN à 21 H.
au Centre Culturel Saints-Sahag-Mesrob
339 Avenue du Prado.

PROJECTIONS FILM

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DES BIENFAISANCE
et le CLUB DES JEUNES
33, Cours Pierre-Puget — 13006 Marseille — Tél. 37-75-97
vous invitent à la

NUITÉE DANSANTE

Vendredi 8 Juin à partir de 20 heures
donnée dans le cadre du
CASINO DE CASSIS
avec pour la première fois en France
La vedette de la chanson d'Erévan

Ara Babadjanian

Une Nuitée à ne pas manquer...

Billets et Réservation :
33, Cours Pierre-Puget — Tél. 37-75-97
ou Voyages Wastells (Jacques Chélélékian) 87, la Canebière — Tél. 95-90-12

l'Union Culturelle Française des Arméniens de France
vous propose

concert en duo

RECITAL UNIQUE

astghig dedeyan
soprano (Paris)

david varjabedian
baryton (Canada)

au piano Françoise COUDRAY

Samedi 9 Juin à 21 h. (précises)
Musé Guimet, 8 Place d'Iena
Paris (16e)

billets à 60 F. et '0 F.
étudiants-J.M.F. : 15 F.

renseignements, réservations :
926-46-93
en vente
chez Durand :
4, place de la Madeleine, Paris
073-62-19
au Centre Culturel Arménien
U.C.F.A.F. - J. A. F.)
6, Cité du Wauxhall, Paris (10e)
208-76-49
Librairie Palouyan
9, Rue de Trévise, Paris (9e)
Auprès des membres de l'UCFAF

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան կը նուիրէ 250 Փր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Նորմանտիի մանկանց բոյնը ըն-դարձակելու նպատակին իր քրոջ Սիրուն Լերթողեանի յիշատակին:

SOIREE ARTISTIQUE

Organisé par la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville
LE VENDREDI 15 JUIN à 20 h. 45 Salle des Fêtes, 22 rue Voltaire, Alfortville

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան, Ուրբաթ, Յունիս 15 ժամը 20.45ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետ տարանի սրահը՝ 22 Ռիւ Վոլթէր, մաս-նակցութեամբ Իսիի հայ եկեղեցւոյ Անի երգչախումբին ղեկավարութեամբ՝

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

Էլիզ Յովհաննէսեան (Երգ), Անահիտ Զապունեան (արտասանութիւն), ինչպէս նաեւ Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան «Արեւեան» թատերախումբը, որ կը ներկայա-ցնէ Նշան Պէշիքթաշլեանի

«ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ»Ը

կատակերգութիւն մէկ արար
բեմադրութիւն՝ Ռուբէն Յովակիմեանի

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
(12 - 14, Rue St. Bazile — 13001)
MARSEILLE

Le groupe théâral « AVRIL » de Saint Chamond, sous la direction de VARTO AKELIAN, présente :

"Le MONDE FÊLE,,

Samedi, 9 Juin à 21 heures
Prix des places : 20 F.

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ
20 Հնչակեան Անմահներու

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հնչակեան կուսակցութեան Փարիզի եւ շրջանի մարմինը հոգեհանգստեան պաշ-տօն կատարել կու տայ Կիրակի, Յունիս 10, Փարիզի Հայոց մայր եկեղեցւոյ մէջ, 1915 Յունիս 15ին Պոլսոյ Սուլթան Պա-յազիտի հրապարակին վրայ կախաղանով նահատակուած 20 Հնչակեան անմահ հե-րոսներու յիշատակին:

Նոյնպէս հայ ազատագրութեան համար կեսարիոյ կախաղաններուն վրայ եւ Վանի բանտին մէջ նահատակուած հե-րոսներու յիշատակին:

Հերոսներու յիշատակը յարգող բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ արարողութեան:

ՀՈԳԵՃԱՇ

Նախագահութեամբ

ՏԻԿԻՆ ԵՍԹԵՐ ԻՔՋԱԼԱՅԵԱՆԻ

Կիրակի, Յունիս 10, ժամը 13.30ին

Restaurant OPERA-LAFAYETTE
80, Rue Lafayette
(Métro : Cadet ou Poissonnière)

Պատշաճ յայտագիր, յարգանքի ու-ղերձներ, արտասանութիւն, երգ:

Ճաշագին՝ 50 Փր.

Imprimé sur les presses du Journal «Har atch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

AVEC LE CONCOURS DE
AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages
JACQUES CHELELEKIAN vous propose
au départ de MARSEILLE

des VOYAGES-ARMENIE

MOSCOU - EREVAN

2 nuits — 12 jours

CALENDRIER DES DÉPARTS

DEPART VENDREDI :	RETOUR JEUDI :
— 06 Juillet	— 19 Juillet
— 20 Juillet	— 02 Août
— 03 Août	— 16 Août
— 18 Août	— 01 Septembre
— 24 Août	— 06 Septembre
— 31 Août	— 13 Septembre
— 01 Septembre	— 15 Septembre
— 14 Septembre	— 27 Septembre
— 12 Octobre	— 25 Octobre
— 28 Décembre	— 10 Janvier 1980

PRIX : 3700 F + 150 F. TOUT COMPRIS
INSCRIPTION 45 JOURS AVANT LA DATE DE DEPART

Prix comprenant : Transport aérien — Transferts — Séjour hôtel 1er classe en chambre 2 lits — Pension complète — Visites et excursions selon programme — Visa — Assurances.

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN — 87 la Canebière 13001 MARSEILLE — tél. (91) 95 90 12

et toutes agences HAVAS-VOYAGES de France

Org. Lic. 97

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
7
JEUDI
7 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.397 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE — No 14.397

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» 80

Հայ մամուլը իր փոյթ թեւերով եւ իր այլազան ճիւղաւորումներով, որակ եւ կենտ ներկայացնող ցայտուն երեւոյթ մը մնաց հիմնադրութեան առաջին օրերէն սկսեալ: Այսինքն՝ 185 տարիներէ ի վեր: Հնդկաստան լոյս տեսած անդրանիկ պարբերականէն՝ Ազդարարէն (1794) մինչեւ Մոսկուայի Հիւսիսափայլը, Փարիզի Արեւելքն եւ Արեւմուտքը, Զմիւռնիոյ Ծաղիկը, Պոլսոյ Մեղուն, Հայրենիքը, Ազատամարտ – Ճակատամարտը, Կարինի եւ Երեւանի Յառաջները: Եւ դեռ շարքը պէտք է երկարել տարածուելով ոստանէ ոստան, երթալով ցամաքամասէ այլ ցամաքամաս: Թէ՛ երկրին, թէ՛ արտասահմանի մէջ: Այնքան որ շատ են անոնք, ու միայն թուական իմաստով, այլեւ իրենց տարածուն միտքերով, հաղորդական շունչով, ծաւալուն ոգիով:

Մամուլին դերն ու կոչումը արժեւորող գրիչներուն թիւը նոյնպէս բացառիկ տարողութիւն ստացաւ: Այլապէս փայլուն պատկեր մը պարզեց: Կը բաւէ յիշատակել քանի մը անուններ, ցոյց տալու համար բարձունքին աստիճանը: Ստեփանոս Նազարեանց, Ստեփան Ոսկանեան, Յարութիւն Սվաճեան, Գրիգոր Զոհրապեան, Հրանդ Ասատուր, Բիւզանդ Քեչեան, Շաւարշ Միսաքեան, Ռուբէն Զարդարեան, Բենիամին Թաշեան: Ասոնց շարքին եւ կողքին դեռ տասնեակ ու տասնեակ անուններ, բոլորն ալ գլխագիր տառերով արձանագրելի:

Ասոնց համար մամուլը պարզ լրատուութեան մը սահմաններէն դուրս ելլելով, մանաւանդ ենթակայական շրջանակներէն դուրս մնալով, հանրութիւնը զօրաշարժի ենթարկող ուժ մը ներկայացուց: Դերակատարութիւն մը, որ պայմանաւորուեցաւ նախ եւ առաջ առաջնորդողի կոչումով: Լարել միտքերը, արթնցնել հարցերը, սահմանումներ եւ սահմանագծումներ կատարել ազգային – քաղաքական, ընկերային թէ գրական երեսներէն ներս:

Հիմնականը, առանցքը բոլոր պարագաներուն ալ համոզումի մը շուրջ կեդրոնացաւ.— արտայայտութեան ազատութիւնը: Լրիւ, ամբողջական, կատարեալ:

Ոստանելի դրուագները շատ են: Սուլթանական բանտերը ճաշակած Գր. Զօհրապեան խօսելով իր հատու գրչին դէմ սարձակուած հալածանքներուն մասին, դեռ 1865ին կը գրէր. «Ամենէն վսեմ հաճոյքներն անգամ յանուն մամուլի, յանուն ճշմարտութեան բանտարկուած, աքսորուած նախ գլխատուած են»: Ահա առաքինութեան աստիճանաչափը: Մամուլին կոչումը արժեւորող առաքելութիւնը: Բարձր եւ վսեմ:

Այս առաքելութեամբ է, որ ճամբայ ելան խումբ մը Դաշնակցական ընկերներ, ասկէ 80 տարիներ առաջ, երբ Նիւ Եորքի մէջ հիմը դրին Հայրենիք շաբաթաթերթին: Եւ միշտ նոյն բաղձանքով. «Իցի՜ւ թէ շատ հեռու չըլլար այն անհուն երջանկալից օրը, երբ Հայրենիքը Հայրենիքի մէջ հրատարակուէր միջամտէ շատ աւելի կարողներէ »: Անդրանիկ խմբագրականով արտայայտուած բաղձանքը մնաց ակնկալութիւններու սահմանին մէջ: Բայց իրագործումը եղաւ յաւակնաշական:

Պահանջի արդիւնք պէտք է նկատել այն փաստը, որ շաբաթաթերթը արդէն 1913 Յունիս 24էն սկսեալ դարձաւ երկօրեայ եւ քիչ ժամանակ անց՝ 1915 Դեկտ. 4ին՝ ամէնօրեայ: Իբրեւ առաջին օրաթերթը Միացեալ Նահանգներու հայ գաղութին: 1922 Նոյեմբերին, օրաթերթին կողքին լոյս տեսաւ համանուն ամսաթերթը, որ առաջին իսկ թիւէն ժամադրավայրը հանդիսացաւ արտասահմանի հայ մտաւորականութեան, յեղափոխական դէմքերու, հանրային գործիչներու, գրագէտներու: 1933 Մարտ 4ին ալ սկսաւ հրատարակուիլ Հայրենիք Ուիքլին, անգլերէն շաբաթաթերթը:

Խմբագիրներու շարքը, ութ տասնամեակներու ընթացքին, երկար շղթայ մը կազմեց: Քանի մը անուններ շատերու կարգին.— Ա. Վռամեան, Արամ Աշոտ (Սարգիս Մինասեան), Սիամանթօ, Ս. Վրացեան, Մ. Օզանեան, Ն. Տէտէէկիւլ, Մ. Վերածին, Գուրգէն Մխիթարեան, վերջինը՝ Մինաս Թէօլէօլեան:

Ութսունամեայ Հայրենիքին թիւերն ու էջերը ամբողջական պատկերացումը կատարեցին հեռու – հեռաւոր ցամաքամասի մը հայ գաղութի առօրեայ կեանքին: Օրուան եւ շրջանի տրամադրութիւններուն, լեղի–ուրախ պահերուն: Եւ, միաժամանակ, արծարծեցին գաղութին հոգերուն կողքին համազգային տրոփներն ու ձգտումները, ակնկալութիւնները:

Ամէնուր, հայ օրաթերթը շրջուն հայրենիք մըն է: Հայախօս եւ հայատրոփ: Այդ դերն է, որ ստանձնեց այդ ափերուն վրայ նաեւ Հայրենիքը: Անշուշտ Դաշնակցութեան ճամբով, անոր հանգանակներով, մտասեւեռումներով: Եւ միշտ նպատակ ունենալով բարձր բռնել ազգային դրօշը, բոլոր գետիններուն վրայ:

Պարզ տարազ մը, որ կը խտացնէ հանրային ծառայութեան, ոգեմտութեան ամէնէն նուիրական երեսները:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻ

— O —

ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ.Ի ԽՕՍՔԸ ԼԵՀ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

78 եպիսկոպոսի եւ երեք կարդինալի առջեւ է, որ Յովհ. Պօղոս Բ. խօսեցաւ իր կարեւոր ճառերէն մին, ծանրանալով գլխաւորաբար Պետութիւն–Եկեղեցի յարաբերութեանց վրայ: Ժողովին կը նախագահէր Կարդինալ Վիշինսկի: Երեք կէտեր կը յատկանշէին Պապին ճառը՝ Եկեղեցւոյ նուիրապետականութեան կազմակերպութեան դերը, Եկեղեցւոյ եւ Պետութեան միջեւ յարաբերութեանց կանոնաւորացումը եւ Եւրոպայի մը կառուցումը որ ներշնչուի քրիստոնեայ սկզբունքներէ: Ուղղակի իշխանութեանց էր որ կոչ կ'ընէր երբ կ'ըսէր՝ «Ընդունեցէք կրօնական ազատութեան մեր իրաւունքը»: Լեհաստանի Եկեղեցին տրամադիր է բանակցելու Պետութեան հետ յարաբերութեանց բնականոնացման համար, երբ նկատի կ'առնուի որ «ազգին պատմութիւնը նախախնամական ձեւով արմատականացած է Եկեղեցւոյ կառոյցին մէջ, մանաւանդ շրջանի մը, ուր Պետութեան եւ ազգին կառոյցները կը պակսէին»: Ուրեմն գրոյցը (Պետութիւն–Եկեղեցի) «պէտք է յարգէ հաւատացեալներու համոզումները եւ բնական պայմանները Եկեղեցւոյ գործունէութեան համար իբրեւ կրօնական համայնք, որու կը պատկանի Լեհերու մեծ մասը»: Հակառակ անոր որ այս «գրոյցը» կրնայ ըլլալ միայն իրարու բոլորովին հակառակ տեսութիւններով կողմերու միջեւ: Պապը կը խորհի որ անկարելի չէ: Պապը անդրադարձած է նաեւ Եւրոպայի, և Լեհաստանի պատասխանատու դերին Եւրոպայի մէջ, Եւրոպա մը որ «պէտք է փնտռէ իր հիմնական միասնականութիւնը քրիստոնէութեան մէջ»: Յովհ. Պօղոս Բ. կ'աւելցնէ նաեւ. «Հակառակ տարբեր աւանդութեանց, որոնք գոյութիւն ունին եւրոպական հողամասին վրայ, իր արեւելեան եւ արեւմտեան մասերուն միջեւ, իրենց միջեւ կայ նոյն քրիստոնէութիւնը, որ իր ծագումը կը քաղէ նոյն եւ միակ Քրիստոսէն, որ կ'ընդունի Աստուծոյ նոյն խօսքը, որ կը կապուի նոյն 12 առաքեալներուն»:

Փրոֆ. ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Քանի մը օրէ Փարիզ կը գտնուի «Յառաջ»ի աշխատակից՝ Խաչիկ Թէօլէօլեան, Բաղդատական Գրականութեան դասախօս Ուէսլէյեան համալսարանը (Միացեալ Նահանգներ): Յունիս 13էն 16, հրաւիրուած է Ցիւրիխ մասնակցելու Ճէյմս Ճօյսի նուիրուած Սիմպոզիոմին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ խորհրդարանական ընտրութեանց արդիւնքները հետեւեալ վերջնական պատկերը կը պարզեն.—Երեսփոխանական ժողովին մէջ.— Համայնավար 201 աթոռ (պակաս՝ 26), Դեմօ – Քրիսթիանի 262 (պակաս՝ 1), Ընկերվարական 60 (առաւել 5) Սոցիալ – Դեմոկրատ 20 (առաւել 5), Արմատական 18 (առաւել 14), Հանրապետական 16 (առաւել 2), Ազատական 9 (առաւել 4), ծայրայեղ ձախ 6 (անփոփոխ), զանազան 6 (առաւել 3): Իսկ Ծերակոյտին մէջ, Դեմօ – Քրիսթիանի 138 (առաւել 3), Համայնավար 109 (պակաս 9), Ընկերվարական 32 (առաւել 3) ինչ կը վերաբերի գլխաւոր կուսակցութեանց:

ԻՐԱՆԻ մէջ միշտ շփոթ է կացութիւնը: Հակառակ անոր որ սկզբունքով յեղափոխական դատարանները ընդհատած են իրենց «գործունէութիւնը» 9 զինուորական գնդակահարուած են: Միւս կողմէ Դեմոկրատ ազգ. ճակատը եւ այաթոլա Թալեղանի կոչ մը ըրած են որպէսզի կղերը այլեւս աշխարհականներուն ձգէ իշխանութիւնը: Մամուլի նոր օրինագիծ մը կը նախատեսէ որ «որեւէ նախատական խօսք իսլամի սկզբունքներուն նըկատմամբ կամ վնասակար իսլամական յեղափոխութեան իր հեղինակին համար կրնայ մէկէն երեք տարի բանտարկութիւն արժել:

ԱՏԱՆԱՅԻ մէջ, Թուրք ահաբեկիչներ սպաննեցին Տէյվիտ Կումըն անունով 26ամեայ Ամերիկացի մը, որ դպրոցի մը մէջ անգլերէնի ուսուցիչ էր: Ահաբեկիչները տան դուռը կը զարնեն ու երբ զայն կը բանայ, սեմին վրայ կը սպաննեն զինք: Որեւէ քաղաքական – ահաբեկչական խմբակ յայտարարութիւն մը չէ ըրած ցարդ ոճիրին մասին: Ատանայի դատարանին առջեւ բացուեցաւ Մարաշի 803 ամբաստանեալներու դատավարութիւնը: Կը կարծուի որ առնուազն քանի մը ամիս կը տեւէ: Մահապատիժ կը պահանջուի 330 ամբաստանեալի դէմ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(Արմէնփրէս Մայիս 25 – Յունիս 4)

×

ԱՊԱՐԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Արագածի ստորոտը, Ապարանի գեղատեսիլ բլուրին վրայ վեր խոյացած է նոր յուշարձան մը: Ճարտարապետական համոյթը, որուն հեղինակն է Ռաֆայէլ Իսրայելեան, կը խորհրդանշէ ժողովուրդին վերածնունդը: Կոթողին երեք տարբեր հատուածները կ'արտացոլացնեն Հայրենիքի ազատագրութեան կռիւներուն մէջ ժողովուրդի զաւակներու սխրանքը: Կապոյտ – սեւ տեղական տուֆէ շինուած ճարտարապետական համոյթին վրայ ոսկեհուռ տառերով փորագրուած են երախտագէտ սերունդներու խօսքերը, որոնք իրենց յիշողութեան մէջ կը պահեն անոնց սխրանքները:

Մայիս 26ին տեղի ունեցած է Ապարանի յուշարձանին բացումը: Խօսք առած են կուսակցութեան շրջանային կոմիտէի Ա. քարտուղարը՝ Բ. Անդրէասեան, Ապարանի 1918ի ճակատամարտի մասնակից Դ. Մելիքսէթեան, յուշարձանի շինարար Յ. Յովհաննիսեան եւ ուրիշներ: Բացման հանդիսութեան ներկայ եղած է Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի մշակոյթի վարիչ Գ. Առաքելեան:

ՖՈՒԹՊՈԼ
42ՐԴ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 1ի մրցումներուն արդիւնքներն են.—

Դինամօ (Կ.) – Կայրաթ	2–1
Զարիա – Պախտակոր	4–1
Չերնոմորեց – Դինամօ (Թ)	0–1
Զէնիթ – Դինամօ (Մինսկ)	2–1
Շախտեոր – Արարատ	2–0
Տորպեդօ – Նեֆթչի	1–0
Կռիլիա Սովետով – Լոկոմոտիվ	0–4

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը՝ Տիկին Թաչըր Փարիզ հասաւ Երեքշաբթի եւ տեսնուեցաւ Նախագահ Ժիսքարի հետ:

ԻՐԱՔԵԱՆ չորս ինքնաթուռ սաւառնակներ ռմբակոծեցին Իրանի մէջ գտնուող քրտաբնակ գիւղեր, բազմաթիւ շէնքեր կործանելով եւ վեց Քիւրտեր սպաննելով: Ցարձակումի ենթարկուող Սարտաշթի շրջանը սահմանակից է Իրաքին եւ, ըստ արաբ կառավարութեան, խարիսխ մըն է Ջալալ Թալէպանիի Քըրտական ժողովրդավարական կուսակցութեան արձակազէններուն համար: Մուսթաֆա Պարզանիի մահէն ի վեր Թալէպանի կը համարուի ամէնէն կարեւոր քիւրտ քաղաքական դէմքը:

ՓԻՒՐ ՃԷՄԱՅԵԼԻ դէմ եղած մահափորձը կրկին լարած է մթնոլորտը: Երբ իր կառքը կ'անցնէր Պէյրութ – Ճունի կառուղիէն, ռումբ դրուած կառք մը պայթած է: Քաթայէպներու պետը թեթեւօրէն վիրաւորուած է գլուխէն բայց կրցած է տուն երթալ, երեք ժամ հիւանդանոց մնալէ ետք: Մէկ մեռեալ եւ 14 վիրաւորներ գտնուած են սակայն այլ կառքերու մէջ, որոնք նոյն պահուն հոնկէ կ'անցնէին:

ՄԷՐԻ ՓԻՔՖՈՐՏ «Ամերիկայի փոքրիկ նշանածը» ինչպէս մկրտուած էր երբ դեռ երիտասարդ էր (մեռաւ 86 տարեկանին) կը դառնար Հոլիվուտի առաջին սթարը:

80ԱՄԵԱԿ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի

ՄԱՄՈՒԼ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅ

Գրեց՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Օր չանցնիր որ մշակութային հոգեհանգիստ մը չսարքուի՝ ա՛յս գրողին տարեդարձը, ա՛յն Միութեան յիսնամեակը կամ պատմական սա դէպքը տօնելու համար: Հիմա կարգը եկած է «Հայրենիք»ին: Ութսունամեակն է:

Կասկած չկայ որ այս տօնակատարութիւնները որոշ արժէք ու օգուտ ունին ու կ'ըսուի թէ ժողովուրդ մը որ չի յարգեր իր մեռելները, որու գերեզմանները անխնամ կը մնան՝ ապերախտ է ու փճացումի ճամբան բռնած է: Սակայն մեր մօտ հիւանդագին նկարագիր մը առած է ու ամէն վայրկեան պատրաստ դարձած ենք անցեալի իրագործումներով — որքան ալ աննշան ըլլան անոնք — փառաւորուելու, հպարտանալու պոռալով ատ որ անկ է անցնող ճանձին՝ թէ սա մեծ բանաստեղծը ունեցած ենք. նա հերոսամարտը մղած ենք, ի՛նչ մեծ ժողովուրդ ենք եղեր: Արդէն Փետրուար, Ապրիլ ու Մայիս ամիսներուն տօները պաշ բռնած են Վերջին Դատաստանի ժամադրութեան նման ու կ'առնեն կը տանին մեզ իմացական թմբիրի անձնատուր, մեր խոշոր քիթերը փակցուած հինցած, պատռած սաղմոսներու՝ բոլորս մէկ կրկնելով թէ աւանդութիւնները կենդանի են, առաջնի ժողովուրդ ենք, արդարութիւնը մեր կողմէ է ու վերջնական յաղթանակը՝ երկրի թէ երկինքի մէջ՝ հեռու չէ: Կրնայ շիտակ ըլլալ այս յոյսը, սակայն կայ նաեւ անհերքելի իրողութիւնը մեր մտային ամլացումին ու մեր մամուլի դասալքութեան, որ առօրեայի ճախճախուտին մէջ խրած՝ ազգին վիճակը շատ աւելի յստակ չի տեսներ քան յետին հնակարկատը կամ ազգային բարերարը: Ու անցեալի ճշմարտութիւնը — եթէ կայ նման բան մը — ըլլայ պատմական դէպքերու, ըլլայ անհատ մտաւորականներու խորը ծուարած՝ կը կորսուի ճառաղ ճառերու, խմբագրականներու եւ անզրաւէտ թղթակցութիւններու թունաւոր մշուշին մէջ տեղի տալով կեղծ ապահովութեան մը զգացումին, փոխանակ ու տափակ երջանկութեան մը: Մոլեռանդ աշխարհական սարկաւագներու, ուրարակիրներու սա խուժանին հանած խունկին ու աղմուկին մէջ ալ ո՞վ կը մտահոգուի նոր, թարմ ու այժմէական ստեղծումներու պակասով: Որո՞ւն հոգը թէ մեր մշակոյթը Փոլքլորի վերածուելու վտանգին առջեւ է: Որո՞ւն տարբը թէ 1978ին քանի՞ հատոր գեղարուեստական գրականութիւն լոյս տեսաւ կամ չտեսաւ ու օրաթերթի յօդուածի վերածուած՝ փողոցին բերանը կը սպասէ որ թաղապետութիւնը գայ առնէ վերօրակուրէ: Որո՞ւ հոգը:

Գէթ մէկ անձի հոգը — խմբագիրը: Նոյնպէս հոգը գրագէտին, մտաւորականին, , գրականութեան պատմաբանին քննադատին: Մասնաւորելով մեր ուշադրութիւնը մամուլին վրայ՝ կը նշմարենք որ ան մեր ներկայ կացութեան ամէնէն վիրաւոր անդամն է, չունեցած հանրային մտածողութեան մը նոյնքան ուղեկորոյս հովիւը: Յատկապէս այս երկրին մէջ՝ ուր զանգուածներու ախորժակը գոհացնելը կոչումի կարգ անցած է, ուր «միջին մարդու» մանկամիտ պաշտամունք մը լրահաղորդումի օրկանները գռեհիկ զանգուածի մը հոտած գուլպաներու մակարդակին կը մօտեցնէ ու կը վերածէ կիսագրագէտ բազմութիւններու զուարճացում ու իմացական սնունդ հայթայթելու առիթի մը: Անշուշտ կան բարձրորակ մասնագիտական հանդէսներ, բայց անոնց հանրութիւնը խիստ սահմանափակ է: Ու ամէն թերթ ստիպուած է ճկիլ՝ այդ ստորնացնող հրամայականին առջեւ: Սակայն՝ մենք Հայերս, իրաւունք չունինք այդ խուժաններու փոշիին մէջէն քալելու: Մենք շատ հեռուներէն կու գանք ու շատ հեռուները կ'ուզենք երթալ: Փորձառու ենք, գիտենք գաղտնիքը վերապրելու, սորված ենք զսպել մեր նոպաները, ախորժակները, հակառակ որ երբ մեզ դուրսէն դիտեն՝ կը կարծեն թէ չէրչիններու խուժան մըն ենք: Իսկ լաւագոյն պարագային՝ վարպետ կապկողները արմատակուռ, աշխարհակալ Ամերիկացիներու բարձր դասու կենցաղին ու խօսակցութեան չեն տոն: Արդարեւ, ով որ դեռ քիչ մը հպարտութիւն ու ճաշակ ունի՝ անկարելի է որ չզգայ ի լուր ու ի տես այն գետնաքարշ, երկրպագու մեծարանքին որ կ'ըլլայ օրն ի բուն մեր որոշ մամուլի էջերէն ու լուսանկարներէն՝ քանի մը սնափառ մեծահարուստներու եւ բարձրագիր ունայնամիտներու՝ որոնք մամուլ ու դպրոց, միութիւն ու եկեղեցի կը գնեն իրենց դրամով: Ազգային քանի՛, քանի՛ հիմնարկ ու հաստատութիւն խափանուած է անոնց բոպիկ, յիմար անունով: Կ'ընդունինք որ տիտղոսներ — փրոֆեսօր, տոքթոր, ազգային բարերար, մեծ բանաստեղծ, գերաշնորհ եւայլն — երբեմն պէտք են զանոնք կրողներու մերկութեան տգեղութիւնը ծածկելու: Սակայն ինչո՞ւ մեր մամուլը մեղսակից պիտի ըլլար այդ կատակերգութեան: Մեր խմբագիրները ե՞րբ պիտի գիտակցին որ իրենց կոչումը քաջ, անկաշառ եւ շիտակ խօսքը ըսելն է ամէն վայրկեան, խուսափելով բոլոր ածականներէն, մակդիրներէն՝ որոնք օրուան իշխանաւորներու ինքնասիրութիւնը լոկ կը փայփայեն: Ո՛չ, Պ. խմբագիր, հայ ժողովուրդը դրամի պէտք չունի ոչ ալ մեծապարարտ ակումբներու ու շքեղ կառոյցներու ու նոյնիսկ հսկայական մատենադարաններու: Այլ կը կարօտի քու խօսքիդ՝ թէ ի՛նչ որակի ոգեկան ու իմացական կեանք անհրաժեշտ է որ ստեղծուի այդ դպրոցին, եկեղեցւոյն, թանգարանին ու ակումբին պատերուն մէջ՝ որպէսզի Հայութիւնը չսայթաքի, անգամ մըն ալ կարեկցութիւն չմուրայ այդ մեծատուներէն որոնց միակ յանցանքը իրենց գլխէն ու սրտէն վեր դրամ ունենալն է: Եւ դեռ կը զարմանանք ինչու հայ ժողովուրդի երկու ծայրերը — մտաւորականութիւնը ու դրամատէնը, բարեկեցիկ ինքնաբաւ դասակարգը — կը լքեն քեզ, Պ. խմբագիր: Ինչո՞ւ հայ մտքի մարդիկ ազգային ծառայութեան մէջ չեն ուզեր սպառել իրենց միակ ունեցածը՝ ժամանակը: Ի՞նչ կը սպասես երբ քու թերթդ իջած է տեղական էն հասարակ, մայթերու վրայ նետուած լրագիրներու աստիճանին:

Դեռ ի՞նչ ըսել այն արտատպումներուն, թարգմանութիւններուն, վերհրատարակութիւններուն, միջնադարեան հանդէսներու շուրջ մանկական թղթակցութիւններու մասին: Վատնում, վատնո՛ւմ սուղ թուղթի ու աւելի սուղ ժամանակի: Մեր ժողովուրդը ճակատագրական շրջան մը կ'ապրի: Ծանր տագնապներ կը ցնցեն մեր կեանքը — սակայն ծերուկներու հին քէներ դեռ կը պառակտեն գաղութը, տագնապ կ'ապրի մեր եկեղեցին որ կորուած է Հայութենէն, իր անցեալէն ու աշխարհէն: Տագնապահար են մեր քաղաքական կուսակցութիւնները, հայ դպրոցը հարիւր տարուան հնութիւն մը կը քաշկռտէ, մեր գրականութիւնը 19րդ դարու «Թապու»ներու եւ մտալլկումներու բանտերէն դուրս չէ կրցած ելլել տակաւին: Հայ թատրոնը դպրոցական հանդէսներու մակարդակին իջած է ու վերածուած ենք նպաստընկալներու բազմութեան մը՝ որ գնահատութիւն ու գութ կը հայցէ աչքըբաց օտար – մօտար ամէն վաչխառու մտաւորականէ ու գիտնագէտէ, որ հայ հոմանուհի մը կամ քարտուղարուհի մը ունի: Կորուած կաթի պէս բլիկ – բլիկ եղած ենք ու սիկար հօտող Ասպետներէն մինչեւ Կիրակիի պատարագին մոմակիր, ձանձրացած լաճերը՝ Հայութիւնը դեռ չէ յաջողած քաներորդ դարու մտայնութեանց մէջ իր տեղը գտնել: Այս բոլորը տեղի կ'ունենան մեր աչքին առջեւ մինչ մեր թերթերը սուտ – քուն եղած՝ կծկուեր են անկիւն մը: Իրաւունք չունի՞ հայ անհատը պահանջելու որ իր մամուլը արի ու հատու խօսք ըսէ վէրքերու մասին: Ղեկավարէ ժողովուրդը՝ փոխանակ անոր քմահաճոյքէն ու բաժանորդագինէն ղեկավարուելու:

Բացասական այս բոլոր նկատողութիւնները սակայն միայն մանրամասնութիւններու խճանկար մըն են ու մարդ իրապէս մխիթար ըլլալու է՝ չկասկածելու թէ արտաքին երեւոյթին ու ցնցոտիներուն տակ՝ Հայութեան բուն ճշմարտութիւններուն պահեստը, անոր իմաստութեան ճարտարապետութի՛ւնը զետեղուած է, դարերու տառապանքով ու փորձառութեամբ: Այս ամբողջը ցոլք է, արձագանգ ու պատկեր է: Ներքին լուսաւորում մը ունի մեր ժողովուրդը որ կ'այլակերպէ դուրսէն տեսնուածը: Ու եթէ փնտռէք ճրագը կամ եթէ ուզէք՝ գտնել Լուսաւորչի կանթեղը, ինչպէս կը թելադրէր Թումանեան՝ ի՞նչ տեսակ երեւոյթի կը հանդիպիք: Պարապութի՞ւն...: Անշուշտ ո՛չ — ազգ մը, նման մարդ էակին՝ չէ այն ինչ որ կ'երեւայ, շատ հաւանաբար: Թերթի մը տակաւ 80 տարի ի՞նչ կը փաստէ — պարզ ինէրսի՞ թէ ուրիշ իրողութիւններ: Թերթ մը թերթ չէ, երեւոյթին ետին ուրիշ երեւոյթ կայ: «Հայրենիք»ի գոյութիւնը այսքան տասնամեակ աշխարհամասի մը մէջ ուր նորութեան խելայեղ փնտռտուքը, արկածախնդրական բացարձակապաշտ ոգին, փոփոխութեան գրեթէ հիւանդագին պահանջը անկարելի կը դարձնեն աւանդութիւններու կազմութիւնը ու ազգային գիտակցութեան մը յօրինումը՝ առհաւական մղումներու փաստ մը կրնայ ըլլալ միայն: «Հայրենիք»ը ոչ անձերու նախաձեռնութեան գործ է ոչ ալ լոկ կուսակցութեան մը ճիգին արդիւնքը: Երեւոյթը ազգին ու իր պատմութեան կը տանի, անոր յամառութեան, ստեղծագործական ուժերու ճնշումին, Սփիւռքեան հոգեբանութեան մը վաւերական գոյութեան: Ուրիշ փաստեր ալ կան այդ հոգեբանութեան հարատեւութիւնը վկայագրող — «Արշալոյս Արարատեան» (1840 – 1887), «Մասիս» (1852 – 1908), «Աւետաբեր» (1855 – 1915), «Արեւելեան Մամուլ» (1871 – 1909), «Բազմավէպ» (1848 – 1979), «Հանդէս Ամսօրեայ» (1886 – 1979), «Հայրենիք» (1870 – 1909) եւայլն: 20րդ դարը ի՛ր մրցանիշ կորողները ունի — «Արեւ», «Յուսաբեր», «Պայքար», «Յառաջ», «Հայաստանի Կոչնակ» եւայլն: Դժուար չէ այս անուններուն ետին տեսնել Արեւմտահայ ու Սփիւռքեան ոգիին յարատեւութեան, կարողականութեան երաշխիքը:

Այս ամբողջը ձեւով մը անցեալ է որ ներկայի պղտորութեանց ու փոշիին մէջ կը կորսուի կ'երթայ: Կը մնայ ապագան ու սխալ պիտի ըլլար մտածել թէ կարմիր այտերով գիւղացի նշանածն է որ քեզ անհամբեր կը սպասէ: Ապագան ձեռքէն քաշուելով, պոռալով ու կռուով կը բերուի ու աւելի անապահով է քան ներկան իսկ: Բայց խորշելու չէ անապահովութենէն ոչ ալ ուրանալ՝ անոր իրականութիւնը: Ճիշդ այդ անապահովութեան զգացումին շնորհիւ է որ մարդիկ ու անկասկած ազգեր՝ կը հասուննան ու կը փորձեն տէր ըլլալ իրենց ազատութեան ու ճակատագրին: Այս իրողութիւնն ալ մեզ կը տանի Հայութեան իմաստութեան գաղափարին, չըսելու համար գաղտնիքին: Այնպէս որ անցնող 80 տարիները շատ շատ մեղմեն մեր ազգին կապուած անապահովութեան վիճակը՝ մեզ վստահեցնելով թէ աւանդական առաքինութիւնները իրենց ուժը դեռ կը պահեն մեզմէ ծածուկ, բայց ոչ մէկ վստահութիւն կուտան ապագայի մասին: Չկայ զինադադար մեր պայքարին մէջ, ոչ ալ, մանաւանդ՝ հաշտութիւն: Ու մեր մամուլին կ'իյնայ պահակ կանգնիլ սա ճշմարտութիւններուն վրայ, հսկել որ չթուլնայ մեր ուժը, չպղտորի յստակատեսութիւնը, չծախուինք ու չդնուինք միջազգային աճուրդներուն ու սակարաններուն մէջ: Չկակուղնանք դրամի շոյանքէն, չծերանանք կանխահասօրէն իմացական անդրվանդակ այրումներէն ջղասպառ: Խապէս մտաւորական ժողովուրդ՝ մեր միտքն է որ մեզ պիտի զանազանէ՝ եթէ ապագան մեզ անակնկալի բերէ, եթէ մեր մամուլը լուրջի չառնէ իր դերը այլ յօժարի օրուան ու գիշերուան իշխանաւորներուն մանկլաւիկը ըլլալ՝ կամ զոհը երթալ խուժաններու խուճապին:

«Հայ ժողովուրդը» կը գրէր Ա. Արփիարեան ճիշդ 80 տարի առաջ (Նոր կեանք, 1899, էջ 306) «առանց մտաւորական կեանքի չի կրնար ապրիլ... Թուրքիոյ մէջ այսօր գերազանցապէս մտաւորական ժողովուրդ ենք: Իսլամները թուի առաւելութիւնը ունին, մենք՝ մտքի: ... Վերջին 20 տարիներուն, Թուրքերը սորկացան, մենք՝ ըմբոստացանք: Հայ մամուլը բնաւ նպաստ չի տեսնար կառավարութենէն:... Հայ ազգը ընաջինջ ընելու ծրագիրը Դրան յարատեւող քաղաքականութեան առաջնորդ պէտք է համարուի»:

Հոս տեղը չէ վերլուծելու Արփիարեանի մարգարէական բառերը Թրքական ցեղասպանութեան ծրագիրներու մասին: Բայց ի՞նչպէս ուրանալ սա իրողութիւնը թէ մտաւորական ժողովուրդի մը մտային սնունդը այսօր մամուլէն չէ որ կու գայ: Այս հսկայ երկրի մամուլը մեծ մասով ժամանց է, սպառումի դաժան քաղաքականութեան լծուած մեքենայ: Հայերուս պարագան սակայն, տարբեր է ու մամուլը անփոխարինելի պաշտօն ունի ազգին կեանքի մէջ: Ատոր համար անհրաժեշտ է մեր մտաւորական ուժերու զօրակոչը մամուլի ու ազգային հաստատութեանց շուրջ: «Հայրենիք»ի Մայիս 2ի խմբագրականը այդ ուղղութեամբ օգտակար կրնայ ըլլալ (հակառակ որ Շուշանեանը վերջին անձն է որու հաշմուածներուն հաւատք ընծայելու է, ողբուած ըլլալով իր կեանքին յետագայ դէպքերու բնոյթը...) եթէ միայն մարդիկ գիտակցին թէ մտքի մարդն ալ ուրիշ բոլոր անձերու նման՝ անսակարկելի իրաւունքներ ալ ունի: Հրաշալի ներշնչումով գրուած այդ տողերը որ կը խօսին մտաւորականի պարտաւորութեանց մասին՝ ոչինչ կ'ըսեն անոր իրաւունքներու մասին: Դպրոցական տղան իսկ գիտէ որ կեանքի մէջ չկայ պարտականութիւն առանց համապատասխան իրաւունքի: Ու մինչեւ որ մտաւորականին աշխատանքին իր արհեստավարժութեան համապատասխան գնահատում, վարձատրութիւն եւ իրաւունք չտրուի՝ ինչպէս այդ կ'ընէ խմբագիր մը յետին մասնագէտ աղբահաւաքին՝ իրաւունք չունին մարդիկ բարձրէն խօսելու մտաւորականի պարտաւորութեանց մասին: Մնաց որ մեր ժողովուրդի գլխուն եկած փորձանքներուն մեծ մասը արդիւնքն է այդ գրոց բրոց, պոռոտութեան գինով ամէն բանի քիթը խօթող ամաթէօրներու ըրած սխալներուն: Զոհողութիւնը հոյակապ բան է, պայմանաւ որ արժանի վարձատրութեան վրայ բարգաւի՝ եւ ոչ թէ անոր տեղը առնէ:

Ապագայի կերտումին, նուաճումին մէջ՝ մեր մամուլը այս եւ նման ժամանակակից հարցերու դատողն ալ պէտք է գրայ: Ու շատ բան կախում ունի «Հայրենիք»ի բռնելիք դիրքէն, տրուած ըլլալով իր վաւերական վարկը գաղթաշխարհի մէջ: Քիչ բան չէ 80 տարին: Ու բոլոր անոնք որ կը հրճուին ի տես այս տարեդարձին՝ իրաւունքը չունի՞ն նաեւ պահանջելու որ «Հայրենիք»ը ծանր ու խոր փորձառութեան բանաձեւը հանէ այս օրերուն, Հայութեան հետ ապրած ըլլալու եւ ուրեմն անոր ապագային, ճակատագրի կառուցումին մէջ դեր մը խաղալու իրաւունքին փաստը բերելով: Պարտի արդարացնել ղեկավարի իր իրաւունքը, առնուազն յաւակնութիւնը: Այդ ատեն միայն իրաւունքը կ'ունենայ հրահանգներ ու պատգամներ արձակելու մտաւորականութեան: Ու այս բանաձեւը պէտք չէ որ տարտամ ու ընդհանուր բառերու կոյտ մը ըլլայ, բարեմիտ ու [illegible] քարոզ՝ այլ համադրումը մեր ազգին հինաւուրց իմաստութեան ու նորաւուրց փորձառութեան, տեսակ մը փրկութեան Փորմիւլ նախատիպար: Այսքան մը ակնկալելը մեր, ընթերցողներուս իրաւունքն է:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ», Մայիս 19

ԵՒՐՈՊԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի վաղորդայնին յստակօրէն երեւան եկաւ երկու գեր–Պետութիւններու՝ Միացեալ Նահանգներու եւ Խորհրդային Միութեան տիրապետութիւնը եւրոպական երկիրներու վրայ:

Արեւմտեան Պետութիւնները ապաստան գտան ամերիկեան զինուորական ուժին հովանիին տակ եւ ստացան տնտեսական օգնութիւն (Փլան Մարշալ):

Արեւելեան երկիրները կազմեցին Ռուսաստանին պաշտպանողական եւ ապա

յարձակողական պատուանդանը, ստա– լինեան յաղթական տարիներուն, 1948ի Փրակայի հարուածէն յետոյ:

Ազատ մնալու միակ միջոցը արեւմտեան երկիրներու համար, երկու մեծերուն դիմաց, վերագտնել էր իրենց անկախութիւնը յատկապէս տնտեսական գետնի վրայ եւ ապա միանալ կառուցանելու համար տնտեսական, քաղաքական Եւրոպան իր հիմնարկներով:

Սէ. Ը. Սէ. Ա.-էն (Ածուխի եւ Պողպատի Եւրոպական Հասարակայնութիւն) եւ « Էօրաթոմ »էն վերջ ստեղծուեցաւ Հասարակաց Շուկան: Եւրոպացիները կը մտածէին, իրաւամբ, որ համադրելով եւ կեդրոնացնելով իրենց ճիգերն ու ուժերը ի վիճակի պիտի ըլլային պայքարելու երկու գեր մեծերուն դէմ:

Այսպէս, Հասարակաց Շուկան, հիմնուած 1957ին, դարձաւ Եւրոպայի տնտեսական գործիքը:

Հասարակաց Շուկայի մաս կազմող երկիրները ունին իրենց սահմաններուն շուրջ տեսակ մը մաքսային պատուար, ապրելու, գործելու եւ աճելու համար անոր պաշտպանութեան ներքեւ: Նաեւ, մեծ մասամբ, իրենց մէջ սահմանել եւ ջնջել մաքսի իրաւունքները ապրանքներու ազատ շրջագայութեան համար: Այսպէս ստեղծուեցաւ զինուած գօտի մը մաս չկազմող երկիրներու դէմ:

Նախ վեց երկիր՝ Ֆրանսա, Իտալիա, Դաշնակցային Գերմանիա, Պելճիքա, Հոլանտա, Լիւքսամպուրկ եւ ապա ինը՝ Անգլիայով, Իրլանտայով եւ Տանըմարքով: Մօտ ապագայի մը հաւանաբար տասներկու եթէ Յունաստանը, Սպանիան եւ Փորթուկալը ստանան իրենց մուտքի վիզան:

Հասարակաց Շուկայի յաջողութիւնը եղաւ զգալի: Եւրոպայի տնտեսական Հասարակայնութեան երկիրներու տնտեսութիւնը արձանագրեց նկատելի յառաջդիմութիւն, մտահոգելու աստիճան գեր – մեծերը եւ մանաւանդ Միացեալ Նահանգները որոնք դժուարութիւններ բարձրացուցին, խոչընդոտներ ցցեցին:

Նոյն ժամանակամիջոցին ստեղծուեցան հիմնարկներ՝ Նախարարներու Խորհուրդը, Եւրոպայի Տնտեսական Յանձնախումբը եւ Խորհրդարանը: Նախարարաց Խորհուրդը կը բաղկանայ Հասարակաց Շուկայի երկիրներու կառավարութեանց անդամներէ: Նախարարներ որոնք կը վարեն նոյն պաշտօնները իրենց երկիրներուն մէջ: Արդ, երբեմն ոմանք, երբեմն ուրիշները եւ տեղ Երկրագործութեան նախարարները ու պարբերաբար նախարարապետները կամ ուղղակի երկիրներու պետերը: Նախարարաց Խորհուրդը միանգամայն օրէնսդիր եւ գործադիր մարմին մըն է:

Եւրոպայի Տնտեսական Յանձնախումբը կը քննէ թղթածրարները, կը պատրաստէ Նախարարաց Խորհուրդի նիստերը, կը փնտռէ լուծումներ ազգային շահերէ յառաջացող զանազան հակադրութիւններուն կամ պայքարներուն: Իր իշխանութիւնները սահմանափակ են:

Խորհրդարանը ունի միայն ստուգումի իրաւունք մը մանաւանդ ելմտական մարզին մէջ: Օրէնսդրական իշխանութիւն չունի, օրէնքը չի քուէարկեր, ինչպէս կ՚ընեն ազգային Խորհրդարանները: Խորհրդարանի ընտրութիւնը հանրային քուէարկութեամբ ոչինչ կը փոխէ իր իշխանութիւններէն, գուցէ տայ միայն առաւել հեղինակութիւն իրեն սահմանուած իրաւունքներուն մէջ: Ընտրուած երեսփոխանները պիտի փոխարինեն Ազգ. Խորհրդարանի եւ Ծերակոյտի կողմէ նշանակուած խորհրդականները:

Ուստի, Յունիս 10ի մեր քաղաքացիի պարտականութիւնը պատմական ըլլալէ անդին, երէկուընէ այսօր ոչինչ կ՚աւելցնէ Եւրոպայի կառուցման մէջ:

Գուցէ վաղը տարբեր ըլլայ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ամեն. Հայոց Կաթողիկոսը

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Մայիս 31ի առաւօտեան ժամը 10ին, Ամենայն Հայոց Հայրապետը այցելեց Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան Մխիթարեան վարժարանը:

Ընդունուեցաւ խանդավառ ծափերով Տեսչութեան Հայրերուն, Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միութիւններու, բարեկամներու եւ բովանդակ աշակերտութեան կողմէ:

Դպրոցի պատմական շէնքին դահլիճը զարդարուած էր տօնական, կեդրոնը՝ բարձր պատուանդանի վրայ զետեղուած էր հայրապետական գահը, որուն վրայ բազմեցաւ Կաթողիկոսը, շրջապատուած եպիսկոպոսներով, վարդապետներով, հիւրերով:

Տեսուչ Հայրը, Հ. Սերովբէ Ագըլեան, տպաւորիչ խօսքերով ողջունեց մեծայարգ հիւրը, հրճուանքով բարի գալուստ մաղթեց՝ վարժարանի բովանդակ կազմին կողմէ, ոգեկոչեց նաեւ Աստուծոյ ծառայ Մեծն Մխիթարը եւ անմահ ազգային բարերար Սամուէլ Մուրատը, « որոնց հոգիները մեզի հետ կը հրճուին այսօր » ըսելով:

Մաղթեց, որ Ս. Լուսաւորչի վառած հաւատքի կանթեղին մշտարծարծ լոյսը, անոր բոցին ջերմութիւնը, ինչպէս նաեւ վերածնած մայր հայրենիքին՝ Հայաստանի, ժպիտը եւ քաղցրութիւնը վարժարանէն ներս՝ երիտասարդ հայ նոր սերունդներու սրտերուն մէջ աւելի ուժգին թափանցէ, Ամենայն Հայոց Հայրապետին այցելութեամբ:

Երիտասարդներէն մին արտասանեց « Սուրբ Մեսրոպ »ը, Սիամանթոյէն:

Գ. Եանըքեանի ղեկավարութեամբ աշակերտները երգեցին « Իմ հեռաւոր հայրենիք, իմ փառաւոր հայրենիք »ը եւ « Հայ ազգինք եղբարք »ը:

Ստեղծուած ջերմ մթնոլորտին մէջ Հայրապետը խօսք առաւ, եւ բոցաշունչ բառերով աշակերտներուն հետեւեալ թանկագին մտքերը փոխանցեց:

« Միշտ մտածած եմ ձեր վարժարանի եւ ձեր մասին... Դուք մեր ազգին զաւակներն էք, հայ ժողովուրդի զաւակներն էք, եւ կարեւորն այն է որ դուք այստեղ ուսում կը ստանաք որպէսզի հայ մնաք, որպէսզի միտքը եւ հոգին բեղնաւորուի, լուսաւորուի հայ մշակոյթի, հայ լեզուի լոյսով... « Հայերէն լեզուն որ ձեզի կ՚աւանդուի այստեղ, մեր Մխիթարեան Հայրերը հայերէն լեզուի ամենաժիր, ժրաջան մշակներէն եղած են՝ տակաւին Մխիթար Աբբահօրէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը, եւ հետեւաբար այդ աւանդութեամբ՝ վստահ եմ, եւ այդ հոգիով՝ ձեզի կը փոխանցեն մեր մայրենի քաղցր լեզուն...: Մեր լեզուն աշխարհի ամենակատարեալ լեզուներէն մէկն է եւ արժէ իսկապէս սորվիլ...: Հայաստան եկող բազմաթիւ օտար երիտասարդներ կան, նոյնիսկ Աֆրիկէն... երիտասարդ ուսանողներ Երեւանի համալսարանները կը յաճախեն եւ կը սիրեն ու կը սորվին հայերէն լեզուն...: Որով եթէ օտարները մեր մայրենի լեզուն կը սորվին ուր մնաց մենք. եւ ահաւասիկ ես կը դիմեմ ձեզ եւ ձեր ծնողքները մանաւանդ՝ որ ձեզ այս յարկի տակ ուղարկեր են որպէսզի դուք հայերէն լեզուն լաւ սորվիք...: Յետոյ Հայոց պատմութիւնը, ես շատ կարեւորութիւն կուտամ Հայոց պատմութեան...: Լեզուի չափ կարեւոր է Հայոց պատմութիւնը սորվիլը, որպէսզի դուք ինքզինքնիդ լաւ ճանչնաք իբրեւ հայ ժողովուրդի զաւակներ: Մեր պատմութիւնը հերոսական պատմութիւն է, ճիշդ այդ պատճառաւ անընդհատ մեր ազգը պայքարած է խաւարի եւ բռնութեան ուժերու դէմ, պայքարած է Ս. Աւետարանով, պայքարած է իր « Այբ ու Բէն »ով, իր լեզուով, իր մշակութային արժէքներով եւ իր քաջութեամբ, իր երբեմն նահատակութեամբ: Հայոց պատմութիւնը հերոսապատում մըն է, յանուն հաւատքի, յանուն հայրենիքի, յանուն ազատութեան: Դուք իբրեւ հայ ժողովուրդի զաւակները պէտք է զգաք ձեր մայր հայրենիքի կենդանութիւնը...: Այս հայրենիքը որ մեզի մնաց ժառանգութիւն՝ մեր ազգային հպարտութիւնն է այսօր, եւ մենք կը հաւատանք տակաւին՝ որ Աստուծոյ ողորմութեամբ մեր ազգը աւելին ալ պիտի կարողանայ ունենալ ապագային, եւ մեր ժողովուրդի բոլոր արդար իղձերը պիտի իրականանան: Արդարութիւն պէտք է ըլլայ մեր ազգին...: Դուք իբրեւ մեր ազգին զաւակները պէտք է հոգիով սրտով սիրէք մեր մայր հայրենիքը այսօրուան...: Աշխարհի ամէն կողմերէն օտար դիտնականներ, մտաւորականներ, արուեստագէտներ, հնագէտներ որ կուգան Հայաստան կ այցելեն մեր պատմական հայրենիքը, կը հիանան եւ գովքն ու փառքը հիւսելով մեր հանճարաշատ նախնիքներուն ստեղծագործութիւններուն, կը վերադառնան իրենց երկիրները...:

« Երեւանը մեր մայրաքաղաքը, այնքան խիտ յատուկ է որ աշխարհի ուրիշ քաղաքները չեն նմանիր իրեն... Կ՚ուզեմ որ դուք... իրապէս շօշափելի կերպով օր մը մտնենաք եւ ձեր ձեռքերով շօշափէք Երեւանի քարերը... Ձեռք տաք հոն Հայաստանի ձեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, որոնք ձեր հարազատներն են եւ դրկաբաց պիտի դիմաւորեն ձեզի... Հաբիւր հազարաւոր ձեզի պէս աշակերտներ եւ աշակերտուհիներ կան այնտեղ, անոնք ձեր քոյրերը, եղբայրներն են, հայերէն կը խօսին բոլորը եւ նախանձախնդիր են հայերէն լեզուին:

«Մխիթարեան նուիրեալ հայրերու խնամքին տակ դուք նաեւ բարոյականի աւետարանական սկզբունքները կը սորվիք, կրօնական դաստիարակութիւն կը ստանաք, եւ լաւ է որ ստանաք: Հայաստանի մէջ ալ կրօնական կեանքը զարթօնքի մէջ է. ձեզի պէս երիտասարդներ կը յաճախեն եկեղեցիները: Ուրեմն դուք ալ մնաք հաւատարիմ քրիստոնէական հաւատքին, մեր եկեղեցիին, եւ կը կրկնեմ՝ ուխտեալ զինուորները դառնաք յաւիտենական եւ անմահ մեր հայ ժողովուրդին » (երկարատեւ ծափեր):

« Շնորհակալ եմ այս ջերմ ընդունելութեան համար, եւ իմ գոհունակութիւնը կը յայտնեմ նաեւ ձեր գեղեցիկ խօսքերուն համար սիրելի Հ. Ագըլեան՝ վերստին կը շնորհաւորեմ ձեր կատարած աշխատանքը եւ կը գնահատեմ ձեր դաստիարակչական, կրթական հայապահպանութեան նեցուկ եղող ձեր առաքելութիւնը, որ Մխիթարեան Հայրերու, Մխիթարեան Ուխտի պատմական առաքելութիւնն է մեր կեանքի մէջ՝ մշակութային, գիտական եւ կրթական ուղղութեամբ: Կը մաղթեմ ձեզի, վարդապետական կազմին եւ ձեր բոլոր եղբայրներուն՝ Աստուծոյ օգնականութիւնը, ուժ, եռանդ ձեզի որպէսզի շարունակէք առանց տկարանալու, առանց յուսահատելու. վստահ եղէք որ մենք եւ ամբողջ Հայաստանը ձեզի հետ է »:

Ջերմ ծափերով ողջունուեցան Կաթողիկոսին այս խօսքերը:

Կաթողիկոսը Ս. Էջմիածնի գունաւոր մեծադիր նկարը, Ս. Հռիփսիմէին եւ Հաղբատի խաչքար մը նոյնպէս՝ նկար մեծադիր, վարժարանին նուիրեց:

Հայրապետական « Պահպանիչ »ով եւ հասարակաց « Հայր Մեր » երգեցողութեամբ փակուեցաւ օրհնութիւնաբեր հանդիպումը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ:

Փոմփատուրեան փոքր դահլիճին մէջ կատարուեցաւ՝ Ծնողաց Միութեան պատրաստած ողջերթի բաժակին մատուցումը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	1929 – 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

Երկուքն ալ անշարժացան յանկարծ դրան առջեւ, ականջները ցցելով: Ջղայնոտ մատ մը դուրսի դրան ելեկտրական կոճակը կը սեղմէր անդադար: Երբոր ծառան գնաց բանալ, անմիջապէս ճանչցաւ այդ ջղայնոտ մատը, իր ձայնէն: Նէնէթն էր: « Լո՛ւռ, բաւ Փիէռ մատը սեղմելով, ես միւս կողմէն կը մեկնիմ »: ու նետուեցաւ աջ կողմի դրան մէջ որ ննջասենեակ կ՚առաջնորդէ եւ որուն առջեւ կանաչ լայն վարագոյր մը կար կախուած: Անոր ետեւ կեցաւ ստակայն պահ մը եւ սպասեց: Լսեց դրան բացուիլն ու կանացի ներբաններուն կճռտուքը: Բառ չէր արտասանուեր: Վերջապէս Լեսքիւռի մէկ ձայնը աղերսեց.— « Ժանէթ, Ժանէթ... փրկէ՛ զիս »: « Օ՜հ, մի՛ դպիր, մի՛ դպիր », ըսաւ Նէնէթ: Երիտասարդը ոտքի ծայրերուն վրայէն կտրեց անցաւ ննջախուցը, միւս կողմէն հասաւ նախասենեակ, եւ երբ կը պատրաստուէր զգուշութեամբ քաշել ելքի դուռը, իմացաւ Նէնէթին ձայնը որ կը պոռար.

— Շուտ, Թէրէզ, լաթուարթ « Թայեէօր »ս, նոր կօշիկներս, միւս գլխարկս, շո՛ւտ, շո՛ւտ...:

×

Ջա՛րկ կովկաս, թէեւ գիտեմ թէ Ջա՛րկ կովկաս, թէեւ գիտեմ թէ Ջա՛րկ կովկաս, թէեւ գիտեմ թէ... Դարձաւ, դարձաւ, դարձաւ... ծխնելոյզներու վրայ կեցած հրշէջ զինուորներու պէս վայրկեանները տեղքայլ ըրին անդադար... ա՛խ ըլլայի՛, ըլլայի՛ դա դա դա դա դա դա դա, ան մէկ բանը ըլլայի, սպասումիս եւ յոյսիս հետ այն գիշեր, սպասումիս եւյոյսիս... եւ յոյսիս.... Եւ ինք դարձաւ, դարձաւ: Որքան որ սեղանին շուրջ քայլերը արագացուց:, ժամացոյցին սլաքները այնքան իրենց գնացքը դանդաղեցուցին: Գերմանական զարթուցիչները բոլորն ալ խոստր համեմատութեան կանոնը գիտեն:

Ու պարտուած՝ ա՛լ նստաւ: Աթոռը տապալեր էր անկիւն մը եւ ինք համբերութիւնը չունէր մինչեւ մահճակալը յառաջանալու. ահա թէ ինչու գետինն է որ նստաւ Փիէռ, դրեթէ ինկաւ: Ձեռքերը կապեց ծալուած ծունկերուն շուրջ եւ այս անգամ ճշմարիտ ճիգով մը սկսաւ մտածումները դասաւորել: Նախ պէտք էր ժամը նայիլ. սեղանին վրայ չորս ժամ կար, ինչ որ կը նշանակէ թէ երեքն է քանի որ ժամ մը առաջ տարած էր զարթուցիչը: Ուրեմն... ուրեմնժամանակամիջոցը լրացած է լիովին եւ Նէնէթը հոս չէ այս պահուս... հոս չէ այս պահուս, քանի որ չեկաւ: « Վա՛յ, չեկար հո՞, այդպէս ուրեմն, չէ՞ս գար, չէ՞ս գար... բայց այն ատեն ինչո՞ւ նոր հագուստները ուզեց. մանաւանդ լաթուարթ « Թայեէօր »ը... լաթուարթ « Թայեէօր »ը, է՛ն սիրելին... իրաւ է թէ կիները շուտով չեն կրնար հագուիլ. ալ ատիկա առածի կարգ անցած բան մըն է... եւ սակայն թալպօն վարն էր, դրան առջեւը... ճիշդ ժամ մը առաջ տարած էի, այնպէս չէ՞... Վա՛յ, չեկար հա՞, չեկար հա՞... »:

Մտածումները յորձանապտոյտ կը դառնային: Երիտասարդը զգաց որ խաղը վերջնականապէս կը խուսափէր մատներէն եւ իր անհամբերութիւնը յուզումի փոխուեցաւ:

Այրող, խարանող ցաւ մը, որոշում չկարենալ տալու մտայլկումը եւ քանի մը ժամէ ի վեր այնքան սաստկացած յուզումը տղան ճմռթկեցին չդանձուելիք մուրհակի մը պէս: Ինք ապահով էր իր յաղթանակին, բացարձակ վստահութիւնն ունէր թէ Լեսքիւռ եւ Ժանն տեղի պիտի տան սպառնալիքին առջեւ ու բնաւ անկեղծօրէն չէր խորհած մատնութեան. ոստիկանապետին պատկերը երբեք մտածումէն չէր անցած:

(46 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նշան Դարբինեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Յունիս 10, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՆՇԱՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

մահուան 8րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ, իր ամուսնոյն յիշատակին Տիկին Դարբինեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օր. Գեղանոյշ Աղապէկեան, Տիկին Լուիզ Լը Ռուա, Պ. Հրանդ Աղապէկեան եւ ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Աղքատախնամի վարչութեան եւ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, մամուլով թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի եղբօր՝

ՀԱՅԿ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

20 Հնչակեան Անմահներու

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հնչակեան կուսակցութեան Փարիզի եւ շրջանի մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Յունիս 10, Փարիզի Հայոց մայր եկեղեցւոյ մէջ, 1915 Յունիս 15ին Պոլսոյ Սուլթան Պայազիտի հրապարակին վրայ կախաղանով նահատակուած 20 Հնչակեան անմահ հերոսներու յիշատակին:

Նոյնպէս հայ ազատագրութեան համար Կեսարիոյ կախաղաններուն վրայ եւ Վանի բանտին մէջ նահատակուած հերոսներու յիշատակին:

Հերոսներու յիշատակը յարգող բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ արարողութեան:

ՀՈԳԵՃԱՇ

Նախագահութեամբ

ՏԻԿԻՆ ԵՍԹԵՐ ԻՔԻԱԼԱՑԵԱՆԻ

Կիրակի, Յունիս 10, ժամը 13·30ին

Restaurant OPERA-LAFAYETTE

80, Rue Lafayette

(Métro : Cadet ou Poissonnière)

Պատշաճ յայտագիր, յարգանքի ուղերձներ, արտասանութիւն, երգ:

Ճաշագին՝ 50 ֆր.

---

lUnion Culturelle Française des Arméniens de France
vous propose

concert en duo

RECITAL UNIQUE

astghig dedeyan
soprano (Paris)

david varjabedian
baryton (Canada)

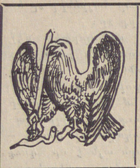
au piano Françoise COUDRAY

Samedi 9 Juin à 21 h. (précises)
Musé Guimet, 8 Place d'Iena
Paris (16e)

billets à 60 F. et '0 F.
étudiants-J.M.F. : 15 F.

renseignements, réservations :
926-46-93
en vente
chez Durand :
4, place de la Madeleine, Paris
073-62-19
au Centre Culturel Arménien
U.C.F.A.F. - J. A. F.)
6, Cité du Wauxhall, Paris (10e)
208-76-49
Librairie Palouyan
9, Rue de Trévise, Paris (9e)
Auprès des membres de l'UCFAF

Pelerinage en Armenie organisé par l'union compatriotique de Daron de Marseille

Du 3 au 16 AOUT

DEPART ET RETOUR A MARSEILLE

Prix par personne MARSEILLE-MARSEILLE 3650 F.

Date limite d'inscription 5 Juillet 1979

PRIX COMPRENANT :
Le transport aérien — la pension complète, Hôtel 1ère Classe, ARMENIA — Les excursions quotidiennes, les frais de visa, l'assurance, rencontre avec les Mechetzi d'Arménie.

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :
MARSEILLE : M. ANTRANIK SARKISSIAN
22, Avenue de Gascogne -13015 MARSEILLE — Tél. : 60-76-02
M. JACQUES BOGOSSIAN
Tél. : 93-59-04 (le soir seulement)
LYON : M. DEMIRDJIAN MAURICE
11, Rue Robespierre, 69150 DECINES — Tél. : 49-13-72
PARIS : SONIA COUMRYANTZ OPTIMA - TOURS (Agence agréé Intourist)
67-69 Rue Quincampoix, 75003 PARIS — Tél. : 274-27-20
LIC. A. 946

Chauffage - Climatisation Eléctricité

PLOMBERIE	REGULATION
ISOLATION ALARME	AUTOMATISME
SANITAIRE	ELECTRONIQUE

DEVIS — INSTALLATION — REPARATION
CONTRAT D'ENTRETIEN

SEDECS

21, RUE DE LA SAUSSAIE 93200 ST. DENIS
Tél. 823. 68. 03 - 823. 67. 61

On Recherche

L'A. A. A. S. recherche pour travail à temps complet

SECRETAIRE
BILINGUE

dans les langues française et arménienne sachant également taper à la machine et ayant des notions de sténographie.

Le dépôt des candidatures doit se faire au nom de Monsieur Noubar ARPIARIAN de Varentz, président, et Monsieur Henri DAMADIAN, secrétaire général.

Adresse : Association Arménienne d'Aide Sociale, 77 Rue Lafayette
75009 PARIS.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Աքսորէն կորսուած Կեսարացի Օննիկ (13 տարեկան), Վահան (9 տարեկան),

ՇԷՔԷՐՃԻԵԱՆ

հօրը անունը Մարտիրոս, մօրը՝ Մայրենի: Աքսորի ժամանակ Կեսարիայէն Պինեանի ճամբուն վրայ կորսուած են:

Տեղեկութիւն ունեցողէ կը խնդրուի տեղեկացնել Ժամկոչեան Կարօ:

JAM - JAK — MEUBLES
DECINES 69150

Ը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

l'Organisation Terre et Culture Présente

A. MARSEILLE

Le programme de la campagne 1979 et les résultats des campagnes précédentes (mise en valeur des domaines arméniens)

en IRAN du Nord

LE SAMEDI 9 JUIN à 21 H.
au Centre Culturel Saints- Sahag-Mesrob
339 Avenue du Prado.

PROJECTIONS FILM
ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԴԱՇՏԱ ՀԱՆԴԷՍ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տունը
ԻՐ 25ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՅՈՒԼԻՍ 1ԻՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի, Յունիս 10ին, Շավիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ – ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

կը քարոզէ եւ իր օրհնութիւնները կուտայ Շավիլի եւ շրջակայքի ժողովուրդին:

Պատարագը կը սկսի ժամը 10·30ին:

Կոչ կ'ըլլայ Շավիլի եւ շրջակայքի բոլոր մեր ժողովուրդին խուռներամ բազմութեամբ ներկայ ըլլալ, ընդունելու Էջմիածնի օրհնութիւնները:

---

l'OPTIQUE

RAYMOND STEPANIAN

Opticien diplômé d'Etat

30, Rue Paradis — 13001 Marseille
Tél. : 33-82-51

— Dépositaire des plus grandes marques en optique et en lunetterie
— Equipements spéciaux pour myopes aphaques
— Jumelles.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ԱԿՆՈՑԱՎԱՃԱՌԸ
որ կը բանայ
իր դուռները
քաղաքին կեդրոնը:

Հ. Բ. Ը. Մ. — ՓԱՐԻԶ

ԱԼԷՕԵԱՆ

Նկարչական եւ գծագրական ցուցահանդէսը Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ:

Երկարաձգուած է մինչեւ Յունիս 10:

Այցելութեան ժամեր՝ ամէն օր ժամը 14·30էն 19, բացի Կիրակի եւ Երկուշաբթի օրերէն:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ. ԴՊՐՈՑԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Յունիս 10

Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր մշակութային տան մէջ գործող Ս. Սահակ-Մեսրոպ հայկ. միօրեայ դպրոցի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Կիրակի Յունիս 10 ժամը 15ին Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ:

Հանդէսին ներկայ ըլլալու կը հրաւիրուին աշակերտներու ծնողքներն ու բոլոր համակիրները:

---

du nouveau au CAUCASE

Le GROUPE OLYMPE

Anime vos soirées
jusqu'à 2 heures du matin
DANSE NON-STOP

Spécialités de
Deuner - Kébab

Le CAUCASE

15, Rue St. Gilles — 75003 Paris

Réservation :
887-31-24 272-42-67

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DES BIENFAISANCE
et le CLUB DES JEUNES
33, Cours Pierre-Puget — 13006 Marseille — Tél. 37-75-97
vous invitent à la

NUITÉE DANSANTE

Vendredi 8 Juin à partir de 20 heures
donnée dans le cadre du
CASINO DE CASSIS
avec pour la première fois en France
La vedette de la chanson d'Erévan

Ara Babadjanian

Une Nuitée à ne pas manquer...

Billets et Réservation :
33, Cours Pierre-Puget — Tél. 37-75-97
ou Voyages Wastells (Jacques Chélélékian) 87, la Canebière — Tél. 95-90-12

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
8
VENDREDI
8 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա _ Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ — 140 Ֆ.
Արտասահման _ Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.398 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 54e ANNÉE — No 14.398

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

— ՄԱՀՈՒԱՆ Բ. ՏԱՐԵԼԻՑ —

Տարիները կը թաւալին՝ կարծուածէն շատ աւելի արագ: Նախատեսուածէն շատ աւելի շուտ: Սակայն, լուսաւոր դէմքերը կը մնան միշտ պայծառ: Մանաւանդ, երբ անոնք ծանրաբեռն վաստակ մը կը ձգեն իրենց ետին: Իբրեւ ժառանգութիւն յետնորդներուն: Ծոփ եւ փարթամ:

Այս է պարագան, երկու տարի առաջ, Յունիս 7ին, անդարձ մեկնած մեր վեթերան ընկերոջ՝ Հրանտ–Սամուէլի համար: Ան որ երեւամբ նկատուեցաւ հայ լրագրութեան վերջին Նահապետը՝ Երկրէն արտասահման հայ տիպին ու տառին հըմայքն ու փայլը սփռած հոյլ մը անուններուն մէջ:

Աւելի քան վեց տասնամեակներ կկոյտ մը նման չարժեցաւ անոր գրիչը՝ Պոլիսէն մինչեւ այս ափերը: Ժամանակի էջերէն մինչեւ Յառաջի օրուան խօսքերը: Անոնք՝ բառ թէ տող, պարբերութիւն թէ սիւնակ, տեսանելի գիծի մը պէս մնայուն կերպով յատկանշուեցան բնաշխարհիկ շունչով: Բնորոշուեցան լքուած հողի մը տեւական կանչով: Հաղորդական, ջերմիկ:

Երկիրն ու անցեալը, հայրենիքն ու պատմութիւնը, մշտարթուն ներկայութիւններ դարձան անոր գրչին տակ: Տասնամեակներ շարունակ՝ հազարաւոր ընթերցողներու համար: Յաջորդական սերունդներու համար:

Առօրեայ հարցերը՝ ազգային թէ այլ երեսներով, սեւեռուն կէտեր մնացին անոր համար: Հրապարակագրական տենդով պարզեց, պարզաբանեց, քննութեանց ճամբով մեկնաբանեց մեր իրականութեան հայող բոլոր երեւոյթները: Մեծ թէ փոքր: Առաջնակարգ թէ երկրորդական: Այս չէ՞ արդէն հիմնական դերը հայ հրապարակագրին: Հաւաքականութեան միտքերը, անոնց տրամադրութիւնները միշտ կեդրոնացնել ազգային – քաղաքական զոյգ աշխարհներուն վրայ: Թոյլ չտալով, որ «աչքերը» աստիճանաբար կորսնցնեն իրենց տեսողութիւնը: Անտարբերութիւնը՝ ուծացումին նախաքայլը, իր իշխանութիւնը հաստատէ կամքերուն վրայ:

Հայ կեանքը միշտ պահել – պահպանել իր հարազատ հունին մէջ: Մանաւանդ, զայն դարձնել յարաշարժ, ծաւալուն, եռուն:

Հոսկէ նաեւ Երէկը միշտ ուսուցիչ, ոգի եւ պատգամաբեր ունենալու մտահոգութիւնը: Անխախտ համոզումը: Անցեալը ամուր կապել ներկային հետ: Ցոյց տալով շաղկապը, օղակը ատոնց միջեւ: Ահա թէ ինչո՛ւ անոր օրուան խօսքերը հարուստ եղան հին թէ նոր ժամանակներու պատմական էջերով, դրուագներով, թուականներով, դէմքերով: Ատոնք կը մնան թղթատելի աղբիւրներ, այլապէս հետաքրքրական, շահեկան, իրենց բովանդակութիւններով:

Հրանտ – Սամուէլի գրիչը հայ լրագրութեան լաւագոյն աւանդութիւններուն յատկանիշը պարզեց: Ռուբէն Զարդարեանի, Շաւարշ Միսաքեանի եւ ուրիշներու սահմանած ուղին ներկայացուց: Պարզ եւ դիւրասահ ոճ, մաքուր եւ յղկուած լեզու: Յստակատես միտքեր, առանց թանձրամիտ, դարձդարձիկ տողերու: Բան չըսող խօսքերու: Եւ այս չէ՞ արդէն հիմնական յատկանիշը, արժանիքը հրապարակագրութեան, անոր լեզուին:

Հայրենասէր եւ գաղափարապաշտ՝ իր ազգային, քաղաքական թէ ընկերային տենչերուն, համոզումներուն, տրամադրութիւններուն խտացած իտէալը գտաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դաւանանքին մէջ, որուն հաւատարիմ մնաց մինչեւ վերջ: Երիտասարդական տարիներէն մինչեւ ալեւոր օրերը:

Յառաջ՝ հիմնադրութեան օրէն սկսեալ իր տունը դարձաւ, մնաց Հրանտ–Սամուէլի համար: Հո՛ն գտաւ պարունակը իր իտէալներուն: Եւ հո՛ն է, որ Շ.ի մահէն ետք, հաւատարիմ զինուորագրեալի մը նման արտայայտեց այդ իտէալները: Ունեցաւ հաստատ վկայութիւնը, թէ իր գուրգուրանքին առարկայ Յառաջը կը մնայ միշտ արտայայտիչը Մեծ Երրորդութեան դաւանանքին:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՂԸ՝

Ի՞ՆՉ ԵՒՐՈՊԱ

Մինչ եւրոպական չորս երկիրներու մէջ Հինգշաբթի օր արդէն կը կատարուէր քուէարկութիւնը (Անգլիա, Իրլանտա, Հոլանտա եւ Դանիա) եւրոպական Խորհրդարանին, Ֆրանսա եռուզեռի իր վերջին օրերը կ՚ապրէր: Զորս երկիրներու քուէները սակայն միայն Կիրակի պիտի բացուին:

Ֆրանսա 81 երեսփոխանի համար, ունի 11 ցանկ, 891 թեկնածուով: Զորս գլխաւոր ցանկերը ծանօթ են եւ նոյնքան ծանօթ անոնց գլուխն եղող քաղաքական դէմքերը:

Ընկերվարական եւ ձախ – արմատականները կը գլխաւորէ Ֆ. Միթերան, հոն են նաեւ Փ. Մօռուա, Էտիթ Քրեսոն, Մօրիս Ֆօռ, Ժ. Ժաքէ, Ժ. Սառ, Քլօտ Էսթիէ, Կաստոն Տէֆէռ, Ա. Սավարի, Ա. Շանտէրնակօր եւայլն:

Համայնավար ցանկը կը գլխաւորէ Ժ. Մառշէ, որու ետին գտնուող 80 թեկնածուներու մէջ են, ի մէջ այլոց, բազմաթիւ կիներ:

Ֆրանսական ժողովրդավարութեան համար Միութիւն (Իւ. Տէ. Էֆ.) ցանկին գլուխն է Առողջապահութեան նախարարը՝ Սիմոնն Վէյլ: Հոն են նաեւ Լըքանիւէ, Է. Ֆօռ, Ժ. Ֆ. Տէնիօ, Ֆլիմլէն, Փոնիաթովսկի, Քայավէ, Ժաքլին Օռիոլ, Քրիսթիանն Սքրիվէնէռ եւն.:

Մեծամասնութեան միւս թեւն է Շիրաք, որու ցանկին մէջ են Մ. Տըպրէ, Փ. Մէսմէռ, Ք. Լապէ, Մ. Մ. Տիէնէշ, Լիփովսկի, Կապրիէլ Քաափէրէթ, Ժ. Կօրս, եւայլն:

Այս «մեծ»երու կողքին են «Շրջաններ Եւրոպա» ցանկը, զոր կը գլխաւորէ գրագէտ – հրապարակագիր Ժան Էտէռն Հալիէ, որու համար ամէն միջոց ի զօրու է, պայմանաւ որ խօսուի իր մասին: Վերջին ելոյթը լրագրողներու դէմ բաւական աղմուկ հանեց, այնքան նախատական խօսքեր արտասանած է, որ Եւրոպա 1ի տնօրէնը նոյնիսկ (Է. Մուժոթ) որոշած է անուանարկութեան դատ բանալ:

Տրոցկիստ ցանկին գլուխն է ծանօթ անուն մը՝ Առլէթ Լակիյէ: Յետոյ կան նաեւ՝ Եւրոպա – Էքոլոժի, 5րդ ցանկ (Ժ. Ժ. Ս. Շրէպէր եւ Ֆ. Ժիրու), Արհեստի շահերու պաշտպանութիւն, միացած Ընկերվարական կուսակցութիւն (Փէ. Էս. Իւ.) եւ աջ–Եւրոպա որու գլուխն է Թիքսիէ Վինեանքուռ:

Աւելցնենք որ քուէարկութիւնը, այս անգամ համեմատականի վրայ է, քուէ տըւողը կ՚ընտրէ ցանկ մը, ոչ մէկ անուն կ՚աւելցնէ կամ կը պակսեցնէ, այլապէս չեղեալ կը համարուի:

Յիշենք, եթէ հարկ է, որ Եւրոպա ունի արդէն իր Խորհրդարանը (Սթրազպուրկ), ինչ որ տարբեր պիտի ըլլայ այն է որ հոն ներկայ խորհրդարանականներն ուղղակի ընտրուած պիտի ըլլան եւ ոչ թէ նշանակովի ինչպէս ցարդ:

Խորքին մէջ շատ յստակ չէ թէ ով ի՞նչ Եւրոպա կ՚ուզէ եւ այդ առընչութեամբ պէտք է խոստովանիլ թէ այս ընտրապայքարին մէջ մանաւա՛նդ, անկեղծութեան եւ յստակ ծրագրի մը բացակայութիւնը աւելի ցայտուն է: Մնաց որ, բոլոր «ցանկագլուխները» աւելի ներքին քաղաքականութեան մասին խօսեցան, մէկը միւսին վրայ ձգելով ձախողութեանց պատասխանատուութիւնը: Ներքին հաշիւներ ալ բաւական մաքրուեցան նոյն հոսանքին տարբեր թեւերու միջեւ (Համայնավար – Ընկերվարական, կամ Կօլիստ – Իւ. Տէ. Էֆ.)

Հաւանական է, որ Կիրակի օր, Ֆրանսան ալ ձեռնպահներու որոշ համեմատութիւն մը արձանագրէ, քանի մասնաւոր ոգեւորութիւն մը չի տիրեր: Ամէն պարագայի մէջ, իւրաքանչիւր քաղաքացի կը մնայ քուէարկել ըստ իր խիղճին եւ դատողութեան, Եւրոպայի մը համար, որ ըլլայ ժողովրդավար եւ ընկերվարական սկզբունքներու վրայ հիմնուած ծաղկող Հասարակապետութիւն մը:

Ուիլեըմ Սարոյեան

ՓԱՐԻԶԷՆ ՍՈՖԻԱ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Երեքշաբթի օր Ուիլեըմ Սարոյեան խմբագրատուն հանդիպեցաւ եւ ինչպէս միշտ խանդավառ տրամաբանութեամբ խօսեցաւ նաեւ իր ծրագիրներուն մասին: Անմիջապէս Սոֆիա մեկնեցաւ ուր հրաւիրուած էր մասնակցելու գրողներու միջազգային համագումարին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կ՚առաջարկէ որ յաջորդ երկու ամիսներու ընթացքին իր եւ Զինաստանի ներկայացուցիչները հանդիպում մը ունենան՝ երկու մեծ համայնավար Պետութիւններու միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները հարթելու յոյսով: Զինաստան համաձայն է դիւանագիտական այս առաջին քայլին, որ իր կարգին կրնայ նոր եւ աւելի սիրալիր կապերու առաջնորդել զիրենք:

Տի. Սի. 10 օդանաւերը երկրորդ անգամ ըլլալով բոլորովին արգիլուեցան: Ծանօթ է որ Շիքակոյի օդակայանը պատահած արկածին առթիւ, առաջին արգելք մը արձակուած էր երկու շաբաթ առաջ, ապա կրկին արտօնուած: Այս նոր վճիռը պատճառ է որ ամերիկեան ընկերութիւնները երթեւեկի անկանոնութիւններ ունենան այս օրերուն:

ՊԱՊԸ կը շարունակէ իր շրջապտոյտը եւ Քրաքովիէն ետք, Հինգշաբթի օր կ՚անցնէր Աուշվից տեսակ մը ուխտագնացութեան: Իր քաղաքին մէջ, արժանացած էր բացառիկ խանդավառ ընդունելութեան մը, քանի նաեւ այդ նախկին մայրաքաղաքին արքեպիսկոպոսն եղած է: Ծանօթ է որ Յովհ. Պօղոս Բ. ընդունած էր յետաձգել իր այցելութիւնը, որպէսզի ան չզուգադիպի Ս. Ստանիսլասի 900ամեակին: Լեհ սուրբը, սպաննուած է 1079ին Բոլեզլաս արքային կողմէ, որու ռազմասէր քաղաքականութիւնը դատապարտած էր ինչպէս նաեւ մենատիրական վարչակարգը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(Արմէնփրէս Մայիս 25 – Յունիս 4)

ՄԱՌԵՇԱԼ ՅՈՎՀ. ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Քանի մը օր Հայաստան մնալէ ետք, Մոսկուա վերադարձած է մառեշալ Յովհաննէս Բաղրամեան: Զօրավարը հանդիպումներ ունեցած է Էջմիածնի, Հոկտեմբերեանի, Ապարանի շրջաններու աշխատաւորներու, կուսակցութեան, Բ. Աշխարհամարտի վեթերաններու հետ: Մառեշալը այցելած է Հայաստանի հիւլէական ելեկտրակայանը, Սարդարապատի Ազգագրական Թանգարանը, ծանօթացած է Երեւանի մշակութային կեանքին ու նոր շինութիւններուն:

×

ՄԿՐՏԻՉ ԿՈՐԻՒՆԻ ԱՌԱԿՆԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Մոսկուայի «Օգոնէկ» հանդէսի մատենաշարէն լոյս տեսած է Մկրտիչ Կորիւնի առակներու եւ կատակներու հաւաքածոն՝ «Պատմական կրիայ» խորագրով: Հատորին սկիզբը տրուած է հեղինակին կենսագրականը, որմէ կը պարզուի որ Մկրտիչ Կորիւն հեղինակն է աւելի քան յիսուն գիրքերու:

×

«ՄԻ ԿԱԹԻԼ ՄԵՂՐ »Ի 70ԱՄԵԱԿԸ

Եօթանասուն տարի առաջ, Յովհ. Թումանեան Թիֆլիսի Մետեխի բանտի ցուրտ խցիկին մէջ, օգտուելով Վարդան Այգեկցիի քանի մը տողնոց առակէն, ստեղծեց «Մի կաթիլ մեղրը»: Այս գործը թարգմանուած եւ բազմիցս հրատարակուած է ռուսերէն, վրացերէն, ադրբեջաներէն, ուկրաներէն, բելոռուսերէն, լեհերէն, պուլկարերէն, ռումաներէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, պարսկերէն եւ այլ լեզուներով: Եօթանասուն տարուան մէջ «Մի կաթիլ մեղրը» ունեցած է 113 հրատարակութիւն: Հայերէն լոյս տեսած է 38 անգամ, ռուսերէն՝ 37 անգամ: Յովհ. Թումանեան տուն – Թանգարանին մէջ տեղի ունեցած է հանդէս մը, նուիրուած «Մի կաթիլ մեղր»ի 70ամեակին: Խօսք առած են «Գրական Թերթ»ի խմբագիր Հրաչեայ Յովհաննիսեան, ուկրանացի բանաստեղծ Լ. Վիշեսլավսկի, Ակադ. Գուրգէն Սեւակ:

×

ԲԱՆԿԼԱԴԷՇԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Մայիս 31ին Երեւան ժամանած է Բանգլադէշի Մոսկուայի դեսպան Միրզա Ռաշիդ Ահմէդ: Նոյն օրը, դեսպանը այցելած եւ խօսակցութիւն ունեցած է Հայաստանի Արտաքին նախարար Ջոն Կիրակոսեանի հետ:

ՖՈՒԹՊՈԼ
42ՐԴ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 6ի մրցումներուն արդիւնքներն են.—

Պախտակեր – Կայրաթ	1–2
Դինամօ (Մինսկ) – Արարատ	3–2
Զարիա _ Զերնոմորեց	2–1
Շախտեոր _ Դինամօ (Կ.)	1–0
ԲՍԱ – Նեֆթչի	2–0
Զէնիթ _ Դինամօ (Մ.)	2–0
Լոկոմոտիւ – Տորպեդօ	1–0

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ՝
Քալիֆորնիոյ Մէջ

Գրեց՝
ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Քալիֆորնիոյ գաղութը ծանօթ է Սփիւռքահայութեան՝ իբր հայաշատ շրջան մը, ուր՝ ինչպէս կը հաստատէ Հրանդ Աճէմեանի յօդուածաշարքը, «Յառաջ»ի մէջ, զանազան կազմակերպութիւններ եւ հաստատութիւններ բեղուն գործունէութիւն ունին: Այս շրջանը մագնիսի պէս դէպի իրեն « կը քաշէ » Ամերիկահայ գաղթող Հայութեան մեծամասնութիւնը: Ներկայիս շրջանը ունի (հաւանաբար) մօտ 125·000 հայ բնակիչ:

Այս յարափոփոխ վիճակին մէջ կան ազգային գիտակցութեան մի քանի հաստատ կռուաններ: Անոնցմէ ոմանք, օրինակ՝ դպրոցներու նորակազմ ցանցը, հայապահպանման հարցերը կը հետապնդեն մեզի ծանօթ ձեւերով: Ուրիշներ կը փորձեն նոյնը կատարել՝ ամերիկեան համալսարանական դրոյթի պահանջած նոր ձեւերով: Նման փորձ մը եղաւ վերջերս՝ Փրոֆէսէօր Աւետիս Սանճեանի նախաձեռնութեամբ, Լոս Անճելըսի Քալիֆորնիական համալսարանին մէջ:

Այս համալսարանին պէտք է ծանօթ ըլլայ Սփիւռքահայութիւնը, ո՛ւր որ ալ գտնուի ան: Բուն անունն է Իւնիվըրսիթի օֆ Քալիֆորնիա էթ Լոս Անճելըս, այսինքն՝ Քալիֆորնիոյ Նահանգային Համալսարանի Լոս Անճելըսի շրջանի Ենթաբաժին, կրճատուած՝ Իւ. Սի. Էլ. Էյ.: Անշուշտ « ենթաբաժին » բառը պէտք չէ շփոթեցնէ ընթերցողը: Խօսքը 30·000 աշակերտ ունեցող համալսարանի մը մասին է:

Այս համալսարանին մէջ կ'աշխատին երկու ծանօթ հայ փրոֆէսէօրներ: Մէկը՝ Րիչըրտ Տիգրան Յովհաննէսեան, պատմութիւն կը դասաւանդէ: Սկիզբը մասնագիտացած է Ցարական Ռուսիոյ պատմութեան. Պէյրութի ճեմարանին մէջ ուսանած է հայերէն, զգացած է Սիմոն Վրացեանի ներշնչիչ ազդեցութիւնը, եւ ուրեմն մօտաւորապէս տասնեւհինգ տարիէ ի վեր իր հետաքրքրութեան եւ կատարած գիտական պրպտումներու սեւեռակէտը եղած է Հայաստանի կարճատեւ Հանրապետութեան պատմութիւնը, որուն մասին ան հրատարակած է երկու շատ կարեւոր գրքեր, երկուքն ալ հիմնուած զանազան արեւմտեան Պետութիւններու արխիւներուն մէջ գտնուող փաստաթղթերու վրայ: Զափազանցութիւն պիտի չըլլայ ըսել որ Փրոֆ. Յովհաննէսեանի այս առաջին երկու մեծածաւալ հատորները տակաւին երախայրիքն են միայն այն կոթողական գործին՝ զոր ան կը ծրագրէ յանձնել հայ եւ օտար ակադեմական հանրութեան, գործ՝ որ կ'ընդգրկէ արդի հայ պատմութեան ամէնէն ճակատագրական շրջաններէն մէկը:

Իւ. Սի. Էլ. Էյ.ի համալսարանին մէջ կը դասաւանդէ նաեւ Փրոֆ. Աւետիս Սանճեան: Ծնունդով Երուսաղէմահայ, ան իր ուսումը ստացած է Պէյրութի ամերիկեան համալսարանին մէջ, ապա, Ամերիկայի Միչիկըն նահանգի համալսարանին մէջ: Սկիզբը Փրոֆ. Սանճեան հետեւած է քաղաքական գիտութեանց եւ պատմութեան դասընթացքներու, ապա նաեւ ուսումնասիրած է մատենագիտական եւ գրական նիւթեր: Հեղինակն է (անգլերէն) երկու հատորներու, որոնցմէ առաջինը Սուրիոյ նախա-Եղեռնեան հայ գաղութի պատմութեան որոշ հանգրուաններու նուիրուած կարեւոր ուսումնասիրութիւն մըն է, իսկ երկրորդը՝ հայ միջնադարեան ձեռագիրներու վրայ հիմնուած ժամանակագրական-պատմագրական գործ մը: 1965 – 6 թըւականներուն խումբ մը Քալիֆորնիահայեր իրենց նուիրատուութիւններով գոյացուցած են գումար մը՝ որ կարելի դարձուցած է ակադեմական նոր ամպիոնի մը կամ « աթոռ »ի մը (ինչպէս կ'ըսեն Ամերիկացիք) հիմնումը. հոն պաշտօնավարելու կոչուած է Փրոֆ. Սանճեան, որ ներկայիս կը դասաւանդէ հայերէն լեզու եւ գրականութիւն:

1979ի սկիզբը ան յղացած է գեղեցիկ գաղափար մը, — կազմակերպել անգլերէն լեզուով կատարուելիք դասախօսութիւններու շարք մը, հայ արդի բանաստեղծութեան շուրջ, համալսարանի Միջին Արեւելեան լեզուներու եւ մշակոյթի կաճառին հովանաւորութեամբ, (որուն արդէն մաս կը կազմէ ինք՝ Փրոֆ. Սանճեան):

Փրոֆ. Սանճեան ընտրեց 1850 – 1950 շրջանի ծանօթ բանաստեղծներէն տասը դէմքեր, եւ հրաւիրեց հայ մտաւորականներ՝ որպէսզի անգլերէնով դասախօսեն անոնց մասին: Մայիս 25ին եւ 26ին տեղի ունեցաւ այս դասախօսութիւններու շարքը: Ան տեւեց 12 ժամ, եւ ունեցաւ երեք նիստ: Առաջին նիստին խօսեցան, — Ա) Արա Գալայճեան՝ Պետրոս Դուրեանի մասին. Դր. Գալայճեան ուսուցիչ եղած է Երուսաղէմի Դպրեվանքին մէջ, ինչպէս նաեւ Պատրիարքարանի «Սիոն» ամսաթերթի խմբագրութիւնը վարած: Խմբագրած է Դուրեանի քերթուածներու եւ նամակներու ամէնէն վաւերական հրատարակութիւնը: Բ) Ծիածան Այվազեան՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի մասին. Օր. Այվազեան թէ՛ մասնագէտ է գրադարանային աշխատանքի, թէ՛ ունի մագիստրոսի վկայական, նոյնինքն Իւ. Սի. Էլ. Էյ.ի համալսարանի Հայագիտական ամպիոնէն. աշակերտած է Փրոֆ. Սանճեանի: Գ) Վեհանոյշ Թեքեան՝ Միսաք Մեծարենցի մասին: Թեքեան ծանօթ է իբր բանաստեղծ եւ արձակագիր, հեղինակն է Կապոյտ Ապրիլ, Ոստրէ եւ Կիզակէտ հատորներուն (բանաստեղծութիւն), ինչպէս նաեւ Ճեղքուած Մանրանկար վերնագրով պատմուածքներու հաւաքածոյին: Մաս կազմած է « Բագին » պարբերաթերթի խմբագրական կազմին, Պէյրութի մէջ:

Շարաթ կէսօրուան դադարին, այս երեք խօսողներու դասախօսութիւններէն ետք՝ տրուեցաւ ճաշ, որուն ներկայ էին շրջանի անգլիախօս եւ հայախօս հանրութենէն մօտ հարիւր հոգի: Կէսօրէ ետք նիստի սկիզբէն առաջ հաշուեցի ներկաները, տեսայ 145 հոգի, որոնք ներկայ եղան երեք իրերայաջորդ դասախօսութիւններու: Ա) Վահէ Օշական՝ որ խօսեցաւ Սիամանթոյի մասին: Ծանօթ ուսուցիչն ու հեղինակը (Քաղաք եւ Քառուղի գործերուն) ներկայիս կը դասաւանդէ Փենսիլվանիոյ համալսարանին մէջ: Բ) Խաչիկ Թէօլէօլեան, «Յառաջ»ի թղթակիցը եւ տողերը ստորագրողը՝ Դանիէլ Վարուժանի մասին: Բաղդատական գրականութեան ուսուցիչ Ուէսլէյըն կոչուող համալսարանին: Գ) Սրբուհի Հայրապետեան՝ Վահան Տէրեանի մասին: Երեւանի համալսարանէն վկայեալ՝ հեղինակն է Հրանդ Ասատուրի մասին մենագրութեան մը և տասնիններորդ դարու հայքննադատական մտքին նուիրուած ուսումնասիրութիւններու: Քալիֆորնիա հաստատուելէ ետք մաս կը կազմէ Իւ. Սի. Էլ. Էյ.ի հայկական ամպիոնի օժանդակ անձնակազմին:

Կիրակի առաւօտ կանուխ, Քալիֆորնիոյ համար անսովոր, անձրեւոտ օդ մը կը տիրէր. հակառակ ասոր, 90 ներկաներով սկսաւ նիստը. թիւ մը՝ որ տպաւորիչ պիտի ըլլար որեւէ Կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, բայց մանաւանդ ա՛յս անծայրածիր արուարձաններու շրջանին մէջ, ուր ուժանիւթի (փեթրոլ) պակասը անշարժութեան կը սպառնար մատնել շատեր, կէսօրին երբ նորէն համրեցի, ներկաներու թիւը բարձրացած էր 120ի: Խօսեցան Ա) Ճէֆրի Կօշկարեան՝ Աւետիք Իսահակեանի մասին: Ծնունդով Ամերիկահայ, այս 27ամեայ երիտասարդը բաղդատական գրականութիւն կ'ուսանի Իւ. Սի. Էլ. Էյ.ի մէջ. ապրած է նաեւ Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ մէջ: Իր գիտական մօտեցումով եւ խորաթափանց վերլուծումով կրցաւ համոզել զոնէ զիս՝ որ աւելի՛ նշանակալից գրող մըն է Իսահակեան քան այն, որ ես պատրաստ էի ընդունելու (անոր տաղանդն ու համբաւը միշտ չափազանցուած թուած են ինծի): Բ) Սրբուհի Հայրապետեան՝ որուն մասին արդէն տուի ամփոփ տեղեկութիւններ՝ եւ որ այս անգամ խօսեցաւ Զարենցի մասին: Գ) Փրոֆ. Սանճեան՝ որ խօսեցաւ Վահան Թէքէեանի մասին, եւ վերջապէս Դ) Փրոֆ. Օշական՝ Թումանեանի մասին:

Քաջալերիչ էր ներկաներու թիւը, որակը, հետաքրքրութիւնը: Մասնաւորաբար քաջալերիչ էր որ անոնք պատրաստ էին վիճելու, « կռուելու » իրարու հետ, հայ գրականութեան մասին, յամի Տեառն 1979ին, Քալիֆորնիոյ մէջ: Ամէն ինչ կորսուած չէ դեռ՝ երբ նման պատրաստակամութիւն կայ: Տխուր էր միայն նշմարել՝ որ Հայաստանէն եկող եւ Սփիւռքածին խօսողներուն եւ ներկաներուն միջեւ գոյութիւն ունէր գրական հասկացողութեան խորունկ եւ գրեթէ անկամրջելի խրամատ մը, որուն ներկայութիւնը ակնրախ եղաւ երբ Փրոֆ. Օշական յայտնեց իր կարծիքը, որն էր՝ թէ Թումանեան որոշ գաւառական գրականութեան մը շատ յաջող բիւրեղացումը տուած է, սակայն շատ հեռու է « ամենայն Հայոց բանաստեղծ » ըլլալէ, տիտղոս մը՝ որ պիտակուած է անոր անունին: Այս դատումը, որ քննադատի մը իրաւունքն է անշուշտ, արդար ըլլայ կամ ոչ, առիթը եղաւ վէճի մը, որու ընթացքին յայտնի եղաւ որ Հայաստան ուսանող եւ յետոյ արտագաղթող գրականասէր Հայութիւնը չի հանդուրժեր Սփիւռքահայութեան կողմէ ուղղուած գրական քննադատութեան: Բաղձալի է որ ապագային այս մտավիճակը կը բարեփոխուի:

Փրոֆ. Սանճեանի յղացած ձեռնարկը գեղեցիկ եւ յաջող երեւոյթ մը եղաւ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

— O —

Շաբաթ, Յունիս 2, Ալֆորվիլի հայկ. գաղութը ապրեցաւ յիշատակելի օր մը: Տեղի ունեցաւ բացման հանդիսութիւնը նորակառոյց Ս. Մեսրոպ Կրթարանի, ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի: Ժամը 16ին, Հայրապետը ժամանեց Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցի, ուր մուտք գործեց « Հրաշափառ »ով եւ կատարեց Գոհաբանական աղօթք:

Յաւարտ արարողութեան, Վազգէն Ա., ընկերակցութեամբ եկեղեցական դասուն եւ Ալֆորվիլի երեսփոխան – քաղաքապետ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի, ուղղուեցաւ եկեղեցւոյ կողքին բարձրացող կրթարանը ու կտրեց ժապաւէնը, յուրախութիւն հաւաքուած շուրջ 500 հոգիի հասնող հայ հասարակութեան:

Հանդիսութեան բացման խօսքը կատարեց տեղւոյն հոգեւոր հովիւը՝ Ներսէհ Վրդ. Բաղումեան, յանուն գաղութին իր ուրախութիւնը յայտնելով, որ հայկական մանկապարտէզ – կրթարանին բացումը կը կատարուէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ներկայութեամբ եւ ձեռամբ:

Դպրոցի յանձնախումբին կողմէ խօսք առաւ (ֆրանսերէն) Տոքթ. Սերժ Սիմոնեան, որ նշելէ ետք թէ Ալֆորվիլի հայկ. գաղութը կազմուած է 1915ի ցեղասպանութենէն ճողոպրած Հայերով, որոնք առաջին իսկ օրէն մտածեցին կազմակերպուած համայնք մը դառնալ, աւելցուց՝ որ մեր հայրերը կառուցանեցին եկեղեցի, մշակոյթի տուն եւ այսօր՝ անոնց յաջորդող սերունդը, կը բարձրացնէ հայկ. ամէնօրեայ դպրոց մը: Ու այս բոլորը՝ պահելու համար մեր ազգային դիմագիծը, մշակոյթը: Ապա Տոքթ. Սիմոնեան դիտել տուաւ որ Ս. Մեսրոպ Կրթարանը պիտի ծառայէ երեք ուղղութեամբ՝ իբրեւ մանկապարտէզ, իբրեւ միօրեայ հայերէնի դասընթացքի վայր եւ իբրեւ գիշերային դպրոց՝ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի:

Դպրոցի Օժանդակ Տիկնանց Յանձնախումբին անունով խօսք առաւ Տիկին Զարուհի Քէչիչեան եւ ուրախութիւն յայտնելով որ կ'իրականանայ գաղութին տարիներու երազը, դիտել տուաւ, որ ներկայիս մանկապարտէզը ունի 15 աշակերտ (Չորեքշաբթի օրերը թիւը կը բարձրանայ 27ի), հայերէնի միօրեայ դասընթացքին կը հետեւին 83 աշակերտներ, ֆրանսերէնի դասընթացքը կը հաւաքէ 35 աշակերտ: Դասաւանդութիւնները կը կատարեն վեց ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ: Կրթարանը հետզհետէ պիտի ընդգրկէ նաեւ մշակոյթի զանազան ճիւղերու ուսուցումը:

Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. անդրադառնալով յիշատակելի օրուան, ըսաւ թէ այս դպրոցին բացումը մեզ կը փոխադրէ դէպի Հայոց պատմութեան խոր դարերը: « Միշտ մեր եկեղեցւոյ կողքին ունեցած ենք մօքի տունը՝ հայկական դպրոցը: Երկար տարիներու մեր երազն է որ կ'իրականանայ՝ օրհնութեամբը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի: Մեր նախնիքները իմաստուն եղած են: Անոնք չեն գոհացած միայն հոգիի լուսաւորութեամբ, այլ ջանացած են միտքն ալ լուսաւորել՝ եկեղեցիներու կողքին դպրոցներ ալ կառուցանելով: Երբ ամէն օր քիչ մը աւելի կը նուազին ազգային գիտակցութիւնը եւ Հայու ոգին, այս եկեղեցին եւ դպրոցը պէտք է հանդիսանան փրկութեան լաստերը մեր գոյատեւման: Հետեւաբար ամէնուս խնամքին առարկայ պէտք է դարձնենք եւ չէ ու կանգուն պահենք զանոնք: Պէտք չէ պարապ մնայ այս դպրոցը »:

Ալֆորվիլի երեսփոխան – քաղաքապետը՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի խօսք առնելով ուրախութիւն յայտնեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ներկայութեամբ տեղի ունեցող հանդիսութեան համար եւ նշեց, որ Հայրապետին այցելութիւնը նոր շունչ ու ոգեւորութիւն կը ներշնչէ հայկ. գաղութի պատասխանատու մարմիններուն՝ իրենց ծրագիրներու իրականացման ճամբուն վրայ: Ապա անդրադառնալով Ս. Մեսրոպ Կրթարանի արդիւնքին՝ Ժ. Ֆրանչեսքի ըսաւ. « Ալֆորվիլի քաղաքապետութիւնը առաջին իսկ օրէն զօրավիգ եղաւ հայկական այս կրթարանի կառուցման գաղափարին եւ աջակցեցաւ անոր իրականացման: Եւ այսօր, տեսնելով Կրթարանի յաջող արդիւնքը՝ աշակերտներու քանակով, այլազան դասընթացքներու հետեւող աշակերտներով, կ'արտայայտենք մեր անսահման ուրախութիւնը եւ պատրաստակամութիւնը կը յայտնենք օգնելու որ կանգուն մնայ այս հաստատութիւնը »: Ապա քաղաքապետը գնահատական խօսքեր ուղղեց բոլոր այն մարմիններուն եւ անհատներուն՝ որոնց ջանքերուն եւ մասնակցութեան շնորհիւ բարձրացած է Կրթարանը:

Հուսկ խօսք առաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ ըսաւ. « Ժողովուրդ մը պահողը հաւատքն է ու լեզուն: Այսպէս պատգամած է մօտ երկու հարիւր տարի առաջ Խաչատուր Աբովեան: Եւ այդ այն շրջանին, երբ Արեւելեան Հայաստանը ճգնաժամային օրեր ապրելէ ետք պարսկական լուծին տակ, կ'ազատագրուէր ու կը միանար Ռուսիոյ: Զարթօնքի այդ դարաշրջանը կը բացուի Աբովեանի պատգամով: Այդ պատգամը իր այժմէութիւնը կը պահէ այսօր ալ՝ Հայաստան եւ Սփիւռք: Հայաստանի մէջ մեր լեզուն պաշտամունքի առարկայ է եւ ներկայ՝ իւրաքանչիւր մանուկի շուրթին: Բնական է այս երեւոյթը, որովհետեւ Հայաստան է հոն: Գալով Սփիւռքի Հայութեան, պէտք է ըսել որ ան՝ ուղիով միայն կրնայ պահել իր ինքնութիւնը՝ հաւատքով եւ լեզուով: Ասիկա ճշմարտութիւն մըն է ոչ միայն Հայերուս, այլ եւ բոլոր ազգերու համար »:

Ապա Հայրապետը մաղթելէ ետք, որ կրթական այս հաստատութեան մէջ հայերէնն ու ֆրանսերէնը միասին զարգանան, միասին հարստանան ու ծաղկին, գնահատանքի խօսքեր ուղղեց քաղաքապետին, եկեղեցական վարչութեան, հոգեւոր հովիւին, Հոգաբարձութեան, Տիկնանց Յանձնախումբին եւ բոլոր անոնց՝ որոնց ջանքերով իրականացած է կրթական յարկը եւ իր խօսքը վերջացուց շեշտելով. « Կը մաղթեմ որ այսօրուան այս կրթարանին օրինակը տարածուի Ֆրանսայի բոլոր շրջաններուն մէջ եւ ամէն կողմ բացուին ու ծաղկին հայկական դպրոցները: Խօսքս կ'ուղղեմ ամբողջ Ֆրանսահայութեան, որպէսզի ձեռք ձեռքի տուած լծուի դպրոցաշինութեան գործին, մէկդի դնելով երկրորդական միւս բոլոր հարցերը, եւ այս ա՛յն համոզումով, որ ժողովուրդ մը պահողը հաւատքն է ու լեզուն »:

Խուռն բազմութիւնը բուռն ծափահարութեամբ արտայայտեց իր գոհունա-

Ժ. Փալամուտեանի գործերը Նիւ Եորքի մէջ

Ժիրայր Փալամուտեան, Ֆրանսահա – յութեան ծանօթ նկարիչը, ներկայիս կը գտնուի Նիւ Եորք, ուր Ամերիկայի Արեւելեան շրջանի Առաջնորդարանը (Կիլիկեան Թեմ) կազմակերպած է իր գործերուն ցուցահանդէսը, Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեանի հովանաւորութեամբ:

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, Թեմի Առաջնորդին նախաձեռնութեամբ կը կազմակերպուին արուեստագէտներու գործերուն նուիրուած զանազան ցուցա – հանդէսներ եւ երեկոներ, որոնք Նիւ Եորքի շրջանի արուեստասէրներուն առիթ մը կուտան համախմբուելու, կարծիքներ փոխանակելու եւ հայ արուեստագէտներուն սատարելու:

Ժիրայր Փալամուտեանի ի պատիւ կազմակերպուած ցուցահանդէսին կը ներկայացուէին 26 իւղանկարներ. այս պաստառներու մեծամասնութիւնը բնա – նկարներ են, որոնք կը ներկայացնեն Փարիզի տեսարժան վայրեր, Փրովանսի եւ Յունաստանի բնութիւնը, եւայլն: Սակայն ինչպէս միշտ՝ լուրջ արուես – տագէտը չի գոհանար « տեսարան » ներկայացնելով. լուսանկարիչ չէ՝ որ վեր – արտադրէ իրականութիւնը, ճշգրիտ ձեւով, այլ արուեստագէտ՝ որուն համար տեսարանը « հում նիւթ » մը կամ « ատաղձ » մըն է իր աչքին ու վրձինին համար, նիւթ՝ որ ան կը ձեւափոխէ, ըստ իր արուեստագէտի տեսիլքին:

Փալամուտեանի պաստառները կ՚ըն – գունին բնութիւնը թէ՛ իբր ներշնչում, թէ ալ իբր գոյնի ու ձեւի խնդիր, որ կը պահանջէ նկարչի վրձինին միջամտումն ու վերաձեւումը: Այդ՝ իր կարգին կը կատարուի ընդհանրապէս տպաւորա – պաշտ շարժման ազդեցութեան տակ, ան– շուշտ արուեստագէտի մասնայատուկ ո– ճով: Վան Կոկի, Մոնէի եւ աւելի քիչ շեշտուած ձեւով Սէզանի ազդեցութիւնը

կութիւնը Հայրապետին կոչէն:

Բացման հանդիսութեան աւարտին, ներկաները օգտուեցան պատրաստուած հիւրասիրութենէն: Ներկայ պաշտօնա – կան անձնաւորութիւններէն յիշենք Քրէ– թէյլի եպիսկոպոսը՝ Փրովանչէր, Ալֆորվիլի քաղաքապետական Խորհուրդը, ոստիկանապետը, Նահանգի ընդհ. Խոր – հուրդի նախագահը՝ Պ. Ժեռմա եւ ազգային կազմակերպութեանց եւ միու – թեանց ներկայացուցիչները:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍԻ « Հոլիտէյ Ին » պան – դոկին մէջ, Մայիս 17ին, տեղի ունեցած է հրապարակային ճաշ, մասնակցու – թեամբ Արեւելեան Միացեալ Նահանգնե– րու եւ Գանատայի Կիլիկեան Թեմի Ազգ. Երեսփոխաններու, որոնք հաւաքուած էին Մայիս 15–18 գումարելու համար Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովը: Ներ – կայ եղած են առաջնորդը՝ Մեսրոպ Ե – պիսկոպոս Աշճեան եւ Հրանդ Արք. Խա– չատուրեան: Այս առիթով, Առաջնոր – դարանի կարգադրութեամբ պատուա – գիրներ ստացած են Արմինէ Փափազեան, Սուրէն Մուրատեան եւ Արշալոյս Հար – մայեան (Փրովիտենսէն), Պապ Տէրեան եւ Տոքթ. Քրիս Պապիկեան (Նիւ Ճըր – զիէն): Փրոֆ. Օր. Սիրարփի Տէր–Ներ– սէսեան, ի բացակայութեան, արժանա– ցած է « Տարուան մարդը » մրցանակին՝ հայ մանրանկարչութեան եւ մշակոյթին բերած իր նպաստին ի գնահատութիւն:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մա– յիս 20ին, Հայ Ազգային Մարմինը մե – ծարանքի ճաշ մը տուած է ի պատիւ Մի– ացեալ Նահանգներու ՄԱԿի դեսպան Սէթ Մոմճեանի: Խօսք առած են ընկ. Փանոս– եան՝ յանուն Հայ Դատի Նիւ Եորքի յանձնախումբին, ընկ. Լէօ Սարգիսեան յանուն Հայ Ազգ. Մարմնի, ընկ. Վռամ Եղըայրեան՝ յանուն Հ. Յ. Դ.ի եւ ան– դրադարձած են այն ծառայութիւննե – րուն, զորս Սէթ Մոմճեան, վերջին քա– նի մը տարիներուն, ընծայած է հայ ժո– ղովուրդին: Սէթ Մոմճեան իր արտա – սանած ճառին մէջ յիշելէ ետք ամերի – կահայ գաղութի ձեռք ձգած յաջողու – թիւնները վերջին տարիներու ընթացքին, ըսած է, թէ երբ հայ ժողովուրդը իրա– գործէ միութիւնը եւ միացեալ ջանքերով լծուի աշխատանքի՝ ոչ մէկ արգելք կըր– նայ կասեցնել իր ճամբան: Սէթ Մոմ – ճեան հետաքրքրական մանրամասնու – թիւններ տուած է հայ ազգային շահերը

պզալի (կամ տեսանելի) է: Որոշ պաս – տառներու մէջ Փալամուտեան բոլորովին կը ձերբազատի ազդեցութիւններէ, կը տիրապետէ անոնցմէ սորվածին, եւ կը ստեղծէ կարեւոր գործեր, — օրինակ՝ ամպամած երկինք մը որ ունի գոյնի եւ ձեւի իր տոամը, տոամ մը՝ որ զուգա– հեռ կ՚ընթանայ հորիզոնէն վար տա – րածուած դաշտերու մէջ պատահող գու– նագեղ տոամին:

Յուսալի է որ Ամերիկահայութիւնը պիտի գիտնայ գնահատել այս արուես – տագէտն ու ցուցահանդէսը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գեղարուեստից (Պօ զ'Առ) վարժարանի ճարտարապետութեան մեծ մրցանակը տրուած է Լիոնէլ Հայրապետեանի, Պոր– տոյի համալսարանի մանկավարժական բաժնէն: Հայրապետեան զաւակն է նա– ւային հրամանատար Միշէլ Հայրապետ– եանի: Մրցումին նիւթն էր՝ իրագործու– մը ճարտարապետութեան դպրոցի մը, քան հեկտարնոց հողի մը վրայ, Փարիզ (Պերսի):

հետապնդելու գծով իր ունեցած յաջա– ջողութիւններու եւ տարած աշխատանք– ներուն մասին:

×

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ « Փրենս Ճորճ » պանդո– կին մէջ, Մայիս 20ին, Հայ Գրականու– թեան Բարեկամներու Միութիւնը՝ իր հիմնադրութեան 23րդ տարեդարձին նը– ւիրուած հանդիսութեան առընթեր, պատ– ուած է « Հայրենիք »ի երկար տարինե– րու խմբագիր Մինաս Թէօլէօլեանը: Հանդէսը վարած է Միութեան նախագա– հը Վարդգէս Գրիգորեան: Կարպիս Գա– զանճեան խօսած է Միութեան դերին մա– սին: Արմէն Պաղտոյեան ներկայացուցած է Մինաս Թէօլէօլեանը իբրեւ ուսուցիչ, խմբագիր եւ հրապարակագիր: Գեղար – ուեստական բաժինէ մը ետք շնորհակա– լութեան խօսք արտասանած է Մինաս Թէօլէօլեան:

×

ՆԻՒ ԻՆԿԼԵՆՏԻ Լայֆ Հոլ սրահին մէջ, Մայիս 13ին, տեղի ունեցած է Համազ – գայինի Պոսթընի մասնաճիւղի « Էրե – բունի » պարախումբին երեկոյթը, հոծ հասարակութեան մը ներկայութեան: Յայտագրին առաջին մասը բաղկացած է դասական, իսկ երկրորդ մասը՝ ժողո – վրդական պարերէ: Պարուսոյցն է Ֆլորա Ռոստոմեան:

ՏԻԹՐՕՅԹԻ Հայ Աւետարանական Եկե– ղեցւոյ սրահին մէջ, Մայիս 5ին, Պոլ – սահայերու Մշակութային Միութիւնը տօնած է իր հիմնադրութեան 15ամեակը: Բանախօսած են Մկրտիչ Հաճեան (Մեք– սիկոյէն) եւ Ալեք Մանուկեան շեշտելով մեր մշակոյթին դերը ազգապահպանման մէջ:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, Մայիս 12ին, տեղի ունեցած է թէնոր Տիգրան Որբերեանի երգահանդէսը, դաշնակի ընկերակցու – թեամբ Ս. Ուայլտըրի: Յայտագրին մաս կազմած են Հենտըլի, Վ. Կոտոյեանի, Շումանի, Փուչինիի, Է. Յովհաննիսեա– նի, Բ. Կանաչեանի, Վերտիի, Ա. Տիգ– րանեանի, Կոմիտասի երգերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆՈՒԷՐՆԵՐ ԶԱՂՐԷՊԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Սեպտեմբերին Զաղրէպի միջազգային տօնավաճառին մէջ ,Հայաստանի տնտե – սութեան, գիտութեան ու արուեստա – գիտութեան նուաճումները ներկայացնող ցուցանմուշներու շարքին տեղ կը գտնեն նաեւ հայկական յուշանուէրները: Վար – պետները սկսած են ազգային զարդանախ– շերով մատուցարաններու, սրճամաննե – րու, խեցեգործական առարկաներու, գե– ղարուեստական այլ իրերու պատրաս – տութեան:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԱՆԱՉԱՊԱՏՄԱՆ ԸՆԴԼԱՅՆՈՒՄԸ

Երեւանի կանաչապատման եւ բարե – կարգման միամեակը վերջ գտած է: Կա– նաչապատ գօտին ընդարձակուած է ա– ւելի քան 50 հեկտարով: «26 կոմիսար – ներ»ու շրջանը կառուցուած է նոր պրօ– սայգի մը: Առաւելաբար դրուած են ա– սեղնատերեւ, ստուերաշատ եւ մշտա – դալար ծառի տեսակներ՝ եղեւնի, սօճի, գիհի եւ սօսի, որոնք աւելի նպաստաւոր են քամիներուն դիմագրաւելու, երթե – ւեկութեան աղմուկը խլացնելու համար: Ներկայիս Երեւանի կանաչ տարածու – թիւնը կը կազմէ աւելի քան 3200 հեկ– տար: Մօտաւոր հաշիւներու համաձայն, յառաջիկայ քսան տարուան ընթացքին իւրաքանչիւր Երեւանցի կ՚ունենայ երե – սուն քառակուսի մեթր կանաչ տարա – ծութիւն, ներկայէն մօտ երեք անգամ աւելի:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Քղիի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը նկատի ունենա – լով որ երկար տարիներէ ի վեր դադրած է ամէն վարչական թէ հանրային գոր – ծունէութիւն տրուած ըլլալով անդամ– ներու յառաջացած տարիքը եւ տեղական պայմաններու պարտադրութիւնները, սոյն հաղորդագրութեամբ կը յայտնէ պաշտօնապէս իր գործունէութիւններու դադարումը:

Ի դիմաց

ԳԵՂԱՄ ՇԷՀԼԷՐԵԱՆ (Ատենապետ)
ԹԱԴԷՈՍ ԳԸԼԸՃԵԱՆ (Քարտուղար)
ԿԱՅԾԱԿ ՃԱՌԱՅԵԱՆ (Գանձապահ)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929
1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

Մտանե՞լ, բայց ինք շատ լաւ կ՚ըմբռնէր թէ ինչ հետեւանք պիտի ունենայ այդքան անխորհուրդ արարք մը: Անոնք վայրկենապէս պիտի փճանային, այո՛, բայց ի՞նչ պիտի շահէր ինք: Նէնէթը պիտի կորսնցնէր վերջնապէս, վերջնա – պէս...: Յաղթող խղճի խա՞յթը հապա: Եւ ըսել թէ միայն այսօր է որ գործելու կարելիութիւնն ունի եւ վաղը արդէն իսկ ամէն ինչ ուշ պիտի ըլլայ: Օ, եթէ գո– նէ խորհելու ժամանակ ունենար, ան – դրդառնար աւելի վերջ, հանդարտ միտքով...

Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ չեկաւ: Ըսել է Լեսքիւռ իր կարծածին չափ տկար ու վախկոտ մէկը չէր ըլլար, կրցաւ վերջին րոպէին հակառակ ոստում մը ընել եւ արհամարհել սպառնալիքը, կրցաւ չճըկիլ, չխոնարհիլ, ինքզինքը պարտուած չյայտարարել: Եւ չթոյլատրե՞ց... բայց ուրեմն ի՞նչ բանի է վստահած, ինչո՞ւ զինքը կը մղեն գործելու, ինչո՞ւ աղէտը անխուսափելի կը դարձնեն: Քիչ մը ող– կարութիւն, քիչ մը աղերս ու զոռով պի– տի կարենային...

Սանդուխներուն վրայ ոտնաձայն լսե– լուն պէս, Փիէռ նետուեցաւ ոտքի եւ դուռը բացաւ: Վեր ելլողը պանդոկին սպասուհին էր, աւելներով ու ջնջոցներով ծանրաբեռն: Երիտասարդին տեսքը զայն կեցուց սատիճանի մը վրայ:

— Դուք հո՞ս էք դեռ, ըսաւ զարմա– ցած, ձեր բարեկամուհին վարը ձեզի կը սպասէ... եւ երկար ատենէ ի վեր: Կառ– քովը եկաւ, նայեցաւ թէ բանալին իր տեղը չէ ու գնաց նորէն կառքին մէջ նստիլ: Կը կարծէի որ ժամադրութիւն ունիք եւ տեղեակ էք որ...

Փիէռ չլսեց վերջին բառերը: Սենեակ վերադառնալով բոլորովին չփոթեցաւ: Ուրեմն իր կարծածին պէս չէր եղած. եկած էր ան, սակայն զինքը կը փորձէր, գիտնալու համար թէ որոշուած ժամուն պիտի երթա՞յ մատնել թէ ոչ: Եւ եթէ չերթա՞յ... Ըսել է Նէնէթը պիտի մեկ– նի ապահով, առանց վեր ելլելո՞ւ, ա– ռանց տեղի տալո՞ւ, առանց յանձնուե – լո՞ւ... Անզուսպ ջղագրգռութեան նշա – նակ երիտասարդը չէր գիտեր ինչ ընել: Արդեօք սպասե՞լ քիչ մըն ալ, մինչեւ որ ան վեր բարձրանայ: Հապա եթէ մեկնի անտարբեր, հապա եթէ մեկնա՞ծ է ար– դէն իսկ...: Վերջնական որոշումով մը երիտասարդը խլեց գլխարկը ու նետուե– ցաւ սանդուխներէն վար:

Հակառակ այն կողմ չնայելուն, տեսաւ բալի գոյն Թալպօն, լսեց Նէնէթին կան– չը, սակայն բոլորովին անտարբեր՝ սկը– սաւ յառաջանալ գլուխը կախ, արագ, շատ արագ քայլերով:

Զոր աղմուկով մը կառքին դռնակը բացուեցաւ անմիջապէս եւ Նէնէթ զինքը կեցուց քանի մը քայլ անդին, մարմնովը ճամբան խափանելով: Եւ առանց րոպէ մը ատեն տալու, սկսաւ բառերը իրարու ետեւէ արձակել արագօրէն, խիստ ա– րագօրէն, գոց ձայնով մը... Միավան – կեր, բացագանչութիւններ, խօսքեր, ո– րոնց իմաստին հետեւելու պէտք չունէր տղան, ըսածը ըմբռնելու համար: Իր յուզումին մէջ բոլորովին անկարող էր բան մը ընելու, պատասխանելու, զայն լռեցնելու, եւ հիմա իրապէս, անկեղծօ– րէն կը փափաքէր երթալ իր նպատա – կին, մէկդի նետել այդ արգելքը եւ յա– ռաջանալ: Խափանուած ճամբան զինքը աւելի կը մղէր գործելու, իրեն քիչ մը աւելի ուժ կուտար եւ սիրուհին արհա – մարհելու չափ կատաղութիւնը կը սրէր:

(47 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հրանդ Սամուէլեան, զաւակներն ու թոռները, Տիկին Հրանոյշ Ազատեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Յունիս 10, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ եղբօր՝

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼԻ

մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ։

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ
20 Հնչակեան Անմահներու

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հնչակեան կուսակցութեան Փարիզի եւ շրջանի մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Յունիս 10, Փարիզի Հայոց մայր եկեղեցւոյ մէջ, 1915 Յունիս 15ին Պոլսոյ Սուլթան Պայազիտ հրապարակին վրայ կախաղանով նահատակուած 20 Հնչակեան անմահ հերոսներու յիշատակին։

Նոյնպէս հայ ազատագրութեան համար կեսարիոյ կախաղաններուն վրայ եւ Վանի բանտին մէջ նահատակուած հերոսներու յիշատակին։

Հերոսներու յիշատակը յարգող բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ արարողութեան։

ՀՈԳԵՃԱՇ

Նախագահութեամբ

Տիկին ԵՍԹԵՐ ԻՋՔԱԼԱՑԵԱՆԻ

Կիրակի, Յունիս 10, ժամը 13·30ին

Restaurant OPERA-LAFAYETTE
80, Rue Lafayette
(Métro : Cadet ou Poissonnière)

Պատշաճ յայտագիր, յարգանքի ուղերձներ, արտասանութիւն, երգ։

Ճաշագին՝ 50 ֆր.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տ. Պերճուհի—Մարի Թէճիրեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները.—

Պ. Ա. Թէճիրեան 300 ֆր. Լասիոթայի Հայ Բարեկամական Միութեան, 200 ֆր. Պլ. Օտտոյի եկեղեցւոյ։ Պ. Զարուքեան 200 Հ.Մ.Ը.Մ.—Արծիւին։ Պ. Աւետիսեան 50 Հ.Մ.Ը.Մ. – Արծիւին։ Պ. Փիլիկեան 100 Պլ. Օտտոյի եկեղեցւոյ։ Պ. Կիւլեան 200 Լասիոթայի Հայ Բարեկամական Միութեան, 150 Լա Սիոթայի մատրան, 50 մայր եկեղեցիին (Մարսէյլ), 50 «Յառաջ»ին։ Պ. Յ. Աճէմեան 50 ֆր. «Յառաջ»ին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Աքսորէն կորսուած կեսարացի Օննիկ (13 տարեկան), Վահան (9 տարեկան), **ՇԷՔԷՐՃԻԵԱՆ**

հօրը անունը Մարտիրոս, մօրը՝ Մայրենի։ Աքսորի ժամանակ կեսարիայէն Պինեանի ճամբուն վրայ կորսուած են։

Տեղեկութիւն ունեցողէ կը խնդրուի տեղեկացնել ժամկոչեան կարօ։

JAM - JAK — MEUBLES
DECINES 69150

Ը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի, Յունիս 10ին, Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ – ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

կը քարոզէ եւ իր օրհնութիւնները կուտայ Շաւիլի եւ շրջակայքի ժողովուրդին։

Պատարագը կը սկսի ժամը 10·30ին։

Կոչ կ'ըլլայ Շաւիլի եւ շրջակայքի բոլոր մեր ժողովուրդին խուռներամ բազմութեամբ ներկայ ըլլալ, ընդունելու էջմիածնի օրհնութիւնները։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
(12 - 14, Rue St. Bazile — 13001)
MARSEILLE

Le groupe théâral « AVRIL » de Saint Chamond, sous la direction de VARTO AKELIAN, présente :

"Le MONDE FÊLE"

Samedi, 9 Juin à 21 heures
Prix des places : 20 F.

**ՀԱՅԿ. ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ**

Ս. ԲԵՐՆԱՐԴԻՆԷԻ
մահուան 100ամեակին առթիւ

Յուլիս 24–28

Կազմակերպութեամբ՝ Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ ժողովրդապետութիւններուն եւ նախագահութեամբ՝ Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆԻ

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել.—

ՓԱՐԻԶ, Անտոն Վրդ. Թիւթիւնճեանի
հեռ. 278·31·93

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Հ. Աթանաս Վրդ. Քէսէճեանի, հեռ 985·15·56

ՄԱՐՍԷՅԼ, Սարգիս Վրդ. Դաւիթխանի, հեռ. 54·02·98

ԼԻՈՆ, Գէորգ Վրդ. Զապարեանի
հեռ. 47·28·65

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ Կոմիտաս Վրդ. Զարգճեանի, հեռ. 22·09·86

ՎԱԼԱՆՍ, Գէորգ Վրդ. Ջանտրեանի
հեռ. 43·78·23

Արձանագրութիւնները կը փակուին
ՅՈՒՆԻՍ 16ԻՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Մարի Կարապետեանի՝ մօր Տիկին Սուլթան Գրիգորեանի մահուան առիթով։

Սոյն առիթով փոխան ծաղկեպսակի Տէսինի Կապ. Խաչը կը նուիրէ 100 ֆր. Հայ Դատի Յանձնախումբին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մշ. Տան Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է 350 ֆր. Քղիի Հայր. Միութենէն։

L'OFFICE NATIONAL DE LA CULTURE ET DES TRADITIONS
ARMENIENNES
ORGANISE UN

PELERINAGE AUX EGLISES et MONUMENTS ARMENIENS de ROUMANIE

DU XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles

Animé par Gérard STEPHANESCO

avec la participation de hautes personnalités religieuses, des parlementaires ainsi que la Télévision qui réalisera un reportage à cette occasion.

Facultatif : Semaine supplémentaire les plages de la Mer Noire.

Renseignements et Inscription :

BAGHDASSARIAN Levon
3, rue de l'Arrivée
Imm. CIT 7e étage
75015 PARIS
Tél. 538 67 47

LIC. A. 1037

Organisation Terre & Culture

7, rue du Fg. St. Honoré 75008 Paris

CAMPAGNE DE TRAVAIL 1979

A) Mise en valeur des domaines arméniens d'Iran du nord

séjours de 4, 6 et 8 semaines, juillet et août

4 stations

1 — Monastère de St. Thadée (situé à 70 km au Sud du Mont Ararat)
2 — Monastère de St. Etienne (à 25 km à l'est de Djoulfa, en longeant l'Araxe).
3 — Village de Hafthevan (Région de Salmasd).
4 — Village de Guerdabad (Région d'Ourmia).

B) Mission d'assistance à Beyrouth

séjours de 4 et 6 semaines de mi-juillet à fin août

RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

PARIS : K. Kévonian, 702-99-45 ; H. Kévorkian, 883-29-36 ;
LYON : I. Baravian, 49-11-89 — MARSEILLE : S. Sarkissian, 52-18-75 ;
BRUXELLES : P. Isbendjian, 537-86-41.

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Բարձր հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կաթող. Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
եւ Առաջնորդ Փարիզի

Յունիս 17, Կիրակի, վարժարանին մէջ ժամը 13էն սկսեալ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇ — ՎԱՃԱՌՔ — ԽԱՂԵՐ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ ազգին պատկանող մշակութային արժէք ներկայացնող իրերու պահպանման կարիքը կը զգացուի Ֆրանսայի եւ Հայկական Սփիւռքի բոլոր գաղութներուն մէջ։

Այս նպատակով կազմուած է Ընկերակցութիւն մը, որ կապ պիտի պահէ ամբողջ Սփիւռքահայութեան հետ կորուստէ փրկելու համար մեր պատմական հարստութիւնները։

Ընկերակցութեան անդամակցութիւնը 1000 ֆրանսական ֆրանք է։ Անդամավճարները պիտի գոյացնեն հիմնադրամ մը, որ պիտի գործածուի իրերու գնման եւ անոնց փոխադրութեան՝ Հայաստան ուր ընդմիշտ պիտի մնան ապահով կերպով, հայրենի հողի վրայ։

Ընկերութեան կեդրոնն է՝
10, Rue Miromesnil, 75008 PARIS
Tél. : 265-89-48 et 265-26-81

Որեւէ խումբ կարող է կազմել նոյնանման վարչութիւն մը եւ դիմել կեդրոնական վարչութեան, ստանալու համար կանոնագիր (սթաթիւ)։ Ընկերակցութիւնը հիմնուած է 1901ի օրէնքէն նպատակ ունենալով զարգացնել եւ պահպանել հայկական պատմական եւ մշակութային ժառանգը։

Ընկերութիւնը կը կոչուի՝
Association pour le maintien
du patrimoine culturel arménien

Յ. Գ.—_ Քարտուղարութեան հետ կարելի է կապ պահել Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները, հեռաձայն 265·79·02։

Կը խնդրուի հայ մամուլէն արտատպել այս հաղորդագրութիւնը։

×

ԽՄԲ.— Հրատարակութեան խնդրանօք մեզի ղրկուած վերոյիշեալ Հաղորդագրութեան կցուած էր նաեւ այս Ընկերակցութեան վարչական կազմի անուանացանկը, որ հետեւեալն է.—

Նախագահ՝ Ալպէր Աչճեան, փոխ-նախագահներ՝ Միշէլ Ճինճեան եւ Ժ. Փ. Քիպարեան, գանձապահ՝ Նազար Թօփալեան, քարտուղար՝ Ժաքլին Մարանկոզեան։ Խորհրդականներ՝ Մէթր Փ. Տէվէճեան եւ Զուլակեան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Տէր եւ Տիկ. Աչճեանի, այրի Տիկ. Կարապետեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկ. Աչճեանի եւ բոլոր պարագաներուն, իրենց եղբօր, ամուսնոյն, հօր, մօրեղբօր եւ ազգականի Պր. Աբրահամ Կարապետեանի մահուան առթիւ։

SOUSCRIPTION

Le « Groupement pour le Droit des Minorités » (présidé par Françoise Giroud et Alfred Kastler) entend publier en français le petit livre élaboré par deux chercheurs britanniques : « *The Armenians* », édité par « Minority Rights Group ». Une souscription est lancée afin de permettre d'amortir les frais de publication de cet ouvrage.

Adresse : G. CHALIAND
63, Rue Pascal — 75013 Paris

---

lUnion Culturelle Française
des Arméniens de France
vous propose

concert en duo

RECITAL UNIQUE

astghig dedeyan
soprano (Paris)

david varjabedian
baryton (Canada)

au piano Françoise COUDRAY

Samedi 9 Juin à 21 h. (précises)
Musé Guimet, 8 Place d'Iena
Paris (16e)

billet à 50 F. et 30 F.
étudiants-J.M.F. : 15 F.

renseignements, réservations :
926-46-93

en vente
chez Durand :
4, place de la Madeleine, Paris
073-62-19
au Centre Culturel Arménien
U.C.F.A.F. - J. A. F.)
6, Cité du Wauxhall, Paris (10e)
208-76-49
Librairie Palouyan
9, Rue de Trévise, Paris (9e)
Auprès des membres de l'UCFAF

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ
9-10
SAMEDI-DIMANCHE
9-10 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.399
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — No 14.399

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՈՒՇՎԻՑԻ ՄԷՋ

ՊԱՊԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉ ԸՐԱՒ

Յովհ. Պօղոս Բ. մասնաւոր տարողութիւն մը տուաւ այն ճառին, զոր արտասանեց Աուշվիցի մէջ, Հրեաներուն Տէր–Զօրը: « Եկած եմ յիշեցնելու, ոչ՝ ամբաստանելու » շեշտեց Պապը ոգեկոչելով չորս միլիոն զոհերը: Քահանայապետական պատարագէն ետք արտասանած իր խօսքին ընթացքին, լսաւ նաեւ « Հոս եկած եմ յաճախ եւ չէի կրնար չգալ իբրեւ Պապ: Եկած եմ ծնրադրելու ժամանակակից աշխարհի այս Գողգոթային վրայ եւ մասնաւորաբար կանգ կ'առնեմ քարին առջեւ, որ կը կրէ եբրայերէն արձանագրութիւնը՝ այդ արձանագրութիւնը կ'ոգեկոչէ յիշատակը ժողովուրդի մը, որուն տղաքն ու աղջիկները սահմանուած էին ամբողջական բնաջնջման: Այս քարին առջեւ, ոչ ոքի արտօնուած է անտարբերութեամբ անցնիլ »: Այս առթիւ Յովհաննէս Պօղոս Բ. անդրադարձած է մարդկային իրաւանց, յայտարարելով. Աուշվից պատերազմին վկայութիւն մըն է: Եթէ Աուշվիցի այս մեծ կոչը, չարչարուած մարդուն ձայնը իր պտուղը պիտի տայ Եւրոպայի (եւ նաեւ աշխարհի) պէտք է քաղել մարդկային իրաւանց Յայտարարութեան բոլոր արդար հետեւանքները, ինչպէս Յովհաննէս ԻԳ. Պապը կը հրաւիրէր ընելու փաչէմ ին թեռիս կոնդակին մէջ: Պէտք է վերադառնալ Պաւել Վլոդկովիչ ծեր վարպետին իմաստութեան եւ պահպանել ազգերու իրաւունքները՝ գոյութեան, ազատութեան, անկախութեան, իրենց հարազատ մշակոյթին, պարկեշտ զարգացման մը: Վլոդկովիչ կը գրէ՝ հո՛ն ուր իշխանութիւնը աւելի կը բանի քան ուժը, մարդ իր խոկ շահերը կը փնտռէ եւ ոչ՝ ցեղասպանի շահերը »:

X Հինգշաբթի երեկոյեան Մոնտի մէջ, Արի Ֆէսքէ չահեկան յօդուածով մը, զոր խորագրած էր « Մարդուն պաշտամունքը եւ անհատին պաշտամունքը » կը ծանրանար այն հերքումին վրայ, զոր Պապին ճամբորդութիւնն իսկ կը փաստէ, բոլոր անոնց համար, որոնք Աստուծոյ մահը, Եկեղեցւոյ անկումը կը նկատէին մեր ժամանակաշրջանին յատկանիշերը: Ուզեն թէ չուզեն ժողովրդական կրօնքը, որուն քէն ըրած են մտաւորականները, եւ քրիստոնեայ հաւատքը արժեզրկուած բանապաշտներուն կողմէ, դըլուխ կը վերցնեն: Վրէժն է անբանաւորին քաղթէզեան ճշգրտութեան վրայ: Յաղթանակն է մաէ ու արիւնէ մարդուն անարիւն հաւաքականութեան վրայ »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻԷՆ Ուրբաթ լուսնալիք գիշերը, նոյն ատեն 10 – 12 խանութներու ցուցափեղկերը ջարդուփշուր ըրած են եւ երեք խանութ ալ կրակի տուած են անծանօթներ: Կը կարծուի որ քորսիքացի ինքնավարապաշտներու գործն է:

ԽՈՒԶԻՍՏԱՆԻ արաբ փոքրամասնութեան պարագլուխին եւ նոյն գաւառին կառավարիչին միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացած է: Գլխաւոր կէտերէն մէկն այն է որ կարգուկանոնը պիտի ապահովուի ասկէ ետք պահակազօրքին եւ ոչ թէ տեղական Խոմէյնի կոմիտէներու չարքայիններու կողմէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը յայտարարած է թէ պատրաստ էր իր հրաժարականը տալու եթէ փաստուէր թէ հեռացած է այն անկողմնակալութենէն զոր կը պարտադրէ իր պաշտօնը: Այս « ճշգումը » ըրած է ի պատասխան Ատալէթի պարագլուխ Տէմիրէլի մէկ զեկոյցին, որուն մէջ նախկին վարչապետը կը մեղադրէր Քորութիւրքը որ կողմնակալութիւն կ'ընէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ՆՐԵՒԱՆ
(Արմէնփրէս Մայիս 25 – Յունիս 4)

ԺԱՆ ԱԼՄՈՒԽԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՄԵՐԳ–ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հայաստանի Երգչախումբերու Ընկերակցութեան դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է արժանթինահայ երաժիշտ – խմբավար Ժան Ալմուխեանի գործերուն նուիրուած համերգը: Նախ քան յայտագրի գործադրութիւնը, Ընկերութեան նախագահի տեղակալը՝ Դ. Ղազարեան, ողջունած է հիւրը եւ խօսած այն աշխատանքներու մասին, զորս կը կատարէ Ալմուխեան՝ Սփիւռքի մէջ հայ երաժշտութիւնը տարածելու ուղղութեամբ: Ապա « Արամ Տէր–Յովհաննիսեան» երգչախումբը մեկնաբանած է Ժան Ալմուխեանի երգերը, հեղինակին ղեկավարութեամբ:

×

Ա. ԿՈՒՊԵՑԵԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մոսկուայի մէջ բացուած է Արամ Կուպեցեանի նկարներու ցուցահանդէսը: Այցելուներու ուշադրութիւնը գրաւած են « Գառնիի լեռները », « Գարունը Գառնիում », « Էջմիածնի մայր տաճարի ինտերիէր », « Աշտարակ » եւ այլ գործեր՝ որոնք կ'արտացոլացնեն Հայաստանի հարուստ եւ բազմազան բնութիւնը, անոր տեսարժան վայրերը: Ցուցադրուած են 90 նկարներ:

×

« ԱՐԵՒԻԿ » ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՓՐԱԿԱՅԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը ընտրած է Հայաստանի շարժարուեստագէտներու ստեղծած « Արեւիկ » շարժանկարը ցուցադրուելու համար Փրակայի շարժանկարի 16րդ միջազգային փառատօնին: Գլխաւոր դերակատարն է Արմէն Ջիգարխանեան:

×

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԻՆ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի ճարտարապետներու տան մէջ բացուած է ճարտ. Արծրուն Գրիգորեանի ջրաներկերու անհատական ցուցահանդէսը: Բացման օրը խօսք առնելով Խորհ. Միութեան ճարտարապետներու Միութեան վարչութեան նախագահը՝ Գ. Օռլով, նշած է, որ հայ ճարտարապետին նկարչական գործերը իր գլխաւոր աշխատանքին ինքնատիպ ամբողջացումն է եւ կը վկայէ հայկական բնանկարի, հայրենի ճարտարապետութեան յուշարձաններու յատկանիշներու նուրբ ըմբռնման մասին: Ցուցադրուած են մօտ 80 գործեր, զորս արուեստագէտը ստեղծած է վերջին տասնամեակին:

×

Ա. ՃԵՐՄԱԿԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի ժողովրդական Արուեստի թանգարանին մէջ բացուած է 80ամեայ նկարիչ Աստուր Ճերմակեանի անհատական առաջին ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են նկարներ եւ յարդարական ափսէներու եւ սկահակներու նախշազարդումներ: Ծիծեռնակաբերդի գրօսայգիի մէկ անկիւնը դանուող եւ « Պոէմ Հայրենիքի մասին » տիտղոսը ունեցող հըսկայ որմնանկարը գործն է Ա. Ճերմակեանի:

×

ԿՐԱՔԱՐԻ ՀԱՆՔԱՎԱՅՐԻ ՄԸ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ երկրաբանները կրաքարի մեծ հանքավայր մը յայտնաբերած են Սեւանի ափը: Տարրալուծական փորձերը ցոյց տուած են որ ան իր ամբողջութեամբ կը հաւասարի գրանիտին: Երկրաբան Ստեփան Արովեան այս առթիւ ըսած է, որ կրաքարի խառնահանքը ըստ էութեան կրաձոյլ է (պէթոն), զոր ստեղծած է բնութիւնը ինք: Տասնեակ միլիոնաւոր տարիներ առաջ այն ամբողջ տարածութիւնը, ուր ներկայիս կը գտնուի Սեւանի աւազանը, ծածկուած եղած է նախապատմական ծովով: Անոր ալիքները դարեր շարունակ քայքայած են առափնեայ ապարները, որոնք նստած են յատակը:

×

ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին զոհ գացած Համալսարանի դասախօսներու, ուսանողներու եւ աշխատողներու յիշատակին կառուցուած է յուշակոթող մը Երեւանի պետական համալսարանին մէջ:

×

ԷՐՎԷ ԲԱԶԷՆԻ ՎԷՊԸ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է Էրվէ Պազէնի « Վեր կաց եւ գնա » վէպը՝ Աբրահամ Ալիքեանի թարգմանութեամբ: Ասկէ առաջ ալ թարգմանիչը հրատարակած էր « ԺԵ–Ի դարերու ֆրանսական դասական բանաստեղծութեան էջեր » հաւաքածոն, որ կը բովանդակէր երեսուն հեղինակներու գործեր:

ՈՒՐԲԱԹ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆԻ ՋԵՐՄ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՃԱՇ

ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿՈՉԸ՝

ԵԿԵՂԵՑԻ, ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ, ՆԵՐՔԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

— o —

Յունիս եօթը պատմական օր նկատեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ գգալապէս շատ գոհ մնացած էր, այն ջերմ ընդունելութենէն, զոր ըրած էր Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէն, նոյն օրը ժամը 17ին: Տեսակցութիւնը պաշտօնական բընոյթէն վերածուած է գրեթէ մտերիմ խօսակցութեան մը եւ տեւած շուրջ 45 վայրկեան: Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է հայ եկեղեցւոյ, ժողովուրդին ծագման ու պատմութեան մասին եւ յայտնած նաեւ իր գոհունակութիւնը ֆրանսահայ գաղութէն ինչ որ հպարտութեամբ լեցուցած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հոգին:

Նոյն իրիկունը ժամը 20.30ին աւելի քան 300 հոգի հաւաքուած էր Ինթէր–Քոնթինանթալ պանդոկին Էմփիրիալ սըրահը, ուր ճաշ մը կը տրուէր ի պատիւ Կաթողիկոսին: Այս առթիւ, ճաշը անակընկալօրէն ընդմիջուեցաւ եւ Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. խօսք առնելով անդրադարձաւ Գառզուի ակադեմական ընտրուելուն, անոր արտասանած ճառին ու նաեւ արուեստին, նախքան խօսքը տալը Վազգէն Կաթողիկոսի, որ քանի մը խօսք արտասանելէ ետք, Գառզուի կուրծքին դրաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Ա. կարգի ոսկեայ ադամանդակուռ շքանշանը: Յուզուած՝ քանի մը խօսք ըրաւ նաեւ Գառզու:

Ճաշի աւարտին յաջորդաբար խօսք առին Սերովբէ Արք., Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետ՝ Մէթր Արմէն Բարսեղեան, Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ ժառանգաւորաց վարժարանի վերատեսուչ՝ Շահէ Արք. եւ հուսկ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Վազգէն Կաթողիկոս շեշտը դրաւ այն երեք կարեւորագոյն ազդակներուն վըրայ, որոնք պէտք է առաջնորդեն մեր ժողովուրդը իր գոյատեւման համար՝ Հայոց. Եկեղեցի, հայերէն լեզու եւ ներքին միութիւն ու եղբայրացուց իր ելոյթը կոչ ընելով նաեւ խաղաղութեան աշխարհի եւ մանաւանդ հայ ժողովուրդին համար:

×

Այս երեկոյթին մանրամասն թղթակցութիւնը կուտանք առանձին:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ «ԿՈՐԻԶ»Ը

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

1965էն ի վեր արեւմտահայ գրականութիւնը զարթօնքի շրջան մը կ'ապրի, թէեւ այդ նշմարուած չէ շատերէ։ Նոյնի՛սկ Պէյրութի մէջ՝ որ կեդրոնն է այդ զարթօնքին, անգիտացողները շատ եղան, նախ՝ շլացած Քազինօ տիւ Լիպանի լոյսերէն, իսկ անցեալ չորս տարիներու լիբանանեան աղէտի ընթացքին՝ աւելի հասկնալի պատճառներով։

Բայց քաղաքացիական անհուելի պատերազմն իսկ չէ լռեցուցած բանաստեղծները, որոնք արդէն վարժ են քաղքենի կեանքի ծայրամասերուն ապրելու եւ հոն գրեթէ մինակ՝ իրենց երգերը երգելու, եւ ուրեմն կը յամառին իրենց ձայնը լսելի դարձնել կէս-աւերակ Պէյրութէն ալ։ Նման ձայն մը կը լսուի Յարութիւն Պէրպէրեանի «Կորիզ» փոքրիկ բայց բարձրորակ հատորին մէջ («Համազգայինի Վահէ Սէթեան Տպարան», Մարտ, 1979)։

Այն, ինչ որ մասնաւորապէս տպաւորիչ է Պէրպէրեանի գործին մէջ, ամբողջութեան յղացքն է. 47 էջի վրայ տարածուած 22 քերթուածները իրարմէ անջատ կտորներու շարք մը չեն, այլ միութեան մը օղակներն ու հանգրուանները, եւ այս՝ առանց նոյնութիւն կամ տաղտկալի կրկնութիւն ըլլալու։

Քննադատին պարտականութիւնը չէ բանաստեղծի մը գործին մէջ «գտնել» կառոյց մը, որ ամբողջատիրական բնոյթ ունի, եւ «թեմա» մակդիրին տակ կը «դիւրացնէ» գործին ընթերցումը, դաւաճանելով անոր զգացումի, մտածումի, լեզուի եւ յղացումի բոլոր բարդութիւններուն։ Այլ խօսքով, մէկ կողմէն կը զգամ օրաթերթի մը մէջ գրախօսական գրողին փորձութիւնը, որն է սահմանել գրքին այսպէս կոչուած «նիւթը» կամ «թեման», ընթերցողին ըսելով որ անոր մէջ բանաստեղծը իր խօսքը կ'ուղղէ ներկայ եւ բացակայ Պէյրութին, մանաւանդ այն հոծ Հայութեան, որուն երկրորդ հայրենիքն է Պէյրութը։ Սխալ պիտի չըլլա՛ր նման սահմանում, սակայն ան չի կրնար պահպանել բանաստեղծի տողերուն մէջ կազմաւորուած ու խտացուած մտածումը. արդէն նման բարդութեան ոգեկոչումը միայն ընթերցողն է որ իր ընթերցումով կը կատարէ, երբ սեւեռումով կը կարդայ (եւ նորէ՛ն կը կարդայ) որեւէ արժէքաւոր գործ։ Հոս՝ ակնարկ մը միայն։

Պէրպէրեանի (ինչպէս Պըլտեանի) քերթուածներուն մէջ կարեւոր է «վայրը»՝ որ թէ՛ կործանուող Պէյրութէն է, թէ՛ ալ լեզուական առանցքը, ուր տեղի կ'ունենայ բան-ա-ստեղծութեան արարքը։ Իր աշխարհագրական իմաստով, այս վայրը աւերումի, քայքայումի տեղ մը՛ն է, նօսրացող բնակչութեամբ

Իսկ տախտակէ
շրջանակները պատուհաններուն,
ծերունիներու
ոսկորներուն պէս
լուռ կը պարպուին։

Ինչպէս յաճախ կը պատահի արդի բանաստեղծութեան մէջ, հոս (եւ ուրիշ, չմէջբերուած քերթուածներու մէջ ալ) որոշ կամայականութիւն մը կայ տողաբաժանման ձեւին մէջ. այսինքն՝ նոյնիսկ սեւեռած վերընթերցումը չի յայտնաբերեր (գոնէ ա՛յս ընթերցողին համար) այն թաքուն տրամաբանական կառոյցը՝ որ արտօնած է բանաստեղծին որոշել, թէ ո՛ւր պէտք է վերջանայ մէկ տողը եւ սկսի միւսը։ Սակայն այդ շատ քիչ բան կը պակսեցնէ պատկերին յղացքէն. այս փշրուած ապակիներով պատուհաններու շրջանակները փոխաբերաբար կը նային թէ՛ ներս, թէ՛ ալ դուրս, թէ՛ հեղինակին ենթակայականութեան, թէ՛ ալ դուրսի ֆիզիքական իրականութեան՝ քայքայուող քաղաքին։ Այդ երկու բեւեռներուն կամ հորիզոններուն միջեւ կայ ուրիշ իրականութիւն մը, հայ ժողովուրդը՝ իր անցեալ (ներ)ով ու իր կրկի՛ն անորոշ ներկայով եւ ապագայով.—

Հոս կայարան է
տեղ մը տատանող
կայունութեան եւ հեղուկ
վիճակներու միջեւ։

Հատորի առաջին քերթուածն իսկ կը հաստատէ ներկայութիւնը այն միաւորներուն, որոնք պիտի յարատեւեն գործին էջերուն մէջ, — գրողին «անձ»ը, Հայութիւնը, անոր «վայրը»։ Զուսպ «անձ»ը որ կը խօսի, իր ժողովուրդը կը փորձէ տեսնել յստակօրէն, առանց «ռոմանթիք» զգացականութեան եւ յետ-Սիամանթոյական սրտառուչ եւ հռետորական թռիչքներու. այդ ժողովուրդին կը խօսի հեղինակին դիմակը, երբ գրքի առաջին տողերուն մէջ կ'ըսէ.—

Հիմա կանգնած ես այստեղ
եւ չես գիտեր ինչ ընել։
Դուն՝ որ անձնաթուղթ չունիս
եւ կը կարծես
թէ ամէն մէկ ճայլափոխիդ
պիտի կեցնեն քեզ։

Այս «պարզ», անպաճոյճ տողերը խտացումի, մանրանկարչական շատ յաջող ճիգի մը արդիւնքն են։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ հմուտ երգահան-խմփոզիթէօրը յաճախ իր սէմֆոնիի առաջին մի քանի նօթերուն մէջ կուտայ ամբողջ աշխարհ մը, զոր կ'ընդլայնէ եւ կ'երանգաւորէ յաջորդող ամբողջ կտորը, նոյնպէս հոս (եւ ուրիշ մի քանի տողերու մէջ), պարզութեան զգեստին տակ Պէրպէրեան կուտայ իր «նիւթ»ը, այսինքն՝ զինք մտազբաղ պահող այն անձնական-պատմական-լեզուական երբորդուած իրականութիւնը, որ կ'ապրի այս գրքին մէջ։ Ժողովուրդը կանգնած է անորոշ, բաղադրուած անձերէ (որոնցմէ մէկն է բանաստեղծ-անձը) որոնք անձն-ա-թուղթ չունին. բայց անոնցմէ մէկը գոնէ, ինքը, բանաստեղծը, իր բառերը թուղթի յանձնելով պիտի ստեղծէ իր հոգւոյն անձնաթուղթը, անոր անձնականութեան թաքուն երաշխաւորումը, — դիպուածաւ չէ վերջապէս, որ գրքին վերջին տողերը կ'ոգեկոչեն ոչ միայն կորսուած Պէյրութը եւ անկէ առաջ կորսուած Հայաստանը, այլ նաեւ գիրքը, որ անոնց գոյութեան շարունակութեան մէկ վայրն է։ Այսպէս, գիրքը կը փակուի սա տողերով.

Քու մարմնին մէջ ծլարձակուած
անոնք ոստեր են կ'անին։
Անոնք կանաչ աչքեր են,
շրթունքներ են,
կռունկներ են,
երկինքներ են,
բառեր են։

Աններելին բանաստեղծի մը բառերը արագ կարդալ — անցնիլն է, մանաւա՛նդ կարճ քերթուածներու մէջ, ուր ամէն բառ հրաւէր մը՛ն է, իրականութեան մը թանձր եւ խիտ անտառները հետախուզելու։ Այդ ժողովուրդը որ «անձնաթուղթ չունի» (արդէն մէջբերուած տողերուն մէջ) կը շարունակէ իր թափառումը, երբեմն վհատելով, կարծելով թէ իւրաքանչիւր հանգրուանին պիտի կեցնեն զինք։ Բանաստեղծը կը զգայ այն վախը, որ կը մղէ իր ժողովուրդը թէ՛ թափառելու (տեղէ տեղ, քաղաքէ քաղաք, վայրէ վայր, մանաւանդ վայր-ենի մէկ վայրէ՝ դէպի ուրիշը)։ Միաժամանակ, բանաստեղծը իր ժողովուրդին փոխարէն կը զգայ այն խոր փափաքը՝ որ զայն կը մղէ յուսալու թէ օր մը պիտի կարենայ մնալ, հաստատուիլ, տեղաւորուիլ։ Արդէն այդ թափառման մղող վախի եւ մնալու փափաքի փոխ-յարաբերութիւններն են հայ ժողովուրդի պատմութեան ճանապարհը գծողները, —

Դուն՝ որ կը շրջիս
եւ կ'իջեւանես՝
անցորդի նման։
Դուն՝ որ օր մը,
Տիգրիսն ի վար իջած ես
նաւակներով ձմերուկէ։
Դուն՝ որ օր մը Վենետիկ,
Ամսթերտամ կամ Կալկաթա եղած ես,
եւ ատեն մը
իբրեւ կամուրջ մեկնած ես երկիր···

Քիչ մը խարխափող, նոյնիսկ ձախող են այս տողերէն ոմանք՝ իբր բանաստեղծութիւն, սակայն այն յղացքը՝ որ անոնց թափ կուտայ, կը ձեւէ բարձրորակ քերթուածագիրք մը, ուր «անձ» — «անց» երկուութիւնը բառախաղի պարզ հաճոյքներէն աւելին, շա՜տ աւելին կուտայ ընթերցողին։ Փակենք, Պէրպէրեանի «Քաւոր Պետրոս» կտորէն մէջբերելով. յիշել որ Րաֆֆիի ստեղծած տիպարը հերոս մը չէ, բայց եւ այնպէս հայկական մէկ իրականութիւնը բիւրեղացնող ներկայացուցիչ մը՛ն է, —

Ան տակաւին կը թափառի
երկրի բոլոր քաղաքները
եւ շարունակ
դիմակ, լեզու կը փոխէ,
. . . .
Քաւոր Պետրոս կը թափառի
երկրի բոլոր քաղաքներուն,
կը սպրդի սահմաններէն
անձնաթուղթերով հազար···
եւ շուքերու
բազմութեան մէջ
կ'անհետանայ։

Այս թափառական ժողովուրդը, որ յաճախ լեզու եւ երբեմն դիմակ կը փոխէ, որ երբեմն մէկի տեղ հազար անձնաթուղթ ունի եւ իր անձնականութիւնը կորսնցնելու վտանգին տակ է միշտ, դեռ յուսալու իրաւունք ունի, որովհետեւ իր յաճախ-արհամարհուած բանաստեղծներէն ոմանք կը յամառին գրել։ Ուրիշ նուիրեալներ կը յամառին հրատարակել անոնց գրածները, եւ, յուսալի է՝ դեռ ուրիշներ կը շարունակեն կարդալ զանոնք։

ԻՐԱՔՆ ԱՅՍՕՐ

Իրաք Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ձեւով մը կը յիշեցնէ Քորէան։ Արդարեւ, կը կառավարուի կարծր, երբեմն բիրտ խմբակով մը, որուն անդամները զօդուած են իրարու հետ։ Սակայն, նոյնիսկ այս ամրակուռ միջնաբերդին մէջ, նկատելի են «փոխանցիկ հիւանդութիւնները», որոնցմով վարակուած են Խորհ. Միութեան մերձ շրջագօտիին երկիրները Թուրքիայէն մինչեւ Պարսկաստան, Փաքիստան եւ Աֆղանիստան։ «Հիւանդութիւնը» կը ներկայացնէ խառնուրդ մը վարակիչ մանրէներու.— կրօնական ջերմեռանդութիւն, ցեղագրական բաժանումներ եւ մրցակցութիւններ իշխանութեան աթոռները գրաւելու։ Արդիւնքը տկար գոյավիճակ եւ, նոյնիսկ, քաոս կը ստեղծէ։

Իշխանութեան ներքին օղակը Իրաքի մէջ խուրձ կազմած ընտանիքի մը պատկերը կը պարզէ։ Նախագահը՝ Ահմէտ Հասան էլ-Պաքր, նախկին ուսուցիչ մը՛ն է Թաքրիթ քաղաքէն։ Երկրորդ անձնաւորութիւնը՝ փոխ-նախագահ Սատտամ Հիւսէյն, նոյնպէս Թաքրիթէն է։ Երրորդը՝ Ներքին նախարարը՝ Իզզատ Իպրահիմ, Տուարէն է, Թաքրիթին դէմ յանդիման գտնուող քաղաքէն — բաժնուած են Տիգրիս գետով — Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ատանա Խարի-Ալլահ փեսան է նախագահին։

Այս փոքր խմբակը իր հակակշռին տակ կը պահէ իշխանութիւնը Պաաս կուսակցութեան միջոցաւ։ Կուսակցութիւնը, խորհրդային երկիրներուն նման, իր կազմակերպական մեքենայով կը հսկէ երկրին քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային կեանքին վրայ։

Հակառակ այս հաստատուն խարիսխին, վարչակարգը անհանգստանալու պատճառներ ունի։ Երկու զօրագունդեր մնայուն կերպով կայք հաստատած են երկրին հիւսիսը՝ լեռնային շրջանները, Սուլէյմանիէի մօտ, պարսկական սահմանին մօտերը։ Հարաւը, սրբատեղի քաղաքներ նկատուող Քարպալա եւ Նաժաֆ, կրօնական բնոյթի ցոյցերու թիրախ կը դառնան։ Այցելուներ կը հաստատեն, թէ այաթոլլա Խոմէյնիի լուսանկարները կ'երեւան։

Ամբողջ երկրին մէջ խիստ հակակշիռ մը հաստատուած է Համայնավար կուսակցութեան վրայ։ Հակառակ այն իրողութեան, որ կուսակցութիւնը իր անդամներն ունի դահլիճին մէջ եւ մաս կը կազմէ Պաասի հետ Յառաջդիմական ճակատին, Համայնավար առաջնորդները կը հալածուին։ Կեդր. Կոմիտէի անդամներուն մեծ մասը հեռացած է երկրէն. կուսակցութեան օրաթերթին հրատարակութիւնը արգիլուած է ամիսով մը։ Տասնեակ մը սպաներ, համայնավար ըլլալու կասկածին ենթարկուելով ձերբակալուած են եւ այժմ հարցաքննուելու վրայ են։

Պաղտատի իշխանութեան գլուխ գտնուող խմբակին վախն այն է, որ «փոխանցիկ հիւանդութեամբ» կրնայ վարակուիլ երկիրը։ Սուլէյմանիէ կայք հաստատած զօրագունդերը պարզօրէն նախազգուշական միջոցներ են քիւրտ ազգայնական նոր շարժումը զսպելու համար։ Իրաքցիք պէտք է աչալուրջ գտնուին, որովհետեւ Թեհրանի իշխանութեան տկարացումին հետեւանքով, Պարսկաստանի Քիւրտերը վերստին յոյսեր կը սնուցանեն քրտական անկախ Պետութիւն մը հիմնելու ուղղութեամբ։

Քարպալա եւ Նաժաֆ քաղաքներուն մէջ Խոմէյնիի նկարներուն ցուցադրութիւնը եւ իշխանութեան հանդուրժողութիւնը կը բացատրուի այն իրողութեամբ, որ Իրաքի մահմետական բնակչութեան շուրջ 50 առ հարիւրը Շիի աղանդին կը պատկանի, հետեւաբար համակրութեամբ կը հետեւի Խոմէյնիի առաջադրութիւններուն։ Վարչակարգը, որ առաւելաբար հաստատուած է Սիւննի մահմետականներով եւ աւանդաբար այդ հատուածին կը պատկանի, բնականաբար, մտահոգուելու պատճառներ ունի։ Պարսկաստանի իրադարձութիւնները կրնան հոս եւս կրկնուիլ։

Համայնավարներուն դէմ կիրարկուող խիստ եւ բիրտ քաղաքականութիւնն ալ մասամբ կը բացատրուի այն իրողութեամբ, որ այս վերջինները իրենց ուժերը կը քաղեն Շիիներէն եւ Քիւրտերէն։ Որով պարբերական հալածանքներն ու ճնշումները ազդարարութեան մը բնոյթը կը ստանան՝ ներքին թէ արտաքին հասցէներով։ Նախ հասկցնել Իրաքի համայնավարներուն, թէ պէտք չէ մտածեն իշխանութեան գլուխ գալու մասին, ապա հասկցնել Մոսկուայի, թէ պէտք չէ միջամուխ ըլլայ Իրաքի հարցերուն։

Արտաքին տեսքով ամուր երեւցող Իրաքեան վարչակարգը, իր ներքին տագնապներն ունի, որոնք կրնան մօտ ապագային «Ջուրին երեսն» ելլել։

Թ. Ա. Թ.

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Շաբաթ, Մայիս 26ին, Պլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, հովանաւորութեամբ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի եւ մասնակցութեամբ Պլ. Օտտոյի, Սէն Լուի եւ Պոմոնի եկեղեցիներուն, տեղի ունեցաւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ ի յիշատակ Սարդարապատի մասնաւորապէս, եւ Մայիսեան ազատագրական պայքարներու հերոսներուն ընդհանրապէս։

Արարողութեան ներկայ էին Սարգիս Վրդ. Դաւիթեան հովուապետ Հայ Կաթողիկէ համայնքին, Եղիշէ խաչակիր Ա. Քհնյ. Փանոսեան՝ հոգեւոր հովիւ Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ — Մեսրոպ եկեղեցւոյ, հոգաբարձութեանց եւ միութեանց ներկայացուցիչներ։

Պատարագը մատոյց Շահան խաչակիր Քհնյ. Տէտէեան երգեցողութեամբ Պլ. Օտտոյի դպրաց դասին որուն կ'ընկերանար երգէհոնով փոքրիկն Հրանդ Գույումճեան։

Մակար Քհնյ. Նաճառեանի բանաւոր ուշացումի հետեւանքով, օրուան քարոզը տուաւ Եղիշէ խաչակիր Ա. Քհնյ. Փանոսեան բնաբան առնելով պատմիչ Եղիշէի խօսքերը՝ «Մահ ոչ իմացեալ մահ է, մահ իմացեալ անմահութիւն է»։ Զուգահեռ մը ընելով Վարդանանց պատերազմի հետ, Տէր Հայրը շեշտը դրաւ Սարդարապատի հերոսներու նահատակութեան վրայ յանուն ազգային իտէալներու, յանուն ազատութեան։ Անդրադարձաւ ժողովուրդի բոլոր խաւերէն բարձրացող վճռական կամքի արտայայտ

...ութեան վրայ, ընդգծելով յատկապէս ...նկարիչներուն եւ իր Գահակալին մասնակցութիւնը հայկական բանակին եւ ժողովուրդի կողքին: Եղիշէ Քհնյ. Մայիս 26էն անցաւ Մայիս 28, Հայ Պետականութեան վերականգնումին, ազատ եւ անկախ Հանրապետութեան իր պետական կառոյցով եւ անոր շարունակութիւնն եղող այսօրուան մեր հայրենիքին: Իր ...քարոզի աւարտին անգամ մը եւս վեր առաւ Սարդարապատի ճակատամարտի հերոսներուն խմացեալ մահը որոնք արձանագրեցին մեր պատմութեան ամէնէն պանծալի էջերէն մին:

Պատարագիչը, քահանաները եւ դպիրները Թափօրով, յաւարտ պատարագի ...ուղղուեցաւ եկեղեցւոյ բակը ուր զետեղուած է յուշաքար մը ծագումով Հայ Ֆրանսայի նախկին դիմադրականներու բարեկամութեան կողմէ նուիրուած՝ Հայ ռազմիկներուն եւ Հայ նահատակներուն: Հոս տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւնը որուն աւարտին Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանի անունով Կարօ Յովսէփեան յայտնեց շնորհակալութեան եւ գոհունակութեան խօսք բոլոր ներկաներուն, մասնակցող եկեղեցիներուն եւ քահանայ հայրերուն եւ մասնաւորապէս Պլ. Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ արժանաւոր հոգեւոր հովիւին՝ ...եան Քհնյ. Գույումճեանի: Կարօ Յովսէփեան անդրադառնալով օրուան խորհուրդին ըսաւ. « Ոգեկոչել Սարդարապատի հերոսամարտը կը նշանակէ ողջունել մեր ժամանակակից պատմութիւնը ու անոր ամէնէն բախտորոշ դէպքը որ եկաւ լուսաւորելու Հայոց պատմութեան դարերէ ի վեր խաւարամած հորիզոնը: Սարդարապատը եւ անոր յաջորդող օրերը, Մայիս 28, եւ հայ Պետականութեան վերականգնումը յաղթանակը եղաւ տիտանեան սերունդի մը որուն սրտին մէջ եռաց հայ արիւնը, որուն աչքերուն մէջ շողշողաց ու փայլատակեց հայ մշակոյթը: Այդ սերունդը եղաւ հայ ազատագրական պայքարներու աննահանջ առաջնորդը, ...ը հայ յեղափոխութեան: Շնորհիւ այդ սերունդին է որ Հայը վերագտաւ ...մը հող, կտոր մը հայրենիք ու իր ...զաւակներով եւ իր հանճարով կը շարունակէ գործել ու ստեղծագործել բսելու համար Ալիշանի բառերով՝ « Իմանան ազգեր թէ Հայք չեն անցեր »:

Այս պաշտօնական բաժինին յաջորդեց ...ընծայ մը եկեղեցւոյ բակը:

×

Արդար է շնորհաւորել Պլ. Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ հոգեւոր Հովիւը իրենց ջանքերուն համար:

Տարւոյս սկիզբէն ի վեր՝ Վարդանանց, Ապրիլ 24 եւ այժմ Սարդարապատ, երրորդ հանդիսութիւնն էր կը կատարուի համանուրութեամբ Ազգային Առաջնորդարանի եւ կազմակերպութեամբ յաջորդաբար Պոմոնի, Սէն Լուի եւ Պլ. Օտոյի եկեղեցիներուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ժխտուած կառոյցը՝ ՀԱՅ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

—— Օ ——

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ, ՓԱՐԻԶ, 1979 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7 – 11 ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ՝ ՍՈՐՊՈՆ – ՓԱՆԹԷՈՆ

Միլանօ 1978. Հայ Սփիւռքի ընկերային ու մշակութային կառոյցը:

Փարիզ 1979. Հայ Սփիւռքի մշակոյթի տնտեսական ենթակառոյցը: Մշակոյթը. գործառնութիւն կամ ընկերային իրականութիւն:

Համագումարը պիտի բացուի Սեպտեմբեր 7, ժամը 10ին, Փարիզի համալսարանը, քաղաքական հեղինակութիւններուն եւ մշակոյթի ներկայացուցիչներուն ներկայութեամբը:

— Համագումարի նիւթերէն առաջ, պիտի արտասանուի բարի գալուստի ճառը: Միլանոյի համագումարին արդիւնքներուն համադրութեան փորձ մը:

— Քննադատութիւններ, վիճարկումներն ու նուաճուած նպատակակէտները, նոր հորիզոնները:

— Հայ եւ այլ փոքրամասնութիւններու միջեւ միջյարաբերութիւններու, կամ յարաբերութեան պակասի հարցը:

1) Սեպտ. 7, ժամը 16ին պիտի սկսին նիստերը

— Հայ մշակոյթի ներկայ վիճակին վերլուծման սատարող նոր զեկուցումներ

— գաղափարական. ի խնդիր՝ ինքնութեան մը:

— փիլիսոփայական. նոր փիլիսոփայութեան մը հեռանկարները:

— գրականութիւն եւ բանաստեղծութիւն. վերանորոգումի մը կարելիութիւնը:

— երաժշտութիւն. վաճառորդութի՞ւն կամ թէ նպա՞ստ Սփիւռքի մէջ երաժշտական նոր մշակոյթի մը ստեղծման:

— Ճարտարապետութիւն. ճարտարապետական ծրագիրի մը արժէքը Սփիւռքի պայմաններուն մէջ:

— Գեղարուեստ. ի՞նչ կը նշանակէ գեղարուեստական ստեղծագործութիւնը:

— Հայաբանութիւն. մշակութային մեռելասիրութի՞ւն: Մտաւորականներն ու համայնքները. աւանդութիւն, նորարութիւն:

2) Սեպտ. 8, ժամը 9ին

— Հայ մշակոյթի փոխանցումի պայմանները.

— Ոչ-կրօնական հաստատութիւններ. գոց շրջանակնե՞ր, ընկերային ու մշակութային իրականութիւննե՞ր:

— Կրօնական հաստատութիւններ. այսօրուան ճահճացումին մէջ կա՞ն վերանորոգումի մը խոստումները:

— Հանդէսներ, պարբերականներ. հայրենակցական, նեղմիտ օրկաննե՞ր կամ թէ ճանաչողութեան գործիքներ (քանակական վերլուծում վերջին տարիներու ընթացքին լոյս տեսած գիրքերուն ու պարբերական հրատարակութիւններուն):

— Հայկական հրատարակչական աշխատանքը. ներկայ թիւն, կոտորակում եւ պատահականութիւն:

— Հայկական ներկայութիւնը ոչ-հայ հրատարակչատուներու մէջ. Փոլքլորը եւ լուսանցքայնութիւնը:

— Ռատիօ, հեռատեսիլ, թատրոն, սինեմա. համարկումի փորձ ու փորձութիւն:

Իր ճարտարարուեստական իրականութեան մէջ նկատի առնուած հայ մշակոյթի առաջին հաշուեկշիռի մը փորձը:

Կիրակի, Սեպտ. 9 — ազատ:

3) Երկուշաբթի, Սեպտ. 10, ժամը 9ին

Հայ Սփիւռքի մէջ այսօր՝ մշակութային ու տնտեսական կառոյցներու միջեւ փոխ- յարաբերութիւնը:

— Հաստատութիւններու ազդեցութիւնը: (Կիւլպէնկեան, Հ. Բ. Ը. Մ.):

— Կրօնական հաստատութիւններու ազատութիւնը:

— Անձնական նախաձեռնութիւններու ազդեցութիւնը:

4) Երեքշաբթի, Սեպտ. 11 ժամը 9ին

Վիճաբանութիւններ:

Համագումարին գլխաւոր նպատակները հետեւեալներն են.

— Նոր սերունդի մտաւորականներուն միջեւ աւելի խոր ծանօթացում մը:

— Հայ նոր մշակութային շարժումի մը հիմնաւորութեան կարելիութիւններուն հաստատումը:

— Մտցնել հայ մշակութային շարժումը փոքրամասնական խումբերու միջեւ հաղորդակցութեան ուժականութեան մէջ:

Մասնակցութեան պայմանները

— Զեկուցումներու հասկացողութիւնը դիւրացնելու նպատակով, համագումարին պաշտօնական լեզուն պիտի ըլլայ ֆրանսերէնը: Զեկուցումները կրնան նաեւ կարդացուիլ իտալերէն, անգլերէն եւ հայերէն, եւ այդ պարագային՝ պիտի յաջորդէ անոնց ֆրանսերէն լեզուով հակիրճ համադրոյթ մը:

— Մասնակցողները պարտին ներկայ ըլլալ բոլոր նիստերուն:

— Համագումարը բաց է բոլոր անոնց որոնք կը հետաքրքրուին նշուած հարցերով ու թեմաներով:

— Դրամական գետնի վրայ, համագումարը ինքնաբաւ է:

— Մասնակցութեան ծախքերը հետեւեալներն են. 200 ֆր. սովորական մասնակցութեան համար, 50 ֆր. ուսանողներու եւ թոշակաւորներու համար:

— Զեկուցումներն ու վիճաբանութիւնները յետագային պիտի հրատարակուին հատորով:

— Մասնակցութեան խնդրագիրները պէտք է հասնին ԻՔՈՄին 1979 Յունիս 30էն առաջ:

ICOM
5 Via Reina — 20133 MILANO

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱԼԱՆՍ
ՅԱԿՈԲ ԱՆՏՈՆԵԱՆ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Անցեալ Նոյեմբեր 26ին, Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ 25ամեակի տօնին առթիւ, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան կրծքանշանով եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կոնդակով կը պատուէր Յակոբ Անտոնեանը՝ նախկին նախագահ Վալանսի Հ. Բ. Ը. Մ.ի եւ ատենապետ Վալանսի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ շինութեան Յանձնախումբին:

Կաթողիկոսական կոնդակի յանձնումը տեղի ունեցաւ Մայիս 12ին, « Հիւսիսեան սրահ »ին մէջ, ներկայութեամբ Նարեկ խաչակիր Քհնյ. Վարդանեանի, Հայ Կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետ Գէորգ Վրդ. Զանոյեանի, Հոգաբարձութեան, Ազգ. Միութեան, Հ. Բ. Ը. Մ.ի նախագահներուն եւ զանազան միութեանց ներկայացուցիչներուն:

Ներկաներ խօսք առնելով գովքը հիւսեցին Յակոբ Անտոնեանի բարեմասնութիւններուն:

Մեծարեալը՝ յուզուած, շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան իր զգացումները արտայայտեց:

Խնդակցելով Յակոբ Անտոնեանի՝ մեծարանքին առթիւ, կը մաղթենք քաջառողջութիւն եւ կորով:

ԱՐՍԷՆ ՏԷՐ-ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՐԱԺԻՇՏԸ ԿԸ ՂԵԿԱՎԱՐԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԻՄՖՈՆԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Հայաստանի պետական սէնֆոնիք նուագախումբը տուած է երկու նուագահանդէս, ղեկավարութեամբ ամերիկացի երիտասարդ երաժիշտ Մարք Սթառի: Մեկնաբանուած են Հայտընի, Տըպիւսիի, Պարթոքի գործերը: Պրամսի դաշնակի թիւ 1 եւ Փրոքոֆիեւի թիւ 3 քոնչերթոները մեկնաբանած են Սվետլանա Նաւասարդեան եւ Մարինէ Աբրահամեան: Ամերիկացի ղեկավարը գնահատական խօսքերով արտայայտուած է Սվետլանա Նաւասարդեանի մասին, նշելով մեկնաբանական արուեստին մէջ անոր թեքնիքը, երաժշտական երկի նուրբ ընթերցումը:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929 – 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

Ու իր թեւերուն կառչած կանացի այդ ձեռնոցները յաջողելով վերջապէս զըսպել, անշարժեցնել, կը պատրաստուէր փակչիլ սրունքներուն ամբողջ ուժգնութեամբը, երբոր խօսք մը մէկէն զինքը կեցուց: Նէնէթ տղուն փարելէն ի վեր չէր զգլրած ձեռքերը անոր մարմնին վրայ պտըտցնելէ, բոլոր գրպանները դուրսէն խուզարկելէ, եւ հիմա կ'ըսէր.

— Վրադ չեն ապակիները, չես առեր զանոնք: Օ՜հ, ես վստահ էի... ես վըստահ էի որ այդպիսի բան մը պիտի չընես, անկարող ես դուն այդ արարքին, անանկ չէ՞, Փիէռօ... չէ՞ Փիէռօ... ըսէ՛ անցա՞ւ բարկութիւնդ, ալ նեղացած չե՞ս ինծի դէմ... Թող որ ալ հանգիստ սրտով մեկնիմ... այո՞, այո՞, մեկնի՞մ...

— Ի՞նչ, ի՞նչ, դեռ դուն կատա՞կ կը կարծես, դեռ կը վարանի՞ս հաւատալու եւ կ'ուզես անմիջապէս մեկնիլ զիս կրկին մայթին վրայ լքելո՞վ... բայց ես... ես երդուընցայ քեզ տառապեցնել, քեզ ցաւցընել, փճացնել քեզ, եւ ես... Օ՜հ մի կարծեր թէ պարկեշտութիւնս կամ սէրս է որ արգիլեց. մոռցայ պարզապէս... Սպասէ՛, վայրկեանի մը գործ է, մոռցայ պարզապէս...:

Եւ վազելով վերադարձաւ պանդոկ:

Երբոր մահճակալին տակ պահուած ապակին առնելով ցուցեց տղուն, Նէնէթը եռեւէն հասած էր արդէն: Ներս մտաւ ան, սենեակին դուռը գոցեց, կըղպեց ու բանալին առաւ: Երկուքը մնացին դէմ դէմի, անշարժ: Այս վերելքը քիչ մը շատ արագ էր եղած Ֆրանսուհիին համար որ կարմրեր էր եւ որուն կուրծքին ելեւէջները որոշ կերպով կը տեսնուէին: Ան պատրաստուեցաւ գըլխարկը գլխէն քաշել, բայց բարձրացող ձեռքը ինկաւ յանկարծ եւ մնաց կողն ի վար կախ, անշարժ: Նէնէթ գլուխը ցցեց ու իր բացուող աչքերուն էն լեցուն ակնարկը, լայնօրէն, առատօրէն ու դանդաղօրէն պտըտցուց սենեակին մէջ, մէկ անկիւնէն միւսը, մահճակալէն մինչեւ պատերը, լայնօրէն, դանդաղօրէն: Փիէռ չկրցաւ շարժում մը զսպել, երբոր ըմբռնեց իմաստը այդ ակնարկին որ իր շրջանակը կը վերագտնէր, որ վայրկեան մը գոնէ կը յուզուէր կարծես ի տես այն իրերուն, որոնց մտերմութեանը մէջ ապրեր էին օրեր, օրեր...:

Պահ մը:

Երիտասարդ կինը դանդաղօրէն յառաջացաւ քանի մը քայլ ու ակնարկը մերկ պատին ըսաւ.

— Ո՞ւր են իմ լուսանկարներս...

Այդքան դժուարութեամբ Նէնէթին ձեւաւորած այդ բառէն իր վերջալուսային խորհուրդը կորսնցուց, երբոր տղան հայութիւն մը արձակելու շեշտով պոռաց.— « Դերասա՛ն »: Ցեռոյ գլխարկը քաշեց յօնքին վրայ, ապակին թուղթի կտորի մը մէջ փաթթելով տեղաւորեց գրպանը, մօտեցաւ կնոջ ու ըսաւ.

— Եւ հիմա, տուր սա բանալին:

— Երբե՛ք:

— Գիտես թէ կրնամ առնել եթէ ուզեմ. տո՛ւր սա:

— Երբե՛ք:

— Հէ՞, երբե՞ք, երբե՞ք. ըսել է զիս իմ սենեակիս մէջ բանտարկե՞լ է միտքդ, զիս լռութեան դատապարտելու միակ միջոցդ ա՞յդ է... Մի՛ սխալեր զիս. գիտես թէ քեզմէ ուժով եմ. տո՛ւր:

— Երբեք, պիտի չհամարձակիս:

— Պիտի չհամարձակի՞մ, պիտի չհամարձակի՞մ վրադ բռնանալ... Ե՞ս... Լա՛ւ, շատ լաւ... նայէ կրնա՞մ պանդոկատէր վեր կանչել թէ ոչ:

— Ոչ, Փիէռ, չեմ ձգեր... ձեմ ձգեր...

— Մի մոռնար որ Հայ եմ. գիտես յամառ ըլլալս, բայց չես գիտեր թէ մենք որքան ոխակալ ենք, աններող ենք: Ըսի թէ պիտի երթամ եւ պիտի երթամ:

(48 – շար.)

SOIREE ARTISTIQUE

Organisé par la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville
LE VENDREDI 15 JUIN à 20 h. 45 Salle des Fêtes, 22 rue Voltaire, Alfortville

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան, Ուրբաթ, Յունիս 15 ժամը 20·45ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահը՝ 22 Ռիւ Վոլթէր, մաս–նակցութեամբ Իսիի հայ եկեղեցւոյ Անի երգչախումբին ղեկավարութեամբ՝

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

էլիզ Յովհաննէսեան (Երգ), Անահիտ Զապունեան (արտասանութիւն), ինչպէս նաեւ Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան «Արելեան» Թատերախումբը, որ կը ներկայա–ցնէ Նշան Պէշիքթաշլեանի

«ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ»Ը

կատակերգութիւն մէկ արար
Բեմադրութիւն՝ Ռուբէն Յովակիմեանի

Vente des billets : Ets. PHILIPS (378-09-66) — Café PHILIPPE — Station SHELL — Librairie PALOUYAN et MCA, Rue Bleue
Entrée : 25 F., Etudiants : 10 F.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Երանուհի Թիւթիւնճեանի յիշատակին (մեռած Քլամար, Ապրիլ 23) Փենսիլվանիայէն, Տէր եւ Տիկին Ալէն եւ Փէնի Զաքեան 200 Փր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

Տիկին Պերճուհի – Մարի Թէճիրեանի յիշատակին կ'ըլլան հետեւեալ նուէր–ները·—

Տէր եւ Տիկին Արսէն Թէճիրեան 200ա–կան Մարսէյլի Մշ· Տան, Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ, Պլ· Օտոյի Ս· Յակոբ եկե–ղեցւոյ, Լա Սիոթայի Հայ Բարեգործա–կան Միութեան, Լա Սիոթայի հայկական դպրոցին:

Պ· Մեսրոպ Մարթայեան 50 Փր· «Յա–ռաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Մարնոս Ղուկաս–եան 200 Փր· «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Նշան Սայրին 200 Փր· Դպրոցասէրին:

Տէր եւ Տիկ· Ժիրայր Տէրտէրեան 200 կապ· Խաչի կայանին:

Տէր եւ Տիկ· Խաչիկ Խանթեմուրեան 200 Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբին:

Տէր եւ Տիկ· Պարգեւ Ասլանեան (Պո–լիս) 200 Սէն Ռաֆայէլի հայկ· Հոմին, Պ· Վարուժան Սայրին 200 Սամուէլ Մու–րատեան վարժարանին (ստանալ «Յա–ռաջէն»):

Տէր եւ Տիկ· Թաթուլ Մոսիկեան (Պո–լիս) 200 Սէն–Սիռ սիւռ Մէռի Սփորթինկ–քլէօպին, Տէր եւ Տիկ· Արթին Պալ (Պո–լիս) 200 Սէն – Սիռի եկեղեցիին: Տէր եւ Տիկ· Արեւ Սայրին (Պոլիս) 200 Սէն – Սիռի Սփորթինկ–քլէօպին, Տէր եւ Տիկ· Պարգեւ Սայրին 200 Սէն – Սիռի եկեղե–ցիին:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կապ· Խաչի միօրեայ դպրոցի հանդէսը Կիրակի, Յունիս 17, ժամը 15ին, տեղ–ւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Աշակերտաց կողմէ կը ներկայացուին պար, երգ եւ արտասանութիւններ, ղե–կավարութեամբ երէցկին Ս· Նաճարեանի

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր ծնողք–ներն ու համակիրները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք· Եկեղեցւոյ Ազգ· Միութեան վարչութիւնը շնորհակալու–թեամբ ստացած է հետեւեալ գումար–ները·— Սեւան Փեհլիվանեանի մկրտու–թեան առթիւ Տիկ· Ա· Փեհլիվանեան 200, Տէր եւ Տիկ· Ժ· Աճէմեան 200, Պր· Ա· Տարագճեան 100: Դաւիթ Եպս· Սահակ–եան 500 դպրոցին Ար· Պահատուրեան 500 դպրոցին: Պր· Ս· Սարեան, այրի Տիկ· Ն· Փաչիկեան, Յ· Յարութիւնեան ընտանիք եւ Ա· Ներկիզեան 500ական ե–կեղեցիին, Տիկ· Մ· Պապաօղլու եւ Ճ· Պահատուրեան 500 Աղք·ին: Տիկիններ Գ· Ոսկերիչեան եւ Լ· Յովհաննէսեան 300ական: Ա·Դանիէլեան 100ական եկեղե–ցիին եւ Աղք·ին: Վ· Գիթապճեան 100ա–կան եկեղ·ին եւ դպրոցին: Մ· Մկրտիչ–եան 240, Ե· Յովհաննէսեան 100: Տի–կիններ Պօղուքլեան, Ապաճեան, Գարա–գիւլահեան, Ն· Օպողեան, Է· Քիլիճեան եւ Լ· Սահաթէլեան 100ական: Տէր եւ Տիկ· Ա· Տէփոյեան, Տէր եւ Տիկ· Ն· Նահապետեան 100ական: Տէր եւ Տիկ· Մակէսեան 50, Յակոբեան ընտանիք 40 եւ Տիկ· Գըլըճեան 40 Փր·:

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
77, Rue Lafayette — 75009 Paris

BOURSES d'Enseignement Superieur

1979 - 1980

Premières demandes de bourse

Les élèves ou les étudiants désirant bénéficier de l'aide de l'A.A.A.S. en vue de poursuivre des études en France dans l'enseignement supérieur (Université, Grandes Ecoles, classe préparatoire aux grandes Ecoles, classe de techniciens supérieurs) doivent obligatoirement constituer un dossier complet de demande de bourse d'enseignement supérieur.

Les imprimés sont à retirer directement au siège de l'A.A.A.S.

Demandes de renouvellement de bourse

Il est rappelé aux intéressés que les bourses d'enseignement supérieur sont attribuées pour une seule année.

Les boursiers d'enseignement supérieur qui ont bénéficié d'une bourse ou d'une aide A.A.A.S. doivent constituer un nouveau dossier et le déposer au Siège.

Dates de dépôt des dossiers

Les dossiers de première demande et les dossiers de demande de renouvellement doivent être remis au Siège de l'A.A.A.S

Il est de l'intérêt des candidats de déposer ce dossier avant le 15 Juillet 1979.

Les bureaux du Siège sont ouverts tous les jours saauf Dimanche et fêtes de 9 à 12 h. et de 14 à 1 7h.

A.A.A.S.
COMMISSION DES BOURSES
ՆՈՐ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Նախագահութեամբ՝ հայրենակից
Տիկին ԼԻՒՍԻ ԱՇՃԵԱՆԻ

Կիրակի, Յունիս 10, ժամը 13ին, Հ· Բ· Ը· Մ·ի «Ալեք Մանուկեան» սրահը
118, Rue de Courcelles, 75017 Paris

Կը խօսի՝ Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր· Միութեան փոխ–նախագահ ՎԱՀՐԱՄ ՄՈՍՏԻՋԵԱՆ:

Հաճելի գեղարուեստական բաժին, Օր· Անահիտ Սվաճեանի եւ Պ· Միհրան Էլ–մայեանի սիրայօժար մասնակցութեամբ: Արտասանութիւններ եւ կեսարական ա–նէքթոտներ:

Ծախսերու մասնակցութիւն 70 փ·

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
Գ· Սաատէթեան 887·99·06
Յ· Վէզիրեան 780·82·58

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հարաւ· Ֆրանսայի Թեմի Ազգ· Առաջ–նորդարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Մաքրուհի Մրն–տոտեանի մահուան առթիւ·—

Տէր եւ Տիկ· Կարապետ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկ· Միքայէլ Ճանիկեան 100ա–կան Փր·, Ծալճեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկ· Սեպուհ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկ· Ժանօ Յովհաննէսեան 50ական:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍ. ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Երեքշաբթի, Յունիս 12, ժամը 14·45էն 16·40ի ընթացքին՝ Վենետիկի Մխիթարեանները:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Տեսչութիւնը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ՝ որ շնորհիւ խումբ մը ազգանուէր նախկին աշակերտներու զոհողութեան, վարժարանի մէջ 40 կիսաքոշակ աշակերտի տեղ կը տրա–մադրուի (գիշերօթիկ կամ ցերեկօ–թիկ), 1979 – 1980 ուսումնական տարիէն սկսեալ:

Ֆրանսահայ գաղութի տնտեսա–պէս չափաւոր ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն օգտուիլ այս նպաստէն, եւ կիսաթոշակ արձանագրել զաւակ իրենց զաւակները, փութով դիմեն Տեսչութեան:

ՄԻԱԿ ՊԱՅՄԱՆ·— Ներկայացող թեկնածուները պէտք է ըլլան բարե–բեկիրթ, ազգասէր, աշխատասէր:

Collège Arménien Samuel-Moorat
26, Rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 534-68-28

Հ. Բ. Ը. Մ. - ՎԱԼԱՆՍ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ե· ՀԻՒՍԻՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ 16 եւ Կիրակի 17 Յունիս, ներ–կայութեամբ Հ· Բ· Ը· Միութեան ցկեանս նախագահ Պ· Ա· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ, Զուի–ցերական Ընկերութեան պատուակալ վա–րիչ – պատուիրակ Պ· Ա· ՋԱՄՔԻՐԹԷՆԻ, Ֆրանսայի Շրջ· Յանձնաժողովի նախա–գահ Պր· Ն· ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆԻ եւ Միու–թեան Եւրոպայի իրաւական խորհրդական Մէթր Շ· ՍԵՒՅՕՆՔԵԱՆԻ:

Շաբաթ, 16 Յունիս ժամը 21ին

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ Բացառիկ Երեկոյթ

Վալանսի Սալ տէ Ֆէթին մէջ, ելոյթ կ'ունենայ Փարիզէն յատկապէս հրաւիր–ուած ՆԱՒԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ, 40 արուեստագէտներու մասնակցութեամբ:

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել տոմ–սերը:

Կիրակի, Յունիս 17, առաւօտուն պա–տարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, բա–րերար Ե· Հիւսիսեանի յիշատակին:

Կէսօրուան ժամը 12·30ին ՇՔԵՂ ՃԱՇ Ե· ՀԻՒՍԻՍԵԱՆ սրահին մէջ:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալուն, կը խնդրուի կանխաւ արձանագրուիլ Հ· Բ· Ը· Միութեան անդամներուն մօտ, մին–չեւ Յունիս 12:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Բարձր հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կաթող· Պատուիրակ Արեւմտ· Եւրոպայի Հայոց եւ Առաջնորդ Փարիզի

Յունիս 17, Կիրակի, վարժարանին մէջ ժամը 13էն սկսեալ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇ — ՎԱՃԱՌՔ — ԽԱՂԵՐ

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

OPTIMA Tours

ARMÉNIE 1979

CETTE ANNEE 4 FORMULES : CALENDRIER

Première Formule = 12 jours.
2 jours MOSCOU — Aller-Retour.
10 jours EREVAN

Deuxième Formule = 14 jours
2 jours MOSCOU
12 jours EREVAN
13 au 26 JUILLET
20 Juillet au 02 Août
03 au 16 Août
07 au 20 Septembre

Troisième Formule = 16 jours :
2 jours MOSCOU
14 jours EREVAN
27 Juillet au 11 Août
03 au 18 Août
24 Août au 08 Septembre
31 Août au 15 Septembre

Quatrième Formule = 13 jours
MOSCOU - ARMENIE
GEORGIE - LENINGRAD
18 au 30 Mai
13 au 25 Juillet
24 Août au 5 Septembre

Avec logements hôtels première classe (Arménia ou Ani à Erévan) pension complète — excursions quotidiennes. — Cette année de nombreuses et *nouvelles excursions*

Tous nos groupes sont accompagnés par des spécialistes.
(*Pour inscription par groupes de* 10, *nous consulter*).

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

Sonia Coumryantz
OPTIMA Tours
75003 PARIS

67, rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)
Telex : 211 324 F.

à LYON :
Madame Giselle BOUDOYAN
Maison de la Culture Arménienne
15 rue du 24 Avril 1915
DECINES :

PERMANENCE : Le Samedi matin de 10 h. à 12 heures
(Tél : 49-42-97)
tous les jours : Tél. 49-52-23

MARSEILLE : M. GREGOIRE YAVERIAN c/o AGENCE A. T. V.
32 ,Allée Léon Gambetta — 13000 MARSEILLE — Tél. : 95-91-27

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
12
MARDI
12 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա — Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ — 140 Ֆ.
Արտասահման — Տար. 300 Ֆ. Հատը — 1 Ֆ. 80

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.400 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE — No 14.400

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱ

ԳԼԽԱՒՈՐ ՅԱՏԿԱՆՇԱԿԱՆԸ՝

ՁԵՌՆՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ՝ 40 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԿԵՐԸ՝ ԿԵԴՐՈՆ–ԱՋ

— O —

Հինգշաբթի եւ Կիրակի Եւրոպայի ինը երկիրներուն մէջ տեղի ունեցան Խորհրդարանի ընտրութիւնները։ Պարզուած առաջին պատկերն այն է որ մասնաւոր խանդավառութիւն մը չէ ստեղծուած եւ ձեռնպահութիւնը ցոյց կուտայ ընդհանուր անտարբերութիւն մը, բացի Իտալիայէն, ուր մասնակցութիւնը հասած է 85 առ հարիւրի, ինչ որ գրական երեւոյթ մըն է, երկրի մը համար, որ դեռ 15 օր առաջ արդէն քուէարկութեան հարց ունէր։

Ամէնէն անտարբերն է՝ Մեծն Բրիտանիա, ուր մասնակցութիւնը միայն 30 առ հարիւրի կը հասնէր եւ այնքան խոր է այդ անտարբերութիւնը, որ նոյնիսկ Շարաթ գիշեր քուէհաշիւը կէս ձգած, գացած պառկած են։

Ֆրանսայի մէջ, Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, արդիւնքները հետեւեալ պատկերը կը պարզէին.—

Իւ. Տէ. Էֆ., Տիկին Սիմոնն Վէյլի գլխաւորած ցանկ ձայներու 27ուկէս առ հարիւրը ստացաւ, ինչ որ նախատեսուածէն քիչ մը պակաս է բայց մասնաւոր բան մը չի նշանակեր։ Այս համեմատութիւնը կը համապատասխանէ շուրջ 26 աթոռի։ Ընկերվարական կուսակցութիւնը չունեցաւ ակնկալուած յաջողութիւնը եւ Միթերան միայն 23 առ հարիւրի կը հասնի իր ետին ունենալով համայնավար կուսակցութիւնը 20ուկէս առ հարիւրով, բացայայտ տեղքայլէն ալ աւելի անդին երթալով, այսինքն որոշ նահանջ մը արձանագրելով։ Շիրաք կըրնայ անչուշտ դաս մը քաղել, քանի որ չորս «մեծերուն» վերջինն է հազիւ 16 առ հարիւրով այսինքն 14 — 15 աթոռ։ Կարելի է մօտաւորապէս ըսել թէ 81 երեսփոխանները կը բաժնուին հետեւեալ ձեւով՝ Սիմոնն Վէյլի՝ 26, Միթերան՝ 22, Մարշէ 18, Շիրաք 15։ Այս չորս մեծերուն կը յաջորդեն պզտիկ ցանկերը, որոնցմէ ոչ մէկը ձայներու 5 առ հարիւրի կը հասնի, կարենալ աթոռ մը ունենալու համար։ Հետաքրքրական է սակայն, որ ամէնէն մօտեցողը՝ Ֆերնէքսի ցանկն է (էքոլոժի) որ 4,42ի կը հասնի իսկ Ժ. Ժ. Սերվան — Շրէպէր հաւանաբար ամէնէն ծանր դասը կ'առնէ Ֆր. Ժիրոււի հետ, 1,7 միայն ստանալով։ Տրոցկիստները (Կրիվին — Լակիյէ) 3,11ի կը հասնին։

Դեռ միւս երկիրներուն ալ վերջնական արդիւնքները չկան բայց ամէն կողմ ընկերվարականները տեղքայլ կ'ընեն։ Իտալիոյ մէջ՝ Դեմօ — Քրիսթիանին, Անգլիոյ մէջ՝ Պահպանողականները, նոյնը՝ Գերմանիա, ինչ որ ըստ նախատեսութեանց Խորհրդարանի 410 աթոռներուն 234ը կուտայ կեդրոն–աջին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՓԱՍԼԱՆ ԹԻՒՐՔԷՇ միաձայնութեամբ նախագահ վերընտրուեցաւ Ազգայնական Գործունէութիւն կուսակցութեան (Միլլի Հարէքէթ)։ Համագումարին փակման խօսած ճառին մէջ չէշտեց իր կուսակցութեան վճռական նպատակը 3 միլիոն ձայն ձեռք ձգելու 1981ի ընտրութիւններուն։ 1977ին մէկ միլիոն էր միայն։

ՊԱՊԸ Վատիկան վերադարձաւ բաւական նեղը գնելէ ետք լեհ իշխանութիւնները, իր ինը օրուան այցելութիւնով։ Վերջին պատարագին ներկայ եղած են երկու միլիոն հոգի։ Պետական անձնաւորութիւն մը, որուն անունը չի տրուիր, յայտարարած է թէ 1945էն ի վեր ինչ որ ըրած են պէտք է ծայրէն սկսին։ Արդարեւ Յովհ. Պօղոս Բ. ոչ մէկ բառ ծամծմած է։ Օրինակ Քրաքովիի մէջ ըսած է՝ Ռուսերը հարկ եղած արագութեամբ չեն եկած Վարշաւան ազատագրելու, թէ Արեւելեան Եւրոպայի պատմութիւնը քրիստոնէութեան մը պատմութիւնն է եւ թէ հիմնականը՝ ազգին գերիշխանութիւնն է, որ աւելի տեւական իրականութիւն մըն է քան որեւէ ժամանակաւոր Պետութիւն կամ վարչակարգ։ Ճառին պաշտօնական գրաւոր մասէն անդին ալ, յուզուած յանկարծ բացագանչած է «Բացէ՛ք սահմանները» ու եզրափակած արցունքոտ աչքերով «Մնաս բարով ծննդավայրս Լեհաստան, քեզ կը տեսնեմ վերջին անգամն ըլլալով»։

ՊԱՐՍԻՑ Շահը Պահամաներէն Մեքսիքա հասած է, որ այն սակաւաթիւ երկիրներէն մէկն է, որ զբօսաշրջիկի վիզա մը տուած էր, հակառակ եղած ընդդիմութեան։ Կարելի է անշուշտ երկար խորհրդածել Շահին «բարեկամներուն» մասին, որոնք այնքան շատ էին, դեռ քանի մը ամիս առաջ եւ որոնք անոնմն անգամ մոռցած կը թուին ըլլալ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ վեց հոգի սպաննուած են շաբաթավերջի ընթացքին, բոլորն ալ քաղաքական դրդապատճառներով։ Սեւ ծովի ափին, Օրտուի մէջ արագահարուածով զինուած արձակաղէն մը կրակ բացաւ հանրակառքի մը կայարանին վրայ եւ երկու ճամբորդ սպաննեց։ Մանիսայի մէջ Թուրք Աշխատաւորներու Մարքսական կուսակցութեան վարիչներէն մէկը աջակողմեաններու կողմէ ահաբեկուած է՝ փողոցին վրայ։ Ուսուցիչ մը, որուն քաղաքական հակումները յստակ չեն, սպաննուած է Պոլսոյ մայթերուն վրայ։ Ատանայի մէջ ձախակողմեան աշխատաւոր մը եւ Կարսի մէջ ձախակողմեան պատանի ուսանող մը զոհ գացած են անծանօթներու (կ'ենթադրուի աջակողմեան ահաբեկիչներու) փամփուշտներուն։

ԹԵՆԻՍԻ Ֆրանսայի միջազգային ախոյենութիւնը շահեցաւ Պորկ ինչպէս կ'ակընկալուէր հակառակ անոր, որ Փարակուեցի Փեչչի բաւական դժուար դարձուց Շուէտացիին յաղթանակը։

ՄԱՆԻ 24 ԺԱՄԵՐԸ շահեցան Լուտվիկ — Ուիթինկթըն Փորշի վրայ։ Ամերիկացի դերասանը՝ Փօլ Նիւմըն՝ երկրորդ տեղը գրաւեց, նաեւ Փորշի վրայ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ Տէռ Շփիկըլի համաձայն, Ամին Տատա իր քառասուն կինեբով եւ քանի զաւակներով Լիբիա ապաստանած է եւ որովհետեւ մէկ սանթիմ չունի, ամբողջովին «բեռ է» Քատաֆիի վրայ։

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՐՈԶԸ՝ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Յունիս 10, վերջին «ֆրանսահայ» Կիրակին էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որ Էջմիածին վերադարձաւ Յունիս 11ին, Երկուշաբթի ժամը 14ին։

Կիրակի առտու, Վազգէն Կաթողիկոս, որուն կ'ընկերանային իր զաւազանակիրը, Սերովբէ Արք., Գիւտ Եպիսկ. եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի ցկեանս նախագահ՝ Պ. Ալեք Մանուկեան հասան Շաւիլ, ուր յատուկ պատարագի քարոզեց իբրեւ բնաբան առնելով՝ Սէրը։ Արարողութեան ներկայ էին Շաւիլի քաղաքապետը, շըրջանի խորհրդատուն, Քլօտ Լապէ, նախկին նախարար՝ Անտրէ Ֆոսէ։

Արարողութեան աւարտին տեղւոյն հոգեւոր հովիւը Ղեւոնդ Քհնյ. քանի մը խօսք արտասանեց, ապա խօսք առաւ Հոգաբարձութեան նախագահ՝ Պ. Պարոնեան, որ Կաթողիկոսին նուիրեց թէյի բաժակ մը (Սեւր)։ Քանի մը խօսք արտասանեց (ֆրանսերէն) Գրիգոր Փափազեան յայտնելով որ մեր կրկնակ (ֆրանսական եւ հայկական) պատկանելութիւնը մասնաւոր որեւէ դժուարութիւն կը ստեղծէ մեր սերունդին համար։ Յանուն Նահանգապետին (որ ընտրութեանց պատճառով չէր կրցած ներկայ ըլլալ) խօսք առաւ Շաւիլի քաղաքապետը, ապա կրկին խօսեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որուն խօսքերը ֆրանսերէնի թարգմանեց Գր. Փափազեան, թէեւ իր խօսքին վերջաւորութեան, Վազգէն Կաթողիկոս քանի մը խօսք ալ ըրաւ ֆրանսերէն։ Ներկայ Ֆրանսացի պաշտօնական անձնաւորութիւնները մեծ տպաւորութեան կրեցին այս արարողութենէն եւ անգամ մը եւս գնահատեցին Հայերու «ընտանեկան ոգին»։ Կաթողիկոսը, իր շքախումբով, Շաւիլէն մեկնեցաւ ժամը 13.20ին։

×

Նոյն առաւօտը Փարիզի Ս. Յովհ. Մըկրտիչ եկեղեցին պատարագեց Վրաստանի Հայոց առաջնորդ Գէորգ Եպիսկ. Սերայտարեան եւ քարոզեց Շահէ Արք.։

Իր քարոզին մէջ, Երուսաղէմի ժառանգաւորացի վերատեսուչը պերճախօս ներշնչումով խօսեցաւ յարութեան մասին, ծանրանալու համար վերջին մասին մէջ Հնչակեան քսան նահատակներու վըրայ, անոնց միացնելով նաեւ ազգ. գործիչ՝ Հրանտ — Սամուէլի ոգեկոչումը։ Յիշենք թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր ի յիշատակ 1915ի Պայազիտի հրապարակը կախաղան հանուած քսան Հնչակեաններու, ինչպէս նաեւ Հրանտ — Սամուէլի (մահուան Բ. տարելից)։

Շահէ Արք. Աճէմեան ոգեկոչելով Հընչակեան նահատակներու եւ Հայ Դատի նուիրեալ՝ Հրանտ — Սամուէլի յիշատակը, ընթացիկ քարոզէն անցաւ ազգային հարցերու ու կեդրոնացաւ մեր կորսուած հողերուն, հայրենիքին վրայ, ցաւ յայտնելով որ այսօրուան մեր վերածնած Հայաստանի մայրաքաղաք՝ Երեւանի լոյսերը դեռ չեն լուսաւորեր Վարագայ վանքը, Աղթամար, Անի։ Շահէ Արք.ի խօսքերը խորապէս տպաւորեցին ներկաները։

Արարողութեան կը մասնակցէր նաեւ Հիւսիսային Ամերիկայի առաջնորդ՝ Թորգոմ Արք.։

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունիս 5–7)

ԵՈՒՐԻԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԻՇԸ

Եուրիկ Վարդանեան Լենինականի մէջ մասնակցած է Նելսոն Ստեփանեանի յիշատակին նուիրուած ծանրաբարձութեան համամիութենական մրցումներուն եւ երկու նոր մրցանիշներ հաստատած։ 82,5 քիլօ դասակարգին մէջ ալ հրած է 212,5 քիլօ եւ երկու քիլոյով բարելաւած իր իսկ մրցանիշը, իսկ երկամարտի մէջ 382,5 քիլօ բարձրացնելով Եուրիկ Վարդանեան 2,5 քիլոյով գերազանցած է Եւրոպայի նոր ախոյեան՝ պուլկարացի Բ. Բլագոյեւի մրցանիշը։

×

ԽՈՋՆԱՎԱՐՑԻՆԵՐԸ ՏՕՆԱԾ ԵՆ ԻՐԵՆՑ ՀԱՄԱԳԻՒՂԱՑԻԻՆ 125ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Խոզնավար լեռնային գիւղի բնակիչները միասնաբար նշած են իրենց համագիւղացի Հայրապետ Սարգսեանի ծննդեան 125րդ տարեդարձը։ Հայ ծերունին լաւ յիշողութիւն ունի, պահած է տեսողութիւնը եւ շատ շարժունակ է։ 125ամեայ նահապետը հաճոյքով կ'աշխատի տնամերձ հողին վրայ, երբեմն ալ որսի կ'երթայ։ Հայրապետ Սարգսեան Հայաստանի 6000 երկարակեացներէն մէկն է։

×

ԲՐՈՒՏԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՄԷՋ

Դարերու խորքերէն եկող ժողովրդական արհեստագործութեան հնագոյն ճիւղերէն մէկը՝ բրուտագործութիւնը կը վերածնի Զանգեզուրի մէջ։ Գորիսի մշակոյթի տան կից ստեղծուած է յատուկ աշխատանոց մը, ուր աւանդական եղանակներով կը պատրաստուին ջնարակուած նախշազարդ սպասներ, սկահակներ, գեղարուեստական այլ առարկաներ։

×

ՀԱՅԿ. ԺՈՂՈՎՐԴ. ԵՐԳԵՐՈՒ ՀԱՏՈՐ ՄԸ ԼԻԹՈՒԱՆԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Վիլնիւսի «Վագա» հրատարակչականը «Ծիծեռնակ» խորագրով, հայկական ժողովրդական բանահիւսական երգերու փունջ մը լոյս ընծայած է։ Հատորին մէջ տեղ գտած են «Գարուն եկաւ», «Կռունկ», «Ծիծեռնակ», «Մանուկն ու առուակը» եւ այլ ժողովրդական երգեր։ Գիրքը կազմած է Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկի բանահիւսութեան բաժնի վարիչ Ա. Նազինեան։ Թարգմանութիւնը կատարած է Պ. Պալիոնիս. նկարչական ձեւաւորումը՝ Պ. Զայկինի։

ՀԻՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՁԵՒԵՐ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՊԱԳԱՆ

— o —

Ա.

ԽՄԲ. — Վահան Տոտոմեանցի նուիրուած յօդուածաշարքին առթիւ («Յառաջ» Մայիս 9 եւ 10), Պոլսոյ « Ճակատամարտ »ի 1920 Փետր. 1ի թիւէն քաղելով, կը ներկայացնենք անուանի դէմքին « Տնտեսական Հայաստան » աշխատասիրութեան եզրափակիչ գլուխը: Թարգմանողը, որ Ա. Ս. սկզբնատառերը գետեղած է, կարճ ծանօթագրութեամբ մը յիշած է, թէ տուեալ հատուածը տպուած է Պիւլըթէն Բօօփերաթիվ էնթերնասիոնալ ամսաթերթին մէջ՝ խմբագրութեան հետեւեալ ծանօթագրութեամբ. —

Տոտոմեանց, քաղաքական տնտեսութեան հռչակաւոր փրոֆեսէօրը, որ Ռուսիոյ մէջ համագործակցութեան անխոնջ առաքեալն է եղած, ծագումով Հայ է: Ան Իտալիոյ մէջ հրատարակեց « Տընտեսական Հայաստան » անունով գործ մը, ուր ի վեր կը հանէ Հայաստանի տնտեսական կարեւորութիւնը եւ անոր ժողովուրդին աշխատութեան եւ մտացիութեան լուրջ յատկութիւնները: Ան կը թուէ հրաշալի հարստութիւնները այն երկրին, որ, ըստ ամենահին աւանդութեան, մարդկութեան օրօրոցը եղած է: վերջապէս ան կը շեշտէ այս երկրին տնտեսական մեծ ապագան, երբ ազատի բոյլ, ծոյլ եւ շահախնդիր Թուրքին վարչութենէն, որուն ձեռքը, իր հպած ամէն բանը կը պղծէ եւ կ'ամլացնէ:

Այս գործին փայլ կուտայ մեծայարգ եւ մեծանուն Լուիճի Լուծաթթիի մէկ յառաջաբանը, որուն ձօնուած է գիրքը, իբր Համագործակցութեան առաքեալին եւ ճնշուած ազգերու մեծ պաշտպանին: Ստորեւ կը հրատարակենք վերջին գլուխը:

×

Հայաստանի տնտեսական ապագային մանրամասնութիւններուն մէջ մտնելէ առաջ, քննենք թէ Հայերը ինչ կրնան ընել տնտեսական կազմակերպութեան տեսակէտով: Չխօսինք անոնց արդիւնագործական եւ առեւտրական յատկութիւններուն մասին, որոնք ի յայտ եկած են Ռուսիոյ, Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի մէջ. սահմանափակուինք անոնց Կովկասի մէջ ցոյց տուած գործունէութեան մէջ: Հոն, ոչ միայն քարիւղի արդիւնաբերութեան մեծագոյն մասը անոնց մի - ջոցաւ ձեռք կը ձգուի, այլեւ ձուկի եւ պտուղի պահածոներու, ամէնէն կարեւոր հաստատութիւնները, կաշիի եւ ծըխախոտի գործարանները անոնց ձեռքը կը գտնուի: Վրաստանի ամենամեծ ձեկնարուծարանը Հայու մը կը պատկանի:

Անդրկովկասեան երկիրներու մէջ Ռուսական Հայաստանի ժողովուրդի հարիւրին ութսունը գիւղացիներէ բաղկացած է: Տրամադրուած հողերուն տեսակէտով անոնց վիճակը շատ աւելի աննպաստ է քան Թուրքիոյ Հայերունը:

Ռուսիոյ մէջ, իւրաքանչիւր հայ գիւղացիի գլուխ բաժին ինկող հողին տարածութիւնը միջին հաշուով մէկուկէս հեկտար է, մինչդեռ Թրքահայաստանի մէջ երեք հեկտարէն պակաս չէ:

Ռուսական Հայաստանի մէջ հողերու անբաւականութիւնը, գիւղացիները կը մղէ դէպի քաղաքները գաղթելու, ըլլայ Կովկաս, ըլլայ կեդրոնական կամ հարաւային Ռուսաստան, ուր փոքրաքանակ վաճառականութեան կամ զանազան արհեստներու ձեռնամուխ կ'ըլլան:

Գիւղացիներու դէպի քաղաքները, մանաւանդ Ռուսիոյ ամէնէն հեռաւոր երկիրներու քաղաքները, երբեմն մինչեւ իսկ Ամերիկա գաղթը, հայ ժողովուրդին ամբողջականութեան համար լուրջ կարուստ մըն է: Այսուհանդերձ, Կովկասի մէջ երկու-քուկէս միլիոն Հայութիւն գոյութիւն ունի, մէջը հաշուելով նաեւ Թուրքիոյ Հայաստանի գաղթականները, որոնց մեծ մասը միշտ տրամադիր է երկիր վերադառնալու, ուր հողերու մեծագոյն տարածութիւնը իրենց կը ներկայացնէ լաւագոյն շահի աղբիւրները:

Ի՞նչ է հայ գիւղացիին երկրագործութեան համար իր ունեցած ընդունակութիւնը եւ ի՞նչ են իր կազմակերպական յատկութիւնները:

Երեւան նահանգին քանի մը մասերուն մէջ, հայ գիւղացին՝ մշակին ցանելու գործողութիւնը կը նկատէ իբր աստուածային պաշտամունք: Ան, ցան հատիկը չորս ուղղութեամբ կը նետէ խաչի ձեւով՝ ափ մը Աստուծոյ համար, ուրիշ ափ մը աղքատներուն համար, երրորդը թըռչուններուն եւ չորրորդը իրեն համար:

Հայ գիւղացին, երկրագործական շատ նախնական միջոցներով կը գործէ, բայց գիտակցութիւնը ունի հաւաքական աշխատութեան ուժին եւ դեղեցկութեանը: Ան ծնունդով երկրագործական համա - գործակցող է (քօօփերաթէօր ակրիքօլ):

Երեւան նահանգին գիւղերուն մէջ, ինչպէս Իգտիր եւ ուրիշներ, մինչեւ մեր օրերը պահպանուած է համագործակցութեան նախնական մէկ ձեւը, որ հայ կընոջ պատիւ կը բերէ: Այսպէս է, զոր օրինակ, ձմեռուան տանին պէտքերուն համար շինուած պանիրին եւ կարագին պատրաստութեան գործը: Խնայելու համար ուժերու անխուսափելի կորուստը, որ պիտի գոյանար, եթէ ամէն ընտանիք իրեն յատուկ պզտիկ կաթնարան պահէր, գիւղացի կիները մէկ տեղ կը բերեն իրենց բոլոր կաթը, յետոյ իրենցմէ մէկը կարագը կամ պանիրը կը շինէ: Արդիւնքը յետոյ կը բաժնուի իւրաքանչիւրին բերած կաթին համեմատութեամբ: Կաթնագործութեան աշխատանքները գիւղացի կիներու կողմէ փոխադարձաբար կը վերցուին այնպէս որ բոլոր աշխատութիւնները միայն մէկ ընտանիքի վրայ չծանրանան: Այսպէս օրինակի համար, գարնան կաթը նուազ է եւ պակաս կարագ ու պանիր կուտայ. այս եղանակին կաթը կը բերուի ամէնէն գիւրակեաց գիւղացիներու տունը, որոնք աւելի դիւրաւ կրնան տանիլ այս կացութենէն ծնող անպատեհութիւնները:

Երկրագործական աշխատութիւններու, ջրաբաշխութեան, հունձքի մէջ, հայ գիւղացիներու, ըլլայ ռուսական, ըլլայ Թրքական Հայաստանի մէջ, փոխադարձ օգնութիւնը շատ սովորական է:

Համագործակցութիւնը իր նորագոյն ձեւերուն մէջ, — Գիւղատնտեսական ընկերութիւններ, սպառողական ընկերութիւններ, գիւղատնտեսական գործակցականներ (քօօփերաթիվ ակրիքօլ) այս վերջին տասը տարիներու ընթացքին շատ տարածուած է Ռուսահայաստանի մէջ: Երեւանի եւ Գանձակի նահանգներուն հայ գիւղերուն մէջ, ինչպէս նաեւ Կարսի նահանգին մէջ, կազմուած են կարեւոր յիսուն գիւղատնտեսական սնտուկ եւ սպառողական ընկերութիւն:

Երեւան քաղաքին մէջ կը գտնուի ժողովրդական մեծ դրամատուն մը, որ գիւղերու մէջ բաժնուած գիւղատնտեսական սնտուկներուն կեդրոնն է: Այս դրամատունը վարկ կը բանայ ոչ միայն քաղաքի յաճախորդներուն, այլեւ գիւղացիներուն: Գիւղատնտեսական սնտուկներուն շահակից են ոչ միայն քաղաքին վաճառականները, արհեստաւորները, պարտիզպանները, այլեւ շրջակայքի բոլոր երկրագործ բնակչութիւնը: Երեւանի մէջ կը գտնուի Հայ Համագործակցական Ընկերութիւններու Միութեան կեդրոնը: Հայ մտաւորականները եւ քաղքենիները հայ երկրագործ դասակարգին մէջ, համագործակցութեան ի նպաստ լուրջ քարոզչութեան մը կարեւորութիւնը կը հաստատեն, գանոնք վաշխառուներէ ազատագրելու եւ նպաստաւոր պայմաններով դրուած վարկին շնորհիւ, երկրագործական արհեստագիտութիւնը բարելաւելու իբրեւ միջոց:

Փրոֆ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒՐՈՊԱՆ

— o —

Եւրոպայի Հասարակապետութիւնը կը ջանայ փոխարինել ուժանիւթի աղբիւրներու եւ նախանիւթի պակասը իր բնակիչներու մասնագիտական եւ մշակութային կարողութիւններու եւ ընդունակութիւններու առաւել զարգացումով մը: Այլ խօսքով, « մաթիէռ կրիզ »ը ունի Եւրոպայի մէջ աղբիւրի արժէքներ եւ պայքարը դպրոցին համար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Եւրոպայի ապագային համար: Արդէն իսկ, որոշ երկիրներ նախակրթարանի մակարդակին կը դասաւանդեն օտար լեզու: Արդ, Եւրոպայի Դպրոցական Հասարակապետութիւնը ոչ ոքի կրնայ անտարբեր ձգել եւ ի մասնաւորի ուսուցիչները, ծնողքները եւ աշակերտները:

Ահաւասիկ կարգ մը տեղեկութիւններ եւ խորհրդածութիւններ:

— 54 միլիոն (Ֆրանսայի բնակչութեան թիւը) դպրոցական ամէն առաւօտ կ'առնեն դպրոցի ճամբան ոտքով, հեծանիւով, կառքով, դահոյկով կամ հանրակառքով: Վերջին 15 տարիներու ընթացքին աշակերտութեան թիւը հարիւրէն յիսուն աճած է, ուսուցիչներունը հարիւրէն երեսուն: Իսկ ինչ կը վերաբերի ուսուցման սահմանուած հանրային ծախքերուն, միջին հաշուով, կ'արձանագրեն տարեկան հարիւրէն տասնըհինգ յաւելում: Նոյն ատեն դպրոցական կառոյցը լայնօրէն փոփոխութիւններ կրած է: Այսպէս, Հասարակապետութեան երկիրներու մեծամասնութեան մէջ դպրոցական պարտաւորութիւնը երկու տարիով երկարաձգուած է: Ինչ որ կը նշանակէ թէ, իր ճիշդ արժէքին կը գնահատուի կըրթութեան համար եղած պայքարի տարողութիւնը:

Սակայն ի՞նչպէս կարելի է ներդաշնակել յաճախ հակասութիւններ ներկայացնող կառոյցներ եւ կազմակերպութիւններ: Գործակցիլ երբ իւրաքանչիւր Պետութիւն կառչած է իր մշակոյթին, իր բարքերուն, ինչ որ բնական է, կը բարձրացնէ արդարեւ շատ մը դժուարութիւններ: Արդ, առանց երթալու մինչեւ կամայական ու քմահաճ միակերպ կարգաւորումի մը կրթական զանազան եղանակներուն, անհրաժեշտ կը մնայ նուազեցնել առաջին հերթին տարբերութիւնները: Այս մարզին մէջ, գործակցութիւնը դեռ իր առաջին թոթովումներուն է:

— Կարելի չէ՞ արդեօք երեւակայել տարբեր տարբեր ազգութիւններու պատկանող մանուկներու համար ընդունելութեան եղանակի մը հաստատումը: Պելժիոյ եւ Հոլանտայի մէջ, կրթական հարցերու պատասխանատուները կ'ուսումնասիրեն այժմէն եղանակաւորումները: Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ, այլ ազգութիւններու պատկանող աշակերտներուն համար եւ դպրոցական միջավայրին մէջ իսկ, ուսուցումը իրենց մայրենի լեզուին ու մշակոյթին սկսած է ընդհանրանալ: Նաեւ իւրաքանչիւր Պետութիւն՝ անդամ Եւրոպայի Տնտեսական Հասարակապետութեան, յանձնառու է նպաստելու եւ զարգացնելու լեզուի մը ուսուցումը իր ամբողջ աշակերտութեան համար: Արդէն ընդգծեցինք, այս ուսուցումը կը կատարուի նախակրթարաններուն մէջ: Ֆրանսայի մէջ պէտք է ըսել փորձը սկսաւ բայց չշարունակուեցաւ հաւանաբար վարկի պակասով: Փոքր տարիքէն օտար լեզուի մը աշակերտութիւնը անկասկած պատուհան մըն է Եւրոպայի վրայ, պատուհան մը դէպի ուրիշներու ճանաչման, աշակերտութիւնը տարբերութեան:

— Ինչո՞ւ չհաստատել աշակերտներու փոխանակումներ:

Եւրոպայի Տնտեսական Հասարակապետութեան կրթական յանձնախումբի անդամները կը փորձեն բնորոշել եւ ճշդել պայմանները, կարելութիւններ տալու համար աշակերտներուն ուսումնական շրջաններ կատարելու զանազան երկիրներու մէջ: Այս կապակցութեամբ ինչո՞ւ չհաստատել « Եւրոպայի դպրոցական գրքոյկ » մը ուր կարելի է արձանագրել ուսումներու բնոյթը եւ արդիւնքները, ինչպէս նաեւ ժամանակաշրջանները: Իսկ ուսուցիչներուն համար ինչո՞ւ չմտածել հաւանականութիւնը շարունակելու իրենց ասպարէզը Եւրոպայի Հասարակապետութեան այլ երկիրներու մէջ: Այս բոլոր հարցերու մասին անկասկած յառաջիկայ տարիներուն պիտի խօսուի լայնօրէն:

— Գոյութիւն ունի՞ արդեօք կրթական հարցերու համար եւրոպական ընդհանուր քաղաքականութիւն մը:

Առաջին անգամ 1961ին է որ Պոնի մէջ, Եւրոպայի մակարդակի վրայ, Պետութիւններու եւ կառավարութիւններու պետերու համագումարին կրթական հարցերը օրակարգի վրայ եկան: 1976 Փետրուարին, ինը երկիրներու կրթական նախարարները համախմբուեցան վեց հիմնական ուղղութիւններ ներկայացնող ծրագրի մը շուրջ: Մշակութային եւ արհեստագիտական դաստիարակութիւն, կրթական եղանակներու համապատասխան ձեւեր, համալսարանական ուսումներուն մէջ համագործակցութիւն, Հասարակապետութեան կրթական հարցերուն համար վաւերագրութեան մը հաստատումը, օտար լեզուներու ուսուցում, ազատ մուտք բոլոր ձեւի ուսումներու:

1976էն ի վեր մասնագէտներ կ'աշխատին այս հարցերուն և նիւթերուն վրայ: Եւրոպայի Դպրոցական Հասարակապետութիւնը վաղուան համար է: Բայց ե՞րբ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ. Ի ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Ի ՊԱՏԻՒ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Չորեքշաբթի, Յունիս 6ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաժողովը ջերմ ընդունելութիւն մըկազմակերպած էր Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնին մէջ: Ժամը 18.30ին ժամանեց Վազգէն Կաթողիկոս, որու շքախումբին մաս կը կազմէր նաեւ Շահէ Արք., նոր ժամանած Երուսաղէմէն: Քիչ ետք, Ջաւէն Եկաւեան քանի մը հակիրճ խօսքերով բացումը կատարեց, ապա բեմ հրաւիրեց Հ. Բ. Ը. Մ.ի շրջանիս Վարիչ Քարտուղարը, Արթօ Համբարձումեան: Ան յայտնեց Միութեան շնորհակալութիւնը Կաթողիկոսին եւ նկարագրեց Փրանսահայ գաղութին հրճուանքը այս առիթով, երբ « կը վայելէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին շնորհաբեր ներկայութիւնը »: « Կրկնապէս երջանիկ ենք », աւելցուց ան, որ Հ. Բ. Ը. Մ. կրնայ Կաթողիկոսը մեծարել նոյնինքն այն սրահին մէջ, որուն օծումն ու բացումը կատարեց ան ճիշդ հինգ տարի առաջ, իր նախորդ այցելութեան ընթացքին: Թուելով Հ. Բ. Ը. Մ.ի տարած կարեւոր աշխատանքի զանազան ոլորտները եւ այդ աշխատանքը տանող զանազան հաստատութիւնները Փարիզի շրջանին մէջ, Ա. Համբարձումեան շեշտեց որ անոնց բոլորին ներկայացուցիչներն ալ իրենք զիրենք երջանիկ կը նկատեն ունենալով առիթ մը՝ վերստին մեծարելու համար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որուն ներկայութիւնը խորհըրդանիշն է երկու հայկական սրբութիւններու, — Մայր Աթոռ Էջմիածնայ եւ Մայր Հայրենիքի:

Ապա գործադրուեցաւ գեղարուեստական քիչ մը խճողուած սակայն բարձրորակ յայտագիր մը: Ռուբինա Բաբախանեան (Դպրոցասիրացէն) արտասանեց Պարոյր Սեւակի « Մայրենի Լեզու » քերթուածը. Նշմարելի էր թէ իր արեւելահայու առոգանութիւնը գուրս բերաւ Սեւակի տողերու իսկական գեղեցկութիւնը, այնպէս՝ ինչպէս որ չի՛ պատահիր սովորաբար, երբ անոնք կ'արտասանուին արեւմտահայու մը կողմէ: Երիտասարդ Ա. Թերզեան (Սամուէլ - Մուրատեանէն) արտասանեց Վարուժանի « Կարմիր Հողը »:

Հայերէն լեզուի եւ հայ հողի այս ոգեկոչումէն ետք Միհրան Էլմայեան երգեց երկու երգ, « Հայաստան » եւ « Հերոսներուն », դաշնակի ընկերակցութեամբ Տիկին Սոնա Թորոսեանի: Տիկին Ժանէթ Ալթունեան շատ յաջող մեկնաբանեց Արամ Խաչատրեանի « Թոքքաթա »ն, եւ

գեղարուեստական բաժինը փակուեցաւ երկու սամունքով, — Օր. Արեղնազ Շէնի (Դպրոցասէրէն) նուրբ հասկացողու — թեամբ արտասանեց Վահան Թէքէեանի « Աղօթք վաղուան սեմին առջեւ » քեր — թուածը, այս պատշաճ ձեւով բանաս — տեղծին ալ աղօթքը զօդելով նախատես — ուած Հայրապետական աղօթքին: Վեր — ջին արտասանողն էր Օր. Անէթ Դուեր — եան (Սամուէլ Մուրատեանէն), որ հան — րութեան ներկայացուց Սեւակի Անլռելի Զանգակատունէն « Դո՛ւ, վարդապետ » հատուածը:

Գեղարուեստական այս յայտագրէն ետք Հ. Բ. Ը. Մ.ի Տիկնանց Յանձնա — խումբի կողմէ խօսեցաւ Տիկին Մերի Գործունեան, շեշտելով Կաթողիկոսի այ — ցելութեան ոգեւորիչ դերն ու այն ներ — շնչումը, որ անոր ներկայութիւնը ստեղ — ծեց Մարսէյլի եւ Լիոնի, ինչպէս ան — շուշտ փարիզեան շրջանին մէջ. ընդգծեց որ Տիկնանց Յանձնախումբը իր կարելին կ'ընէ, Զորեքշաբթի յետ միջօրեայ դըպ — րոցով, ուրկէ 5էն 13 տարեկան պըզ — տիկները շփոտան հայ կրօնքը, լեզուն եւ պատմութիւնը, քանզի նման մոռացում պիտի նշանակէր որ « անգամ մը եւս կը մեռնին » մեր նահատակները:

Խնդրուեցաւ Կաթողիկոսէն որ խօսք առնէ, եւ ան ընդառաջեց այդ խնդրան — քին: Մատնանշելով երիտասարդ մը որ մօտեցած էր իրեն, ըսաւ, —

« Երիտասարդ պարոնը եկաւ հարցնե — լու թէ արդեօք յոգնա՞ծ եմ, ակար կը զգա՞մ, բարձրախօսի պէտք պիտի ու — նենա՞մ ձայնս լսելի դարձնելու համար: Այո՛, յոգնած եմ, բայց այսպիսի առիթ — ներու շատ լաւ կը զգամ, այն առանձա — նի՛, որ կը մտածեմ թէ արդեօք պէ՞տք է վերստին վերադառնամ Մարսէյլ, նո — րէն նոյն ճամբան կտրելու եւ ծայրէն սկսելու համար: Ապա ըսաւ.— Շնոր — հակալութիւններս կը յայտնեմ Հ. Բ. Ը. Մ.ի վարչութեան, այս ակումբի կամ ղահլիճի վարչութեան, Տիկնանց Յանձ — նախումբին, բոլորի՛դ: Կը մաղթեմ որ այս նպատակասլաց շէնքը հասնի իր նը — շանակին ու նպատակին՝ ծառայելով շըր — ջանիս հայ ժողովուրդի մշակութային ամէն պէտքի:

Կը մաղթեմ նաեւ որ Հ. Բ. Ը. Մ.ը, որ սովորական միութիւն մը չէ, պիտի յաջողի կենսագործել իր նպատակները, ընդհանրապէս: Զեմ ստորադնահատեր ուրիշ միութիւններ, բայց կը կարծեմ որ Հ. Բ. Ը. Մ.ը որոշ հանգամանքներով կը տարբերէր արդէն երբ ան ծնունդ ա — ռաւ 1906ին, ու դեռ կը տարբերի: Ան ստեղծուեցաւ Պօղոս Նուպարի եւ ուրիշ գործնական, ազգասէր եւ հայրենասէր մարդոց կողմէ. անոնք ստեղծեցին ծրա — գիր եւ կանոնագիր, որ ապագային փո — փոխութեանց ենթարկուեցաւ. գուցէ ձեզմէ ոմանք ծանօթ չեն այդ առաջին ծրագրի բովանդակութեան եւ նպատակ — ներուն, սակայն ես կարդացած եւ ու — սումնասիրած եմ զայն, եւ կ'ուզեմ ձեզի ըսել, թէ ի՛նչ էր այդ գործնական մար — դոց նպատակը, — երկու բան էր: Բար — ձրացնել ու բարելաւել Թրքահայոց տըն — տեսական եւ կրթական մակարդակը: Ա — նոնք հաստատ էին, հասկցած էին որ նիւթականը եւ կրթական — մշակութա — յինը անբաժանելի են իրարմէ, եւ թէ անոնք զիրար կը պայմանաւորեն ու կ'ամբողջացնեն:

Անշուշտ վրայ հասաւ Եղեռնը: Արեւ — մըտեան Հայաստանը ամայի է եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ը գոնէ առ այժմ ընելիք չունի հոն: Խորհրդային Հայաստանի մէջ դիւելի աշխատանք տարաւ Հ. Բ. Ը. Մ.ը, մա — նաւանդ անոր Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի մասնաճիւղերը, որոնք հոգացին կարիք — ները այն հազարաւոր որբերուն, որոնք կը թափառէին Երեւանի փողոցներուն մէջ 1917էն ետք: Այդ մեծ նպաստը որ Հ. Բ. Ը. Մ.ը բերաւ Հայաստանի, յիշա — տակութեան արժանի է իսկապէս: Նմա — նապէս պէտք է յիշել թէ որքա՜ն ծանր փինանսական բեռ մը ստանձնեց Հ. Բ. Ը. Մ.ը Ներգաղթի շրջանին:

Այսօր, անշուշտ, վերականգնած ու ծաղկած է Հայրենիքը, սակայն կը մնայ Սփիւռքը: Հ. Բ. Ը. Մ.ը փոխուած է եւ պէտք է շարունակէ փոխուիլ մեր ժողո — վուրդի կարիքներուն հետ զուգահեռ: Իմ կարծիքով, ներկայիս Սփիւռքի հիմ — նական կարիքը կրթական գործն է: Հայ լեզուն, հայ դպրութիւնը պէտք ունի Հ. Բ. Ը. Մ.ի առաւելագոյն օժանդակու — թեան: Միացեալ Նահանգներու մէջ ա — հա ստեղծուեցաւ դպրոցներու ցանց մը, որ վիճակուած է վճռական եւ բախտո — րոշ դեր մը խաղալու, այդ շրջանի գա — ղութի պատմութեան մէջ:

Պէտք է անկեղծութեամբ եւ քաջու — թեամբ մատնանշել որ այս տեսակէտէն՝ ղանդաղ է Ֆրանսան: Ինչ որ ստեղծուած է մինչեւ այսօր, բաւարար չէ, թէեւ ես երբեք պիտի չուզէի ստորագնահատել Դպրոցասիրացի ու մեր Մխիթարեան եղբայրներու նուիրական աշխատանքը: Նմանապէս, արհամարհելի գործ մը չէ Ալֆորվիլի դպրոցի հիմնադրումը, եւ պէտք չէ անգիտանալ միւս, միօրեայ դպրոցներու կատարած գործը: Սակայն աւելին պէտք է եւ հնարաւոր է ընել, եւ շրջանիս ժողովուրդը իրաւունք ունի ա — կընկալելու Հ. Բ. Ը. Մ.էն, որ ան ընէ այդ աւելին:

Ես անոնցմէ եմ, որոնք կը հաւատան թէ նոյնիսկ առանց հայ լեզուի ալ մեր Սփիւռքի Հայութիւնը կրնայ առեն մը պահպանել ինքզինքը, սակայն միեւժա — մանակ կը պնդեմ որ ամէն բան պէտք է ընել որ մեր ապագայ սերունդը հայերէն սորվի: Անկարելի է անշուշտ ամէն Սփիւռ — քահայ պզտիկ հայկական դպրոց ուղար — կել, սակայն եթէ տասէն մէկը երթայ, միւսներուն օրինակ կ'ըլլայ, անոնցմէ շատեր իրեն հետ կը քաշէ դէպի հայերէն լեզու եւ Հայութիւն:

Այնքան սրտիս մօտիկ է հայերէն լեզ — ուի ուսուցումը, որ կ'ուզեն տարբեր, աւելի պատկերաւոր ձեւով շեշտել այդ, օրինակ մը տալով Հրեայ ժողովուրդի պատմութենէն:

Դուք գիտէք որ 70 Յ. Ք. Թուականին, Հռովմէացիք ճզմեցին Հրեաներու ապըս — տամբութիւնը, ցան ու ցրիւ ըրին այդ հողմահար ժողովուրդը, ստեղծելով ա — նոնց Սփիւռքը, եւ քարուքանդ ըրին անոնց սրբատեղին, Սողոմոն Թագաւորի շինած տաճարը: Հրեայ ժողովուրդին մեծ մասը հաւատացած էր որ Աստուած կամ Աստուծոյ հրամանը կերտած էր այդ « անկործանելի » տաճարը, եւ ու — րեմն կը տառապէր շուարած ժողովուր — դը, տեսնելով տաճարի կործանումը: Սակայն ,ինչպէս կը պատմէ ֆրանսացի մեծ պատմագէտ Էրնէսթ Րընան, Հրեայ կրօնականները սորվեցուցին ժողովուր — դին որ Ս. Գիրքը եւ Թորան (եբրայեց — ւոց կրօնական օրէնսգիրքը) ոգեղէն ի — րականութիւն մը կը պահպանէին, ուր կը տեւէր Սողոմոնի տաճարի մարմնա — ցուցած ոգին:

Սակայն երրորդ դարու հալածանքնե — րու ընթացքին Հռովմէացիք սկսան մա — հապատիժի ենթարկել անոնք՝ որոնք կը շարունակէին կարդալ Ս. Գիրքն ու Թորան: Երբ Հրեայ րաբբունապետ մը դատապարտուեցաւ մահուան, խարոյկի վրայ այրեցին զինք իր դահիճները, իր մարմինը պատելով Ս. Գրքի եւ Թորայի Թուղթով կամ մագաղաթով: Աւանդու — թիւնը կը պատմէ թէ ոգեղէնը անկոր — ծանելի է, որովհետեւ մինչ մագաղաթ — ները այրեցան, իւրաքանչիւր տառ հրաշ — քով Թռչունի վերածուեցաւ եւ թեւ առաւ դէպի երկինք. Սուրբ խօսքը, լեզուն այ — ինքն, շարունակեց գոյատեւել եւ ուրիշ ձեւով մարմին տալ ժողովուրդի մը եւ անոր ոգեղէն սրբութիւններուն եւ ձըգ — տումներուն:

Այդ լեզուն պահպանելը նոյնքան կա — րեւոր է, որքան եկեղեցւոյ սուրբ գործը: Միասին, այդ երկուքին պէտք է տրուի առաջին տեղը՝ իբր Սփիւռքի մէջ իրա — գործելի գործ: Զեմ ուզեր խիստ քննա — դատութիւններ ընել, սակայն կը հաւա — տամ որ որոշ Սփիւռքային միութիւններ չեն գիտեր թէ ի՛նչ է առաջնահերթու — թեան արժանի եւ ներկայիս իրագործելի աշխատանքը: Զեմ ըսեր թէ պէտք է մոռնան ուրիշ հեռանկարներ, սակայն պէտք է գիտնան որ եկեղեցւոյ եւ լեզուի պահպանումն է կենսականը ներկայիս: « Հաւատք ու լեզու », կը շեշտէր Խա — չատուր Աբովեան, եւ ես կ'երկրորդեմ մեր մեծ գրողին:

Այս ոգիով է որ կ'ուզեմ ներշնչել ձեզ, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի ղեկավարներդ, որպէսզի 1906ին բարձրացուած դրօշը բարձր պահէք եւ յառաջ ընթանաք »:

Փակումը կատարուեցաւ նուէրի մը մատուցանութեամբ՝ Փրոֆ. Տէր — Կա — րապետեանի կողմէ: Կազմակերպուած էր նաեւ ընդունելութիւն մը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԴԷՊՔԵՐԷ ԴԷՊՔԵՐ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Մայիս 27ին, նշուած է Համբարձման տօնը՝ նախագահութեամբ Շնորհք Պատ — րիարքի: Մատրան մէջ պատարագած է Շահան Եպիսկ. Սվաճեան: Քարոզած է Պատրիարքը: Ներկայ եղած են Յունաց Տիեզերական Պատրիարքի փոխանորդ Եռաքիմ Արք., Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահայր Հ. Գրիգորիս Մանեան եւ հայ յարանուանութեանց հո — գեւոր հայրեր: Յաւարտ պատարագի՝ հաստատութեան պարտէզին մէջ, տեղի ունեցած է աշխարհիկ հանդիսութիւն մը, մասնակցութեամբ պաշտօնական անձնա — ւորութիւններու եւ հոծ բազմութեան: Հաստատութեան ընդհ. քարտուղարը Կարպիս Մուրատեան կարգ մը տեղեկու — թիւններ տուած է եւ թուած այն դժուար պայմանները, զորս պարտաւոր է դիմա — գրաւել հիւանդանոցը, իր սահմանափակ կարելիութիւններով: Հոգաբարձութեան ատենապետ Գէորգ Աթմաճա կատարած է հաշուետուութիւնը հիւանդանոցի մօտ 60 միլիոն ոսկիի հասնող պիւտճէին: Խօսք առած է բժշկապետ Կարապետ Ար — ման: Ս. Խաչ Դպրեվանքի ժողովրդական պարախումբը ներկայացուցած է քանի մը տոհմիկ պարեր: Խօսք առած են Հ. Գրիգորիս Մանեան եւ Շնորհք Պատ — րիարք:

×

ՊՈՍԹԸՆԻ շրջանի Թաֆց համալսա — րանէն պատուակալ տոքթորայի վկայա — կան ստացած է Ստեփան Մուկար, հա — մալսարանի 123րդ աւարտական հանդի — սութեան: Վկայականը շնորհուած է Մու — կարի՝ որովհետեւ « Ան իր հարստութիւ — նը, տաղանդը, իմաստութիւնը եւ խղճմտանքը — ը առատաձեռն կերպով բաշխած է բո — լորին, յատկապէս երիտասարդներուն կրթական աւելի բարենպաստ պայման — ներ ստեղծելու գծով »: Սթար Մարքէթ ընկերութեան հիմնադիր Ստեփան Մու — կար ստացած է քաղաքացիական բազմա — թիւ պարգեւներ, որոնց կարգին՝ ժողո — վրդավարութիւնը Գործի Վրայ պարգեւը, զոր իրեն շնորհած է նախագահ Ճոնսըն, 1966ին, 1975ի « Տարուան քաղաքացին » պարգեւը, տրուած ամերիկահայ քաղա — քացիներու լիկային կողմէ եւ Հայկական Համախումբ բարձր ծառայութեան առա — ջին պարգեւը՝ 1979ին:

×

ՍԵԼԱՆԻԿԻ Մալաքեան — Գասպարեան ծաղկոցի սրահին մէջ, Մայիս 26ին, տօն — ուած է Մայրերու օրը: Խօսք առած է ու — սուցչուհի Արմենուհի Աբելեան եւ ան — դրադարձած հայ մօր առաքելութեան եւ նուիրումին: Փակման խօսքը կատարած է Մուշեղ աբեղայ:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929 — 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

Զկրցաւ սակայն պատուհանը բանալ: Նէնէթ իրեն պլլուեցաւ ամբողջ ուժովը եւ իրական աղէտին դիմաց վերջապէս վտանգը ըմբռնելով, սկսաւ աղերսարկու դառնալ, ձայնին շեշտը փոխել ու մար — մինը սեղմել տղուն:

—— Կը յուզուի՞ս, վա՞յ, կը յուզուի՞ս ... վերջապէս: Բայց յիմար աղջիկ, դուն չկրցա՞ր խորհիլ որ այսպիսի պա — հու մը ուժով չէ որ կրնաս ինծի յաղ — թել, այլ տկարութեամբ... Ես որ լըք — ուած ու պարտուած մը ըլլալու վիճակը ունիմ, քու կրաւորականութեանդ, կա — նացի ազապատանքիդ եւ տկար շեշտիդ առջեւ միայն կրնայի տեղի տալ, մինչ — դեռ դուն իմինիս հաւասար ուժով մը կը ներկայանաս ինծի: Փոխանակ անմիջա — պէս գալ յանձնուելու, տկարողութիւնդ խոստովանելու, դեռ զիս կ'ուզես փոր — ձե՞լ, կը սպասես վարը, բոլորովին ան — տարբեր իմ տառապանքիս, եւ երբոր կը ստիպուիս վեր բարձրանալ, այս հրամա — յական շե՞շտը կուգայ միայն շրթնե — րուդ... Դեռ կը կռուի՞ս: Գիտցիր որ ալ շատ ուշ է սակայն, այլեւս ոչինչ, ոչինչ պիտի կարենայ արգիլել զիս...

—— Զէ՛ Փիէռօ, չէ, պիտի չընես եթէ զիս կը սիրես...

—— Եթէ քեզ կը սիրե՞մ... Օ՜հ, հեռո՛ւ ալ ինձմէ, հեռու...: Բայց ըսէ տեսնեմ, դուն չէի՞ր ինծի սորվեցնողը թէ իմ սիրելս արժէք չունի բնաւ... Դուն զիս չես սիրեր, ահա կարեւորը: Դուն զիս չես սիրեր եւ երբեք ալ չսիրեցիր: Եկար նետուեցար անկողնիս վրայ քմահաճոյ — քիդ, տափանքիդ համար միայն. խաղա — ցիր հետս, այո՛, տափանքիդ համար միայն, « հաւ »ու մը պէս...

— Կ'արգիլեմ Փիէռ, կ'արգիլեմ: Սուտ ես. գիտես թէ ես քեզ անկեղծօրէն սի — րեցի եւ կը սիրեմ ալ միշտ...

— Այն ատեն աւելի լաւ, քանի որ ուժը ձեռքս է այս պահուս, պէտք է որ ջախ — ջախեմ, փշրեմ, անհետացնեմ այն միւ — սը, պէտք է որ վերջնապէս կորսուի « Թուքի ամանը » եւ դուն իմս ըլլաս ամբողջութեամբ:

—— Զեմ ձգեր որ անոր դպիս:

—— Զե՞ս ձգեր. կը պաշտպանե՞ս զայն եւ կ'ուզես որ ե՞ս ալ պաշտպանեմ այդ — պիսի աղտեղութիւն մը, կըկզանք մը... Օհ, եթէ իմ սիրած Նէնէթս ըլլայիր, պէտք էր գարհուրէիր այդ պատկերնե — րուն առջեւ. միայն նողկանք ու զար — շանք պէտք էր ազդէր ան քեզի, թքնե — լով ու պոռալով պէտք էր փախչէիր քո — վէն: Եւ փոխանակատոր, կը պաշտ — պանե՞ս զայն. մէկը որ իր ամբողջ հա — ըլլատութիւնն ու դիրքը ուրիշներուն թշուառութեամբ, խեղճ ու տկար կամ — քերու շահագործումով է դիզեր, միտքեր եւ մարմիններ քանդեր, փշրեր... Ասկէ աւելի մեծ ոճիր ի՞նչ կայ երբոր մարդ տարիներով ու տարիներով աշխարհի վը — րայ կը նետէ այդ զարհուրելի թուղթի կտորները, համակ թոյն:

Գոց մը արտասանելու պէս Նէնէթ ըսաւ.

—— Անբարոյականութիւնը չի փոխան — ցուիր. ան զգացում մըն է որ կրնայ զօրանալ կամ տկարանալ, բայց չի ծնիր, բայց չի մեռնիր: Ճիշդ մեր Աստուծոյ հանդէպ ունեցած հաւատքին պէս:

— Դո՞ւն ալ... ճիշդ անոր խօսքե՞րը... դո՞ւն ալ: Եւ սակայն աւելի լաւ. գոհ եմ ես. ատիկա կը նշանակէ որ այս ը — սածներուս արդէն անդրադարձեր ու կրկներ ես իրեն: Հոս դալէդ ի վեր ար — տասանած խօսքերուդ միակը եղաւ որ քեզի նպաստաւոր է: Ուրեմն ինչո՞ւ, ինչո՞ւ կը պաշտպանես զայն... Ա՜, սպասէ... հիմա շատ լաւ կ'ըմբռնեմ... ալ գաղտնիքները կը պարզուին ինծի հա — մար. յստակօրէն կը տեսնեմ քեզ, քու գործունէութիւնդ, մեղսակցութիւնդ...:

— Ոչ, ես անոր մեղսակիցը չեմ:

(49 — Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աղաբէկեան ընտանիքը իրենց սիրելի եղբօր՝

Հայկ Աղապէկեանի

յիշատակին կը նուիրեն 500 ֆր. Կարմիր Խաչին, 500 ֆր. Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 ֆր. իրենց սիրելի «Յառաջ»ին։

×

ՏԷՍԻՆ.— Իր գաղափարական մտերիմ ընկերոջ, ողբացեալ Յովսէփ Թէճիրեանի յիշատակին, Տէսինէն ոմն կը նուիրէ 100 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

Հ. Բ. Ը. Մ. - ՎԱԼԱՆՍ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ե. ՀԻՒՍԻՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ 16 եւ Կիրակի 17 Յունիս, ներկայութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանս նախագահ Պ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ, Զուիցերական Ընկերութեան պատուակալ փարիչ – պատուիրակ Պ. Ա. ՋԱՄՔԷՐԹԷՆԻ, Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովի նախագահ Դր. Ն. ՊԻԼԼԻՒՔԵԱՆԻ եւ Միութեան Եւրոպայի իրաւական խորհրդական Մէթր Շ. ՍԵՒՅՕՆՔԵԱՆԻ։

Շաբաթ, 16 Յունիս ժամը 21ին

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

Բացառիկ Երեկոյթ

Վալանսի Սալ տէ Ֆէթին մէջ, ելոյթ կ՚ունենայ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՆԱԽԱՍՄԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ, 40 արուեստագէտներու մասնակցութեամբ։

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել տոմսերը։

⌄

Կիրակի, Յունիս 17, առաւօտուն պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, բարերար Ե. Հիւսիսեանի յիշատակին։

Կէսօրուան ժամը 12.30ին ՃՈԽ ՃԱՇ Ե. ՀԻՒՍԻՍԵԱՆ սրահին մէջ։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալուն, կը խնդրուի կանխաւ արձանագրուիլ Հ. Բ. Ը. Միութեան անդամներուն մօտ, մինչեւ Յունիս 12։

OPERA DE MARSEILLE

chants et danses d'ARMENIE

JAF

Ensemble Instrumental SASSOUN
Ensemble de Danse ARAXE
Samedi 16 Juin à 21 heures
Réservation : Centre Culturel JAF
65 Allée L. Gambetta — Tél. 39-78-64

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE d'ALFORTVILLE
9, RUE DE MADRID

Matinée Enfantine de Fin d'Année

Dimanche 17 Juin, à 15 heures
Salle Voltaire — Rue Voltaire
Au programme :
—Audition des classes de danses
— Exposition des travaux d'éveil dessins, chants, marionnettes.
SPECTACLE: musique, diapositives danses, mime représentant une fresque de l'histoire arménienne.
ENTREE LIBRE

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Իսիի դպրոցի եւ պարի ամավերջի հանդէսը, Յունիս 16, ժամը 15ին, Շաբաթ օր Իսիի եկեղեցւոյ սրահը 6, Ավընիւ Պուրկէն։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

OPERA DE MARSEILLE

Lundi 25 Juin à 21 h. 15

CONCERT

LA

CHORALE SAHAK - MESROP

avec le concours de
L'ENSEMBLE INSTRUMENTAL DE PROVENCE (140 participants)

SOUS LA DIRECTION DE Khachik YILMAZIAN — SOLISTE Loussiné ZAKARIAN

au programme : KOMITAS, EGMALIAN, BABADJANIAN, BARTEVIAN, ASLANIANTZ, BRAHMS, SHUBERT — au piano JULIETTE YILMAZIAN

Réservation : du 11 au 20 Juin
Jacques Chelelekian, Agence Wasteels, 87 La Canebière, Tél (91) 95-90-12
Eglise du Prado (91) 77-84-70
du 21 au 25 Juin location à l'Opéra.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պլ. Օտտոյի Թաղական Խորհուրդը ստացած է հետեւեալ նուէրները հանգուցեալ Արմենակ Մուրատեանի թաղման առթիւ.— Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Մուրատեան 500, Բէօսէեան ընտանիք 250, Պօյաճեան, Մուրատեան եւ Շահինեան ընտանիք, Օր. Ճէլալեան 100ական, Պ. Գրիգոր Գէորգեան, Տիկ. Մխիթարեան, Պ. Անդրանիկ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկ. Իսկէնտէրեան, Պ. Միհրան Օհանեան, Տէր եւ Տիկ. Բէօսէեան 50ական ֆր.։

Երէցկին Գույումճեան եւ այրի Տիկ. Մարտիրոսեան 30ական, Տուտու Պօղոսեան եւ Տէր եւ Տիկ. Շամիրեան 20ական։

Արմենակ Մուրատեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Մուրատեան 500, այրի Տիկ. Կիւլիզար Մուրատեան 100, այրի Տիկ. Զարդար Մուրատեան, Բէօսէեան ընտանիք, Պ. Օհանեան Միհրան, Տէր եւ Տիկ. Թումանեան 50ական։

Ա. Թ.

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկ. Ժ. Գորգիկեան 300 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Թ. Մեսրոպեան 100, Տիկ. Շ. Պիւրթիւէ 200, Տիկ. Մ. Մանէսեան 300, Պ. Ժ. Սիմոնեան 300, Տիկ. Ա. Սարգիսեան 100 ֆր. ի յիշատակ Տիկին Երանուհի Թիւթիւնճեանի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ – Պլ. Օտտոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Յունիս 13, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 15.30ին ընկերուհի Շարիկեանի մօտ։ Ընկերուհիներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի միօրեայ դպրոցի հանդէսը Կիրակի, Յունիս 17, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

Աշակերտաց կողմէ կը ներկայացուին պար, երգ եւ արտասանութիւններ, ղեկավարութեամբ երէցկին Ս. Նաճարեանի

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքներն ու համակիրները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է կաթողիկէ եկեղեցւոյ հովիւ Հայր Դաւիթեանի ձեռամբ Սարգիսեան ընտանիքի կողմէ 50 ֆր. Յովհաննէս Ճէք Պօղոսեանի մահուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՅՈՒԼԻՍ 29-ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 13

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

կազմակերպութեամբ
ՍԵՒԱՆ ճամբորդական գործակալութեան
եւ ընկերակցութեամբ տիօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
օդանաւով մեկնում՝
ԼԻՈՆԷՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ
ՓԱՐԻԶԷՆ

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով անյապաղ արձանագրուիլ

ՅՈՒԼԻՍ 5 ԷՆ ԱՌԱՋ

A LYON	A PARIS
sevan voyages	**saberatours**
SARKISSIAN Varoujan	BAGHDASSARIAN Levon
50, cours de la Liberté	3, rue de l'Arrivée
69003 LYON	Imm. CIT 7e étage
Tél. (78) 60 13 66	75015 PARIS
	Tél. 538 67 47

SOIREE ARTISTIQUE

Organisé par la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville
LE VENDREDI 15 JUIN à 20 h. 45 Salle des Fêtes, 22 rue Voltaire, Alfortville

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան, Ուրբաթ, Յունիս 15 ժամը 20.45ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահը՝ 22 Ռիւ Վոլթէր, մասնակցութեամբ Իսիի հայ եկեղեցւոյ Անի երգչախումբին ղեկավարութեամբ՝

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

էլիզ Յովհաննէսեան (Երգ), Անահիտ Ջապուճեան (արտասանութիւն), ինչպէս նաեւ Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան «Արելեան» Թատերախումբը, որ կը ներկայացնէ Նշան Պէշիքթաշլեանի

«ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ»Ը

կատակերգութիւն մէկ արար
Բեմադրութիւն՝ Ռուբէն Յովակիմեանի

Vente des billets : Ets. PHILIPS (378-09-66) — Café PHILIPPE — Station SHELL — Librairie PALOUYAN et MCA, Rue Bleue
Entrée : 25 F., Etudiants : 10 F.

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

présente

LES DRAGÉES

ou l'antichambre de la guerre au Liban
pièce en deux actes d'Edgar Davidian
mise en scène par Nabil el Azan

les 14, 15, 16 Juin à 21 h. — le 17 Juin matinée à 16 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, 75017 Paris
— Réservations Tél. : 227-12-26 — Participation aux frais : 20 F., 15 F.

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Բարձր հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կաթող. Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
եւ Առաջնորդ Փարիզի

Յունիս 17, Կիրակի, վարժարանին մէջ ժամը 13էն սկսեալ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱՇ — ՎԱՃԱՌՔ — ԽԱՂԵՐ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ՑԵՐԵԿԵԱՑ ԵՒ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ

1979 – 80 տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են։

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը։ Կարեւորութեամբ կ՚աւանդուին նաեւ հայերէն ճիւղեր։

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ECOLE TEBROTZASSERE
INTERNAT ET EXTERNAT
CLASSES PRIMAIRES
ET SECONDAIRES (Ie CYCLE)
Préparation au B. E. P. C.
Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à :

Direction de l'Ecole Tebrotzassère
1, Bl du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. 927-01-72

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
13
MERCREDI
13 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.401 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE No 14.401

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱ

ՇԻՐԱՔԻ ՀՀՀ.Ն ԿՐՆԱՑ ՊԱՌԱԿՏԻԼ

Եւրոպայի նորընտիր Խորհրդարանին 410 երեսփոխանները հետեւեալ ձեւով կը ներկայանան.—

Ընկերվարական	109
Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ	105
Պահպանողական	64
Համայնավար	43
Ազատական	40
Յառաջդիմութեան եւրոպացի Դեմոկրատ	23
Զանազան	26

Այս ընդհանուր պատկերին մէջ, ՖՐԱՆՍԱ կը ներկայանայ ուրեմն հետեւեալ ձեւով. — Իւ. Տէ. Էֆ. (Սիմոնն Վէյլ) 25, Ընկերվարական 22, Համայնավար 19 եւ Շիրաքի ՀՀՀ.ն՝ 15: Տանք նաեւ միւս երկիրներու պարզած պատկերը.— ՊԵԼԺԻԱ (24 աթոռ), Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ 10, Ազատական 4, Ընկերվարական 7, այլ՝ 3:

ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿ (վեց աթոռ) Ընկերվարական, Ընկերային – Քրիստոնեայ եւ Ազատական 2ական:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ (81), Աշխատաւորական 17, Պահպանողական 60, զանազան 4:

ԻՐԼԱՆՏԱ (15), Աշխատաւորական 2, Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ 5, Յառաջդիմութեան Դեմոկրատ 8:

ՀՈԼԱՆՏԱ (25), Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ 10, Ընկերվարական 9, Ազատական 4, զանազան 2:

ԴԱՆԻԱ (16) Ընկերային Դեմոկրատ 4, Ազատական աջ 3, Ազգ. Ճակատ Եւրոպայի դէմ 4, Ընկերվարական 1, զանազան 4:

ԻՏԱԼԻԱ (81), Քրիստոնեայ Դեմոկրատ 30, Համայնավար 24, Ընկերվարական 9, Արմատական 3, այլ՝ 15:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ (81) Ընկերվարական 35, Քրիստոնեայ Դեմոկրատ 42, Ազատական 4:

Ինչպէս գրած էինք երէկ այս ընտրութեանց գլխաւոր կէտերէն մէկն է ձախի նահանջը Եւրոպայի մէջ: Ներքին, ֆրանսական ճակատի վրայ, ամէնէն մեծ տագնապը ծագած է ՀՀՀ.ի մէջ եւ կը թուի թէ Շիրաք Եւրոպայի այս ընտրութիւններով կորսնցուց, անձնապէս, 1981ի նախագահական ընտրութիւնը: Ռ. Նէօնժէսէր արդէն կը պատրաստուի անջատ շարժում մը կազմել, հետն ունենալով իր կենա, յանուն «Կօլիզմի քառուղի»ին:

Տիկին Սիմոնն Վէյլ իր հրաժարականը տուաւ իբրեւ Առողջապահական նախարար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԷՍԹԵՐՆԻ մեծագոյն դէմքը՝ Ճոն Ուէյն, որ մօտ քառասուն տարիէ կը յաղթէր ամէն մէկ քանսէրի, պարտուեցաւ վերջինէն, առջի գիշեր 72 տարեկանին: Արդարեւ ծանօթ շերիֆը, թոքի խլիրդով սկսաւ վերջանալու համար՝ աղիքի խլիրդով բայց միշտ պահեց իր լաւատեսութիւնն ու կորովը: Քաուպօյը եղաւ նաեւ քաջ քօպայ մը, որ չմերժեց որեւէ նորութիւն գործածել իր հիւանդութեան դէմ: Ամերիկայի որոշ պատկեր մըն է, որ կ'անհետանայ իրեն հետ, որ յիսուն տարիէ դարձուց 250 ֆիլմ, որոնց կարգին Ռիօ Պռաւօ ամէնէն համբաւաւորներէն մէկն է բայց ոչ միակը:

ԺԱՆ – ԼՈՒԻ ՊՈՐԻ գրագէտ ու մանաւանդ տաղանդաւոր քննադատ (շարժանկար) անձնասպան եղաւ Երեքշաբթի վաղ առաւօտեան, ատրճանակ պարպելով ուղղակի սրտին: Խոր զարգացումի տէր գրականութեան ակրեժէ, 1945ին կը ստանար Կոնքուռ մրցանակը «Գերմանական ժամով գիւղս» որ իր լաւագոյն գործը չէր: Զէր ծածկեր իր միասեռական կոչումը եւ երկու հատոր ալ գրած էր այդ մասին «Ոտքը», «Նարինջին կէսը» ներկայացնելով հին թապու մը: Իր վերջին գործը նուիրուած էր Քամպասերէսի: Վերջերս կը տառապէր ջղային խանգարումէ (տեփրեսիոն) բայց կը թուէր ապաքինած ըլլալ: 60 տարեկան էր ու մղձաւանջն ունէր հիւանդութեան եւ առանձնութեան, դեռ վերջերս իր մտերիմներէն մէկուն կ'ըսէր. «Ապրելու պատճառ մը տուր, ինծի»: Հաւանաբար չգտաւ ու քաջութիւնը չունեցաւ ընդունելու թէ ի վերջոյ անհրաժեշտ չէ միշտ ապրելու պատճառ մը գտնել...:

ՓԱՐԻԶԻ վարձակառքերը (թաքսի) Երեքշաբթի առաւօտ գործադուլ ըրին, բողոքելու համար իրենց դէմ եղած յարձակումներուն դէմ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԵԱՆ «ՀՈԳԵՐ»

———o———

Բաքու բառին արմատական իմաստը, ազրպէյճաներէնով, «Հովերու քաղաք» է, բայց ներկայիս, Խորհ. Միութեան մէջ, այդ անունը գրեթէ հոմանիշ մըն է «կաշառակերութիւն» բառին:

Բաքու մայրաքաղաքն է Ազրբէջանի, որ հաւանաբար ամէնէն խարդախ, կաշառակեր եւ տնտեսական հարցերու մէջ բարոյականութեան պակաս տառապող շրջանն է Խորհ. Միութեան մէջ: Անցեալ ութ տարուան ընթացքին, այս Հանրապետութեան 61 շրջանային կուսակցական վարիչներէն քանը ձերբակալուեցան Պետութեան դրամը «սեփականացնելու» յանցանքով մեղադրուած: Եւ այս թիւը միայն բռնուողներու թիւն է. կ'ենթադրուի որ Պետութեան պաշտօնեաներու գրեթէ կէսը կրնայ նման խարդախութիւններու եւ զեղծումներու մասնակցած ըլլալ:

Մի քանի տարի առաջ, ըստ Պետութեա՛ն իսկ խոստովանութեան, Ազրբէջանի 241 սովխոզներու եւ կոլխոզներու (այսինքն, այս կամ այն ձեւով պետականացած ագարակներու) վարիչները ձերբակալուած են իբր յանցապարտ՝ տնտեսական հարցերու կապակցութեամբ: Այս կը նշանակէ որ մէկ տարուան ընթացքին Ազրբէջանի Հանրապետութեան ագարակներու վարիչներուն մէկ հինգերորդը զեղծումներ գործելու ամբաստանութեամբ դատարան առնուեցան երթալ: Նորէն պէտք է շեշտել որ չբռնուողներուն թիւը հաւանաբար նոյնքան մեծ է:

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, Պետութեան զանազան մարմիններու վարչութեանց մէջ նոյն պատմութիւնն է որ կը կրկնուի: Կաշառակերութեան յանցանքով դատապարտուած են վարիչ անդամներ... պետական դատախազի գրասենեակէն իսկ. յաւելեալ՝ ինքնաշարժային գործերու, ճամբաներու շինութեան, համալսարաններու վարչութեան եւ զանազան հիւանդանոցներու վարչութեան գրասենեակներէն:

Անցեալ տարի, Պետութիւնը յատկացում մը կ'ընէ հիւսուածեղէնի նոր գործարանի մը շինութեան համար, պայման դնելով որ պէտք է յարմարութիւններ ստեղծուին՝ միայն խուլ աշխատաւորներ գործածելու համար, քանի որ նման մարդիկ չեն կրնար աշխատիլ սովորական գործարաններու մէջ: Անշուշտ վարիչ կը նշանակուին երկու ոչ – խուլ անձեր, եւ տարի մը ետք, երբ քննիչները կ'այցելեն այս մասնաւոր տնտեսական յատկացում ստացող գործարանը, կը տեսնեն որ աշխատողներուն բացարձակ մեծամասնութիւնը խուլ չէ, այլ բնականոն առողջութեամբ անձեր՝ որոնք կ'օգտուին Պետութեան կարգադրած մասնաւոր յարմարութիւններէն եւ հայթայթած առաւելութիւններէն ու նպաստներէն:

Նման խարդախութիւններ այնքա՛ն ընականոն դարձած էին Ազրբէջանի մէջ, տասնամեակ մը առաջ արդէն, որ 1969ին Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի հրահանգով խիստ միջոցներ սկսան գործադրուիլ, յանցաւորները գտնելու եւ պատժելու համար: Բաքուի փոխ – քաղաքապետ Հայլիպ Ֆաթալիյեւ կ'ըսէ,— «Դեռ կան զեղծարարումներ, սակայն եթէ բաղդատենք տասնամեակ մը առաջ տեղի ունեցող խարդախութիւններուն հետ, շատ բարելաւուած է վիճակը:

Սակայն այդ բարելաւումը ընդհանրապէս մակերեսային կը մնայ, որովհետեւ Համայնավար կուսակցութեան եւ Ազրբէջանի Հանրապետութեան վարիչները կը վարանին խիստ պատիժներու ենթարկել իրենց բարեկամներն ու պաշտօնակիցները, նախ՝ դուցէ անոր համար որ իրենք ալ «ծանիր զքեզ»ի հետեւելով ընդունած են իրենց դերը, Պետութեան տնտեսական ապականումի հարցին մէջ, եւ յետոյ՝ որովհետեւ կ'ուզեն պաշտպանել կուսակցութիւն – Պետութիւն համալիրին վարկը, չեն ուզեր հանրութեան առջեւ պարզել իսկապէս ողբալի վիճակը: Այս պատճառաւ ալ բազմաթիւ պետական դէմքեր կամ պարզ պաշտօնեաներ յաճախ կը պատժուին թեթեւ միջոցներով, — յանդիմանութիւն, դիրքի փոփոխութիւն, եւայլն, եւ հազուադէպ երեւոյթ ալ չէ որ պաշտօնի փոփոխութեան վերջնական արդիւնքը ըլլայ պաշտօնի բարձրացում:

Օրինակ մը: 1969ին Թուրխան Հուսէինով պետական հարցաքննական – դատախազային վարչութեան վարիչն էր, երբ յայտնուեցաւ որ իր բարեկամներու գործած որոշ զեղծարարութիւնները քօղարկած էր, փոխանակ յանցագործները դատի յանձնելու: Ենթարկուեցաւ պարզ պատիժի. իրեն տրուեցաւ նոյն գրասենեակին մէջ աւելի փոքր պաշտօն մը: Իր աշխատանքին մաս կը կազմէ Պետութեան պատկանող գործարաններու վարիչներուն տուած հաշիւները քննել: Երբ անուղղամ զեղծարարութիւններ կը գտնէ, փոխանակ դատախազին լուր տալու, կաշառք կը սկսի ստանալ զեղծարարներէն: Ի վերջոյ իր եւ խմբակին միահամուռ խարդախութիւնը կը քօղազերծուի, եւ նոյնիսկ Ազրբէջանի կառավարութեան շատ մեծ համբերութիւնը (հանդէպ նման յանցանքներու) սպառած ըլլալով, Հիւսէյնով 15 տարուան բանտարկութեան կը դատապարտուի:

Յաճախ կը պատահի որ բարեկամական կապեր կը գերադասեն ամէն ինչ, պաշտօնեաներու ընտրութեան հարցին մէջ, եւ անկարող կամ խարդախ անձեր կը նշանակուին կարեւոր պաշտօններու: Ի. Ալիրասով, Բաքւի գաւառի Համայնավար կուսակցութեան ենթաբաժնի վարիչը, վերջերս յայտնաբերուեցաւ իբրեւ անպարտաճանաչ կուսակցական մը՝ որ իրեն ծանօթ զեղծարարներու յանձնած էր հետեւեալ գործերը, — շրջանի կոլխոզներէն մէկուն վարիչ՝ բարեկամ մը որ արդէն գործէ արձակուած էր իբր ուրիշ պետական ագարակի մը վարիչ, կենդանիներու ուտելիք յարդն ու գարին սեւ շուկայի վրայ ծախած ըլլալու յանցանքով. ուրիշ կոլխոզի վարիչ՝ ճաշարանի մը... խորովածի մասնագէտ խոհարարը, որ գործէն հանուած էր, յաճախորդներու վճարած դրամը իւրացուցած ըլլալու համար. երկրորդական վարժարանի տընօրէնուհի նշանակած էր կին մը՝ որ արդէն տուգանքի ենթարկուած էր, վկայականներ կեղծելու համար:

Այս բոլորը նշանակալից են որովհետեւ ցոյց կու տան թէ ինչպէս ընդհանուր ապականութիւնը տարածուած է ժանտախտի պէս, վարակելով Պետութեան պաշտօնէութիւնն ու Համայնավար կուսակցութեան վարչութիւնը, ամէն մակարդակի վրայ: Եւ դժուար է փոխել վիճակը՝ որովհետեւ, ըստ «Համաշխարհային» սովորութեան մը, որքան բարձր ըլլայ յանցագործներու դիրքը, նոյնքան թեթեւ կ'ըլլայ պատիժը: Օրինակ՝ Գ. Մահմէտով 1976ին պաշտօնազուրկ կ'ըլլայ կաշառակերութեան յանցանքով, սակայն կը մնայ... թէ՛ կուսակցական, թէ ալ Պետութեան ընդհանուր Խորհուրդի անդամ, այսինքն՝ կը զրկուի իր գրաւած «աթոռ»ներէն մէկէն միայն:

Մ. Ահմէտով, Քիւրտամիրի շրջանի Համայնավար կուսակցութեան ենթաբաժնի վարիչ, եօթը տարի կը պահէ իր պաշտօնը, մինչ Պետութեան զաղտնի ոստիկաններն ու դատախազները գինք կ'ամբաստանեն իբր կաշառակեր, անկարող անձերու կարեւոր պաշտօն տուող, եւ գինք հարցաքննութեան ենթարկողներուն սպառնացող: Միայն եօթը տարի տեւող ամբաստանութիւններու եւ դատերու շրջանէ մը ետք կարելի կ'ըլլայ գինք 13 տարուան բանտարկութեան դատապարտել:

Երբ ամերիկացի լրագրող Տանիէլ Ֆիշըր կը հարցնէ Ազրբէջանի ամէնէն կարեւոր թերթի՝ կոմունիստի խմբագրին, որ ի՞նչպէս նման անձեր կրնան գործի գլուխ մնալ այդքան երկար ժամանակ, Աղա Պապա Ռեզայեվ կը պատասխանէ, — «Կը պատահի. հապա Ամերիկայի մէջ Նիքսըն մի քանի տարի գործի գլուխ չմնա՞ց, ամբաստանութիւններու սկիզբէն ետք»:

Ռուսերը, որոնք բազմաթիւ են Բաքուի մէջ, անհաւատալի կը գտնեն Ազրբէջանական կեղծարարութեան զանգուածային բնոյթը, այսպէս – կոչուած մաշտաքը: Բաքուի մէջ ռուսերէնով լոյս տեսնող թերթ մը վերջերս գրած էր թէ երբ քաղաքային կառավարութիւնը կ'որոշէ տոմսակներու նոր սիսթեմ մը գործադրել հանրակառքերու եւ օթոպիւսներու մէջ, վարորդները գործադուլի կ'ելլեն: Գործադուլը ինքնին չտեսնուած բան մըն է Խորհ. Միութեան մէջ, սակայն՝ ըստ ռուսերէն թերթին, ա՛լ աւելի հետաքրքրական է գործադուլին բուն պատճառը, — վարորդները սորված էին տոմսակներու հին դրութը օգտագործել, ծախուած տոմսերու գինին մէկ մասը իրենց գրպանը դնելու համար, մինչ նոր սիսթեմը արգելք պիտի ըլլար նման խարդախութիւններու գործադրման:

Ընդհանրապէս, խորհրդային ուրիշ հանրապետութիւններու քաղաքացիները անսովոր ոչինչ կը տեսնեն այլեւս նման ապականումի մէջ, — «իրենց արիւնին մէջն է այս խարդախութեան հակումը», ըսած է Բաքուբնակ Ռուս մը, Ֆիշըր ամերիկացի թղթակիցին:

Թ. Ա. Թ.

ՀԻՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՁԵՒԵՐ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՊԱԳԱՆ

(Բ. եւ վերջ)

Պաքուի Հայ Մշակական Միութիւնը, համագործակցութեան վրայ գրքոյկներու շարք մը հրատարակած է եւ իր կողմէ ալ գիւղերու մէջ գիւղատնտեսական սնտուկներ կը հիմնէ: Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտեսական Միութիւնը, հայերէն կը հրատարակէ պարբերական մը, որ երկրագործական հարցեր եւ գիւղատնտեսական համագործակցութեան նիւթեր կը բովանդակէ:

Այս միութիւնը, ասկէ զատ, ունի տեղեկատու եւ խորհրդակցական դիւան մը, որ կը զբաղի հայ գիւղացիներու կողմէ համագործակցական ընկերութիւններու եւ կազմակերպութեան վերաբերեալ խնդիրներով: Կովկասի քաղաքներուն մէջ, մասնաւորապէս Պաքու եւ Թիֆլիս, հայ վարչութեամբ ստեղծուած են սպառողական մեծ ընկերութիւններ: Պաքուի մէջ կայ Համագործակցական Ընկերութիւններու Միութեան մը կեդրոնը մեծաքանակ գնումներու համար, արդիւնաբերական հաստատութիւններով:

Նոյն քաղաքներուն մէջ բացուած են համագործակցութեան դասընթացքներ եւ քաղաքապետարանները կը մասնակցին այսօրինակ ձեռնարկներուն ծախքերուն: Այսուհանդերձ, այսքանը բաւարար չէ, որպէսզի գիւղատնտեսական համագործակցութիւնը ծաւալի եւ հողին առաւել արդիւնաւորումով գիւղացին անոր կապուի:

Հայ գիւղացիներու, հողին անբաւարար բաշխումին հետեւանքով Ռուսահայաստանէն դէպի Թրքահայաստան գաղթը, պէտք է զուգընթաց երթայ համագործակցական քարոզչութեան, լայն համեմատութիւններով կազմակերպութեան եւ գիւղատնտեսութեան ու համագործակցութեան դասաւանդութեան հետ, բոլոր դպրոցներուն մէջ, սկսելով տարրականներէն:

Հայաստան Թուրք բարբարոս իշխանութենէն ազատելուն պէս, Հայերով բնակուած հողերը պէտք է հայ Պետութեան սեփականութիւնը դառնան, բացի անոնցմէ, որ արդէն հայ գիւղացիներուն կը պատկանին: Պետութիւնը կրնայ այս հողերը կա՛մ ժառանգական հիմունքներով վարձու տալ, — մինչեւ հազար տարի վարձքի պայմանագրութեան ձեւով, — եւ կամ ծախել պայմանաւ որ նոր վաճառումներով հողերը շահագործումի առարկայ չդառնան:

Կարելի է առանց դժուարութեան կիրարկել անփոխանցելի հողային սեփականութեան ձեւը, որպէսզի գիւղացիները իրենց հողերը կորսնցնելու վախը չունենան: Հողերը կրնան մինչեւ հինգ հարիւր հեկտարի վրայ տարածուիլ: Այս տարածութիւնը ինչ ինչ պարագաներու մէջ անհրաժեշտ է, այսպէս զոր օրինակ, երբ հողը պիտի յատկացուի անասնաբուծութեան՝ ազգային կաթնագործութեան կամ միս հայթայթելու համար, կամ շաքարագործութեան պէտք եղած ճակնդեղին մշակութեան համար եւայլն: Պետութիւնը կրնայ իրեն վերապահել վարձուած կամ ծախուած հողերուն ազգային մշակութեան վերահսկողութեան իրաւունքը: Եթէ հող առնողը առանց արդարացուցիչ պատճառի զայն չի շահագործեր, պէտք է որ կարելի ըլլայ ձեռքէն առնել սեփականութեան իրաւունքը:

Անմշակ հողերը երկրագործութեան օգտակար դարձնելու համար, Պետութիւնը պէտք է որ մասնաւոր առանձնաշնորհումներ պարգեւէ գիւղացիներու եւ մասնաւորականներու մասնակցութեամբ կազմուած գիւղատնտեսական համագործակցական ընկերութիւններուն: Հայաստանի ապագայ կառավարութիւնը պէտք է մասնաւոր դրամատուն մը հաստատէ գիւղատնտեսական համագործակցութեան համար, այս դրամատան բաժնեթուղթերուն զետեղումը ապահովելով դրամատէրներու մասնակցութեամբ: Այս դրամատան նպատակը պիտի ըլլայ բաժնեկից երկրագործներուն, եւ նոյնիսկ մասնաւորներու, վարկ բանալ, շահաւէտ նպատակի մը գործածուելու համար, ինչպէս երկրագործական գործիքներու, սերմնացուի, աղբի, անասուններու եւ այլնի գնումին: Դրամատունը քննիչներ պիտի ունենայ գիւղացիներուն օգնելու նպատակով համագործակցական հիմնելու եւ բացուած վարկերուն կանոնաւոր գործածութեան հսկելու համար: Դրամատունը կրնայ նաեւ նպաստաւոր պայմաններով գիւղացիներուն պզտիկ տուներ շինելու հողը ստանձնել:

Թերեւս հարցուի թէ ի՛նչպէս կարելի է յուսալ, որ դրամատէրեր այս պայմանով հիմնուած համագործակցական դրամատան մը դրամ հայթայթել յօժարին, եթէ Պետութիւնը անոր պէտք եղած գումարները չկարողանայ հայթայթել: Պէտք է մտածել, որ այս պարագային դրամը հարկաւ տոկոս պիտի բերէ: Այսպէս, օրինակի համար, Մոսկուայի ժողովրդական համագործակցական դրամատունը միայն համագործակցական ընկերութիւններու հայթայթած դրամագլուխովը չէ, որ կը բանի, այլ նաեւ դրամատէրերուն: 1912ին հաստատուած այս դրամատան բաժնեթուղթերը, Կայսրութեան ամէնէն հեռաւոր գաւառներուն մէջ անգամ, ինչպէս Կովկաս, կը վաճառուէին, եւ հայ դրամատէրերը փափաք կը յայտնէին, որ Թիֆլիսի մէջ մասնաճիւղ մը բացուի, ինչ որ կատարուեցաւ 1917ին: Բացուած օրէն ի վեր, Մոսկուայի ժողովրդական դրամատունը Կովկասի նահանգներուն հայ գիւղատնտեսական սնտուկներուն եւ, մասնաւորապէս, Երեւանի ժողովրդական դրամատան, բաւական լայն վարկեր կը բանայ:

Կայ նաեւ ուրիշ համագործակցական դրամատուն մը, որ դրամատէրերու օգնութեամբ եւ հայրենասիրական նպատակներով հիմնուած է: Այս դրամատունն է Փօզնանիոյ լեհական համագործակցական դրամատունը, որ լեհ գիւղացիներուն միջոցներ կ'ընծայէ իրենց հողերուն վրայ ամուր մնալու եւ դիմադրելու Գերմանացիներու հոսանքին, որ իրենց կառավարութենէն քաջալերուած հոն կը խուժէին:

Կ. Պոլիս կայ Երկրագործական Դրամատուն մը, որուն նպատակն է Թուրք գիւղացիներուն վարկ հայթայթել: Գալով Հայերուն՝ այս դրամատունը կը ձգտի զանոնք իրենց հողէն արմատախիլ ընել: Արդէն այս դրամատունը իր յոռի կազմակերպութեան պատճառով Թուրք գիւղացիներուն անգամ օգտակար չէ կրցած ըլլալ:

Համագործակցական կեդրոնական դրամատան մը Հայաստանի ամէնէն լաւ պատշաճող ձեւն է Ռայֆազնեան տիպարով գիւղատնտեսական սնտուկը:

Հայաստանի համար կարեւորութիւն ունեցող գիւղատնտեսական համագործակցութեան ձեւեր են՝ պարտիզպանութեան, պահածոներու պատրաստութեան, երկրագործական արտադրութիւններու վաճառումի ընկերութիւնները: Անհրաժեշտ, բայց այժմ դժուար իրականալի է նաեւ հողերու հասարակական ջրաբաշխութիւնը, Հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան նահանգներուն մէջ կիրարկուած ձեւով:

Ինչ որ նմանապէս անհրաժեշտ է Հայաստանի տնտեսական զարգացման համար, հաղորդակցութեան միջոցները եւ երկաթուղիներն են. ասոնք դեռ գոյութիւն չունին:

Այս երկիրը, որ այնքան երկար տարիներու ընթացքին բարբարոս ասպատակութիւններու, աւերումներու, մարտիրոսութիւններու թատր է հանդիսացեր նոր կեանքի ծնունդ պիտի տայ, երբ անոր ժողովուրդը հրաշալի կենսունակութիւն եւ հայրենիքին հանդէպ անշիջելի սէր ցոյց տայ, միանգամ ընդմիշտ ազատագրուի Թուրքիոյ լուծէն եւ վերակազմէ անկախ Պետութիւն մը, որ Փոքր Ասիոյ եւ Կովկասի մէջ քաղաքակրթութեան պողոտան պիտի ըլլայ:

Փրոֆ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑ

«Ճակատամարտ»,
Պոլիս, 1920 Փետր. 1)

ՅՈՅՆ-ԱԼՊԱՆ ԿԱՊԵՐԸ

Աւելի քան տարի մըն է, որ Օլիմփիք Էրվէյզը շաբաթական թռիչք կը կատարէ Հիւսիսային Յունաստանէն Թիրանա: Բանակցութիւններ կատարուեցան Աթէնքի եւ Թիրանայի միջեւ, որպէսզի այս վերջինը արտօնէ շաբաթական մէկ թռիչքը: Յունաստանի եւ, յատկապէս, անոր հիւսիս – արեւմտեան էփիրոս նահանգին Յոյներուն համար յոյսեր բացուեցան: 1914ին, սահմանային փոփոխութիւններ տեղի ունեցած էին եւ մէկ օրէն միւսը 300.000 Յոյներ Ալպանացի դարձած էին: Յարաբերութիւնները մինչեւ 1945 բնականոն էին եւ սահմանագիծէն երկու հատուածներուն վրայ գտնուողները կարելիութիւնն ունէին փոխադարձ հանդիպումներ կատարելու: Համայնավարներուն իշխանութեան գլուխ գալով՝ սահմանը երկաթեայ վարագոյրով մը պատնէշուեցաւ: Այդ թուականէն ասդին մարդիկ սպասեցին, որ ստալինեան վարչակարգով յատկանշուող երկիրը որոշ թոյլտուութիւններ շնորհէ:

— Կը յուսայինք, կ'ըսէ յոյն պատասխանատու մը, որ արտօնութիւն պիտի տրուէր այստեղացիներուն՝ այցի երթալու իրենց ընտանիքի անդամներուն, բարեկամներուն: Եւ այս քայլին պիտի յաջորդէր բնականոն յարաբերութիւններու հաստատումը երկուստեք, ինչպէս պատահեցաւ Պուլկարիոյ հետ: Սակայն, առաջուան նման դժուար է Ալպանիա երթալը:

Համաձայն ձեռք ձգուած տեղեկութիւններուն, Ալպանիոյ Յոյներուն կացութիւնը բարեփոխուած չէ, թէեւ մասնակի չափով մը յունարէն կը դասաւանդուի դպրոցներուն մէջ: Երեսուն տարուան առանձնացման ընթացքին, յոյն փոքրամասնութիւնը յաճախ տեղափոխութիւններու ենթարկուած է: Յոյներ իրենց գիւղերէն փոխադրուած են ցանուցրիւ գիւղեր՝ Ալպանիոյ հիւսիսը, որպէսզի Յունաստան հողային պահանջներ չներկայացնէ:

Համաձայն յոյն պաշտօնատարներուն, Թիրանայի հաստատած սահմանափակումները միշտ խիստ են, թէեւ որոշ մեղմացում մը նկատելի կը մնայ: Երբ յոյն արուեստագէտներ, մշակութային փոխադարձ կապի մը շրջագիծին մէջ, Ալպանիոյ յունական շրջանները կ'այցելեն, սրահներու մուտքի տոմսերը կը տրուին կուսակցութեան հաւատարիմ նկատուողներուն:

Կրօնական պաշտամունքները խստիւ արգիլուած են եւ բոլոր եկեղեցիներն ու մզկիթները քանդուած են. միայն պատմական արժէք նկատուող կրօնական շէնքերը պահպանուած են վերածուելով թանգարաններու: Քանդած են նոյնիսկ գերեզմանաքարերուն խաչերը:

Ալպանացիներուն քաղաքականութիւնը՝ երկաթեայ բռունցքով կառավարելու սահմանամերձ շրջանի յոյն բնակչութիւնը, պատճառ դարձած է, որ Աթէնք իր կարգին սահմանափակէ իր յարաբերութիւնները Թիրանայի հետ:

— Ալպանացիք չափէն աւելի շահագրգռուած են, որ յարաբերութիւնները, յատկապէս առեւտրական մարզէն ներս ընդլայնին: Չինաստանի հետ խզելէ ետք իրենց կապերը՝ բոլորովին կտրուած են արտաքին աշխարհէն հետ, եւ պէտք ունին մեզի, որպէսզի չնչեն, դիտել կուտայ Յունաստանի Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատար մը:

Միւս կողմէ, սակայն, յոյն փոքրամասնութեան մը ներկայութիւնը Յունաստանի մերձ սահմանագիծի մը վրայ, պատճառ կը դառնայ, որ Թիրանա սահմանափակէ իր քայլերը: Այսպէս, Աթէնքի ալպանական հիւպատոսարանը անցեալ տարի հազիւ տասնեակ մը վիզա տուաւ, երբ դիմում կատարողները երեք հազարէն աւելի եղած էին:

Ուրեմն, սահմանը միշտ ամուր կերպով փակ կը մնայ:

Յոյն դիւանագէտներէն ոմանց տեսակէտով, Աթէնք առանց նախապայմաններ դնելու պէտք է ընդլայնէ իր յարաբերութիւնները Ալպանիոյ հետ: Ասոնց մտածումով արդիւնքը այն պիտի ըլլայ, որ Թիրանա աստիճանաբար պիտի մեղմէ իր քաղաքականութիւնը եւ վաղը Յունաստան կրնայ կամուրջ ծառայել Ալպանիոյ եւ Արեւմուտքի յարաբերութեանց համար:

Թ. Ա. Թ.

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Մէյֆլաուըր պանդոկին մէջ, Մայիս 26ին, նշուած է Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան հռչակման 61րդ տարեդարձը: Ներկայ եղած են 400 հոգի: Բացումը կատարած է ընկ. Վահան Օրհնածեան: Բանախօսած են Սէթ Մոմճեան եւ ընկեր Լեւոն Պալեան: Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի խօսքը արտասանած է ընկ. Հերի Սաչաքլեան: Ուաշինկթընի Հայութեան անունով Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի տրուած է պատուոյ տախտակ մը: Փրոֆեսէօրը ճառով մը շեշտած է հայ ժողովուրդի տենչը հանդէպ ազատութեան եւ անկախութեան:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ «Սէյնթ Սոֆիա» սրահին մէջ, Մայիս 26ին, տօնուած է Մայիս 28ը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Հանդիսավարը՝ ընկ. Ժանօ Թիթիզեան, կատարած է բացումը, որմէ ետք Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի կողմէ խօսած է ընկ. Վահիկ Գիւրջեան: Հայ Երիտ. Դաշնակցութեան կողմէ խօսք առած է ընկ. Վահէ Եաղուպեան, իսկ Տիկ. Զապէլ Ալահայտոյեան արտասանած է ՀՕՄի խօսքը: Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ ընկ. Գասպեան, անդրադարձած է 1918 Մայիսեան պատմական օրերու դէպքերուն: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է խրախճանական բաժինով մը:

×

Մայիս 27ի առաւօտեան, Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ յաւուր պատշաճի քարոզած է Թեմին առաջնորդը՝ Եփրեմ Ծ. Վրդ. Թապագեան: Պատարագի ընթացքին կատարուած է Գոհաբանական մաղթանք, Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան հռչակման 61րդ տարեդարձին առթիւ:

×

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ Եունիվերսիթի Սիթի Հոլիտէյ պանդոկին մէջ, Մայիս 27ին, տեղի ունեցած հանդիսութեան բացումը կատարած է ընկ. Կոստան Պօղաճեան: Բանախօսած է Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան ներկայացնելով անկախութեան շրջանը, ապա Հայաստանի Հանրապետութեան կերտումը: Այս առիթով Ֆիլատելֆիոյ Հայութիւնը պատուած է Սէթ Մոմճեանը յուշատախտակով մը: Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի կողմէ խօսք առած է ընկ. Վռամ Եղբայրեան:

×

Մայիս 29ին,, ամբողջ օրը, Ֆիլատելֆիոյ քաղաքապետարանին վերեւ ծածանած է հայկական եռագոյնը: Քաղաքապետին յատուկ կարգադրութեամբ Մայիս 28ը հռչակուած էր Հայաստանի Անկախութեան օր: Հ. Յ. Դ.ի կողմէ պատուիրակութիւն մը այցելած է քաղաքապետին:

×

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ սրահին մէջ է, որ Մայիս 27ին, տեղի ունեցած է հանդէսը որուն բացումը կատարած է ընկ. Աբրահամ Գասպարեան: Ընկ. Կարօ Մելքոնեան ընդգծած է տօնին ազգային նշանակութիւնը եւ հայ ժողովուրդի ձգտումները: Բանախօսը՝ ընկ. Վահէ Սարաֆեան, պանծացուցած է հայ ժողովուրդի ոգեղէն հարստութիւնը եւ ազատութեան ոգին:

×

ՆԻՒ ՃԸՐՋԻ Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մայիս 27ին, տեղի ունեցած է Մայիս 28ի տօնը, որուն բացումը կատարած է ընկ. Մեսրոպ Ասլեան: Բանախօսած են ընկերներ Մինաս Թէօլէօլեան (հայերէն) եւ Արա Գարբիճեան (անգլերէն), շեշտելով հայ ժողովուրդի

ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

անկախութեան եւ ազատութեան տիրանալու տենչը եւ մաքառումները :

×

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍԻ Հ. Յ. Դ. տեղական կոմիտէի կազմակերպութեամբ, Մայիս 28–ին, Հայաստան քէմփին մէջ նշուած է Անկախութեան տարեդարձը : Հանդէսը վարած է ընկ. Նշան Միքայէլեան : Խօսք առած են ընկերներ Ճան Վարատեան եւ Վազգէն Թումաճանեան :

×

ՆՈՐԹ ԷՆՏՈՎԸՐԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մայիս 27–ին, տեղի ունեցած հանդիսութեան բանախօսած են ընկ. Յարութիւն Սթեփանեան եւ Արշակ Քհնյ. Տաղլեան : Խօսք առած է նաեւ ընկ. Անդրանիկ Տօնիկեան :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

— O —

ԱԹԷՆՔԻ « Ալիք »ի սրահին մէջ, Մայիս 27ի առաւօտեան, նշուած է Մայիս 28ի տարեդարձը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ : Բացման խօսքը կատարած է օրուան նախագահը՝ ընկ. Աւետիս Միքիկեան : Ազգ. իշխանութեան կողմէ պաշտօնի խօսք արտասանած է Ներսէս Յակոբեան : Երիտասարդութեան կողմէ ուղերձ մը կարդացած է ընկ. Ստեփան Շեմմաս : Բանախօսած է ընկ. Հրաչ Տասնապետեան (Պէյրութէն) :

×

Հանդիսութենէն ետք մօտ 3000 Հայեր մասնակցած են երթի՝ սրահէն մինչեւ Սահմանադրութեան հրապարակը, ուր Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին ծաղկեպսակ մը դրած են :

×

ՑԻՔՍԻ Յակոբեան վարժարանի «Աւետիքեան » սրահին մէջ, Մայիս 27ին, նշուած է Մայիս 28ի տարեդարձը՝ խըրախճանքով : Խօսած է ընկ. Յարութիւն Միքիկեան : Հ. Յ. Դ. « Բարդէն Սիւնի » խումբին կողմէ ընկ. Րաֆֆի Քէրքեան կարդացած է ուղերձ մը : Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն մասնակցած է նաեւ Ցիքսի « Զարթօնք » պատանեկանի պարախումբը :

×

ՅՈՔԻՆԻՈՅ « Զաւարեան սրահ »ին մէջ, Մայիս 27ին, ճաշ – խրախճանքով մը տօնուած է Մայիս 28ը : Խօսք առած են ընկերներ Լեւոն Ջերչեան եւ Արա Մանկոյեան :

Առաջարկէ՛ք, Հայ Կենսաբաններ

— O —

Վերջերս Պրոֆ. Վ. Տոտոմեանցի յիշատակին նուիրուած յօդուածում (տես՝ «Յառաջ», թիւ 14377–78) տողերիս հեղինակն անդրադարձաւ մի հարցի, որի կարեւորութիւնը կասկածանք չի յարուցում : Խօսքը վերաբերւում է հայ գիտական միութիւններ ստեղծելու անհրաժեշտութեանը :

Գիտակցելով հարցի համազգային նշանակութեանը, ինչպէս նաեւ առանձին անհատների, ընկերների դրուեցնդիչ տեսակէտները, հեղինակը համարձակուեց գործնական քայլերի դիմելու :

Սոյն կոչով նա վճռեց դիմել նախ կենսաբաններին (բիոլոժիստ) պարզապէս այն պատճառով, որ հարկ էր սկսել գիտութեան որեւիցէ ճիւղից եւ քանի որ ինքը մասնագիտութեամբ կենսաբան է, ուստի եւ բնականաբար նպատակայարմար գտաւ դիմել նախ իր ճիւղի ներկայացուցիչներին, յոյս ունենալով հանդերձ, որ այս նախաձեռնութիւնը լայն արձագանգ կը ստանայ եւ ի վերջոյ կ'ընդգրկի եւ գիտութեան միւս ճիւղերը :

Ո՞րն է սոյն նախաձեռնութեան նպատակը :

Աշխարհի բազմաթիւ երկրների գիտական զանազան հիմնարկութիւններում, համալսարաններում այսօր աշխատում են թուով ոչ քիչ հայազգի գիտնականներ, որոնք հետազօտութիւններ են կատարում գիտութեան տարբեր ճիւղերում, աշխարհի շատ գիտական հանդէսներում տպագրում են իրենց հետազօտութիւնների արդիւնքները, մասնակցում են ազգային եւ միջազգային համաժողովների, ընդգրկուած են տարբեր երկիրներում գործող զանազան գիտական կազմակերպութիւններում եւայլն : Բնական է սակայն, որ զրկուած լինելով որպէս հայկական Պետութեան ներկայացուցիչներ հանդէս գալու հնարաւորութիւնից (նոյնիսկ Հայաստանի ներկայացուցիչները արտասահմանում օտարների կողմից ընդունւում եւ ներկայացւում են կամ որպէս ռուս, կամ լաւագոյն դէպքում՝ որպէս խորհրդային գիտնականներ, առանց յիշատակելու իսկ նրանց ազգային պատկանելիութիւնը), հայազգի գիտնականները հանդէս են գալիս ոչ թէ որպէս Հայ, այլ որպէս այն ազգի ներկայացուցիչներ, որի երկրում ապրում եւ գործում են :

Սակայն եթէ հայ գիտնականները, հետազօտողները ունենան իրենց միութիւնը, իրենց կազմակերպութիւնը, ապա հնարաւորութիւն կ'ունենան կազմակերպելու իրենց իսկ համաժողովները, կարող են հրատարակել իրենց իսկ գիտական հանդէսները կամ աշխատութիւնների ժողովածուները : Այս ձեւով նրանք կարող են գրաւոր ձեւով ներկայանալ (բնականաբար, միջազգային որեւիցէ լեզուով) միջազգային գիտական հասարակայնութեանը զուտ հայկական մի կազմակերպութեան անունից, միայն որպէս հայ գիտնականներ : Սա կը սախլի մի–ջազգային գիտական մամուլին խօսել հայ գիտնականների մասին, այս կամ այն ձեւով այս փաստին կարող են անդրադառնալ եւ տարբեր երկրների պետական ու հասարակական մարմինները :

Բացի այդ, ունենալով իրենց կազմակերպութիւնը, հայ գիտնականները հազորդակից կը լինեն մէկը միւսին, կը հանդիպեն միմեանց պաշտօնական եւ ոչ պաշտօնական առիթներով, կ'ունենան համատեղ խորհրդակցութիւններ եւ բազմաթիւ հարցերում կարող են օգտակար լինել միմեանց : Ընդհանուր առմամբ նըման միութիւնների մէջ համախմբուելը ոչ միայն ոչ մի կերպ չի խանգարի դրանց անդամներից իւրաքանչիւրի մասնագիտական գործունէութիւնը, այլեւ ընդհակառակն՝ միայն եւ միայն կ'օգնի :

Կարծում ենք, որ սրանք հեռանկարներ են, որոնց հանդէպ չի կարող անտարբեր մնալ ազգային արժանապատուութիւն ունեցող, իր ազգով հպարտացող եւ ոչ մի հայ մտաւորական :

Կարծում ենք նաեւ, որ այս նախաձեռնութիւնը յանկութեան դէպքում միանգամայն իրագործելի է : Այն կախուած է միայն մեր՝ Հայերիս կամեցողութիւնից եւ նրա իրագործման միակ խոչընդոտը կարող է լինել մեր իսկ անհարկի թերահաւատութիւնը :

Ուրեմն պէտք է դէն նետել մեզ համար այս խիստ վնասակար թերահաւատութիւնը եւ համախմբուել : Պէտք է ցոյց տալ աշխարհին, որ մենք լոկ այն ազգը չենք, որը յայտնի է իր բազմադարեան սակայն եւ ստրկաճանաբար պատմութեան զերկն անցնող մշակոյթով ու արուեստով, այլ եւ ազգ ենք, որի գիտական միտքը այսօր էլ շարունակում է իր արժէքաւոր նպաստը բերել քաղաքակիրթ աշխարհին :

Հասկանալի է, որ կազմակերպելու համար այս յոյժ կարեւոր գործը, առաջին հերթին պէտք է ունենալ անհրաժեշտ տուեալներ : Այսինքն՝ անհրաժեշտ է իմանալ գիտութեան տուեալ ասպարէզում գործող հայ մասնագէտների թիւը, նըրանց աշխարհագրական տեղաբաշխումը, գործունէութեան բնոյթը, գիտական նախասիրութիւնները եւայլն :

Հէնց այս նպատակն է հետապնդում մեր սոյն կոչը : Դիմելով աշխարհով մէկ ցրուած հայազգի բոլոր կենսաբաններին, խնդրում ենք բոլոր նրանց, ում անհրաժեշտ եւ համոզեցուցիչ կը թուայ այս կոչը, արձագանգել : Իւրաքանչիւրին խնդրում ենք հաղորդել իր մասին այն նուազագոյն տեղեկութիւնները, առանց որոնց անհնար է իրագործել այս գործը : Այսինքն՝ անուն, ազգանուն, ծննդեան թիւ, մասնագիտական ճիւղ (անպայման նշել, թէ կենսաբանութեան որ ճիւղում է գործունէութիւնը), աշխատանքի վայրը եւ զբաղեցրած պաշտօնը :

Նամակները գրել հայերէն, անգլերէն կամ ֆրանսերէն եւ ուղարկել հետեւեալ հասցէով՝

GUEGAMIAN
4, Sente de Villiers, ap. 58
94140 Alfortville

Նկատի ունենալով, որ դժբախտաբար բոլորը չէ, որ ի վիճակի են կարդալ հայերէնով գրուած սոյն կոչը, խնդրւում է բոլոր այն ընթերցողներին, որոնք ունին ծանօթ կամ բարեկամ հայազգի կենսաբաններ, հաղորդել նրանց սրա բովանդակութիւնը :

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

ՔՈՐԷԻ ԵՒ ԷՔՍԷՐՃԵԱՆԻ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Մայիս 25, Մարսէյլի Ալպէյիոր Սէն – Վիքթորի մէջ, տեղի ունեցաւ Ֆիլիփ Քորէի եւ Խոռւար Էքսերժանի (Էքսէրճեան) դաշնակի նուագահանդէսը : Զորս ձեռքով դաշնակի համար յօրինուած գործեր կազմեցին օրուան յայտագիրը, բաղկացած երկու բաժիններէ՝ Ա. բաժնին, Մոցարթ, Պեթհովէն եւ Շուպէրթ, Բ. բաժնին՝ Տըպիւսի եւ Միլօ :

Տեղական մամուլը՝ «Լը Մերիտիոնալ» եւ « Լը Փրովանսալ » դրուատանքով արտայայտուեցաւ յիշեալ նուագահանդէսի մասին : « Լը Մերիտոնալ », Մայիս 28ի իր թիւով և Ժորժ Կարիսեանի ստորագրութեամբ կը շեշտէ զոյգ դաշնակահարներու մեկնաբանութեան արուեստին մէջ անսահման զգայնութիւնը, ձայներու ճառագայթող ուժգնութիւնը, պայծառութիւնը եւ նրբութիւնը, իսկ « Լը Փրովանսալ » աւելի կ'ընդգծէ Քորէի եւ Էքսէրժանի փայլուն տաղանդը :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՒԱԹՐԹԱՈՒԸՆԻ Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մայիս 13ին, նըշուած է Մայրերու օրը, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական Խորհուրդին : Բացման խօսքը կատարած է Թամար Պօղոսեան : Խօսք առած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արեւելեան Շրջ. վարչութեան ատենապետ Պետրոս Կարապետեան : Բանախօսած է Տիկ. Գոհար Թէօլէօլեան, որ Մայրերու օրուան պատմականը տալէ ետք պարզած է Հայոց պատմութեան ընթացքին հայ մայրերու կողմէ ի յայտ բերուած ոգին, նուիրումը եւ քաջութիւնը : Փակման խօսքը արտասանած է Թորգոմ Աւ. Քհնյ. Յակոբեան :

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
1929 – 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

— Բայց սպասէ, դուն չէի՞ր որ ամէն անգամուն մեր պէտք ունեցածէն երկու անգամ աւելի թուղթ ու քարտ փոքրալ կը յանձնարարէիր ժէվայէռթին, դուն չէի՞ր... նոյնիսկ օր մը միամտաբար զարմացումս յայտնեցի, ըսելով թէ մենք այդքան բանի պէտք չունինք եւ դուն պատասխանեցիր ինծի. « Ուրիշին համար է »: Իրաւ ալ ամէն անգամուն թուղթի այդ ծրարները նոյն գիշերն իսկ մեկած, անհետացած կ'ըլլային... Ա՛, որպէսզի գեղջէն օգտուիք, որպէսզի ան միշտ մութին մէջ մնայ, կասկածի չենթարկուի եւ չբռնուի... Այս մեղսակցութիւն չէ՞ : Ըսէ, ինչ դրամադլուխով գնեցիր խանութդ, ինչո՞վ ապրեցար... :

— Ճիշդ չէ, ճիշդ չէ...

— ... Եւ հիմա եթէ մատնեմ, դուն ալ պիտի ձերբակալուիս Լեւքիւռին հետ, դուն ալ պիտի դատապարտուիս... Ատոր համար այդքան շատ կը պաշտպանես զայն, ատոր համար գոյնդ կը նետես ու կը դողաս... Ա՛, մօտեցիր, նայէ անգամ մը հայելիին մէջ, դանէ՛ ինքզինքիդ վըրայ, աղտո՛տ Նէնէթ... Ես որ, ես որ... ո՛վ պիտի կարենար կասկածիլ այս զմայլելի գեղեցկութեանդ առջեւ... Ես որ սա պժգալի....

Եւ մէկէն լռեց :

Յուզումի այդ բարձրութեան վրայ չկրցաւ բառ մը եւս աւելցնել եւ մնացին երկուքը դէմ դէմի, անխօս : Տղուն արհամարհող, հայհոյող ակնարկը զգուանքով կ'իյնար կնոջ վրայ, զայն կը չափէր գլխէն մինչեւ ոտքերը, կը դառնար կուրծքերուն, մնալու համար փորին սատափ կոճակէն կախուած : Տղան զգաց որ Նէնէթին համար աւելի ճնշիչ էին լռութեան աս պահերը եւ կարծեց զղջաց իր երկար նախադասութիւններու վրայ, ուր սիրոյ ճշմարիտ տառապանքը պատճառ եղած էր որ մտածումները չափազանցուին : Փիէռ ակնապիշ կը նայէր անոր, անոր որուն թրջած աչքերը արտակարգօրէն կը փայլէին, կը սպառէին եւ որ կ'ուզէր մօտենալ, կ'ուզէր խօսիլ, կ'ուզէր շնչել...

— Փիէռ, եթէ ըսես պիտի ատեմ, պիտի ատեմ քեզ... Հաւատա՛ որ պիտի անիծեմ քեզ :

Եւ երբոր տեսաւ թէ տղան իր վրայ կուգայ, նահանջեց քանի մը քայլ եւ կռնակը դուռին տուաւ, ձեռքերը պահելով : Գլխարկը նետած էր գլխէն ու իր ոսկի մազերուն փունջը այն օրերուն պէս բացուեր էր կրկին : Վեր խուժող արիւնը եկեր էր գունաւորել ամբողջ վիզը, թուշը, այտերը եւ ժաքէթին քակուած կոճակներուն տակ կուրծքը կ'ուռէր : Փիէռ չնայեցաւ, չուզեց նայիլ ու միշտ առանց բառ մը արտասանելու ,բռնեց զայն թեւերէն, դատատկը դտաւ, քաշեց...

Կարծես պատնէշ մըն է որ քանդուեցաւ, վարագոյր մը որ աղմուկով պատռեցաւ վերէն վար : Նէնէթ նետուեցաւ տղուն վիզին եւ այս անգամ բարձրաձայն, մանուկի մը պէս, պատժուած աղջնակի մը պէս սկսաւ աղերսել, խնդրել, այլեւս առանց հպարտութեան, առանց ձեւակերպութիւններու, երիտասարդին վրայ մինչեւ այդ պահը ցոյց տուած իր գերազանցութիւնը նետելով մէկդի : Իր բազուկներուն եւ ձեռքերուն հեւքին մէջ տղան կը ջանար մղել ետեւ, առանց սակայն բառերու իր տարափը դադրեցնելու, առանց բնաւ անոնց շարքը կորսընցնելու :

— Գիտեմ, գիտեմ որ անարժան եղայ քեզի, քեզ ցաւցուցի, տառապեցուցի, ըրէ ինչ որ կ'ուզես ինծի, բայց խորհէ որ ինծի հետ ուրիշ մըն ալ պիտի հարուածես... Չեմ ուզեր այդ, չեմ ուզեր ... Ես շատ տառապանք տեսած եմ, գիտեմ թէ ինչ կ'արժէ դժբախտ մանկութիւն մը, եւ պիտի չթողում որ զայն դժբախտ ընես... Անմեղ է ան. պիտի չընես Պիպիին համար, միակ զաւկիս համար :

(50 – Շար.)

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՆՏԸԼԻԷՕ — Իր ամուսնոյն՝ Յակոբ Պետրոսեանի *վիրաբուժական գործողութենէ մը ապաքինելուն առթիւ, Տիկին Պետրոսեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Արարատ Մարգարեան եւ զաւակները Գոհարիկ եւ Անահիտ եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկե–պսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէր–ներով, մամուլով թէ գրաւոր ցաւակ–ցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր՝

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — SEVRES

1978 – 79 ուսումնական տարուան

ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յունիս 24

կէսօրուան ճաշ՝ 13ին, *պատրաստուած Ծնողաց Միութեան Տիկիններուն կողմէ:*

ժամը 16*ին՝ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ նախագահութեամբ Սեւրի քաղաքապետին*

Ճաշի մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի տեղերը ապահովել՝ հեռաձայնելով

534 – 68 – 28

Հ. Բ. Ը. Մ. - ՎԱԼԱՆՍ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ե. ՀԻՍՈՒՆԵԱՆ ՄՐԱՀԻ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հովանաւորութեամբ Կաթող. Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Շաբաթ 16 եւ Կիրակի 17 Յունիս, ներկայութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանս նախագահ Պ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ, Զուիցերական Ընկերութեան պատուակալ վարիչ – պատուիրակ Պ. Ա. ՋԱՄՔԷՐԹԷՆԻ, Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովի նախագահ Դր. Ն. ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆԻ եւ Միութեան Եւրոպայի իրաւական խորհրդական Մէթր Շ. ՍԵՒՑՕՆՔԵԱՆԻ:

Շաբաթ, 16 Յունիս ժամը 21ին

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

Բացառիկ Երեկոյթ

Վալանսի Սալ տէ Ֆէթին մէջ, ելոյթ կ'ունենայ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՆԱԽԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ, 40 *արուեստագէտներու մասնակցութեամբ:*

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել տոմսերը:

×

Կիրակի, Յունիս 17, առաւօտուն պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, բարերար Ե. Հիւսիսեանի յիշատակին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ – Պլ. Օտտոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Յունիս 13, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 15.30ին ընկերուհի Տարիկեանի մօտ: Ընկերուհիներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Յունիս 16 ժամը 4ին, Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Իսիի դպրոցի եւ պարի ամավերջի հանդէսը, Յունիս 16, ժամը 15ին, Շաբաթ օր Իսիի եկեղեցւոյ սրահը 6, Ավընիւ Պուրկէն:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

DANIEL BILALIAN

Présentateur du journal télévisé et grand reporter à Antenne 2

Les évadés

Les exploits des prisonniers français au cœur du IIIe Reich

Fondé sur une enquête de deux ans, gorgé d'aventures inouïes, tragiques ou cocasses mais toujours inoubliables, LES EVADES est le livre du courage quotidien et anonyme, l'hommage que méritaient de recevoir enfin tous "les petits, les obscurs, les sans-grade" de 1939 qui, prisonniers malgré eux au cœur du IIIe Reich, ont sauvé l'honneur français.

PRESSES DE LA CITE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍ. ՋԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻՆ

Այս Կիրակի, Յունիս 17, ժամը 8ին, Ֆրանս – Քիւլթիւրէն հայ աշուղները, մասնակցութեամբ Լիւք – Անտրէ Մար – սէլի:

ՀԱՅԿ. ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Ս. ԲԵՐՆԱՐԴԻՆԷԻ

մահուան 100ամեակին առթիւ

Յուլիս 24–28

Կազմակերպութեամբ՝ Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ ժողովրդապետու – թիւններուն եւ նախագահութեամբ՝ Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆԻ

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել.—

ՓԱՐԻԶ, Անտոն վրդ. Թիւթիւնճեանի *հեռ.* 278.31.93

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Հ. Աթանաս վրդ. Քէսէճեանի, *հեռ* 985.15.56

ՄԱՐՍԷՅԼ, Սարգիս վրդ. Դաւիթխանի, *հեռ.* 54.02.98

ԼԻՈՆ, Գէորգ վրդ. Ջապարեանի *հեռ.* 47.28.65

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ Կոմիտաս վրդ. Զարգճեանի, *հեռ.* 22.09.86

ՎԱԼԱՆՍ, Գէորգ վրդ. Ջանտրեանի *հեռ.* 43.78.23

Արձանագրութիւնները կը փակուին ՅՈՒՆԻՍ 16ԻՆ

OPERA DE MARSEILLE

chants et danses d'ARMENIE

J A F

Ensemble Instrumental SASSOUN

Ensemble de Danse ARAXE

Samedi 16 Juin à 21 heures

Réservation : Centre Culturel JAF

65 Allée L. Gambetta — Tél. 39-78-64

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Դաւիթեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Հայկ Դաւիթեան որ կորսուած է 1941*ին, պատերազմի ընթացքին Պել – ժիոյ ճակատը,* 21 *տարեկանին:*

Լուր ունեցողներէն խմացնել Տիկին Դաւիթեանի՝

37, Rue des Fauvettes

95200 SARCELLES

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի միօրեայ դպրոցի հանդէսը Կիրակի, Յունիս 17, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Աշակերտաց կողմէ կը ներկայացուին պար, երգ եւ արտասանութիւններ, ղեկավարութեամբ երէցկին Ս. Նաճարեանի

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր ծնողք – ներն ու համակիրները:

SOIREE ARTISTIQUE

Organisé par la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville
LE VENDREDI 15 JUIN à 20 h. 45 Salle des Fêtes, 22 rue Voltaire, Alfortville

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան, Ուրբաթ, Յունիս 15 *ժամը* 20.45*ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահը՝* 22 *Ռիւ Վոլթէր, մասնակցութեամբ Իսիի հայ եկեղեցւոյ Անի երգչախումբին ղեկավարութեամբ՝*

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

Էլիզ Յովհաննէսեան (*Երգ*), Անահիտ Զապունեան (*արտասանութիւն*), *ինչպէս նաեւ Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան «Աբելեան» Թատերախումբը, որ կը ներկայացնէ* Նշան Պէշիքթաշլեանի

«ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ»Ը

կատակերգութիւն մէկ արար

Բեմադրութիւն՝ Ռուբէն Յովակիմեանի

Vente des billets : Ets. PHILIPS (378-09-66) — Café PHILIPPE — Station SHELL — Librairie PALOUYAN et MCA, Rue Bleue

Entrée : 25 F., Etudiants : 10 F.

Գործ կը փնտռէ

Հայերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն եւ արաբերէն գիտցող երիտասարդ փորձառու ուսուցիչ մը պաշտօն կը փնտռէ հաշտ որեւէ շրջանի մէջ:

— Հայկական վարժարանի մը մէջ՝ ուսուցչութեան կամ հերթապահութեան:

— Որեւէ հաստատութեան կամ պանդոկի մէջ՝ գրասենեակի աշխատանքի, թարգմանի, ընթացիկ արձանագրութեան եւայլն:

Հասցէ՝

M. Sarkis TACHEDJIAN
7, Traverse St. Sébastien
83700 ST. RAPHAEL
Tél. : (94) 95-00-30

GRANDE VENTE KERMESSE

Samedi 16 Juin et Dimanche 17 Juin
de 10 h. 30 à 20 h. 30
sans interruption
au profit du Centre Culturel et Artistique Arménien
4 BOUTIQUES VOUS INVITENT
Souvenirs prêt à porter
Bar — Buffet — Livres — Disques
U.C.F.A.F. — J A F
6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
Métro République

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Բարձր հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կաթող. Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց եւ Առաջնորդ Փարիզի

Յունիս 17, Կիրակի, վարժարանին մէջ ժամը 13էն սկսեալ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇ — ՎԱՃԱՌՔ — ԽԱՂԵՐ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE d'ALFORTVILLE
9, RUE DE MADRID

Matinée Enfantine de Fin d'Année

Dimanche 17 Juin, à 15 heures
Salle Voltaire — Rue Voltaire

Au programme :

—Audition des classes de danses
— Exposition des travaux d'éveil dessins, chants, marionnettes.

SPECTACLE: musique, diapositives danses, mime représentant une fresque de l'histoire arménienne.

ENTREE LIBRE

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մոնթեվիտէօյէն Նուպար Սելվեան կը փնտռէ իր քոյրը, որմէ լուր չունի 1960*էն ի վեր: Քոյրը՝ Անահիտ Ռոպերտ Սելվեան միակ աղջիկն է Արմենակ Սելվեանի (դաշնակցական յեղափոխական որ ապրած է Պոլիս, Ռուսաստան եւ Ռումանիա եւ վերջին շրջանին նաեւ Ֆրանսա* 1954–58*: Քոյրը ծնած է Պուքրէշ* 1923*ին եւ* 1953*ին Փարիզ հաստատուած է, կ'ապրէին ուէ Փասթէօր* 4*:*

Իր եղբօր հասցէն է՝

N. SELVIAN
Marcè Bruto 1497
Montevideo — URUGUAY

Organisation Terre & Culture

7, rue du Fg. St. Honoré 75008 Paris

CAMPAGNE DE TRAVAIL 1979

A) Mise en valeur des domaines arméniens d'Iran du nord

séjours de 4, 6 et 8 semaines, juillet et août

4 stations

1 — Monastère de St. Thadée (situé à 70 km au Sud du Mont Ararat)
2 — Monastère de St. Etienne (à 25 km à l'est de Djoulfa, en longeant l'Araxe).
3 — Village de Hafthevan (Région de Salmasd).
4 — Village de Guerdabad (Région d'Ourmia).

B) Mission d'assistance à Beyrouth

séjours de 4 et 6 semaines de mi-juillet à fin août

RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

PARIS : K. Kévonian, 702-99-45 ; H. Kévorkian, 883-29-36 ;
LYON : I. Baravian, 49-11-89 — MARSEILLE : S. Sarkissian, 52-18-75 ;
BRUXELLES : P. Isbendjian, 537-86-41.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
14
JEUDI
14 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.402
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE No 14.402

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Հ. Հ. Հ.-Ն ԿԸ ՄՆԱՅ ՇԻՐԱՔԻ ԵՏԻՆ

— o —

Շիրաք դէմ դրաւ առջի օր բաւական քննադատութեանց, բայց եւ այնպէս կը մնայ ՀՀՀ.-ի ղեկավարը, քանի « Անտանելի է բայց եւ անփոխարինելի » ինչպէս բսած է Փիէր Փուժատ: Երեքշաբթի օրուան նիստը « անկեղծ » էր կ'ըսէ Ք. Լապէ, « լուրջ » կ'ըսէ Շապան – Տելմաս եւ « լաւ » կ'աւելցնէ Քուվ տը Միւրվիլ: Այլ խօսքով ամէն ոք « իր տոպրակը պարպած է » եւ ոչ ոք խնայած է Շիրաքի, որ այլեւս աւելի մօտէն « հսկողութեան » տակ առնուած է ձեւով մը:

Իսկ կենայի տեսակէտն այն է որ քաղաքական յստակ գիծ մը պէտք է ընտրել: Ժ. Շապան – Տելմաս կարեւորագոյն կը նկատէ խորհրդարանական խմբակցութեան միասնականութիւնը պահպանել: Թիւֆըրնախ, երիտասարդ երեսփոխան մը, ժամուլին յանձնած յայտարարութեան մը մէջ աւելի բացայայտ կերպով կ'արտատուի եւ կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ է կուսակցութեան ծրագիր – կանոնագիրը բարեփոխել, թոյլ տալու համար որ խմբակցութիւն հաւաքական ղեկավարութիւն մը ըլլայ:

×

ՀՀՀ.-էն զատ, Արմատականներն ալ պատճառներ ունին դժգոհ ըլլալու իրենց նախագահէն՝ Ժ. Ժ. Սերվան – Շրէպէր, որ եթէ առանձին չներկայանար, թոյլ տուած կ'ըլլար իր կուսակցութեան երկու ընտրեալ ունենալ Սիմոնն Վէյլի ցանկին վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ լոյս տեսած է շատ բուռն ամբաստանագիր մը հաւատքի դէմ կամ կոչ մը՝ անաստուածութեան: Յայտարարութիւնը ստորագրած է Ուկրանացի Ա. քարտուղար Շչերբինսկի եւ շատ խիստ յարձակում մըն է կրօնական համայնքներու դէմ, ուր կ'ամբաստանուին նաեւ օտար ձայնասփիւռները — « հակասովետութեան արհեստաւորները »...

ԽՈՄԷՅՆԻ խիստ կերպով քննադատած է Խորհ. Միութիւնը Աֆղանիստան իր միջամտութեան առթիւ եւ « հակախլամական պայքարին »: Այաթոլլան ըսած կ'ըլլայ նաեւ թէ եթէ Աֆղանիստանի պետը չարունակէ իր երկրին մէջ ընդդիմանալ իսլամի, Շահին ճակատագիրը կը սպառնայ իրեն: Խոմէյնի այս բաները ըսած է Թեհրանի խորհրդային դեսպան՝ Վինոկրատովի, շեշտելով թէ Մոսկուա այնպէս պէտք է ընէ որ հերքուին խորհրդային զէնքերու մաքսանենգութեան հարցը Իրանի մէջ:

Ժ. Լ. ՊՈՐԻԻ անձնասպանութեամբ մահը կը դրուէ Փարիզի մամուլի էջերը, ուր իր գրչեղբայրները կ'ափսոսան նրբամիտ, խելացի եւ « տխուր «հըտպլը»»ին կորուստը: Որոշ թերթեր չեն ծածկեր թէ ջղային « տէփրեսիօն »ը, որուն կ'ակնարկուի իր վախճանը բացատրելու համար, ուրիշ բան չէր եթէ ոչ սիրային ցաւ մը, ծնած սիրելիի մը մահէն, երկու տարի առաջ: Փայլուն խօսակից, ծիծաղելի դարձուցած էր քանի մը ամիս առաջ Տօքթ. Ամորոզօ մը, միասեռականութեան առթիւ: Միտքը՝ արագ եւ լի հիւմուրով, հիւմուր մը, որ յաճախ կը յատկանշէ զգայուն հոգիներու քօղարկուած յուսահատութիւնը, Պորի օր մը այլեւս չկրցաւ այդ հիւմուրով փըրկել իր յուսահատութիւնը:

ԱՆԳԱՐԱ – ԹԵՀՐԱՆ առանցք մը հաւանական կը թուի, ըստ երկու մայրաքաղաքներուն մէջ միաժամանակ հրատարակուած զեկոյցի մը, ուր կը շեշտուի թէ երկու երկիրները պիտի ընդդիմանան գեր – պետութեանց միջամտութեան իրենց ներքին հարցերուն մէջ: Այս յայտարարութիւնները եղած են Թուրք Արտաքին Նախարարին Թեհրան այցելութեան առթիւ:

ՊԱՐՍԻՑ ՇԱՀԸ Մեքսիքա կրցած է երթալ շնորհիւ Քիսինկէրի անձնական միջամտութեան, գրօսաշրջիկութեան վեց ամսուան վիզայով մը: Ընտանիքով տեղաւորուած է Վիլլա տօս Ռխօս, 600 հեկտարնոց կալուած մը, մայրաքաղաքէն 82 քիլոմեթր հեռու: Մեքսիքա քաղաքական ապաստանի պարագային երբեք գաղափարական նկատում չունի: Քաղաքական ապաստանէ օգտուած են անցեալին՝ Տրոցկի (1930էն 40), Քասթրօ (56էն 59), Չէ Կեվառա:

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ՇԻԻ ընտանիքի մը չորս անդամներուն դիակները գտնուած են Պէյրութի քրիստոնեայ գօտիին Ջալքայի թաղամասը: Քննութիւն բացուած է այս « զզուելի ոճիրին » առթիւ, ինչպէս զայն որակած է լիբանանեան պահպանողական ուժերու հրամանատարութիւնը:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ մը « հեծելանիւ – օդանաւ »ով մը Մանշը անցած է, խրագործելով մարդ էակին մէկ հին երազը՝ թռիլ իբրեւ միակ ուժ ունենալով իր իսկ հարազատ ուժը: Երեք ժամէն է որ կտրած է Ֆոլքսթոն – Քափ Կրի – ն է հեռաւորութիւնը:

ԱՄԻՆ ՏԱՏԱ բոլոր կիները չէ տարած Լիբիա, ուր պանդոկ մը տեղաւորուած է միայն երկու կինով եւ 20 զաւակով, կառավարութեան հաշւոյն:

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունիս 5 – 11)

ԴԻՆԱՄՕ ՄԻՆՍԿ – ԱՐԱՐԱՏ ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 42րդ ախոյենութեան մըրցումներու շարքին Արարատ Մինսկի մէջ պարտուեցաւ տեղւոյն Դինամօէն (2—3): Խաղի չորրորդ վայրկեանին Խորէն Յովհաննիսեան նշանակած է առաջին կոլը: Երկրորդ կիսախաղին Մինսկցիներ նշանակած են հաւասարութեան կոլը: Խ. Յովհաննիսեան 59րդ վայրկեանին կոլ մը եւս նշանակած է, սակայն Արարատի տղաքը հետզհետէ տկարութիւն ցոյց տուած են եւ Դինամոյականները 73րդ եւ 78րդ վայրկեաններուն կոլեր նշանակելով ապահոված են յաղթանակը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Յունիս 8ի թիւով:

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ ԲԻՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Բիւրականի մէջ տեղի ունեցած է գիտական ժողով մը, մասնակցութեամբ Խորհ. Միութեան, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ, Արեւելեան Գերմանիոյ, Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ, Ռումանիոյ գիտնականներու: Կարդացուած են 40 զեկուցումներ եւ հաղորդումներ, կատարուած են կարծիքներու փոխանակումներ բոնկուող աստղերու շուրջ:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

« Փրակայի Գարուն » միջազգային երաժշտական փառատօնին տեղի ունեցած է Հայաստանի պետական ակադեմական երգչախումբին համերգը, Յովհաննէս Չէքիջեանի ղեկավարութեամբ: Մեծ տըպաւորութիւն թողուցած է Արամ Խաչատրեանի « Ջօն ցնծութեան » գործին մեկնաբանութիւնը: Փրակայէն զատ, երգչախումբը համերգներ տուած է Օստրավա եւ Կառլով Վարի:

×

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՐԱԺԻՇՏ Վ. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան ժողովին բարձր գնահատանքի արժանացած են Վահրամ Բաբայեանի երկու գործերը: Անոնցմէ մէկը՝ 3րդ համանուագն է, որուն հիմքը կը կազմեն Աւետիք Իսահակեանի « Աբու Լալա Մահարի » պոէմի մոթիֆները, իսկ միւսը՝ « Պոէտի ծնունդը » սիւիտն է՝ գրուած սոփրանոյի, պասի եւ դաշնակի համար: Վահրամ Բաբայեան, որ աշակերտն է երաժիշտ Գրիգոր Եղիազարեանի, հեղինակն է երկուական օփերաներու եւ բեմապարերու, կարգ մը համանուագներու եւ քառեակներու, զանազան նուագարաններու համար սոնատներու: Ներկայիս հայ երաժիշտը կ'աշխատի նոր սենֆոնիք գործի մը վրայ:

×

ՀԱՅԿ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԵԼԿՐԱՏ

Պելկրատ գացած է Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ վարչապետի տեղակալ Վլադիմիր Մովսիսեանի: Հայկական պատուիրակութիւնը հանդիպում եւ խօսակցութիւններ ունեցած է Եուկոսլաւիոյ կառավարական շրջանակներու հետ՝ գիւղատնտեսութեան մարզին մէջ համագործակցութեան զարգացման հեռանկարներու մասին:

×

« ՀԱԶԱՐ ՈՒ ՄԷԿ ԳԻՇԵՐՆԵՐ »ՈՒ ՆԿԱՐԱԶԱՐԴՈՒՄԸ

Նկարիչ Կարէն Սմբատեան « Հազար ու մէկ գիշերներ » արաբական դասական հէքեաթներու հաւաքածոյի թեմաներով ստեղծած է 40 պատկերազարդումներ: Արուեստագէտին ձեռքին տակ կենդանացած են գիրքին հերոսները՝ Հարուն ալ Ռաշիտ, Սինտպատ, սուլթաններ, աւազակներ, գեղեցիկ աղջիկներ, ընչաքաղց զատաւորներ, սրամիտ հասարակ մարդիկ: Այս առթիւ Կարէն Սմբատեան նըշած է, որ « Հազար ու մէկ գիշերներ »ու նկարազարդումներու շարքը շատոնց կ'ուզէր ստեղծել, սակայն միայն այս տարի է որ կրցած ձեռնարկել անոր իրականացման: « Մտադիր եմ դրանք ներկայացնել մանկան միջազգային տարուան նուիրուած ցուցահանդէսում, իսկ ապա օգտագործել որպէս մանկական գրքի նըկարազարդումներ », ըսած է Կ. Սըմբատեան:

×

ԱՐՓԻ – ՍԵՒԱՆ ՋՐԱՏԱՐ 314 ՄԵԹՐ ԿԸ ՄՆԱՅ

Արփի – Սեւան Ջրատարի շինարարները յաղթահարելով հորատման աշխատանքներուն կապուած լուրջ դժուարութիւնները, մեթր առ մեթր կը յառաջանան: Մայիս ամսուն թիւ 8 եւ 9 փապուղիներու մէջ նախատեսուածէն շաբաթ մը կանուխ աւարտած են 50 մեթր հատուածի հորատումը եւ մինչեւ ամսուան վերջը 8 մեթր եւս հորատած են: Տարւոյն սկիզբէն ի վեր շինարարները հորատած են 242 մեթր եւ ներկայիս կ'աշխատին թիւ 6, 8 եւ 9 փապուղիները կրաձոյլով պատելու եւ Ջրատարի պատերուն մէջ կրաղիւս ներարկելու գործերը արագացնելու համար: 48 քիլոմեթրնոց փապուղիի շինարարութեան աւարտումը կարելի կը դարձնէ Արփի գետին հոսումը Սեւանայ լիճ: Ջրատարի կառուցման կը մասնակցին Խորհ. Միութեան զանազան ազգերու ներկայացուցիչներ: Յունիս 1ի տուեալներով Արփի – Սեւան Ջրատարի շինարարութեան մէջ կը մնայ տակաւին 314 մեթր հորատելու:

×

ՋԻՒԱՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը կէս ժամուան յայտագիր մը պատկերասփռած է, նըւիրուած՝ դուդուկահար Ջիվան Գասպարեանի: Պատկերասփռումի ընթացքին ցոյց տրուած են Երեւանը, ճարտարապետական յուշարձանները եւ այլ տեսարժան վայրեր: Յայտագիրը սկսած է «Հէյ ջան, հէյ ջան...» երգով, զոր մեկնաբանած է Ջիվան Գասպարեան իր դուդուկով: Ապա յաջորդաբար նուագած է « Որսկան ախպէր »ը, « Լուսնեակ գիշեր »ը, « Արեւն ելաւ »ը, « Զօրանի երգ »ը, « Կոխի եղանակը », իսկ « Պարտէզում վարդ է բացուել » ծանօթ երգը՝ դուդուկահարին ընկերակցութեամբ, մեկնաբանած է Ռուբէն Մաթեւոսեան:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՇԷՅԽ ՓԻԷՌ ՃԸՄԱՅԵԼԻ

— o —

Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչները Յունիս 4ին, Երկուշաբթի իրիկուն, այցելեցին փաղանգաւորներու կուսակցապետ Շէյխ Փիէռ Ճեմայէլի բնակարանը, շնորհաւորելու համար փաղանգաւոր ղեկավարը իրեն դէմ ուղղուած մահափորձէ մը փըրկուելուն առիթով: Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչները դատապարտեցին դաւադիր արարքը, համոզում յայտնեցին որ անոր հեղինակները կը փորձեն խախտել երկրին դէպի ապահովութիւն երթը ու բարի ապաքինում մաղթեցին Շէյխ Փիէռ Ճեմայէլի:

ՏՐՈՑԿԻ

(ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ա.

Այսօր, գրեթէ ոչ ոք լրջօրէն ուշադրութեան կ'առնէ Ստալինի երբեմնի ամբաստանութիւնները: Այն թէ՝ Տրոցկի, Զինովիեւ «գլուխ են հակասովետական ճահիճը», թէ Ռադեկի, Տուխաչեւսկիի, Եակիրի, Բուխարինի, Ռիկովի եւ ուրիշներու 1937ի «դատավարութիւնները» ցոյց տուին, որ «մարդկային ցեղի այդ տականքները ժողովրդի թշնամիների՝ Տրոցկու, Զինովիեւի եւ Կամենեւի հետ միասին արդէն Հոկտեմբերեան սոցիալիստական ռեւոլուցիայի առաջին օրերից սկսած դաւադրութեան մէջ էին ընդդէմ Լենինի, ընդդէմ պարտիայի, ընդդէմ Սովետական Պետութեան»: Եւ, վերջապէս, վերոյիշեալներն ու մաքրագործուած միւս կուսակցական դէմքերը կը գործէին «օտարերկրեայ բուրժուական հետազօտութիւնների առաջադրանքներով» (*):

Ստալինի համար Կարմիր Բանակի հիմնադիրը վտանգաւոր մրցակից մը կը դառնայ յեղափոխական շարժումին առաջին վայրկեաններէն իսկ: Երկար մեքենայութիւններէ, սադրանքներէ ետք է, որ Խորհ. Միութեան նախկին մենատէրը կը յաջողի 1927 Նոյեմբեր 14ին, Կեդր. Կոմիտէի որոշումով կուսակցութեան շարքերէն վտարել Տրոցկին եւ Զինովիեւը: Ամիս մը ետք՝ Դեկտեմբերին, Կեդր. Կոմիտէի տուած որոշումը կը վաւերացուի Համայնավար կուսակցութեան 15րդ Համագումարին կողմէ: Այլ կուսակցականներ ալ կը հեռացուին միաժամանակ: Ռադեկ, Կամենեւ, Մդիվանի, Սմիռնով եւ ուրիշներ: Այս ձեւով Ստալին այլեւս ազատ ճամբայ կը գտնէ իր առջեւ: Տրոցկիի արտաքսումը երկրէն եւ ապա սպանութիւնը Ռամոն Մերքատէրի ձեռքով 1940 Օգոստոս 20ին, մենատէրին յաջորդական դաւերը կը հանդիսանան:

Լեւ Դաւիթովիչ Պրոնշթայն, որ Ուկրանիա բնակող հրեայ բարեկեցիկ ագարակապանի մը զաւակն էր, ծնած է Եանովկա, 1879 Հոկտեմբեր 26ին: Երիտասարդ տարիքին կը յարի յեղափոխական շարժումներուն. քաղաքական հայեացքները այնքան խոր են, որ արդէն 1900ին, Սիպերիոյ աքսորավայրին մէջ զինքը կ'անուանեն «Գրիչը»: 1902ին Իրկուտսկէն փախուստ կուտայ՝ կեղծ անցագիրով: Կ'օգտագործէ նախկին բանտապահի մը անունը՝ Տրոցկի, այն որ այնուհետեւ պատմութեան պիտի անցնէր: Նոյն տարին կ'անցնի Վիեննա, հոնկէ կ'երթայ Լոնտոն եւ ապա Ցիւրիխ, ուր կը հանդիպի Վլադիմիր Իլիչ Ուլիանովին, ապագայ Լենինին: Կ'աշխատի սոցիալ-դեմոկրատ թերթին՝ Իսկրայի (Կայծ), հիմնուած Լենինի, Պլեխանովի եւ ուրիշներու կողմէ 1900 Դեկտեմբերին: Խմբագրութեան մաս կը կազմեն Ակսելրոդ, Զասուլիչ, Մարտով:

Իսկրան մեծ դեր կը կատարէ ՌՍԴԲԿ-ի (Ռուսաստանի սոցիալ-դեմոկրատական բանուորական պարտիա) երկրորդ Համագումարին (1903 Յուլիս 30 – Օգոստոս 23, նախ Պրիւսէլ, ապա Լոնտոն) կազմակերպման եւ ապագայ կուսակցութեան ծրագիր-կանոնագրին պատրաստութեան գործին մէջ: Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ նախկին՝ անդրանիկ համագումարը 1898ին ձախողութիւն արձանագրած էր, քանի մարքսեան սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութիւնները չէին յաջողած միասնական կուսակցութիւն մը հիմնել՝ ընդհանուր ծրագիրով եւ կանոնագիրով:

Երկրորդ Համագումարին կը մասնակցի Տրոցկի: Լենին կ'առաջարկէ «ստեղծել իսկական պարտիա այն սկզբունքով եւ կազմակերպական հիմունքներով, որոնք առաջադրուել եւ մշակուել են Իսկրայի կողմից»: Բանավէճերը շատ բուռն կ'ըլլան: Առաջին առթիւ, Իսկրայի խմբագրական կազմի անդամ Մարտովի գլխաւորութեամբ, Համագումարը կը մերժէ Լենինի առաջարկին հետեւեալ բանաձեւումը.— «Պարտիայի անդամ կարող է լինել ամէն ոք, ով ընդունում է պարտիայի ծրագիրը, նիւթական տեսակէտից աջակցում է պարտիային եւ նրա կազմակերպութիւններից մէկի անդամն է»: Իսկրայի կողմնակիցները դէմ կը կենան Բունդին (հրեայ ընկերվարական կուսակցութիւն) եւ այսպէս կոչուած «էկոնոմիստներ»ուն: Առաջինը՝ կուսակցութենէն ներս կ'ուզէր ապահովել առանձին գոյավիճակ. միւսները քաղաքականէն աւելի տնտեսական պայքարը կը ջատագովէին հրապարակ դնելով «գործատէրերի եւ կառավարութեան դէմ բանուորների տնտեսական պայքարի» նշանախօսքը:

Բունդի հինգ և «էկոնոմիստներ»ու երկու ներկայացուցիչները կը հեռանան Համագումարէն: Ասոնց մեկնումով ձայներու առաւելութիւնը կ'անցնի Լենինի կողմը: Մեծամասնականները (բոլշեւիկ) կը վաւերացնեն այս վերջինոյն առաջարկները: Փոքրամասնութեան (մենշեւիկ) մէջ կը գտնուի Տրոցկի: Խզումը ակնեբեւ կը դառնայ: Տեսակէտներուն շուրջ բանավէճերը սուր բնոյթ կը ստանան: Տրոցկիի առարկութիւններէն մէկն այն կ'ըլլայ, թէ Լենին կը ձգտի աշխատաւոր դասը փոխարինել կուսակցութեամբ: «Զօրանոցի գոյավիճակը չի կրնար մեր կուսակցութեան գոյավիճակը դառնալ, ինչպէս որ գործատունը չի կրնար անոր օրինակ դառնալ»: Ճիշդ է, որ պրոլետարիատի դիկտատուրան նոր եւ բարդ հարցեր հրապարակ կը դնէ, սակայն անոնք չեն կրնար լուծուիլ պրոլետարիատի գլխուն վրայ զետեղելով ընտրովի մարդոցմէ կազմուած փոքր խմբակ մը, կամ մէկու մը մաքրագործելու եւ պաշտօնազրկելու իշխանութիւնը յանձնելով:

Լենին կը պատասխանէ մենշեւիկներուն, իր շատ ծանօթ «Մի քայլ յառաջ, երկու քայլ ետ» գիրքով (1904): Կը յայտնէ այն միտքը, թէ կանոնաւոր կերպով աշխատելու եւ զանգուածները ղեկավարելու համար, կուսակցութիւնը պէտք է կազմակերպուած ըլլայ ցենտրալիզմի հիմունքներով: Բացատրութիւնը կը գտնենք «Համամիութենական կոմունիստական (Բոլշեւիկների) պարտիայի պատմութիւն» գիրքին մէջ, էջ 68: «Ի հարկէ, ցարական ինքնակալութեան պայմաններում պարտիայի անլեգալ գոյութեան պատճառով պարտիական կազմակերպութիւնները չէին կարող այն ժամանակներում կառուցուել ներքեւից ընտրուելու հիման վրայ, ուստի պարտիան հարկադրուած էր խիստ կոնսպիրատիվ բնոյթ ունենալ: Բայց Լենինը գտնում էր, որ մեր պարտիայի կեանքում այդ ժամանակաւոր երեւոյթը կը վերանայ ցարիզմի վերացման առաջին իսկ օրերից, երբ պարտիան բացայայտ, լեգալ կը դառնայ եւ պարտիական կազմակերպութիւնները կը կառուցուեն դեմոկրատական ընտրութիւնների հիմունքներով, դեմոկրատական ցենտրալիզմի հիմունքներով»:

Այսօր դժուար է ըսել, թէ 1904ին, Տրոցկի կը նախատեսէ՞ր կամ ոչ, թէ Լենինի պաշտպանած տեսակէտը երբեք դեմոկրատական ցենտրալիզմ պիտի չդառնար, քանի Հոկտեմբերեան յեղաշրջումէն ետք բացարձակ կերպով անտեսուեցան ժողովրդավարական ձեւի ընտրութիւնները:

ՌՍԴԲՊի երկրորդ Համագումարէն ետք, Տրոցկի Ակսելրոդի, Մարտովի եւ ուրիշներու հետ մաս կը կազմէ մենշեւիկներու գերագոյն մարմին՝ ի հակադրութիւն համայնավարներու Կեդր. Կոմիտէին: Պլեխանով կը միանայ ասոնց եւ Իսկրան այս անգամ կը դառնայ մենշեւիկներուն օրգանը: Տրոցկի ժամանակ մը ետք կը հրաժարի պաշտօնաթերթին խմբագրութենէն՝ տարակարծութիւններ ունենալով Պլեխանովի հետ:

1905 Յունուար 9ին, Պետերբուրգի բանուորները խաղաղ ցոյց մը կը կազմակերպեն Ձմեռուան պալատին առջեւ: Նիկոլա Բ. կը հրամայէ կրակել ցուցարարներուն վրայ: Հազարէ աւելի բանուոր կը սպաննուի: Վիրաւորներու թիւը կ'ըլլայ կրկնապատիկը: Պատմութեան ծանօթ «Արիւնոտ Կիրակի»ն է: Տրոցկի Պետերբուրգ կը փութայ: Նոյն թուականին, Մայիսին, Մոսկուայի մերձ Իվանովօ-Վոզնեսենսկի քաղաքին բանուորները կը կազմեն Ռուսիոյ առաջին «Բանուորական դեպուտատների Սովետը»: Հոկտեմբերին, Պետերբուրգի գործարաններու բանուորներուն պատուիրակները՝ համայնավարներ, մենշեւիկներ եւ ուրիշներ, կեանքի կը կոչեն առաւել մեծ ծաւալով համանման խորհուրդ մը: Տրոցկիի դերը շատ կարեւոր կ'ըլլայ գործադիր մարմնին մէջ: Խորհուրդին առաջին նախագահին ձերբակալութենէն ետք, ինք կ'ընտրուի նախագահ, բայց իր կարգին կը ձերբակալուի Դեկտ. 3ին եւ տարի մը ետք կ'աքսորուի Սիպերիա:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Այս եւ այլ մէջբերումները, արեւելահայերէն, քաղած ենք «Համամիութենական կոմունիստական (բոլշեւիկների) պարտիայի պատմութիւն» հատորէն, Հր. Հայպետհրատ, Երեւան 1946:

ՓԱՐԻԶԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՃԱՇ Ի

Ինչպէս արձագանգած էինք քանի մը տողով («Յառաջ», Յունիս 9-10) Ուրբաթ Յունիս 7ի իրիկունը Էնթերքոնթինանթալ պանդոկի Էմփերիալ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ մը ի պատիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Ճաշի սկիզբին, Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. խօսք առնելով յիշեց թէ վերջերս Գեղարուեստից Ակադեմիայի անդամ ընտրուած էր Գառզու, ոգեկոչելով այդ առթիւ արուեստագէտին արտասանած յանդուգն ճառը, մուտքի հանդիսութեան: Ապա, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը յայտնեց թէ արուեստի եւ նկարչութեան մասին տարբեր բանաձեւումներ կան, տարբեր սահմանումներ, արտայայտութիւններ եղած են տեսաբաններու կողմէ, ժամանակի ընթացքին, մինչեւ մեր օրերը, ու աւելցուց. «Կը յիշեմ կարդացած ըլլալ արուեստի մասին հետեւեալ սահմանումը. նկարչութիւնը բնութիւնն է առաւել մարդը, եթէ չեմ սխալիր Կօկէնի սահմանումն է: Ինծի կը թուի թէ շատ ճիշդ բանաձեւում մըն է, պարզ, յստակ եւ շատ իմաստալից»: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մասնաւորաբար ծանրանալով Գառզուի արուեստին վրայ, հարց տուաւ թէ ո՞րն է արդեօք Գառզուին տեղը բոլոր դըպրոցներուն մէջ, հաւանաբար ինք ստեղծագործողը կարենայ տալ բուն պատասխանը: Երկրորդ հաստատում մըն ալ կ'ուզեմ ընել, նաեւ հարցում տալ այս պարագային, արդեօք Գառզուին արուեստին մէջ հայկական բան մը կա՞յ, թէեւ ատիկա պայման չէ տաղանդ մը ըլլալու համար: Ինծի կը թուի թէ ճամբան գտած է սակայն, կառուցողական զգայնութիւն մը կայ քանի որ մեր հայկական բոլոր արուեստներուն մէջ ամէնէն բարձր մակարդակի վրայ կը գտնուի մեր ճարտարապետութիւնը, իր բոլոր գործերուն մէջ կառուցողական յղացք մը կայ, կառուցողական իր շնորհքով, Գառզու կը բերէ հայկական ստեղծագործութեան տարրը իր գործին մէջ»: Այս քանի մը խօսքերէն ետք, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը յայտնեց թէ Սերովբէ Արք.ի դիմումին ընդառաջելով, Գառզուն կը պարգեւատրէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Ա. կարգի ոսկեայ ադամանդակուռ շքանշանով:

Քիչ յետոյ, յայտնապէս յուզուած խօսք առաւ Գառզու, շեշտելու համար թէ շատ աւելի իր սրտին մօտ է այն պատիւը որուն կ'արժանանար այսօր քան ցարդ վայելած մեծարանքները ֆրանսական շրջանակներու մէջ:

Ճաշի աւարտին Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. առաջին խօսքը տուաւ Եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահ՝ Մէթր Արմէն Բարսեղեանի, որ նախ ոգեկոչեց յիշատակը, անոր զոր կը փոխարինէ այսօր, նոյն պաշտօնին գլուխը՝ ողբացեալ Սեդրակ Քարեան, որուն ճոխ միտքը, կատարեալ լեզուն որ ամէն անգամ երբ խօսք կ'առնէր կը զարմացնէր իր անսովոր պերճախօսութեամբ: Իր հիմնական գաղափարն այն էր որ հայ ազգը եւ հայ Եկեղեցին անբաժանելի են, որ մեր ազգային Եկեղեցին է որ պահպանած է մեր ազգը իր գոյութեան մէջ: Ապա, խօսքն ուղղելով Կաթողիկոսին, ըսաւ թէ ան մեզ կը կապէ մեր անցեալին, իր խօսքը կը հասնի մեզի պատմութեան խորքէն բայց բարեբախտաբար կ'ապրի այս դարու մէջ եւ կը մասնակցի իր ամբողջ էութեամբ եւ հզօր գիտակցութեամբ մեր հայ աշխարհի յարութեան կամքին: Ամէն անգամ որ կ'այցելէ Ֆրանսահայ գաղութին, նոր շունչ, նոր եռանդ կուտայ աշխատելու համար: Անդրադառնալէ ետք մեր կեանքը յուզող կարգ մը հարցերու ինչպէս՝ Լիբանանի, Թուրքիոյ դէպքերը եւ շեշտելով թէ միշտ կը հետապնդենք մեր արդար պահանջներու ճանաչումը, Արմէն Բարսեղեան եզրակացուց յայտնելով թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը աւելի ոգեւորուած պէտք է վերադառնայ տեսնելով թէ ինչպէս կ'ապրի հայ սփիւռքը եւ պիտի փոխանցէ Հայաստանի մեր եղբայրներուն մեր զգացումները, ու վստահեցուց Կաթողիկոսը թէ մեր սիրտերը կը մնան իրեն հետ:

Սերովբէ Արք. յայտնելէ ետք թէ ուրախութիւնն ունինք մեր մէջ ունենալու Շահէ Արք.ը խօսքը փոխանցեց անոր:

Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանքի վերատեսուչը ընդգծելէ ետք թէ քաղցր պարտականութիւն է փոխանցել Եղիշէ Պատրիարքի եւ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան սէրն ու յարգանքը, ըսաւ թէ ըսելիքներ շատ ունի բայց կ'ուզէ քիչ ըսել: Պատմեց թէ Սատաթի այցելութեան առթիւ, երբ իր կողքին էր Տիրգիններու կրօնապետը հարց տուած էր թէ ինչո՞ւ երեք արքեպիսկոպոսներն ալ կը կրեն մէկական գաւազան ու ինք բացատրած է թէ ան կը խորհրդանշէ հովուական իշխանութիւնը տրուած Յիսուսի կողմէ իր աշակերտներուն եւ Քրիստոս յանձնարարած էր եթէ հարիւր ոչխարներէ մէկը կորսուի, մէկին ետեւէն գացէք: Շահէ Արք. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը նկատեց այն բարի հովիւը, որ եկած է գլուխ կանգնելու եւ հայկ. հաւատքին վերադարձնելու այն ոչխարները, որոնք յանձնուած են իրեն, ցրուած են բայց կորսուած չեն եւ սակայն թերեւս անոնք յոգնած են, տկարացած են: Յիշելով նոյն օրուան այցելութիւնը Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին, երբ զինուորական պատիւներով կ'ընդունէին, յիշած է այն օրերը երբ Հայոց կաթողիկոսները կանգ կ'առնէին այն մեծերու դուռը, որ յաճախ չէր բացուեր անոնց առջեւ: Այսօր Հայոց Հայրապետը հպարտութեամբ ներս կը մտնէր Նախագահական պալատը, որովհետեւ մեր հայրենի հողին վրայ, այսօր ունինք Հայկ. Պետականութիւն:

Իր կարգին խօսք առնելով Սերովբէ Արք. յայտնեց Կաթողիկոսին թէ ան կը շրջի հայրենազուրկ եւ հայրենակարօտ ժողովուրդին բերելով մեր հայրենիքին խօսքը եւ Էջմիածնի օրհնութիւնը ու ինք եղած է այն բախտաւոր անձը, որ ներկայ գտնուած է այդ շրջապտոյտին եւ տեսած թէ ի՛նչ խանդավառութիւն կը տիրէր մեծերուն թէ փոքրերուն քով: Ընդունող ժողովուրդը ոչ միայն հայրապետ մը կը տեսնէր՝ այլ Հայոց Թագաւոր մը:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր անշուշտ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որ նախ անդրադարձաւ նոյն օրուան ընդունելութեան Նախագահ Ժիսքարի կողմէ, ու ըսաւ.— «Այսօր, եօթը Յունիս 1979 թուական, պատմական օր մը եղաւ անձամբ ինծի համար, եւ Մայր Աթոռ Էջմիածնայ համար, եւ նաեւ Ֆրանսահայ համայնքի համար, որովհետեւ այսօր, կէսօրէ վերջ ժամը հինգին, Հայոց Հայրապետը պաշտօնապէս ընդունուեցաւ Էլիզէի պալատը, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահ Վալէրի Ժիսքար տ'Էսթէնի կողմէ, իրապէս բացառիկ շուքով եւ պատիւներով: Ձեր Հանրապետութեան Նախագահը Հայոց Հայրապետի հետ ցանկացաւ անձամբ տեսակցիլ չորս աչքի միջեւ եւ տեսակցութիւնը պաշտօնական տեսակցութիւն մը ըլլալէ աւելի դարձաւ տարբեր մտերիմ, բարեկամական զրոյց մը, որ տեւեց մօտ 45 վայրկեան: Նախագահը նախ հետաքրքրուեցաւ մեր Եկեղեցւոյ կազմին, կազմակերպման եւ ազգային կեանքի հարցերով: Ապա աւելի խորացաւ եւ ուզեց աւելի գիտնալ մեր ժողովուրդի կազմակերպման մասին: Կը տեսնէք որ կէս ժամ գրեթէ այսպիսի զրոյցներ ունեցանք եւ կրցայ իրեն որոշ բացատրութիւններ

ՄԵԾ

ՊԱՏԻՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

տալ, զոր Նախագահը լսեց ամենայն հետաքրքրութեամբ եւ ուշադրութեամբ: Ապա ես խօսեցայ իմ այս այցելութեան մասին, ընդգծելով մանաւանդ թէ ինչպիսի բացառիկ ուրախութեան պահեր ապրեցանք ամէն տեղ, առանց բացառութեան, հանդիպումներ ունենալով եւ նահանգապետներու, ե՛ւ քաղաքապետներու հետ, ընդունելութիւններու ընթացքին, եւայլն: Իմ խորագգաց շնորհակալութիւնը եւ երախտագիտութիւնը յայտնեցի հանդէպ Ֆրանսական Պետութեան եւ ժողովուրդին, որոնք ամէն հնարաւորութիւն եւ դիւրութիւններ, նպաստաւոր պայմաններ ստեղծած են որպէսզի մեր Եկեղեցւոյ հաւատացեալները Ֆրանսայի մէջ կարողանան կազմակերպել իրենց կրօնական կեանքը, իբրեւ եկեղեցական համայնք, եւ զարգացնելու համար այդ կրօնական – աւանդական կեանքը, նաեւ մշակութային մարզը այդ կեանքին, մնալով միաժամանակ հաւատարիմ եւ օգտակար քաղաքացիներ Ֆրանսական կեանքին մէջ: Եւ ինչպէս նախորդ նախագահներ (որովհետեւ ես Երրորդ Հանրապետութեան Նախագահին է որու կը հանդիպիմ), առաջինը՝ Քօթի, երկրորդ անգամ Փոմփիտու, եւ երրորդը անշուշտ այս անգամ, ձեր պատուական Նախագահը: Ինք եւս ընդգծեց իր գոհունակութիւնը, Ֆրանսա ապրող Հայերու նկատմամբ, իբրեւ պարկեշտ եւ հաւատարիմ քաղաքացիները այս հայրենիքին, ինչ որ իմ հոգին հպարտութեամբ լեցուց: Այս է իրողութիւնը, որ միշտ եւ ամէն տեղ Սփիւռքի Հայութիւնը ու ատիկա պատմական աւանդութիւն մըն է մեր ժողովուրդին համար, Ռումանիա ալ այդպէս էր, ես անձնական փորձառութիւն ունիմ, որ մեր ժողովուրդի զաւակները ամէն տեղ կը մնան հաւատարիմ եւ գործարար քաղաքացիները այդ երկրին:

« Բայց մեր զրոյցը քիչ մը աւելի ընդարձակուեցաւ: Հետաքրքրուեցաւ Նախագահը նաեւ Երուսաղէմի Հայոց, ընդհանրապէս Սուրբ Տեղեաց Հայոցմով: Ներկայացուցի իրեն նաեւ թէ ինչպիսի տեղ կը գրաւէ Հայաստանեայց Եկեղեցին. այսինքն՝ Հայոց Պատրիարքութիւնը այդտեղ կը ներկայացնէ մեզ: Յետոյ անդրադարձանք, ակնարկ եղաւ անշուշտ բնական կերպով Լիբանանի ներկայ տագնապին եւ ողբերգական կացութեան՝ որ կը մտահոգէ Սփիւռքի բոլոր համայնքները, վստահ եմ նաեւ ձեր համայնքը, եւ բնականաբար ես յայտնեցի իմ մաղթանքը, իմ աղօթքը առ Աստուած, որ շուտով խաղաղութիւնը կը վերահաստատուի այդ երբեմնի երջանիկ, դրախտանման կրնամ ըսել երկրին մէջ:

« Ես նաեւ պարտական նկատեցի ձեր բոլորի անունով եւ մեր ամբողջ ժողովուրդի անունով շնորհակալութիւն յայտնել Նախագահին որ Ժընեւի մէջ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան համապատասխան յանձնաժողովի նիստի ընթացքին Ֆրանսական Հանրապետութեան ներկայացուցիչը, երբ քննարկուած է 30րդ յօդուածը, դրական կերպով արտայայտուած է, պաշտպանելով Հայկ. Դատը: Թեթեւ ժպիտով մը Հանրապետութեան Նախագահը ըսաւ, — « Այդպէս ալ պէտք է ըլլար »:

« Ես լաւագոյն տպաւորութիւններով բաժնուեցայ Հանրապետութեան Նախագահէն: Ջերմ շնորհակալութիւններս յայտնեցի ստացած ընդունելութեանս համար, կարծես հին ծանօթներ եղած ըլլայինք, եւ նոյնիսկ ըսաւ. « Ես յաճախ Խորհ. Միութիւն այցելած եմ, բայց պատեհութիւնը չեմ ունեցած դէպի Հայաստան իջնելու, կը յուսամ որ օր մը պիտի ունենամ նման առիթ »: Ես ալ ըսի որ «մեծ պատիւ մը կ'ըլլայ հայ ժողովուրդին համար, Հայաստանի մէջ »:

« Արդ, սիրելի ժողովուրդ, ինչպիսի քաղցր յուզումներով ես դուրս ելայ Ելիզէի պալատէն. այսօրուան օրը բոլորիս համար ալ պատմական օր է »:

Ապա Կաթողիկոսը իր շնորհակալութիւնը յայտնեց զանազան խրախճանքներ, հանդիպումներ եւ հանդիսական առիթներ կազմակերպող զանազան կազմակերպութեանց, որոնք այս պատմական օրէն առաջ ալ յուզեցին զինք՝ սիրոյ եւ յարգանքի արտայայտութիւններով: Նմանապէս իր շնորհակալութիւնը յայտնեց Շիրաքի եւ զանազան քաղաքապետներու: Մատնանշելով իր խօսակցութիւնը Շիրաքի հետ, Կաթողիկոսը ըսաւ որ քաղաքապետը արտայայտեց իր փափաքը՝ Մոսկուայէն ետք Հայաստան ալ այցելելու, եւ ըսաւ որ լսած է թէ Հայաստանի մէջ իր անունով բերրի եւ հարուստ շրջան մը կայ, կ'ուզէ հոն ալ երթալ: Շնորհակալութիւն յայտնեց Սերովբէ Արք.ի, որ այս այցելութեան յաջողումն ունեցած է, իր կողքին ունենալով ժրաջան եւ անյոգնաբեկ Նազգաշեան Եպս.ը, եկեղեցական վարչութեանց, շրջաններու եպիսկոպոսներու եւ զանազան կազմակերպութեանց Փարիզի հայ մամուլին, որ օրը օրին արձանագրեց մեր այցելութիւնները, Հայ Կաթողիկէ առաջնորդին, Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչին, Խորհ. դեսպանութեան եւայլն:

Իր ելոյթին վերջին մասին մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ըսաւ.— « Ես ինծի հարց կուտամ յաճախ ի՞նչ ըսեմ, ի՞նչ կը սպասէ այս ժողովուրդը որ ըսեմ իրեն, որպէսզի հաճելի ըլլամ »: Ու Կաթողիկոսը տեսակ մը կոչ-հրաւէրով ծանրացաւ քանի մը գաղափարներու վրայ, զորս հիմնական ազդակները կը նկատէ մեր գոյատեւման: Ա) Եկեղեցի: Հաւատարիմ մնալ մեր Եկեղեցւոյ, որ ողնաշարն է մեր կեանքին, երէկ, այսօր եւ վաղը: Չեմ ստորագնահատեր այլ միութիւններ, սակայն անոնց դերը կը մնայ մասնակի, հատուածական, հատուածականը դրական իմաստով: Բայց այն կազմակերպութիւնը որ ամբողջ Հայութիւնը կը համախմբէ անխտիր իր հովանիին տակ, ատիկա Հայց. Առաքելական Եկեղեցին է, որ 2000 տարիէ ի վեր կը մնայ անսասան, ոգեղէն Արարատի մը նման: Հայց. Եկեղեցին չի փոխուիր, չի տարուիր եկող ու գացող հովերէ, այլ կը մնայ ճանապարհին վրայ հայ ազգին հոգեւոր, մշակութային եւ ազգային կեանքը ձեւաւորող, խմորող, պայծառակերպող: Կար ժամանակ երբ կը թուէր մեզի թէ Հայց. Եկեղեցին Հայաստանի մէջ իր այս դերը, նուազ կերպով կրնայ իրագործել բայց ժամանակները փոխուեցան եւ բնական էր, ամէն ինչ իր բնական հունին մէջ կը մտնէ նաեւ մեր հայրենիքին ներս, բարեացակամ տրամադրութիւններ կան, այսօր Հայաստանի մէջ եկեղեցիին ծուռ նայող մարդ գոյութիւն չունի, փոխադարձ յարգանք կայ, կրնան բոլորը հաւատացեալ չըլլալ, անձնական հարց է, բայց մեզի համար ամէն ոչ հաւատացեալ թեկնածու մըն է ապագայ հաւատացեալ մը ըլլալու: Ու քանի որ այս այսպէս է պատասխանատուութիւնը աւելի կը ծանրանայ հոգեւորականներուն ուսերուն վրայ, որոնք դժբախտաբար թէ՛ քանակով թէ որակով քիչ են: Ուրիշ անգամ ալ արտայայտուեցայ, ցաւով կ'ըսեմ բայց իրականութիւն է, Սփիւռքը մնայուն երեւոյթ է, կրնայ ըլլալ որ յետագային նոր հնարաւորութիւններ ըլլան ներգաղթելու բայց հնարաւոր չէ մտածել թէ ամբողջ Սփիւռքի երկու միլիոն Հայերը, օր մը կարելի կ'ըլլայ փոխադրել, ուրեմն մենք միշտ Սփիւռք մը պիտի ունենանք, ուրեմն մենք այդ գաղափարէն պէտք չէ վախնանք, պէտք չէ տկարանանք, պէտք չէ յուսահատինք, ընդհակառակն, ճակատագրի մեր առջեւ դրած այս հարցը, նետուած ձեռնոցը, պէտք է քաջութեամբ, պատուով վերցնենք եւ ըստ այնմ կազմակերպուինք ու նոյնիսկ եթէ կ'ուզէք օգուտ քաղել այս պայմաններէն: Լաւատեսութեամբ, ինքնավստահութեամբ պէտք է Սփիւռքի մեր կեանքը աւելի ամուր հիմերու վրայ դնենք: Եւ միակ հաստատութիւնը որ այդ աշխատանքը կրնայ տանիլ Հայց. Եկեղեցին է:

Բ) Մայրենի լեզու.— Ճարտարապետական կոթող մըն է մեր լեզուն, գիտական տեսակէտով, քաղաքակրթական տեսակէտով, հետեւաբար պէտք է աշխատինք զարգացնել կրթական գործը: Կենսական եւ վճռական նշանակութիւն ունի արտասահմանեան կրթական գործը: Կը վստահեցնեմ ձեզ որ արտասահմանի ամէն հայ դպրոց լաւագոյն ընծան է պարգեւուած Հայաստանի եւ ատիկա ոչ թէ մտաւորականները կը մտածեն միայն, այլեւ պարզ մարդիկը: Պահենք մեր նահատակներու լեզուն, մեր հերոսներու լեզուն:

Գ) Ներքին միութիւն.— Կաթողիկոսը անհրաժեշտ կը գտնէ ներքին միութիւնը, որ պէտք է կատարուի եկեղեցւոյ շուրջ, մեր ուժերը պէտք չէ ցրուենք, միշտ աւելին պէտք է ընենք այս ուղղութեամբ:

Իր ելոյթին վերջաւորութեան, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը վերջին բաղձանք մը յայտնեց, վերջին խղճ մը՝ մեր աղօթքը վասն խաղաղութեան աշխարհի: Ոգեկոչեց Հռոմի Պապին 1979 Յունուար մէկի ուղերձը համայն մարդկութեան, շեշտելով թէ այդ առընչութեամբ առաջին կոչը ըրած էր Պօղոս Զ., զոր մեծագոյն պապերէն մէկը նկատեց: Աւելցուց, որ մանաւանդ հայ ժողովուրդը շատ աւելի քան որեւէ ժողովուրդ միշտ շահագրգռուած է խաղաղութեամբ: Եւ կարեւոր է մեր հայրենիքին անվտանգութիւնը եւ այդ վիճակը պէտք չէ խանգարուի: Նոյնքան կենսական հարցեր չկան եւ ատիկա երբեմն ճիշդ չի հասկցուիր, մեր ժէօփոլիթիք դիրքն է: Յիշեց այս առթիւ Խաչատուր Աբովեանի խօսքը, ապա անդրադարձաւ այն վտանգին զոր ապրած է Հայաստան Բ. Աշխարհամարտին երբ նացիական բանակները Վոլկայի ափը հասած էին, շեշտելու համար որ ամէն բանէ վեր Հայաստանի ժողովուրդը իրաւունք ունի իր կեանքին մասին մտածելու ու վերջացուց իր խօսքը ըսելով. « Ես քաղաքական մարդ չեմ, սիրտս բացի, դուք զիս լաւ կը հասկնաք ինչպէս ես ձեզ լաւ կը հասկնամ: Կը մեկնիմ հոգեպէս աւելի կազդուրուած, աւելի լաւատես, կեցցէ՛ ազնիւ Ֆրանսան »:

Կաթողիկոսին ի պատիւ տրուած այս ճաշը վերջ գտաւ ուշ ատեն ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929 – 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

Նախադասութիւնը սխալ ըմբռնեց Փիէռ եւ քայլ մը ընկրկելով, նայեցաւ կնոջ մարմնին, զարմացած:

— Ոչ, այդպէս չէ... Մեծ, մեծ մանչուկ մըն է ան հիմա. ալ ութ տարեկան պիտի ըլլայ... պահեցի քեզմէ. չուզեցի ըսել. քու քովդ շատ մեծ պիտի երեւար. վախցայ որ նուազ կը սիրես զիս, չուզեցի ըսել... բայց հիմա որ գիտես մայր ըլլալս... Տեսնես ինչ անուշիկ մանչուկ մըն է. ան ալ խարտեաշ է. ճիշդ ինծի կը նմանի... Ամէն մարդ կ'ըսէ թէ ճիշդ ինծի կը նմանի...

Փիէռ մտիկ կ'ընէր անշարժ, ակնարկը պատուհանէն անդին, հեռուն, շատ հեռուն, խարտեաշ անհամար լակոտներու:

— Փիէռօ, իմին պզտիկ Փիէռօ, ա՛լ մոռցիր ամէն բան, ա՛լ ինքզինքդ մի՛ տանջեր: Տեսնես հիմա որքան երջանիկ պիտի ըլլանք մենք. առաջուընէ աւելի, անշուշտ շատ աւելի:

— Սուտ ես, գոռաց մէկէն Փիէռ անոր դառնալով, այդ զաւկի պատմութիւնը ամբողջութեամբ հնարեցիր դուն. սուտ ես:

— Կ'երդնում որ չէ, կ'երդնում: Եւ ժանն սեղանին վրայէն պայուսակը առնելով բացաւ ու մէջէն պատկեր մը դուրս հանեց: Եւ մինչ կ'երկարէր զայն երիտասարդին, ան զարկաւ ձեռքովը, պատկերը գետին նետեց ու պոռաց.

— Զաւա՞կ, փի՛ճ մը ըսէ սաւոր, փի՛ճ ... խօսէ նայիմ որմէ՞ է. Լեսքիւռէ՞ն... ո՞չ, ո՞չ... Հապա որմէ՞, չըսե՞ս...

Նէնէթ պատասխանեց ուսերու շարժումով մը որ կը նշանակէր, « ի՛նչ օգուտ »:

— Թէ չէ դո՞ւն ալ չես գիտեր որմէ ըլլալը, դուն ալ չես գիտեր...

Յետոյ սակայն տեսաւ ինքզինքը մեծ հայելիին մէջ եւ ստացած դիմագիծէն դժգոհ՝ կեղծ ձայնով մը խնդաց ու աւելցուց.

— Ի՛նչ խենթ եմ, կարծես թէ առաջին անգամն է որ այսպիսի պատմութիւն մը կ'իմանամ: Կատարեալ Ֆրանսացի է, ի՛նչ պիտի ըլլայ...: — Եւ սակայն... եւ սակայն զայն կրել ի՛ր անձին վրայ, այդ կեանքը տեսնել իր սիրածին վրայ...

Գնաց նստիլ մահճակալին եզերքը:

Երկա՜ր, երկա՜ր, երկա՜ր լռութիւն:

Բաւական վերջն է որ միայն, երբոր տակաւին կը շարունակուէր թիք-թաքներու անվերջանալի պարապը, Նէնէթ զգաց թէ տղան իր բարկութեան վիճակը կորսնցուցած էր ալ: Պզտիկ ու անձայն քայլերով մօտեցաւ անոր: Կեցաւ Փիէռին ճիշդ քովը, ձեռքը դանդաղօրէն բարձրացուց անոր հակած գլխին վրայ, մատները մօտեցուց մազերուն, բայց չհամարձակեցաւ դպիլ անոնց (թիք-թաքներու անվերջանալի պարապը). կրկին փորձեց, այս անգամ միջնամատովը միայն եւ նորէն չկրցաւ: Այն ատեն լուիկ մը նստաւ մահճակալին վրայ, տղուն քով: Անոր պահած լռութիւնն ու անշարժութիւնը կամաց – կամաց համարձակութիւն տուին իրեն եւ Նէնէթ աւելի մօտեցաւ, աւելի, քիչիկ մը աւելի: Նախ երիտասարդին ուսին վրայէն մազ մը վերցուց, յետոյ մատներովը շօշափեց ժաքէթին կերպասը, խաղաց պզտիկ կոճակներուն հետ եւ վերջապէս թեւը նետեց վիզին:

Փիէռ լուռ էր միշտ, կարծես պարպուած, կարծես անզգայ: Յոգնած եւ ընկճուած այդ վիճակին մէջ շարժում մը չէր ըներ բնաւ զայն վանելու, սակայն իր մորթին վրայ կնոջ մատներուն հըպումը ներքին խռովքը կ'աւելցնէր: Պիտի ուզէր, ո՜հ այնքան պիտի ուզէր որ այդ պահուն, երբոր ալ իր հոգին որբացած է, իր Նէնէթը քովը ըլլար, ճիշդ քովիկը եւ ինք գլուխը թաղէր անոր կուրծքին մէջ, գլուխը թաղէր անոր վիզին մէջ ու լռէր, լռէր, ալ չխօսէր:

(51 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Զարմուհի Թորոսեան եւ զաւակը՝ Սեւան Թորոսեան, Տիկին Հեղինէ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Յունիս 17, Իսիի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՎԻԳԷՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան 9րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Արարատ Մարգարեան եւ զաւակները Գոհարիկ եւ Անահիտ կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունիս 17, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր՝

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պ. Արամ Դաւիթեան, այրի Տիկին Խաչիկ Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Խաչատուրեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Ժագ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պրոննէր, Օր. Սիլվան Դաւիթեան, ինչպէս նաեւ Զաքարեան, Փանոսեան, Տավլաչեան, Նիկողոսեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ, հարսին, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՂԱՒՆԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

(ծնեալ Խաչատուրեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Յունիս 17, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Յունիս 17, Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցին իրենց քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՄԸՆՏՈՍԵԱՆԻ

(ծնեալ Ճանիկեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մելքոն Շէրոյեանի յիշատակին խումբ մը ընկերուհիներ (Անիէռ – Պուա Քոլոմպէն) 150 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

RECHERCHONS

U. G. A. Lyon - Decines

Section Foot - Ball

Recherche jeune joueur d'origine arménienne tous postes. Niveau 3e division. TRES URGENT. Prendre contact avec Mr. ASLANIAN, 2 et 4, Rue Camille Desmoulins — 69007 LYON — Tél : (78) 58-89-22 — ou Mr. MADOYAN, 5 Avenue F. Roosevelt — 69150 DECINES — Tél. : (78) 49-07-90.

Հ. Մ. Ը. Մ.

Լիոն — Տեսին

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Կը փնտռէ երիտասարդ հայ խաղացող մը, բոլոր մարզերու, մակարդակ՝ 3րդ բաժանում: Խիստ ստիպողական:

Դիմել՝ Ասլանեան կամ Մատոյեան, վերի հասցէներով:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Իսիի դպրոցի եւ պարի ամավերջի հանդէսը, Յունիս 16, ժամը 15ին, Շաբաթ օր Իսիի եկեղեցւոյ սրահը 6, Ավընիւ Պուրկէն:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Բ. Ը. Մ. - ՎԱԼԱՆՍ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ե. ՀԻՄՍԻՍԵԱՆ ՄՐԱՀԻ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հովանաւորութեամբ Կաթող. Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Շաբաթ 16 եւ Կիրակի 17 Յունիս, ներկայութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանս նախագահ Պ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ, Զուիցերական Ընկերութեան պատուակալ վարիչ – պատուիրակ Պ. Ա. ՉԱՄՔԵՐԹԷՆԻ, Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովի նախագահ Պր. Ն. ՊԻԼԼԻՔԵԱՆԻ եւ Միութեան Եւրոպայի իրաւական խորհրդական Մէթր Շ. ՍԵՒՕՆՔԵԱՆԻ:

Շաբաթ, 16 Յունիս ժամը 21ին

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

Բացառիկ Երեկոյթ

Վալանսի Սալ տէ Ֆէթին մէջ, ելոյթ կ'ունենայ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՆԱՒԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲը, 40 արուեստագէտներու մասնակցութեամբ:

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել տոմսերը:

⌄

Կիրակի, Յունիս 17, առաւօտուն պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, բարերար Ե. Հիւսիսեանի յիշատակին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Յունիս 16 ժամը 4ին, Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

le restaurant

LA CAPPADOCE

tél. 375.05.30

A PARTIR DU 16 JUIN OUVRE SES NOUVEAUX LOCAUX EN BORDURE DE SEINE, AVEC, TOUS LES SOIRS L'ORCHESTRE DE LA CAPPADOCE

ET

MARTEN YORGANTZ

67 bis, QUAI BLANGUI, ALFORTVILLE 94140

DINER DANSANT, PISCINE, JARDIN D'ETE, MARIAGES, BANQUETS etc...

(Salle de 140 couverts)

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

présente

LES DRAGÉES

ou l'antichambre de la guerre au Liban

pièce en deux actes d'Edgar Davidian

mise en scène par Nabil el Azan

les 14, 15, 16 Juin à 21 h. — le 17 Juin matinée à 16 heures au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, 75017 Paris — Réservations Tél. : 227-12-26 Participation aux frais : 20 F., 15 F.

SOIREE ARTISTIQUE

Organisé par la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville LE VENDREDI 15 JUIN à 20 h. 45 Salle des Fêtes, 22 rue Voltaire, Alfortville

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան, Ուրբաթ, Յունիս 15 ժամը 20.45ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահը՝ 22 Ռիւ Վոլթէր, մասնակցութեամբ Իսիի Հայ եկեղեցւոյ Անի երգչախումբին ղեկավարութեամբ՝

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

Էլիզ Յովհաննէսեան (Երգ), Անահիտ Զապունեան (արտասանութիւն), ինչպէս նաեւ Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան «Արլեան» Թատերախումբը, որ կը ներկայացնէ Նշան Պէշիքթաշլեանի

«ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ»Ը

կատակերգութիւն մէկ արար

Բեմադրութիւն՝ Ռուբէն Յովակիմեանի

Vente des billets : Ets. PHILIPS (378-09-66) — Café PHILIPPE — Station SHELL — Librairie PALOUYAN et MCA, Rue Bleue

Entrée : 25 F., Etudiants : 10 F.

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Բարձր հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կաթող. Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց եւ Առաջնորդ Փարիզի

Յունիս 17, Կիրակի, վարժարանին մէջ ժամը 13էն սկսեալ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇ — ՎԱՃԱՌՔ — ԽԱՂԵՐ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի միօրեայ դպրոցի հանդէսը Կիրակի, Յունիս 17, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Աշակերտաց կողմէ կը ներկայացուին պար, երգ եւ արտասանութիւններ, ղեկավարութեամբ երէցկին Ս. Նաճարեանի

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքներն ու համակիրները:

ԿԵԴՐ. ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յունիս 16, Շաբաթ օր, ժամը 16ին իր կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 75009 Փարիզ: Կը հրաւիրուին բոլոր կեդրոնականցիները:

Գլխաւոր օրակարգ՝ վարչական ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

Imprimé sur les Presses du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

l'OPTIQUE

RAYMOND STEPANIAN

Opticien diplômé d'Etat

30, Rue Paradis — 13001 Marseille

Tél. : 33-82-51

— Dépositaire des plus grandes marques en optique et en lunetterie
— Equipements spéciaux pour myopes aphaques
— Jumelles.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ԱԿՆՈՑԱՎԱՃԱՌԸ

որ կը բանայ
իր դուռները
քաղաքին կեդրոնը:

GRANDE VENTE KERMESSE

Samedi 16 Juin et Dimanche 17 Juin de 10 h. 30 à 20 h. 30

sans interruption

au profit du Centre Culturel et Artistique Arménien

4 BOUTIQUES VOUS INVITENT

Souvenirs prêt à porter

Bar — Buffet — Livres — Disques

U.C.F.A.F. — J A F

6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS

Métro République

Chauffage - Climatisation

Eléctricité

PLOMBERIE — REGULATION
ISOLATION ALARME — AUTOMATISME
SANITAIRE — ELECTRONIQUE

DEVIS — INSTALLATION — REPARATION
CONTRAT D'ENTRETIEN

SEDECS

21, RUE DE LA SAUSSAIE 93200 ST. DENIS

Tél. 823.68.03 - 823.67.61

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
15
VENDREDI
15 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա _ Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման _ Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.403
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — No 14.403

ԾՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆԻ էնթէռքոնթինանթալ պանդոկին շտեմարաններուն մէջ ալքոլ չէ մնացած, ինչ որ կար (մէկ միլիոն տոլար արժէքով) ժամերով հոսեցաւ առջի գիշեր, հոսեցաւ փողոցներու երկայնքէն մինչեւ կոյուղիները: Արդարեւ ինչ ուիսքի, գարեջուր, գինի եւ շամփաներ որ կար թափած են վերջ տալու համար «ապականացման»: Խոմէյնի հրահանգած է նաեւ արտասահմանի իր դեսպաններուն զորս Ղոմ հրաւիրած էր՝ «Արեւելքի եւ Արեւմուտքի երկիրները մարդկային արարածները կենդանիի վիճակին վերածած են եւ քաղաքակրթութիւնը տարած բարբարոսութեան, խլամացուցէ՛ք դեսպանատուները»: Բոլորովին արգիլուած է այլեւս սուղ ընդունելութիւններ կազմակերպել եւ հաւանաբար պաշտօնական դեսպանատուները այլեւս միայն ջուր հրամցնեն: Շահը մամուլի ասուլիս մը տուած է Մեքսիքա եւ յայտարարած թէ Պարսկաստան «ինքնափճացումի» մէջ է:

ՆԻՔԱՐԱԿՈՒԱՅԻ մէջ քաղաքացիական կռիւները մեծ համեմատութիւններ առած են եւ Սոմոզայի վարչակարգը արեան մէջ իր վախճանը կ'ապրի: Ընդդիմութիւնը, Սանտինիսթ, տէրն է արդէն մայրաքաղաքի մէկ կարեւոր մասին մինչ բուռն բախումները կը շարունակուին եւ ժողովուրդը կը ջանայ փախիլ: Զոհերու թիւը մեծ է թէեւ ճշգրիտ տեղեկութիւն չկայ, աւելի քան 300 սպաննուած կամ վիրաւոր զինուորի մասին կը խօսուի: Ուտելիք ալ չէ մնացած քանի ելեկտրականութիւն ալ չկայ:

ԻՐԱՔ ներողութիւն խնդրած է Իրանէն, անցեալ շաբթուան ռմբակոծութեանց առթիւ: Միջադէպը ծագեր է որովհետեւ իրաքցի օդաչուներ շփոթեր են եւ կարծեր են որ սահմանին վրայ գտնուող քրտական գիւղեր կը ռմբակոծեն:

ՔԱՐԹԸՐ լսած է որ ծերակուտական Խաւըրտ Քենըտիի յետոյքին ծեծ մը կը քաշէ եթէ համարձակի թեկնածու ըլլալ 1980ի նախագահական ընտրութեանց: Միացեալ Նահանգներու նախագահը այս յայտարարութիւնը ըրած է ճաշի մը ընթացքին Քոնկրէսի 60 անդամներու: Հանրային կարծիքի քննութիւնը ներկայիս Քենըտիի նախապատուութիւն կու տայ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ վաւերացուց օտար աշխատաւորներու վերաբերեալ օրինագիծը, որ ժամ առաջ պիտի ներկայացուի Խորհրդարանին: Դժուարութիւնները պիտի բազմանան եւ աշխատանքի արտօնագրերը աւելի խիստ հակակշռի տակ առնուին: Ներկայիս երեք եւ տասը տարուան անձնագիրներ ունին օտարականները բնակութեան եւ աշխատանքի համար, տասը տարուան քարտերը կը նորոգուին ինքնաբերաբար, միւսները՝ ոչ: Իւրաքանչիւր պարագայ զատ քննութեան առարկայ պիտի դառնայ: Ձախը կը բողոքէ այս խտրական օրէնքին դէմ, հակառակ կառավարութեան տուած հաւաստիքին, որ «համապատասխան է Ֆրանսայի աւանդական սկզբունքներուն եւ աշխատանքի շուկային հեռանկարներուն գալիք տարիներուն համար»:

ՏԻԿԻՆ ՍԻՄՈՆՆ ՎԷՅԼ իր հրաժարականը տուաւ եւ Յուլիս 4ին, կը դադրի Առողջապահութեան նախարար ըլլալէ ամբողջովին նուիրուելու համար Եւրոպայի Խորհրդարանին:

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԵՐՆԷՇԸՆԸԼԻ պատկանող շուրջ հազար հոգի ցոյց մը ըրած են Փարիզի խորհրդային դեսպանատան առջեւ, իբրեւ կրկնակ նպատակ ունենալով՝ բողոքել մարդկային իրաւանց տեւական բռնաբարման դէմ Խորհ. Միութեան մէջ եւ տեսակցութիւն մը ուզել, ցարդ մերժուած, դեսպանէն:

ԼԻԼԻ ընկերվարական քաղաքապետին համար կուսակցութեան ընտրապայքարը եւրոպական ընտրութեան առթիւ, վատթարագոյնն է, զոր ընկերվարականները ըրած են վերջին ութ տարիներուն: Փիէռ Մօրուա կը խորհի որ «կուռքը պէտք է կառատուն տանիլ եւ լաւ վերաքննութեան մը ենթարկել»:

ՉԵԽ այլախոհները փաստաբան չունին այլեւս, որովհետեւ Փրակայի իշխանութիւնները մերժեցին մուտքի վիզա տալ չորս Ֆրանսացի փաստաբաններու (Համայնավար կուսակցութեան անդամ) որոնք պիտի երթային պաշտպանել իրենց պաշտօնակիցը Տանիշ, որուն արգիլուած է փաստաբանութիւն ընել «դատաւորի դէմ նախատինք»ի յանցանքով: Տանիշ միակ փաստաբանն էր այլախոհները պաշտպանող, բայց Փրակայի մէջ փաստաբանները «պարտին ամրապնդել ընկերվարական օրինականութիւնը, արգելք հանդիսանալ օրէնքին բռնաբարման, առաջնորդել քաղաքացիները իրենց պարտականութիւնը կատարելու Պետութեան հանդէպ, օգնելու համար անոնց որ խորացնեն իրենց իրաւական ընկերվարական խիղճը»:

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունիս 5 – 11)

ՀԱՅ ԵՐԳՉՈՒՀԻԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

«Բրատիսլավայի քնար» երաժշտական փառատօնին՝ լրագրողներու միահամուռ կարծիքով, ճաղ երգերու լաւագոյն մեկնաբանը հանդիսացած է Երեւանէն Ռոզաննա Բաբայեան: Փառատօնին մեկնաբանուած են աւելի քան 60 երգեր, բայց այս անգամ մրցումին մասնակցած են միայն Չեխերը: Օտար հիւրերը հանդէս եկած են մրցումէն դուրս:

×

ՆՈՐ ԳԻՐՔ ՄԸ ԷՐԵԲՈՒՆԻԻ ՄԱՍԻՆ

Հարիւր տարի առաջ հին Երեւանի բնակիչ Տէր – Աւետիսովի պատահմամբ գըտած քարը առիթ տուած է այն երկար գիտական որոնումներուն՝ որոնք յանգեցան Էրեբունիի յայտնաբերման: Այդ հետազօտութիւններու արդիւնքներուն նուիրուած է «Էրեբունի» գիրքը, որ լոյս տեսած է Մոսկուայի «Իսկուստվօ» («Արուեստ») հրատարակչականէն: Էրեբունի քաղաքին անունը, կը նշեն աշխատութեան հեղինակները՝ Ս. Խոդժաշ, Ն. Տրուխտանովա եւ Կոնստանտին Յովհաննիսեան, անծանօթ չէր ուսումնասիրողներուն. անոր առաջին յիշատակութիւնը կատարած է քաղաքին հիմնադիրը՝ Ուրարտուի Արգիշտի Ա. Թագաւոր, Վանի հանրածանօթ ժայռափոր արձանագրութեան մէջ: Ներկայիս գլխաւոր հարցը այն էր՝ թէ ուր գտնուած է քաղաքը: Հարցումին պատասխանը տուած են Արին – Բերդ բլուրին վրայ 1950 եւ 1958 թուականներուն հնագիտական պեղումներու ատեն յայտնաբերուած արձանագրութիւնները: Պարզուած է նաեւ քաղաք – ամրոցին հիմնադրութեան թըւականը՝ 782 Ն. Ք.:

Հետազօտական աշխատանքները Արին-Բերդի մէջ կը շարունակուին մինչեւ այսօր: «Էրեբունի» գիրքին մէջ տեղ գտած են նախորդ տարիներու եւ նորագոյն տուեալները քաղաքի կառուցման պատմութեան, ճարտարապետութեան, որմնանկարչութեան եւ գեղարուեստական արհեստագործութեան մասին: Անոնց ուսումնասիրութիւնը կարելիութիւն կ'ընծայէ պատկերացում մը ունենալու ոչ միայն շինարարներու եւ արուեստագէտներու բարձր վարպետութեան մասին, այլեւ կը բացայայտէ երկրի ներքին կեանքը, անոր տնտեսական եւ քաղաքական յարաբերութիւնները դրացի Պետութիւններու եւ ցեղերու հետ:

Արգիշտի Ա. Թագաւորը, իր իսկ վկայութեամբ, Էրեբունիի մէջ բնակեցուցած է պատերազմներու ժամանակ հիւսիսային Սուրիոյ երկիրներէն գաղթած 6600 գերիներ: Անոնց ձեռքով վեր բարձրացած են ամրոցի հզօր պարիսպները, պալատներն ու տաճարները: Հնախուզական նիւթերը միաժամանակ հաստատած են, որ Էրեբունիի մէջ ապրած են բնիկները՝ Արարատեան դաշտի բնակիչները: Հետեւաբար, քաղաքին բնակչութիւնը իր ազգագրական կազմով միատարր չէ եղած: Մեծ արժէք կը ներկայացնեն խեցեղէնի վրայ եղած կնիքները, որոնք կրնան հարստացնել ուրարտական նշանագրերու հաւաքածոն: Ցայտնաբերուած նիւթը մեծ նշանակութիւն կը ստանայ Եւրոպայի մէջ պատկերագրութեան նոր յայտնագործութիւններու եւ Միջագետքի պատկերագրերու եւ նշանագրերու հետ կապեր փնտռելու առընչութեամբ:

×

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի պետական Թատերախումբը տասը օր ներկայացումներ տուած է Երեւանի մէջ: Տասը ներկայացումներու ներկայ եղած են աւելի քան 15 հազար հանդիսականներ:

×

«ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ՕՐԵՐԸ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած են «Փորթուկալի օրեր»ը, որոնք պատասխան ձեռնարկն են անցեալ տարի Լիզպոնի մէջ տեղի ունեցած «Հայաստանի օրեր»ուն: Փորթուկալցիներ հանդէս եկած են իրենց արուեստի ցուցադրութեամբ՝ նկարչութիւն, լուսանկարչութիւն, երգ, նուագ: Հանդիպում ունեցած են Երեւանի համալսարանի ուսանողութեան, Հայաստանի նախագահի տեղակալ Յովհ. Բաղդասարեանի հետ եւ այցելած են տեսարժան վայրերը, որոնց կարգին՝ Սարդարապատ:

×

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ ՎԱԶԳԷՆ ԻՍԱԿՈՎԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի «Յովհաննէս Թումանեան» տուն – թանգարանին մէջ բացուած է Աբովեանի շրջանի մշակոյթի տան տնօրէն Վազգէն Իսակովի ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են հայ եւ ռուս գրական դէմքերու քանդակները: Իսակով հեղինակն է աւելի քան հարիւր աշխատանքներու, որոնցմէ շատերը տեղ գտած են Մոսկուայի, Եասնայա Պոլեանայի, Տալինի, Թիֆլիսի, Կամոյի, Դսեղի թանգարաններուն մէջ:

×

ՉԵԽ ԲԵՄԱԴԻՐԻՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Չեխ երիտասարդ բեմադիր Վլադիմիր Սուխանեկ Հայաստանի մէջ աւարտած է իր առաջին շարժանկարի՝ «Երկրային վայելքների պարտէզը», նկարահանումները: Շարժանկարը նուիրուած է Նահապետ Քուչակի կեանքին ու գործին: Բեմադիրը «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին ըսած է, թէ ուզած է վերստեղծել միջնադարեան հայ բանաստեղծութեան գեղագիտական եւ փիլիսոփայական ամբողջ պատկերը, այն մթնոլորտը, ուր տեղի ունեցած է այդ գրականութեան ծաղկումը:

×

ՎԱՐԴԵՆԻԿԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՃԱԶԻ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Վարդենիկի մշակոյթի տան ճազի նուագախումբը երեկոյթ մը տուած է եւ մեծ յաջողութիւն ձեռք ձգած երաժըշտասէր հասարակութեան մօտ: Նուագահանդէսին մասնակցած է նաեւ քոնթրըպասիսթ Ակսել Բակունց, որ ճայն–հեռատեսիլի պետական կոմիտէի նուագախումբի մենակատարն է: Վերջին մէկ տարուան ընթացքին գիւղերու մշակոյթի տուներուն առընթեր ստեղծուած են 30է աւելի սիրողներու ազգագրական նուագախումբեր, թատերախումբեր, որոնցմէ շատերը դարձած են աւանդական գարնանային փառատօնի դափնեկիրներ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

42ՐԴ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ԿԸ ՅԱՂԹԷ

Յունիս 13ի մրցումներու արդիւնքներն են.—

Կայրաթ – ԲՍԱ. (Ռոստով)	4–1
Պախտակոր – Արարատ	0–1
Նեֆթչի – Զենիթ	2–2
Դինամօ (Մ.) – Զերնոմորեց	3–0

ՏՐՈՑԿԻ

(ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջ)

Տրոցկի, 1907 Փետրուարին, երկրորդ անգամ ըլլալով փախուստ կու տայ Սիպերիայէն ։1907 Մայիսին Լոնտոնի մէջ կը գումարուի կուսակցութեան 5րդ Համագումարը։ 336 ներկայացուցիչներէն 105ը համայնավար են, 97ը մենշեւիկ, միւսները սոցիալ – դեմոկրատ ազգային կազմակերպութիւններ։ Տրոցկի կը մասնակցի Համագումարին, որ ձեւով մը վերջին փուլը կը հանդիսանայ համայնավար-մենշեւիկ մերձեցման փորձին։ Տրոցկի այլեւս հեռու է մենշեւիկներէն, բայց կը մերժէ յարիլ համայնավարներուն։ Միանակը հատուած մը կը ներկայացնէ։ Կը հաստատուի Վիէննա, ուր կը մնայ մինչեւ Համաշխարհային պատերազմը։

1908 Հոկտեմբերին կը ստանձնէ Պրաւդայի խմբագրութիւնը։ Թերթը 1905էն ի վեր լոյս կը տեսնէ ուկրէն մենշեւիկներուն կողմէ։ (1912ին համայնավարները Պետերբուրգի մէջ կը հիմնեն համանուն օրգանը՝ տարբեր նախկինէն։ Տրոցկի կը բողոքէ անունին գործածութեան դէմ)։

Լենին՝ Համառուսաստանեան 6րդ Խորհրդաժողովը կը կազմակերպէ, Փրակա, 1912 Յունուարին։ 14 պատգամաւոր ներկայ կը գտնուի եւ ասոնցմով առանձին կուսակցութիւն մը ոտքի կը դնէ (*)։ Խորհրդաժողովը կ՚ընտրէ Կեդր. Կոմիտէն.— Լենին, Ս. Օրջոնիկիձէ, Սուրէն Սպանդարեան, Մալինովսկի (յետագային յայտնի կը դառնայ, թէ ցարական Օխրանայի հաշւոյն կը գործէր)։ Ժամանակ մը ետք երկու անուններ եւս կ՚աւելնան՝ Ստալին եւ Սվերդլով։ Տրոցկիի քանի մը փորձերը բաժնուած հատուածները միացնելու՝ քննադատութեանց կ՚ենթարկուին երկու ճակատներու կողմէ։

Համաշխարհային Ա. պատերազմին, Տրոցկի այն դէմքերէն է, որ կը դատապարտեն արհաւիրքը։ Կ. Լիբնեխտ, Ռոզա Լիւքսեմպուրկ, Լենին, ասոնց շարքին կը պատկանին։ Տրոցկիի համար արդար խաղաղութիւն մը պէտք է հաստատուի՝ հիմնուած ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին վրայ։ Պրոլետարիատը պէտք է պայքարի զօրաւոր եւ կայուն նոր հայրենիքի մը կերտումին համար.— Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու Հանրապետութիւնը, որ հիմնաքարը պէտք է դառնայ աշխարհի Միացեալ Նահանգներուն։

1914 Նոյեմբեր 20ին, Տրոցկի կը հաստատուի Փարիզ։ Մարտովի հետ կը վարէ Նաշէ Սլաւօ (Մեր խօսքը) օրաթերթը, որ բացառիկ դեր կը կատարէ ռուսական յեղափոխութեան եւ միջազգային համայնավարութեան շարժումին մէջ։ Կը բաւէ յիշատակել քանի մը անուններ, ցոյց տալու համար թերթին կշիռը.— մօտիկ աշխատանքներու շարքին են Լունաչարսկի, որ յետագային, Լենինի իսկ առաջարկով, Խորհ. Միութեան Լուսաւորութեան Ժողովրդական Կոմիսար կը նշանակուի. Չիչերին, ապագայ Արտաքին նախարարը, Ռադեկ եւ ուրիշներ։

1915 Սեպտեմբերին, Զուիցերիոյ Ցիմմերվալդ գիւղին մէջ կը գումարուի « Ինտերնացիոնալիստների առաջին կոնֆերանցիան »։ 11 երկիրներէ 38 պատգամաւորներ ներկայ կ՚ըլլան։ Լենին կը փորձէ հեռացնել « Մեր խօսքը » օրաթերթին ներկայացուցիչները։ Տրոցկի սակայն կ՚ընդունուի։ Լենինի առաջարկը՝ նոր միջազգայնական մը հիմնելու եւ աշխարհակալական պատերազմը քաղաքացիական պատերազմի վերածելու, կը մերժուի։ Տրոցկի կը մշակէ Յայտարարութիւնը, որ կ՚ընդունուի միաձայնութեամբ։ Լենին զայն կը վաւերացնէ, իբրեւ « առաջին քայլը պատերազմի դէմ ուղղուած ինտերնացիոնալ շարժման »։ Տրոցկիի Յայտարարութիւնը կոչ կ՚ուղղէր աշխատաւոր դասակարգին՝ ինքնագիտակցութեան գալ եւ պայքարիլ խաղաղութեան հաստատումին համար։

1916 Հոկտ. 30ին, Ֆրանսայի Ներքին նախարարին կարգադրութեամբ Տրոցկի կ՚արտաքսուի երկրէն։ Կը տարուի սպանական սահմանը։ 1917 Մայիս 17ին, դատապարտելէ ետք Լենինի նման մենշեւիկներուն մասնակցութիւնը ժամանակաւոր կառավարութեան, կը ժամանէ Պետերբուրգ։ Դիմաւորողներուն շարքին են Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչները։ Տրոցկիի դերը Հոկտեմբերեան յեղաշրջումին մէջ, արտակարգ կ՚ըլլայ։ Նախ Պետերբուրգի Խորհուրդի նախագահ կ՚ընտրուի եւ, անմիջապէս, Կերենսկիի հրաժարումը կը պահանջէ։ Լենինի զինուորական յեղաշրջում կատարելու առաջարկը դժուարութեանց կը բախի. Տրոցկի սկզբունքով համաձայն է։ Հոկտ. 22ին Պետերբուրգի Խորհուրդը՝ Տրոցկիի նախագահութեամբ յեղափոխական – զինուորական Խորհուրդ մը կեանքի կը կոչէ։

Յաղթանակէն ետք կը կազմուի խորհրդային Ռուսիոյ առաջին կառավարութիւնը։ Այսինքն՝ Ժողովրդական կոմիսարներու Խորհուրդը։ Ժողկոմսովետի նախագահն է Լենին. Արտաքին կոմիսարը՝ Տրոցկի։

Լենին, գործակցութեամբ Տրոցկիի, ստեւնի սպառնալիքներուն տակ կը լուծէ Սահմանադիր Ժողովը, ուր էս. էռ.ները 58 տոկոս ձայնով մեծամասնութիւն կը ներկայացնեն։ Համայնավարները թէեւ մեծամասնութիւն ձեռք ձգած են քաղաքներուն եւ բանակին շարքերուն մէջ, սակայն գիւղական շրջաններուն մէջ ուժ չեն ներկայացներ։ Ապահոված են ձայներուն 25 տոկոսը։ Սահմանադիր ժողովին լուծումը, այլ կուսակցութիւններու դէմ ձեռք առնուած հալածանքները, մամուլին վրայ հաստատուած հակակշիռը հիմնական շեղումները կ՚ըլլան ընկերվարութեան եւ ժողովրդավարութեան ջատագովուած սկզբունքներէն։ Ժամանակաշրջանին հարկադրութիւններն էին, դիտել կու տան ոմանք։ Այսպէս թէ այնպէս, բիրտ միջոցներով անձի մը մենատիրութեան եւ պետական ամբողջատիրութեան ուղին կը բացուի։

Բրեստ – Լիտովսկի հաշտութեան դաշնագիրին կնքումը բարդ հարց մը կը ներկայացնէ։ Յաղթական Գերմանացիք շատ ծանր պայմաններ կը դնեն։ Լենին, առանց վայրկեան մը իսկ տատամսելու, կ՚ուզէ ընդունիլ զանոնք։ Տրոցկի համաձայն է, սակայն կ՚ուզէ ձգձգել, ժամանակ շահիլ։ Կը հաւատայ, թէ յեղափոխական շարժումը պիտի շուշանայ Գերմանիոյ մէջ։ Կը մնայ մղում տալ անոր։ Գերմանացիք վերջնագիր կու տան։ Բանակը կը շարժի։ Փետր. 23ին, Կեդր. Կոմիտէի ժողովին, Տրոցկի, որ Բրեստի խորհրդային պատուիրակութիւնը կը ղեկավարէր, ձեռնպահ կը մնայ։ Առ ի բողոք կը հրաժարի Արտաքին կոմիսարի պաշտօնէն։ Բրեստ – Լիտովսկի դաշնագիրը կը կնքուի 1918 Մարտ 3ին։

Միտքերը սակայն բորբոքած են։ Հանրային կարծիքը դէմ է ընդհանրապէս։ Շարքերը նոյնպէս։ Հարցը վերջնապէս լուծելու համար կը գումարուի կուսակցութեան 7րդ Համագումարը, Մարտ 6ին։ Վճռական ձայնով կը մասնակցին 46 պատգամաւորներ։ Լենին իր ամբողջ հեղինակութիւնը ի գործ կը դնէ. չի յաջողիր ժողովին միաձայն հաւանութիւնը ապահովել։ 12ի դէմ 30 ձայնով եւ չորս ձեռնպահ, կը վաւերացուի։ Տրոցկի կը դառնայ պատերազմի կոմիսար։

Տրոցկիի անունը անխզելի կերպով կապուած կը մնայ Կարմիր Բանակին հետ։ Հիմնադիրն է ասոր եւ քաղաքացիական պատերազմին յաղթականը։ Առաջին իսկ պահէն կ՚ըմբռնէ, թէ դասական իմաստով կեդրոնացեալ եւ խիստ կարգապահ բանակ մը միայն դէմ կրնայ դնել ներքին եւ արտաքին թշնամիներուն,։ Չի վարանիր Կարմիր Բանակին շարքերուն մէջ ընդունելու մեծ թիւով ցարական բանակի սպաներ, մասնագէտներ, հոգ չէ թէ ասոնց կողքին նշանակուէին հսկող « կոմիսարներ »։ Կը լուծէ համայնավար արձակազէններու խումբերը եւ զանոնք բանակին մէջ կը տեղաւորէ։ Լենին համաձայն է Տրոցկիի ըմբռնումին հետ։ Շատեր սակայն դէմ են, ինչպէս Զինովիեւ, Վորոշիլով, Ստալին։ Կը կազմուի այսպէս կոչուած « զինուորական օպոզիցիան »։ Պայքարը լայն ծաւալ կը ստանայ եւ հարցը կը քննուի 8րդ Համագումարին (1919 Մարտ)։ Լենին կը դատապարտէ հակառակ տեսակէտներ պաշտպանողները։ Կը քննադատուին միաժամանակ Տրոցկիի կարգ մը չափազանցութիւնները, ծայրայեղութիւնները, բրտութիւնները։

Տրոցկիի կերտած եւ երկաթեայ բազուկով ղեկավարած Կարմիր Բանակը, 1920ին, յաղթական է գրեթէ բոլոր ճակատներուն վրայ։ Համայնավարները վերջնապէս կ՚ամրապնդեն իրենց իշխանութիւնը։ Տրոցկի նոյնիսկ կը մտածէ իր « մնայուն յեղափոխութիւնը » տեսակէտը գործադրութեան դնել.— Կարմիր Բանակին միջոցաւ յեղափոխութիւնը տարածել Եւրոպա։ Վարշաւայի առջեւ Կարմիր Բանակին կրած պարտութիւնը կը սանձէ միտքը։

Տրոցկի յաճախ հակասութեանց մարդը կը մնայ պատմութեան մէջ։ Ինչպէս Լենին։ Այսուհանդերձ, մէկ բան կը մընայ անվիճելի.— Լենինի հետ հիմնադիրը կը դառնայ խորհրդային աշխարհին։ Ներկայ դարուն տիտաններէն մէկը կ՚անուանէ Տրոցկին, ամերիկացի Իրվինկ Հաուվ, անոր նուիրած իր աշխատութեան մէջ։

1920ական թուականներէն ետք կը սկսի Տրոցկիի կեանքին երկրորդ ժամանակաշրջանը։ Ստալին ստեղծած է կազմակերպական մեքենան։ Այլեւս սարդոստայնն է որ քայլ առ քայլ իր ցանցին մէջ կ՚առնէ Տրոցկին՝ զայն ընդմիշտ խեղդելու համար։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Ռուսաստանի սոցիալ – դեմոկրատական բանուորական պարտիա անուանակոչումին վրայ, փակագիծերու մէջ կ՚աւելցուի բոլշեւիկներու բառը. գործածական կը մնայ մինչեւ 1918։

ՀԱՅԵՐԸ

ՌՈՆ-ԱԼՓ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

(ԱՅՏԱ ՊՈՒՃԻՔԱՆԵԱՆ–ՔԷՕՐՕՂԼԵԱՆ)

« Լիոնի Աշխարհագրական Հանդէս »ի Միութեան բարեկամները լոյս ընծայեցին հատոր մը՝ « Հայերը Ռոն – Ալփ շրջանին մէջ », որ կը կազմէ համալսարանական երրորդ շրջանի աւարտաճառը Տիկին Այտա Պուճիքեանեան – Քէօրօղլեանի, պատրաստուած ու յաջողութեամբ ներկայացուած Լիոնի համալսարանը։

Աշխարհագրական ուսումնասիրութիւն մըն է փոքրամասնութեան մը եւ իր հիւրընկալող միջավայրի յարաբերութիւններուն վրայ ։Սակայն, միանգամայն ընկերաբանական եւ պատմական քանի աւարտաճառը իր երկու հարիւր էջերով (տպագրուած) հարուստ է վիճակագրական տուեալներով, թուական ցուցակներով, քարտէսներով, յատակագիծներով, ազգագրական հոլովոյթներով, տնտեսական նկատումներով, ընկերաբանական տուեալներով որոնք կը պատկերացնեն ժամանակաշրջաններ, կացութիւններ իրենց յատուկ քաղաքական եւ մարդկային խրադարձութիւններով։

Գիրքը բաժնուած է չորս գլխաւոր մասերու։

Նախ հայկական գաղթի հոսանքները իրենց պատմա – քաղաքական պատճառներով։։ Հաստատումի առաջին տարիներու աշխարհագրական քարտէսը յատկապէս 1926էն 1936, ժամանակաւոր կայաններու մէջ տեղաւորումէն, մեծ քաղաքներու հնամաշ բնակարաններէն մինչեւ զանազան քաղաքներու գործատուներու մէջ բնակող եւ աշխատող Հայերու գոյավիճակն է որ կը ներկայացնէ թիւերով, վայրերով, տեղական կեանքի հետ համեմատութիւններով։ Ապա, Այտա Պուճիքեանեան կու տայ առաջին գաղթականներու ժամանման երկիրներն ու քաղաքները, ընտանիքներու բաղադրութիւնը տարիքի եւ սեռի զանազանութիւններով եւ անոնց համարկումը տեղական կեանքին։ Նոյն ուսումնասիրութիւնը կ՚ընէ գաղթի երկրորդ շարժումին, 1966 թուականի շուրջ, ըլլայ Խորհ. Հայաստանէն հայրենադարձներուն, Թուրքիայէն, Լիբանանէն, Միջին Արեւելքի եւ Պալքանեան երկիրներէն Ռոն – Ալփ շրջանը հաստատուողներուն։ Ժամանակաշրջան առ ժամանակաշրջան կու տայ հայ բնակչութեան աճը։ Այսպէս 1934ին՝ 12 հազար, 1937 – 39ին՝ 16 հազար, 1950ին՝ 15 հազար, իսկ 1970ին՝ 18 հազար։ Անշուշտ այս թիւերը վիճելի են քանի հեղինակին կատարած մարդահամարէն կը մնան դուրս բոլոր այն Հայերը, որոնք խառն ամուսնութիւններով կամ այլ պատճառներով ոչ մէկ հետք ունին հայկական հաստատութեանց տոմարներուն մէջ։ Աւելցնենք որ հեղինակը Ֆրանսայի Հայութեան թիւը կը գնահատէ 120էն 150 հազար։ Այս ալ վիճելի է։ Նաեւ դիտել կու տայ որ Հայերու տեղաւորումը եւ համախմբումը կարգ մը մեծ քաղաքներու մէջ երթալով հանդերձ դէպի ներքին առաւել ցրուածութեան մը, տարածութեան մը, կը պահէ սակայն, ժամանակի ընթացքին, որոշ կայունութիւն։ Լիոն, Վալանս, Վիէն յատկապէս։

Երկրորդ մասը յատկացուած է հայ բնակչութեան ազգագրական յատկանիշներուն։ Նախ տարիքներու կառոյցը պատկերացուած զոյգ բուրգերու վրայ (1926 եւ 1968) ցոյց կու տան հայ բնակչութեան համեմատական ծերացումը, բաղդատականներ ընելով Ֆրանսայի բնակչութեան հետ, ինչպէս նաեւ համախումբ հաւաքականութիւններու միջեւ։ Այսպէս, կը տեսնենք որ Վալանս աւելի երիտասարդ բնակչութիւն մը (հայ) ունի քան Լիոն։ Յետոյ, ծննդականութեան եւ մահկանացութեան հոլովոյթը իրենց անհաւասարութիւններով։ Հետաքրքրական գլուխ մը ամուսնութիւններուն, հայ ընտանիքին վրայ եւ մանաւանդ խառն ամուսնութիւններուն որոնց տոկոսը 1945-1950 թուականներուն կը սկսի բարձրանալ զգալիօրէն։ Օրինակ մը առնելով, Տէսինի մէջ 1965էն 1970 խառն ամուսնութիւններու տոկոսն է հարիւրէն 75։ Այս թիւը քաղուած է տեղւոյն հայ եկեղեցւոյ տոմարներէն, հետեւաբար իրականութեան մէջ դեռ աւելի բարձր պէտք է ըլլայ։

Երրորդ մասը կը վերաբերի արուեստներու հոլովոյթին՝ հասարակ բանուորէն մասնագէտ բանուորներու սերունդը, արհեստաւորներէն վաճառականները, պաշտօնավարներէն եւ պաշտօնեաներէն ազատ արուեստները, մինչեւ ճարտարարուեստատէրերը։ Հայը սերունդներու ընդմէջէն կ՚արձանագրէ ընկերա – արուեստագիտական աստիճանի բարձրացում։ Յատուկ գլուխի մը մէջ, Այտա Պուճիքեանեան կը ներկայացնէ Լիոնաբնակ յայտնի ճարտարարուեստատէր՝ Նափոլէոն Պիւլիւքեանը եւ նոյնպէս յայտնի վաճառականներու ընտանիք մը՝ Պահատուրեանները։

Չորրորդ մասը կը ներկայացնէ միութիւններն ու կազմակերպութիւնները իրենց նպատակներով, առաքելութեամբ եւ մանաւանդ ունեցած ազդեցութիւնը հայ հասարակութեան մօտ, ինչպէս նաեւ Ռոն – Ալփի շրջանի Հայութեան մշակութային, քաղաքական եւ մարզական կեանքի համայնապատկեր մը։ Յատուկ գլուխ մը նաեւ ուր հեղինակը կ՚անդրադառնայ Ֆրանսական քաղաքակրթութեան եւ դաստիարակութեան ազդեցութեան յաջորդական սերունդներուն վրայ եւ կը ջանայ բնորոշել եւ մասամբ բացատրել ձուլումը տալով իւրաքանչիւր սերունդի համար յատուկ ազդակները։ Իսկ վերջին էջերուն մէջ, Այտա Պուճիքեանեան կ՚ուսումնասիրէ Ռոն–Ալփի Հայուն յատկանիշները տիպար առ տիպար։

Բազմաթիւ կողմերով ուշագրաւ ուսումնասիրութիւն մը որ արդիւնքն է երեք տարուան լուրջ աշխատանքի եւ որոնումներու։ Թղթատած եւ պրպտած է «Ի. Ն. Ս. Է.»ի արխիւները, Ռոնի, Իզէրի, Տռոմի, Լուարի, Էնի նահանգային դիւանները, շրջանի հայաբնակ քաղաքներու տոմարները, ոստիկանատուներու եւ կարգ մը գրասենեակներու թղթածրարները, ինչպէս նաեւ հայկական եկեղեցիներու եւ Ազգ. միութիւններու արձանագրութիւնները։ Մատենագրութիւնը շատ հարուստ է։ Մարդկային Աշխարհագրութեան Ընդհանուր Ուսումնասիրութեանց երկերէն, ներդաշնը Ֆրանսա եւ մասնաւորապէս Ռոն – Ալփ շրջանի տեղեկութիւններ տուող գիրքերն ու ուսումնասիրութիւնները։ Նոյնպէս Հայկ. Սփիւռքի եւ յատկապէս Ֆրանսա-

ՄԱՅԻՍ 28-Ը
ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

——— o ———

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր տաճարին մէջ, Մայիս 27ին, ներկայութեամբ Խորէն Ա. եւ Գարեգին Բ. կաթողիկոսներու, մատուցուած է պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Հայաստանի անկախութեան համար զոհուած հերոսներու յիշատակին: Քարոզած է Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս, յատկապէս շեշտը դնելով ազատութեան գաղափարին, հայրենիքի հանդէպ գիտակից զոհողութեան եւ նախանձախնդիր կեցուածքին վրայ:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ « Գերմանիկ » սրահին մէջ, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ նշուած են Մայիս 28ի տարեդարձը եւ Արամի ծննդեան 100ամեակը: Բացման խօսքը կատարած է ընկ. Յակոբ Բագրատունի: Օրուան առաջին բանախօսը՝ ընկ. Յարութիւն Պէրպէրեան, ներկայացուցած է Արամին կեանքը, գործը եւ գաղափարական աշխարհը: Երկրորդ բանախօսը՝ ընկ. Վաչէ Փափազեան, ներկայացուցած է Մայիս 28ի պատմական դէպքին դասերը: Փակման խօսքը արտասանած է ընկ. Վարդգէս Տէր-Կարապետեան, որ Հայաստանի Հանրապետութեան պատմական խորհուրդէն մեկնելով անդրադարձած է հայ ժողովուրդի ներկան յուզող գլխաւոր հարցերուն:

×

Մայիս 27ին, Հ. Յ. Դ. « Նիկոլ Դուման » ակումբին մէջ 136 նորագիրներ Դաշնակցականի իրենց երդումը կատարելով անցած են Հ. Յ. Դ.ի շարքերը: Կնքահայրը՝ ընկ. Վարդգէս Տէր-Կարապետեան, թելադրած է նորագիր ընկերներուն՝ զոհաբերութեան իրենց առաւելագոյնը ցոյց տալու պատրաստակամութեամբ նետուիլ կուսակցութեան կեանքին մէջ:

×

Հ. Յ. Դ. « Զաւարեան » Ուսանողական Միութեան Հայկազեան գոլէճի ուսանող-

հայութեան պատմութիւնը ներկայացնող աշխատութիւնները, հայկական թերթերն ու հանդէսները, ինչպէս նաեւ ֆրանսական մամուլը:

Տիկին Այտա Պուճիքանեան – Քէօրօղլեանի այս յոյժ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւնը անկասկած գիտական մօտեցում մը կուտայ Ռոն-Ալփի շրջանի հայ բնակչութեան ծանօթութեան մէջ լրացնելով պակաս մը:

ԿԱՐՕ ՔՈՎՍԷՓԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Յունիս 2ին, մեռած է ծանօթ դաշնակահարուհի Օր. Սրուսեակ Այնթապլեան: Լիբանանեան երաժշտական կեանքին մէջ՝ հայ դաշնակահարուհին, յաջողած էր տարիներու իր ծառայութեամբ զարկ տալ նոր սերունդին եւ ունեցած էր հարիւրաւոր աշակերտներ: Դաշնակահարուհին արժանացած է բազմաթիւ շքանշաններու: Հեղինակն է տասնեակ մը գործերու:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ մեռած է բազմամեայ կրթական մշակ Պօղոս Շապոյեան: Ծնած էր Պոլիս՝ 1890ին: Կրթութիւնը ստացած է Կեդրոնական վարժարանին մէջ: 1912ին աւարտած է Մէքթէպի Սուլթանիյէն, որմէ ետք մեկնած է Իզմիր պաշտօնավարելու համար Մեսրոպեան վարժարանին մէջ: Աւելի քան կէս դարու վաստակ մը ունի կրթական մարզին մէջ, իբրեւ ուսուցիչ եւ տնօրէն: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունիս 8ին Պագրգիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, ուր դամբանական մը խօսած է Շահան Եպս. Սվաճեան:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Մայիս 28ին մեռած է բարերար Պօղոս Արզումանեան, նոյն գիշեր « Հայ Մշակոյթի Արժանթինեան Հիմնարկութեան » կազմակերպած ճաշէն տուն վերադարձին՝ իր բնակարանին մէջ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մայիս 30ին: Գերեզմանատան մէջ դամբանական խօսած են Տոքթ. Փունթա, Ռաուլ Պետիկեան եւ Պետրոս Հաճեան: Ողբացեալը հիմնադիրն ու նուիրատուն է Արմենիօ-Արխենթինօ վարժարանին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Սպիտակ Տան մէջ, Յունիս 4ին, նախագահ Գարթըր ճաշով մը պատուած է ՄԱԿի մօտ ամերիկեան ներկայացուցիչ Մէթ Մոմճեանը: Ներկայ եղած են մօտ հարիւր հրաւիրեալներ՝ որոնց մէջ բարձր պաշտօնատարներ եւ հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Գարթըր ի մէջ այ-

ներու կազմակերպութեամբ զանազան ձեռնարկներ տեղի ունեցած են գոլէճի շրջափակէն ներս, Մայիս 28ի առթիւ: « Անկախ Հայաստանի Շաբաթ » ընդհանուր կարգախօսով կազմակերպուած ձեռնարկներու կարգին, Մայիս 29էն մինչեւ Յունիս 1, գոլէճի « Ս. Մուկար » շէնքին մէջ հայկ. ձեռագործներու ցուցահանդէս մը տեղի ունեցած է: Ընկ. Աւետիս Իսպէնճեան դասախօսութիւն մը տուած է (արաբերէն) « Մայիս 28ը եւ հայ ժողովուրդի իրականութիւնը » նիւթին շուրջ, հայ եւ օտար ուսանողներու համար: Գոլէճի ուսանողութեան համար ցուցադրուած են երկու փաստանկարներ Հայկ. Դատին վերաբերեալ:

լոց ըսած է. « Մեր երկիրը գաղթականներու Պետութիւն մըն է, զանազան պատճառներով հոս եկած գաղթականներէ բաղկացած է մեր ազգը: Ոչ մէկ գաղթականներու խումբ, ոչ մէկ ազգային խմբակցութիւն այնքան տառապանք չէ տեսած անցեալին եւ արդի ժամանակներուն, որքան Հայերը: Սակայն այսօր չեմ ուզեր տառապանքի մասին խօսիլ, այլ կ'ուզեմ ըսել թէ ձեր եւ ձեր ժողովուրդին փորձառութիւնը մոռացութեան պիտի չտրուի այնքան ատեն որ ես Սպիտակ Տան մէջ եմ »:

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ « Քնար » երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արմէն Սայեանի, Մայիս 6ին համերգ մը տուած է, նուիրուած՝ « Լիբանանի հայ մեր հերոս երիտասարդութեան »: 74 հոգինոց երգչախումբը մեկնաբանած է հայրենի եւ սփիւռքի հայ երգահաններու գործերը՝ Ալէմշահ, Եկմալեան, Կանաչեան, Պէրպէրեան, Ալ. Յարութիւնեան, Է. Յովհաննիսեան, Ռ. Ամիրխանեան:

ՏԻԹՐՈՅԹԻ ՀՕՄի ամէնօրեայ վարժարանի տարեկան ձեռնարկը տեղի ունեցած է Մայիս 19-20ին, Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Մայիս 19ին 200 հոգի ներկայ եղած են սատարելու համար դպրոցի տնտեսական կարիքներուն: Խօսք առած են Տիրպորնի քաղաքապետը, Կրթական Խորհուրդի ատենապետը՝ Արամայիս Մոլոյեան, ՀՕՄի կեդր. վարչութեան ատենապետուհին՝ Սեդա Խալիկեան եւ վարժարանի տնօրէնուհին՝ Երանուհի Կարապետեան, որոնք շեշտած են հայկ. դպրոցի փրկարար դերը հայապահպանման մեր ճիգերուն մէջ: Առաջնորդը՝ Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեան, գնահատած է Տիթրոյթի Հայութեան ճիգերը հայապահպանման մարզին մէջ: Կատարուած է հանգանակութիւն մը, որմէ գոյացած է յիսուն հազար տոլարի գումար մը: Յաջորդ օր տեղի ունեցած է ճաշ մը:

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ (Լոս Անճելըս) Հ. Յ. Դ. « Լեռնավայր » կոմիտէութեան շարքերը մտած են երկու նորագիրներ, Մայիս 17ին, կնքահայրութեամբ ընկ. Մխիթար Մինասեանի:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Շէրաթըն Մաունթ պանդոկին մէջ, Մայիս 6ին, նշուած են Հ. Օ. Մ.ի 69րդ եւ տեղական մասնաճիւղին 22րդ տարեդարձները: Հանդիսութիւնը վարած է ատենապետուհի Մարօ Ֆրունճեան: Խօսք տրուած է Դաշնակցային Խորհրդարանի անդամներէն Մօրիս Տիփրայի, որ գովաբանած է հայ ժողովուրդի ձեռներէցութեան ոգին, պարկեշտ քաղաքացիի կեցուածքը եւ Քեպէքի մշակութային, տնտեսական կեանքի վերելքին բերած նպաստը: Տոքթ. Արա Գաբրիէլեան (Նիւ Եորքէն) խօսած

է ՀՕՄի անցեալ եւ ներկայ գործունէութեան, ինչպէս նաեւ ապագայ ծրագիրներու մասին: Փակման խօսքը արտասանած է Արմէն Քհնյ. Իշխանեան:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ « Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս » ազգային վարժարանի « Կարապետեան » սրահին մէջ, Մայիս 11ին, տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ մը, մասնակցութեամբ վարժարանի Ե-Ժ դասարաններու աշակերտութեան: Յայտագիրը բաղկացած է թատերախաղէ, երգէ, արտասանութենէ եւ գրական զեկուցումներու ընթերցումներէ:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ Սրբոց Նահատակաց Ֆերահեան երկրորդական վարժարանի բակին մէջ, Մայիս 25ի առաւօտեան, տեղի ունեցած է Մայիս 28ի տօնը, կազմակերպութեամբ աշակերտական խորհուրդին: Բանախօսած է Տոքթ. Զաւէն Գիրակոսեան՝ արդար դատերու եւ իրագործելի երազներու մասին: Գեղարուեստական բաժնին վարժարանի աշակերտութիւնը մասնակցած է երգով, արտասանութեամբ եւ երգչախումբով:

ՖՐԷԶՆՈՅԻ հայ համայնքին ամէնօրեայ վարժարանը ունեցած է իր սեփական շէնքը (երկյարկանի): Այդ առթիւ ճաշ մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին խօսք առնողներ շեշտած են հայկ. դպրոցի կարեւոր դերը հայապահպանման մարզին մէջ: Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած են դպրոցին երեսուն աշակերտները: Ներկաները կատարած են սրտաբուխ նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է 35 հազար տոլարի գումար մը: Կը յուսացուի, որ Ֆրէզնոյի դպրոցը յաջորդ կրթական տարեշրջանը պիտի սկսի իր սեփական շէնքին մէջ:

ՖՐԷԶՆՈՅԻ Համավասպուրականի Հայրենակցական Միութիւններու կազմակերպութեամբ, Մայիս 6ի, Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցած է Վանի հերոսամարտի 61րդ տարեդարձի ճաշ-հանդիսութիւնը: Բացման խօսք արտասանած է Միութեան ատենապետը՝ Վանիկ Պուլութեան: Օրուան բանախօսը՝ Գուրգէն Քհնյ. Եաըալեան, անդրադարձած է Վասպուրականի հերոսամարտին պատմական նշանակութեան: Ֆրէզնոյի անգլիատառ շաբաթաթերթ «Բուլիէր»ի խմբագիր Տոքթ. Արթին Մարկոսեան խօսած է (անգլերէն) Վանի ինքնապաշտպանութեան եւ Հայաստանէն ստացած իր տպաւորութիւններու մասին:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ « Մաքետոնիքօն Սփուտոն » սրահին մէջ, Յունիս 4ին, տեղի ունեցած է Մայիս 28ի տարեդարձը, կազմակերպութեամբ « Սողոմոն Թեհլիրեան » խումբին: Նախագահած է ընկ. Յակոբ Գասպեան: Բանախօսած է ընկ. Նազարէթ Պէրպէրեան (Պէյրութէն):

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	1929 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

Ան միւսը տղուն առանձնութիւնը չկրցաւ զգալ: Զկրցաւ զգալ եւ չարունակեց խաղալ անոր միսին հետ: Շոյեց, գգուեց, սիրեց, հոտոտեց, հետզհետէ աւելի:

Ժամացոյցին սլաքները սկսան իրենց գնացքը դանդաղեցնել կրկին ու անցաւ, անցաւ, անցաւ: « Այնպէս չէ՞, Փիէռօ, պիտի սիրես դուն զիս նորէն. առաջուընէ քիչ մըն ալ աւելի պիտի սիրես, չէ՞: Ալ մինչտ կանոնաւորաբար պիտի գամ հոս. պիտի տեսնես, այլեւս ան պիտի չկարենայ մեզ բաժնել: Տեսնես, Փիէռօ, որքան ընկճուած է ան. հաւատա՛ որ սաստիկ ընկճուած է: Բայց այսպէս աւելի լաւ եղաւ. այլապէս պիտի չկարենայի օձիքս իրմէ ազատել:

Օ՜, դուն չես ճանչնար զայն, դուն անոր օձի դոյն կանաչ աչքերը չես տեսած, սարսափելի մարդ է, սարսափելի: Զիս կապած, կաշկանդած է իր կամքին տակ. դուն չես ճանչնար զայն: Այո՞, այո՞, Փիէռօ... ըսէ նորէն կ'ըթիկս պիտի ծծե՞ս... պիտի փչե՞ս նորէն ականջիս մէջ... ըսէ, ըսէ տեսնեմ — Նէնէք, Նէնէք շէռի »: Ու շոյեց, գգուեց, սիրեց, հոտոտեց, հետզհետէ աւելի:

Արթնցաւ երիտասարդին միսը եւ վառեցաւ կնոջ: Փիէռ գլուխը թաղեց անոր կուրծքին մէջ, գլուխը թաղեց անոր վիզին մէջ ու լռեց: Եւ անցաւ, անցաւ, անցաւ: Հծծանքով մըն է որ յետոյ մխըրճուեցաւ կիրքին ծոցը: Նորէն իր բազուկները, ձեռքերը, ափերը անրաւական եղան ու շրթունքները անյագօրէն պտըտցուց անոր դէմքին վրայ, կոպերուն, այտերուն, բերնին, յետոյ կզակին տակէն, ականջներուն, ծոծրակին մէջ: Սկըսաւ խածնել, ծծել ու համբուրել կատաղօրէն: Կարօտն առնելէն աւելի, կարծես կը յանդիմանէր, կը պատժէր, կը ծեծէր իր Նէնէքը: Մատները կը ճմլէին ու կը ցաւցնէին անոր միսը եւ կնոջ ինքնապաշտպանութեան շարժումները իր խենթութիւնը կ'աւելցնէին: Կը փարէր մանաւանդ անոր տաք շրթներուն խորունկ ներշնչումէ մը յետոյ ու կը սպասէր որ անոր շունչը սպառի, բռնուած թռչունի մը պէս տապլտկի բազուկներուն մէջ, արիւնը խուժէ այտերուն եւ ճիչ մը գայ կոկորդը ուռեցնել: Օ՜հ, այդ բոյրը, կատաղօրէն համբուրեց: Աչքերը գոցած էր ուժով մը, բայց անոնք հաղիւ թէ կը տեսնէին նոյնիսկ երբոր մնային կիսաբաց: Իր հանդարտութեան կարճ րոպէներուն այտը կը դնէր անոր այտին ու ջերմութեանը հետ հծծանքը կը բարձրանար ալիքի մը պէս:

Այսպէս հանդարտութեան պահու մըն է որ, երբ Փիէռ քաշեց ձեռքերը անոր միսերէն դուրս, Նէնէք ցցուեցաւ ոտքի ու հագուստը կռնակէն նետեց: Հագուստը կռնակէն նետեց արագօրէն, շատ վարժ շարժումով մը: Սակայն Փիէռ տեսաւ: Այս անգամ Փիէռ իրապէս, բաց աչքերով տեսաւ անոր հանուիլը, տեսաւ անոր արտօրանքը: Հագուստէն վերջ Նէնէք ուսերէն սահեցուց ներքնաշապիկն ալ ու մնաց մերկ: Մետաքսէ վարդագոյն զուլպաները գմայլելիօրէն կը գրկէին ազդրերը, կը փայլէին երկար գիծերով եւ կնոջ կուրծքին վրայ մնացած լանջակալը (սութիէն կօրժ) ամբողջ մերկութիւն մը կ'ապրեցնէր:

Ու նետուեցաւ մահճակալին վրայ:

Բայց այն պահուն որ իր ձեռքերը պիտի կապուէին տղուն կռնակին՝ Փիէռ մէկէն ծունկերու վրայ ցցուեցաւ ու այդ յանձնուող ոսկի գլուխը երկու ափերուն մէջ սեղմած՝ բարձրացուց վեր, իր դէմքին մօտիկ, մօտիկ, ամբողջ ուժովը թքա՛ւ անոր քիթին բերնին եւ զայն կրկին նետեց վար, անշահ իրի մը պէս, բրտօրէն:

. . . .

(52 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Անահիտ Պասմաճեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Յունիս 17, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԱՆԻՆԷ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Չիթունի)

մահուան քառասունքի եւ հօր՝

ԵԶՆԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

մահուան 26րդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Պ. Արամ Դաւիթեան, այրի Տիկին Խաչիկ Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Խաչատուրեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Ժաք Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պրոննէր, Օր. Սիւզան Դաւիթեան, ինչպէս նաեւ Զաքարեան, Փանոսեան, Տալլաչեան, Նիկողոսեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ, հարսին, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՂԱՒՆԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ
(ծնեալ Խաչատուրեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Յունիս 17, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ դիւանատունը նամակ ունի Պ. Ժան Զօպանեան, ղրկուած Հայաստանէն, Պր. Հրաչիկ Զօպանեանէ։ Կը խնդրուի ներկայանալ եւ ստանալ։

×

Ժառանգական խնդրոյ մը կապակցութեամբ կը փնտռուի Շաքէ Նահապետեան, աղջիկը Կոպեռնիկ Նահապետեանի եւ Տիկ. Նուարդ՝ ծնեալ Մեսթուճեանի։

Կը կարծուի թէ յիշեալը 1940–41 թուականներուն լքած է իր ընտանեկան յարկը եւ մտած է վանք մը։ Այդ ժամանակ իր ծնողաց բնակարանի հասցէն եղած է 12, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ։

Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ դիւանատունը։

×

Իրենց կնքահօր՝ Հայկ Աղապէկեանի մահուան առթիւ, Թորոսեան ընտանիքը Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար եւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 100 ֆր.։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Յունիս 16 ժամը 4ին, Մշակոյթի Տունը։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

RECHERCHONS

U. G. A. Lyon - Decines
Section Foot-Ball

Recherche jeune joueur d'origine arménienne tous postes. Niveau 3e division. TRES URGENT. Prendre contact avec Mr. ASLANIAN, 2 et 4, Rue Camille Desmoulins — 69007 LYON — Tél : (78) 58-89-22 — ou Mr. MADOYAN, 5 Avenue F. Roosevelt — 69150 DECINES — Tél. : (78) 49-07-90.

Հ. Մ. Ը. Մ.

Լիոն — Տեսին

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Կը փնտռէ երիտասարդ հայ խաղացող մը, բոլոր մարզերու, մակարդակ՝ 3րդ բաժանում։ Խիստ ստիպողական։

Դիմել՝ Ասլանեան կամ Մատոյեան, վերի հասցէներով։

Hôtel EGRAZ

à St-Germain de Joux — 01490 AIN
Tél. : 50 - 59.80.35

RAPHY

Vous présente ses œuvres récentes
de MAI à SEPTEMBRE
Vernissage le 2 Juin
à partir de 16 heures

ԿԵԴՐ. ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յունիս 16, Շաբաթ օր, ժամը 16ին իր կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 75009 Փարիզ։ Կը հրաւիրուին բոլոր կեդրոնականցիները։

Գլխաւոր օրակարգ՝ վարչական ընտրութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Իսիի դպրոցի եւ պարի ամավերջի հանդէսը, Յունիս 16, ժամը 15ին, Շաբաթ օր Իսիի եկեղեցւոյ սրահը 6, Ավընիւ Պուրկէն։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ
Ա Ջ Դ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատ ունենալ թէ Յունիս մէկէն ի վեր Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի գրասենեակի հեռաձայնին թիւը փոխուած է եւ եղած՝ 520-03-18

Իսկ Միութեան Նուպարեան Մատենադարանը ներկայիս ունի իր հեռաձայնի առանձին գիծը, որուն թիւն է՝ 525·60·77

OPERA DE MARSEILLE

Lundi 25 Juin à 21 h. 15

CONCERT

LA

CHORALE SAHAK - MESROP

avec le concours de
L'ENSEMBLE INSTRUMENTAL DE PROVENCE (140 participants)

SOUS LA DIRECTION DE — SOLISTE
Khachik YILMAZIAN — Loussiné ZAKARIAN

au programme :
KOMITAS, EGMALIAN, BABADJANIAN, BARTEVIAN, ASLANIANTZ, BRAHMS, SCHUBERT — au piano JULIETTE YILMAZIAN

Réservation : du 11 au 20 Juin
Jacques Chelelekian, Agence Wasteels, 87 La Canebière, Tél (91) 95-90-12
Eglise du Prado (91) 77-84-70
du 21 au 25 Juin location à l'Opéra.

du nouveau au CAUCASE

Le GROUPE OLYMPE

Anime vos soirées
jusqu'à 2 heures du matin
DANSE NON-STOP

Spécialités de
Deuner - Kébab

Le CAUCASE
15, Rue St. Gilles — 75003 Paris

Réservation :
887-31-24 272-42-67

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Բարձր հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կաթող. Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
եւ Առաջնորդ Փարիզի

Յունիս 17, Կիրակի, վարժարանին մէջ ժամը 13էն սկսեալ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇ — ՎԱՃԱՌՔ — ԽԱՂԵՐ

NORAIR

RESTAURANT ARMÉNIEN

24, Rue RODIER — 75009 PARIS
TEL. : 280-35-84

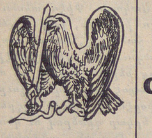
SERA FERME POUR LA PERIODE DES VACANCES.

du 1er Juillet au 5 Septémbre

GRANDE VENTE KERMESSE

Samedi 16 Juin et Dimanche 17 Juin
de 10 h. 30 à 20 h. 30
sans interruption
au profit du Centre Culturel et Artistique Arménien
4 BOUTIQUES VOUS INVITENT
Souvenirs prêt à porter
Bar — Buffet — Livres — Disques
U.C.F.A.F. — J A F
6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
Métro République

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

Pelerinage en Armenie organisé par l'union compatriotique de Daron de Marseille

Du 3 au 16 AOUT
DEPART ET RETOUR A MARSEILLE
Prix par personne MARSEILLE-MARSEILLE 3650 F.
Date limite d'inscription 5 Juillet 1979

PRIX COMPRENANT :
Le transport aérien — la pension complète, Hôtel lère Classe, ARMENIA — Les excursions quotidiennes, les frais de visa, l'assurance, rencontre avec les Mechetzi d'Arménie.

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :
MARSEILLE : M. ANTRANIK SARKISSIAN
22, Avenue de Gascogne -13015 MARSEILLE — Tél. : 60-76-02
M. JACQUES BOGOSSIAN
Tél. : 93-59-04 (le soir seulement)
LYON : M. DEMIRDJIAN MAURICE
11, Rue Robespierre, 69150 DECINES — Tél. : 49-13-72
PARIS : SONIA COUMRYANTZ OPTIMA - TOURS (Agence agréé Intourist)
67-69 Rue Quincampoix, 75003 PARIS — Tél. : 274-27-20
LIC. A. 946

ՅՈՒԼԻՍ 29-ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 13

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

կազմակերպութեամբ
ՍԵՒԱՆ ճամբորդական գործակալութեան
եւ ընկերակցութեամբ տնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
օդանաւով մեկնում՝
ԼԻՈՆԷՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ
ՓԱՐԻԶԷՆ

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով անյապաղ արձանագրուիլ
ՅՈՒԼԻՍ 5ԷՆ ԱՌԱՋ

A LYON	A PARIS
sevan voyages	**saberatours**
SARKISSIAN Varoujan	BAGHDASSARIAN Levon
50, cours de la Liberté	3, rue de l'Arrivée
69003 LYON	Imm. CIT 7e étage
Tél. (78) 60 13 66	75015 PARIS
	Tél. 538 67 47

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ
16-17
SAMEDI-DIMANCHE
16-17 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.404
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — No 14.404

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԷՆ ԵՏՔ ԲԱՇ – ԱՊԱՐԱՆ

Առաւձանարար, չօշափելի իրողութիւն կը դառնայ մեր մօտաւոր անցեալի փառքերուն պանծացումը Հայրենիքին մէջ: Անշուշտ, պատմութեան վճիռով եւ ժողովուրդին միահամուռ կամքով: Տարիներու, տասնամեակներու անտեսումնե – րը, ուրացումները օձաոի պղպջակներու նման յօդս կը ցնդին: Կը « պայթին » առանց ձայն–ծպտուն հանելու:

Ըմբռնելու համար արժէքը այս երեւոյթին, կը բաւէ միայն յիշատակել, իբրեւ երբեմնի դառն փաստ, Հրաչեայ Քոչարի սա վկայութիւնը. « Մեր պատմութիւնից դուրս էր մնում նոյնիսկ հայ ժողովրդի քսաներորդ դարի Աւարայրը՝ Սարդարապատը... »:

Անշուշտ, պատմութենէն դուրս չէր մնացած ոչ միայն Սարդարապատը, այլ եւ Բաշ – Արարանն ու Ղարաքիլիսէն: 1918 Մայիս 28ը: Հայաստանի անկախ Պետականութիւնը: Փառքերը մեր օրե – րու: Ամուր կոււանները այսօրուան հայրենիքին:

Պարզապէս թանձր, թաւ վարագոյր մը քաշուած էր ատոնց վրայ, Հայաստանի մէջ: Պարտադիր կերպով: Երբ հոս, արտասահմանի մէջ, Մայիսեան հերոսա – մարտը կենսատու շունչ եւ ոգի կը սրփռէր ծագէ ծագ: Ուրացումներուն դէմ վճռական դիրք բռնած Դաշնակցութեան ջանքերով:

Վարագոյրը բացուեցաւ 1968 Մայիս 25ին, երբ հերոսամարտին յիսնամեակին առթիւ Սարդարապատի Յուշարձանը իր ցցուն դէմքը պարզեց: Ոգեկան նոյն արտայայտութիւններով, տրամադրու – թիւններով:

Եւ ահա աւելի քան տասնամեակէ մը ի վեր, Մայիսեան արշալոյսը քայլ առ քայլ իր արժանի փայլը կը ստանայ: Դէպքերը իրենց իրական տարողութիւնը կ'ապահովեն: Դէմքերը շուքէն դուրս կ'ելլեն եւ առաւել պայծառ, յստակ կը դառնան:

Այս ուղղութեամբ, անկասկած, յու – սադրիչ երեւոյթ մըն է Բաշ – Աբարանի Յուշարձանին բացումը Մայիս 26ին, Արագածի լերան ստորոտին, Ապարան բլուրին վրայ (Յառաջ, Յունիս 7): Նախատեսելի էր այս եւս, քանի իր ուղին գտած առուն պէտք է հոսէր, թաւալէր բնականոն կերպով:

Դեռ անցեալ տարի « պղանչանը » կուտար մամուլը Յովհ. Բաղրամեան: Թէեւ երմէ առաջ ալ գրիչներ չէին պակսած Բաշ – Ապարանի եւ Ղարաքիլիսէի դաշտը հիւսող: Բայց սահմանափակ յիշատակութեամբ: Անուններու արձանա – գրութեամբ միայն: Իբրեւ վկայութիւն ահա մամուլին գրածը.

« Բաշ – Աբարանեան ջոկատի մարտակազմի մէջ մտնող հայկական զօրքերը յաղթանակի հասան Բաշ–Ապարանի տակ, որը հարաւային ուղղութեամբ դէպի Աշտարակ իրենց յարձակումը զարգա – ցնելու համար թուրքերին ճամբայ բացող կարեւոր յենակէտ էր: Թուրքական զօրքերի հրամանատարութիւնն իր յարձակումով մտադիր էր այստեղ էական օ – ժանդակութիւն ցոյց տալ իր 36րդ դիվիզիային՝ Հայաստանի տերիտորիայի ա – ռաւել կարեւոր մասը պաշտպանող հայկական զօրքերի էրիվանեան խմբաւոր – ման գլխաւոր ուժերի ջախջախման գործում: Բաշ – Ապարանի ջոկատը կամա – ւորների եւ տեղի աշխարհազօրայինների հետ միասին վճռական հանդիպական հարուածով սկզբում կանգնեցրին 9րդ թուրքական դիվիզիայի զօրամասերի յարձակումը, իսկ այնուհետեւ համառ – ձակ գրոհներով ազատագրեցին Բաշ – Ապարանը եւ հակառակորդին ետ շպրտեցին դէպի Սպիտակի լեռնացքը: Դա հայկական զօրքերի համար կարեւոր յաղթանակ էր, որը ձեռք բերելու գոր – ծում յատկապէս աչքի ընկան գնդապետ Դոլուխանովի հրամանատարութեամբ գործող 6րդ հայկական հրաձգային գնդի զինուորներն ու սպաները: ... Բաշ – Ապարանի ջոկատի հրամանատարութիւնը դրուեց դաշնակցականների կուսակցու – թեան լիդերներից մէկի՝ Դրաստամատ Կանայեանի (Դրոյի) վրայ »: (Սով. Գրականութիւն ամսաթերթ, 1978 Յու – նիս):

Ո՛չ մէկ կասկած, թէ Մայիսեան օրե – րէն օր մը իր շքեղ եւ մնայուն պատ – ուանդանը պիտի ունենայ նոյնպէս Ղարաքիլիսէի Յուշարձանը: Մանաւանդ, ո՛չ մէկ տարակոյս, թէ Սարդարապա – տէն Բաշ – Ապարան եւ Ղարաքիլիսէ իրենց լայն թեւերը արձակած յաւերժա – կան կոթողներուն վրայ, անջնջելի տառերով պիտի արձանագրուի մեր պատ – մութեան մեծագոյն փառքերէն մէկը.— 1918 Մայիս 28՝ խորհրդանշանը մեր ժողովուրդին ապրելու կամքին եւ ջահը նոյն ժողովուրդին լուսաւոր երթին:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՀՀ.ի ինը նախկին ընդհ. քարտու – ղարներ նամակ մը ղրկած են Շիրաքի, ուր կը խոստովանին թէ չեն գիտեր թէ ի՞նչ պէտք է ընել, բայց գիտեն թէ ի՞նչ պէտք չէ ընել: Ատոնց կարգին կան՝ Ալեքսանդր Սանկլինեթթի, Շալանտոն, Թեռնուասո, Ալէն Փէյրըֆիթ, Իվ Կենա եւն.: Այս նամակը յետ ընտրական չէ եղեր, քանի գրուած է Մայիս 9ին բայց քանի մը անգամ վերամշակուած: Կ'ուզեն որ կուսակցութիւնը վերագտնէ իր անառարկելի ուղեգիծը, պէտք է յստակացնել, կ'ըսեն յարաբերութիւնները մեծամաս – նութեան խմբաւորումներուն հետ:

ԳԱՐԹԸՐ ԵՒ ԲՐԵԺՆԵՒ Վիէննա հասան ուր ստորագրելէ առաջ Սալթ 2 համաձայնագիրը Երկուշաբթի ժամը 12ին, օփերայի մէջ պիտի տեսնէին Մոցարթի « Անլեվըման օ Սեռայլ »ը: Խորհրդային եւ ամերիկեան 8րդ հանդիպումն է բարձրագոյն աստիճանի վրայ, բայց առա – ջինը՝ Գարթըրի եւ Բրեժնեւի միջեւ: Սալթ 2 իբրեւ նպատակ ունի սահմանափակելու հիւլէական զէնքերու քանակն ու թիւը և հակակշռի տակ առնել մեծերու արտադրութիւնը, ձեւով մը նոյնիսկ օրինաւոր դարձնել փոխադարձ լրտեսութիւնը:

ՍՊԱՆԻՈՅ պասք երկրին մէջ կը շարունակուին եղեռնափորձերը:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ այլախոհ գրագէտ՝ Անատոլի Կուզնեցով մեռած է Լոնտոնի մէջ, 49 տարեկանին, յետ սրտի տագ – նապի: Ազատութիւնը ընտրած էր 1969–ին: Իր գլխաւոր ծանօթ գործն է՝ Պապի Եառ, որ պատմութիւնն է Ուկրանիոյ Հրեաներու հալածանքին նացիներու կողմէ, վերջին համաշխարհային պատերազմին:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ Օրէնքներու յանձնախումբը քուէարկեց մահապատիժի ջըն – ջումը Ֆրանսայի մէջ եւ որոշուեցաւ որ հարցը ծեծուի Խորհրդարանին մէջ, առանց քուէարկութեան: Ծանօթ է որ ժողովուրդը, ըստ հանրային կարծիքներու քննութեան, մեծամասնութեամբ դէմ է (շուրջ 60 առ հարիւր) որ ջնջուի եւ փոխարինուի, օրինակ, ցկեանս բանտար – կութեամբ: Ծանօթ է որ բանտարկու – թենէն միշտ չուտ կ'ազատին, « բարի վարք »ի պատճառով: Ոմանք կը խորհին թէ որոշ յանցանքներու համար, ծան – րակշիռ, պէտք չէ ջնջուի: Նոյն օրը մահուան կը դատապարտուէր Ալպիի մէջ Ն. Կարոս, որ քան տարի բանտարկու – թենէ ետք, սպանութեան համար, ելլե – լէն ետք ալ կը սպաննէր իր նոր կինը:

ԳԱՂԹՈՂ օտար աշխատաւորներու դէմ ձեռք առնուած միջոցները Ֆրանսայի մէջ կը ձգտին մէկ միլիոն օտարական երկրէն հեռացնելու մինչեւ 1985: Մէկ միակ անձնաթուղթ մը պիտի փոխարինէ աշխատանքի եւ կեցութեան թուղթերը: Ներկայիս չորս միլիոնէն աւելի օտար կայ Ֆրանսա, որոնք հետեւեալ պատկերը կը պարզեն.— Փորթուկալցի ութ հարիւր հազար (360 հազար միայն աշխատող), ալժերացի 830 հազար (աշխատող՝ 335 հազար), իտալացի 528 հազար (200 հազար աշխատող), 486 հազար սպանացի (203), 376 հազար մարոքցի (152), 176 հազար թունուզցի, 80.500, թուրք (31 հազար աշխատաւոր), 80 հազար լեհ, 77 հազար եուկոսլաւ:

ԼԻԲԱՆԱՆ խաղաղութեամբ անցուցած է Յունիս 13ի տարելիցը, որ մղձաւանջի նման կը մտահոգէր բոլորը: Տարի մը առաջ էր, որ նախկին նախագահ Ֆրէնճիէի զաւակը, հարսը, թոռը եւ 33 հոգի կը ջարդուէին քրիստոնեաներու կողմէ: Օրը անցած է սուգով եւ գործադուլով հիւսիսը, որ շրջանն է Ֆրէնճիէներու եւ որոնց միացած են պաղեստինցի – յառաջդիմականները: Հարաւային գօտին պաշտպանողական դիրք բռնած էր ընդդէմ Զղորթացիներու վնտէթթայի մը: Ճեմայէլ եւ իր ընտանիքը արդէն երեք ձախողած մահափորձի թիրախ եղան:

ՆԻԿՈՍԻՈՅ չէզոք մէկ թաղամասին մէջ է, որ յոյն Կիպրացի եւ Թուրք Կիպրացի կը հանդիպին շարունակելու համար բանակցութիւնները: Թուրքերը կը խորհին թէ խօսակցութիւնները դժուար պիտի ըլլան և Օնան կը չեշտէ. «բանակցութեանց սեղանը կը նստինք երկգօտի եւ երկ – համայնական դաշնակցային հանրապե – տութիւն մը հիմնելու համար »:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ գործազրկութիւնը աւելցած է Մայիսին: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն գործ փնտռողնե – րու թիւը մէկ միլիոն 376 հազար է, այսինքն 2,7 առ հարիւր յաւելում կրած է բաղդատմամբ Ապրիլի: Ըստ Աշխատանքի Ընդհ. Համադաշնակցութեան (Սէ. Ժէ. Թէ.) գործազուրկներուն բուն թիւը մէկ միլիոն վեց հարիւր հազարէն աւելի է:

ՉԱՏԻ մէջ 200 մեռեալ կայ, ըստ Ն'Ճամենայի աղբիւրներուն, շարթուան սկիզբի բախումներուն իբրեւ հետեւանք:

ԻՏԱԼԻՈՅ Համայնավար կուսակցու – թիւնը սպառնաց կը կարգայ Դեմօ – Քրիսթիաններուն՝ « կամ կը մտնենք ազգային համերաշխութեան կառավա – րութեան մը մէջ կամ կրկին ընդդիմու – թեան կը վերադառնանք »:

ԺՈՐԺ ՏԻՒՄԷԶԻԼ

Ֆր. Ակադեմիա ընդունուեցաւ

— o —

Ֆրանսական Ակադեմիայի անդամ ընտրուած անցեալ Հոկտ. 26ին, Ժորժ Տիւմէզիլ համաշխարհային մեծագոյն հեղինակութիւններէն հնդեւրոպական քաղաքակրթութեան, պաշտօնապէս ըն – դունուեցաւ Հինգշաբթի օր: Յիշենք, որ կը գրաւէ Ժաք Շասթընէի աթոռը, զինքը ընդունեցաւ Քլօտ Լէվի – Սթրոս:

Քանի մը շաբաթ առաջ, Կալիմարի մօտ էր, որ կատարուեցաւ ակադեմականին սուրի յանձնումը մտաւորական շրջա – նակի մը մէջ: Հոն էին իր դրչեղբայր – ները, աշակերտներն ու բարեկամները, նաեւ հրաւիրուած էր « Յառաջ », որ իր մասնակցութիւնը բերած էր սուրի նուիրատուութեան, որ ինչպէս աւան – դութիւնը կ'ուզէ, կը կատարուի նորընտիր ակադեմականին բարեկամներուն կողմէ:

Մէյէէ եւ Էմիլ Պենվէնիսթէն ետք, Ժորժ Տիւմէզիլ մեծագոյն հմուտ հայագէտը կը մնայ: Պարզ, ինչպէս կ'ըլլան բուն մեծերը, « Յառաջ »ի շնորհաւորական հեռագրին, իր ընտրութեան առեն (Հոկտ. 78) կը պատասխանէր.—

Paris, le 31 Octobre

Merci de tout cœur, Madame, de vous associer et l'Arménie avec vous, à mon dernier incident de parcours ? Ce que vous représentez, vous le savez, m'est cher, et l'un de mes regrets est de n'avoir pas pu faire davantage pour les études arméniennes.

Veuillez agréer etc.

GEORGES DUMEZIL

×

Լը Մոնտ, ինչպէս միշտ Հինգշաբթի իրիկուն (Յունիս 15) կը հրատարակէր երկու ակադեմականներուն (ընդունողը եւ ընդունուողը) ճառերը, որոնց պարզ ընթերցումը արդէն կուտայ տարողու – թիւնը զարգացումի մը, որ չշմեցուցիչ է:

Լէվի – Սթրոս, վերյիշելով Տիւմէզիլի կենսագրականը կը յիշէ թէ 1925ին ան կը մեկնէր Թուրքիա կրօնքներու պատմու – թիւն դասաւանդելու Պոլսոյ գրականութեան համալսարանը, որովհետեւ Աթաթիւրք լսած էր թէ նման ուսուցում մը, Ֆրանսայի մէջ, ծառայած էր կղերականութեան դէմ պայքարին: Եւ շնորհիւ Տիւմէզիլի, հինգ տարի Պոլսոյ համալսարանը միակը եղած է ուր որեւէ լիանև պարտադրաբար հարցաքննութիւն մը ունէր կրօնքներու պատմութեան մասին: Այդ շրջանին է որ Տիւմէզիլ կը « գտնէ » Թուրքիոյ Կովկասցիները՝ վրացի, հայ, լազ, չերքէզ, աբխազ եւայլն:

Մեծ վարպետը կը մնայ հնդեւրոպա – կան ուսումնասիրութեանց, զորս հիմ – նովին վերանորոգած է: Տեւական կերպով վերաքննութեան առարկայ դարձուցած է իր հսկայ աշխատանքը, չխուսափելով յանդելու երբեմն ժխտումներու եւ ծայրէն սկսելու, ոչինչ երբեք վերջնա – կան նկատելով:

Երկար տարիներ հարկ եղած է յաղթել ուրիշներու եւ մանաւանդ իր իսկ կասկածին, « բայց կարեւորը, կ'ըսէ Տիւ – մէզիլ, մտաւորական կեանքի մէջ, մեծ արկածախնդրութիւն մը ճանչնալն է »: Ինք ալ ծանօթութեան եւ հմտութեան բարձրագոյն մակարդակին հասած մեծ արկածախնդիր մըն է:

ԼԵԶՈՒ, ԴՊՐՈՑ, ՄԱՄՈՒԼ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ա.

Նահապետ Ռուսինեանի օրերէն ի վեր չկայ ինքզինքը լրջօրէն Հայ համարող անձ մը, որ Լեզու – Հայութիւն կապը չէ զգացած, ու այդ կապի տկարացման տագնապը չէ ապրած։ Իսկ եթէ մոռցած է զայն, մեր բանաստեղծներուն մեծամասնութիւնը ոտանաւորներ գրած են՝ մեր Լեզուին կարեւորութիւնը մեզի յիշեցնելու համար, եւ մեր հանդէսներու յայտագիրները պատրաստողները չեն մոռնար նման ոտանաւորներ հրամցնել ունկնդիր հասարակութեան։

Հայ դպրոցը, ուր հայ Լեզուն լրջօրէն ուսանողներու եւ ուսուցանողներու թիւը այնքան ալ մեծ չէ, յաճախ կը մոռցուի։ Լեզուի մասին ոտանաւորներ շատ, դպրոցի մասին՝ քիչ, իսկ շատ բան քաշող հայ ուսուցիչներու ձօնուած ներբողականներ, չափազանց հազուագիւտ։ Դժբախտաբար հայ ժողովուրդի սովորական վարուելակերպը կը գտնենք այս մարզին մէջ ալ, — այսինքն՝ ոտանաւորներ ու ճառեր, որոնք մեզի վերացական-զգացական յորդորակներ կ'ուղղեն որ պէսզի մեր մայր լեզուն չմոռնանք, սակայն ոչ միայն առաջնահերթ գործնականը կը պակսի (դրամը, դպրոցաշինութիւնը, ուսուցիչներու պատրաստութիւնը եւ պատշաճ վարձատրութիւնը, աշակերտներու թոշակի դրոյթ, եւայլն), այլ նոյնիսկ այն ոչ–շատ գործնական գետնի վրայ ուր կարելի է գոնէ աժան բառերով մեր նուիրումը արտայայտել, նոյնիսկ հո՛ն՝ ժլատ եղած են մեր քերթողներն ու ճառախօսները, — հայ դպրոցին համար գրած են քիչ, կամ հայ ուսուցչին համար՝ ոչինչ։

Անմտածուած խօսքէն չմտածուած գործի անցնիլը հայկական մասնագիտութիւն մը եղած է անցեալին։ Մեր անտարբերութեան մէջ չգործած մեր սխալները մեր ոգեւորութեա՛ն մէջ գործած ենք սովորաբար։ Այսօր վտանգն այն է որ դպրոցաշինութեան գործին կրնանք լծուիլ կուրութեան թափով եւ ոչ խոհեմ մտածողի ինքնավստահ բայց քայլ առ քայլ մօտեցումով։ Բացատրեմ։

Քաջալերիչ է որ դպրոցաշինութեան հրաւէրը սկսած է լսուիլ մեր բեմերէն, եւ, (ինչ որ պատշաճ է) կրկնուիլ «Յառաջ»ի էջերուն մէջ ալ։ Օրինակ, Հրանդ Աճէմեան կը փակէ իր «Պատկերներ Լոս Անճելըսի Հայկական Գաղութէն» յօդուածաշարքը՝ խորհրդածելով հայ դըպրոցի անվիճելի կարեւորութեան մասին, եւ կ'եզրակացնէ որ «Դպրոցաշինութեան արշաւի» ձեռնարկը այլեւս անյետաձգելի է։ (Յառաջ, 6 Յունիս 1979)։

«Յառաջ» տառացիօրէն արձագանգեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի այն խօսքերուն, զոր ան ուղղեց Հ.Բ.Ը.Մ.եան, շեշտելով որ կրթական գործը պէտք եղած ձեւով չէ կատարուած Ֆրանսայի մէջ, — «Ինչ որ ստեղծուած է մինչեւ այսօր», ըսաւ Վազգէն Կաթողիկոս, «Բաւական չէ, թէեւ ես երբեք պիտի չուզէի ստորագնահատել Դպրոցասիրացի եւ մեր Մխիթարեան եղբայրներու նուիրական աշխատանքը»։

Ոչ Հ. Աճէմեանի եզրակացութեան հետ հիմնական վէճ ունիմ, ոչ ալ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին. սակայն կը հաւատամ որ նման հրաւէրներ երկու յետգրութիւններու կը կարօտին. առաջինը՝ դպրոցներու ներկայ ընդհանուր կացութեան, պատահած ձախողութիւններու եւ ապագայ կարելիութիւններու վերլուծում, իսկ երկրորդը՝ բազմակողմանի մօտեցում հայ լեզուի եւ հայապահպանման բարդ հարցին, որուն մէջ անշուշտ եկեղեցին եւ դպրոցը հսկայ դեր ունին, բայց ուր կարեւոր դեր մը ունի նաեւ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ, այս օգտակար որբը որ ուրիշ կարեւոր կառոյցներու գովերգով զբաղած է, մինչ ո՛չ մեր քերթողները Հայ Մամուլին ոտանաւորներ կը գրեն, ոչ ալ մեր Սփիւռքեան մշակութային ծրագիրները կը քննեն անոր դերը, խնդիրները եւ դժուարութիւնները. (պիտի չուզէի որ այս նշմարը նկատուի իբր հրաւէր՝ հայ մամուլին ուղղուած ներբողական ոտանաւորներու գրութեան)։

Առնենք առաջին հարցը, Սփիւռքահայ դպրոցի ընդհանուր վիճակը։ Պիտի ուզէի մօտէն սեւեռիլ Ֆրանսահայ դպրոցին վրայ, սակայն իբր այցելու ամերիկահայ, խնդիրը մակերեսայնօրէն կը ճանչնամ միայն։ Բայց եւ այնպէս հոս ալ խօսած եմ լաւատեղեակ անձերու հետ, ու լսածս չի փոխեր այն իրականութիւնները, զորս դիտած եմ իմ Սփիւռքաշրջիկի տեսանկիւնէս։

Դպրոց մը հող եւ շէնք չէ միայն, թէեւ հողի ու շէնքի ծախքը առաջինն է եւ մեծ է։ Հակառակ ասոր, հայ դպրոցի շինութեան լծուողները բաղդատաբար յաջող են բարերարներ գտնելու գործին մէջ։ Վերջապէս, թէեւ մեծ է զոհողութիւնը, նմանապէս մեծ է բարերարին ստացած հոգեկան գոհունակութիւնը, — կը բարձրանայ շէնքը, կը կրէ իր կամ իրեն սիրելիներու անունը, եւայլն։

Սխալ չհասկցուինք. ծաղրական չէ գրածս։ Ունեւորը որ իր դրամէն ազգին բաժին կը հանէ, որոշ փառասիրութեան մը իրաւունքը կը շահի արդարօրէն։ Միաժամանակ սխալ չէ ըսել որ մենք գէշ սովորութիւնը ունինք չափազանցելու մեր գովեստները եւ խնկարկելու բարերարներ որոնք իրենց կրցածին մէկ հինգերորդը տալով ու գոյացնելով շինութեան մըն ալ պէտք եղած գումարին մէկ փոքր կտորակը միայն, իրենց անունները կը փորագրեն նոր շէնքերու վրայ։ Ինչ որ է։ Լուրջ բայց երկրորդական հարց մըն է այս։ Բարեկեցիկ ժողովուրդ մըն ենք, հոս թէ Ամերիկայի մէջ, ու երբ կը լծուինք դպրոցաշինութեան, հող ու շէնք գնելու հարցին մէջ կը յաջողինք սովորաբար։ Փաստ՝ Հրանդ Աճէմեանի նկարագրած յաջողութիւնները՝ Լոս Անճելըսի մէջ։

Յետոյ, Ֆրանսայի մէջ արդէն կան, ըստ ինծի տրուած տեղեկութեանց, երկու հող եւ շէնք ունեցող դպրոցներ։ Վազգէն Կաթողիկոսի խօսքը տուաւ անոնց անունները, — Մխիթարեան եւ Դպրոցասիրաց, սակայն իր կոչը նոր դպրոցներու շինութեան հրաւէր մըն էր գլխաւորաբար։

Գիտակից Հայ մը չի կրնար նոր դըպրոցներու շինութեան հակառակ ըլլալ (Մարսէյլի, Լիոնի կամ Փարիզի շըրջաններուն մէջ) բայց կարծեմ պատշաճ է հարցնել, թէ ինչո՞ւ Ֆրանսահայ գաղութը վերապահ դիրք ունեցած է երկու արդէն գոյութիւն ունեցող դպրոցներուն հանդէպ։ Փարիզի շրջանին մէջ 10.000էն աւելի հայ ուսանողներ կան (ոմանք ինծի ըսին 20.000), իսկ հայ երկու դպրոցներուն մէջ միասին՝ մի քանի հարիւր աշակերտներ։ Կը մնայ նախ հարցնել, վերլուծական հանդարտ եւ անաչառ մօտեցումով, թէ ինչո՞ւ այս տխուր իրավիճակը գոյութիւն ունի, եւ միայն յետոյ լծուիլ նոր դպրոցաշինութեան դըժուար գործին։ Պէտք է հարց տալ, օրինակ, թէ ո՞րն է նախընտրելին, — զօրացնել (գոնէ Փարիզի մէջ) արդէն գոյութիւն ունեցող հաստատութիւննե՞ր, թէ շինել նորեր։ Պէտք է հարց տալ նաեւ թէ ի՞նչ է գաղութի մէջ տիրող մտավիճակն ու գիտակցութիւնը, որ այս տխուր վիճակին բերած – հասցուցած է դպրոցական դրոյթը։ Առանց նման վերլուծումի, նոր դպրոցներու շինութեան լծուիլ ծիծաղելի պիտի ըլլար։

Յետոյ, պէտք է անկեղծօրէն վերլուծել գոյութիւն ունեցող դպրոցներու անբաւարարութեան պատճառները։ Ես (Մխիթարեան վարժարան աւարտողի զաւակ եւ հայ գրականութեան համեստ դըպիր) ի վիճակի չեմ Մխիթարեան վարժարանի կառոյցն ու դաստիարակութեան ներկայ մօտեցումը քննարկումի ենթարկելու, ոչ ալ կ'ուզեմ նոյնը ընել Դպրոցասէրի յիսնամեայ դպրոցին ու հարիւրամեայ կազմակերպութեան հաշւոյն։ Սակայն անվիճելի է որ Ֆրանսայի հայ աշակերտութեան գիտակցութիւնը եւ անոր ուսման հանդէպ ունեցած մօտեցումը աւելի՛ արագ կը փոխուի, քան մեր դպրոցներուն մէջ կիրարկուած վարչաձեւերն եւ դաստիարակութեան հանդէպ գոյութիւն ունեցող մօտեցումները։

Եւ այս կը հասցնէ մեզ Սփիւռքահայութեան դպրոցներու ամէնէն ցաւալի և անտեսուած հարցին։ Դպրոց մը միայն շէնք չէ, միայն աշակերտ չէ, այլ ամէն բանէ առաջ ուսուցչական ընտրանի կազմ մըն է, կամ պէտք է ըլլայ։ Իսկ մենք, այսինքն մեր համայնքներն ու մեր բարերարները, յամառօրէն կ'անգիտանանք եւ հարիւր տարիէ ի վեր կը մերժենք տեսնել որ արդիական շէնքերու չափ ու անոնցմէ՛ ալ աւելի կարեւոր են ուսուցիչները, անոնց ստացած ուսումը, դրամական վարձատրութիւնը, անոնց գործի ապահովութեան եւ տեւականացման կարելիութիւնները։ Այլ խօսքով, մեր աշակերտական անցեալէն մեր դպրոցներու հանդիսաւէտ նստարանները ու մեծ պատուհանները չէ որ կը յիշենք, այլ՝ այս կամ այն նուիրեալ ուսուցիչ եւ ուսուցչուհին։ Իսկ եթէ մեր դպրոցները կը կաղան (եւ սրտբաց ու անկե՛ղծ ըլլանք, հակառակ անձինք նուիրեալքի գոյութեան կը կաղան) պատճառը այն է որ ամէն քիչ թէ շատ ուսում ունեցողի արտօնած ենք ուսուցիչ ըլլալ, որովհետեւ «պէտք ունինք»։ Չենք մտածած որ ֆոնտերու պէտք ունինք, տեւական գումարներու, որպէսզի հայ ուսուցիչներուն ապահովենք կրթաթոշակ, որպէսզի անոնք իրենց կարգին կարենան արդի յառաջացած մանկավարժութենէն սորվիլ այն՝ որ ժամանակակից եւ յարափոփոխ ուսանողութիւն կը պահանջէ։ Չենք մտածած նաեւ որ կարող մարդիկ ու կիներ ուսուցչութեան դժուար գործը, մանաւանդ հայ դպրոցի ուսուցչական սպառիչ գործը պիտի չուզեն ստանձնել, եթէ չկարենան ապահովել միջին դասակարգի յարմար ապրուստ մը, գործի ապահովութեան ու պաշտօնի տարուէ տարի շարունակուելու երաշխաւորութիւն մը, ծանրաթաթ տեսուչներէ ու երբեմն տըգէտ հոգաբարձու մարմիններու միջամտող վերակացութենէն որոշ ազատում մը։ Չենք տուած այս բաները մեր ուսուցիչներուն, եւ համայնական անպատկառութիւնը ունինք նուիրում, տքնաջան աշխատանք եւ... կատարեալ յաջողութիւն պահանջելու անոնցմէ եւ հայ դըպրոցէն։

Վերջապէս, նոր դպրոցաշինութեան ծախսալից ու պահանջկոտ գործի լծուելէ առաջ, պէտք է հարց տալ թէ արդեօք Ֆրանսայի ընդհանուր կրթական դրոյթը ի՞նչպէս կը տարբերի Լիբանանի կամ Միացեալ Նահանգներու դրոյթէն։ Յիշել՝ ոչ հայ անհատը, ոչ ալ հայ հաւաքականութիւնը կ'ապրին իբր անջատ միաւորներ. կ'ապրինք մեզմէ շատ աւելի մեծ ու հզօր դրոյթներու մէջ, որոնք կը տարբերին գաղութէ գաղութ։ Օրինակ, Լիբանանի մէջ կասկած չունէր հայ ծնողքը որ Ճեմարան, Հայկազեան, Մխիթարեան եւ դեռ ուրիշ դպրոցներ աւելի՛ բարձրորակ էին, քան պետական կամ թաղական դպրոցները. խոհեմութիւնն ու զաւակներու ապագան երաշխաւորելը (եւ ոչ միայն հայրենասիրութիւնը կամ ազգապահպանումը) կը պահանջէին որ հայ ծնողքը իր զաւակը հայ դպրոց ուղարկէ։ Բաւական ունեւոր ծնողքներ միայն կրնային իրենց զաւակները ղրկել այն հազուագիւտ դպրոցները (ֆրանսական կամ ամերիկեան) որոնք ունէին աւելի բարձր որակ։ Նոյնն էր հարցը՝ Միջին Արեւելքի մէջ ամէն տեղ։

Նո՛յնն է վիճակը, որոշ չափով, Միացեալ Նահանգներու մէջ։ Իբր ամերիկեան համալսարանի ուսուցիչ, ինքնավստահ ձեւով կրնամ գրել այս կէտին շուրջ։ Ամերիկեան թաղական – քաղաքապետական վարժարաններու միակ ընդհանուր առաւելութիւնը... ձրի ըլլալն է։ Փոքր տնտեսական զոհողութեամբ մը ոեւէ միջին քաղքենի դասակարգին պատկանող հայ ծնողք կրնայ իր զաւակները արձանագրել մեր ոչ–շատ սուղ ազգային նոր դպրոցներէն մէկուն մէջ եւ կրնայ վստահ ըլլալ որ անոր ստացած ուսումը բաղդատաբար նոյնքան կամ աւելի բարձր պիտի ըլլայ, քան տեղական դպրոցի տալիքը։ (Այլ հարց, որ կան կծծի, օտարամոլ ծնողքներ, մեր մէջ, որոնք չեն ընդունիր այս։ Դպրոցի առարկայական մօտեցումով դատուած որակին հետ կապ չունի այդ)։ Ամերիկեան ընտրանիի յաճախած դպրոցները անձնական պիզնեսներ են, եւ կը պահանջեն հազարէն 3200 տոլար (այսինքն՝ կրթաթոշակ միայն եւ ոչ գիշերօթիկի համար, 4200էն 13640 նոր ֆրանք) եւ ուրեմն միայն իսկապէս ունեւոր դասակարգին «կը պատկանին» անոնք։

Հարցը տարբեր է Ֆրանսայի մէջ՝ Փարիզաբնակ Հայ մը, ըսենք, որ կրնայ իր զաւակները քաղաքի ձրի եւ բարձրորակ լիսէներէն մէկուն ուղարկել, ե՞րբ, ի՞նչ պայմաններու եւ պարագաներու տակ պիտի ուզէ որ անոնք հայկական դպրոց երթան։ Ի՞նչ տեսակի ապագայ կ'երաշխաւորեն հայ դպրոցները՝ պաշօներու, ծանր մրցանքի ու սէլեքսիոնի ֆրանսական կրթական դրութեան մէջ։ Ինծի ըսուած է թէ բարձր է համեմատութիւնը Մխիթարեաններու Սամուէլ Մուրատեան վարժարանէն պաշօն յաջողութեամբ անցնողներու։ Որքա՞ն գիտակից է գաղութը նման իրականութիւններու ճշգրիտ մանրամասնութիւններուն։ Հայ դպրոցներու բարելաւում կամ նոր դպրոցներու շինութիւն կ'ենթադրէ գիտակից եւ պարտաճանաչ մօտեցում՝ փիւպլիսիթէի հարցին։ Հայ ծնողքը իր զաւակները չի ղրկեր հայ դպրոց, եթէ չհաւատայ որ ան գոնէ չի կորսնցներ իր ապագան՝ նըման ուսումէ, եւ միաժամանակ՝ հայ ծնողքը պէտք է գիտնայ թէ հայագիտութեան գետնի վրայ ճիշդ ի՞նչ կը շահի իր զաւակը՝ հայ դպրոց երթալով։ Այդ ալ վերլուծումի, բացատրութեան եւ փիւպլիսիթէի կը կարօտի։

Այսքանը հայ դպրոցի մասին։ Բաւական է որքան օդ–տաքցնող ճառեր խօսեցանք հայ լեզուի եւ Հայոց պատմութեան մասին. մտածուած եւ խոհեմ գործի ատենն է։ Անցնինք հայ մամուլին, մեր մեծ անծանօթին ու անգիտացուած իրականութեան։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Քաղաքական դէտերուն օրուան գլխաւոր հարցումն է՝ Աֆղանիստանի իրադարձութիւններուն առնչութեամբ, թէ Խորհ. Միութիւնը պիտի հարկադրուի՞ թէ ոչ գործօն միջամտութեան դիմելու, որպէսզի Քապուլի իշխանութիւնը կանգուն մնայ։ Կամ տարբեր ձեւով առնուած, արդեօ՞ք Մոսկուա արդէն իսկ Միացեալ Նահանգներուն վիճակին չէ մատնուած, ինչպէս մօտաւոր անցեալին Վիէթնամի մէջ, ծուղակն իյնալու՝ մխրճուելով երկրի մը ներքին պատերազմին մէջ։

Անցեալ ամիս, խորհրդային բարձրաստիճան զօրավարներ Աֆղանիստան այցելեցին, որպէսզի տեղւոյն վրայ քննեն կացութիւնը։ Այդէն անմիջապէս ետք, Մոսկուա մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմամթերք սկսաւ առաքել զօրավիգ կենալու համար իշխանութեան մը, որուն դէմ ցցուած են աֆղան մահմետական ուժեր. մնաց որ բանակին շարքերուն մէջ դժգոհութիւնը օր ըստ օրէ առաւել ակնյայտնի կը դառնայ. զինուորներ կը մերժեն կռուիլ, շատեր ալ դասալիք կ'ըլլան։

Քապուլ գտնուող դիւանագէտներուն հաստատումով, միայն խորհրդային օժանդակութեան շնորհիւ է, որ իշխանութիւնը կը պահպանէ իր աթոռը։ Մոսկուա այլեւս չի կրնար յետ–դարձ կատարել, այնքան որ մխրճած է Աֆղանիստանի ներքին պայքարներուն եւ կռիւներուն մէջ, դիտել կուտան դիւանագէտները։

Ռուսերը իրենց ներկայութիւնը ակներեւ դարձուցած են մեծ քանակութեամբ ռազմամթերքներով եւ 1200էն 2000 զինուորական խորհրդատուներով։ Ասիկա պատկառելի «ներկայութիւն» մըն է, եթէ նկատի առնուի որ իշխանութեան ընդդիմադիրները միասնական ճակատ մը չեն ներկայացներ, իսկ ասոնց տրամադրութեան տակ գտնուող զէնքերը, նիւթական միջոցները սահմանափակ են։ Կան որ տարբեր կարծիք կը յայտնեն դիտել տալով, որ աֆղան իշխանութիւնը, որուն բանակը կռուելու տրամադրութիւն ցոյց չի տար, կրնայ միայն մայրաքաղաքն ու մեծ քաղաքները պաշտպանել, իր ազդեցութեան կամ ղեկավարութեան շրջագիծէն դուրս ձգելով գաւառները, գիւղական վայրերը։

Փաքիստան կեդրոնացած ընդդիմադիր ղեկավարները կը կրկնէին, թէ կառավարութիւնը շուտով պիտի տապալէր տարին իսկ չբոլորած։ Նախատեսութիւնը սխալ եղաւ։ Նուր Մոհամմէտ Թարաքիի, Հաֆիզուլլա Ամինի եւ ասոնց Խալքի (զանգուած, ժողովուրդ) ճիւղը մասնատուած Համայնավար կուսակցութեան Ապրիլ 27ին, իրենց յեղափոխութեան առաջին տարեդարձը տօնեցին։

Զարմանալին այն է, որ իշխանութիւնը՝ գործակցաբար Ռուսերուն, չփորձեց ըմբռնել ժողովուրդին տրամադրութիւն–

ԴՈՂԵՐԷ ԴՈՂԵՐ

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ « Համազգային »ի սիրողներէ կազմուած Թատերախումբը, բեմադրութեամբ Պարգեւ Փելթեքեանի, Մայիս 19ին, ներկայացուցած է ժաք Ս. Յակոբեանի « Կռունկը կը կանչէ » հինգ արարնոց Թատերգութիւնը: Ա. արարի աւարտին բեմ բարձրանալով ժաք Յակոբեան շնորհակալութիւն յայտնած է բեմադրիչին եւ Թատերախումբին որ կըրցած են իր պատգամը փոխանցել հանդիսականներուն: « Համազգային »ի վարչութեան ատենապետը՝ Յարութիւն Բարսեղեան, իբրեւ գնահատանք, Միութեան կողմէ յուշատախտակ մը նուիրած է բեմադրիչին:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ « Մ. Վարանդեան » գրադարանի յանձնախումբը, Հայոց աւանին մէջ կազմակերպած է դասախօսական ձեռնարկներ, որոնցմէ առաջինը տեղի ունեցած է Մայիս 15ին: Թաթուլ Օհանեան դասախօսած է « Հ. Յ. Դ. եւ Խորհ. Միութիւն » նիւթին շուրջ, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Դասախօսը մէջբերումներ կատարելով Դաշնակցութեան 21րդ Ընդհ. ժողովի որոշումներէն, բացատրած է կուսակցութեան տեսակէտները Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան վերաբերեալ:

Մայիս 20ին, Խաժակ Տէր-Գրիգորեան խօսած է « Ընկերվարութիւնը » նիւթին շուրջ եւ մէջբերումներ կատարելով Հ. Յ. Դ.ի վերջին ծրագիրէն բացատրած է կուսակցութեան տեսակէտը ընկերվարութեան մասին:

ները եւ դիմեց այնպիսի քայլերու, որոնք անպայման դրգռութեանց պատճառ պիտի դառնային: Այսպէս, օրինակ, ձերբակալեց հազարաւորներ, Թըրքու մահմետական ժողովուրդի մը պետական դրօշը կարմիր ներկեց:

Այժմ, Թարաքիի կառավարութիւնը դէմ յանդիմական կը գտնուի պարբերական ըմբոստութիւններու՝ գրեթէ բոլոր նահանգներուն մէջ ,եւ մնայուն ըմբոստութեան մը երկրին արեւելքը:

Վայրագութիւնը կը շարունակէ ընթացիկ երեւոյթը մնալ այս երկրին մէջ: Մահմետական ըմբոստները, որոնք Մուճահիտին կը կոչուին, աննկարագրելի վայրագութեամբ կը մեռցնեն գերիները: Արդէն բառին բուն իմաստով հարիւրաւորներ յօշատած են, որոնց շարքին տասնեակներով ռուս խորհրդատուներ: Ղազնի քաղաքապետը ողջ – ողջ մորթազերծած են: Կառավարութիւնն ալ միջոցներու մէջ խտրութիւն չի դներ: Կը ռըմբակոծէ քարուքանդ ընելով գիւղեր՝ ըմբոստութեան շրջաններուն մէջ:

Դէտերու կարծիքով, կռիւները կրնան տարիներ տեւել:

Թ. Ա. Թ.

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ
ՀԱՅ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՂՏԻԿԵԱՆԻ

— O —

Ֆրանսայի Գեղարուեստներու Ակադեմիան՝ նկարչութեան իր տարեկան մըրցանակը (1979) յատկացուցած է Մխիթարեան միաբաններէն՝ Հ. Յարութիւն Պղտիկեանի:

Երիտասարդ Մխիթարեանը, ծնած է Պէյրութ, առաջին անգամ չէ որ հրապարակաւ կը գնահատուի արուեստի աշխարհէն:

1973ին, երբ ուսումնապետ էր Փարիզի Մուրատեան վարժարանին մէջ, « Ասպետական խաչ »ի վկայականն ստացած է Ֆրանսայի Մշակոյթի Նախարարէն:

Ստացած է նաեւ « Փարիզ քաղաքի » շքանշանը:

Այսքանն իսկ բաւարար պիտի ըլլար զարմանալու համար անձի մը վրայ՝ որ « նկարչութիւնը իմ բուն ճիւղս ու արուեստս չէ, այլ կողմնակի զբաղում մը » կ'ըսէ:

Հ. Պղտիկեան իր գործերը ներկայացուցած է թէ՛ անհատական, թէ ալ խմբական ցուցադրութիւններով, Հալէպէն Պէյրութ, Վենետիկ, Միլանօ, Փարիզ:

« Օժտուած է քիչերու շնորհուած երեւակայութեամբ », գրած է իր մասին Մութաֆեան, իսկ «Լէ Նուվէլ Լիթերեր» պարբերականին քննադատը « հանդարտութիւն եւ վեհութեան զգացում » կը նշմարէ Հ. Պղտիկեանի պաստառներուն վրայ:

« Ֆիկառօ », « Օռոռ », « Քոմպա » թերթերն ալ նպաստաւոր արտայայտութիւններ ունեցած են:

Տարիներ առաջ, Հ. Պղտիկեանի ցուցահանդէսէ մը ետք, նկարիչ մը կը գրէր. « Մաղթանքներ չեմ ըներ. մաղթել կը նշանակէ տարակուսիլ: Հաւատք ունիմ Պղտիկեանի պերճաշեղ տաղանդին վրայ: Կը սպասեմ համբաւին որ պիտի չուշանայ, եթէ իր նուիրական եւ ամէնօրեայ առաքելութիւնը, որպէս դաստիարակ, Թոյլ տայ իրեն որ զուգահեռ մշակէ նաեւ իր բնատուր տաղանդը՝ նկարչութիւնը »:

Հ. Յարութիւն Պղտիկեան այժմ Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի ուսումնապետն է:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՆԴՈՒԽՏԻ ՄՈՐՄՈՔՆԵՐ
(Քերթուածներ)

Գրեց՝ ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հնախուզութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկի գիտնականները աւարտած են Կիեւեան Ռուսիոյ իմացական մշակոյթի կեդրոն՝ Սոֆիայի տաճարի խորաններէն մէկուն պատին վրայ յայտնաբերուած հին հայկական արձանագրութիւններու վերծանումը: Արձանագրութիւնները քերծման եղանակով գրուած են ԺԳ. _ ԺԶ. դարերուն, սրբանկարներու տակ, որոնք, ինչպէս յետագային պարզուած է, կը պատկերացնեն Գրիգոր Լուսաւորիչն ու Հռիփսիմէն եւ կը հաղորդեն հայ ուխտաւորներու կողմէ սըրբավայրերու պաշտամունքի մասին:

Գիտնականները շատ հետաքրքրուած են, թէ Սոֆիայի տաճարին մէջ ինչպէս կրնային յայտնուիլ Գրիգոր Լուսաւորիչի եւ Ս. Հռիփսիմէի պատկերները (ինչպէս ծանօթ է, Հռիփսիմէի ի պատիւ է. դարուն Էջմիածնի մէջ կառուցուած է Հայաստանի առաջին քրիստոնէական վանքերէն մէկը, որ կը համարուի ազգային ճարտարապետութեան գլուխ-գործոցներէն):

Հնախուզութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկի գիտական աշխատողներէն Գըրիգոր Գրիգորեան կը գտնէ, որ Սոֆիայի տաճարի պատին վրայ յայտնաբերուած արձանագրութիւնը Հայաստանի եւ Կիեւեան Ռուսիոյ մէջ հաստատուած մըշակութային ու տնտեսական հին կապերու վկայութիւն մըն է: ԺԱ. դարուն, կ'ըսէ գիտնականը, երբ Հայաստան կը նուաճուի Թուրք Սելճուքներու եւ ապա Թաթարամոնկոլական հորդաներու կողմէ բազմաթիւ Հայեր ապաստան կը գտնեն Ուկրանիա, ուր անոնց կարելիութիւն կը տրուի խաղաղ ստեղծարար աշխատանքի համար: Հայկական գաղութներ կը կազմուին Խրիմ, Կամենեց – Պոդոլսկ, Լվով, Ստանիսլաւ (ներկայիս Իվանօ – Ֆրանկովսկ) եւ Ուկրանիոյ այլ քաղաքներու մէջ:

Հայկական գաղութ կը ստեղծուի նաեւ Կիեւ, ուր ժամանակի ընթացքին ան կը սկսի զգալի դեր խաղալ Կիեւեան Ռուսիոյ ընկերային – տնտեսական կեանքին մէջ: Պատմական հնագոյն գրաւոր յուշարձաններէն մէկուն մէջ՝ Կիեւի Պեչերայի վանքի « Վարք Սրբոց » գիրքին մէջ, օրինակ, յիշատակուած է հայ բժիշկի մասին: « Այն ժամանակներում Կիեւում էր ապրում մի բժիշկ ազգով եւ դաւանանքով Հայ, որպիսին նախկիններում չէր եղել », կը նշէ պատմական փաստաթուղթը. այդ բժիշկը կը բուժէ Չեռնիգովի մէջ հիւանդացած Վլադիմիր Մոնոմախ իշխանը:

Ճանապարհորդ Մ. Բժշկեանի վկայութեամբ, հոն՝ ուր հայ գաղթականները իրենց եկեղեցին չեն ունեցած, տեղական իշխանութիւններու արտօնութեամբ որեւէ տաճարի խորաններէն մէկը անոնց տրամադրուած է մայրենի լեզուով ժամասացութեան համար: Այսպէս եղած է, օրինակ, Մոսկուայի մէջ՝ 1554ին, երբ Իվան Դ. Թագաւոր տեղւոյն հայկական գաղութի բնակիչներուն արտօնած է ժամերգութիւն կատարել Պոկրովսկիի տաճարին մէջ՝ այդ նպատակով յատկացնելով խորաններէն մէկը, որ կը կոչուի « Մեծ Հայքի Գրիգոր Եպիսկոպոս »:

Ամենայն հաւանականութեամբ, կ'ըսեն գիտնականները, Կիեւի իշխանները եւ մետրոպոլիտը նոյնպէս տեղւոյն Հայերուն արտօնած են ժամերգութիւն կատարել ըստ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ աւանդութիւններու, անոր համար անոնց տրամադրելով Սոֆիայի տաճարի հարաւային խորանը: Հոն ալ յայտնաբերուած են սուրբերու պատկերներ եւ տաճար այցելելու պատուին ուխտաւորներու քերծած արձանագրութիւնները: Հետաքրքրական է, որ Կիեւի իշխան Եարոսլաւ Իմաստունի ճերմակ մարմարեայ դամբանին վրայ եւս, որ Սոֆիայի տաճարի եզակի յուշարձաններէն մէկն է, գիտնականները յայտնաբերած են հայերէն տառերու նմանող փորագրութիւններ:

Ի դէպ, նոյն տեսակ նշաններու կը հանդիպինք նաեւ հայկական վանքերու մէջ, որոնց կարգին նաեւ Ջուարթնոց: Մասնագէտներ կը գտնեն, որ հայ վարպետներ մասնակցած են դամբանի պատրաստութեան եւ իրենց անուններու նշաններ թողուցած անոր վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՂԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի դեղագէտներու համագումարը, ուր խօսուած է նոր դեղերու եւ այլ հարցերու մասին: Ներկայիս Հայաստանի քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ կը բանին 256 դեղարաններ: Առանձին ապրող հիւանդներու եւ հաշմանդամներու տուները կը ղրկուին դեղերը: Դեղօրայքի առաքում տեղի կ'ունենայ նաեւ աշխատաւորներու նամակներու եւ դիմումներու հիման վրայ:

Հայաստանի դեղագործական սպասարկութիւնը կը ստանայ այն նորագոյն դեղերը, որոնք կը բաղադրուին Խորհ. Միութեան մասնագիտացած ձեռնարկութիւններու մէջ կամ կը ստացուի արտասահմանի երկիրներէն: Հայաստանի դեղագործական սպասարկութեան տրամադրութեան տակ կայ նաեւ սեփական արտադրական հիմք, որ կը բանի Հայաստանի Ակադեմիայի Օրկանական Քիմիայի Հիմնարկի մշակումներու հիման վրայ: Հայ գիտնականները ստեղծած են 25 նոր դեղեր, որոնք նախատեսուած են տարբեր հիւանդութիւններու համար՝ սրտանօթային, ջղային, վարակիչ հիւանդութիւններ:

ՇԱՀԱՆ
ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929
1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

Ճապկով էր եւ առանց օձիքի: Կը նայէր պատուհանէն դուրս՝ անշարժ: Պատուհանէն դուրս բան չէր երեւեր: Ձախ ձեռքը տաբատին գրպանը մխրճած բան մը կը սեղմէր մատներուն ամբողջ ուժով, կարծես սրունքները զսպելու համար: Անոնք կը զարնուէին սակայն իրարու, երբեմն գետնին, ջիղերը պըրկուած: Կը ծխէր արագ արագ, սիկաոէթը կը կոտրէր մատներուն մէջ ու կը վառէր միշտ նոր մը:

Հեկեկանք մը սկսաւ :Պատուհանէն դուրս բան չէր երեւեր — ու յորդեցաւ լացով:

Ան լացաւ դառնօրէն, — չէր ուզեր այն կողմ նայիլ — դառնօրէն — հետզհետէ ինքզինքը կորսնցուց — դառնօրէն բայց ինչո՞ւ հոս բան չէր երեւեր:

Պատառոտող, աղեկտուր այդ լացին ազմուկը սենեակը լեցուց եւ տղան ետեւ դարձաւ, գրպանին մէջ ուժով կը սեղմէր լուցկիին տուփը, ակնարկը գամած սեղանին վրայի լուցկիի տուփին: Անկեղծ, խորունկ, անդիմադրելի լաց մը:

Ամբողջ մարմինը կը ցնցուէր Նէնէթ, ջղային նոպայի մը մէջ: Նստեր էր մահճակալին էն վարի ծայրը, եզերքին: Մերկ էր միշտ եւ ծունկերուն վրայ էր վարդագոյն ներքնաշապիկը: Ուժերը կը հատնէին, ձայնը կը սպառէր ու ճիչեր եկան խեղդուիլ կոկորդին մէջ: Ծնչառու-թիւնը դժուարացաւ, դժուարացաւ, ձայնը դարձաւ խռպոտ...: Փիէռ վախցաւ որ պիտի մարի: Մօտեցաւ, հեռացաւ շփոթած, կրկին մօտեցաւ, անձեռոցը թրջեց, ջուր ըրաւ երեսին: Անօգուտ, պիտի մարէր: Սաստիկ շփոթեցաւ բայց գտաւ O տը քօլօնըի շիշը որ ձեռքին մէջն էր: Ափը լեցուց այդ հեղուկով ու սկսաւ շփել դաստակները, յետոյ վիզը, ճակատը, քունքերը: Տեսաւ որ անոր քիթին քով իր Թուքէն քիչ մը մնացած էր տակաւին: Անձեռոցով սրբեց զգուշութեամբ, առանց յայտնի ընելու եւ ափովը նորէն օ տը քօլօնը տուաւ որպէսզի շնչէ:

Կամաց – կամաց հանդարտեցաւ Նէնէթ: Փիէռ նստաւ քովը ու շարունակեց անոր մարմինը շփել: Երբոր կինը աչքերը կրցաւ բանալ, գլուխը դարձուց ու նայեցաւ Փիէռին: Անոր սրուակը բռնող աջ ձեռքը կը դողար օդին մէջ, եւ դիմագիծը ան չէր: Նէնէթ հեկեկանքին տակ ցնցուող ուսերուն մէջ յօնքերը վեր քաշած նայեցաւ անոր աչքերուն է՛ն խորունկը նայեցաւ, սուզուեցաւ, ակնապիշ ու ըսաւ միայն. « Դո՞ւն »: Յետոյ կարծես իր մերկութենէն ամչնալով ուզեց հագուիլ, սակայն ուժը չունէր:

Տղան կնոջ գլուխը առաւ իր կուրծքին, որպէսզի ալ չհեկեկայ: Ան կը շարունակէր կրկնել կտրատուած վանկերով. « Դո՞ւն, դո՞ւն, իմին Փիէռօս... »: Կը դողդղար, կը թրթռար, միշտ թրջող աչքերը կը չորցնէր տղան լաւ տեսնելու համար եւ չէր դադրեր կրկնելէ նոյն բառերը. « Իմին Փիէռօս, իմին Փիէռօս..,:

—– Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ այս բոլորը պատահէր... Ըսէ ինչո՞ւ զիս լքեցիր, ինչո՞ւ անկեղծ չեղար ինծի հանդէպ: Եթէ զիս իրապէս կը սիրէիր, պէտք էր գոնէ ամէն ինչ պատմէիր ինձ, գաղտնիք չպահէիր որպէսզի իմ սէրս այսպէս օր մը չմեռնի, չսպաննուի: Նայէ՛, այս ամէնը չէր բաւեր, հիմա ալ զաւակ մը մէջտեղ ելաւ. հիմա ալ ուրիշ մէկը մէջտեղ ելաւ: Բայց ըսէ՛, ո՞վ ես, ի՞նչ ես, ի՞նչպէս ապրեր ես... Նա՛, հիմա աչքիդ առջեւ կոտրեմ սա անիծուած ապակին ու լմննայ երթայ:

(53 – Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՇԱՍ — Այրի Տիկին Ովսաննա Շահպազեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Շահպազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան-Պաթիսթ Մալճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Շահպազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոլան Պորէլ եւ զաւակները, Օր. Օր. Ժերմէնն եւ Քլոտին Շահպազեան եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՆԱԶԱՐԷԹ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 12ին, 73 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Յունիս 15ին ժամը 10ին Շասիւռ-Ռոն:

Տարեվերջի Դպրոցական Հանդէսներ

—o—

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ղըպրոցին տարեվերջի հանդէսը Յունիս 24, Կիրակի օր, ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

Աշակերտներու կողմէ արտասանութիւններ, երգեր եւ նուագ:

Օրուան Թէյասեղանին սիրով կը հրաւիրուին ծնողքներ եւ համակիրներ:

ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ինչպէս նաեւ ՀԱՆ-ՐԻ ՌԱՎԵՐԱՅԻ (Պանեէօյի քաղաքապետ) Կիրակի, Յունիս 24, ժամը 15.30ին, Պանեէօյի քաղաքապետութեան մեծ սըրահին մէջ,

Salle des Fêtes, Rue Charles Michel's

Երգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր, կատակերգութիւն դպրոցի աշակերտներուն կողմէ ու մասնակցութեամբ նախկին աշակերտներու:

Մենապար Գոհին Գասպարեանէ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Հ. Պալըգճեանի: Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն երգչուհի Էվլին Ալթունեան, Նաիրի երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանըքէկեանի, ինչպէս նաեւ հաճելի անակնկալներ:

Ծոխ Թոմպոլա ի նպաստ դպրոցին ու պիւֆէ:

Կը հրաւիրուին Պանեէօ-Քաշանի ու շրջակայքի հայրենակիցները:

Մուտք 10 Փր.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

Կիրակի, Յունիս 24, ժամը 16ին, Վասպուրական սրահ:

Յայտագիր աշակերտութեան կողմէ.— խմբերգ, արտասանութիւններ, մեներգ, խմբական արտասանութիւն, թատերախաղ, հայկ. պարեր. պարուսոյց՝ Եւա Արզումեանի պատրաստութեամբ: Աշակերտներու ձեռային աշխատանքներու ցուցադրութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքներն ու ժողովուրդը անխտիր:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ դպրոցի ամավերջի հանդէսը, ղեկավարութեամբ Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Մայտա Կարապետեանի, Յունիս 23, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20.30ին դպրոցին սրահը:

Արտասանութիւններ, երգեր եւ խմբերգ աշակերտներու կողմէ, նաեւ կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Սիրով կը հրաւիրուին Թաղեցիները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ կը նուիրեն

ՊՈՍԹԸՆԷՆ ընկեր Գուրգէն Քէչիշեան խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ «Յառաջ»ին կը նուիրէ 40 տոլար:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նշան Բամպուքեանի մահուան տխուր առթիւ ոմն կը նուիրէ 100ական ֆրանք «Յառաջ»ի, Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն:

×

Լուսին Սէֆէրեանի կսկծալի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան եւ ոմն կը նուիրեն 200 Փր. Ալֆորվիլի նորակառոյց Ս. Մեսրոպ կրթարանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

OPERA DE MARSEILLE

Lundi 25 Juin à 21 h. 15

CONCERT

LA

CHORALE SAHAK - MESROP

avec le concours de

L'ENSEMBLE INSTRUMENTAL DE PROVENCE (140 participants)

SOUS LA DIRECTION DE Khachik YILMAZIAN — SOLISTE Loussiné ZAKARIAN

au programme :

KOMITAS, EGMALIAN, BABADJANIAN, BARTEVIAN, ASLANIANTZ, BRAHMS, SCHUBERT — au piano JULIETTE YILMAZIAN

Réservation : du 11 au 20 Juin

Jacques Chelelekian, Agence Wasteels, 87 La Canebière, Tél (91) 95-90-12

Eglise du Prado (91) 77-84-70

du 21 au 25 Juin location à l'Opéra.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, RUE DE MADRID

Matinée Enfantine de Fin d'Année

Dimanche 17 Juin, à 15 heures

Salle Voltaire — Rue Voltaire

Au programme :

—Audition des classes de danses

— Exposition des travaux d'éveil dessins, chants, marionnettes.

SPECTACLE: musique, diapositives danses, mime représentant une fresque de l'histoire arménienne.

ENTREE LIBRE

le restaurant

LA CAPPADOCE

tél. 375.05.30

A PARTIR DU 16 JUIN OUVRE SES NOUVEAUX LOCAUX EN BORDURE DE SEINE, AVEC, TOUS LES SOIRS L'ORCHESTRE DE LA CAPPADOCE

ET

MARTEN YORGANTZ

67 bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

DINER DANSANT, PISCINE, JARDIN D'ETE, MARIAGES, BANQUETS etc...

(Salle de 140 couverts)

RECHERCHONS

U. G. A. Lyon - Decines

Section Foot - Ball

Recherche jeune joueur d'origine arménienne tous postes. Niveau 3e division. TRES URGENT. Prendre contact avec Mr. ASLANIAN, 2 et 4, Rue Camille Desmoulins — 69007 LYON — Tél : (78) 58-89-22 — ou Mr. MADOYAN, 5 Avenue F. Roosevelt — 69150 DECINES — Tél. : (78) 49-07-90.

Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն — Տեսին

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Կը փնտռէ երիտասարդ հայ խաղացող մը, բոլոր մարզերու, մակարդակ՝ 3րդ բաժանում: Խիստ ստիպողական:

Դիմել՝ Ասլանեան կամ Մատոյեան, վերի հասցէներով:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — SEVRES

1978 – 79 ուսումնական տարուան

ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յունիս 24

Կէսօրուան ճաշ՝ 13ին, պատրաստուած Ծնողաց Միութեան ժրաջան տիկիններուն կողմէ:

Ժամը 16ին՝ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ նախագահութեամբ Սեւրի քաղաքապետին

Ճաշի մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի տեղերը ապահովել՝ հեռաձայնելով՝

534 - 68 - 28

Imprimé sur les Presses du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Լիոնի եւ Տէսինի Հայ Արիներու կողմէ, Կիրակի, Յունիս 24, առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան 9:

Clos Monderoux à Beynost

(սովորական դաշտը), մասնակցութեամբ Լիոնի Սայաթ Նովա նուագախումբի:

Հաճելի մթնոլորտ, պար, պիւֆէ, շամփուրով խորոված, խաղեր պատրաստուած գայլիկներու եւ թեւիկներու կողմէ, Թոմպոլա:

OPTIMA Tours

ARMÉNIE 1979

CETTE ANNEE 4 FORMULES :	CALENDRIER
Première Formule = 12 jours.	
2 jours MOSCOU — Aller-Retour.	13 au 26 JUILLET
10 jours EREVAN	20 Juillet au 02 Août
	03 au 16 Août
Deuxième Formule = 14 jours	07 au 20 Septembre
2 jours MOSCOU	
12 jours EREVAN	27 Juillet au 11 Août
	03 au 18 Août
Troisième Formule = 16 jours :	24 Août au 08 Septembre
2 jours MOSCOU	31 Août au 15 Septembre
14 jours EREVAN	
	18 au 30 Mai
Quatrième Formule = 13 jours	13 au 25 Juillet
MOSCOU - ARMENIE	24 Août au 5 Septembre
GEORGIE - LENINGRAD	

Avec logements hôtels première classe (Arménia ou Ani à Érévan) pension complète — excursions quotidiennes. — Cette année de nombreuses et *nouvelles excursions*

Tous nos groupes sont accompagnés par des spécialistes.

(*Pour inscription par groupes de 10, nous consulter*).

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

Sonia Coumryantz

OPTIMA Tours

75003 PARIS

67, rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20

Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel

Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

Telex : 211 324 F.

à LYON :

Madame Giselle BOUDOYAN
Maison de la Culture Arménienne
15 rue du 24 Avril 1915
DECINES :

PERMANENCE : Le Samedi matin de 10 h. à 12 heures (Tél : 49-42-97)
tous les jours : Tél. 49-52-23

MARSEILLE : M. GREGOIRE YAVERIAN c/o AGENCE A. T. V.
32 ,Allée Léon Gambetta — 13000 MARSEILLE — Tél. : 95-91-27

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Բարձր հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կաթող. Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
եւ Առաջնորդ Փարիզի

Յունիս 17, Կիրակի, վարժարանին մէջ ժամը 13էն սկսեալ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱՇ — ՎԱՃԱՌՔ — ԽԱՂԵՐ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
19
MARDI
19 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա — Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ — 140 Ֆ.
Արտասահման — Տար. 300 Ֆ. Հատը — 1 Ֆ. 80

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.405 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 54e ANNÉE · No 14.405

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ընկերվարական կուսակցութիւնը իր նեղին հոգերով

— o —

ՄԷԿ ԺՈՂՈՎ ԿԷՍ ՄՆԱՑ, ՄԻՒՍԻՆ՝ «ՁԵՆՔ ԳԱՐ» ԸՍԻՆ ՌՈՔԱՌ ԵՒ ՄՕՐՈՒԱ

Տնօրէն կոմիտէի ժողովին ընդհատումը իբրեւ դրդապատճառ կամ պատրուակ ունէր, Մօրուայի ճառին մասնակի հրատարակութիւնը Լը Մոնտի մէջ, նախքան այդ ճառն արտասանելն իսկ, վերոյիշեալ նիստին: Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ: Եղածն այն է, որ Մէսի համագումարին ստեղծուած միասնականութիւնը արդէն իսկ խախտած է: Փոքրամասնութիւնը (գլխաւորութեամբ Մօրուա — Ռոքառի) գլուխ կը ցցէ, մասնաւորաբար դժգոհ՝ եւրոպական ընտրութեանց արդիւնքներէն: Արդարեւ ձեռք ձգուած արդիւնքը ձախողութիւն կը նկատուի եւ Մօրուայի համար հետեւանքն է «Միթերանիստ» քաղաքականութեան՝ ղեկավարութեան քաղաքական եղոյթին, զոր խառնակ եւ երկդիմի կը նկատեն: Այս ուղղութեամբ նոյն տեսակէտն ունին անշուշտ Ռոքառ եւ Մօրուա բայց ռազմավարութեան մէջ տարբեր է իրենց դիրքը: Մօրուա կը ձգտի որոշ ինքնավարութիւն մը ցոյց տալ եւ տեւական թիւ «2» մը չմնալ (անցեալին՝ Միթերանի, այսօր՝ Ռոքառի): Ռոքառ կը նախընտրէ նախագահական դիմագիծ մը պահպանել: Արդարեւ կը թուի թէ խորքին մէջ, եղածը միայն աթոռի ու մարդու հարց է եւ ոչ՝ սկզբունքի կամ կուսակցական ուղղութեան: Ֆրանսա այլեւս տեւական ընտրապայքարի մէջ է եւ 1974էն ի վեր, նախագահական ընտրութիւնը հազիւ վերջացած, արդէն սկսած էր երեսփոխանական ընտրապայքարը (1978), ան հազիւ փակուած եւրոպական ընտրապայքարն էր եւ այս ամբողջին ետին կամ վրան՝ 1981ի նախագահական ընտրութիւնն է տիրապետողը:

Ուրեմն Շաբաթ առաւօտ, Պոնտիի քաղաքապետարանին մէջ է որ կը սկսէր կուսակցութեան «Խորհրդարանին» նիստը: Սկիզբն իսկ պատգամաւորները իրենց տրամադրութեան տակ ունին հինգ էջնոց բնագիր մը, զոր ցրուած էն Մօրուա եւ բարեկամները եւ ուր խիստ կերպով կը քննադատուի նոր ղեկավարութեան (Միթերան — Սեռէս) քաղաքականութիւնը: Նիստը կ'ընդհատուի յանձնաժողովներու համար եւ կը վերսկսի ժամը 12ին: Գլխաւոր նորութիւնն է, ուսումնասիրել կուսակցական օրաթերթի մը հրատարակութեան հարցը: Ժամը 13ին՝ ճաշ եւ կէսօրէ ետք է որ պիտի պատահի միջադէպը: Մինչ Մերմազ կը ջանայ բառ կարգի խօսք տալ, Փ. Ժոքս բեմ կը բարձրանայ իր վրդովմունքը յայտնելու համար որ Մոնտ, անցեալ եղանակով կը նկարագրէր ժողովը, երբ դեռ չէր իսկ գումարուած: Անընդունելի կը նկատէ որ մէջբերուին Փ. Մօրուայի խօսքերը դեռ չարտասանուած իսկ: Իբրեւ հետեւանք Միթերանիստ եւ Սեռէս կը հաւաքուին եւ կ'որոշեն ընդհատել ժողովը եւ Միթերան ազդ. հաւաքոյթ մը կը հրաւիրէ Յունիս 24ի կիրակիին համար, աւելի կշիռ տալու համար նիստին բայց Մօրուա եւ Ռոքառ կը յայտնեն թէ պիտի չմասնակցին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ մինչ կը կարծուէր թէ Ֆրէնճիէի ընտանիքին սպանութեան տարելիցը հանդարտ անցած է, միջ-քրիստոնեայ բուռն կռիւներ ծայր կուտային Ֆըրն-էլ-Շէպաք Այն Ռումանէ: Ճեմայէլի եւ Շամունի կուշերը անարձագանգ կը մնային եւ կը դիմէին բանակին, որ միջամտէ: Քաթայէպներու եւ Շամունականներու այս կռիւներէն 30 մեռեալ կար եւ 40 վիրաւոր: Միւս կողմէ սակայն կապոյտ սաղաւարտաւորներու Լիբանան մնալու պայմանաժամը վեց ամսով երկարաձգուեցաւ:

ԷՃԷՎԻՏ ձայն մըն ալ կորսնցուց Ազգ. Ժողովին մէջ, որովհետեւ իր կուսակցութեան պատկանող երեսփոխան մը եւս հրաժարեցաւ: Այնթապի երեսփոխանն է, այս անգամ, Գարահան որ կը հրաժարի Հալքէն եւ կը դառնայ ծրդ երեսփոխանը, որ նոյնը կ'ըսէ եւ Էճէվիտ կը մնայ 209 ձայնով (450ի վրայ): Հրաժարելէն մէկ ժամ ետք, Գարահան արձանագրուած է պահպանողական Ատալէթ կուսակցութեան:

ՀՆԴԿԱՉԻՆՑԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ողբերգութիւնը ժամէ ժամ աւելի սուր բընոյթ կ'առնէ: Մալեզիա գործադրեց իր որոշումը եւ հինգ խարխուլ նաւակներու մէջ թխմեց 2500 հոգի ու բացը քշեց: Ոչ մէկ երկիր կ'ուզէ ապաստան տալ այս հազարաւոր գաղթականներուն, այր, կին, երախայ թէ ծեր: Դեռ երէկ էր որ ամէն ոք փողոց իջած ցուցատախտակներով Վիէթնամ կը պաշտպանէր, բայց այսօր ոչ ոք Վիէթնամցի մը կը պաշտպանէ...:

ՇԻՐԱՔԻ կուսակիցները կը թելադրեն իրեն, որ առեն մը հրապարակէն քաշուի: Սանկինեթթի, որ որոշ ժամանակէ ի վեր արդէն տարակարծիք է ՀՀՀ.ի նախագահին հետ, յայտարարեց թէ պէտք է քաշուի եւ ընդունի «անապատին անցքը»: «Կամ մեծ մարդ է, կ'ըսէ Սանեթթի, կամ մեծ մարդ չէ»: Միւս կողմէ Միշէլ Տըպրէ միակը պիտի ըլլայ, որ տեւական կերպով պիտի մասնակցի Եւրոպայի Խորհրդարանին նիստերուն, միւս 14երը կարգով պիտի երթան:

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ (Աշոտ Մալաքեան) կը դարձնէ նոր ֆիլմ մը՝ «Ի ինչպէս Իքառ» որուն գլխաւոր դերակատարն է Իվ Մոնթան: Առաջին անգամն է որ այս երկու անունները կողք կողքի են, ինչպէս կը յիշէր նաեւ Փիէր Մոնթէնեը, Երկուշաբթի օրուան Ֆիկառօի մէջ: Նիւթը ներշնչուած է Քենըտիի սպանութենէն թէեւ դէպքը կ'անցնի անորոշ երկրի մը մէջ: Յօդուածագիրը կ'ըսէ երբ կ'ըսուի Վերնէօյի թէ ներկայ լաւագոյն թեքնիսիէններէն մէկը նկատուած է, կը պատասխանէ «Ատիկա կը նմանի անոր որ գրագէտի մը ըսուի թէ առանց ուղղագրական սխալի կը գրէ: Տարրական բան է»:

ԱՅԱԹՈԼԼԱ ԽԱԼԽԱԼԻ յայտարարած է թէ իսլամ փէտայիներու խումբ մը Մեքսիքա գացած է սպաննելու համար Շահն ու ընտանիքը: Միւս կողմէ Խոմէյնի որոշ վերապահութիւններ ունի Սահմանադրութեան նկատմամբ: Իսլամ Հանրապետութեան հիմը՝ Գուրանն է բայց չիներէն զատ իրենց դաւանանքը ազատ պիտի կարենան գործադրել՝ Հրեաներն ու քըրիստոնեաները:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ Իրաքի եւ Սուրիոյ ղեկավարները իրենց երկիրներուն ձուլումը կը պատրաստեն, սահմանադրական միութեան մը վրայ հիմնուած:

ՄԻՍԱԿ ՄԻՍԼԵԱՆ

Խոր ցաւով իմացանք մեր վաստակաւոր ընկերոջ՝ Միսակ Միսլեանի մահը, որ պատահած է Կրընոպլի մէկ հիւանդանոցը, Ուրբաթ իրիկուն, Յունիս 15ին, յետ — ըստ ընթացիկ բանաձեւումին — անողոք հիւանդութեան: Տարի մը առաջ, Միսակ Միսլեան ենթարկուած էր վիրաբուժական գործողութեան մը եւ անկէ ի վեր արդէն, չէր վերագտած իր առողջութիւնը:

Ծնած Հաճըն, 1903ին, Միսակ Միսլեան մաս կը կազմէր այն հայրենասէր ու գաղափարապաշտ սերունդին, որ Կիլիկիայէն Ֆրանսա, երբեք չսակարկեց իր ազգային ծառայութիւնը, ուր որ ալ ըլլար, ինչ պայմաններու մէջ ալ ըլլար:

Ընկ. Միսակ Միսլեան, Հաճընէն Հալէպ, ապա Հայաստան, Յունաստան եւ ի վերջոյ՝ Ֆրանսա, ճաշակած էր վաղ պատանեկութենէն աքսորի լեղին, որբութիւնը, հուսկ՝ գաղթականի ճակատագիրը: Ֆրանսայի մէջ, հետեւած էր Վալապրի (Մարսէյլ) Գիւղատնտեսութեան վարժարանի դասընթացքներուն, յետոյ կաթնարան մը հաստատած ողբացեալ Գարեգին Սարգիսբեկեանի հետ, Ռէօթէլ, ապա՝ Ժիվոր եւ Կրընոպլը, նախքան պոճեթըրիի ասպարէզ ընդգրկելը: Բայց եւ այնպէս կենսագրական մանրամասն տեղեկութիւններ չէ, զորս կըրնանք տալ, այսօր իսկ եւ կարեւոր ալ չէ: Ով որ ծանօթ է Ֆրանսահայ մեր գաղութին, ով որ ծանօթ է Դաշնակցութեան Ֆրանսահայ գործունէութեան, գիտէ թէ ի՛նչ կը ներկայացնէին Միսլեաններ: Անշահախնդիր կուսակցականներ, հաւատարիմ իրենց ազգային եւ հանրային սկզբունքներուն, մարդիկ, որոնք մինչեւ իրենց վերջին շունչը մնացին տէրը իրենց իտէալին եւ ուղղութեան: Բազմիցս ընտրուած Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի անդամ, պատասխանատու դիրքի վրայ թէ իբրեւ պարզ շարքային, եղած է անոնցմէ, որոնք կը գիտակցէին թէ ամէն բանէ վեր, նուիրական պարտականութիւնը, որ դարձած էր կոչում՝ ծառայելն է:

×

Միսակ Միսլեանի մահով, Ֆրանսահայ գաղութը ընդհանրապէս և Կրընոպլի շըրջանը մասնաւորապէս կը կորսնցնեն մէկը այն քիչերէն, որոնք ամբողջ կեանք մը տուին հանրային աշխատանքի: Տէր վարժ ու վճիտ հայերէնի մը, իբրեւ բանախօս թէ յօդուածագիր (հաւատարիմ աշխատակիցն էր «Յառաջ»ի), ան միշտ կրցած էր գրաւել հանդիսատեսն ու ընթերցողը իր կուռ բանախօսութիւններով կամ բովանդակալից յօդուածներով: Իր վերջին գրութիւններէն մէկը նուիրած էր Հրանտ — Սամուէլի, անոր մահուան քառասունքին առթիւ, կը վերհրատարակենք ի մօտոյ, ի՛ր մահուան քառասունքին առթիւ, ոգեկոչելով նաեւ ի՛ր յիշատակը:

×

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր Երկուշաբթի, Յունիս 18ին, ժամը 15ին Սէն-Մարթէն տ'Էռի Նոթր-Տամ տը լա Սալէթ եկեղեցին: Փարիզէն Կրընոպլը մեկնած էր այս տխուր առթիւ, ընկ. Ժիրայր Դատաւորեան, դամբանական խօսելու համար յանուն իր գաղափարակից ընկերներուն եւ «Յառաջ»ի:

×

Մեր խոր ցաւակցութիւնները Տիկին Արշալոյս Միսլեանի, որ քանի մը ամիսէ, ինքն ալ հիւանդանոցն է, ու ենթարկուած վիրաբուժական գործողութեան, ինչպէս նաեւ սիրելի Սեդային:

ԸՆԿԵՐ ՄԸ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԻՆՔ

Մաքուր, անբասիր տիպարը Դաշնակցական մտաւորականին՝ Միսակ Միսլեան: վերլուծող եւ տրամաբանող միտք մը, որ գիտէր խօսքին ու բառերու ճշգրիտ գործածութիւնը, նամանաւանդ երբ խընդիրը կը վերաբերէր Հայութեան ու անոր գաղափարական առաջադրանքներուն:

Ֆրանսայի կուսակցութեան պատմութեան մէջ, Միսակ Միսլեան իր զոհաբերութեան եւ ընկերական ոգիով ու անոնց դրդումովը, օրինակելի էջեր արձանագրեց: Ամբողջ կեանք մը նուիրեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ու առանց վհատելու հաւատաց որ անոր գաղափարները անպայման պիտի յաղթանակեն:

Կորովի պաշտպանն էր մեր ժողովուրդի բարքերուն եւ աւանդութիւններուն: Երկիւղածութեամբ եւ բծախնդրութեամբ կը հսկէր մեր լեզուի պահպանումին: Կը գիտակցէր, որ առանց լեզուի ու մշակոյթի, հայկական դատը կը պարպուէր իր իմաստէն:

Իր ազնիւ սիրտը կը խայտար ամէն անգամ որ հայ տառը յաղթանակ մը կ'արձանագրէր հո՛ս՝ օտար եւ համայնակուլ ափերուն վրայ:

Անցեալին հանդէպ ունեցած պաշտամունքը հինին նկատմամբ պահպանողական դիրքաւորում մը չէր, այլ այն գիտակցութիւնը՝ թէ մեր ժողովուրդի անցեալը կը պարփակէ այն բոլոր տուեալները, որ կրնան լուծում մը բերել ներկայի այն կնճռոտ խնդիրներուն՝ ինչ կը վերաբերին մեր գոյութեան ու գոյատեւման: Այլ խօսքով, անցեալը խընկարկելով, իր մտասեւեռումը եղած է ներկա՛ն, բայց եւ մանաւա՛նդ ապագան:

Այսօր սուգի մէջ է մեր գաղափարական մեծ ընտանիքը: Բոլորս կը գիտակցինք որ իր անվերադարձ մեկնումով, ֆրանսահայ սփիւռքի տարածքին վրայ ամպ մը եւս պիտի աւելնայ: Պիտի չլսենք իր ձայնը ու պիտի չկարդանք իր գիրը, ստորոգելիներ՝ որոնցմով իր հաւատքը կը դառնար հաղորդական շունչ, փոխանցիկ միտք

Ընկեր մը կորսնցուցինք եւ պարզ է որ ընկերոջ մը մահը ցնցէ մեր հոգիները, նամանաւանդ այս օրերուս, ուր այն — քա՛ն զգալի է պահանջը նման նուիրեալներու:

Նաեւ ես կորսնցուցի ընկեր մը՝ որմէ շատ բան սորված էի: Իր վերջին թելադրանքն էր ԶՎՀԱՏԻԼ: Կ'ուզեմ հաւատարիմ մնալ այդ «կտակ»ին, յարգելու համար յիշատակը Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարներու սպասարկու այս համեստ, եւ ատով իսկ այսօ՛ր, անփոխարինելի զինուորագրեալին:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԼԵԶՈՒ, ԴՊՐՈՑ, ՄԱՄՈՒԼ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջ)

Ինծի համար շատ յստակ է թէ մեր լեզուն պէտք է հաղորդակցական միջոց մնայ Սփիւռքահայութեան մէկ ենթաբաժնին համար գոնէ, որպէսզի Սփիւռքը կարենայ գոյատեւել: Նմանապէս յստակ կը թուի ինծի որ հայերէնը չի կրնար տեւել իբր հաղորդակցութեան լեզու՝ առանց իր մամուլին: Եթէ մեր լեզուն մեր ազգային գիտակցութեան եւ դիմագիծի կենսական միաւորներէն մէկը ըլլալու սահմանուած է, ապա չի բաւեր միայն զայն սորվիլ հայ դպրոցներու մէջ. պէտք է զայն կիրարկել – օգտագործել իբր խօսակցութեան (այսինքն՝ բերանացի հաղորդակցութեան) լեզու, ընտանեկան եւ բարեկամական շրջանակներէ ներս, բայց նաեւ պէտք է զայն կիրարկել – օգտագործել իբր գրաւոր հաղորդակցութեան լեզու, մեր գրականութեան եւ մասնաւորաբար մեր ամէնօրեայ մամուլին մէջ:

Այս տեղը չէ խօսելու գրականութեան մասին, թէեւ այն լեզուի տեւական վերածնունդի վայրն է. բանաստեղծութիւնը, օրինակ, հայ լեզուի կենսական ու մշտատեւ վերստեղծումի տեղն է: Այդ՝ ուրիշ առիթով:

Կայ, ուրեմն, մամուլը: Հողը այն տարածութիւնն է, այն տարա՛ծքն է, որուն վրայ կը կերտուի Պետութիւն: Հայ թերթի ճերմակ էջերը այն ամէն օր վերանորոգուող ու (յուսանք) անսպառ տարածքն են, ուր ամէն օր կը հերկուին հայ լեզուի արտերը, կը ցանուին մեր բառերն ու նախադասութիւնները եւ կը հնձուին մեր լեզուի, ինչպէս նաեւ յարափոփոխ մտածելակերպի ու ազգային դիմագծի լաւ ու գէշ բերքերը: Հայ դպրոց պահպանել, — այո՛, անշուշտ, անկասկած: Սակայն նոյն շեշտով պէտք է կրկնել այդ խօսքը, հայ մամուլի առընչութեամբ: Հայ տնօրէն, ծախահարենք, անշուշտ: Հայ խմբագիր, — նո՛յնը: Հայ ուսուցիչ, խոնարհինք, այո՛: Հայ գրիչ, — նո՛յնը:

Գաղտնի ինքնագովութիւն մը չէ ըրածս, իբր հայ թերթի թղթակից: Հարցը տարբեր է եւ շատ լուրջ է: Հայ մամուլը հսկայ կարեւորութիւն մը ունի որ չի մրցակցիր հայ դպրոցի, եկեղեցւոյ, կամ կուսակցութիւններու եւ դեռ ուրիշ կազմակերպութեանց հետ, այլ՝ կենսական է անոնց յարատեւումին եւ բարգաւաճումին համար:

Հաղորդ–ութիւն եւ հաղորդ–ակցութիւն բառերուն արմատը նոյնն է. պատահական չէ: Իրարու հետ քոմիւնիքասիոն – հաղորդակցութիւն ունեցողները կը մնան իրերահաղորդ, կը մնան լեզուի եւ գաղափարներու ամէնօրեայ « հաղորդութիւնը » ստացողներ, այսինքն՝ կը մնան ազգային համայնք, ինչպէս որ եկեղեցւոյ մէջ նոյն ծէսերու ենթակայ հաղորդութիւն ստացողները կը մնան կրօնական « համայնք »:

Հայ մամուլը աշխարհական համայնքի մը հաղորդակցութեան վայրն է: Իր լեզուն աշխարհաբարն է, երբեմն նաեւ ֆրանսերէնն ու անգլերէնը, նոյնիսկ, որոշ գաղութներու մէջ, թրքերէնը, սպաներէնը, պարսկերէնն ու արաբերէնը: Հիմնական ու խմբագրութիւններ տանջող հարց է տեսական, սկզբունքի, վարչական ու տնտեսական բնոյթ ունեցող այս խնդիրը, — ո՞ր լեզուով կամ լեզուներով կրնանք հայ թերթ հրատարակել ու Հայ մնալ: Պատասխանը, անշուշտ, այնքան ալ պարզ չէ: « Համեմատութեան հարց է », կ'ըսեն ոմանք, — քիչ մը տեղական լեզու, երբ անխուսափելի է այդ, շատ՝ հայերէն: Անշուշտ Ամերիկայի մէջ, ուր տնտեսական սկզբունքը ա՛լ աւելի գերակշիռ է, անգլերէնով միայն լոյս տեսնող հայ թերթեր կան, որոնք կը փորձեն սատարել հայկական դիմագծի պահպանումին՝ առանց հայ լեզուի: Խնդրական, բարդ հարց է սա, որուն լուծումը (ինչ որ ալ ըլլայ) թէ՛ ազգային հետեւանքներ ունի, թէ՛ ալ (թերթի մը համար) տնտեսական լուրջ հետեւանքներ: Ու այս բարդ խնդրին մասին չի գրուիր պէտք եղածին չափ, նիւթը վիճաբանութեան եւ հանրային քննարկումի չենթարկուիր, թէեւ հսկայ կարեւորութիւն ունի Սփիւռքահայ որեւէ համայնքի համար:

Կամ՝ առնենք հայ մամուլի երկուութիւնը, անոր բնոյթը իբր լրատու թերթ եւ իբր հայութիւնը յուզող հարցերու ռազմադաշտ: Նախ՝ հայ թերթը, իբր լրատու – օրաթերթ, պէտք է տայ օտար աշխարհի լուրերը, գոնէ ամէնէն կարեւորները. աւելի՛ն՝ պէտք է վերլուծէ անոնց կարեւորութիւնը, հայ համայնքին համար, կամ հայ ընդհանուր Սփիւռքին համար: Առաջինը խղճմտօրէն կը կատարուի, երկրորդը՝ գրեթէ երբեք: Անհաւատալիօրէն միամիտ է հայ մամուլի մեծամասնութեան մօտեցումը՝ « օտար » հարցերու, — կարծես մենք օտարի զանգուածին մաս չենք, եւ Սփիւռքահայութեան պահպանումը անջատ է այդ զանգուածներու հոլովոյթէն ու անկախ՝ անոնց ճակատագրէն:

Բայց ինչո՞ւ այդ չըներ հայ մամուլը, պէտք եղած չափով: Պատճառը պարզ է, — որովհետեւ չունի պէտք եղած անձնակազմը, ինչպէս որ զուգահեռաբար ընթացող հայ դպրոցը չունի, իր կարգին, իրեն պէտք եղած անձնակազմ: Այդ անձնակազմը հայթայթողը կրնայ միայն դպրութը ըլլալ, միայն թերթի մը թղթակիցները կրնան ըլլալ, այլ խօսքով՝ թղթակից – ընթերցողները: Աշակերտը իր ուսումը միայն կրաւորական ձեւով պէտք չէ ստանայ դպրոցին մէջ (թէեւ յաճախ միայն դասախօսութիւններու ենթարկուողի դերին մէջ է ան, թէ՛ հայ, թէ՛ օտար հաստատութեանց մէջ. բայց այդ պէտք է մերժել): Նմանապէս, ընթերցողը աշակերտ – « թերթ սպառող »ի կրաւորական դերին մէջ պէտք չէ մնայ միա՛յն, այլ՝ եթէ իր լեզուական եւ մանաւանդ մտաւորական կարողութիւնները կը ներեն, պէտք է մասնակցի մամլոյ հաղորդակցութեան, լուրջ վերլուծական աշխատանքով:

Այլ խօսքով, այս մէկ օրինակը կը գործածեմ՝ հաստատելու համար որ հայ մամուլը կ'ընթանայ որոշ չափով զուգահեռ հայ դպրոցին: Վերջինս տեսուչի եւ ուսուցչական կազմի պէտք ունի, իսկ հայ մամուլը՝ խմբագրի եւ թղթակից – աշխատակիցներու: Դպրոցը աշակերտներու պէտք ունի, որոնք միայն կրաւորական դիրք չեն գրաւեր, հայ մամուլը՝ բաժանորդ – ընթերցողներու, որոնք նմանապէս կը մերժեն միայն կրաւորական դիրք գրաւել:

Իբր հայ խմբագրի զաւակ, որ հայ մամուլի մելանահոտ տպարաններուն մէջ մեծցաւ, գիտեմ թէ մեծ վտանգ մը կայ նման խօսքերու մէջ: Համ խմբագիրը, մինչ կը տառապի կարող եւ պարտաճանաչ թղթակիցներու և աշխատակիցներու պակասէ, միաժամանակ կը տառապի եսակեդրոն եւ կարճատես ընթերցողներէ, որոնք հանրային եւ զուտ անձնական հետաքրքրութիւններ չեն կրնար զանազանել իրարմէ, եւ անդադար կը բողոքեն որ հայ խմբագիրներ գիրենք չեն քաջալերեր, իրենց գործերը չեն հրատարակեր. փոյթ չէ թէ այդ յօդուածները չափազանց տկար լեզուով եւ զուտ անձնական բնոյթով յուշեր են, կամ իրենց աներձագին գովերգը, կամ գրական կտորի կամ հանրային հարցի մը վերլուծում, որ կ'անտեսէ գրախօսութեան կամ բանավէճի տարրական սկզբունքներն իսկ:

Կայ ուրիշ հարց, դեռ ուրիշ ցաւ: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ յարափոփոխ հետաքրքրութիւններով օժտուող նոր երիտասարդութիւնն ու աշակերտութիւնը կը պահանջէ որ դպրոցներու մէջ նոր դասեր կամ նիւթեր տրուին, նոյնպէ՛ս հայ ընթերցողն ալ աւելի պահանջկոտ է ամէն օր, եւ նոր նիւթ կամ իր անձնական հետաքրքրութիւններուն համապատասխանող սիւնակներ եւ յօդուածներ կը պահանջէ: Փոյթ չէ թէ կան ընթերցողներ, որոնք աւելի գոհ պիտի ըլլային եթէ հայ չորս էջնոց օրաթերթի մէկ էջը ծանուցում ըլլար, մէկ էջը մահազդ, մէկ էջն ալ կնունքներու, ամուսնութիւններու եւ նշանտուքներու նկարագրութիւն: Անշուշտ մասամբ գաղութի մը կրթութեան եւ ընդհանուր գիտակցական մակարդակին հետ կապ ունի հարցը, բայց միա՛յն մասամբ: Քիչ մը ամէն տեղ Սփիւռքի մէջ, հայ խմբագիրը ենթակայ է իր տնտեսական ու անձնակազմային կարողութիւնները ճնշումի ենթարկող եւ իրարու հակասող պահանջներու: Մի քանի հազար հայ ընթերցող ունեցող թերթը ունի նոյն ա՛յդ թիւով պահանջկոտ ընթերցողներ, սակայն չունի այդ պահանջներուն համապատասխան եկամուտ:

Հետաքրքրութիւնս գոհացնելու նպատակով, երկու տարի առաջ ձեռնարկեցի Պոսթընի « Հայրենիք » օրաթերթի մէջ հարցախոյզի մը հրատարակութեան: Խմբագրութեան ստացած պատասխանները ցոյց տուին, որոշ յստակութեամբ, թէ կան նիւթեր որոնցմէ աւելին կը պահանջեն ընթերցողներ, եւ դեռ ուրիշներ (օրինակ՝ հանդէսներու մասին թղթակցութիւն) որոնք աւելի կարճ պէտք է ըլլան, ընթերցողները գոհացնելու համար: Բայց կան խնդիրներ, — օրինակ հանդէս կազմակերպող միութիւններ երբեմն ունին թղթակիցներ, որոնք խղճմտանքով կը գրեն նկարագրականներ, ու զանոնք կ'ուղարկեն խմբագրութեան, որ հանրային հանդէսին արձագանգելը ազգային պարտականութիւն կը նկատէ նոյն ձեւով կը մտածեն, անշուշտ, հանդէսը կազմակերպող միութիւնները: Որո՞ւն պէտք է գոհացում տայ խմբագիրը, — թղթակիցներո՞ւն, թէ երբեմն բողոքող բայց սովորաբար կրաւորական դիրք բռնող ընթերցողներուն:

Յաճախ հայ թերթի խմբագիրը կը լսէ քիչ մը խանութպանային բողոքը՝ որ հայ մամուլը շատ տեղ կուտայ հայ գրականութեան: Պատճառը պարզ է, — չունինք զուտ գրականութեան նուիրուած պարբերաթերթեր, եւ ուրեմն գրողները (որոնք վերջապէս հայ լեզուի մշակներն են յաճախ ու հայ թերթերու հաւատարիմ թղթակիցները՝ նաե՛ւ) տեղ կը պահանջեն հայ ամէնօրեայ մամուլին մէջ:

Այս եւ ուրիշ հարցեր, որոնց մէջ ամէնէն տեւականն է տնտեսականը, կը չարչարեն հայ մամուլի անձնակազմը: Հարցերը հանրային են, միայն անձնական չեն. դպրոցի համայնական հարցերուն կը նմանին: Պէտք է անոնց մասին մտածել հանրային բանավէճի խել միջոցաւ, նոյնինքն հայ մամուլի կենսական էջերուն մէջ:

ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

Հայ դիւցազներգութեան դիւթիչ իմ հայրենի լեռներ: Հայոց աշխարհի հաղթաբերձ լեռներ, որքա՜ն կարօտով, որքա՜ն հմայումով դիտեցի ես ձեզ եւ զմայլանքս գինովցուց զիս:

Դուք լեռներ, սարեր չէիք, այլ շուրջպար բռնած խրոխտ երիտասարդներու եւ գեղանի աղջիկներու՝ ձեռք ձեռքի, ուս ուսի իրարու փարած շղթայ մը, որ պարով ու երգով շրջապատած է հայրենիքը եւ յաւերժ պարեպ կանգնած զայն անառիկ դարձնելու:

Ձիւնապատ ճերմակ, անբիծ գագաթներ, որոնք իրենց պատկառելի կեցուածքով կը խօսէին ու կը խօսեցնէին հորիզոնները անցեալի եւ գալիքի կանչերով:

Անյագ հոգիս դիտելով ու դիտելով չէր յագենար: Առաւօտուն լուսաբացին առաջին ակնարկս երկնասեւեռ գագաթներու վրայ կը հանգչէին:

Սարե՛ր, որքան սէգ, նոյնքան խաղաղատանք ունէիք դուք ինծ համար: Հոգեկան աչքերս միշտ ձեզի յառած՝ հանգստանալ չէին գիտեր:

Լեռներ, դուք տեսած էք հայ փառաւոր անցեալը, նոյնքան եւ անոր տառապանքը, թախիծն ու զայրոյթը: Անխախտ արթուն վկաներն էք ժողովուրդի մը ալեկոծ պատմութեան՝ վշտի, ցաւի, մորմոքի հեղեղներէն անցնող:

Եւ դուն, ո՜վ Արարատ, հող չէ թէ հեռու ես, սակայն գիտցիր որ քու շուքն ու քու ոգին կենսատու ակն են համայն Հայութեան: Եւ ըստ աւանդութեան՝ թագն ու պսակը համաշխարհեայ կեանքին:

Ու հիմա, լեռներ, ձեր վերամբարձ գագաթներով իբրեւ անքուն պահակներ՝ կը հսկէք որ ոչ մէկ ձեռք չմօտենայ, ոչ մէկ խոց չբացուի այն հայրենիքի վրայ, որ կերտեր է այսօր մեր ազգի ժողովուրդը:

Դարձեալ կ'ըսեմ, լեռնե՛ր, կչռոյթ, չափ ու սահման չունի իմ մէջ հիացմունքը ձեր նուիրական ներկայութեան ի տես:

Եւ դուն, Գեղարդ, սար մըն ալ դուն ես: Մեր նախնիքները՝ կին թէ այր, մեծ ու փոքր՝ ընդերքդ պարպեր եւ աղօթատեղի շիներ են՝ իր խորանով: Ստեղծագործ շինարարութեան գլուխ գործոց մը:

Ըստ աւանդութեան բլուրը գագաթէն ծակուած եւ մաս առ մաս, գէշ – գէշ փորելով՝ ի վերջոյ յաջողեր են իրենց քրիստոնեայ պաշտամունքի սրբավայրը իրականացնել:

Պէտք է ընդունինք որ Հայութեան ճակատագիրը կերտուած է այդ խել պաշտամունքով:

Մթնշաղ աղօթատեղի մը իր պլպլացող մոմերով՝ աղօթքի հրաւէր կը կարդայ հոն մտնողներուն:

Եւ աղօթեցի իմ բոլոր էութեամբ: Զարմանալիօրէն թափանցած կը զգայի ինքզինքս վերին ներկայութեան խորհուրդով: Բառերը կը պակսին ինձ աւելի խորանալու:

Խաչուած Քրիստոսի պէս մրմնջեցի՝ Տէ՛ր, մի թողուր մեզ...

Իմ անմոռանալի՛ Դիլիջան, որքան խորն ես դուն՝ ձորերու մէջ պահուած՝ եւ մեր պապենական հարսերու նման, քու կոյս գեղեցկութիւնը ծածկած ես անտառներուդ անթափանց կանաչ քօղով:

Իջանք, իջանք սարեր ու ձորեր: Ի՜նչ գոհունակութեամբ եւ հաւատքով անխոնջ ձեռքեր տեւ եւ դիչեր փորեր, յարդարեր, ճամբայ բացեր են քեզ մօտենալու եւ վայելելու քու սրտէն ժայթքող զուլալ ջուրերը: Քու ամբողջ տարածքին վրայ, կանաչ տերեւները, անոնց սօսափիւնը, թռչուններու ճռուողիւնը՝ խինդ ու ժպիտով, սէր ու կարօտով լեցուցին մեր հոգիները, կարծես ըսելիք ունէին ու կը փափսային՝ եկէ՛ք, միշտ եկէ՛ք...

Դիլիջանէն վերադարձին նոր զմայլանքի մը առջեւ գտնուեցանք, Սեւան, քու պայծառ կապոյտ ջուրի տարածութիւնը տեսնելով:

Խաղաղ էիր, այնպէս խաղաղ, որ ալիք մը անգամ չէր համարձակեր այդ անդորրութիւնը խանգարելու: Եւ սակայն արդի քաղաքակրթութեան գիտական մաքի յղացումները եկան յորդառատ ջուրերդ օգտագործելու, զանոնք լոյսի եւ ջերմութեան վերածելով: Ու այսօր դարերու զարդն ու սեփականութիւնը եղող կղզեակը իր պատմական վանքով՝ դարձած է ցամաքամաս:

Եւ դարձեալ, շինարար հայադրոշմ ձեռքերն են, որ լճի մակարդակը իր նախկին բարձրութեան հասցնելու ծրագրով՝ կը փորեն ու կը փորեն, ջրատար Արփաչայ գետակը քու մէջ հոսեցնելու:

Ամէն ընկրկում, ամէն տատամսում դադրած են գոյութիւն ունենալէ քեզ համար, հայրենիք, եւ միայն վճռակամութիւնն ու անձնուրացութիւնն են այսօր դերիշխող ազդակները հայ երկնքի տակ...

Այս ուխտագնացութեան մասնակցողները բացառիկ հոգեպարար պատեհութիւնը ունեցան յարութեան տօնի առթիւ գտնուելու Էջմիածին՝ մեր մայր տաճարի մէջ ու ներկայ ըլլալ պատարագի արարողութեան եւ լսել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին իմաստալից քարոզը:

Էջմիածին, մեծ է քու գոյութեան դերը Հայութեան համար: Քու կառոյցը իմաստաւորուած է Գր. Լուսաւորչի տեսիլքով: Քրիստոս ինքը իջեր է եւ մուրճի հարուածով նուիրականացուցեր այն վայրը, ուր կանգնած է այսօր մեր զարուր մայր տաճարը:

Եւ նոյնքան՝ որչափ յուզիչ եւ սրտառուչ առիթ մըն էր մեր խումբի համար մասնակցիլ Ապրիլեան սուգի ոգեկոչումի թափօրին եւ ղեկեղել կեդրոնականի անունով շքեղ ծաղկեպսակ մը երկնասեւեռ յուշարձանի տակ:

Մեր խումբը կազմուած էր Պոլսոյ կեդրոնական լիճէի՝ Փարիզի Սանուց Միութեան կողմէ, ի մասնաւորի նախաձեռնութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Միու-

ԳԱՂՈՒԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՂԻԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

———O———

Գաղթականութեան առաջին օրերուն, 1920ական թուականներէն մինչեւ երկ-րորդ համաշխարհային պատերազմի նա-խօրեակին մանաւորապէս, Հայրենակ-ցական Միութիւնները կը ծաղկէին ու կը ծաղկեցնէին գաղութները իրենց հան-րային այլազան գործունէութիւններով:

Սակայն տարիներու թաւալումով, սե-րունդներու փոփոխումով, կեանքի զա-նազան հրամայականներով Հայրենակ-ցական Միութիւններու թափը հետզհետէ կասեցաւ եւ շատ շատերուն համար ալ ընթացքը ընդհատուեցաւ: Բացառու-թիւններ կան անշուշտ, բարեբախտա-բար:

Սակայն, Մարսէյլի Քղիի Հայր. Մի-ութիւնը այս վերջիններու խումբին չի պատկանիր: Աւելի քան տասնամեակէ մը ի վեր դադրած է ամէն գործունէութիւն եւ դադրեցուցած է իր վարչական եւ միութենական մեքենան:

Քղիի Հայրենակցականը համադաշնակ-եան միութիւն մըն է, կամ էր: Նախ հիմնուած Միացեալ Նահանգներու մէջ, ուր է նաեւ կեդրոնը, ունենալով մաս-նաճիւղեր յատկապէս Պոլիս եւ Ֆրանսա: Ֆրանսայի Քղեցիներու « մայրաքաղա-քը » եղած է Մարսէյլ եւ ի մասնաւորի Սէն Լու եւ Սէնթ Անի քէմփը: Այս վեր-ջինը շատոնց արդէն ջնջուած է: Քղեցի-ներ համախումբ գտնուած են նաեւ Սէնթ Էթիէն եւ Փարիզ: Ֆրանսայի համար կեդրոնը եղած է Մարսէյլ ուր Միու-թիւնը հիմնուած է 1924ին ունենալով, ի մէջ այլոց, որպէս հիմնադիրներ՝ Կայ-ծակ Ճառայեան, Գառնիկ Անթիկեան (այժմ Քանատա), Մուշեղ Էքինճեան, Հմայեակ Կիւրճիքեան, Յարութիւն Գաղ-լիկեան (երեք վերջինները մահացած):

Միութիւնը հաւաքած է 60էն 70 ան-դամներ: 50ական թուականներուն երեց-ներու կողքին անդամակցած են «փոքր-աւոր» Քղեցիներ»: Մարսէյլի Քղիի Հայ-րենակցական Միութեան գործունէու-թեան առանցքը կազմած են՝ նորահաս սերունդներու տեղական դաստիարակու-թիւնը եւ կարիքաւոր հայրենակիցներու օգնութեան գործը: Այս գծով կազմա-կերպուած են հայրենի գաւառներու յատկապէս Սէնթ Անի մէջ, նիւթապէս թեթեւցուցած է շատ մը բազմանդամ ըն-տանիքներու հոգերը կամ մխիթարած է հիւանդ ու տարեց հայրենակիցները, ո-րոնց թիւը քիչ չէր պանդխտութեան առաջ եւ անմիջապէս վերջ: Կազմակերպած է կանոնաւոր կերպով հրապարակային ձեռ-նարկներ, խնջոյք (Սէն Լու կամ Սէնթ Անի) կամ բացօ-թեայ նեղակայումներ: Մասնակցած է բարոյապէս եւ նիւթապէս բոլոր ազգա-յին ձեռնարկներուն: Ակնբախ ոգիով-շահէն Մայրենեան անձնի վրայ: Կանոնաւոր կերպով յարաբերութիւն պա-հելով Ամերիկայի կեդրոնին հետ եւ այս վերջինին նիւթական օժանդակութեամբ հայրենեան վարժարաններու մէջ առանց տեւողաբար է: Վերջին վարչութիւնը կը-ցած է կազմել ունեցած է՝ Գեղամ Չէչ-լէրեան (ատենապետ), Թադէոս Գըր-եան (քարտուղար), Կայծակ Ճառայ-եան (գանձապահ), Օննիկ Ճառայեան եւ Վարդգէս Այվազեան (խորհրդականներ):

Կարելի՞ էր շարունակել թէ կարելի՞ էր: Այս հարցումին պատասխան մը բերելով Կայծակ Ճառայեան, ծանօթ ազգային, մամուլում երեց սերունդէն գործակցականին եւ Հայու իր վաստակով, կը բացատրէ թէ երիտասարդ սերունդը միութեան, արդէն կլանուած են այլ քաղաքական, մշակութային եւ ազգային կազմակերպութիւններու մէջ ու հոն ան-ձնական տեղի կունենայ եւ գրական աշխատանքները կը կատարեն: Հայրե-նակցական Միութիւնը, անկասկած մեր գա-ւառները, հիմնական դեր ունէր գաղութի հաստատման տարիներուն: Այսօր չու-րանալով հանդերձ իր համեմատական կարեւորութիւնը, նոյն հրամայական ներկայութիւնը չի պարտադրեր, քանի շատ բան փոխուած է, եւ սերունդներ, եւ անոնց կեանքին մտայնութիւններն ու գոր-ծելակերպեր:

Ճիշդ են եւ իրաւեն անշուշտ այս մտա-ծումներն ու դատողութիւնները: Բայց մինչ կը սիրենք յուսալ որ « Քը-ղեցիներու » եւ Քղեցիներու Հայրենակ-ցականը չպիտի մեռնի, այլ Միութիւն, նախանձախնդիրներ կը պահեն յաւանա-կան իրենց արժէքով եւ անկեղծ եր-կնքը Քղիէն ամենէն մեծ պատիւները, յի-շատակներ որոնք պատմական որոշ յու-շարարութեամբ կը գրուին եւ վերս-տանալով մասնակցելու հայ մշա-կոյթին հայրենակիցներուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

———

Թեան ատենապետ Պ. Պերճ Ճէզվէճեանի:

Իմ հայրենի հարազատ քաղաք, վե-րածնած Հայութեան օրրան՝ Երեւան: Վերջապէս քեզ տեսնելու իղձս իրակա-նացաւ: Տպաւորիչ ես ու ինքնատիպ՝ վարդագոյն տուֆերով կերտուած քու կառոյցներով: Մեծ է կոչումդ համայն Հայութեան համար: Անցեալը, ներկան եւ գալիքը նուիրականացնող կոթող մըն ես: Թող համաշխարհեայ ցիրուցան հայ սերունդները քեզմով անմար պահեն ի-րենց մէջ հայեցի գիտակցութիւնն ու արժանաւորութիւնը:

Երերունի — Երեւան.

Անտարս կռուան Հայութեան:

ԷԼԻԶ ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆ—ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԳՈՂՏԻՒՆ ԳՈՂՏԻՒՆ

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼՍԻ մէջ, Մայիս 25 – 27 օրերու ընթացքին տեղի ունեցած են Հ. Մ. Ը. Մ. ի Նաւասարդեան Գ. Ոլիմ-պիական խաղերը՝ ոտնագնդակ, պաս-քէթպոլ, վոլէյ պոլ, փինկ–փոնկ եւ թենիս: Կիրակի, Մայիս 27, աւելի քան 6000 հանդիսականներու ներկայութեամբ Խոյ Լոս Անճելըս քոլէճի մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած են աւարտական խա-ղերը, մարմնամարզական ցուցադրութիւն եւ աւանդական տողանցքը՝ որուն մասնակ-ցած են 1500 մրցողներ, գայլիկներ, սկաուտներ, մարզիկներ, Հայկ. վարժա-րաններու աշակերտներ եւ ուրիշ վար-ժարաններ յանձնող հայ ուսանողներ: Քալիֆորնիոյ ընդհ. դատախազը՝ Ճորճ Տէօքմէճեան, որ ատենապետն է տո-ղանցքի, խօսք առնելով իր ուրախու-թիւնը յայտնած է ի տես հայ երիտա-սարդութեան խանդավառութեան:

×

Նոյն օրը երեկոյեան, «Փոնտարոզա» պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է « Նաւ-թանակ »ի պարահանդէսը, շուրջ 2500 հոգիի մասնակցութեամբ: Յիշատակի նուէրները բաշխուած են այն անձանց-ութիւններուն՝ որոնց ջանքերուն շնոր-հիւ իրականացան եւ յաջողութեամբ պը-սակուած է Ոլիմպիականը:

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ս. Երրորդութիւն եկե-ղեցւոյ հիմնադրութեան 172րդ տարե-դարձին առթիւ, Յունիս 3ին, պատա-րագած եւ քարոզած է Շնորհք Պատ-րիարք: Յատուկ պատարագի, եկեղեցւո-յէն բարերարներու յիշատակին կատար-ուած է հոգեհանգստեան պաշտօն, որմէ ետք Պատրիարքը թափօրով առաջնոր-դուած է եկեղեցւոյ Աւրճոյատուն, ուր Պէյրութի վարժարանի հիմնադիր Տոքթ. Նուպար Փէշտիմալճեան ուղերձ մը կար-դացած է:

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 3ին, տօնուած են եկեղեցւոյ գլխաւոր դասուն 269րդ եւ միացեալ եկե-ղեց երգչախումբին կազմութեան 65րդ տարեդարձները: Պատարագած եւ քարո-զած է Շահան Եպիսկ. Սվաճեան: Յա-ւարտ պատարագի յարակից կիրակնական սրահին մէջ սիրոյ սեղան մը սարքուած է, նախագահութեամբ Շահան Եպիսկ.ի:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հայ Կեդրոնի սրա-հին մէջ, Մայիս 18ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած խմբա-գիր – գրագէտ Վարդան Գէորգեանի, իր մահուան քառասունքին առթիւ, « Ար-մենիա » Մշակ. Ընկերակցութեան կողմ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

« ԿՈՎԿԱՍ ԵՒ ԲԻՒԶԱՆԴԻԱ »

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Լոյս տեսած է Հայաստանի Գիտու-թիւններու Ակադեմիայի Արեւելագիտու-թեան Ինստիտուտի Կովկասագիտութեան եւ Բիւզանդագիտութեան բաժնի նոր աշխատութիւնը՝ « Կովկաս եւ Բիւզանդիա » հա-տորը: Հրատարակ-ուած ուսումնասիրութիւնները կը վերա-բերին միջնադարեան Բիւզանդիոյ եւ Կովկասի ընկերային – քաղաքական եւ մշակութային պատմութեան, Անդր-կովկասի ժողովուրդներու պատմամշա-կութային փոխ – յարաբերութիւններուն, ինչպէս նաեւ գրական երկերուն հետ այդ ժողովուրդներու առընչութեան-բուն: Գրքին մէջ տեղ գտած են նաեւ յօդուածներ եւ տարբեր կարգ մը բնա-գիրներու հայերէն թարգմանութիւնները եւ: Հրատարակութեան խմբագրութեան մասնակցած են Երեւանի, Մոսկուայի, Լենինկրատի, Թիֆլիսի, Բաքուի եւ Խ. Միութեան բիւզանդագիտական այլ կեդ-րոններու գիտնականները:

Հատորին բովանդակած է քանի մը բաժիններէ՝ պատմութիւն, աղբիւրագի-տութիւն, բանասիրութիւն, արուեստ, գրական ժառանգութիւն, հրապարա-կումներ եւ մատենագիտութիւն: Ակադ. Սուրէն Երեմեանի ներածական յօդուա-ծին ետք, որ կը վերաբերի Անդրկովկա-սի ժողովուրդներու մշակութային – քա-ղաքական յարաբերութիւններուն, պրա-կին մէջ տեղ գտած է խորհրդային պատ-մաբան Ա. Նովոսելցեւի յօդուածը՝ հա-յաստանի եւ Աղուանքի քաղաքական սահ-մանի հարցին վերաբերեալ: Հետաքրքր-րական են Գ. Սարգսեանի, Ա. Կարապա-ճէի եւ այլոց յօդուածները, աղբիւրագի-տական եւ բանասիրական ուսումնասիր-ութիւնները: « Գիտական ժառանգու-թիւն » բաժնին մէջ կը գտնենք Լ. Մե-լիքսեթբէկի « Հայերը Վրաստանում » եւ Ե. Թաքայիշվիլիի « Տանձուտ գիւղի եր-կու եկեղեցիները » յօդուածները:

Վարչութեան կողմէ: Բացման խօսքը կատարած է Էոկարտօ Գէորգեան: Կար-դացին Մանուէլեան (Փարսադարեան) խօսած է ողբացեալին ծառայութեանց մասին: Պեպրոս Հանեան բնորոշած է Վ. Գէորգ-եանի կերպարը, գրական եւ հրապարա-կագրական վաստակը: Գեղարուեստական յայտագիրը բաղկացած է Վ. Գէորգ-եանի գրուածքներու եւ « մասնաւո-ներ »ու ընթերցումէն:

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929

1979

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

Փիլոն կեցած էր կնոջ ծիլը դիմացը, ... ձեռքը ... Իր աղջիկը ... կաթիլ մը ...

– Je... je... je suis une pu... pille de la nation... pupille de la nation...

Օրի մէջ բառեր բռնուած ապակին սահեցաւ մատներէն ու ինկաւ, փշրուե-ցաւ: Ձեռքը մնաց ափով օդին բարձր, անշարժ:

— Մա՞յր... հա՞յր... ո՞վ... չկայ... Պարիկը գիտ լեզուն է. անունն անցած է ... Ջերմ ... ջերմ ... կանչ ... հաց ... ծխեց... ու քնացաւ ... փի-փիշ տը լա նասիոն...

Մեքենայօրէն էր երբոր պատրաստը դը-ղեցաւ: Անգամ մնացի... մէկը չունէի չունիմ, մայր չկայ: Եւ շատ ժամերու էր, որովհետեւ զեղեցիկ էր ու բնութեան ... անոր մտացի: Ու ու ասպիջներու պէտ պիտի ասլմեցի անկասկած – եր-բեք, երբեք... Աճեցեալ աչքերը մեր էր, Լեւոնիկուն հանդիպեցաւ... ան գիւ ա-րեւ, վստահ եմ... մտերմութեան սիրել...

Տեսայ որ վաճառը չունէր լրացեալ... կը սուրայ ասկէ, մեզի նոր պատրաստ մը փնտռելու... Այդ էր պատճառը որ միայնակ էի... Ան զինուոր չէր՝ փը-ղեկական թերութեանց շնորհիւ... Ըն-ջուէն լուսանկարչէ էր. բանակատարներ ու գործունեայ կինէթար, լաւ կայանա-տեղ:

Օր մը... օր մը ձեռքի մը բռնէ մեր կնոջ պատկերը է ուրեք. պատրաստեց... Այսպէս սկսաւ... շատ չանցած ... վեր-ջը այլ գրեթէ բնաւ լուսանկարուող չէր պարզ: Ձեռնարկութեան համար մէ-այն տուած կ'ամեն մտածէ...

Թափիլեաներուն, Սեւնեցուցիներուն, վարպետներուն հետ շատ գործ չըրինք, բայց մեծցանք Անգլիացիներուն ու Ա-մերիկացիներուն:

Ես ու Թէժէնը երբեն կ'օգնէինք... շատ: Վերջը եւ ուրիշ բաժնելու ու իր սա-մենայն պահանջեց, որովհետեւ ներս-բոլոր նոր փոխեց, աշխատ խումբերու... Մեծ խնդիր եղաւ:

Լեւոնիկը չէր ուզեր համակերպիլ ոչ թէ զրուճին համար, այլ որովհետեւ ապ-րելով պիտի կորսնցնէր զիս: Ես կ'ուզէի մեկնիլ, կ'ուզէր մնալ... Սպառնալ, բայց ոչ պիտի մեռնէ, պիտի փնտռէին իրերը: զիս ալ կորսնցնեն սպրու նա-մար: Չէի ուզեր կառավարութեան հետ

գործ ունենալ. փիփիշ տը լա նասիոն:

« Եւ փախայ, հրամանատարութեան ե-ղայ. որդեգրող դաշտեցութեան էին մեզ: Մանուկ եղբայրը ծախատակութեան էր, հիւանդանոցի վերադարձ եղեր էր մէջ էի, վերջապէս ա քիչ. մահանալէ ես ան: նոյն գործը պէտք էր որ մասնա-կալը պարտիւր: Զարհուրելի գիշեր... եկեղեցիներ ջուրերէ մեծ պատուհան-ներ կը լուսաւորէին սեղանը արա-թարմները բացով: Ձեռք գրուեր ինչու-պերի, լացի... Մէկէն տեսայ որ պատ-մերեր ցեցէր էր արեւին վրայ ու ինձ կը նայէր մեծ, խոշոր, երկինք գոյն աչքերով: Սիրելի այդ անծեւ, բայց ազ-քերը որոնք ինծի կը նայէին: Ջերմ... ան, խոստմ բարի մարդուն մէջ էր. իմ գրիւ, իմ հաւատարիմ չունէր հօրս: Կը ճանչնայ զինքը, Կոստանին է: Ան է որ Երեւան տարի Լեւոնիկին, եւ երբոր այս վերջինը կրկին մեկնեցաւ, ատրանեակը Երեւան հասցնեց: Ո՞վ, թէ պատիւն առ-ջեւ կալցուցր ըսելոց սանտար առ ա-ւայ, պիտի հասցնէր զանոնք սմբա-սնալ: Դրամները աոր էր բաժնել դեր-աւոր... Հայաստանեցինք Լեւոնիկը հետ ... հայրցուցիչը. գեղ չատ այնչպէս ունէի իրեն: Եհոտ... յետոյ...

(54 – Շար.)

Այրի Տիկին Ալիս Կիւլխատան, Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Գալուստեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կէտիկեան, զաւակներն ու թոռները, այրի Տիկին Մարի Միքայէլեան եւ զաւակները (Կրընոպլը), ինչպէս նաեւ Գարիպեան, Բագին, Կէօթ-պէրկ Համալեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, աներձագին եւ ազգականին՝

ՆՇԱՆ ԿԻՒԼԽԱՏԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 15ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Յունիս 20, ժամը 14.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փրէ Սէն Ժերվէի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ըստ հանգուցեալին փափաքին՝ ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Նուարդ Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկ. Ժան Մելքոնեան եւ զաւակները, Փաթրիսիա, Ալէն, Գլատ Արծրունի, Տէր եւ Տիկ. Վահրամ Մելքոնեան, այրի Տիկ. Նուարդ Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Հաթէմեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 24, Մարսէյլի մայր եկեղեցին (Փրատօ) իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, մօրեղբօր՝

ԱԻԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, նոյնպէս իրենց արկածամահ աղջկան եւ փեսային Ժան եւ Լորա Արծրունիներու (ծն. Մելքոնեան) մահուան 16րդ տարելիցին առթիւ:

Իգիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ 250 ֆր. կը նուիրեն ողբացեալին շատ սիրած «Յառաջ»ին:

×

Այրի Տիկին Սիւզան Զիլինկիրեան (Սէն Ռաֆայէլ) հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

(Աղէքսանդրիոյ նախկին նախագահ)

մահուան 8րդ տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Յունիս 24, առաւօտեան ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ողբացեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Լիոնի եւ Տէսինի Հայ Արիներու կողմէ, Կիրակի, Յունիս 24, առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան 9:

Clos Monderoux à Beynost

(սովորական դաշտը), մասնակցութեամբ Լիոնի Սայաթ Նովա նուագախումբի:

Հաճելի մթնոլորտ, պար, պիւֆէ, շամփուրով խորոված, խաղեր պատրաստուած զայլիկներու եւ թեւիկներու կողմէ, թոմպոլա:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ կը նուիրեն

ՓՕ.— Տիկին Ս. Պետիկեան 100 ֆր. կը նուիրէ:

ՎԱԼԱՆՍ.— Պ. Ա. Տէր-Սարգիսեան 50 ֆր.:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — SEVRES

1978 – 79 ուսումնական տարուան

ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յունիս 24

Կէսօրուան ճաշ՝ 13ին, պատրաստուած Ծնողաց Միութեան Ժրաջան տիկիններուն կողմէ:

Ժամը 16ին՝ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ նախագահութեամբ Սեւրի քաղաքապետին

Ճաշի մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի տեղերը ապահովել՝ հեռաձայնելով՝

534-68-28

Վիէն

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութեան շրջանը լրացած ըլլալով ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու Վիէնի գաղութին բոլոր անդամները Յունիս 23ին, Շաբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Կիտիսէյլիի սրճարանին վերի յարկը (Փլաս Սէն-Մօրիս):

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հայրենակիցներէ կը խնդրուի իրենց ներկայութեամբ յարգել հրաւէրը:

Ծանօթ.— Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

RECHERCHONS

U. G. A. Lyon - Decines

Section Foot - Ball

Recherche jeune joueur d'origine arménienne tous postes. Niveau 3e division. TRES URGENT. Prendre contact avec Mr. ASLANIAN, 2 et 4, Rue Camille Desmoulins — 69007 LYON — Tél : (78) 58-89-22 — ou Mr. MADOYAN, 5 Avenue F. Roosevelt — 69150 DECINES — Tél. : (78) 49-07-90.

Հ. Մ. Ը. Մ.

Լիոն — Տէսին

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Կը փնտռէ երիտասարդ հայ խաղացող մը, բոլոր մարզերու, մակարդակ՝ 3րդ բաժանում: խիստ ստիպողական:

Դիմել՝ Ասլանեան կամ Մատոյեան, վերի հասցէներով:

LE COMITE DES JEUNES
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE DE MARSEILLE
ORGANISE :

un pèlerinage à saint Etchmiadzine et en Arménie

du 7 au 27 Août

AVEC UN PROGRAMME TOURISTIQUE ET CULTUREL

Le Comité des Jeunes de Marseille est heureux de porter à la connaissance de tous les jeunes de l'U. G. A. B. et leurs sympathisants qu'il se rend sur invitation de VASKEN 1er, CATHOLICOS DE TOUS LES ARMENIENS, en Arménie du 7 au 27 Août.

Prière à toutes les personnes intéressées de se faire inscrire au Secrétariat de l'U.G.A.B. MARSEILLE :

33, Cours Pierre-Puget 13006 MARSEILLE

Tél. : (91) 37-75-97

avant le 2 Juillet.

Conditions du voyage : 21 jours

Date de départ : le 7 Août de Marseille

Programme : 14 jours en Arménie,
3 jours à Moscou, 4 jours à Léningrad

Retour : Le 27 Août à Marseille.

Participation au frais : 3.500 F.

Lic. 97 A

L'OFFICE NATIONAL DE LA CULTURE ET DES TRADITIONS ARMENIENNES
ORGANISE UN

PELERINAGE aux EGLISES et MONUMENTS ARMENIENS de ROUMANIE

DU XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles

Animé par Gérard STEPHANESCO

avec la participation de hautes personnalités religieuses, des parlementaires ainsi que la Télévision qui réalisera un reportage à cette occasion.

Facultatif : Semaine supplémentaire les plages de la Mer Noire.

Renseignements et Inscription :

BAGHDASSARIAN Levon

3, rue de l'Arrivée
Imm. CIT 7e étage
75015 PARIS
Tél. 538 67 47

LIC. A. 1037

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages
JACQUES CHELELEKIAN vous propose

au départ de MARSEILLE

des VOYAGES-ARMENIE

MOSCOU - EREVAN

2 nuits — 12 jours

CALENDRIER DES DÉPARTS

DEPART VENDREDI :	RETOUR JEUDI :
— 06 Juillet	— 19 Juillet
— 20 Juillet	— 02 Août
— 03 Août	— 16 Août
— 18 Août	— 01 Septembre
— 24 Août	— 06 Septembre
— 31 Août	— 13 Septembre
— 01 Septembre	— 15 Septembre
— 14 Septembre	— 27 Septembre
— 12 Octobre	— 25 Octobre
— 28 Décembre	— 10 Janvier 1980

PRIX : 3700 F + 150 F. TOUT COMPRIS

INSCRIPTION 45 JOURS AVANT LA DATE DE DEPART

Prix comprenant : Transport aérien — Transferts — Séjour hôtel 1er classe en chambre 2 lits — Pension complète — Visites et excursions selon programme — Visa — Assurances.

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN — **87 la Canebière 13001 MARSEILLE**
tél. (91) 95 90 12

et toutes agences HAVAS-VOYAGES de France

Org. Lic. 97

Organisation Terre & Culture

7, rue du Fg. St. Honoré 75008 Paris

CAMPAGNE DE TRAVAIL 1979

A) Mise en valeur des domaines arméniens d'Iran du nord

séjours de 4, 6 et 8 semaines, juillet et août

4 stations

1 — Monastère de St. Thadée (situé à 70 km au Sud du Mont Ararat)
2 — Monastère de St. Etienne (à 25 km à l'est de Djoulfa, en longeant l'Araxe).
3 — Village de Hafthevan (Région de Salmasd).
4 — Village de Guerdabad (Région d'Ourmia).

B) Mission d'assistance à Beyrouth

séjours de 4 et 6 semaines de mi-juillet à fin août

RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

PARIS : K. Kévonian, 702-99-45 ; H. Kévorkian, 883-29-36 ;
LYON : I. Baravian, 49-11-89 — MARSEILLE : S. Sarkissian, 52-18-75 ;
BRUXELLES : P. Isbendjian, 537-86-41.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
20
MERCREDI
20 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.406 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE No 14.406

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱԼԹ 2

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ԿՐՆԱՅ ՉՎԱՒԵՐԱՑՆԵԼ

— O —

ԲՐԵԺՆԵՒ – ԳԱՐԹԸՐ ՀԱՄԲՈՒՐՈՒԵՑԱՆ

Յունիս 18ը կը շարունակէ « պատմական » թուական ըլլալ, Ուաթերկոյէն ետք եւ 1979ին ալ՝ Վիեննա: Բրեժնեւ եւ Գարթըր ստորագրեցին Սոլթ 2 համաձայնագիրը ռազմագիտական զէնքերու սահմանափակման շուրջ: Երրորդ հանգրուանն է՝ Սոլթ 3, որու կրնան մասնակցիլ նաեւ եւրոպական երկիրները: Բայց նախ եւ առաջ պէտք է որ ամերիկեան Ծերակոյտը վաւերացնէ եւ կը թուի որ այնքան ալ ապահով չէ: Ստորագրութեան հանդիսութենէն ետք Նախագահ Գարթըր յայտարարած է.— « Եթէ հակակշիռ տակ չկարենանք առնել քանդումի մեր ուժը, այն ատեն անկարելի կը դառնայ որոշել մեր ճակատագիրը եւ պահպանել մեր ապագան »: Իր կարգին Բրեժնեւ ըսած է. « Ստորագրելով Սոլթ 2, քայլ մը կ'ընենք դէպի ընդհանուր բարելաւումը խորհրդային–ամերիկեան յարաբերութեանց եւ ուրեմն ամբողջ միջազգային մթնոլորտին »:

« Պզտիկ պատմութեան » համար հետաքրքրական դէպք մըն ալ կը յիշուի: Կարեւոր հարց մը կայ՝ Բրեժնեւ Աստուած ոգեկոչա՞ծ է թէ ոչ: Կարգ մը լրագրողներ, որոնք ներկայ եղած են Բրեժնեւի ամերիկեան դեսպանատուն ժամանման (նախքան ստորագրութիւնը) կ'ըսեն թէ Բրեժնեւ ըսած կ'ըլլայ Գարթըրի, ժողովարահ չմտած, « Աստուած մեզի ներէ որ ձախողինք »: Կրեմլինի բանբերը սակայն Զամիատին կը հերքէ ըսելով. « Նման որեւէ յայտարարութիւն չեղաւ: Բայց ճիշդ է որ Բրեժնեւ յայտարարեց թէ ամէն ինչ պէտք է ընենք կանխելու համար զինարշաւը, եթէ ոչ յետագայ սերունդները երբեք պիտի չներեն մեզի »: Ուրեմն կը մնայ հարցը՝ Աստուա՞ծ թէ յետագայ սերունդները: Հետեւեալ բացատրութիւնը կուտայ ամերիկացի բանբերը՝ ներս մտած ատեն Բրեժնեւ Աստուած ոգեկոչած է, բայց կարդացած յայտարարութեան մէջ՝ յետագայ սերունդ գրուած էր:

Ընդհանուր ձեւով մեծ պատրանքներ չկան: Օռոռ կը խորագրէ « Համաձայնութիւն անհամաձայնութեան մէջ », Իւմանիթէ աւելի լաւատես՝ խաղաղութիւնը կէս մը նշանակեց, Լիպերասիոն յոռետես կամ իրատես կը գրէ՝ Սարսափին հաւասարակշռութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԷԹՆԱՄՑԻ գաղթականներուն համար, Ֆրանսա միջազգային ժողով մը կ'առաջարկէ: Ֆրանսա ցարդ 51 հազար հնդկաչինցի ներս առած է բայց այլեւս կը դեղչէ:

ԹԷՀՐԱՆԻ մէջ լոյս տեսած է Սահմանադրութեան ծրագիրը որ հիմը կը դնէ « Իսլամական Յեղափոխական Հանրապետութեան » մը, կէս նախագահական կէս խորհրդարանական, ուր « քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային բոլոր հարցերը հիմնուած պիտի ըլլան իսլամի ոգիին բարոյագիտութեան վրայ »: Քաղաքական կուսակցութիւնները արտօնուած պիտի ըլլան ցորչափ չեն բռնաբարեր անկախութիւնը, ընկերվարականութիւնը, ազգային միութիւնը: Ծրագիրը կ'ընդունի հաւասար իրաւունքներ ցեղային խմբակցութեանց համար, բայց ինքնավարութիւն չի նախատեսեր Քիւրտերուն, Թիւրքմէններուն կամ Պալուչներուն:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ բանակը տեղաւորուած է Էյ Ռէմանէհի « տաք » թաղամասը: Հոս է ձեմայէլականներու եւ Շամունականներու « բերդը » եւ հոս է որ 1975 Ապրիլին, երեսուն պաղեստինցի ջարդուեցան: Անկէ ի վեր կռիւները երբեք չեն դադրած այս շրջանը: Նախ՝ քրիստոնեայ եւ փէտայի, ապա քրիստոնեայ եւ սուրիական ուժ: Ամիս մը առաջ՝ Քաթայէպներ եւ Շամունական:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ իշխանութիւնները շատ դժգոհ են Գարթըրի եւ ընտանիքին ամերիկացի թիկնապահներէն, որոնց վարուելակերպը վրդոված է Վիեննայի մամուլը: Ամերիկացի գաղտնի ոստիկաններու կոպտութիւնը եւ հիպպիին բազմաթիւ միջադէպերու տեղի տուած են, որոնցմէ գլխաւորն է՝ Ֆիզդաստիարակութեան նախարարին պատահածը: Մարդուն արգիլած են ձիահեծութեան վարժարան մտնել, որու առաջին պատասխանատուն է: Ընկերվարական Առպայթըր Ցայթունկ կը մեղադրէ « Սէ. Ի. Ա.ն որ տուն – տեղ եղած է Աւստրիա »: Պահպանողական Քրոնըն Ցայթունկ չընդունիր որ Աւստրիա Միացեալ Նահանգներու հարաւ – ամերիկեան գաղթավայր մը նկատուի, մինչ Քուրիէր կ'աւելցնէ. «Բրեժնեւի կռփիկները քաղաքակրթուած ձեւով կը վարուին, Գարթըրի կռփիկները իրենց զիրենք կոյս անտառ կը կարծեն»:

ՈՒԻԼԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ուիլըմ Սարոյեան վերադարձաւ Պուլկարիայէն, ուր գացած էր Պուլկարիոյ Գրողներու Միութեան հրաւէրով, մասնակցելու համար միջազգային Գրականութեան Համագումարի մը: Այցելեց « Յառաջ »ի խմբագրատունը, ուր պատմեց իր այցելութեան մասին: Ըստ որ աւելի երկար մնաց՝ քան իր ծրագրածը, որովհետեւ Պուլկարիոյ Թատերական Միութիւնը հրաւիրեց զինքը որ երկարէ իր այցելութիւնը. այդ առիթով տասը թատերախաղերու ներկայ եղած է: Նաեւ հանդիպած է 300 Հայերու հետ, մօտ երկու ժամ երգչախումբի մը ելոյթին ներկայ եղած է. իրեն ընկերացած է Սոֆիայի « Երեւան » թերթի խմբագիր Կարօ Հայրապետեան:

«Յակոբ Յակոբեանի Իտալանութիւնը»

Վերոյիշեալ խորագրին տակ, Ժաք Միշէլ Լը Մոնտի մէջ կ'անդրադառնայ նկարիչ Յակոբ Յակոբեանի վերջին ցուցահանդէսին եւ յիշելէ ետք կենսագրական գիծեր, կը գրէ. « Քսան վերջին տարիներու այս իւղաներկերու եւ ջրաներկերու ամբողջութեան մէջ, որոնցմէ շուրջ 60 գործ կը ներկայացնէ, չենք գտներ ուղղակի արձագանգը հայ մշակոյթի այդ յիշողութեան, դրոշմուած 1915ի ցեղասպանութեամբ: Բայց, ձեւով մը, մինչ այդ մասին խօսք կայ, երկրորդ աստիճանի վրայ »:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունիս 12 – 14)

ՊԱԽՏԱԿՈՐ – ԱՐԱՐԱՏ ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 42րդ ախոյենութեան շարքին, Արարատ Տաշքենդի մէջ յաղթեց տեղւոյն Պախտակորի (1–0): Առաջին կիսախաղին Տաշքենդցիներ անցած են գրոհի, սակայն Արարատի տղաքը կարճ ժամանակ ետք հաւասարակշռած են կացութիւնը իրենց հակագրոհներու կազմակերպութեամբ: Երկրորդ կիսախաղին է միայն, որ Արարատի տղաքը կրցած են արդիւնաւորել իրենց ճիգերը: Խաղին աւարտէն 9 վայրկեան մնացած Անդրանիկ Խաչատրեան գնդակը փոխանցած է Խորէն Յովհաննիսեանի, որ իր կարգին փոխանցած է աւելի յարմար դիրքի մէջ գտնուող Աշոտ Սահակեանի. այս վերջինը փոխանցումը վերածած է կոլի եւ այսպէսով Արարատ այս խաղաշրջանին տարած է իր առաջին յաղթանակը մրցակիցի դաշտին վրայ:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Յունիս 15ի թիւով:

×

Խորհրդային ախոյենութեան Բ. դասակարգի 4րդ խմբակին մէջ հանդէս կուգան Հայաստանէն երեք ակումբներ՝ Աբովեանի «Կոտայք»ը, Լենինականի «Շիրակ»ը եւ Երեւանի «Արարկիր»ը: Կը մասնակցին 24 խումբեր: 15 շրջանէն ետք « Կոտայք »ը 18 միաւորով կը գրաւէ 6րդ տեղը: « Շիրակ »ը ունի 14 միաւոր եւ կը գտնուի 15րդ տեղը, իսկ « Արարկիր » 11 միաւորով՝ 21րդ տեղը:

×

ԿՈՂԲ ԳԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

Նոյեմբերեանի շրջանի Կողբ գիւղի դպրոցը բոլորած է իր հարիւրամեակը: Հիմնադրման օրերուն դպրոցը ունեցած է ուսուցիչ մը եւ 15 աշակերտ: Շէնքը եղած է կաւաշէն: Ներկայիս Կողբի մէջ կան երկու միջնակարգ դպրոցներ, ուր կ'ուսանին 900 աշակերտներ: Գիւղին մէջ կայ նաեւ արհեստավարժ – արուեստագիտական ուսումնարան մը, որ գիւղատնտեսութեան մասնագէտներ եւ շինարարներ կը պատրաստէ:

×

« ՅԱՂԹԱՆԱԿ » ԶԲՕՍԱՅԳԻԻ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

Երեւանի ճարտարապետներն աւարտած են մայրաքաղաքի բնակչութեան սիրելի վայրերէն մէկուն՝ « Յաղթանակ » զբօսայգիի հիմնական վերակառուցման նախագիծը: Կիրարկուած է զբօսայգիի ընդարձակ տարածութեան յստակ սահմանազատման սկզբունքը: «Յաղթանակ» զբօսայգին առաջին հերթին յուշակոթողի բնոյթ կը կրէ: Հոն գտնուող « Մայր Հայաստան » արձանի եւ Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին մօտ կը շինուի ծառուղի մը, որ երիզուած կ'ըլլայ յուշակոթող սիւներով: Զբօսայգիի հիւսիսային մասը գտնուող արուեստական լճակը կը դառնայ գործունեայ գօտի մը հանգիստի՝ զուարճութեան յարմարութիւններով, խաղի տաղաւարներով, բացօթեայ սրճարաններով: Զբօսայգիի երկրորդ կէսը, որ առաջինի հետ կը կապուի ստորերկրեայ անցքով, կը նախատեսուի խաղաղ ու հանդարտ գօտիի վերածել: Այցելուները կրնան ամբողջ օր մը անցընել հոս, որ խսկական անտառի մը տպաւորութիւնը կը թողու: Երախաները կարելի է պտըտցնել նաւակով եւ զբաղեցնել ծառերու շուքին տակ եւ տաղաւարներու մէջ: Զբօսայգին նոր ծառուղիներով կը կապուի երիտասարդութեան նոր բացուած պալատի եւ հիւսիսային պողոտայի ապագայ ջրվէժին հետ:

×

ՔԱՐԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Երեւանի զբօսայգիներէն մէկուն մէջ ստեղծուած թանգարանը զուցէ միակն է իր տեսակին մէջ. բոլոր ցուցանմոյշները քար են: Հոն կարելի է տեսնել Հայաստանի զանազան շրջաններէն բերուած հնագարեան պաշտամունքի յուշարձաններ՝ քարակոփ վիշապներ, կոթողներ, խաչքարեր: Գեղամայ եւ Սիւնեաց լեռներուն մէջ յայտնաբերուած ժայռապատկերները զարմանք կը պատճառեն իրենց արուեստով, ինքնատպութեամբ: Ցատկապէս աչքի կը զարնեն հայկական լեռնաշխարհի բնիկներու շրջանին մէջ հինգ-վեց հազար տարի առաջ ծագած առասպելներն արտացոլացնող ժայռապատկերները: Այդ առասպելները, որոնք կ'արտացոլացնեն մեր նախնիքներու պատկերացումները աշխարհի արարչութեան մասին, լայն տարածում ունեցած են հին Արեւելքի երկիրներուն մէջ, որոնց կարգին՝ Միջագետքի եւ Հայաստանի մէջ եւ պահուած են հեթանոսական կրօնքի աղբիւրներու մէջ:

Ցատկապէս մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն « Լուսնա – արեգակնային » օրացոյցները, որոնք կը վկայեն, որ տակաւին վեց հազար տարի առաջ հոս բաւական յստակ պատկերացում ունեցած են աստղաբաշխութեան մասին: Անոնց մէջ պատկերուած են կենդանակերպի բոլոր համաստեղութիւնները, որոնք ինկած են արեգակի տարեկան շրջապտոյտի ճանապարհին: Մասնագէտներու կարծիքով, Հայաստանի հնագարեան բնակիչները, տեղեակ ըլլալով այդ համաստեղութիւններու գոյութեան մասին, ստեղծած են « Լուսնա – արեգակնային » օրացոյցներ, թուաբանական կուռ դրութեան մէջ միացնելով արեգակի եւ լուսնի շարժման օրէնքները: Քարագիր օրացոյցները բաղկացած են նկարներէ՝ որոնք կը պատկերացնեն օրուան, շաբթուան, ամսուան, տարուան տարբեր տեւողութեան համապատասխանող երկնային մարմիններ կամ անոնց մասնիկները:

×

ԽԱՂՈՂԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՇԹՈՒԹԿԱՐՏԻ ՄԷՋ

Խաղողագործութեան եւ գինեգործութեան միջազգային 16րդ համագումարին, որ տեղի ունեցաւ Շթութկարտի մէջ, խորհրդային պատուիրակութեան կազմին մէջ գտնուած է նաեւ Հայաստանի խաղողագործութեան, գինեգործութեան եւ պտղաբուծութեան գիտա – հետազօտական հիմնարկի տնօրէնը՝ Փրոֆ. Ս. Մելքոնեան: Հայ գիտնականը համագումարին հանդէս եկած է զեկուցումով մը՝ « Խաղողի վազերու արմատային եղանակի եւ գետնի վրայի օրկաններու փոխյարաբերութիւնները » նիւթին շուրջ: Փրոֆեսէօրը ընտրուած է միջազգային այդ կազմակերպութեան խաղողագործութեան յանձնախումբի անդամ:

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ՝ ՈՐՈ՞ՒՆ ՀԱՄԱՐ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ամերիկահայ մը՝ որ Փարիզ կ՚այցելէ, մի քանի հաճելի անակնկալներու կը հանդիպի, — կը գտնէ բարձրորակ ճաշարաններ՝ ուր մեր հէմպըրկըրներէն անդին կը համարձակին անցնիլ խոհարարները. եւ կը գտնէ Ֆրանսահայեր, որոնց հայկական հարցերու հանդէպ ունեցած մօտեցումը՝ տարբերելով Ամերիկահայու ունեցած յատկանշական մօտեցումներէն, վերստին կը գրգռէ ի՛մ ալ հետաքրքրութիւնս, Սփիւռքահայութեան վերաբերեալ հարցերու հանդէպ:

Թէ՛ ախորժակս, թէ ալ հետաքրքրութիւնս գրգռուեցան, երբ Յառաջի խմբագրատան մօտ գտնուող ճաշարանի մը մէջ եռախօսութիւն մը սկսաւ, որ շարունակուեցաւ ամբողջ ճաշի ընթացքին: Մասնակիցներէն մին՝ Յառաջի խմբագիր Արփիկ Միսաքեանն էր, մէկ ուրիշը՝ կ. Ռ. Զըրաշեանը, որ իր կարծիքներն ու տեսակէտները կը ներկայացնէր՝ իբրեւ հետաքրքիր ընթերցող «Յառաջ»ի եւ ընդհանրապէս հայ մամուլի. երրորդ խօսակիցն էի ես որուն տեսանկիւնը կը բնորոշուի մասամբ իր հայ թերթի աշխատակից – գրականութեան փրոֆեսոր երկակենցաղ կեանքի պայմաններով:

Գիտեմ որ սովորական է նման անձնական բնոյթ ունեցող կէտեր ջնջել հայ մամուլի սիւնակներուն մէջ, սակայն պատշաճ կը գտնեմ գոնէ այս յօդուածին պէս կտորներու մէջ պարզել հանրութեան ներկայացուած մտորումներու ակիզբն ու «ակունքը», նախ՝ որովհետեւ թաքուն պահելու որեւէ պատճառ չեմ տեսներ, բայց մանաւանդ սա որովհետեւ շատ մը մտածումներ պայմանաւորուած են մտածողին կամ մտածողներուն անձնական տեսանկիւնով եւ ելակէտով: Շատ մեծ է թիւը մեր մամուլին մէջ լոյս տեսնող անստորագիր, անանուն կամ կեղծանունով եւ գրչանունով ստորագրուած կտորներու, որոնք կը փորձեն այսպէս կոչուած «առարկայական» անանձնականութեամբ հեղինակութիւն մը ապահովել՝ այդ յօդուածներու մէջ ըսուածներուն համար: Սակայն յօդուածի մը հեղինակութիւնը ապահովողը, ամէն բանէ առաջ, անոր պարունակութիւնը պէտք է ըլլայ. ո՛չ ծանօթ դէմքերու ստորագրութիւնը, ոչ ալ այսպէս կոչուած «համեստ» մարդոց սիւնակներու անստորագիր բնոյթը: Ուրեմն, ընթերցողը պէտք է գիտնայ յստակօրէն՝ որ հոս գրի առնուածը անձի մը տեսակէտն է, գրգռուած ուրիշ (նոյն նիւթով մտահոգ) անձերու հետ ունեցած խօսակցութենէ:

×

Խօսակցութիւնը սկսաւ հայ մամուլի զանազան թղթակիցներու եւ աշխատակիցներու հասցէին ուղղուած ակնարկներով, (հո՛ս է որ անձնական անունները ոչ մէկ տեղ ունին): Անշուշտ բոլորս ալ համաձայն էինք որ թղթակցութիւնը կը պարտադրէ մատչելիութեան որոշ չափանիշեր՝ ամէ՛ն թղթակիցի, որքան ալ «մասնագիտական» ըլլայ ան, որքան ալ բարձր ըլլայ իր անձնական ուսումը եւ կամ մասնագիտացած ըլլան իր հետաքրքրութիւնները: Վերջապէս, եթէ կա՛յ կէտ մը, որուն մասին կրնանք համաձայնիլ բոլորս, սա է, — թղթակցութիւնը զուտ հաղորդակցական բնոյթ ունի, բացակային կ՚ըսէ ներկային տեսածը, եւ (երբեմն) անոր խորհրդածութիւնները կը փոխանցէ: Իբր հաղորդակցութիւն, ստիպուած է ըլլալ մատչելի՝ հայ մամուլի ընթերցող զանգուածին համար:

Բայց հարցը կը բարդանայ, երբ խօսքը աշխատակցութեան մասին է. շատ կարծիքներ լսած եմ այս մասին, իբր ընթերցող հայ մամուլի, աշխատակից՝ նոյնին, եւ զաւակ՝ խմբագրի: Ոչ միայն շատ մեծ թիւով կարծիքներ, այլ եւ ամէն տեսակի կարծիքներ:

Օրինակ, առնենք փոքրաթիւ միութիւն մը, ըսենք՝ Հայաստանի այնինչ գաւառի Եղեռնէն վերապրողներու միութիւնը, որ խմբագրին կ՚ուղարկէ 15 էջնոց յօդուած մը՝ «Յուշեր, այսինչ գիւղէն»: Յաճախ տկար հայերէնով գրուած են նման աշխատակցութիւններ, հասկնալի պատճառներով: Ուրեմն հայ թերթի խմբագրին դիմագրաւող հարցումը սա է, — զոհե՞լ թանկագին ժամանակը, խմբագրե՞լ ու հրատարակե՞լ յօդուածը, թէ ոչ:

Անցեալին՝ երբ հայ մամլոյ ընթերցողներու մեծամասնութիւնը Եղեռնէն հազիւ ճողոպրած սերունդն էր, դժուար չէր նման հարցումի պատասխանը դրական ձեւով տալ. վերջապէս Սփիւռքեան իրականութիւնը կը պահանջէր որ հայ մամուլը «վաւերագրական» բնոյթ ունենար, հրատարակելով կորսուած հայրենիքի մը մասին յուշեր, որոնք կը հետաքրքրէին թէ՛ ընթերցողներ, թէ ալ ապագայի պատմագէտները: Սակայն նոյնը չէ հարցը, ներկայիս: Պէյրութ կամ Գահիրէ կամ Ֆրանսա ծնած քառասունամեայ ընթերցողը պատրաստ է հեռաձայնելու հայ թերթի խմբագրին, եւ ըսելու, — «Մարդ Աստծոյ, չի՞ բաւեր քանի անգամ գրուեցաւ այս մասին: Մեր հազար դժուարութիւնով կազմակերպած այժմէական հանդէսին մէկ սիւնակ յատկացուցէք, սակայն այս միւմիւս ծերուկի յուշերը երեք օրէ ի վեր թերթը կը լեցնեն, եւ դուք տակաւին կ՚ակնկալէք որ զաւակներս՝ որոնց հազիւ կրցայ համոզել որ մի քանի բառ հայերէն սորվին, հայ մամո՞ւլ կարդան»:

Չեմ շիներ. կան, եղած են նման հեռաձայնային խօսակցութիւններ Ամերիկայի մէջ՝ իմ ներկայութեամբս: Այս զանգատները մեր ուշադրութիւնը կը սեւեռեն հարցի մը վրայ՝ որ տեւական տագնապ մըն է հայ մամուլի խմբագիրներուն համար, եւ որ հետաքրքրեց ու վէճի մղեց մե՛զ ալ, փարիզեան ճաշարանի հաճելի մթնոլորտին մէջ: Ի՞նչպէս կշռել նժարին մէջ այս զանազան միաւորները, — աշխատակիցներու անձնական հետաքրքրութիւնները, փոքր բայց ազդեցիկ խմբաւորումներու (օրինակ՝ միութիւններու, յանձնախումբերու, մասնաւորական խլրտումներ մարմնացնող շարժումներու) հետաքրքրութիւնները, եւ այսպէս կոչուած ընթերցող զանգուածի պահանջները:

Դժուար նստած է հայ թերթի խմբագիրը ամէն օր: Չի կրնար ամբողջովին անտեսել մէկ ազդակ կամ միւսը: Կան զանազան իրականութիւններ, — տնտեսական, լրագրական, բայց նաեւ որակի եւ չափանիշի հետ կապ ունեցող: Օրինակ, չեմ ճանչնար հայ մամուլի խմբագիր՝ որ թերթի ժողովրդականութիւնը ապահովելու շահախնդրութեամբ զանգուածին տայ ա՛յն, ինչ որ հաւանաբար կը հետաքրքրէ զինք, — օրինակ՝ սիրային դրդապատճառներով գործուած ոճիրներու լուրեր: Սակայն նոյնիսկ նման հարցերու մէջ մեծ տարբերութիւններ կան, — այսպէս, Պոլսոյ մէջ լոյս տեսնող մամուլը բաղդատաբար աւելի շատ տեղ կու տայ նման լուրերու, քան՝ Փարիզի կամ Պոսթընի մամուլը: Պատճառը միայն զուտ զանգուածային հետաքրքրութիւններու հետ կապ չունի, — Պոլսոյ մամուլը բոլորովին ազատ չէ ազգային որոշ լուրերով լեցնելու իր էջերը, ուրեմն կ՚ապաւինի ուրիշ բաներու ալ, երբ ստիպուի...:

Կարեւորը ընդգծելն է սա կէտը, — պարզ հարց մը չէ խնդիրը, մէկ եւ միայն մէկ չափանիշի կիրարկումով կարելի չէ փակել հարցը: Ժամանակի եւ շրջապատի պայմաններ ու փոփոխութիւններ կը ստիպեն հայ թերթի խմբագրին, որ տեւական վերաքննութիւններու ենթարկէ աշխատակցութիւններու հանդէպ ունեցած իր մօտեցումը, խուսափելու համար լճանալու եւ ճահճախուտի վերածուած թերթ մը արտադրելու վտանգէն:

Գուցէ ընթերցողը պատրաստ չէ տեսնելու այն զուգահեռները որոնք, ըստ իս, գոյութիւն ունին երկու տեսակի աշխատակցութիւններու միջեւ, — օրինակ՝ սակաւաթիւ հայրենակցական միութեան մը տարեց թղթակցի յուշերուն, եւ «Յառաջ»ի «Միտք եւ Արուեստ»ի ամսօրեայ թիւի մէջ հրատարակուող խրթին յօդուածի մը միջեւ: Վերջապէս առաջինը մատչելի է, թէեւ կրնայ շատերը չհետաքրքրել, մինչդեռ երկրորդը՝ որուն նիւթը կրնար շատերը հետաքրքրել, մատչելի չէ՛, ուրեմն սակաւաթիւ ընթերցողներ ունենալու սահմանուած է:

Կ՚ընդունիմ, սակայն կը կրկնեմ, տարբեր պատճառներով՝ այս երկու տեսակի յօդուածներն ալ հայ մամուլի ընթերցող զանգուածի մեծամասնութիւնը չեն հետաքրքրեր: Չեմ ընդունիր սա առարկութիւնը որ ոչ-հետաքրքրական բայց մատչելի գրութիւնը աւելի՛ յարմար է հայ մամուլին, քան միւսը: Կան շատեր, որոնց համար նոյնքա՛ն հոգեկան ճիգ կը պահանջէ որոշ տեսակի «մատչելի» յօդուածներ կարդալ ու վերջացնելը, որքան մտային ճիգ՝ կարդալ ու վերջացնել խրթին ոճով բարդ նիւթերու շուրջ գրուած կտորներ: Եւ յետոյ՝ ուրիշ հարց մըն ալ կայ, — խրթինը գրողը կրնայ առարկել, որ թէեւ դժուարամատչելի է իր գրածը, ան (ա) ունի օգուտ մը, որ շատ մեծ է, դիմացող — եւ հասկցող ընթերցողին համար, եւ բ) որ ստիպուած է դժուար ոճով գրել, որովհետեւ նիւթն իսկ կը պահանջէ նման մօտեցում, նման բարդութիւն: Անշուշտ որոշ ենթադրութիւններ կան նման խօսքի մէջ, ենթադրութիւններ՝ զորս պատրաստ են «յաւակնութիւն» եւ կամ «ամբարտաւանութիւն» որակել շատ մը ընթերցողներ: Ճիշդ այս հարցն է որ զբաղեցուց մեզ՝ ուրիշներու կարգին եւ անոնցմէ ետք:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ԴԺԲԱԽՏ ԵՐԱԽԱՆԵՐ

— Օ —

Ծանօթ է, որ Ազգաժողովին 1976ի որոշումով, ներկայ տարեշրջանը հռչակուած է երախաներու միջազգային տարի: Ուրեմն տարի մը, որու ընթացքին քննութեան պէտք է առնուին անչափահասներուն հետ կապ ունեցող հարցերը: Երեխաները չեն պակսիր եւ, դժբախտաբար, ընդհանուր ձեւով անոնք շատ հեռու կը մնան յուսադրիչ պատկեր պարզելէ: Այս գետնին վրայ դարուն տասը հետեւեալ պարզ սահմանումով կը յատկանշուի, — ապրիլ մանկական տարիքէն անդին: Տարեկան 70 միլիոն երախայ կը ծնի, 46ը միայն Ասիոյ մէջ. քանի՞ն սանդմէ 2000ը պիտի թեւակոխէ: Ահա հիմնական հարցումը

Երկարակեցութեան աստիճանը մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրած է 15 տարիներէ ի վեր: Սակայն ցամաքամասէ ցամաքամաս անհամեմատութիւնները միշտ ակներեւ կը մնան: Ափրիկէի մէջ, կեանքին միջին տեւողութիւնը 1960էն 1975, 36էն 44ի բարձրացած է: Ասիոյ մէջ նոյն կարգով 46էն 56ի հասած է: Եւրոպացին այնպիսի միջին մը կը ներկայացնէ, որ անհաւատալի կը թուի միւս ցամաքամասերու բնակիչներուն համար: Այսպէս, կեանքին միջին տեւողութիւնը 1960ին 68 տարի էր, իսկ 1975ին 72 տարիներու հասած է:

Եթէ մարդկութեան ապագան նորածիններուն մէջ է, ապա այդ ապագան կեդրոնացած է Երրորդ Աշխարհին մէջ: 1970ին տասնըհինգ տարեկանէն վար անչափահասներուն թիւը թերաճ երկիրներուն մէջ մէկ միլիառ 108 միլիոն էր. 1980ին մէկ միլիառ 400 միլիոնի պիտի բարձրանայ: Անդին, ճարտարարուեստականացած երկիրներուն բնակչութեան աճին տոկոսը կը սահմանափակուի: Այսպէս, 1980ին, 15 տարեկանէն վարերը 312 միլիոն պիտի ներկայացնեն: Հաւանաբար, ամէնէն յատկանշական երեւոյթն այն է, որ ներկայիս 800 միլիոն երախաներ կ՚ապրին այնպիսի երկիրներու մէջ, ուր անձ գլուխ տարեկան եկամուտը հարիւր տոլարէն նուազ է:

Աղքատութեան առաջին, չըսելու համար գլխաւոր հետեւանքը անբաւարար սնունդն է: Համաձայն Առողջապահութեան Համաշխարհային կազմակերպութեան, տասը միլիոն երախաներ, թերաճ երկիրներու մէջ, ծայր աստիճան թերասուն վիճակի մէջ կը գտնուին: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել 80 միլիոն երախաներ, որոնց սնունդին մակարդակը «չափաւոր» կրնայ նկատուիլ: Ուրեմն, Ֆրանսայի բնակչութեան գրեթէ կրկնապատիկ թիւը ներկայացնող թերասուն երախաներ կան: Այլ երկու հաստատումներ եւս: Մահերուն 30էն 50 առ հարիւրը նորածիններուն – մանուկներուն հաշւոյն կ՚արձանագրուին, թերաճ երկիրներուն մէջ: Ամէն տարի, աւելի քան կէս միլիոն երախաներ կը կորսնցնեն իրենց տեսողութիւնը՝ անբաւարար սնունդին հետեւանքով:

Երախաներուն սահմանուած աղէտներէն երկուքը, առնուազն, կարելի է դարմանել, եթէ, անշուշտ, մարդիկ համապատասխան միջոցներու դիմեն: Ասոնք են՝ գաղթական եւ շահագործուող երախաները:

Տարեսկիզբին, ՄԱԿի գաղթականաց գրասենեակը յիշեցուց, թէ աշխարհի տասը միլիոն գաղթականներուն աւելի քան հինգ միլիոնը երախաներ են: Մեծ մասը, իրենց ծնողքներուն նման (եթէ չեն անյայտացած), պատերազմներու զոհեր են: Չորս հինգերորդը Երրորդ Աշխարհին կը պատկանի: Յատկապէս Վիեթնամցիներ, Խմերներ, Պաղեստինցիներ եւ Հարաւ. Ափրիկցիներ են. սակայն նուազ ծանօթներն ալ պէտք է նկատի առնուին, ինչպէս Լաոսի մէջ հալածանքի ենթակայ Մհոնկները, արեւմտեան Սահարայի երախաները: Բազմաթիւ այլ երկիրներու մէջ երախաներ կորսնցնելով իրենց ծնողքները՝ գաղթականի անստոյգ վիճակին մատնուած են: Արժանթին, Չիլի, Ուրուկուէյ, Ուկանտա, Կեդրոն. Ափրիկէի Կայսրութիւն: Ամէն բախում պետութիւններու միջեւ, ամէն պետական հարուած, քաղաքացիական ամէն կռիւ գաղթական կը դարձնեն մեծ թիւով երախաներ:

Երախաներու իրաւանց Յայտարարութիւնը, բանաձեւուած ՄԱԿի կողմէ 1959ին, կը ճշդէ, թէ ոչ մէկ երախայ «պէտք է աշխատանքի ընդունուի՝ յարմար չափով նուազագոյն տարիքին չհասած»: Բանաձեւը բաւական անորոշ է: Ո՞րն է աշխատանքի մտնելու նուազագոյն տարիքը: Թէեւ այս սկզբունքը վաւերացուած է ՄԱԿի անդամ բոլոր պետութիւններուն կողմէ, այսուհանդերձ, այսօր եւս կ՚ոտնահարուի բազմաթիւ երկիրներու մէջ: Միջազգային աշխատանքի գրասենեակին կեդրոնը (Ժընեւ է) մէկ ուսումնասիրութիւնը՝ հրապարակուած 1978 Օգոստոսին, ցոյց կու տայ, թէ աշխարհի մէջ 14 տարեկանէն վար 52 միլիոն երախաներ կ՚աշխատին: Ասոնք նոյնիսկ եօթը տարեկան են: Շատեր անմարդկային վերաբերումի կ՚ենթարկուին, իսկ մեծամասնութիւնը պարզապէս կը շահագործուի: Նոյն տուեալներով 42 միլիոն երախաներ, այլ խօսքով բացարձակ մեծամասնութիւնը, առանց աշխատավարձքի կ՚աշխատի, յատկապէս երկրագործութեան մարզէն ներս: Դեռ կարելի է խօսիլ լայն տարածում գտած սեռային բնոյթի շահագործումներուն մասին:

Վիճակագրութիւնները միշտ չէ, որ ճշգրիտ են, քանի բազմաթիւ երկիրներ երախաներուն վիճակը պարզող մարդահամարներ չեն կատարեր: Այնուամենայնիւ, Միջազգային Աշխատանքի գրասենեակը հետեւեալ բաժանումները կը կատարէ. — Հարաւային Ասիա՝ 29 միլիոն երախայ, Ափրիկէ՝ 10, Արեւելեան Ասիա՝ 9, Լատին Ամերիկա՝ 3, այլ երկիրներ՝ մէկ միլիոն: Երախաներէն ոմանք կ՚աշխատին ճարտարարուեստի ճիւղերուն մէջ, ուրիշներ սպասաւոր են:

Միջազգային Աշխատանքի գրասենեակը 1973էն ի վեր կը ձգտի ընդունելի դարձնել, բոլոր երկիրներուն համար, միջազգային աշխատանքի 58րդ համաժողովին հետեւեալ որոշումը. «Սկզբունքով, որեւէ բնոյթի աշխատանքի նուազագոյն տարիքը պէտք է 15 ըլլայ»:

Անցողակի արձանագրենք, իբրեւ մեր անցեալի դրական էջերէն մէկը, որ Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան աշխատանքի օրինագիծը սահմանած էր, որ «14 տարեկանից փոքր հասակ ունեցողներին աշխատանք տալն արգելւում է» եւ թէ՝ «14 – 17 տարեկան անչափահասները օրուան ընթացքում կարող են աշխատել ոչ աւել քան վեց ժամ, հաշուելով նաեւ ճաշի դադարը»:

Այսօր, վեց տասնամեակներ ետք այս օրէնքէն, դեռ շատ ու շատ են այն երկիրներն ու վարչակարգերը, ուր երա-

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) .— Մշակոյթի Տան Անիմաախոսի յանձնախումբը կազմակերպեց, Շաբաթ Յունիս 9ին, Վասպուրական սրահին մէջ, թատերական ներկայացում մը հրաւիրելով Սէն Շամոնի « Ապրիլ թատերախումբը » բեմադրելու իր տեղծագործութիւնը՝ « Ճաքած աշխարհը » (Լը Մոնտ փէլէ) :

Թատերգութեան հեղինակն ու բեմադիրն է՝ Վարդեվառ Աջէլեան :

Մարդու մը պատմութիւնն է որ օրին մէկը կը գտնուի դէմ յանդիման իր յիշատակներուն որոնք կը գրգռեն զինքը եւ կը վերարծարծեն իր անցեալը. իր անցեալը, որ 1915ի ջարդերն են : Հետեւանք այս աղէտին, ընտանիք մը կը գաղթէ սփիւռք : Այդ ընտանիքին ընկերային հոլովոյթն է որ բեմադրուած է յոյզ տալով մանուանդ հօր եւ որդի — գրուած զաւկի մը միջեւ սերունդներու պայքարը :

Աւելի քաղաքական քարոզչութեան թատերգութիւն մըն է ուղղուած Թուրքիոյ դէմ, քան բուն գեղարուեստական թատրոն : Որոշ տեսարաններ, անցքեր, ինչպէս հեռատեսիլի լուրերու բաժինը ուղղակի մատնանշում մըն է մեծ Պետութիւններու լիբր քաղաքականութեան հանդէպ հայկ. դատին եւ փիլիփինեան կամ որ ճակումն է Թուրքիոյ գործած ցեղասպանութեան : Այլ խօսքով, քաղաքական թուղթիկ մը, ինչպէս կը յայտարարէ Վ. Աջէլեան, ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար օտար շրջանակներուն, պահելու համար անոնց հետաքրքրութիւնը հայկական դատի նկատմամբ :

Արդիական թատրոն մը տեսարաններու ասոնցքով երբեմն ողբերգական, երբեմն երգիծական. մերթ խօսքերով, մերթ միմոսներով կամ ալ երաժշտութեամբ : Մենախօսութիւնները կամ հագուստներ երգերը աւելի բանաստեղծական, ուժեղ են քան հասարակ թատրոնը : Հօտարագները եւ բեմայարդարումները վերածուած են իրենց ամէնէն պարզ արտայայտութեան :

Դերակատարներն են՝ Վերոնիք Տէր-

[[Continues below the rule:]]

կանները աշխատանքի լծուած են, յառաջ ծանր պայմաններու մէջ :

Ցաւեցնող դէպք, 14 երկիրներ միայն յաջող ընթացք տուած են Միջազգային Աշխատանքի գրասենեակին բանաձեւին. ասոնք են՝ Դաշնակցային Գերմանիա, Պաթ-Ռիքա, Քուպա, Սպանիա, Ֆինլանտա, Իրլանտա, Լիբիա, Լիւքսէմպուրկ, Նիժերիա, Հոլանտա, Լեհաստան, Ռումանիա Ուրուկուէյ եւ Զամպիա :

Թ. Ա. Թ.

ՎԵՐՍԿՍԱՒ ԼՈՅՍ ՏԵՍՆԵԼ

ՆԱՅԻՐԻ

———— O ————

Ուրախութեամբ կ'ողջունենք Պէյրութի « Նայիրի » շաբաթաթերթի վերհրատարակութիւնը, Յունիս 1ին : Քանի մը ամիս առաջ էր, 1978 թիւ 40 – 41ով էր, որ թերթին խմբագիրը՝ Անդրանիկ Ծառուկեան, ցաւով կը ծանուցանէր թէ Լիբանանի մէջ ստեղծուած անտանելի պայմանները թոյլ չէին տար, որ շարունակէ թերթին հրատարակութիւնը ու կ'աւելցնէ .— « Պէտք է ցտեսութիւն ըսենք մեր հաւատարիմ ընթերցողներուն, իրենց հետ մաղթելով որ այս զզուելի պայմանները բաբելաւուին եւ կրկին գիրար տեսնենք » :

Բարեբախտաբար, միայն « ցտեսութիւն » մըն էր եւ Նայիրի կրկին հրապարակի վրայ է, քանի մէկ հայ թերթի բացակայութիւնը Սփիւռքի մէջ, շատ աւելի տխուր պատկեր մըն է քան ոմանք կը գիտակցին :

« Նայիրի »ի Փարիզի ներկայացուցիչն է .

R. TCHERPACHIAN
18, Quai de Bethune
75004 PARIS

Մեղրոսեան, Սոնիա Զաքմաճեան, Այտա Զաքմաճեան, Ժոզէֆ Զաքմաճեան, Մակի Նալպանտեան, Անի Գուլաքսըզեան, Ռոպէր Դաւիթեան եւ Վարդեվառ Աջէլեան : Բոլորն ալ բաւականաչափ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ, սակայն երկու վերջինները արժանի են յատուկ յիշատակութեան մը : Ներկայացումի ընթացքին ունկնդիրները միշտ հաղորդութեան մէջ եղան դերակատարներուն հետ : Ինչ որ այս թատերգութեան ուժն է :

Քաջալերական է տեսնել երիտասարդ Հայեր, ամաթէօրներ, որոնք կը զբաղին թատրոնով, թէկուզ թէ այդ ըլլայ Ֆրանսերէնով :

Այս երեկոյեան յայտագրի սկիզբը Սեդա Տիրիկեան արտասանեց Ռուբէն Զարդարեանի « Բագինի փառաբանութիւն »ը ընկերակցութեամբ կիթառով Ժան – Մարք Տէր-Մեսրոպեանի :

Գեղարուեստական կոկիկ երեկոյ մը որ դոհացում տուաւ ներկայ բազմութեան : Մաղթելի է որ Մշակոյթի Տան Անիմասիոնի յանձնախումբը շարունակէ այս թափով :

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍէՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹԸ ԲԱԳՐԱՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մոսկուայի մէջ անգլերէն, արաբերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ այլ լեզուներով լոյս տեսնող « Սովետական Միութիւն» ամսաթերթի Մայիսի թիւին մէջ ընդարձակ յօդուած մը լոյս տեսած է մոլորակի զլխաւոր հեռադիտակի կառուցող Բագրատ Յովհաննիսեանի մասին : Յօդուածը կ'անդրադառնայ խոր — հրրդային եւ արտասահմանի քանի մը գիտնականներու կարծիքներուն այդ եզակի գործիքին մասին : Հեռադիտակին նկատմամբ հետաքրքրութեան պատճառը ոչ միայն անոր չափերն են (հայելիին տրամագիծը վեց մեթր է, ծանրութիւնը՝ 42 թոն), այլեւ այն նոր սկզբունքները որոնք գործադրուած են կառուցուածքի համար : Նախ քան հեռադիտակի ստեղծումը, տասնըհինգ տարուան ընթացքին, կազմուած է աւելի քան 30 հազար գծագիր, որոնց հիման վրայ պատրաստուած են աւելի քան 100 հազար հանգոյցներ ու մասեր :

Պատասխանելով թղթակիցի այն հարցումին, թէ ի՞նչ կրնայ ըսել իր անձին մասին, գիտնականը ըսած է. « Արդեօք հարկ կա՞յ խօսելու իմ մասին : Սովորական կենսագրութիւն է : Թէեւ լրագրողները երբեմն կը փորձեն անոր մէջ գտնել աստղագիտական տեսակ մը կանխորոշում : Երիտասարդ լրագրող մը, անտարակոյս, բարի տրամադրութեամբ գրած է, թէ Երեւանցի փոքրիկ տղան պառկած էր թաւ կանաչի վրայ եւ կախարդուած կը դիտէր գիշերային երկինքը, որուն սեւ թաւիշին վրայ կ'արկայծէին աստեղային աղամանդները : Եւ այդ փոքրիկ տղան որոշեց իր կեանքը նուիրել հեռաւոր աշխարհներու ուսումնասիրութեան :

« Բայց այդպիսի գիշեր գոյութիւն չէ ունեցած, երազ ալ չէ եղած : Գոյութիւն ունեցած է փոքրիկ հայ տղայ մը՝ որբ մը : Մայրս մեռաւ, երբ ես չորս տարեկան էի, իսկ հայրս՝ երբ 13 տարեկան էի : Իմ նոր կեանքը սկսաւ Լենինգրադի մէջ, 1924ին : Դպրոցը աւարտելէ ետք ես դարձայ գործատան ներկարար,՝ յետոյ՝ գծագրող : Նոյնիսկ կ'երազէի երաժիշտ դառնալ : Ամէն բան փոխուեցաւ, երբ ես իբրեւ գծագրող սկսայ աշխատիլ աստղագիտական սարքաշինութեան խումբին հետ, նոյն ատեն շարունակելով ուսումս : Փորձառութիւն եւ գիտելիք ձեռք ձգեցի, նախագծեցի բազմաթիւ սարքեր ու հեռադիտակներ » :

Լուրեր արուեստէ

Համբաւի տիրացած հայ երկու արուեստագէտներ, երգահան՝ Օհան Տուրեան եւ երգչուհի՝ Լուիզա Պօղապալեան հրապարակ կուգան Յունիս 20ին, Տիւսէլտորֆի մէջ (Արեւմտեան Գերմանիա) « Մատամ Պըթըրֆլայ » օփերայի ներկայացման առթիւ : Օհան Տուրեան կը ղեկավարէ նուագախումբը, իսկ Լուիզա Պօղապալեան կը մասնակցի որպէս դերակատար :

Վերջին շաբաթներու ընթացքին Վիեննայի մէջ (Աւստրիա) Օհան Տուրեան հանդէս եկած է արձանագրելով մեծ յաջողութիւններ, գտնելով երկրի պաշտօնական շրջանակներու եւ երաժշտական աշխարհի մէջ մեծ ընդունելութիւն :

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՔՍՏՄՆԵԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

———— O ————

Հոնկ Քոնկ հրատարակուող Ֆար Իսթըրն Էքոնոմիք Ռիվիւն հետեւեալ զարհուրելի պատմութիւնը ներկայացուցած է .—

«Հաստայլէ, Թայլանտի հարաւը, եկած տեղեկութիւններուն համաձայն, այս վերջին ամիսներուն, սպաննուած մանուկներ օգտագործուած են մաքսանենգներու կողմէ թմրեցուցիչներ փոխադրելու համար Թայլանտի եւ Մալէզիայի սահմաններէն դուրս : Երախաներուն մեծ մասը առեւանգուած է, բայց ոմանք ալ ծախու տրուած են ծնողքներու կողմէ : Կը կարծուի, թէ այս վերջինները բոլորովին անգիտացած են, թէ ի՛նչ ճակատագիր կը վերապահուէր իրենց զաւակներուն :

« Սպաննելէ ետք երախաները եւ ներքին օրկանները մաքրելէ ետք, մաքսանենգները պարապ մարմիններուն մէջ թմրեցուցիչներ լեցուցած են : Սահմանագլուխը անցած են հանդարտ ծնողքներու կեցուածքով՝ իրենց կողքին ունենալով խոր քունի մէջ գտնուող զաւակներ : Զոհը պէտք է երկու տարեկանէն վար ըլլար, որպէսզի երկար քունը բնականոն նկատուէր սահմանապահներուն համար : Մարմինները պէտք է գործածուէին 12 ժամէն առաջ, որպէսզի իրենց բնական գոյնը պահպանած ըլլային : Համաձայն կարգ մը լուրերուն, ոստիկանութիւնը երեւան հանած է ոճիրը, պատճառ դառնալով, որ մաքսանենգները հրաժարին այս զարհուրելի միջոցէն » :

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929 – 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

Գլուխը ցցեր էր Նէնէթ, դէմքը վեր, ճակատը բաց, աչքերը հեռուն : Հաւաքեց իր ակնարկը ու զայն տուաւ Փիէռին : Ան ինկեր էր աթոռին վրայ, մտածումը երկու ձեռքերուն մէջ մեծցած :

— Եւ յետոյ... իմին Փիէռօս... իմին պզտիկ Փիէռօս : Ջկրցի քեզ պահել, չկրցայ քեզ պահել : Ալ առաջուան պէս պիտի չփրես զիս : Գոնէ այսօր պէտք չէր որ յանձնուէի... պէտք չէր : Դուն զիս գէշ դատեցիր, սխալ դատեցիր : Բայց հաւատա՛, հաւատա Փիէռօս, որ ես քեզ սիրեցի, անկեղծօրէն սիրեցի :

Ջար աղջիկ չեմ... բայց դուն : Տարեց մէկը պիտի կարենար ըմբռնել. դուն սակայն չես ներեր ինծի... չես ներեր : Ըսէ՛, ալ չե՞ս ուզեր զիս, չե՞ս ուզեր, լմնցա՞ւ...

Երիտասարդը ոչինչ պատասխանեց : Ելաւ նստած տեղէն, գնաց պատուհանին առջեւ, ու կռթնեցաւ հոն, կռնակը դարձուցած : Նէնէթ սկսաւ հագուիլ դանդաղօրէն, պարտուած, խորտակուած :

Երբոր գլխարկը դրաւ, մօտեցաւ քիչ մը տղուն եւ ըսաւ.

— Կը ձգես որ մեկնի՛մ, այսպէս... բան մը չես ըսեր, չե՞ս ուզեր որ... ըսել է իրապէս լմնցաւ ալ, լմնցաւ... վերջին անգամ մը չե՞ս համբուրեր զիս, Նէնէթդ անգամ մը...

Տղան մնաց անշարժ ու անխօս : Այն ատեն Նէնէթ դէպի դուռը յառաջացաւ. բանալին անցուց կղպանքին մէջ, դարձուց, կրկին փորձեց ու մանկունակ չեշտով մը ըսաւ.

—_ Չի բացուիր կոր... դուռը չի բացուիր կոր...

Փիէռ մօտեցաւ, բացաւ դուռը ու կըրկին հեռացաւ :

Իրիկուան տկար նշոյլները կը հաւաքուէին պատուհանին մէջ ու սենեակը կը լեցուէր ստուերներով : Մութը կը բարձրանար անկիւններէն, կարասիներու տակերէն ու կը մեծցնէր ամէն ինչ : Հազիւ նշմարելի կ'ըլլար Նէնէթ, դրան կորչ քառակուսիին մէջ կորսուած, ձեռքը խընձորին վրայ անշարժ՝ դեռ անկարող մեկնելու :

Մօտաւոր բակէ մը ջութակ մը բարձրացաւ, հին, շատ հին մեղեդի մը բոլորին ծանօթ, որ մինչեւ հոս կ'ելլէր անհաւասար ալիքներով, տատանելով, յամենալով յարկերուն մէջտեղ. մեղեդի մը որ կ'ուզէր աւելի երկրորդինը յուզել քան չորրորդ յարկինը, որ ալ պարտասած, երբեմն կը կառչէր ջուրի խողովակներուն, բայց որ կ'ելլէր, բայց որ կ'ելլէր մինչեւ հոս, այդ հին, շատ հին մեղեդին, բոլորին ծանօթ...

. . . .

Փիէռ նետուեցաւ պարապ դրան վրայ, ուզեց, չուզեց, բայց ոչ, չուզեց զայն, գոցեց զայն, այսինքն դուռը, վերջին դուռը :

Օհ, այլեւս այսպէս չխորհիլ, չմտածել, գտնել ուրիշ բան, նո՛րը, ինչ որ կ'ուզէ ըլլայ, միայն թէ կարենայ մտածումը հանել ոտքի, անոր ողնասիւնը շտկելու, փախցնել հեռու, անդին :

Ինկած էր սեղանին վրայ ու գիրքերուն առջեւ պահարան մը նշմարեց : Թրքական դրոշմաթուղթ կար վրան եւ գոց էր դեռ : Մոռցուեր էր նոյնիսկ զան : Բացաւ, սկըսաւ կարդալ... Եւ հակառակ անոր որ հեկեկանքը առաջին բառերէն իսկ կուրծքը ուռեցուց, պոռթկալէ առաջ տղուն թոյլատրեց քանի մը նախադասութիւն արտասանել, հոգ չէ թէ ինչ ձայնով.

« Անուշիկ չօճուխս իմին... Տեսնես պարտէզնիս ի՛նչ աղուորցեր է. խասըմ չիչէքները ամէնքն ալ բացուեր են. ճիշդ եղանակն է... Առջի օր կատունիս մեռաւ. գիտեմ պիտի ցաւիս. դուն Մինէն շատ կը սիրէիր... Քեզի համար մասնաւոր տուկուն կերպասէ բաղնիքի ֆէսէ մը կարեցի, չէվիրմէյի անոյշին հետ կը ղրկեմ... Իմին փաշա մանչս, իմին... » :

(55 – Շար.)

Այրի Տիկին Յակոբ Վահանեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ՎԱՀԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 18ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Յունիս 20, ժամը 10·30ին Իսիի Հայ Աւետարանական եկեղեցին 28 Ավընիւ Պուրկէն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Ալիս Կիւլիստան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Գալուստեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կէտիկեան, զաւակներն ու թոռները, այրի Տիկին Մարի Միքայէլեան եւ զաւակները (Կրընոպլը), ինչպէս նաեւ Գարիպեան, Բագին, Կէօթ-պէքկ Համալեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, աներձագին եւ ազգականին՝

ՆՇԱՆ ԿԻՒԼԻՍՏԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 15ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Յունիս 20, ժամը 14·30ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փրէ Սէն Ժերվէի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ըստ հանգուցեալին փափաքին՝ ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏԷՍԻՆ·— Տէր եւ Տիկին Նազար Օհաննէսեան եւ զաւակները, Հայկ, Գրիգոր Օհաննէսեան եւ այրի Տիկին Անոյշ Գասարճեան (Պէյրութ), այրի Տիկին Արաքսի Կէօքճեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Անժէլօ, Տիգրանուհի Մանկուզօ, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհաննէսեան, այրի Տիկին Գոհար Օհաննէսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 24ին, Տէսինի Ս· Աստուածածին եկեղեցին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՊԱՀԱՐ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան (Պէյրութ) քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Մայրենի Գաբրիէլեան, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Գաբրիէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Գաբրիէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գաբրիէլեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք ե. Լուիզ Գալուստեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Յունիս 24, Սէնթ Անթուանի Ս· Թադէոս եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՄԻՍԱՔ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Այրի Տիկին Նուարդ Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկ· Ժան Մելքոնեան եւ զաւակները, Փաթրիսիա, Ալէն, Գլաուս Արծրունի, Տէր եւ Տիկ· Վահրամ Մելքոնեան, այրի Տիկ· Նուարդ Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ· Հաթէմեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 24, Մարսէյլի մայր եկեղեցին (Փրատօ) իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, մօրեղբօր՝

ԱԻԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, նոյնպէս իրենց արկածամահ աղջկան եւ փեսային Ժան եւ Լորա Արծրունիներու (Ծն· Մելքոնեան) մահուան 16րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ· Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ· Մ· Պօղոսեանի, Տէր եւ Տիկ· Ժ· Տէրտէրեանի, Տէր եւ Տիկ· Ն· Սայրենի, Տէր եւ Տիկ· Պ· Սայրենի, տարաբախտ Պերճուհի Թէճիրեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ծնունդ Օվաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ· Օվաննէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ելանճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նշան Մինասեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց՝ որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով եւ նամակով վշտակից եղան իրենց սուգին՝ իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ քեռայրին՝

ՋԱՏԻԿ ՕՎԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Տարեվերջի Դպրոցական Հանդէսներ

———О———

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կապ· Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դըպրոցին տարեվերջի հանդէսը Յունիս 24, Կիրակի օր, ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

Աշակերտներու կողմէ արտասանութիւններ, երգեր եւ նուագ:

Օրուան թէյասեղանին սիրով կը հրաւիրուին ծնողքներ եւ համակիրներ:

ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ինչպէս նաեւ ՀԱՆՐԻ ՌԱՎԵՐԱՅԻ (Պանեէօյի քաղաքապետ) Կիրակի, Յունիս 24, ժամը 15·30ին, Պանեէօյի քաղաքապետութեան մեծ սրահին մէջ,

Salle des Fêtes, Rue Charles Michel's

Երգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր, կատակերգութիւն դպրոցի աշակերտներուն կողմէ ու մասնակցութեամբ նախկին աշակերտներու:

Մենապար Գորին Գասպարեանէ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Հ· Պալըգճեանի: Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն երգչուհի Էվլին Ալթունեան, Նայիրի երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանպէկեանի, ինչպէս նաեւ հաճելի անակնկալներ:

Ծոխ թոմպոլա ի նպաստ դպրոցին ու պիւֆէ:

Կը հրաւիրուին Պանեէօ - Քաշանի ու շրջակայքի հայրենակիցները:

Մուտք 10 Ֆր·:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

Կիրակի, Յունիս 24, ժամը 16ին, Վասպուրական սրահ:

Յայտագիր աշակերտութեան կողմէ·— խմբերգ, արտասանութիւններ, մեներգ, խմբական արտասանութիւն, թատերախաղ, հայկ· պարեր· պարուսոյց՝ Եւա Արզումանի պատրաստութեամբ: Աշակերտներու ձեռային աշխատանքներու ցուցադրութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքներն ու ժողովուրդը անխտիր:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Քամփ· Ֆրէյի Ս· Կարապետ եկեղեցւոյ եւ էքս ան Փրովանսի միօրեայ հայ դպրոցը:

Քամփանեը Ֆրէյի Ս· Կարապետ եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր եկեղեցւոյ կից վազգէն Ա· կաթողիկոս սրահին մէջ գործող հայկական միօրեայ զոյգ դպրոցներու ամավերջի հանդէսը Շաբաթ, Յունիս 23, ժամը 16ին, նախագահութեամբ Յակոբ Եպիսկ· Վարդանեանի:

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Սէն Ժեռոմի Ս· Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ· Բ· Ը· Միութեան հովանաւորած միօրեայ դպրոցի ամավերջի հանդէսը, ղեկավարութեամբ Պ· Խաչիկ Եըլմազեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Մայտա Կարապետեանի, Յունիս 23, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20·30ին դպրոցին սրահը:

Արտասանութիւններ, երգեր եւ խմբերգ աշակերտներու կողմէ, նաեւ կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Սիրով կը հրաւիրուին Թաղեցիները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ

Կիրակի, Յուլիս 1, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան դարաստանին մէջ

44 — 50 Ավընիւ Շառլ տը Կօլ

— Պառ, պաղ պիւֆէ
-— Արեւելեան ճաշեր
-— Շամփուրով խորոված
-— Մանուկներու համար խաղեր
— Այլազան յայտագիր
— Պարի ըմբահարթակ

Մասնակցութեամբ

ENSEMBLE MUSICAL ARMENIEN DE TRADITION POPULAIRE
dirigé par GERARD MADILIAN
Groupe Folklorique des enfants d'Arnouvile - les - Gonesse
TRIO TRADITIONNEL ARMENIEN
Aïda Haroutiounian (chant), Elmira Pehlivanian (canon)
Arthaud Pehlivanian (guitare et davoul)

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի հաճելի Կիրակի մը անցընելու

Ծանօթ·— Մոնմորանսի երթալու համար շոգեկառ առնել Կառ տիւ Նորէն եւ իջնել Անկէնի կայարանը, անցնիլ կամրջակը եւ Թ իւ6 օթօպիւսով իջնել Կրոլէի կայանը:

Դուռները կը բացուին ժամը 10ին, հանդէսը կը տեւէ մինչեւ ժամը 22

OPERA DE MARSEILLE

Lundi 25 Juin à 21 h. 15

CONCERT

LA

CHORALE SAHAK - MESROP

avec le concours de
L'ENSEMBLE INSTRUMENTAL DE PROVENCE (140 participants)

SOUS LA DIRECTION DE Khachik YILMAZIAN — SOLISTE Loussiné ZAKARIAN

au programme :
KOMITAS, EGMALIAN, BABA DJANIAN, BARTEVIAN, ASLANIANTZ, BRAHMS, SCHUBERT — au piano JULIETTE YILMAZIAN

Réservation : du 11 au 20 Juin
Jacques Chelelekian, Agence Wasteels, 87 La Canebière, Tél (91) 95-90-12
Eglise du Prado (91) 77-84-70
du 21 au 25 Juin location à l'Opéra.

ՎԻԷՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգ· Միութեան վարչութեան շրջանը լրացած ըլլալով ընդհ· անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու Վիէնի գաղութին բոլոր անդամները Յունիս 23ին, Շաբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Կիտիսէլլիի սրճարանին վերի յարկը (Փլաս Սէն-Մօրիս):

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հայրենակիցներէ կը խնդրուի իրենց ներկայութեամբ յարգել հրաւէրը:

Ծանօթ·— Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — SEVRES

1978 – 79 ուսումնական տարուան

ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յունիս 24

Կէսօրուան ճաշ՝ 13ին, պատրաստուած Ծնողաց Միութեան ժրաջան տիկիններուն կողմէ:

ժամը 16ին՝ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ նախագահութեամբ Սեւրի քաղաքապետին

Ճաշի մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի տեղերը ապահովել՝ հեռաձայնելով՝

534 - 68 - 28

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՅՈՒԼԻՍ 29-ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 13

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

կազմակերպութեամբ
ՍԵՒԱՆ ճամբորդական գործակալութեան
եւ ընկերակցութեամբ տիօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
օդանաւով մեկնում՝
ԼԻՈՆԷՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ
ՓԱՐԻԶԷՆ

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով անյապաղ արձանագրուիլ

ՅՈՒԼԻՍ 5 ԷՆ ԱՌԱՋ

A LYON	A PARIS
sevan voyages	**saberatours**
SARKISSIAN Varoujan	BAGHDASSARIAN Levon
50, cours de la Liberté	3, rue de l'Arrivée
69003 LYON	Imm. CIT 7e étage
Tél. (78) 60 13 66	75015 PARIS
	Tél. 538 67 47

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
21
JEUDI
21 JUIN
1979

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.407

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

54e ANNÉE No 14.407

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԺԱՄ ՄԸ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

ԿԸ ՎՍՏԱՀԵՑՆԷ ՈՐ ԳՆԵԼՈՒ ԿԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՉՆՈՒԱԶԻ ԲԱՅՑ...

Մամուլը, Չորեքշաբթի առտու, «լաւ» կամ առնուազն «բաւական լաւ» որակումը կուտայ Նախագահին երէկուան ելոյթին հեռատեսիլէն: Ծանօթ է որ ամէն երկու ամիսը, Ժիսքար խումբ մը լրագրողներու հետ զրոյց պիտի ընէ հեռատեսիլէն, ամէն անգամ տարբեր կայանէ մը: Երկրորդն էր, որ Նախագահը ըրաւ Երեքշաբթի իրիկուն, չորս լրագրողներու: Եթէ ընդհանրապէս բոլորն ալ կ'ընդունին, որ Նախագահը վարպետ է, նոյնիսկ փայլուն, տէրը իր նիւթին, Իւմանիթէ կը խորագրէ. «Ժիսքար կը պտտցնէ հայելին առջեւ, արքունիքին չորս լրագրողներուն հետ» մինչ Լիպերասիոն Նախագահը կը գտնէ «անխռով, փայլուն եւ կատարելապէս պարապ»:

Ճիշդ է որ արձակուրդներու նախօրեակին, Նախագահը պէտք է ապահովութիւն տար որ վախ չկայ որեւէ սահմանափակումի կառքերու երթեւեկին կամ վառելանիւթի համար: Հարկ է սակայն յարգել արգելքներու սահմանները, որոնք մեր ապրելակերպին մաս պէտք է կազմեն: Շօշափուած գլխաւոր հարցերուն առթիւ, Նախագահը հետեւեալը ըսաւ՝ «Եւրոպական ընտրութիւնները եւրոպական առաջին դէպքը կազմեցին չառնուած եւ ոչ՝ ազգային դէպքերու գումարում մը: Կեդրոնի ցանկերն էին որոնք ամէնէն զգալի յառաջդիմութիւնը արձանագրեցին: Եւրոպայի ժողովը թոյլ պիտի տայ որ Եւրոպայի դեմոկրատ արդիւնաւորութիւնը լսուի: Այս է օրինակ պաշտպան ուժանիւթի քաղաքականութեան համար: ՀՀՀ.ի (Շիրաք) յատկանշական գիծն այն է որ դեր ունեցած է Ե. Հանրապետութեան հաստատման եւ հիմնարկութեան պաշտպանութեան: Մաղթելի է որ վերագտնէ այդ դերը, որ իրն է: Նախկին կացութիւնը երբեք չի վերահաստատուիր, նոր տարր մը կայ մեր կեանքին մէջ, քարիւղը հազուագիւտ եւ սուղ պիտի մնայ: Հարց չկայ աճը զոհելու, այլ զայն տարբեր կերպով կազմակերպելու: Երբ քարիւղի ծախքերը 15 միլիառէն, 1975ին, կ'անցնին 70 միլիառի այս տարի, գնելու կարողութիւնը արտասահման կ'անցընենք: Հարց չկայ սակայն գնելու կարողութիւնը նուազեցնելու»:

Անխուսափելի հարցումն ալ կայ անշուշտ, ինչ կը վերաբերի իր թեկնածութեան 1981ին: Շեշտելէ ետք թէ «վերջին անգամն» է այդ թուականէն առաջ, որ կը պատասխանէ այդ հարցումին, ըսաւ թէ իրեն համար, աւելորդ եւ վնասակար է հարցը դնել: «Ձեմ խորհիր որ լաւ է որ Նախագահ մը թեկնածու դառնայ 18 ամիս առաջ, որովհետեւ այդ պահէն սկսեալ կը դադրի Նախագահ ըլլալէ եւ իր որոշումներուն հանդէպ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՃԷՎԻՏ «ՓՐԿԵՑ» ԻՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Էճէվիթի կառավարութիւնը վտանգաւոր վիճակի մէջ էր քանի օրէ որ կը կորսնցնէր, արդէն խախուտ մեծամասնութիւնը, զոր կը վայելէր Ազգ. Ժողովին մէջ: Այլեւս միայն 221 ձայն ունի, ընդդէմ 223ի, 450 երեսփոխանի վրայ (Նախագահը չի քուէարկեր եւ հինգ թափուր աթոռ կայ): Այս պայմաններու տակ է, որ Երեքշաբթի օր, տագնապալի ժամեր կ'ապրէր, օրակարգի վրան ալ բանաձեւի մը արձանագրութեան հարցը կար Մաքսատան եւ Մենաշնորհներու նախարարին դէմ, որ զեղծումի ամբաստանութեան տակ է: Կացութիւնը փրկուած էր Էճէվիթի համար, այն ատեն երբ իրեն զօրավիգ երեսփոխանները նիստին չէին գար եւ որովհետեւ 226 հոգիի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է որպէսզի նիստը տեղի ունենայ, հարցը, առժամապէս, կը լուծուէր: Եւ կարեւոր է երկրին համար քանի եթէ կառավարութիւնը իյնայ եւ տագնապ մը ծնի, Դրամական Միջազգային Հիմնարկութիւնը իր խոստացած դրամը չի տար, մինչ, այդ դրամին սիրոյն Թուրքիա 80 առ հարիւր արժեզրկեց իր դրամը եւ տնտեսական զանազան միջոցներ ձեռք առաւ:

Բայց, ընդհանուր ձեւով, «փողոցի մարդը» կ'ըսէ Ֆիկառոյի թղթակիցը, զգուած է «երեսփոխանի թրաֆիքի մասին լսելէ»: Արդարեւ շատ շշուկներ կան որ կառավարութեան կողմնակից 3 – 4 երեսփոխան «միւս» կողմ կը փոխադրուին կամ ճիշդ հակառակը, (առանք ալ կաշառքներով անշուշտ) այսինքն ընդդիմութենէն Էճէվիթի կողմնակիցներուն կը միանան, որպէսզի կառավարութիւնը «ապրի» մինչեւ Հոկտեմբեր 14ի ընտրութիւնները:

որոշ կասկածամտութիւն մը կը ծնի՝ ընտրակա՞ն թէ ազգային որոշումներ են: Բայց Նախագահը կ'ըսէ նաեւ՝ կը մաղթեմ նախագահի իմ պաշտօնիս գլուխը մնալ ցորչափ կարելի ըլլայ, այդ պատճառով այդ հարցումը չունին ինծի տալիք»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ բողոք բարձրացուց Վալտհայմի ՄԱԿի (Լիբանան մնացող) 2 սպաներու դէմ, որոնք զէնքի թրաֆիքով կը զբաղին: Իսրայելեան իշխանութիւնները առժամապէս բատարկած են երկու սպաները, որոնք բռնուած են արկածի մը հետեւանքով, Պաղեստինցիներու սահմանուած զէնքերով լեցուն իրենց կառքով:

ՆԻՔԱՐԱԿՈՒԱՅԻ քաղաքացիական պատերազմը կը շարունակէ սաստկանալ: Առաջին անգամ ըլլալով Անթոնիօ Սոմոզայի մենատիրութիւնը անկման լուրջ վտանգի մէջ կը գտնուի: Սոմոզա տոհմը կառավարած է երկիրը մօտ 45 տարիէ ի վեր, կէս – ոստիկանական եւ կէս – կանկսթէրական միջոցներով, շնորհիւ Միացեալ Նահանգներու օգնութեան եւ ուրիշ Լատին Ամերիկեան երկիրներու անտարբերութեան: Ներկայիս, վերջիններէ (մանաւանդ Քոսթա Րիքա, Վենեզուելա, Փերու, Էքուաթոր եւ Քոլոմպիա) դրական դիրք կը բռնեն հանդէպ յեղափոխական Սանտինիսթ շարժումին, իսկ Ամերիկա քիչ մը աւելի չէզոք է՝ քան

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունիս 12 – 18)

ՀԱՅ ՀԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐ ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան Ակադեմիայի Գրականութեան Հիմնարկը (Պուշկինեան տուն) կազմակերպած է հայ հին գրականութեան օրեր: Այդ առթիւ Հայաստանէն Նեւայի ափերը մեկնած են Մ. Աբեղեան Գրականութեան Հիմնարկի, Երեւանի Համալսարանի եւ Մատենադարանի աշխատակիցները: Անոնք հանդէս եկած են հայ – ռուսական մշակութային կապերու պատմութեան, միջնադարեան հայ տաղաչափութեան եւ մանրանկարչութեան, Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան» պոէմին, ներկայիս հրատարակութեան պատրաստուող «Հայ հին գրականութեան յուշարձաններ» ռուսերէն մատենաշարին եւ գիտական այլ հետազօտութիւններու նուիրուած զեկուցումներով: Հայ դասախօսներու զեկուցումները մեծ հետաքրքրութիւն առթեցած են Լենինգրադի գրագէտներու, արուեստագէտներու եւ արեւելագէտներու շրջանակին մէջ: Տեղի ունեցած է միտքերու փոխանակում, որու ընթացքին ընդգծուած է համատեղ քննարկումներու նշանակութիւնը հայ եւ ռուս միջնադարեան գրականութիւններու ընդհանրութիւններու եւ ազգային իւրայատկութիւններու ըմբռնումին մէջ: Այս հանդիպումը երկրորդն էր հայ եւ լենինգրադցի գիտնականներու միջեւ: Առաջինը տեղի ունեցած էր Ապրիլին Երեւանի պետական համալսարանին մէջ, ուր կատարուեցան ռուս հին գրականութեան ընթերցումներ: Երեւանի եւ Լենինգրադի մէջ կարդացուած զեկուցումները առանձին գրքոյկով պիտի հրատարակուին Պուշկինեան տան կողմէ:

×

Մ. ԱԲԵՂԵԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի Նկարիչներու տան մէջ բացուած է Մհեր Աբեղեանի անհատական ցուցահանդէսը, որ կազմակերպուած է իր 70ամեակին առթիւ: Ցուցադրութեան դրուած են 200է աւելի գործեր:

×

ՆԿԱՐՉՈՒՀԻ ՔՆԱՐԻԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Պուլկարիոյ մէջ՝ միջազգային բացօթ-

առաջ: Սանտինիսթները գրաւած են երկրին երկրորդ ամէնէն կարեւոր քաղաքը, Լէօն, եւ մայրաքաղաքին՝ Մանակուայի աղքատ թաղամասերը, ուր արիւնահեղ կռիւներ կը շարունակուին: Կ'ըսուի թէ 1970ի ծանր երկրաշարժը աւելի քիչ վնասեց մայրաքաղաքին, քան ներկայ կռիւները:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Նիւզուիք շաբաթաթերթին համաձայն Բրեժնեւի հիւանդութիւնը ուղեղային այնդերակութիւն է եւ այլեւս միայն մէկ – մէկուկէս տարի կրնայ աշխատիլ կամ որոշում տալ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԺԻՍՔԱՐ ինչպէս ամէն տարի Մոն Վալերիէն գնաց, ու Կօլի Յունիս 18ի կոչին 39րդ տարեդարձին առթիւ:

եայ ցուցահանդէսին, Երեւանցի նկարչուհի Քնարիկ Վարդանեանի ճեպանկարները հիմք ծառայած են իր «Բարեկամների երկիրը» նկարներու շարքի ստեղծման: Մօտ երեսուն կտաւներ կ'արտացոլացնեն Պուլկարիոյ գեղեցկութիւնը, ճարտարապետական յուշարձանները: Ասկէ առաջ ալ լայն արձագանգ գտած էին էին Արփի – Սեւան ջրատարի շինարարներուն նուիրուած իր կտաւները:

×

Մ. ԱՍԼԱՄԱՋԵԱՆԻ ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱՇԱՐՔԸ

Նկարչուհի Մարիամ Ասլամազեան, որ քանի մը տարի առաջ հնդկական նկարաշարքին համար արժանացած էր Ներու մրցանակին, աւարտած է Հնդկաստանի նուիրուած կտաւներու նոր շարք մը: Քանի մը տասնեակ կտաւներու եւ ջրաներկներու մէջ արտացոլուած են Հնդկաստանի քաղաքներէն ստացած տպաւորութիւնները: Հայ նկարչուհին Հնդկաստան այցելած է կառավարութեան հրաւէրով, ինչպէս նաեւ իբրեւ զբօսաշրջիկ: Հնդկական մոթիֆները շատ անգամ ցուցադրուած են Մոսկուա եւ Երեւան կազմակերպուած իր անհատական ցուցահանդէսներուն մէջ: Նկարներու շարքեր նուիրած է նաեւ Ճափոնի, Եգիպտոսի, Մատակասկարի, Փարակուէյի, Իտալիոյ:

×

ԱՆՀՈՂ ՄՇԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՇՈՒՐՋ ԳԻՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Գիտնականները փաստած են, որ Վարդարոյր խորդենիի քառապատիկ բարձր բերք կարելի է ստանալ ոչ թէ արգաւանդ հողերու, այլ հրաբխային խարամով եւ խիճով պատած կրածոյլէ մարգերու մէջ: Հոս բոյսերու աճը մէկուկէս անգամ կ'արագանայ, իսկ բերքը կը ստացուի տարեկան ոչ թէ մէկ, այլ երկու անգամ: Եւ այս՝ շնորհիւ բոյսերու անհող մշակութեան եղանակին: Այս նիւթին շուրջ համամիութենական գիտական ժողով մը գումարուած է Երեւանի մէջ, մասնակցութեամբ Մոսկուայի, Կիեւի, Տոլեաթիի, Սուխումի եւ Երեւանի մասնագէտներու:

×

Կ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

«Սովետական գրող» հրատարակչականը «Սփիւռքահայ գրողներ» մատենաշարով լոյս ընծայած է Կարէկ Պասմաճեանի «Վերադառնում եմ իմ սկիզբը» հաւաքածոն: Յառաջաբանը գրած է Վահագն Դաւթեան:

×

ԱԼԱՎԵՐՏԻԻ ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Ալավերդիի լեռնամետաղագործական ձեռնարկութիւնը ձեռք ձգած աշխատանքի բարձր ցուցանիշներու համար պարգեւատրուած է Խորհ. Միութեան գունաւոր մետաղագործութեան Նախարարութեան եւ ճիւղին արհեստակցական միութեան Կեդր. Կոմիտէի կարմիր դրօշակով: Ձեռնարկութիւնը, որ 200 տարի առաջ ստեղծուած է, վերջին տարիներուն դարձած է արդիական սարքաւորումներ ունեցող կեդրոն մը, որուն արտադրութիւնը կը ղրկուի Խորհ. Միութեան բոլոր երկիրները:

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ՝ ՈՐՈ՞ՒՆ ՀԱՄԱՐ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ամերիկայի մէջ չափազանց ընդհանրացած է հարցախոյզի օգտագործումը, նման հարցեր լուծելու համար։ Այսինքն՝ որեւէ ապրանքի գնորդներուն, ներառեալ թերթի մը բաժանորդներուն, կ'ուղղուին իրենց հետաքրքրութիւններու թըւարկումը խնդրող հարցարաններ նշմարել՝ որ ամերիկացի խմբագիրը իր թերթը իբր ապրանք տեսնելու պատրաստ է, բան մը՝ որ դէմ է հայ մամուլի կոչումին։ Բայց եւ այնպէս հայ մամուլն ալ կը բանի տնտեսական ընդհանուր դրոյթի մը մէջ, նոյնիսկ անո՛ր գրաշարներն ու խմբագիրները պէտքն եւ իրաւունքը ունին իրենց յանապազօրեան ապահովելու, եւ ուրեմն չեն կրնար զերծ մնալ նման մտահոգութիւններէ։

Անկասկած, նման հարցախոյզ մը՝ ուղղուած հայ ընթերցող զանգուածին, ցոյց պիտի տար որ անոր մաս կազմողներու մեծամասնութիւնը (գուցէ՝ վառ ազգային դաստիարակութիւն ստացող շրջաններու մէջ ընթերցողներու ճնշիչ մեծամասնութիւնը) պիտի նախընտրէր որոշ նիւթեր, եւ շատ մեծ հետաքրքրութիւն մը ցոյց պիտի չտար կարգ մը գրողներ եւ մտաւորականներ հետաքրքրող նիւթերու հանդէպ, մանաւանդ եթէ բարդ է անոնց լեզուն եւ նիւթը։

Լեզուի հարցը անխուսափելի է, եւ մեր ճաշարանային եռախօսութեան ընթացքին շօշափեցինք զայն։ Անկարելի է չնշմարել որ մեր ճառախօսներէն եւ բանաստեղծներէն շատե՛ր, ու մեր մամլոյ աշխատակիցներէն ոմանք դոնէ, կը գործածեն հայերէնի բառամթերք մը՝ որ անհասկնալի կը դարձնէ իրենց ըսելիքը, ունկնդիր կամ ընթերցող զանգուածի մեծամասնութեան համար. ինչո՞ւ կը պարտինք նման երեւոյթ։

Նորէ՛ն բարդ է խնդիրը, մէկ պատասխանով լուծելի չէ։ Օրինակ՝ ես զանազան տեսակէտներու ծանօթ եմ այս հարցին, բանաստեղծական մարզին մէջ մասնաւորաբար, ու մտաւորական մարզերու մէջ՝ ընդհանրապէս։ Ա) Կան բանաստեղծներ, որոնք մտահոգ են հայ լեզուի մասին, չեն ուզեր որ անոր հըսկայ բառագանձը թաղուած մնայ փոշոտ բառարաններու մէջ. կ'ուզեն որ ժողովուրդը հանդիպի այդ բառերուն, եւ ուրեմն մասամբ իբր ազգային պարտականութիւն, մասամբ ալ իբր լեզուն սիրող անձեր, կը գործածեն զանոնք։

Բ) Կան բանաստեղծներ՝ որոնք տեսականօրէն կամ սկզբունքի հիման վրայ, բանաստեղծութիւնը կը համարին լեզուի ամբողջականութեան հետ դիրկընդխառն պայքար կամ հանդիպում։ Այսինքն՝ բանաստեղծութեան բուն առանցքը, անոնց համար, լեզո՛ւն է, եւ ոչ զգացումը, մտածումը, կամ դասական ձեւերը, եւն.։ Այս տեսակէտով շարժողին համար ստիպողական է զօրաշարժի ենթարկել լեզուի բոլոր միաւորները, արմատներն ու բարդ բառերը։

Գ) Կան բանաստեղծներ, ինչպէս նաեւ անշուշտ զանազան մտաւորականներ, որոնք կը պայքարին իրենց բարդ մտածումներուն հետ, անոնց ձեւ ու կառոյց տալու համար, եւ այս [illegible], բարդ պարունակութիւնը կը պահանջէ նաեւ բարդ լեզու։ Կան ընթերցողներ, որոնք կը հաւատան թէ բարդը լաւ հասկցողը կրնայ պարզ ձեւով բացատրել իր հասկցածը։ Որոշ չափով ճիշդ է սա, աւելի՛ մտաւորականին համար, քան բանաստեղծին, սակայն միայն որոշ չափով։ Ամէն մտածում առակի կարելի չէ վերածել, ոչ ալ ամէն զգացում՝ կաղապարատիպ քլիշէի։

Դ) Կան բանաստեղծներ եւ դեռ ուրիշ, ամէ՛ն տեսակի գրողներ, որոնց համար խաղի հաճոյքին նմանող հաճոյք մը կայ՝ բարդ բառախաղերու մէջ. հաճոյք՝ որ անոնք կ'ուզեն բաժնել ընթերցողին հետ։

Ե) Վերջապէս կան Հայութեան բանախօսներէն ու դպրոցականի ոտանաւորներ գրողներէն շատեր՝ զորս կը լսենք մեր բեմերէն, եւ որոնց յօդուածներն ու ոտանաւորները կը կարդանք քիչ մը ամէն տեղ։ Տարօրինակը սա է, որ անցեալ յիսուն տարուան ընթացքին զանգուածի նախընտրած գրողները եղած են այս մարդիկը, մարդիկ՝ որոնք ըսելիք քիչ բան ունեցած են ու իրենց գաղափարներու սակաւութիւնը պահած են բառակոյտերու տակ. եւ ի՜նչ բառեր,— երկաթապատում, բառարաններէ եւ հին դամբանականներէ առնուած, անհատականութիւն չունեցող եւ անդադար կրկնուող բառեր, շարուած՝ իրարու հետ շատ քիչ կապ ունեցող նախադասութիւններ ստեղծելու համար։ Հետաքրքրականը սա է որ մեր զանգուածները այնքա՛ն երկար ատեն օրօրուած են անոնցմով որ կա՛մ անոնց անտեղի բարդութիւնն ու պարապութիւնը չեն նշմարեր, եւ կամ՝ ճանչնալով խօսքին բնոյթը առաջին իսկ նախադասութենէն, ապահով կը զգան ինքզինքնին, աչք մը կը նետեն սիւնակին վրայ, ու կ'անցնին։ Ձեն կարդար յաճախ, բայց չեն բողոքեր ալ։

Եւ կամ, աւելի ճիշդ է ըսել, չէին բողոքեր, որովհետեւ ներկայիս առողջ շարժում մը կայ, միջին եւ երիտասարդ տարիքի սերունդներուն մէջ մանաւանդ, շարժում՝ որ կը մերժէ փչոցներն ու բառակոյտերը։ Դժբախտաբար, մղուած հայ ժողովուրդի աւանդական ու անփոփոխ « գործնականութեան ոգի »էն, այս նոր ընթերցողնե՛րն ալ կը հաւասարեցնեն բարդը՝ անգործնականին։

Ողբացեալ բանաստեղծ Յարութ Կոստանդեան ըսած է, որոշ հայ գրողներու մասին,— « փնտռում են խրթինը. խորունկը չե՛մ ասում, խրթինը, խրթնաբանութիւնը՝ որը հակառակ է բանաստեղծութեան մասին իմ հասկացողութեանը,— լինել պա՛րզ, բայց խորունկ»։ (Տե՛ս՝ « Հարցազրոյց Յարութ Կոստանդեանի հետ », Շ. Մանոյեան, Յառաջ, 1978 Հոկտ.)։

Այս բոլորը շատ լաւ, բայց հոս ըստեղծուող հակասութիւնը չի բաւեր լիօրէն արդար չէ, ո՛չ բանաստեղծներուն հանդէպ, ոչ ալ ուրիշ ձեւով գրողներուն։ Կոստանդեան մէկն էր այն քիչերէն, որոնք գիտցան զանազանել բարդը՝ խրթինէն, եւ ուրեմն ան իրաւունքը ունէր հակադրելու պարզը եւ խրթինը, ու երկրորդը մերժելու։ Սակայն անկարելի է, նոյնիսկ աններելի՛ է հաստատել, որ « բարդ »ին ու աւելորդ « խրթին »ին միջեւ տարբերութիւններ չկան։ Կան մտածումներ, տեսութիւններ, ինչպէս նաեւ զգացումի երկուութիւններ եւ անորոշութիւններ, զորս չենք կրնար զոհել պարզի ատրուշանին առջեւ, որքան ալ հոն հայ ժողովուրդը սիրէ խնկարկել պարզութիւնն ու միամտօրէն հասկցուած գործնականութիւնը։

Կը մնայ, սակայն, Հայ ընթերցող զանգուածը, որ նման բացատրութիւններով կրնայ չգոհանալ, կրնայ պատասխանել.— «շատ լաւ, Հայութեան նոր բանաստեղծները, մտաւորականները, փիլիսոփաները եւայլն, թող գրե՛ն, ինչպէս որ կ'ուզեն։ Ըլլա՛յ արդարօրէն բարդ, ըլլա՛յ անարդարօրէն խրթին՝ անոնց ըսածը չի՛ հետաքրքրեր մեզ, մենք մեր օրաթերթերուն մէջ պարզ բաներ կ'ուզենք։ Այդ միւսները ուրիշ տեղ հրատարակեցէ՛ք»։

Պատասխանս կը սկսի փոքր փակագիծի մը մէջ։ Ֆրանսա, Ամերիկա եւ Արեւմտեան Եւրոպայ ունին գրողներ, որոնց գործը ժողովուրդին մէկ հազարերորդը միայն կը հետաքրքրէ. չեմ չափազանցեր։ Ժաք Տէրրիտայի պէս գրող մը գուցէ 5000 ընթերցող կ'ակնկալէ իւրաքանչիւր յօդուածի համար, եւ անոնց կը հանդիպի մասնագիտացած վերնախաւի մը պարբերաթերթերուն մէջ։ Ժողովուրդին հոգը չէ, ոչ ալ ի՛րը։ Յիսուն միլիոն Ֆըրանսացիին 5000ը, այսինքն՝ մէկ հազարերորդը, կը հետաքրքրուին, եւ այդ կը բաւէ։

Սակայն պետական սիսթեմ ու տնտեսութիւն չունինք մենք, Սփիւռքահայերս, եւ մեզի պէտք եղածը չի՛ կրնար Հայաստանէն գալ ամբողջովին։ Հոն տիրող քաղաքական պայմանները կ'արգիլեն այդ, ես կը հաւատամ որ պիտի արգիլէին այդ նոյնի՛սկ եթէ որոշ կաշկանդումներէ անկախ ըլլար մեր Հայրենիքը։ Կովկասահայը չի կրնար տալ Սփիւռքահայուն այն ամէն ինչը, որուն պէտք ունի ան, թէեւ անկասկած Հայաստանի մէջ տարուած որոշ աշխատանքներ, օրինակ, պատկառելի Համայնագիտարանի մը հրատարակութիւնը, մեծ նպաստ մըն է Սփիւռքի համար ալ։

Հարցը սակայն մեր ներկայ իրականութիւնն է, եւ անոր մէջ չկայ լուրջ պարբերաթերթ մը, ուր բարդ հարցերով զբաղող գրող մը կրնայ անկաշկանդ զբաղիլ իր տեսութիւններով, ուր ան կըրնայ խօսիլ այն մի քանի հարիւր Սփիւռքահայերուն հետ՝ որոնք կ'ուզեն զբաղիլ նոյն հարցերով։ Եւ այդ չգոյութի՛ւնն է պատճառը, որ մեր օրաթերթերուն մէջ լոյս կը տեսնեն որոշ յօդուածներ, որոնք՝ թէ՛ ընթերցող զանգուածի նախընտրութեամբ, թէ՛ ալ հեղինակներուն՝ պէտք է մասնագիտական պարբերաթերթերու մէջ լոյս տեսնէին։

Եւ ճիշդ հո՛ս է որ Հայ թերթի խմբագրին «դատական», այսինքն՝ դատումի դերին կենսականութիւնը ակներեւ է։ Հայ խմբագիրը ամէն օր ստիպուած է նժարին մէջ կշռել զանազան ազդակներ, երբ իր գրասեղանին վրայ կը գտնէ ամէ՛ն տեսակի աշխատակցութիւններ, որոնցմէ ոմանք մատչելի են, սակայն կրնան հետաքրքրել փոքր շրջանակ մը միայն, եւ ուրիշներ՝ բարդ ու դժուարամատչելի։

Ան ստիպուած է հարց տալ, թէ իր թերթի ընթերցող զանգուածին ո՞ր համեմատութիւնը կը հետաքրքրուի որոշ յօդուածով մը։ Եթէ արդէն ունի նիւթեր՝ որոնք կը հետաքրքրեն ժողովուրդի մեծամասնութիւնը, կրնայ հրատարակել բաղդատաբար փոքր թիւով անձեր հետաքրքրող յօդուած մը, վստահ՝ որ արդէն մատակարարած է ուրիշ պէտքերու։ Կամ կրնայ հաւատալ, որ թէեւ իսկապէ՛ս շատ բարդ է նիւթ մը, պէ՛տք է լոյս տեսնէ ան, որովհետեւ հասկցողներուն համար շատ օգտակար պիտի ըլլայ։ Վերջապէս՝ մտածումի մը արժէքը իր մատչելի ըլլալուն մէջ չի կայանար միայն, այլ նաեւ, իր օգուտին։ Այսինքն՝ եթէ խօսինք մի քիչ միամիտ բայց գուցէ օգտակար թուաբանութեամբ, շատ հասկցողներու թիւը եթէ բազմապատկենք հասկցուած մտածումի փոքր օգտակարութեամբ, արդիւնքը հաւասար է այն թիւին, որ պիտի ստանանք՝ բազմապատկելով քիչ հասկցողներու թիւը մեծ օգտակարութեամբ։

Ինքզինքս մղուած կը զգամ նման քիչ մը տարօրինակ ճիգերու եւ բացատրութիւններու, որովհետեւ ինծի համար յըստակ է յօդուածիս խորագրին պարունակած հարցումին պատասխանը։ «Հայ Մամու՛լ՝ Որո՞ւն Համար» հարցումին, արդար միակ պատասխանն է,— «բոլորի՛»։ Եւ այդ «բոլորը»կ'ընդգրկէ նաեւ այն փոքրամասնութիւնները, որոնցմէ ոմանք կը հետաքրքրուին հին յուշերով, ուրիշներ՝ հանդէսներու նկարագրութիւններով, եւ դեռ ուրիշները՝ բարդ բաներով։ Որքան ատեն որ զանազանուած խաւաւորուած մամուլ չունի Սփիւռքը, Հայ մամլոյ ու Հայ խմբագրին ճիտին պարտքը կը մնայ ամէն օր հրատարակել օրաթերթեր, որոնց մէջ մեծամասնութեան պահանջքներէն անդին ճանչցուած են նաեւ փոքրամասնութիւններու պահանջքները։

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Յունիս։ Քննութիւններու ամիսը, մանաւանդ Պաքալօրէայի։

Բանավէճ, մերժում, ընդդիմութիւն։ Բաւական աղմկալից դպրոցական տարեշրջանի մը աւարտին, բովանդակ Ֆրանսայի մէջ 347.774 աշակերտ կը դիմաւորէին պաքալօրէայի քննութիւնները որպէս անհրաժեշտութիւն մը սակայն առանց մեծ խանդավառութեան, տրուած ըլլալով վերջին տարիներու արժեզրկումը, հետեւանք յաջորդական եւ յաճախ իրար հակասող բարեփոխումներուն, որոնք ստեղծեցին անկայունութեան եւ անապահովութեան զգացում մը։ Նոյնպէս, առենօք պաքալօրէան գործօն կեանքի բանալին էր։ Այսօր, կրնանք ըսել թէ կղպանքը որ կը բանեցնէ, կը բացուի շատ յաճախ փակ դռներու վրայ։ Այսուհանդերձ, երբ Յունիսը կուգայ, այս « ճշմարտութեան քննութիւնը » առնուազն երեք շաբթուան համար կը վերադառնէ հանրութեան մօտ, գրեթէ անտարկելի վարկ մը։

Արդ, ինքնավստահ ու համարձակ կամ վարանոտ ու երկչոտ կամ արդէն իսկ հրաժարած ու տրտմած տղաք ու աղջիկներ կ'այրին քննութիւններու տենդին մէջ։ 104.941 աշակերտներու համար թեկնածու թեքնիք պաքալօրէային ճշմարտութեան ժամը հնչեց Յունիս 13ին, իսկ ընդհանուր ուսուցման պաքալօրէայի քննութիւնները սկսան Յունիս 19ին՝ 242.803 թեկնածուներու համար։

1979ի պաքալօրէան անցեալ տարուան վրայ ոչ մէկ նորութիւն կամ փոփոխութիւն կ'արձանագրէ։ Սեռիներու բաժանումը կը մնայ նոյնը։ Պաք. Ա.՝ իմաստասիրութիւն եւ դպրութիւն, պաք. Բ՝ տնտեսութիւն եւ ընկերային հարցեր, Պաք. Սէ՝ մաթեմաթիք եւ բնագիտութիւն, Պաք. Տէ՝ բնական գիտութիւններ եւ մաթեմաթիք, Պաք. Ը՝ թեքնիք եւ մաթեմաթիք, իսկ Պաք. Էֆ՝ որ ուղղակի կ'առաջնորդէ դէպի գործօն կեանք։

Ընտրեալներու թի՞ւը։ 67 առ հարիւր շուրջ հաւանաբար եթէ նկատի ունենանք անցեալ եւ նախանցեալ տարիներու վիճակագրութիւնները։

×

Առաջին դասարանի աշակերտներուն համար կայ Ֆրանսերէնի կանխեալ քննութիւնը, գրաւոր եւ բերանացի մասերով, որ կը սկսի Յունիս 26ին։

×

Գալով երկրորդական ուսումներու առաջին շրջանի վկայականին, այսինքն՝ Պէ. Ը. Փէ. Սէ.ին, կը վարանինք քննութիւն բառը գործածելու քանի անցեալ տարուընէ ի վեր պետական քոլէժներու եւ լիսէներու ինչպէս նաեւ Կրթական նախարարութեան հետ համաձայնագիր ունեցող փրիվէ հաստատութեանց մէջ դպրոցական գրքոյկի պարզ քննութեան վրայ, յատուկ քննիչ ժիւրիի մը կողմէ, կը տրուի վկայականը բոլոր անոնց, որոնք իրենց տարուան նիշերով եւ գնահատումներով արժանի կը նկատուին։ Կրնանք ըսել թէ ժիւրիները շատ յաճախ բարեացակամ են։ Կը մնան քննութեան, մերժուած աշակերտները (շուրջ հարիւրէն քսան) եւ բոլորովին փրիվէ հաստատութիւններ յաճախող աշակերտները։ Հոս ալ յաջողութիւններու թիւը բաւական բարձր է։ Արդ, ինքնաբերաբար արդէն Պէ. Ը. Փէ. Սէ.ն կորսնցուցած է իր արժէքը։ Աւելցնենք որ 1982ին Պէ. Ը. Փէ. Սէ.ն պիտի փոխարինէ « քոլէժներու պըրվէն », բոլորովին ջնջելով քննութեան դրութիւնը։ Պէ. Ը. Փէ. Սէ.ի ժիւրիները, ըստ ակադեմիաներու կը հաւաքուին Յունիս 18էն սկսեալ, իսկ քննութիւնները պիտի ընթանան Յունիս 25էն 30։

Ուսումները շարունակող աշակերտներուն համար Պէ. Ը. Փէ. Սէ.ն այնքան ալ կարեւորութիւն չունի, սակայն իրենց ուսումները երրորդ դասարանի աւարտին փակող աշակերտներուն համար տեսակ մը պսակում մըն է մակարդակի մը հաստատումն է։

×

Կան նաեւ բոլոր Սէ. Ա. Փէ.ները, այսինքն արուեստագիտական ընդունակութեան վկայագիրները։ Թեկնածուները ընդհանրապէս թեքնիք ուսմանց հաստատութիւններու աշակերտներն են որոնք կատարած են ընդհանրապէս երեք տարուան շրջան մը եւ որուն աւարտին կը մտնեն ուղղակի գործօն կեանքի մէջ։

×

Աշխատանքէն յետոյ հանգիստ։ Քննութիւններու ժամանակէն վերջ արձակուրդները։

Կը մաղթենք բոլորին արդար վարձատրութիւնը իրենց կատարած ճիգերուն։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍԱՀԱԿ — ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ

———o———

Իր ատենին տեղեկացած էինք որ շնորհիւ Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ վարչութեան հովանաւորութեան եւ մանաւանդ ջերմ մը արուեստասէր եւ անձնուէր ազգայիններու դրական եւ բարոյական բացառիկ աջակցութեան, կազմակերպուած էր այս երգչախումբը։

Ղեկավարութիւնը վստահուած էր երիտասարդ եւ խանդավառ երաժիշտի մը, Գ. Խաչիկ Երմագեանի, Պոլսեցի, որ երաժշտական կրթութիւնը բոլորեր է Գերմանիոյ մէջ։

Մարսէյլի գաղութը երկար տարիներ ունենալով իբր ղեկավար Վարդան Սարգսեանը իր հիմնած Արմենիա երգչախումբով, անոր յառաջացած տարիքին բերմամբ որբացած էր, եւ ուրախալի է որ տարիներու անգործութենէ յետոյ՝ հիմա բացառիկ խանդավառութեամբ հաւաքուած են հարիւրէ աւելի երիտասարդներ, զարկ տալու համար խմբական երգեցողութեան։

Սփիւռքի մէջ երգչախումբերու գործունէութիւնը միայն երաժշտական չէ, այլ միանգամայն ազգապահպանման միջոցներէն մին ալ է. իր կոչումը երաժշտական ըլլալով հանդերձ՝ դաստիարակչական ալ է, քանի երիտասարդներու շրթունքին վրայ պիտի թրթռայ հայ երգը։

Այս կրկնակի նպատակներու համար գուրգուրանքի ենթակայ երեւոյթ է Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի կազմութիւնը, թէեւ որոշ նկատումներով եւ ի յարգանս բազմամեայ ղեկավար Վարդան Սարգսեանի, դուցէ փափաքելի ըլլար շարունակել եւ հրապարակ իջնել Արմենիա անունով յաւերժացնելու համար հիմնադիրին գործը։

Այսպէս թէ այնպէս՝ էականը երգչախումբի մը կազմութիւնն է, որուն յաջողութեան համար թափուած ջանքերը շնորհաւորելի են։

Երկուշաբթի, Յունիս 25ին, Մարսէյլի օփերայի սրահին մէջ անգամ մը եւս պիտի հնչէ հայ երգը։

Համերգի յաջողութեան մասին ոչ մէկ կասկած ներելի չէ եւ սրտանց կը փափաքինք որ առաւելագոյն խանդավառութեամբ պսակուի ղեկավարին ստանձնած գործը, եւ մեր փափաքն է որ առաջին յաջողութենէն յետոյ անդամներուն եւ թէ ղեկավարին եռանդը բոցավառի յետագային աւելի մեծ ծրագիրներու իրականացման հեռանկարով։

Սոյն հակիրճ տողերով կը յայտնենք մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները։

Ա. Մ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ մասնակցած է Լիբանահայութեան վերաշինութեան եւ կրթական գործին 205 հազար տոլարով, զոր յատկացուցած է ըստ հետեւեալին.— Վերականգնումի Կեդրոնական Մարմնին՝ 75 հազար, Լիբանահայոց Ազգ. Առաջնորդարանին՝ 55 հազար, Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանին՝ 30 հազար, Հայ Աւետարանական Միութեան՝ 30 հազար, Վահան Թէքէեան վարժարանին՝ 5 հազար, Սահակեան _ Լեւոն Մկրտիչեան գոլէճին՝ 5 հազար եւ Նշան Փալանճեան ճեմարանին 5 հազար տոլար։

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ «Ինթրմխեբրդ» վարժարանի սրահին մէջ, Յունիս 11ին, տեղի ունեցած է Մեսրոպեան Ազգ. վարժարանի մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի ամավերջի հանդէսը։ Խօսք առած է Նարեկ Քհնյ. Շրիգեան։ Մանկապարտիզպանուհին՝ Ռուբինա Բազբաունի, ներկայացնելով իր դասարանը ճշդած է թէ 14րդ աւարտական դասարանն է մանկապարտէզի, որ կ՛աւարտէ. 451 աշակերտ – աշակերտուհիներ աւարտած են « Մեսրոպեան »ը, որոնց կը միանան այս տարուան 32 մանուկներ։ Ապա կատարուած է նախակրթարանի աշակերտութեան վկայականի բաշխումը։ 32 աշակերտ _ աշակերտուհի աւարտած են նախակրթարանը։

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ « Մեսրոպեան վարժարան »ի մօտ գտնուող « Մոնթեպելլօ Կարտընզ » դպրոցի սրահին մէջ, Յունիս 2ին, տեղի ունեցած է գեղարուեստական ձեռնարկ մը։ Բացման խօսքը արտասանած է տնօրէնը՝ Տոքթ. Օննիկ Քէչիչեան։ Յայտագիրը բաղկացած է հայ բանաստեղծներու քերթուածներու արտասանութիւններէ՝ խմբական թէ անհատական, որոնք ջերմ գնահատանքի արժանացած են ներկաներու կողմէ։ Մասնաւոր գնահատանքի արտայայտութիւն եղած է արտասանութեան ուսուցիչ Խաչիկ Արարատեանի հանդէպ։ Դադարէն ետք ներկայացուած է Յակոբ Պարոնեանի « Տիկին Եփրուհին փեսայ կ՚ուզէ » զաւեշտը։

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 7ին, երեք նորագիրներ միացած են Հ. Յ. Դ. « Ահարոնեան » կոմիտէութեան, կատարելէ ետք իրենց երդումը։ Կնքահայրը՝ ընկ. Արա Պզտիկեան, իր խօսքին մէջ շեշտած է կուսակցականի կարգապահութիւնը, գաղտնապահութիւնը եւ անձնազոհութիւնը։

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ Հայ Կեդրոնի «Շանթ» սրահին մէջ, Մայիս 12ին, 12 նորագիրներ իրենց երդումը կատարելով անցած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, միանալով « Շանթ » կոմիտէութեան։ Կնքահայրը ընկ. Ռազմիկ Մատէնեան, մեկնաբանած է Հ. Յ. Դ.ի Կանոնագիրը եւ խօսքը ուղղելով նորագիրներուն, թուած է Դաշնակցականի պարտականութիւններն ու պարտաւորութիւնները։

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ նահանգապետը էտ – մընտ Պրաուն, նահանգին Համայնական Համալսարաններու Կառավարիչ Խորհուրդի անդամ նշանակած է Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի յանձնախումբի (Արեւմտեան շրջան) ատենապետ ընկ. Յակոբ Մըրըեանը։ 15 անդամներէ բաղկացած կառավարիչներու Խորհուրդը ուղղութիւն կուտայ եւ կը ղեկավարէ Գալիֆորնիոյ 106 համայնական համալսարանները՝ որոնք բաժնուած են 70 համալսարանական շրջաններու մէջ եւ ունին մէկ միլիոն 300 հազար ուսանողներ։

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ « Յուսաբեր » ակումբի « Լ. եւ Ս. Գարագաշեան » սրահին մէջ, Մայիս 27ին, տեղի ունեցած է Հայ Ուսուցչի Օրուան նուիրուած հանդիսութիւն մը, կազմակերպութեամբ « Յուսաբեր » Մշակ. Ընկերակցութեան։ Խօսք առած են Կայծ Կոկոնեան, Նուպարեան Ազգ. վարժարանի տնօրէն Արամ Մովսէսեան, Գալուստեան Ազգ. վարժարանի տնօրէն Նշան Վարդեան եւ առաջնորդ Զաւէն Եպիսկ. Չինչինեան։ Մեծարանքի երեկոյթի աւարտին, վեթերան հինգ ուսուցչուհիներու յանձնուած են « Յուսաբեր » Մշակ. Ընկերակցութեան կողմէ տրամադրուած « Գնահատանքի գիր »եր եւ յիշատակի պարգեւներ։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ « Յառաջդիմասէր »ի Ս. Լէյլէկեան սրահին մէջ, Մայիս 20ին, տեղի ունեցած է Շաքէ Յովակիմեանի ասմունքի երեկոյթը։ Ներկայ եղած են առաջնորդն ու Ազգ. իշխանութեանց ներկայացուցիչներ ։ Արուեստագիտուհին մեկնաբանած է աւելի քան քսան քերթուածներ՝ Պարոյր Սեւակ, Յովհ. Թումանեան, Յովհ. Շիրազ, Մատթէոս Զարիֆեան։

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ Նուպարեան վարժարանի պարտէզին մէջ, Մայիս 19ին, տեղի ունեցած է Գահիրէի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր եկեղեցւոյ կառուցման եւ օծման յիսնամեակի ճաշ – հանդիսութիւնը, նախագահութեամբ թեմին առաջնորդ Զաւէն Եպիսկ. Չինչինեանի։ Ներկայ եղած են Հայ Կաթողիկէ ժողովրդապետ Հ. Պետրոս Վրդ. Թարմունի եւ Հ. Յովհաննէս Վրդ. Ահմարանեան, Հայ Աւետարանական համայնքի նախագահը՝ Աւետիս Զագըճեան եւ Ազգ. իշխանութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչները։ Օրուան բանախօսը՝ Յակոբ Համբիկեան, վեր առած է հայ եկեղեցւոյ դերը մեր ազգային կեանքին մէջ։ Փակման իր խօսքին մէջ Զաւէն Եպիսկ. ոգեկոչած է յիշատակը եկեղեցւոյ բարերար Գրիգոր Եղիայեանի։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅ

Խումբ մը մանկաբոյժներ գացած են Զանգեզուրի մանկապարտէզներն ու մանկամսուրները, պիոներական ճամբարներն ու առողջարանները՝ քննելու համար երախաներու առողջութիւնը։ Երեւանէն, Լենինականէ եւ Կիրովականէն գացած մասնագէտները կ՚ուսումնասիրեն մանուկներու ինքնազգացողութիւնը, ֆիզիքական զարգացումը, ինչպէս նաեւ միջավայրի առողջապահական պայմանները։ Հայաստանի մէջ առողջապահութեան մանկական սպասարկութիւնը ներկայիս կ՚ընդգրկէ աւելի քան հարիւր բուժական կանխարգելիչ հիմնարկներ։ Յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին՝ քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, նախատեսուած է կառուցանել դարձեալ երեսուն հիւանդանոցներ եւ դարմանատուներ։

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԱՆԿԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԱՆՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ամերիկացի երիտասարդ գործատէր մը եւ նոյնպէս երիտասարդ Անգլուհի մը, գրօսաշրջիկ, ապօրէն կենակցութեան յանցանքով ամբաստանուած են Քուէյթի մէջ։ Արաբ Թայմզ անգլերէն օրաթերթը, որ Քուէյթի մէջ լոյս կը տեսնէ, հետեւեալ մանրամասնութիւնները տուած է.

« Ամերիկացին եւ Անգլուհին դատի կանչուեցան, որովհետեւ անկեղծ արտայայտութիւններ ունեցան։ Ոստիկանատուն ներկայացած էին տեղեկացնելու համար, թէ իրենց ինքնաշարժը գողցուած էր։ Ոստիկանապետը ընթացիկ հարցումներ ուղղած էր.— Ամուսի՞ն էք։ Ոչ։ Ինչո՞ւ իրարու հետ էք։ Որովհետեւ բարեկամներ ենք։ Բայց նո՛յն հասցէն ունիք։ Այո։ Միասի՞ն կը բնակիք։ Այո։ Իրարու հե՞տ կը քնանաք։ Այո։

Այս պատասխանին վրայ ոստիկանապետը յայտարարած է, թէ յանցաւոր կը նկատուին ապօրինի կենակցութեան համար։ Բարեբախտաբար, երկուքն ալ պարզ տուգանքով ազատած են, որովհետեւ բողոքող չէր եղած անոնց դէմ եւ ոչ ալ յանցանքի վրայ բռնուած էին »։

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929 — 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

3.

— ... Խափշիկները մեզ յանկարծ ընքելով փախան ու պահուըտեցան չեմ գիտեր ուր։ Ընկերս կը դողար իր բոլոր անդամներով եւ վախէն ակռաները իրարու կը զարնուէին։ Եւ այն ատեն, մացառներուն մէջէն յովազը ոստումով մը նետուեցաւ դուրս, ճիշդ մեր դիմացը, թաթերը օդին՝ երախը բաց, աչքերը սարսափելի... ո՜հ, սարսափելի, ահաւոր... Եւ այն ատեն... բայց մտիկ չէք ըներ կոր, պարոն Փիէռ...

— Սի, սի, շարունակէ՛։

— Եւ այն ատեն, առանց պաղարիւնութիւնս կորսնցնելու նշան առի, կրակեցի... Եւ այն ատեն, կենդանին ինքն իր վրայ դարձաւ, գետին ինկաւ, սկսաւ տապլտկիլ ու մռնչել... սարսափելի՛, ահաւոր... Ես վրան նետուեցայ, հրացանիս կոթը մխրճեցի անոր երախին մէջ, այսպէս, որպէսզի չխածնէ եւ պոչէն քաշելով զայն տարի ծառի մը տակ. ճիշդ այսպէս։ Խոշոր, հսկայ ծառ մըն էր, թերեւս պաօպապ մը։ Ուրիշ ծառեր ալ կային հեռուն, որոնք անվերջանալի տողանցումով մը կը յառաջանային, ճամբուն աղեղները եզերելով։ Ատենը անգամ մը ինքնաշարժ մը կը փախչէր բուներուն մէջէն եւ տերեւաթափ ճիւղերը կը սուլէին։ Ընդարձակ, անհատնում դաշտեր, լերկ ու պարապ։ Աշնանավերջ է եւ հողը ալ կը հանգչի թրջած տերեւներու վերմակով։ Անձրեւէն լուացուած տուներ իրենց կիրն ու աղիւսը կը փայլեցնեն ջրակոյտերու մէջ եւ գորշ, հնամենի ագարակներ, ուրիշ դարէ մը մնացած, հանդարտօրէն կը միան, անգործ մշակի մը ծխամորճին պէս։ Ճահիճները մեծցեր են հիմա եւ բադերու ու սագերու անիմաստ կանչը ունին միայն, իսկ ջուրի ճամբաները լեցուն են կարծես սպիտակ փետուրով։ Հեռացրի փախչող ձողեր վայրկեանները նշանագրեցին անվերջանալիօրէն եւ թելերը իջան ու ելան, իջան ու ելան։ Նորմանտին կը սկսէր։

Դէմ դէմի են պատուհանին առջեւ Փիէռ ու Կոստան։ Սա համաչափ ու միօրինակ ցնցումը շոգեկառքին՝ տեսակ մը թմրութիւն կուտայ իրենց եւ մելամաղձոտութիւնը կ՚աւելնայ վակոնին կիսատուերներէն ու դուրսի ցած, աղտոտ երկինքէն։ Տեղատարափը Փարիզ մնաց, բայց դեռ պզտիկ կաթիլներ կը դողան ապակիներուն վրայ։ Փարիզ շատ բան մնաց, սակայն զուգահեռական սա երկար գիծերուն տակուէն կ՚ընկերակցին ծանր ու գորշ ամպեր, ինչպէս նաեւ զանազան խմիչքի ազդեր։ Կոստանը կը շարունակէ իր սպաննած յովազին պոչէն քաշել, այսպէս, զայն տանելու համար պաօպապին տակ, եւ Փիէռի մտածումը կը ցատքէ խրճիթէ խրճիթ, տանիքէ տանիք, կը յառաջանայ շոգեկառքէն շատ աւելի արագ, հասնելու համար Պիպիին։ Ահա Պիպին, անոր խարտեաշ գլուխը, կապոյտ աչքերը, շարժումներն ու խօսելու ձեւը, անառակութիւնը։ Եւ Փիէռին մտածումը կը փախչի մէկէն ետեւ, կ՚իյնայ Փարիզ, կ՚իյնայ Նէնէթին, շուտով վերսկսելու համար այս ճամբան դէպի Սէն-Ժօրժ։ Իրաւ, այս երրորդ անգամն է, բայց այլեւս վերջին անգամը պիտի ըլլայ։ Այլեւս պիտի չերթայ այդ գիւղը, Նէնէթէն բան մը փնտռելու, այլեւս պէտք պիտի չունենայ։ Գնացքին անիւներուն միօրինակ աղմուկը կարծես ըսել կ՚ուզէր. « Չըսսի՞ քեզի, չըսսի՞ քեզի, չըսսի՞ քեզի, չըսսի՞ քեզի »։

Փիէռ մտիկ չէր ըներ դիմացինը, Փիէռ մտիկ չէր ըներ ոչ իսկ իր անձը։ Ներքին յաւիտենական տրամախօսութիւնը լռած էր կարծես։

Պարապ էջեր՝ որոնք կ՚անցնին։ Պէտք է անոնք շատ արագ անցնին։ Ան այս վիճակին մէջ կը նմանի վատոյժ, սպառած հիւանդի մը որուն երակներէն արիւնը պահ մը խոյս կուտայ ամբողջութեամբ եւ դիտող աչքերը անկարող կ՚ըլլան իրենք զիրենք տեսնել հայելիին մէջ։

(56 – Շար.)

ՇԱՄ .— Այրի Տիկին Ովսաննա Շահպազեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Շահպազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան-Պաթիսթ Մալճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Շահպազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոլան Պորէլ եւ զաւակները, Օր. Օր. Ժերմէնն եւ Քլօտին Շահպազեան, Պ. Յարութիւն Շահպազեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Մաքրուհի Խաչատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Շահպազեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՆԱԶԱՐԷԹ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 12ին, 73 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Յունիս 15ին ժամը 10ին Շամփոն-Ռոն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Արամ Տէտէեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէտէեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Տէտէեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Յունիս 24, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ եղբօր կնոջ՝

ԳԵՂՈՒՀԻ ՏԷՏԷԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՏԷՍԻՆ .— Տէր եւ Տիկին Նազար Օհաննէսեան եւ զաւակները, Հայկ, Գրիգոր Օհաննէսեան եւ այրի Տիկին Անոյշ Գաստրճեան (Պէյրութ), այրի Տիկին Արաքսի Կէօքճեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Անժէլօ, Տիգրանուհի Մանկուզօ, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհաննէսեան, այրի Տիկին Գոհար Օհաննէսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 24ին, Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՊԱՀԱՐ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան (Պէյրութ) քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Այրի Տիկին Նուարդ Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկ. Ժան Մելքոնեան եւ զաւակները, Փաթրիսիա, Ալէն, Գլաուս Արծրունի, Տէր եւ Տիկ. Վահրամ Մելքոնեան, այրի Տիկ. Նուարդ Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Հաթէմեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 24, Մարսէյլի մայր եկեղեցին (Փրատօ) իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, մօրեղբօր՝

ԱՒԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, նոյնպէս իրենց արկածամահ աղջկան եւ փեսային Ժան եւ Լորա Արծրունիներու (Ծն. Մելքոնեան) մահուան 16րդ տարելիցին առթիւ:

Իգիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, Մայիս 6ի ուանդական ճաշի առիթով, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Փիէրօ լը Լու վաճառատան կողմէ մուշտակէ վերարկու մը, Պէքարեան հաստատութենէ՝ մուճակներ (երկու տասնեակ) նաեւ Բէհէեան 200 ֆր., Մինէլեան 300 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Ծըտիկեան 200 ֆր.:

Վարչութիւնը նոյնպէս իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ այն բոլոր ընկերուհիներուն, որոնք իրենց ժրաջան մասնակցութեամբ օգտակար եղան, եւ իրենց նուէրներով ճոխացուցին վաճառահանութիւնը:

×

Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը ստացած է Զարուհի Նալպանտեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.—

Տէր եւ Տիկ. Ստեփան Ճէպէճեան 250 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Տատուրեան, Տէր եւ Տիկ. Խորէն Գոչեան, Պ. Գէորգ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկ. Գնել Կօշկակարեան 100ական ֆր., Տիկ. Լիւսի Օհանեան 50, Տէր եւ Տիկ. Ստեփան Ճէպէճեան Սուրէն Գարակէօզեանի մահուան առթիւ փ. ծ.ի 250 ֆր.:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 23, տօնն է Սրբոյն Ներսէսի Մեծի Հայրապետին եւ Խադայ եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ:

Տարեվերջի Դպրոցական Հանդէսներ

—o—

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դըպրոցին տարեվերջի հանդէսը Յունիս 24, Կիրակի օր, ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

Աշակերտներու կողմէ արտասանութիւններ, երգեր եւ նուագ:

Օրուան թէյասեղանին սիրով կը հրաւիրուին ծնողքներ եւ համակիրներ:

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ինչպէս նաեւ ՀԱՆՐԻ ՌԱՎԵՐԱՅԻ (Պանեէօյի քաղաքապետ) Կիրակի, Յունիս 24, ժամը 15.30ին, Պանեէօյի քաղաքապետութեան մեծ սըրահին մէջ,

Salle des Fêtes, Rue Charles Michel's

Երգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր, կատակերգութիւն դպրոցի աշակերտներուն կողմէ ու մասնակցութեամբ նախկին աշակերտներու:

Մենապար Գորին Գասպարեանէ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Հ. Պալըզճեանի: Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն երգչուհի Եվլին Ալթունեան, Նաիրի երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գէորգ Եաճըէկեանի, ինչպէս նաեւ հաճելի անակնկալներ:

Ծոխ թոմպոլա ի նպաստ դպրոցին ու պիւֆէ:

Կը հրաւիրուին Պանեէօ – Քաշանի ու շրջակայքի հայրենակիցները:

Մուտք 10 ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

Կիրակի, Յունիս 24, ժամը 16ին, Վասպուրական սրահ:

Յայտագիր աշակերտութեան կողմէ.— խմբերգ, արտասանութիւններ, մեներգ, խմբական արտասանութիւն, թատերախաղ, հայկ. պարեր. պարուսոյց՝ Եւա Արզումեանի պատրաստութեամբ: Աշակերտներու ձեռային աշխատանքներու ցուցադրութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքներն ու ժողովուրդը անխտիր:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Բոմփ. Ցրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ եւ էքս ան Փրովանսի միօրեայ հայ դպրոցը:

Բոմփանեը Ցրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր եկեղեցւոյ կից Վազգէն Ա. Կաթողիկոս սրահին մէջ գործող հայկական միօրեայ զոյգ դպրոցներու ամավերջի հանդէսը Շաբաթ, Յունիս 23, ժամը 16ին, նախագահութեամբ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի:

ՍԷՆ - ԺԵՌՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ դպրոցի ամավերջի հանդէսը, ղեկավարութեամբ Պ. Խաչիկ Ելմազեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Մայտա Կարապետեանի, Յունիս 23, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20.30ին դպրոցին սրահը:

Արտասանութիւններ, երգեր եւ խմբերգ աշակերտներու կողմէ, նաեւ կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Սիրով կը հրաւիրուին թաղեցիները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը շընորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆր. Գոչեան ընտանիքէն, ողբացեալ Տիկին Աննիկ Մինասեանի յիշատակին:

restaurant EREVAN
ՃԱՇԱՐԱՆ ԵՐԵՒԱՆ
26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՔՈՒՐ ԽՈՀԱՆՈՑ – ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԵՐՄ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ՉԻԹԱՊՈՒՐ, ՄԱՆԹԸ
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ՊԱՏՈՒԷՐԻ ՎՐԱՅ՝ ԼԱՀՄԱՃՈՒՆ ու ՉԻ – ՔԷՕՖԹԷ
ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ՍՈՒ - ՊԷՕՐԷԿ

ԵՒ ԱՄԷՆ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌՏՈՒ՝ ՊԱՏՈՒԷՐԻ ՎՐԱՅ՝ ԽԱՇ

FERME LE MARDI ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՃԱՇ ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹՈՒԻ ՆԱԵՒ ՏՈՒՆԵՐԸ, ԱՊՍՊՐԱՆՔԻ ՎՐԱՅ:

Dans le cadre de l'exposition

Miniatures Arméniennes du Matenadaran

13 Juin — 13 Juillet
en l'Hôtel de Sens, 1 rue du Figuier 4e

VISITES GUIDEES
DE L'EXPOSITION

Samedi 23 Juin de 15 h. à 16 h.
Mardi 26 Juin de 17 h. à 18 h.
Mardi 3 Juillet de 15 h. à 16 h.
Samedi 7 Juillet de 17 h. à 18.

L'ENSEMBLE INSTRUMENTAL

SAYAT-NOVA

organise une audition en vue de recruter joueur de *dehole* et joueurs de *doudouk*.
Se présenter avec son instrument au
C. I. S. P.
6, Av. Maurice Ravel — 75012 Paris,
le *Lundi* 25 *Juin* à 21 h. 30

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Լիոնի Հայ Կաթողիկէ Ժողովրդապետութեան, Կիրակի, Յուլիս 1, առաւօտեան ժամը 11էն սկսեալ, Նարեկեան վարժարանի պարտէզին մէջ՝

38, Route de Collonges
69450 St. Cyr au Mont d'Or (Lyon

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Լիոնի եւ Տէսինի Հայ Արիներու կողմէ, Կիրակի, Յունիս 24, առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան 9:

Clos Monderoux à Beynost

(սովորական դաշտը), մասնակցութեամբ Լիոնի Սայաթ Նովա նուագախումբի:

Հաճելի մթնոլորտ, պառ, պիւֆէ, շամփուրով խորոված, խաղեր պատրաստուած գայլիկներու եւ թեւիկներու կողմէ, թոմպոլա:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — SEVRES
1978 – 79 ուսումնական տարուան

ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յունիս 24

Կէսօրուան ճաշ՝ 13ին, պատրաստուած Ծնողաց Միութեան ժրաջան տիկիններուն կողմէ:

Ժամը 16ին՝ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ նախագահութեամբ Սեւրի քաղաքապետին

Ճաշի մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի տեղերը ապահովել՝ հեռաձայնելով՝

534 - 68 - 28

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83. Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Օդափոխութեան կայանին համար խոհարար կ'ուզուի՝ Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն:

Մանրամասնութեան համար գրել Կապոյտ Խաչի գրասենեակը, 17 Ռիւ Պլէօ, 75009 Փարիզ, տալով հասցէ եւ հեռաձայնի թիւ, պատասխանի համար:

Pelerinage en Armenie organisé par l'union compatriotique de Daron de Marseille

Du 3 au 16 AOUT

DEPART ET RETOUR A MARSEILLE

Prix par personne MARSEILLE-MARSEILLE 3650 F.

Date limite d'inscription 5 *Juillet* 1979

PRIX COMPRENANT :
Le transport aérien — la pension complète, Hôtel lère Classe, ARMENIA — Les excursions quotidiennes, les frais de visa, l'assurance, rencontre avec les Mechetzi d'Arménie.

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :
MARSEILLE : M. ANTRANIK SARKISSIAN
22, Avenue de Gascogne -13015 MARSEILLE — Tél. : 60-76-02
M. JACQUES BOGOSSIAN
Tél. : 93-59-04 (le soir seulement)
LYON : M. DEMIRDJIAN MAURICE
11, Rue Robespierre, 69150 DECINES — Tél. : 49-13-72
PARIS : SONIA COUMRYANTZ OPTIMA - TOURS (Agence agréé Intourist)
67-69 Rue Quincampoix, 75003 PARIS — Tél. : 274-27-20
LIC. A. 946

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
22
VENDREDI
22 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.408 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE No 14.408

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԷՆ

— Օ —

ՄԵՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ԺԱՄՈՒ ՔՆՆՈՒԹԵՆԷ ՄԸ ԵՏՔ ԻՐ ՑԱՆԿԷՆ ՄԷԿ ԸՆՏՐԵԱԼ ԿԸ ՊԱԿՍԻ ԵՒ ՄԷԿ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ ՏԻԿԻՆ Ս. ՎԷՅԼԻ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲՈՂՈՔ ՄԸՆ Է ԻՄ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆՍ

ԿԸՍԷ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԸ

Նոյնիսկ իշխանութեան համակիր մամուլը (ի շարս որոնց Ֆիկառօ, Օռոռ) կ'ընդունին որ քաղաքական սխալ մըն է զոր գործեց մեծամասնութիւնը, այս «վեքաքննութեամբ» որու հետեւանքով Տիկին Վէյլ մէկ աթոռ կը շահի եւ 26 ընտրեալներ կ'ունենայ Եւրոպական Խորհրդարանը եւ մէկ աթոռ կը կորսնցնէ ընկերվարական ցանկը, որու ընտրեալներու թիւը 21ի կ'իջնէ, դեռ աւելին նախապէս Ֆրանսայի 81 երեսփոխաններու վրայ ընդդիմութիւնը ունէր 41 ներկայացուցիչ (22 ընկերվարական եւ 19 համայնավար) մինչ ներկայիս 40 կ'ունենայ եւ մեծամասնութիւնը՝ 41:

Ի՞նչ է պատահածը: Քուէներու Ազգ. Ցանձնախումբը ընթացք տուաւ Տիկին Սիմոնն Վէյլի բողոքին, որ հետեւեալն էր.— որոշ թիւով քուէարկողներ քուէատուփ նետած էին ոչ թէ օրինաւոր ցանկը Տիկին Սիմոնն Վէյլի, այլ իր հաւատոյ հանգանակը, ուր իր այդ հաւատամքէն զատ կար նաեւ թեկնածուներու ցանկը: Այդ քուէները չեղեալ համարուած էին եւ ուրեմն Իւ. Տէ. Էֆ.ի բողոքին ընթացք տալով, Ցանձնախումբը օրինականացուցած է այդ քուէները, ինչ որ 27,87 առհաւելի կը բարձրացնէ Տիկին Վէյլի ցանկին ստացած ձայներու համեմատութիւնը ի վնաս ընկերվարականներուն որ 23,43ով մէկ աթոռ կը կորսնցնեն, քանի որ անգամ մը համար ընտրութիւնը համեմատականի վրայ էր: Ուրեմն ընկերվարական ցանկին 22րդ ընտրեալը որ Իվէթ Ֆիւյէն էր կը դադրէր ընտրուած ըլլալէ բայց Միթերան անակնկալօրէն ինք հրաժարեցաւ (ցանկին առաջինը ի հարկէ) եւ այդ առթիւ յայտարարութիւն մը ըրաւ. «Վրդովումով իմանալով անպատուաբեր որոշումը եւրոպական ընտրութեանց մարդահամարի Ազգ. Ցանձնախումբին, որ կառավարական ցանկին կը շնորհէ թուաւոր նուէրը աթոռի մը զոր չէր շահած քուէարկողներու ազատ ընտրութիւններով, Ֆրանսացիներուն կը յանձնեմ փաղօրագիրը զոր իրենցմէ քանի մը միլիոններ ինծի յանձնած էին: Կ'ուզեմ որ Եւրոպական ժողովէն իմ հրաժարականիս մէջ տեսնուի հանդիսաւոր բողոք մը այդ բարքերուն դէմ, որոնք կը վարկաբեկեն անոնք որոնք չեն վարանիր վնասելու մեր երկրին վարկին, կը գիջանին կատարել նման ցած գործեր, ցուցադրելով այդ առթիւ իրենց արհամարհանքը մեր ժողովուրդին հանդէպ»:

Կասկած չկայ որ եղածը եթէ գործնական գետնի վրայ կը վնասէ ընկերվարականներուն, խորքին մէջ կը վնասէ Իւ. Տէ. Էֆ.ին, որ նման ճղճիմ հաշիւներով ոչ մէկ վարկ կը շահի: Ամէնէն «բարեկամներն» իսկ, օրինակ Ֆիկառօ Նուաչաղոյնը ընելով «ձախաւերութիւն» կը խորագրէ Փիէր Թիպոնի գրութիւնը, ուր ան չի վարանիր տրուած որոշումը ձախաւեր եւ վրդովեցուցիչ գտնելէ քանի որ նոյնիսկ եթէ կասկած չի վերցներ որ այդ քուէարկողները կ'ուզէին Տիկին Վէյլի ցանկին քուէարկել, ընտրական օրինագիրքը յստակ է՝ որեւէ փուճաւոր թուղթ չի կրնար գործածուիլ քուէի համար (դեռ Տիկին Վէյլին նկարն ալ կար...): Ֆիկառօի աշխատակիցին համար ինչ որ ծանրակշիռ է այն է՝ կամայականութիւնը մուտք կը գործէ ընտրողներու կամքին մեկնաբանութեան մէջ, ինչ որ վըտանգաւոր նախընթաց մը կը ստեղծէ: Օռոռ «սխալը» կը խորագրէ իր կարծիքը: Համայնավար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէն հրապարակային բողոք մը կը բարձրացնէ:

Ամէն պարագայի «մէջ, եթէ նոյնիսկ մէկ աթոռով շատ բան չի փոխուիր մեծամասնութիւնը չի մեծնար այս ձեւով:

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

27 ՄԻԼԻՈՆԵՐ

Նախարարաց հերթական խորհուրդը գլխաւորաբար զբաղեցաւ տնտեսական խնայողութեան հարցերով: Ամէնէն առաջ պէտք է զեղչել ուժանիւթի սպառումը: Նախ եւ առաջ Ֆրանսա պիտի պակսեցնէ քարիւղի իր ներածումը, սահմանափակելով 8,4 միլիոն թոնի 1979ին եւ 80ին ինչ որ հինգ միլիառի խնայողութիւն կը նշանակէ: Ապա, բնակարաններու ջերմութիւնը 19 աստիճանը պիտի չանցնի այս ձմեռ: Անհատներու դիմումները ելեկտրականութեան, որոնք 9 ՔՎԱ-էն եւ 40 թերմիէն աւելի կ'ուզեն, պիտի մերժուին. այսինքն «ամբողջ ելեկտրականութիւնը» որ տարիներու ընթացքին կը թելադրուէր չնդալից ծանուցումներով, թաղուած է: Կառքերու արագութեան սահմանափակումները չեն փոխուիր բայց հսկողութիւնը աւելի պիտի սաստկանայ: «Ծանր կշիռներ»ու համար միայն ճամբու արագութիւնը ժամական 80 քիլոմեթրի կ'իջնէ: Հանրային փոխադրութեանց սպասարկութեանց ի նպաստ զանազան միջոցներ ձեռք կ'առնուին: Ֆրանսայի ելեկտրականութիւնը պիտի զեղչէ փիւէլի գործածութիւնը: Զարկ պիտի տրուի հիւլէական եւ արեւային ծրագիրներուն եւն., եւն.:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԷԹՆԱՄՑԻ գաղթականներու ի նըպաստ նոր ձայներ սկսան բարձրանալ, որոնց կարգին՝ Ժան – Փօլ Սարթր, գըլուխն անցած համալսարանականներու եւ գրագէտներու, կոչ մը ըրաւ Ֆրանս. կառավարութեան, որպէսզի լայնածաւալ նախաձեռնութիւն մը ստանձնէ: Միւս կողմէ Հանոյ մասնակի համաձայնութիւն մը տուաւ միջազգային ժողովի մը: Այսինքն համաձայն է գաղթականներու համար ժողովի մը Միացեալ Ազգերու բարձր մարդպանութեան հովանիին տակ, մասնակցութեամբ կարգ մը շահակից երկիրներու եւ որու օրակարգը պիտի ըլլայ՝ գործադրութիւնը 7 կէտերէ բաղկացած ծրագրին: Նպաստաւոր պայմաններ ըստեղծել մեկնումի բայց Հանոյ դէմ է ուրիշ որեւէ միջազգային համագումարի, «որ կրնայ միայն երաշխիք տալ ամերիկեան աշխարհակալութեան եւ Փեքինի յետադիմականներուն ոճիրներուն»: Մինչ այդ հազարաւոր գաղթականներ կը քաշքշուին նաւերու մէջ, որոնք ոչ մէկ տեղ կը հասնին:

ՓԱՐԻԶԻ պարսիկ նոր դեսպանը յայտարարած է Մաթէնի. «Իրանը դատեց Շահը որպէս ոճրագործ»: Դեսպանին համար ժամանակակից ճենկիս խան մըն է Շահը, որու վրայ կը ծանրանայ երկրին ամբողջ ողբերգութեանց պատասխանատուութիւնը: Մոնտի մէջ ալ Ֆերէյտուն Հովէյտա վկայութիւն մը կը բերէ իր եղբօր մասին եւ կ'ըսէ թէ բացայայտ է, որ Շահը քաւութեան նոխազներ կը փընտռէր ու կը չէշտէ. «Մինչ իր նախկին գործակիցներուն մարդասպանութիւնը կը գործադրուէր, Ապրիլ 7ին, Շահը Քարայիպներու արեւուն տակ անոյշ–անոյշ կը պերճանար...»:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ՏԱՐԱԾՈՒՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

— Օ —

Տաշքենդի մէջ, Ուզբեկիստանի մայրաքաղաքը, Մայիս 22էն 24, տեղի ունեցած է համամիութենական գիտական – տեսաբանական խորհրդաժողով մը հետեւեալ օրակարգով «Ռուսաց լեզուն ՍՍՀՄ ժողովուրդների բարեկամութեան եւ համագործակցութեան լեզուն է»: Եռօրեայ նիստերուն ընթացքին քննութեան առնուած են ռուսերէնի դասաւանդութեան զարգացումը, առաւել բարձր մակարդակի հասցնելու հարցը:

Ինչպէս հաղորդած է «Սովետական Դպրոց» շաբաթաթերթը, Երեւան, Մայիս 31ի թիւով, «իրենց ելոյթներում այս ներկայացուցչական ժողովի մասնակիցները միաձայն ընդգծեցին, որ սովետական մարդկանց կողմից Ռուսաց լեզուի ուսումնասիրումը մեր կուսակցութեան մշտական հոգատարութեան եւ ուշադրութեան առարկան է»: Ժողովականները, իբրեւ այս իրողութեան կենդանի եւ վառ ապացոյց, յիշատակած են Լ. Բրեժնեւի «ջերմ ողջոյնը կոնֆերանսին»: Բրեժնեւ իր ողջոյնի խօսքին մէջ (լոյս տեսած «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի եւ «Սովետական Դպրոց»ի Մայիս 23ի թիւերին մէջ) կ'ըսէ.— «Ի սրտէ ողջունում եմ Ռուսաց լեզուն ՍՍՀՄ ժողովուրդների բարեկամութեան եւ համագործակցութեան լեզուն է» համամիութենական գիտատեսական կոնֆերանսի մասնակիցներին:

«Լենինեան ազգային քաղաքականութեան հետեւողական իրագործման շնորհիւ մշակոյթի, գիտութեան, ժողովըրդական կրթութեան զարգացման բեղնաւոր պրոցես է տեղի ունենում երկրի բոլոր միութենական ու ինքնավար հանրապետութիւններում: Այդ գործում կարեւոր դեր են խաղում ՍՍՀՄ բոլոր ազգերի ու ազգութիւնների լեզուները: Զարգանալով իրաւահաւասար եւ ազատ, փոխադարձաբար հարստացնելով միմեանց, դրանք ծառայում են սոցիալիստական բովանդակութեան անխախտ ընդհանրութեամբ միաւորուած ազգային մշակոյթների առաջադիմութեանը:

«Զարգացած սոցիալիզմի պայմաններում, երբ մեր երկրի էկոնոմիկան վերածուել է միասնական ժողովրդատնտեսական կոմպլեքսի, առաջացել է պատմական նոր ընդհանրութիւն՝ սովետական ժողովուրդ, օբյեկտիւօրէն աճում է Ռուսաց լեզուի՝ որպէս ազգամիջեան հաղորդակցութեան լեզուի դերը կոմունիզմի կառուցման, նոր մարդու դաստիարակութեան գործում: Մայրենի լեզուի հետ միասին Ռուսաց լեզուին ազատօրէն տիրապետելը, որը սովետական բոլոր մարդկանց կողմից կամաւորապէս ընդունուած է որպէս ընդհանուր պատմական սեփականութիւն, նպաստում է սովետական ժողովրդի քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեւոր միասնութեան յետագայ ամրապնդմանը:

«Բոլոր ազգերի սովետական մարդկանց կողմից Ռուսաց լեզուի ուսումնասիրումը մեր օրերին դարձել է ընդհանուր հոգատարութեան եւ ուշադրութեան առարկայ: Որպէս դրա դրսեւորում են ծառայում Ռուսաց լեզուի ու գրականութեան դասատուների բազմահազարանոց ջոկատի մշտական աճը, նրանց մանկավարժական վարպետութեան բարձրացումը, բոլոր ուսումնական հաստատութիւններում ուսուցման մեթոդների ու միջոցների կատարելագործման ակտիւ աշխատանքը, դասագրքերի, բառարանների, մեթոդական գրականութեան հրատարակութեան ընդլայնումը եւ դրանց որակի բարձրացումը: Լենինի երազանքը այնպէս անել, որ մեր երկրի իւրաքանչիւր քաղաքացի «հնարաւորութիւն ունենայ սովորելու մեծ Ռուսաց լեզուն», յաջողութեամբ իրագործւում է: Այդ ազնիւ խնդրի լուծմանը կը նըպաստի նաեւ ձեր կոնֆերանսը»:

Խորհ. Միութեան բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան փոխ – նախարարը՝ Ն. Եգորով, պարզած է այն աշխատանքները, որոնք կատարուած են եւ կը շարունակուին կատարուիլ, որպէսզի ազգային դպրոցներուն մէջ ռուսերէնի որակեալ դասատուներ ապահովուին: Մասնագիտական – թեքնիք ճիւղին պետական կոմիտէին նախագահը՝ Ա. Բուլգակով, շեշտը դրած է հետեւեալ կէտին վրայ. «Ռուսաց լեզուի իմացումը նպաստում է պրոֆտեխուսումնարանների շրջանաւարտների առաւել լիակատար եւ լայն հաղորդակցմանը գիտատեխնիկական յառաջընթացի նուաճումներին, աշխատանքային կոլեկտիվների արտադրական եւ հասարակական քաղաքական կեանքին աւելի ակտիվ մասնակցութեանը»:

Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի ռուսերէնի հիմնարկութեան տնօրէնը՝ Ֆ. Ֆիլին, նկատել տուած է, թէ իրենց եւ թէ Հանրապետութեանց Գիտութիւններու Ակադեմիաներուն մէջ հաստատուած են յատուկ բաժիններ. անոնց հիմնական առաջադրութիւնն է ազգային դպրոցները ապահովել բարձրորակ դասագիրքերով, իսկ որակեալ մասնագէտներ ալ Բուհերուն:

Խորհրդաժողովին Հայաստանի կողմէ մասնակցած է Ս. Հախումեան, Լուսաւորութեան նախարարը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունիս 12–18)

ԳԱԼՈՒՍՏ ԽԱՆԵՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը եւ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէն երեկոյթ մը կազմակերպած են, նուիրուած Գալուստ Խանենցի, պարսկահայ բանաստեղծ: Բացումը կատարած է Վահագն Դաւթեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած են արձակագիր Յովհաննէս Ղուկասեան, բանաստեղծ Լեւոն Միրիջանեան, բեմադիր Երուանդ Մանարեան եւ ուրիշներ: Վերջին խօսողը եղած է Գալուստ Խանենց, որ շնորհակալութիւն յայտնած է իրեն հանդէպ ցոյց տրուած ուշադրութեան եւ գնահատանքի զգացումներուն համար:

ԹԵՐԹԵՐՈՎ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

եւ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐԸ

Յաճախ նշուած է Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայկ. մամուլին էջերէն հայ երգիչներու, ինչու չէ նաեւ երգչախումբերու մեկնաբանած հայերէն երգերու աղաւաղումը, անոնց տոհմիկ եւ ազգային նկարագրի խաթարումը: Այս երեւոյթի կողքին մատնանշուած է նաեւ այն՝ որ օտար ազգեցութիւններ իրենց խորունկ կնիքը դրած են մեր երգարուեստին վրայ, յաճախ նոյնիսկ անճանաչելի դարձնելով հայկական երգին ու երաժշտութեան ինքնուրոյն դիմագիծը: Դժբախտաբար այս երեւոյթը արմատներ նետած է նաեւ Հայաստանի մէջ, ուր հրապարակը ողողուած է « էսթրատա – յին » երգով ու երաժշտութեամբ, որոնց ստեղծագործութեան նիւթը կամ ներշնչումը թէեւ առնուած է ժողովուրդի կեանքէն, առօրեայէն, սակայն ոչինչ մնացած է ժողովրդական արուեստի ոգիէն ու նկարագրէն: Քննադատներն ալ անհրաժեշտ խստութեամբ չեն վերաբերած ցաւալի այս երեւոյթին հանդէպ:

Մեր երգի ազգային ու տոհմիկ նկարագիրը պահպանելու եւ ժողովրդական երգերու տարածման աշխատանքին թափ տալու նախաձեռնութեամբ, Հայաստանի հեռատեսիլի Երաժշտական Հաղորդումներու խմբագրութիւնը պատրաստած եւ սփռած է « Հայ հնագոյն երգի ակումբ » հաղորդումներու շարք մը, որ լայն արձագանգ գտած է ժողովուրդի զանազան խաւերուն մօտ: Խմբագրութիւնը ստացած է բազմաթիւ նամակներ հայ երաժշտագէտներէ եւ այլ մասնագէտներէ:

ԻՆՉ ԵՆՔ ԵՐԳՈՒՄ ԵՒ ԻՆՉՊԷՍ...

Ժողովրդական երգը ազգային « բնաւորութեան », ազգի հոգու արտայայտութիւնն է եւ հէնց դրանով էլ հարազատ է ժողովրդի բոլոր խաւերին: Հայկական ժողովրդական ամէն մի երգի մէջ հայ մարդու էութեան մի մասը կայ: Իսկական ժողովրդական երգը տասնամեակների եւ նոյնիսկ հարիւրամեակների ընթացքում զտւում, զուլալւում է եւ հոգեւոր սնունդ դառնում սերունդների համար: Ազգային իւրայատուկ գոյն ու բոյր ունեցող երգը աշխարհի ո՛ր ծայրում էլ լինի, հաստատում է ի՛ր ոգին: Այս առումով մեր երգը եզակիօրէն ինքնատիպ է:

Հայկական երգը մշակելու, այն աւելորդ տարրերից մաքրելու եւ բիւրեղացնելու գործում անգնահատելի է մեծ Կոմիտասի, Կարա–Մուրզայի, Մ. Եկմալեանի, Ա. Տէր – Ղեւոնդեանի, Թ. Ալթունեանի եւ ուրիշների երախտիքը: Նրանց շնորհիւ է, որ դարերի վաղեմութիւն ունեցող մեր երգերը, հին ու միջնադարեան շարականներն այսօր էլ հնչում են՝ նորովի հարստացնելով ու գեղագիտական անկրկնելի հաճոյք պատճառելով ունկնդիրներին:

Ամէն մի սերունդ, յենուելով ժողովրդական մեղեդիների վրայ, ստեղծում է իր երգը. երբեմն « նորացնում » է հնագոյն երգի տեքստն ու երաժշտութիւնը՝ իր վերաբերմունքն աւելի որոշակիօրէն արտայայտելու նպատակով: Նման « արբագրումներ »ը շատ յաճախ արդիւնաւէտ են լինում: Երգը իր էութեամբ մնում է նոյն ժողովրդականը եւ հնչում է մի նոր հմայքով:

Իսկ ի՞նչ է ստեղծել, ի՞նչ է երգում այսօրուան սերունդը. « Օրօրոցային »ի, « Կռունկ »ի, « Կիլիկիա »յի, « Հինգալա »յի, « Ջաղացն պտտիկ–պտտիկ »ի, « Նազան եար »ի, « Սարերի հովին մեռնեմ »ի փոխարէն՝ « Արա, վա՛յ–վա՛յ », « Արմենուհի », « Շէկ աղջիկ », « Նունէ, արի ինձ սիրէ », « Սեւուկս չեկաւ », « Սուտ է, սուտ է, սուտ է », « Նախագահի կնիկը » եւ տասնեակ այլ գռեհիկ, անճաշակ, անմիտ յօրինուածքներ: Դրանք հնչում են ամենուրեք եւ հրամցւում են որպէս ժողովրդական: Ոչ ոք չի անհանգստանում, որ դրանք բացասաբար են անդրադառնում մարդկանց ճաշակի վրայ: Զաւեշտականն այն է, որ այդ « երգերը » երգւում են թէ՛ խրախճանքի ժամանակ, թէ՛ սգոյ հանդէսներում: Դրանց հեղինակները իրենց ճաշակով « խմբագրում » են նաեւ Կոմիտասի ու Սայաթ – Նովայի երգերը, եւ չկայ մէկը, որ բռնի նրանց ձեռքը եւ ասի.— Բաւակա՛ն է, կշտացանք ձեր « երգեր »ից:

... Հարկ է նշել նաեւ մի այլ ցաւոտ հարց: Մեր շնորհալի երգիչներից ոմանք երբեմն ճիշդ չեն ընկալում իրենց երգած ստեղծագործութեան ոգին, լեզուն, բառը, տրամադրութիւնը եւ անփութօրէն աղաւաղում են երգի տեքստը, փչացնելով նրա ողջ հմայքը:

... Ժողովրդական երգի մաքրութեան պահպանումը պէտք է դառնայ համընդհանուր գործ՝ մշտապէս մնալով հասարակական մարմինների ուշադրութեան կենտրոնում:

ՎԻԳԷՆ ԱԻԱԳԵԱՆ

×

ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵՆՔ ՆՐԱ ԵՐԳԸ

Հայկական հեռուստատեսութեան երաժշտական հաղորդումների խմբագրութիւնը նախաձեռնել ու կեանքի է կոչել « Հայ հնագոյն երգի ակումբ » հաղորդաշարը: Շարքը կազմող հաղորդումների թիւը մէկ տասնեակից աւելի է, հաղորդաշարը լայն արձագանգ է ստացել, եւ « Հայ հնագոյն երգի ակումբում » հնչած երգերը խորապէս յուզել են մարդկանց:

... Հայ ժողովրդական երգը ժողովրդին է ներկայանում իր նախնական վիճակով, իբրեւ շունչ ու հոգի, որ անմիջապէս ծնւում է երգը ծնող, նրան ապրեցնող, նրանով ապրող ժողովրդական երգիչների շուրթերից: Առանց աւելորդ չափազանցութեան կարելի է ասել, որ այս երգերով շփուելու անհրաժեշտութիւնը օգտակար է ոչ միայն ստեղծագործողներին, այլ նաեւ կատարողներին:

Ի՞նչ է տեղի ունենում, ինչո՞վ բացատրել հայ ժողովրդական (նոյնն է ասել՝ հայ հնագոյն) երգն ունկնդրած մարդկանց այսօրինակ խանդավառութիւնը: Չէ՞ որ երաժշտական ու երաժշտագիտական լուրջ եւ կարեւոր օջախներում տարիներով զբաղուել ու այսօր զբաղւում են մեր դարաւոր երաժշտութեան հարցերով, լինեն դրանք կոմպոզիտորներ, երաժշտագէտներ, կատարողներ: Զբաղուել ու հասել են որոշակի արդիւնքների, որ խոր յարգանքի է արժանի: Եւ, այնուամենայնիւ, այսօրուայ հայ երաժշտական մշակոյթի եւ երաժշտական կեանքի նկարագիրը մէկ – երկու շրջափուլների ապերով չի ներկայանում մեզ, այլ նման է հայ երաժշտութեան պատմութեան ընթացքում տարբեր խորութեամբ ու տարբեր տեւականութեամբ բազում անգամ կրկնուած այն իրողութեանը, երբ յախուռն ներմուծումները աղաւաղել են մեր երաժշտութեան հոգին եւ նորից ժողովրդական երգն իր անմարելի ոգիով դիմագրել է նրան, վեր հանելով տոկունութեան ու գեղարուեստական ճշմարտացիութեան իր չափանիշը:

Անհաւատալի, սակայն իրողութիւն է, որ առ այսօր Կոմիտասի ստեղծագործութիւնների զգալի մասը դեռ Երեւանում չի հնչել, չի ունեցել իր առաջին կատարումը: Կոմիտաս հասկանալը պէտք է ընթանայ նրան լսելու, էլի՛ լսելու եւ տասել ուշադիր լսելու ճանապարհով: Մինչդեռ, երաժշտական մեր ամէնօրեայ կեանքում նրա գրաւած տեղն ու դերը աններելի կերպով քիչ է:

... Քննադատութեան արժէքաւորումը սկսւում է այն պահից, երբ երաժշտական կեանքում տեղ գտած թերութիւնները չնկատուելու են տրւում, երբ քննադատական միտքը իր իրաւունքների լիիրաւ տէրը չէ: Այո, իրաւունքների տէրը չէ, որովհետեւ քննադատը պիտի կանխէր « Ի՞նչ ենք երգում եւ ինչպէս » նամակի հեղինակին:

ՏԻԳՐԱՆ ՄԱՆՍՈՒՐԵԱՆ

×

ԳԵՏԸ ՊԷՏՔ Է ԱԿՈՒՆՔ ԵՒ ՀՈՒՆ ՈՒՆԵՆԱՅ

Խորին գոհունակութիւն ենք յայտնում Տ. Մանսուրեանի « Ժողովրդին վերադարձնենք նրա երգը » յօդուածում բարձրացուած հարցերի առթիւ: Իրօք, անմխիթար վիճակում է գտնւում հայկական ժողովրդական երգ – երաժշտութեան պրոպագանդման գործը: Ժողովրդական շատ ու շատ սիրուած երգեր դժուարանում ենք մտաբերել, թէ վերջին անգամ երբ ենք լսել: Այդ երգի մեծ պրոպագանդիստներ Արմենակ Տէր – Աբրահամեանից, Շարա Տալեանից յետոյ շատ երգեր զրկուէ լսելին ինչպէս եթերում, այնպէս էլ համերգասրահներում: Թէ ինչու երաժշտական հերթափոխը իր երգացանկում այդքան դժուարութեամբ է տեղ տալիս ժողովրդական երգերին, Կոմիտասի ստեղծագործութիւններին, դժուար է բացատրել, կամ էլ պէտք է բացատրել ազգային հող ու հիմքից կտրուած, օտարամուտ ռիթմերով սնուած երգերի առատութեամբ, որոնց այնպէս հեշտ ու սիրայօժար տրամադրւում են մեր բեմերն ու եթերը:

Ոչ ոք չի առարկում այն իրողութեանը, որ ազգային երաժշտութիւնը սնւում է նաեւ ուրիշ ժողովուրդների երաժըշտական կուտակումներից, սակայն գետը պէտք է ակունք եւ հուն ունենայ, որպէսզի իր մէջ առնի նաեւ... վտակներ: Կարծում ենք թերթերի մտահոգութիւնը պէտք է կեանքի կոչել, եւ մեր լսողութեանը վերադարձնել նրան հարազատ երաժշտութիւնը:

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ Հ. ՄԱՏԻԿԵԱՆ

×

ԻՄԱՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՆՈՒԻՐՈՒՄՈՎ

... Վասպուրականի, Կարնոյ, Տարոնի, Շատախի, Սասունի կենդանի ձայնն են, իրենց մէջ պահած բնաշխարհի գոյները, հոգեբանութիւնը, կատակները, մարտական ոգին:

... Այդ երգերը պէտք է ապրեն կենդանի կեանքով, հնչեն միշտ եւ ամենուրեք, որպէսզի մենք էլ մեր սեփականը, ինքնատիպը, ազգայինը ներկայացնենք ժողովուրդների համերգին: Արեւմտեան Հայաստանի գաւառներից բռնագաղթուած ժողովրդի հատուածները ապրում են Սովետական Հայաստանի տարբեր շրջաններում, եղբայրական Հանրապետութիւններում: Նրանք իրենց հետ բերել են բնաշխարհի երգն ու պարը, իրենց յարկի տակ շարունակում են երգել, սակայն վաղուց ժամանակն է՝ ընտանեկան շրջանակից հանել այդ երգերը, լսելի դարձնել ամբողջ ժողովրդին: Հրամայական անհրաժեշտութիւն կայ այցելել Գուգարք, Զանգեզուր, Սեւանի աւազան, Լեռնային Ղարաբաղ, Ախալքալաքի եւ Ախալցխայի հայաբնակ վայրերը, լսել, ձայնագրել, տեսագրել երգն ու պարը, քանի դեռ կայ, ապրում է այն սերունդը, որն անաղարտ պահել եւ կարող է հաղորդել դարերի միջով աւանդաբար իրենց հասած նուագը, երգը, պարը: Եւ չպէտք է բաւարարուել երգի մէկ կամ երկու տարբերակ ձայնագրելով: Հին Թիֆլիսի զուռնան տարբերւում է Արցախի զուռնայից, հանրայայտ « Քոչարի »ն շատ տարբերակներ ունի, որոնք բոլորն էլ հետաքրքիր են՝ նրբերանգների առումով: Այս ամէնը պահանջում է ուղղակի հրատապ, գործնական աշխատանք, պահանջում է իմացութիւն եւ նուիրում:

Ի. ՋԱՆԳԻԼԵԱՆ

×

ՀԷ՜Յ ՎԱԽ ԿՈՄԻՏԱՍ

Հէ՜յ վախ Կոմիտաս վարդապետ...

Դուն որ լոյս աշխարհ եկար՝ ի վերուստ սահմանուած յատուկ առաքելութեան մը համար, կենդանութեանդ քանիցս խաչուեցար մեր անգիտութեան հետեւանքով, բայց քու վեհ առաքելութիւնը ի գլուխ հանեցիր..

Եկար և հայ երգը դարերու աղարտումէն ու ստոյգ կորուստէն փրկեցիր: Կըցար զայն մաքրել մեր ժողովուրդին օտարումներէն, մանաւանդ թրքական վտանգաւոր ոռմէն, զայն յղկեցիր եւ ետ տուիր ժողովուրդիդ... Դժուարին եղաւ ճանապարհդ, անոր համար որ մեր մէջ տգիտութիւնը առօ՛ք – փառօ՛ք բազմած էր ամէն տեղ.. .Բայց ի՜նչ փոյթ... Հայ գեղջուկին բերնէն կ'առնէիր երգը, կը հայացնէիր ու, տաք հացին բոյրովն ու համովը, Հայաստանի գինիին անաղարտութեամբ կը մատուցանէիր արուեստի վեհ խորանին... Եւ տակաւին, Հայ Երգը կը բարձրացնէիր մինչեւ հոն, ուր ժամանակին իրենց խօսքը ըսած էին Մոցարթներ, Վերտիներ եւ Վակնէրներ... Ու կ'արժանանայիր եւրոպական ոստաններու ժողովուրդներուն ու արուեստի մարդոց ջերմ համակրանքին ու գնահատանքին...

Ու մենք ունեցանք « Կաքաւիկ »ներ, ամօթխած ու կարմրայտ «Սոնա եար»եր ... « Սխիտանայ քաջեր », « Քելէ–քելէ »ներ, « Տնաւեր լաճ»եր եւ տակաւին՝ Կոմիտասեան պատարագ...

Իսկ այսօր, սոսնկի պէս ամենուրեք բուսող մեր « ժողովրդական » երգիչները եւ անոնց ետին թաքնուած « երաժիշտ »ները ոգի ի բռին գործի լծուած են, ամբողջ մէջ որոմ ցանելու « առաքելութեան »... Ցանուն Ոսկի Հորթին, դարձեալ խաչ կը բարձրացնեն Հայ Երգն ու արուեստը... Նոյնիսկ կարելի է ըսել, որ ոչ թէ ցորենին մէջ որոմ կը ցանեն՝ այլ որոմին մէջ մէկ երկու ափ ցորեն նետելով, ստացուած այլանդակութիւնը, իբրեւ արուեստ ու հայ երգ, մեզի կը ծախեն...:

ՋԻՒՆԱԿԱՆ

×

ՀՈԳԵՒՈՐ ՆԿԱՐԱԳՐԻ ՀԱՐԱԶԱՏ ՊԱՏԿԵՐԸ

Երաժշտութեան լեզուն հաղորդակցման ամենաանմիջական, ամենաազդեցիկ միջոցն է, ուստի եւ այն պէտք է խելամիտ օգտագործել: Իսկ դրա համար, ամենից առաջ, անհրաժեշտ է լրջօրէն ուսումնասիրել ժողովրդական երաժշտութիւնը, քաջածանօթ լինել նրա ակունքներին, բանիմաց օգտագործել եւ զարգացնել աւանդները, մշտապէս հոգալով ազգային նկարագրի պահպանման մասին: Ժողովրդական երաժշտութիւնը իր մէջ ներառնում է մեր ժողովրդի կենցաղը, նրա վշտերն ու ուրախութիւնները, նրա պայքարի հերոսական դրուագները: Դրանք երգուել են ժողովրդական հանդէսների, ծէսերի ժամանակ, շունչ ու ոգի տուել դրանց:

... Ներմուծումները, փոխառութիւնները յաճախ կատարւում են յախուռն, դրանք ոչ թէ ներդաշնակւում, ձուլւում, այլ պատուաստւում են մեր ազգայինին, միշտ խաթարելով նրա նկարագիրը: Հայ գեղջուկը, չունենալով երաժշտական կրթութիւն, դարէ դար անեղծ ու անխաթար հաղորդել է իր երգերը, իսկ այժմ, մասնագիտական կրթութեան հըրաշալի սիստեմի առկայութեամբ, մենք երբեմն չենք կարողանում ապահովել ժողովրդական երաժշտութեան պատշաճ ուսուցումը, պրոֆեսիոնալ կադրերի պատրաստումը:

Արուեստի գործը ծնւում է ազգային ակունքներից եւ որքան այն խորն է բովանդակութեամբ ու կատարեալ՝ գեղարուեստական ձեւով, այնքան բարձր համամարդկային հնչեղութիւն է ստանում: Դրա լաւագոյն օրինակը տալիս են մեր ժողովրդական անզարդ երգերը՝ մեր ժողովրդի հոգեւոր նկարագրի իրական, հարազատ պատկերը: Յարգենք, կատարենք եւ միշտ լսենք մեր ժողովրդի երգը:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Ինչպէս կը պարզուի այս քանի մը նըմոյշներէն, ցաւը ընդհանուր է: Ցաւա՜լի է ոմանք ինքնագիտակցութեան կորուստ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ. — ԱՐԾԻՒԻ
Տարեկան Ընդհ. Ժողովը

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ է որ տեղի ունեցաւ Յունիս 8ին Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.–Արծիւի տարեկան ընդհանուր ժողովը, անդամներու լայն մեծամասնութեան մասնակցութեամբ, եղբայրական ջերմ մթնոլորտի մէջ եւ արդիւնաւէտ աշխատանքի տրամադրութիւններով։

Բացման խօսքը արտասանեց Միութեան նախագահ՝ Աշոտ Վարդանեան ընդգծելով Հ. Մ. Ը. Մ.ական ոգիի վսեմ գաղափարները, մարզական եւ հայկական դաստիարակութեան ներդաշնակ զուգահեռութեան անհրաժեշտութիւնը եւ այս ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքներն ու արձանագրուած արդիւնքները զորս նկատեց գոհացուցիչ, նոյնիսկ եթէ մարզական արդիւնքները մնացին ընդհանրապէս միջին։

Անմիջապէս յետոյ, յուշանուէրով մը վարձատրուեցաւ Ռոժէ Տէր — Մեսրոպեան, ապա խումբէն, որպէս ակումբին տարուան ամէնէն օրինակելի մարզիկը իր վարմունքով եւ խաղարկութեամբ։ Նոյնպէս մետալներ բաշխուեցան երկրորդ խումբի մարզիկներուն, որոնք վերջացուցին տարին իրենց դասակարգի (երկրորդ տիվիզիոն) գլուխը մրցելով նոյն աստիճանի խումբերու հետ Փրովանսի ախոյեանութեան ախոյեանութեան մրցաշարքին, պարտուելով միայն աւարտական մրցումին։

Բարոյական զեկուցումը կարդաց Միութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Միշէլ Շալճեան։ Հ. Մ. Ը. Մ. — Արծիւը կը հաշուէ շուրջ 140 լիսանսիէ, ամէն տարիքի, բաժնուած եօթը խումբերու։ Ապագայի հեռանկարով ուժ տրուած է մասնաւորապէս կրտսեր խումբերուն որոնցմէ «մինիմները» արձանագրած են գնահատելի արդիւնքներ։ Միւս խումբերը (փիւփիլ եւ փուսէն) դեռ կազմաւորման մէջ են։ «Քատէները» սքանչելի սկիզբէ մը յետոյ կորսնցնելով քանի մը կարեւոր մրցումներ, գեղեցիկ յաջողութեան մը քովէն անցած են։ «Ժիւնիորներու» խումբը այս տարեշրջանի միակ յուսախաբութիւնը եղած է, չարդարացնելով իր վրայ դրուած յոյսերը։ Երկրորդ խումբի մասին արդէն անդրադարձանք, իսկ ապա խումբը յոյսեր ներշնչել յետոյ ախոյեանութիւնը (Փրոմոսիոն տ'Օնէօր Ա.) վերջացուց 7րդ կարգին 12 ակումբի վրայ։ Սակայն Փրովանսի բաժակի մրցումին մէջ հասաւ մինչեւ չորրորդ աւարտականները, ինչ որ քաջալերական է։ Միշէլ Շալճեան շեշտը դրաւ նոր եւ վարժ խաղացողներ հաւաքելու դժուարութեան վրայ։ Բոլոր երիտասարդները որ կազմուած են ընթացաւարտ եղանակին «փուսէն» եւ «փիւփիլ» խումբերը յատկապէս դրեթէ սկսնակներ են։ Հետեւաբար կորելիք ճամբան դեռ երկար է եւ դաստիարակ մարզիչներու գործը հսկայ։ Ակումբին կենսական հարցերը այս մակարդակին են։

Ապա, Թոնի Մուրատեան՝ գանձապահը ներկայացուց տարուան նիւթական հաշուեկշիռը որ լայնօրէն դրական է։

Գոգօ Ելքովանեան Հ. Մ. Ը. Մ. — Արծիւի ընդհանուր մարզիչը եւ ապա խումբի ղեկավարը յայտնեց իւրաքանչիւր մակարդակին տարուած աշխատանքները վեր առնելով պատասխանատուներու գիտակցութիւնն ու նուիրումը։

Զեկուցումներու աւարտին, ժողովը չարունակուեցաւ Ժան Ղարիպեանի նախագահութեան ներքեւ։ Ահաւասիկ կարեւոր որոշումներն ու ուղղութիւնները.

Հրաժարեալ վարչութեան գործունէութիւնը, բարոյական թէ նիւթական, նըկատուեցաւ գոհացուցիչ։ Առաջարկ եղաւ այսուհետեւ վարչութիւնը ընտրել երեք տարուան համար, ամէն տարի վերանորոգելով մէկ երրորդը։ Այս հարցը ըլլալով կանոնագրային հարց, ժողովը յարմար նկատեց ուսումնասիրութիւնը ձգել յատուկ յանձնախումբի մը, որ պատրաստելէ յետոյ համապատասխան բանաձեւեր ներկայացնէ գանոնք Փետրուար 1980ին յատուկ ընդհանուր ժողովի մը քննութեան եւ վաւերացման։ Ժողովը փափաք յայտնեց որ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. — Արծիւը յարաբերութիւններ պահէ եւ ի հարկին սերտացնէ ընդհանուր Սփիւռքի Հ. Մ. Ը. Մ.ական շարժումին հետ։ Այս առթիւ խօսք եղաւ Կիպրոսի մէջ տեղի ունեցած Հ. Մ. Ը. Մ.ի համագումարին, որուն բանաւոր պատճառներով բացակայ եղաւ Միութիւնը որ հրաւիրուած էր որպէս դիտող։ Ժողովականները մանաւորապէս կեդրոնացան փոքրերու, երիտասարդներու մարզական եւ հայկական դաստիարակութեան եւ կազմաւորութեանն վրայ։ Այս առթիւ շեշտը դրուեցաւ քանակին վրայ որակը դնելու եւ պատրաստելու համար։ Առաջարկ եղաւ Զորեքշաբթի օրերը հաւաքել փոքրերը եւ դաշտին վրայ ստեղծել կարելիութիւններ ներդաշնակելու համար եւ հայերէնի ուսուցում եւ ֆութպոլի մարզանք ու պատրաստութիւն։ Հոս ընդգծուեցաւ ծնողքներու դերը։ Խօսք եղաւ արուեստավարժ վճարովի մարզիչի մը մասին, սակայն ժողովը զանազան պատճառներու համար ընթացք չտուաւ նախընտրելով կամաւոր աշխատանքը եւ սրտաբուխ մասնակցութիւնը որ ունի իր բարոյական անժխտելի առաւելութիւնները։ Բայց բաւարա՞ր են։ Ապագան կը ճշդէ։ Գալով ընտրութեան, հրաժարեալ վարչութիւնը նոյնութեամբ եւ միաձայնութեամբ վերընտրուեցաւ։ Ահաւասիկ իր կազմը 1979–1980 եղանակին համար։ Նախագահ՝ Աշոտ Վարդանեան, փոխ – նախագահներ՝ Շարլ Ծեբուկեան եւ Ռընէ Քիւրոճեան, ընդհանուր քարտուղար՝ Միշէլ Շալճեան, փոխ–քարտուղար՝ Պերճ Վարդանեան, գանձապահ՝ Թոնի Մուրատեան, փոխ–գանձապահներ՝ Ռոպէր Տօնապետեան, Ժան Մելիքեան, ներկայացուցիչ Տիսթրիքթի մօտ՝ Տիգրան Փափազեան, խորհրդականներ՝ Մկրտիչ Սեֆէրեան, Ժ. Փեհլիվանեան եւ Գոզեան։ Իսկ ֆութպոլի յանձնախումբի ընդհանուր ղեկավարն է՝ Գոգօ Ելքովանեան իրեն հետ ունենալով՝ Ժօժօ Յովսէփեան, Ժ. Քլօտ Թիւրփինեան, Պերճ Վարդանեան, Ժ. Քլօտ Թեճիրօղլու, Մ. Մարգոյեան, Կ. Առաքելեան։

Յոյց տալու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ական ոգիի հարազատ արտայայտութիւն մը կ'ուզենք ընդգծել Միութեան տարիներու վաստակաւոր անդամ Սարգիս Գույումճեանի գեղեցիկ արարքը, որ բացակայ ընդհ. ժողովէն առողջական պատճառներով, յատուկ հաղորդակցութեամբ ողջունեց ժողովը, մաղթելով սրտանց յաջողութիւն իր աշխատանքներուն։

Լուրջ, հետաքրքրական եւ պատկառելի ժողովը մը որ վերջ գտաւ գինեձօնով մը առաւել մտերիմ մթնոլորտի մը մէջ։

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. — Արծիւը իր թերիներով եւ անբաւարարութիւններով հանդերձ, կը մնայ Ֆրանսայի տարածքին վրայ միակ մարզական միութիւնը, որ ամէն գնով եւ գործնական ճիգերով կը ջանայ պահել իր հայկականութիւնը։ Այս իր ամենամեծ առաւելութիւնն է։

Վերջացնելով, ըսենք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.–Արծիւի տարեկան մեծ դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի Յուլիս 1ին ամբողջ օրը, Վալպարի անտառը։ Ժամադրութիւն մը որ պէտք չէ մոռնալ, գեղեցիկ օր մը անցընելու եւ Միութիւնը քաջալերելու համար։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՊԷՋԱՋԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԵՒ ՆՇԱՆ ՍԵՐԳՈՅԵԱՆ

1918ին ընդհանուր պատերազմը վերջ էր գտած եւ Պոլսոյ Հայութիւնը մեծ աշխուժով լծուած էր շինարար աշխատանքի, դարմանելու համար պատերազմին վէրքերը։ Որբերու պաշտպան Խնամատարական Մարմնին որոշումով բազմաթիւ գաւառացի որբեր եկած էին Մագըր–գիւղ, Պէզազեան վարժարան, որով գիշերօթիկներու թիւը պզալապէս աւելցած ըլլալով, կարելի կ'ըլլար անոնցմով երգչախումբ մը կազմել։

Երաժշտապետ Նշան Սերգոյեան գլուխ կանգնեցաւ իրականացնելու համար աշակերտութեան այս իղձը եւ կազմեց երգչախումբը, զոր մարզեց քիչ ատենուան մէջ, անոր սորվեցնելով հայրենասիրական երգեր, քառաձայն, ինչպէս՝ Մեր Հայրենիք, Իբրեւ արծիւ, Դաշնակցական խումբ։ Երգելու վարժութիւնները տեղի կ'ունենային վարժարանին մէջ, եբեկոները, դասերու աւարտումէն յետոյ եւ ես ու եղբայրս սիրով կ'երթայինք մասնակցիլ փորձերուն, քանի որ Պէզազեան մեր մօրեղբայրն էր։

Այս երգերը, առիթն ունեցանք երգելու Ֆլորիայի տարեկան պտոյտի ընթացքին եւ վարժարանի ամավերջի հանդէսին, մինչեւ որ կազմուեցաւ Մագրի – գիւղի Տաւիղ երգչախումբը, դարձեալ Նշան Սերգոյեանի ղեկավարութեամբ, որ եւ կոր իը կազմեց նախ Պոլսոյ մէջ Սամաթիոյ եւ մայր եկեղեցիի եւ ապա Փարիզի եկեղեցիին քառաձայն պատարագի խումբերուն։

ՅՈՎՍԷՓ ՍՎԱՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՄԱՆՐԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԸ

Արամ Յարութիւնեան մազի վրայ փորագրած է չիլեցի երաժիշտ Վիկտոր Խարայի դիմանկարը։

Հայ արուեստագէտին Երեւանի բնակարանը այցելողներ հիացումով կը դիտեն անոր քանդակագործական, նկարչական, փայտագործական եւ ոսկերչական աշխատանքները։

Ամբողջ տունը լեցուն է կիսանդրիներով, արձանիկներով, նկարներով, փայտէ, քարէ եւ ոսկորէ պատրաստուած գործերով։ Ասոնց կողքին, յատուկ հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն մանրապատկերները, որոնց մէջ աչքի կը զարնէ տասը միլիմեթր տրամագիծով երկրագունդը, որ պատրաստուած է արոյրէ։

Հետաքրքրական գործերէն է նաեւ սատափէ ջութակ մը, որուն երկայնքը քան միլիմեթր է, իսկ լայնքը՝ ութ։

Արամ Յարութիւնեան երեսուն տարուան ընթացքին ստեղծած է աւելի քան երկու հարիւր ինքնատիպ գործեր։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

3.

Ապաքինութեան շրջանը պիտի սկսի անշուշտ եւ երբոր ամպի սա վարագոյրը կամաց կամաց փարատի, երիտասարդին աչքերը կրկին պիտի տեսնեն նոյն ժպիտը, սիրական Նէնէթին դէմքը լուսաւորող։ Պիտի տեսնեն զայն ներքին հայելին մէջ իսկ։ Պիտի վերադառնայ ան անշուշտ իր Փիէռոյին, դարձեալ պիտի նստի իր բազուկներուն, ինչպէս որ նախորդ անգամուն եկաւ, եկաւ ճիշդ ատենն, արիւններուն մէջ, դաշոյն մը մինչեւ երախակալը մխրճուած անոր մայրենի ծիծերուն մէջտեղ...

— Հէ՞... ի՞նչ, ո՞վ...

— Բայց գիս մտիկ չէ՞ք ըներ կոր, պարոն Փիէռ...

Որքան յուսահատութեամբ արտասանեց Կոստան իր այս նախադասութիւնը։ Յետոյ ամքած ու տխուր՝ քաշուեցաւ իր անկիւնը եւ լռեց։ Սաստիկ առնուած էր։ Երկար պահ մը վերջ Փիէռ ըսաւ.

— Ներէ՛ն կը կրկնեմ, Կոստան, տխրուելու բան մը պէտք չէ գիտնայ։ Ձեր ուշեր որ իրեն ըսեն թէ Պիպին տեսնելու գացի։

Բայց՝ ինչպէս կ'ըլլայ ամէն մաքուր աչք, նախկին ենթասպային կապոյտ աչքերը աւելի լայնցան եւ ուսերու ու ձեռքի շարժումի մը հետ իրենց զարմացումը յայտնեցին։ Ոչ, պէտք չէր տարակուսիլ, պէտք չէր կասկածիլ Կոստանի վըրայ։ Ան սովորական համակրութենէ աւելի մեծ զգացում մը կը տածէր երիտասարդին հանդէպ՝ որ հակառակ որսորդութեան պատմութիւններէ ախորժող մը չըլլալուն... այո, հակառակ իր պատմութիւնը է՛ն անոյշ կէտէն ընդմիջած ըլլալուն, սովորական համակրութենէ աւելի մեծ զգացում մը կը տածէր իրեն հանդէպ։

Երբոր պարապ ու երկար բոպէները սկսան աւելնալ, եւ նոյն անձին շուրջ երկուքին կողմէ ալ չարտասանուած նախադասութիւնները եղան ճնշող, երբոր վերջապէս դուրս ելան փապուղիի մը մթութենէն, Կոստան լռութիւնը խզեց ձայնով մը որ իր նոր զգեստներուն պէս պաշտօնական պարագաներու միայն կը գործածէր, ըսաւ.

— Մատամ Ժաննը ես շատ կը սիրեմ, զաւակի մը պէս։ Ես զինքը շատ կը յարգեմ։ Եւ սակայն կը խոստովանիմ որ ձեզի հանդէպ պէտք եղած վարմունքը չունեցաւ... Ոչ, պարոն Փիէռ, ձեզի հետ լաւ չվերաբերուեցաւ։ Գալով Պիպիին, ոհ շատ, շատ սխալ կ'ընէ. պիտի զղջայ օր մը։ Մօր սրտի գո՞րծ է այսպիսի մանչուկ մը գիւղերը ձգել։ Ամէն ամիս գիս կը ղրկէ որպէսզի դրամ տանիմ եւ պէտքերը հոգամ։

«Ես ի՛նչ կ'արժեմ, ի՛նչ կրնամ ընել ... պէտք է որ ինք... Եւ ինք տարին երկու անգամ երթալ տեսնելով կը բաւականանայ։ Ոչ, ոչ, պիտի զղջայ օր մը. տղան իր դէմը պիտի ելլէ, ես կը խոստովանիմ բացէ ի բաց»։

... Զըսի՞ քեզի, չըսի՞ քեզի, չըսի՞ քեզի, չըսի՞ քեզի, չըսի՞...

Յաջորդ կայարանին մարդուկ մը բարձրացաւ իրենց վակոնը։ Հաստ, կլոր եւ կարմիր դէմքով մէկն էր ան ու կը հեւար։ Ծրարները մեծ դժուարութեամբ զետեղեց վերի ցանցին մէջ, ամէն մէկ շարժումի բացագանչութիւն մը ու քանի մը խօսք արձակելով։ Ոհ, այս մէկը հարաւի ծնունդ էր, առոր կասկած չկայ։ Անմիջապէս խօսակցութեան մտաւ Կոստանի հետ ու երկու տարեցները շուտով մտերմացան։

Հեռագրաձողի զումարտակներ անցան։

(57 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սիւզան Ջիլինկիրեան (Մէն Ռափայէլ) հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

(Աղէքսանդրիոյ նախկին նախագահ)

մահուան 8րդ տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Յունիս 24, առաւօտեան ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ողբացեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 100 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց մօրեղբօր՝ Պետրոս Գալֆայեանի եւ կնոջ՝ Քրիքօրի Գալֆայեանի յիշատակին (Մեռած Սեւանիկ):

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկ. Մաքրուհի Մնոտեանի (ծնեալ Ճանիկեան) մահուան քառասունքին տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկ. Ասատիկ Աշեան եւ ընտանեկան պարագաները ցաւակցութիւն յայտնելով ընտանիքին, «Յառաջ»ին կը նուիրեն 100 ֆրանք:

×

ԼԻՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Ղազար Ղազարեան 100 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց Թոռնիկին՝

ԱՆԱՀԻՏԻ

մկրտութեան առթիւ:

Տարեվերջի Դպրոցական Հանդէսներ

—o—

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դպրոցին տարեվերջի հանդէսը Յունիս 24, Կիրակի օր, ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

Աշակերտներու կողմէ արտասանութիւններ, երգեր եւ նուագ:

Օրուան Թէյասեղանին սիրով կը հրաւիրուին ծնողքներ եւ համակիրներ:

ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ինչպէս նաեւ ՀԱՆՐԻ ՌԱՎԵՐԱՅԻ (Պանեէօյի քաղաքապետ) Կիրակի, Յունիս 24, ժամը 15.30ին, Պանեէօյի քաղաքապետութեան մեծ սրահին մէջ,

Salle des Fêtes, Rue Charles Michel's

Երգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր, կատակերգութիւն դպրոցի աշակերտներուն կողմէ ու մասնակցութեամբ նախկին աշակերտներու:

Մենապար Գորին Գասպարեանէ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Հ. Պալըգճեանի: Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն երգչուհի Եվլին Ալթունեան, Նայիրի երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանըքէկեանի, ինչպէս նաեւ հաճելի անակնկալներ:

Ծոխ Թոմպոլա ի նպաստ դպրոցին ու պիւֆէ:

Կը հրաւիրուին Պանեէօ-Քաշանի ու շրջակայքի հայրենակիցները:

Մուտք 10 ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

Կիրակի, Յունիս 24, ժամը 16ին, Վասպուրական սրահ:

Յայտագիր աշակերտութեան կողմէ.— խմբերգ, արտասանութիւններ, մեներգ, խմբական արտասանութիւն, թատերախաղ, հայկ. պարեր. պարուսոյց՝ Եւա Արզումեանի պատրաստութեամբ: Աշակերտներու ձեռային աշխատանքներու ցուցադրութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքներն ու ժողովուրդը անխտիր:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

LE COMITE DES JEUNES
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE DE MARSEILLE
ORGANISE :

un pèlerinage à saint Etchmiadzine et en Arménie

du 7 au 27 Août

AVEC UN PROGRAMME TOURISTIQUE ET CULTUREL

Le Comité des Jeunes de Marseille est heureux de porter à la connaissance de tous les jeunes de l'U. G. A. B. et leurs sympathisants qu'il se rend sur invitation de VASKEN 1er, CATHOLICOS DE TOUS LES ARMENIENS, en Arménie du 7 au 27 Août.

Prière à toutes les personnes intéressées de se faire inscrire au Secrétariat de l'U.G.A.B. MARSEILLE :

33, Cours Pierre-Puget 13006 MARSEILLE

Tél. : (91) 37-75-97

avant le 2 Juillet.

Conditions du voyage : 21 jours

Date de départ : le 7 Août de Marseille

Programme : 14 jours en Arménie,

3 jours à Moscou, 4 jours à Léningrad

Retour : Le 27 Août à Marseille.

Participation au frais : 3.500 F.

Lic. 97 A

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռենսի

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ, Յունիս 23, ժամը 16ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 23, տօն է Սրբոյն Ներսէսի Մեծի Հայրապետին եւ Խադայ եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Լիոնի Հայ Կաթողիկէ Ժողովրդապետութեան, Կիրակի, Յուլիս 1, առաւօտեան ժամը 11էն սկսեալ, Նարեկեան վարժարանի պարտէզին մէջ՝

38, Route de Collonges
69450 St. Cyr au Mont d'Or (Lyon

ՈՒՈՒՋԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

3 – 6 Սեպտեմբեր 1979, Փարիզ, Ֆրանսա

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — SEVRES

1978 – 79 ուսումնական տարուան

ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յունիս 24

Կէսօրուան ճաշ՝ 13ին, պատրաստուած Ծնողաց Միութեան ժրաջան տիկիններուն կողմէ:

Ժամը 16ին՝ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ նախագահութեամբ Սեւրի քաղաքապետին

Ճաշի մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի տեղերը ապահովել՝ հեռաձայնելով՝

534-68-28

le restaurant

LA CAPPADOCE

tél. 375.05.30

A PARTIR DU 16 JUIN OUVRE SES NOUVEAUX LOCAUX EN BORDURE DE SEINE. AVEC, TOUS LES SOIRS L'ORCHESTRE DE LA CAPPADOCE

ET

MARTEN YORGANTZ

67 bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

DINER DANSANT, PISCINE, JARDIN D'ETE, MARIAGES, BANQUETS etc...

(Salle de 140 couverts)

OPERA DE MARSEILLE

Lundi 25 Juin à 21 h. 15

CONCERT

LA

CHORALE SAHAK-MESROP

avec le concours de

L'ENSEMBLE INSTRUMENTAL DE PROVENCE (140 participants)

SOUS LA DIRECTION DE — SOLISTE

Khachik YILMAZIAN — Loussiné ZAKARIAN

au programme :

KOMITAS, EGMALIAN, BABADJANIAN, BARTEVIAN, ASLANIANTZ, BRAHMS, SCHUBERT — au piano JULIETTE YILMAZIAN

Réservation : du 11 au 20 Juin

Jacques Chelelekian, Agence Wasteels, 87 La Canebière, Tél (91) 95-90-12

Eglise du Prado (91) 77-84-70

du 21 au 25 Juin location à l'Opéra.

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Իրենց այցելութեան առթիւ Հայ Կարմիր Խաչի Նորմանտիի մանկանց բոյնը ընդարձակելու նպատակին կը նուիրեն.— Տէր եւ Տիկ. Սիմոնեան 200 ֆր, Տիկին Սոնա Պալեան, Օրիորդներ Երմոն Ճիվէլէկեան եւ Նալպանտեան 100ական ֆր.:

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԵՐ

Ծախու հողեր 300էն 1400 քառ. մեթր:
Գիները 8էն 10 ֆր. մեթրը:
Փարիզէն 39 քիլոմեթր, շատ գեղեցիկ տեսարաններու մէջ:
Հեռաձայնել 324.14.96

ԷՏՈՒԱՐ ՃԷՔԻՐԵԱՆ

12, Ալէ Լէօնիտ, 94170 Լը Փէրէօ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է (Ապրիլ 1էն 17) հետեւեալ նուէրները.—

Յովհաննէս Զաքարի զաւակները 900 ֆր. Դարբինեան ընտանիք 300, Տէր եւ Տիկ. Անդրէ Պաղտասարեան, Պ. Պ. Գառնիկ եւ Աւետիս Պարէեան, Փանոսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Գուրգէն Փանոսեան 200ական, Տէր եւ Տիկ. Միքայէլ Եավէր 150, Տարօնի Հայր. Միութիւն, Պետրոս Սոլաքեան, Սեմէրճեան եղբայրներ, Խաչօ Նաճարեան, Տէր եւ Տիկ. Մարիկեան Լեւոն, Տէր եւ Տիկ. Հացագործեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Անոյշ Գասգասեան, Վասպուրականի Հայր. Միութիւն, Տէր եւ Տիկ. Նորայր Հացագործեան, Աւետիս Պարէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Միրաքեան, Պետրոս Մարգարեան, Գրիգոր Պուրմայեան, Տիկ. Զուքասըգեան, Տէր եւ Տիկ. Բարսեղեան, Տիկ. Ճինեան, Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Վանանեան, Տէր եւ Տիկ. Սանթըրեան, Տէր եւ Տիկ. Քլօտ Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկ. Արթօ Գարակէօզեան, այրի Տիկ. Վարդուհի Դարբինեան, Տէր եւ Տիկ. Ժանօ Գասգասեան, Տէր եւ Տիկ. Նուրհան Խօքսիւզեան, Արթօեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Ասլան 100ական:

(Շար.)

×

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.—

Վարդգէս Իգմիրեանի թաղման առթիւ Պր. Շամչոյեան 100, Կարպիս Տէրիքլիեանի թաղման առթիւ Պր. Անդրէ Պաղտասարեան 100, Օհաննէս Զաքարի թաղման առթիւ զաւակները 400, այրի Տիկ. Դարբինեան 100, Պր. Քասքասեանի թաղման առթիւ Պր. Մեսրոպ Քասքասեան, Տէր եւ Տիկ. Արտաշ Վանօեան 50ական, Արշալոյս Ներսէսեանի (ծն. Մինասեան) թաղման առթիւ Պր. Տիրան Ներսէսեան, Պ. Պ. Պերճ եւ Պօղոս Ծերիկեան 100ական, Պր. Յովսէփ Օհանեան 20: Նուէրներ Զատկուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկ Սամուէլ Սիլօեան 20, Տիկ. Նուարդ Տէրտէրեան 10, Պր. Վ. Տէր-Վարդանեան 50:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը հետեւեալ նուէրները ստացած է.— Ա. եւ Ս. Նշանեան 100 ֆր., Հաճի – Նոտարեան 100 ֆր. Մեսրոպ Զօրաբաբելեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկ. Մարսէլ Փափազեան 400 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, Լիւսի Դաւիթեանի եւ Խոնարհիկ Փափազեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պետրոսեան 100 ֆր., Խ. Փափազեանի մահուան առթիւ, Գարլոս Մարգարեան (Արժանթին) 500 տոլար (2150 ֆր.):

×

ԼԻՈՆ.— Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Մազսուտ Մանիկեան 500 ֆր., իր կնոջ մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ, Տէր եւ Տիկ. Շաւարշ Խաչատուրեան 100 ֆր., իրենց ամուսնութեան յիսնամեակին առթիւ, Տէր եւ Տիկ. Ղազար Ղազարեան 100 ֆր. իրենց Թոռնիկին Անահիտի մկրտութեան առթիւ, Տիկ. Մ. Թաշճեան 50 ֆր. ողբ. Սահակ Կէնճեանի յիշատակին:

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ
23-24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.409

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE No 14.409

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

ՄՕՐՈՒԱ ԻՐ ԱԹՈՌԸ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ

— Օ —

Անշուշտ կնամեծարութիւնը չէ, որ, յաջորդաբար, մղեց Միթերանը, ապա՝ Մօրուան իրենց աթոռը ձգելու, դէս երէկ անծանօթի մը՝ Տիկին Իվէթ Ֆիւխէի:

Պարզ է որ Ընկերվարական կուսակցութիւնը առաւելագոյնս պէտք է շահագործէ Իւ. Տէ. Էֆ.ի այսինքն՝ իշխանութեանց այնքան ձախաւեր եւ տգեղ գործը: Եւ այսպէս է որ Ֆ. Միթերանի հրաժարումէն ետք, իր «թշնամի եղբայրը» փիէր Մօրուա իր աթոռը տրամադրեց կուսակցութեան այսինքն՝ Միթերանի: Մինչ այդ կուսակցութիւնը բողոք մը ներկայացուց Պետութեան Խորհուրդին, իբրեւ հիմնական ղրդապատճառ ըսելով՝ քուէհամարի Ազգային Յանձնախումբը ինք իրեն իրաւունքներ տուած է զոր Օրէնքը չի տար իրեն, ուշացնելով արգիլմքներու հռչակման թուականը եւ որոշելով օրինաւոր դարձնել չեղեալ համարուած քուէներ: Ընկերվարական կուսակցութիւնը համոզուած է եւ կը յայտնէ թէ Յանձնախումբին մօտ էլիզէի միջամտութիւն եղած է: Ընդհանրապէս յաղթողը «մեծ» կ'ըլլայ եւ ճղճիմ հաշիւներու մէջ չիյնար, այդ առընչութեամբ յատկանշական էր Ռոպէր Ֆաքարփիթի առած Մոնտի մէջ, խորագրուած «Աղքատին բաժինը» եւ ուր նրբամիտ ժառանգական կ'ըսէ ի մէջ այլոց.— «Աթոռ մը աւելի Եւրոպական Ժողովին մէջ շատ ողորմելի բան մըն է, եթէ հարկ է զայն ձեռք ձգելու համար, անառարկելի յաջողութիւն մը միջակ աւազակութեան մը վերածել: Քաղաքական բարոյականի լաւ դաս մը կայ առնելիք: Ցոյց կուտայ, որ անոնք որոնք իշխանութեան համը առած են, նոյնիսկ երբ իրենք զիրենք չափաւոր կը համարին, երբեք չեն բաւականանար...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿԻ մէջ հաւաքուած Հողագործութեան Եւրոպացի նախարարները, 60 ժամ նիստէ ետք, յաջողեցան համաձայնութեան մը յանգիլ: Ֆրանսացի հողագործները պիտի կարենան 8,4 առ հարիւր յաւելում ընել գիներուն վրայ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ կրկին կռիւներ ծայր առած են, այս անգամ Լիբանանեան բանակի զինուորներուն եւ խաղաղապահ ուժերու սուրիացի զինուորներուն միջեւ, Պէյրութէն 40 քիլոմեթր հիւսիս՝ Ճպէյլ: Մէկ մեռեալ եւ երեք վիրաւոր կայ եւ բոլոր կողմերու, պատասխանատուն՝ միշտ է անշուշտ:

ԱՅԱԹՈԼԼԱ ԽԱԼԽԱԼԻ 600 հազար Ֆր. (60 միլիոն հին) խոստացաւ, Թեհրանի ազատական Պամպատ թերթին միջոցաւ անոր կամ անոնց որոնք սպաննեն Շահը: Ըստ իրեն երեք աշակերտներ արդէն Մեքսիքա են, սպաներէն կը խօսին մեքսիքական շեշտով: Աւելին՝ Խալխալի կ'առաջարկէ Ֆարա Տիպայի, որ ինք սպաննէ ամուսինը, այդ պարագային պարգեւը իրեն կը տրուի եւ ներում կը ստանայ, Իրան կրնայ վերադառնալ, ուր ջերմ ընդունելութեան կ'արժանանայ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ զանազան քաղաքներու մէջ, բաւական յուզումնալից պահեր ապրած են այն բնակիչները, որոնց ձեռքը ինկած է կուսակցական պաշտօնաթերթ Թրիպունա Լուտուի մէկ «պատմական» թիւը: Հոն, Ա. էջի ութ սիւնակի վրայ կար սա խորագիրը՝ «Կոռէք հրաժարած, Վօյթիլա (Պապը) գահ կը բարձրանայ»: Տեղ–տեղ ուրախութիւն, տեղ–տեղ կռիւ, ասոնք են հետեւանքները Հռոմի մէկ նոր երգիծաթերթին կատակին: Արդարեւ Իլ Մալէ (տեսակ մը Շառլի–Հեպտօ) լեհերէն թիւ մը հանած ու ցրուած էր Լեհաստան, ուր կը բացատրէր նաեւ թէ ինչ պատճառներով Պապը Լեհաստանի թագաւոր դարձած է:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԱՇԻՒՆԵՐ — ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Օ —

Փորձագիտական գնահատումներու Գրասենեակը, որ ամերիկեան Քոնկրէսին հակակշռին ենթակայ կազմակերպութիւն մըն է, հիւլէական պատերազմի մը անդրադարձներուն, հետեւանքներուն շուրջ քննութիւն մը կատարած եւ զայն հրապարակած է: Քննութեան առնուած է «հիւլէական հակադարձութիւնը» Միացեալ Նահանգներուն եւ Խորհ. Միութեան միջեւ, ասոնց անդրադարձումները զոյգ ընկերութիւններուն վրայ:

Նկատի առնուած են զանազան պարագաներ.— սահմանափակ եւ ընտրովի յարձակումներ:

Առաջինը նախատեսած է քանդուիլը, քիչ թէ շատ միաժամանակ, Տիթրօյթ եւ Լենինկրադ քաղաքներուն, երկուքն ալ կարեւոր կեդրոններ համապատասխան բնակչութեամբ (4.300.000):

Արդ, եթէ երբեք մէկ մեկաթոն տարողութեամբ հիւլէական ռումբ մը արձակուի վերոյիշեալ քաղաքներուն վրայ եւ պայթումն ալ տեղի ունենայ հողին վրայ՝ 2,7 քիլոմեթր շրջագիծի մը մէջ քանդումը ամբողջական պիտի ըլլայ եւ գրեթէ լրիւ հինգ քիլոմեթրի սահմաններուն մէջ. տասը քիլոմեթր շրջագիծի մէջ ալ երկրորդ աստիճանի այրումներ պիտի արձանագրուին: Ահա անմիջական հետեւանքները:

Մեռնողներուն թիւը կախում պիտի ունենայ յարձակումին վայրէն եւ ժամանակէն (բնակչութիւնը մեծ մասամբ աշխատանքի՞ լծուած է, թէ գիշերը իր տան մէջ կը գտնուի): Այսուհանդերձ, նուազագոյնը 220.000 մեռեալ պէտք է հաշուել Տիթրօյթի մէջ, կրկնապատիկ թիւով ալ վիրաւորներ, առանց դեռ նկատի առնելու ճառագայթումին զոհերը: Եթէ ռումբը մթնոլորտին մէջ պայթի, օրինակ, 1800 մեթր բարձրութեան վրայ, ճառագայթումի վտանգ չըլլար, բայց մեռնողներու թիւը 420.000ի պիտի բարձրանայ, որուն վրայ պէտք է աւելցնել 630.000ի հասնող վիրաւորները: Լենինկրադի բնակչութեան առաւել խըտութեան հետեւանքով, հոն զոհերուն թիւը աւելի պիտի ըլլայ.— 890.000 մեռեալ եւ 1.260.000 վիրաւոր, եթէ ռումբը պայթի մթնոլորտին մէջ:

Խորհ. Միութիւնը եթէ Տիթրօյթի վրայ արձակէ 25 մեկաթոն տարողութիւն ունեցող իր գեր–ռումբերէն մէկը, 5300 մեթր բարձրութենէ մը, խօսքը այլեւս պիտի վերաբերի ոչ թէ մեռնողներուն, այլ վերապրողներու. հազիւ մէկ միլիոն 200.000 հոգի, յամենայն դէպս ոչ աւելի քան քաղաքին բնակչութեան մէկ քառորդը:

Երկրորդ նախատեսութիւնը՝ յարձակում տասը շրջագօտիներու վրայ, երկու երկիրներու քարիւղի զտարանները ոչնչացնելով իբրեւ թիրախ: Միացեալ Նահանգներու մէջ 77 զտարաններ պիտի քանդուին՝ երկիրն ամբողջ տարողութեան 64 տոկոսը ներկայացնելով: Հինգ միլիոնի պիտի հասնի մեռնողներուն թիւը, միայն 550.000ը Ֆիլատելֆիայ մէջ, ուր երկու կարեւոր զտարաններ կան քաղաքին կեդրոնին մերձ: Խորհ. Միութեան պարագային, կը բաւէ ռմբակոծել 24 զտարաններ, որպէսզի երկրին ընդհանուր արտադրութեան 73 տոկոսը փճանայ. կը բաւէ նաեւ քանդել 34 ամբարներ, որպէսզի 16 տոկոս համեմատութեամբ նուազի երկրին քարիւղի պահեստը: Զոհերուն թիւը, բաղդատմամբ Միացեալ Նահանգներուն, նուազ պիտի ըլլայ երկու պատճառներով. նախ, որովհետեւ, բնակչութիւնը առաւել ցրուած է, երկրորդ, որովհետեւ, ամերիկեան ռումբերուն տարողութիւնը փոքր է: Այս ըսելով հանդերձ, կը նախատեսուի 836.000էն մինչեւ 1.548.000 մեռեալ:

Երկրորդը կը նախատեսէ մեծ յարձակումը, այսինքն՝ միաժամանակ քանդել զինուորական եւ տնտեսութեանց կարեւոր կեդրոնները: Նման պարագայի մը համար կը նախատեսուի քսան միլիոն զոհ Միացեալ Նահանգներուն մէջ, եւ այն ալ, եթէ ամէն ինչ «լաւ պայմաններու» մէջ տեղի ունենայ, այսինքն՝ երբ բնակչութիւնը առաւելագոյն թիւով պատըսպարուի ապաստարաններուն մէջ: Այլապէս, զոհերուն թիւը հարիւր, նոյնիսկ հարիւր յիսուն միլիոնի կրնայ բարձրանալ: Խորհ. Միութեան համար կը նախատեսուի 23էն 100 միլիոն զոհ եւ տնտեսութեան քանդումը 70էն 80 տոկոսով:

Քննութեանց եզրակացութիւնները կամ մեկնաբանութիւնները շահեկան են երկու երկիրներուն ընկերութեանց գոյատեւման կարելիութեանց իմաստով: Ցայտնուած միտքը ամերիկեան ընկերութեան մասին յոռի է, առնուազն՝ լաւատես պատկեր չի պարզեր: Ամերիկացին անիշխանական պիտի դառնայ, պիտի դիմէ կողոպուտներու. երկիրը կրնայ մասնատուիլ դուռ բանալով բախումներու եւ նորանոր աւերումներու: Տնտեսական գետնի վրայ Միացեալ Նահանգները կրնան «Միջին դարու աստիճանին վերադառնալ»:

Խորհ. Միութեան կուսակցական մեքենան պիտի գոյատեւէ, քանի 110.000 պատասխանատուներ, բոլոր աստիճաններու, ապաստան պիտի գտնեն յատուկ պատրաստուած պատսպարաններու մէջ: Խորհրդային ընկերութիւնը առաւել դիւրութեամբ պիտի յարմարի երկրին տնտեսական սուր տագնապին: Խուճապը սահմանափակ պիտի ըլլայ բնակչութեան մը համար, որ սովորութիւն չունի տեղափոխուելու առանց արտօնութեան: Ուզածը միշտ չգտնելու եւ յաճախ քիչ գտնելու վարժուած ժողովուրդ մը առաւել դիւրութեամբ պիտի դիմագրաւէ տնտեսութեան տագնապը: Միւս կողմէ, հիւլէական պատերազմը պիտի չեշտէ Խորհ. Միութեան «ապառուսացումը»: Արդարեւ, ոչ–ռուս ժողովուրդները նուազ պիտի տուժեն, որովհետեւ քաղաքաբնակներու թիւը նուազ է, բաղդատմամբ Ռուսիոյ:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՍԸ ՀԱՏՈՐՈՎ

Ամբողջացած է Յակոբ Պարոնեանի գործերու ակադեմական հրատարակութիւնը՝ տասը հատորներով: Նոր հրատարակութեան մէջ տեղ գտած են նախորդ հաւաքածոներու մէջ առնուած երկերէն զատ նաեւ բազմաթիւ նոր յայտնուած փոքր գործեր, որոնք ցրուած էին պարբերական մամուլի մէջ: Այդ երկերուն մէկ մասը գոյութիւն չունէր Հայաստան, հետեւաբար Փարիզի Նուպարեան մատենադարանի եւ այլ միջոցներու շնորհիւ կարելի եղած է ամբողջացնել շարքը:

Տարիներու տքնաջան աշխատանք կատարուած է Պարոնեանի հրապարակի վրայ գտնուող գործերը եւ պատկառելի ծաւալ կազմող նոր էջերը ճշդրտելու, զանոնք կարելի անաղարտութեամբ ընթերցողին հրամցնելու գործին մէջ: Առայդ, ստուգման ենթարկուած են հազարաւոր էջեր, արեւմտահայ պարբերական մամուլի հարիւրաւոր թիւեր, համապատասխան մեկնաբանութիւններով ծանօթագրուած եւ թարգմանուած են բազմաթիւ գրաբար եւ բարբառային, գործածութենէ դուրս մնացած ոճեր, հին արտայայտութիւններ եւ մէջբերումներ՝ որոնց Պարոնեան յաճախ դիմած է իր երգիծանքը դիպուկ դարձնելու նպատակով: Հետազօտութիւններու ընթացքին ճշդուած են Պարոնեանի ծածկանունները: Այդ հիման վրայ ալ յայտնաբերուած են հեղինակին գրիչին պատկանող շարք մը երկեր, որոնք նոյնպէս տեղ գտած են ներկայ տասը հատորներուն մէջ: Երկու գործեր «Շողոքորթ»ն ու «Երկու տէրով ծառայ մը» կատակերգութիւնները, հրատարակութեան պատրաստուած են ըստ հեղինակի ձեռագիրներուն: Անոնցմէ առաջինը Եղիշէ Չարենց ժամանակին նուէր ստացած է Պարոնեանի զաւակէն, իսկ միւսը Հայաստանի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան ղրկած են Սփիւռքի հայերը:

Պարոնեանի նոր հաւաքածոն հրատարակութեան պատրաստած է Հայաստանի Ակադեմիայի Մանուկ Աբեղեան Գրականութեան Հիմնարկը: Ինը հատորները կազմած եւ ծանօթագրած է Ալիս Մանուկեան: Երկրորդ հատորը կազմած եւ բոլոր հատորներու ընդհանուր խմբագրումը իրականացուցած է արուեստաբան Գառնիկ Ստեփանեան: Հաւաքածոն լոյս ընծայած է Հայաստանի Ակադեմիայի հրատարակչականը: «Մեծ երգիծաբանի երկերի առաջին ակադեմական հրատարակութիւնը, — ըսած է բանասէր Պիոն Յակոբեան, — կարեւոր նըպաստ է նրա գրական ժառանգութեան պահպանման եւ սերունդներին փոխանցման գործում: Պարոնեանական հանճարի դրսեւորումները, որոնք մեր ազգային գրականութեան գոհարներից են, մշտապէս գտնւում են խորհրդահայ բանասիրութեան ուշադրութեան կենտրոնում: Դեռեւս 1930ական թուականներին Եղիշէ Չարենցի գլխաւորութեամբ ձեռնարկւում է նրա երկերի լիակատար ժողովածուի հրատարակութիւնը, որը իրականացւում է յաջողութեամբ: Պէտք է յիշատակել այդ գործում յայտնի պարոնեանագէտ Սարգիս Մանուկեանի աւանդը: Նրա ջանքերով ընթերցողին յանձնուեցին գըրողի գործերի նախատեսուածից զգալիօրէն աւելի հատորներ: Այդ հրատարակութիւնն էլ հիմք ծառայեց երգիծաբանի ստեղծագործութիւնների գիտական լայն հետազօտութիւնների համար, որոնց արդիւնքը արտացոլուած է ներկայ հատորներում»:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Գրեց՝ ԳՆԷԼ ԵՊՍ. ԳԱԼԷՄՔԵԱՐԵԱՆ)

«Սեբաստիոյ Հայութեան մարտիրոսագրութիւնը» վերնագիրը կրող 1919ին Պոլսոյ Խառն Ժողովին մատուցուած սոյն յիշատակագրին հեղինակը ծնած է Բերա 1877ին. Նախնական կրթութիւնը ստացած է Պալաթու Ազգ. վարժարանը, ապա Արմաշ գացած է, ուր Դպրեվանքի շրջանը աւարտելէ վերջ Օրմանեան Սրբազանի կողմէ աբեղայ ձեռնադրուած է 1896ի վերջերը:

Առեն մը ճանիկի առաջնորդ, Գնէլ Վրդ. 1899ին Սամսոնի առաջնորդական տեղապահ կարգուած եւ գրաւած է եկեղեցիներով եւ դպրոցներով: Զինքը 1901ին կը գտնենք Կ. Պոլիս, որպէս Գատը-Գիւղի քարոզիչ եւ Օրմանեանի անձնական քարտուղար: 1903ին ծայրագոյն վարդապետ, Մուշի առաջնորդական տեղապահ կը նշանակուի ուր, հազիւ հասած, Սասնոյ դէպքերուն առթիւ իր բողոքներուն եւ Պուլկարիայէն իրեն ղրկուած նամակներուն խափանումով կը բանտարկուի ու կ'արգիլուի երկար ատեն Տրապիզոնի մէջ:

Սահմանադրութեան շրջանին Գնէլ Ծ. Վրդ., եպիսկոպոս 1913ին, որպէս Գատը-Գիւղի քարոզիչ, Կեդր. Կրօն. Ժողովի անդամ, Քահանայական Միութեան լսարանին դասախօս, խմբագիր, Ատանա Կիլիկիոյ ջարդերուն քննիչ, Բաբերդէ եւ Քղիէ ընտրուած առաջնորդ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ այցելու հովիւ, բեղուն գործունէութիւն մը ունեցած է:

Պատերազմը չսկսած շատ մը առաջնորդական աթոռներ թափուր էին. պատրիարքական եւ պետական շատ մը չքանշանակիր եկեղեցականներ կը նախընտրէին Պոլսոյ հանգիստ ու հասութաբեր քարոզչի բարձաթոռները գաւառի տաղտակալի եւ վտանգաւոր թեմերէն: 1914 Հոկտեմբերին Խառն Ժողովը կ'առաջարկէ Թոքաթցի Գրիգորիս Ծ. Վ. Պալաքեանի ընդունիլ Սեբաստիոյ առաջնորդութիւնը, իսկ Գնէլ Եպիսկ. Գալէմքեարեանի Հալէչխաանինը: Պալաքեան կը մերժէ. Գալէմքեարեան, Զաւէն պատրիարքի խնդրանքին վրայ կ'ընդունի ժամանակի մը համար Սեբաստիոյ առաջն. տեղապահի պաշտօնը: Նոյեմբերին, Գնէլ Եպիսկ., Երզնկայի նորընտիր առաջնորդական տեղապահ Սեբաստացի Սահակ Ծ. Վ. Օտապաշեանի եւ Սանասարեանի ուսուցիչ Թուլումճեանի հետ ցամաքի ճամբով Սեբաստիա կը հասնի, ուր կուսակալ Մուամմէրի կը ներկայանայ Դեկտեմբեր 7–20ին:

Իթթիհատի հայահալած միջոցառումները սկսած էին ի գործ դրուիլ. 18–31 Դեկտեմբերին Սահակ Ծ. Վ.ի սպանութիւնը. ընդհանուր ապշանշանը տուաւ ծրագրուած տեղահանումի եւ բնաջնջումի քաղաքականութեան կիրարկումին. 1915 Յունիս 22էն Յուլիս 5ին, «Գօզունուզ, պօզունուզ պիլէ գալմայաճաք» կարգախօսով Արծրունեաց երկրորդ մայրաքաղաքին Հայութիւնը քշուեցաւ առանց այլեւայլի:

Սեբաստիոյ առաջնորդութիւնը ջնջուած, Գնէլ Եպիսկ. քաղաք կը մնայ որպէս գերի, շաբաթը երկու անգամ տեղական հրամանատարին ներկայանալու պարտաւորութեամբ. ինք յեղափոխական անցեալ մը չունէր, սակայն Քէօսթէնճէլի ծանօթ ժողովին աղընչութեամբ իր Ռումանիա գտնուած ըլլալը սեւ մուր մըն էր իրեն համար. ի վերջոյ, 1917ին, Թալաթի արտօնութեամբ, իրեն կը թոյլատրուի ծննդավայրը վերադառնալ, ուր զինքը կը գտնենք Ֆէրի-Գիւղի, Գատը-Գիւղի քարոզիչ: Հիւանդ, եւ ի վերջոյ անդամալոյծ, կը մահանայ 1931 Յունուար 12ին: Արմաշի հասցուցած այս զարգացած եկեղեցականը, թերեւս պարագաներու բերմամբ, չկրցաւ արժեցնել իր վրայ դրուած յոյսերը:

Զինադադարին, Սեբաստիոյ նախկին առաջնորդական տեղապահը պատկան իշխանութիւններուն պէտք եղած տեղեկագիրները տուաւ, ու թէեւ Սեբաստիոյ դահիճ Մուամմէրի դէմ վկայեց — ի մեծ դայթակղութիւն նախկին կուսակալին — իր տարագրութենէ եւ մահուընէ վերջ մնալը լրագրական պայքար մը սանձեցին իր շուրջը: Այսպէս, Արամ Ասլեան (Հայ Միտք, 1919 Փետրուար 15), կարծես քիչ գտնելով սպաննուած մտաւորականներու թիւը, կը ցաւի զանի նահատակներու կարգին չկարենալ դասելուն համար, իսկ Կարապետ Գաբիկեան, որուն Եղեռնապատում փոքուն Հայոց եւ Նորին մեծի մայրաքաղաքին Սեբաստիոյ (Պոսթոն, 1924) երկը դարուս առաջին ցեղասպանութեան մասին գրուած լաւագոյն յուշագրութիւնը կը մնայ, բնական կը գտնէ Թալաաթի ու Մուամմէրի դիրքը:

Գնէլ արքեպիսկոպոսի ձեռնասուններէն է տարաբախտ Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան, որ իբր Արեւմտեան Եւրոպայի կաթողիկոսական պատուիրակ 1946էն 1951 վարեց Փարիզի առաջնորդութիւնը:

Այսօրուընէ «Յառաջ»ի մէջ կը հրատարակուի ցարդ անտիպ տեղեկագիրը, որուն խմբագրութեան վաթսուներորդ տարեդարձն է օրերս, վիճակացոյց-պատկերի բաժին մը ունի, զոր զանց ըրինք հրատարակութեան տալ: Հեղինակը, լոկ յիշողութեան կռթնելով անկատար ու անճիշդ տեղեկութիւններ տուած է յաճախ, ինչ որ զայն անգործածելի կը դարձնէ որպէս սկզբնաղբիւր:

ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Վիրճինիա Փաթիի Երգահանդէսը

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Կիրակի, Յունիս 17ին, Մարի Նուպար հաստատութեան փոքր սրահին մէջ, 45 ունկնդիրներու ներկայութեան տեղի ունեցաւ հայ ժողովրդական երաժշտութեան նուիրուած երգահանդէս մը, ուր մեներգեց երիտասարդ ամերիկահայ երգչուհի Վիրճինիա Փաթի, եւ որուն թառով ընկերացաւ Ռուբէն Յարութիւնեան:

Երգահանդէսը շատ հետաքրքրական երեւոյթ մըն էր, թէ՛ իր երաժշտական բնոյթով, թէ ալ իբր հանդիսուհի՝ ծնունդով կէս-Հայ, կէս-Ամերիկացի երգչուհիի կեանքին մէջ. կեանք մը՝ ուր նահանջ չկայ, եւ երգ կայ:

Օր. Փաթի երկու տեսակ երգերէ բաղկացող յայտագիր մը ներկայացուց ունկնդիր հասարակութեան, որուն մէջ գտնուէր ներկայութիւնը Փարիզի Քոնսերվաթուար Նասիոնալ Սիւփերիէօր տը Միւզիքէն ֆրանսացի ուսուցիչներու եւ աշակերտներու: Յայտագիրը սկսաւ երկու աշուղական երգերով, մէկը՝ Աշուղ Աշոտէն, միւսը՝ Աշուղ Հավասիէն: Օր. Փաթի ֆրանսերէնով ու հայերէնով բացատրեց իւրաքանչիւր երգի բովանդակութիւնն ու աշուղական երաժշտութեան բնոյթը: Ապա ներկայացուց ինը հայ գիւղական երգեր, Կոմիտասի մշակումով: Այս առթիւ տուաւ շատ հետաքրքրական բացատրութիւններ, շեշտելով որ կարգ մը երգերու ամբողջականութեան ծանօթ չէ հայ երաժշտասէր հասարակութիւնն իսկ, մինչդեռ անոնք ոչ միայն գեղեցիկ են, այլ նաեւ կրնան փրկել այն քիչ մը կազմակերպուած տպաւորութիւնը՝ զոր ունին ունկնդիրներ, Կոմիտասի եւ հայ գեղջկական երաժշտութեան հանդէպ: Յայտագիրը փակուեցաւ երկու գուսանական երգերով:

Տեսակ մը երաժշտագիտական կրթութիւն տրուեցաւ ունկնդիր հասարակութեան, երաժշտական վայելքին զուգահեռ: Շատ բան սորվեցանք հայ ժողովրդական երաժշտութեան աղաւաղումներու մասին, հայ բարբառներով ստեղծուած երգերու տարբերակներու մշակման եւ կրկներգներու դրոյթին մասին, եւայլն: Սակայն զուգէ ամէնէն զարմանալին ու հետաքրքրականը՝ տարբեր կէտ մըն էր երգչուհի Վիրճինիա Փաթիի կտրած ճանապարհը՝ որ զինք բերած է, հինգ տարիներու ընթացքին, քաղքենի Ամերիկուհիի իր ապրելակերպէն դէպի Փարիզ եւ մասնաւորաբար դէպի հայ ժողովրդական երաժշտութիւն:

×

Քսանվեցամեայ երգչուհին ունի ամերիկացի հայր եւ Քէսապցի մայր, սակայն մեծցած է գրեթէ բոլորովին ամերիկեան շրջանակի մէջ, յաճախած է ամերիկեան դպրոցներ, խօսած միա՛յն անգլերէն: Միշտ հետաքրքրուած է երաժշտութեամբ, եւ ուրեմն՝ ֆրանսերէնով, քիչ մըն ալ միւս եւրոպական լեզուներով, քանզի իր հետաքրքրութիւնները զինք մղած են դէպի դասական երաժշտութիւնն ու մանաւանդ երգը, իր բոլոր ենթարաժանումներով (օրինակ՝ օփերա, գերմանական լիտեր, եւայլն):

«Քանոնի ծովածաւալ ցորենի դաշտերուն մէջտեղ տնկուած համալսարանին մէջ երաժշտութիւն եւ եւրոպական լեզուներ կ'ուսանէի», պատմեց Վիրճինիա, «երբ օր մը մայրս նամակի մը մէջ ղրկեց դիմումնագիր մը եւ բացատրական մը, որ կը տեղեկացնէր ինծի թէ Հայ Օգնութեան Միութիւն անուն կազմակերպութիւն մը, Սոֆիա Յակոբեանի թողած հիմնադրամին շնորհիւ, կրցած էր կազմակերպել ամառնային դասընթացք մը, որուն համար կրթական թոշակի յատկացում ալ կար: Լսած էի այս մասին զարմիկէս, Արամ Փօլէն, որ տարի մը առաջ յաճախած էր նոյն դպրոցը, սակայն հետաքրքրութիւնս բանկեցաւ ուրիշ մէկ պատճառաւ, — նշմարեցի որ հայ լեզուի, պատմութեան եւ գրականութեան դասերու կողքին կ'աւանդուի հայ երաժշտութիւն, Պոսթընի Քոնսըրվաթըրիի մէջ ուսուցիչ-խմբավար Ռուբիկ Գրիգորեանի կողմէ: Դիմումնագիրը լեցուցի, զիս ընդունեցան, գացի, առանց ունենալու յստակ գաղափար, որ ո՞ւր կամ ինչի՞ կ'երթամ: Այն ատեն, այդ դասընթացքը ինծի պարզապէս ամառնային լաւ ամիս մը անցնելու ձեւ մը կը թուէր: Կը յուսայի որ զուգէ բան մը պիտի սորվէի՝ ինծի անծանօթ երգի մասին: Իբր բողոքական, հայ եկեղեցւոյ երաժշտութեան ալ լաւ ծանօթ չէի»:

«Հոն», շարունակեց Վիրճինիա, «բաւական մեծ յեղափոխութիւն մը տեղի ունեցաւ կեանքիս մէջ: Ուսուցիչներուս խանդավառութիւնը ներշնչում մը եղաւ ինծի համար. իւրաքանչիւրը հմուտ էր իր ճիւղին, որ համաշխարհային այս կամ այն մշակոյթին հետ կապ ունէր, բայց միաժամանակ սէր ունէր անոր հանդէպ իբր Հայ, — օրինակ՝ Մաէսթրօ Գրիգորեան, որ յայտնօրէն հմուտ էր եւրոպական, իրանեան ու արեւելեան երաժշտութեան, բայց միաժամանակ ամբողջական նուիրում ունէր հայ երգին հանդէպ: Ինծի համար նորութիւն մըն էր նման մօտեցում՝ լուրջ մարդոց մէջ: Նո՛յնն էր զանազան լեզուներու ծանօթ Րաֆֆի Սեթեանի (որ կը դասաւանդէր

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝
ԳՆԷԼ ԵՊԻՍԿ. ԳԱԼԷՄՔԷՐԵԱՆ

1919, Կոստանդնուպոլիս

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Յայտնի է թէ Իթթիհատի կառավարութիւնն աշխարհասասան պատերազմի ընթացքին լաւագոյն առիթը գտաւ իր հայաջինջ ծրագիրն իրագործելու հայկական բոլոր նահանգներու եւ Թուրք կայսրութեան այն ամէն վայրերուն մէջ ուր հայ համայնքներ կային:

Բռնագաղթի կերպն ու եղանակը, խժդժութիւնները, եղեռնագործութիւնները, առեւանգումները եւ կողոպուտները ա՛յնքան քստմնեցուցիչ եւ պատմութեան մէջ աննախընթաց էին որ բովանդակ քաղաքակիրթ ազգերու խիղճը սարսեցին եւ հզօր համակրութեան հոսանք մը առեղծեցին դէպի հայ բազմադարեան նահատակ ազգը:

Ժամանակակից պատմութիւնն իր սեւածիր էջերուն մէջ արդէն արձանագրելով Թուրք ոճրագործ կառավարութեան գազիր արարքները, գծած եղաւ, դարերուն աւանդելու համար սրտաճմլիկ եւ արիւնաղանդ պատկերը հայ մարտիրոսագրութեան. բայց նոյն պատմութեան իբր ոսկի մէկ գրուագը պիտի յաւերժանայ մարդկային իրաւունքի առողջ ըմբռնումի փառաւոր յաղթանակը, որ ծնունդ տուաւ նաեւ Հայաստան աշխարհի ազատագրութեան:

Սեբաստիա, Հայրենի երկրին արքայաբնակ մէկ չէն քաղաքը, իր կարգին բազմաթիւ ծոցածին զաւակներու արիւնովը կարմիր ներկեց բնակչութեան բաղինները, եւ նորէն չյագեցան հայ նահատակներու ճենճերներուն շուրջ ճանճերու պէս բզզացող լեգէոնները սպայակոյտերուն: Վերապրող Հայուն համար կարելի է ըսել թէ հոգեկան տանջանք մըն է նոյնիսկ մտաբերել 1915 տարւոյ արիւնոտ իրադարձութիւնները, այլ սակայն պէտք ու պարտք համարեցինք, իբր հրաշքով ազատած մը, Սեբաստիոյ մէջ մեր տեսածն ու լսածը հայ մարտիրոսագրութենէն, պատկերացնել հակիրճ բայց ստուգապատում նկարագրականով ու ժամանակագրական կարգաւ: Փութանք նաեւ ըսելու որ ըստ ամենայն հաւանականութեան պակաս կամ լաւ եւս մոռցուած մասեր ըլլան այս գրուածին մէջ, վասնզի հսկողութեան եւ «խալաթը վիճառ» ըլլալու հարկին տակ կ'ապրէինք հոն եւ տխրող սարսափէն սոսկուած կը բաւականանայինք գլխաւոր դէպքեր, թուականներ եւ անուններ յիշողութեան միայն յանձնելով, մինչեւ որ հոս Համաձայնութեան փրկարար ուժերուն երջանկաբեր ժամանումով կարելի եղաւ ազատ շնչել եւ յիշածնիս թուղթի յանձնել:

Գ. ԵՊԻՍԿ. Գ.

Ա.

ՍԱՀԱԿ Ծ. Վ. ՕՏԱՊԱՇԵԱՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայտար Փաշայէն Գոնիա – Էրէյլիի գծով տասնօրեայ ցամաքային ուղեւորութենէ մը յետոյ 1914 Դեկտեմբեր 7–20 Կիրակի երեկոյեան դէմ Երզնկայի նորընտիր առաջն. տեղապահ Տ. Սահակ Ծ. վարդապետ Օտապաշեանի ուղեկցութեամբ Սեբաստիա հասանք: Տարաբախտ վարդապետը, հազիւ հինգ օրեր մնալով իր ծնողքին մօտ, նոյն ամսուն 12–25ին Ուրբաթ առաւօտ մեկնեցաւ, Սու-Շէհիրի ճամբով, դէպի իր նոր պաշտօնատեղին:

Դեկտեմբեր 21 – Յունուար 3ի Կիրակի առաւօտ եկեղեցւոյ աւարտումէն յետոյ հազիւ առաջնորդարան եկած էինք Եւդոկիոյ առաջնորդ Տաւրչ Ծ. վարդապետի հետ, որ երկու օր առաջ Սեբաստիա մօտս եկած էր բարի գալուստի համար, Տ. Գարահիսարի առաջն. փոխանորդ Մկրտիչ քահանային 1914 Դեկտեմբեր 20 թուակիր հեռագիրը ընդունեցայ, որ Սահակ վարդապետին իր Զարացի հայ կառապանին Առաքելին հետ Դեկտեմբեր 18 Հինգշաբթի երեկոյեան մօտ Սու-Շէհիրէն անդին Զօղանլը եւ Գանլը-Թաշ գիւղերուն մէջտեղ մեծ պողոտային վրայ ու կառքին մէջ սպաննուած ըլլալուն բօթը կը գուժէր:

Այս զարհուրելի անակնկալէն ցնցահար, իսկոյն փութացի կուսակալ Մուամմէրի մօտ եւ գործուած եղեռնին վրայ երկարօրէն տեսակցելով թէ՛ մանրազննին քննութիւն եւ թէ ոճրագործներուն խստիւ պատժուիլը պահանջեցի:

(Շար. - 1)

Հայերէն), Ժիրայր Լիպարիտեանի (Հայոց պատմութիւն) եւ ձեր պարագան (տողերս ստորագրողը կը դասաւանդէր մշակոյթ - գրականութիւն):

«Այդ ամառնային դասընթացքէն ետք», շարունակեց Վիրճինիա, «եկայ Ֆրանս - սա, ուր կը մնամ հինգ տարիէ ի վեր: Ֆրանսերէն «կլիման» շատ լաւ է, որովհետեւ ինծի արտօնեց թէ՛ դասական երգի մասնագիտութիւն ստանալ, թէ ալ իբր Հայ ապրիլ ու զարգացումս շարունակել»:

Քանի որ կը յիշէի այն Վիրճինեան, որ բառ մը հայերէն չէր գիտեր, իսկ հիմա սահուն արեւմտահայերէնով կը խօսէր հետս, հարցուցի թէ ի՞նչպէս կրցած է ընել այդ, — այնքա՛ն մը՝ որ տեղեկութիւններ կրցաւ տալ հայ ժողովրդական երգերու մէջ գործածուած բարբառային բառերէն ոմանց մասին:

«Սիրելով, աշխատելով եւ մանաւանդ լաւ ուսուցիչներ ունենալով կարելի եղաւ ընել այդ», ըսաւ Վիրճինիա: «Ես բախտաւոր էի: Եկայ նախ Մարի Նուպար Հաստատութեան մէջ ապրելու, ուր հանդիպեցայ Յարութիւն եւ Մարօ Քիւրքճեան զոյգին. անոնք օտար լեզուներ խօսողներուն հայերէն դասաւանդելու համար նոր դասընթացք կը պատրաստէին. քիչ մըն ալ իմ վրաս կիրարկեցին այդ, բան մը՝ որուն համար երախտապարտ եմ, որովհետեւ չեմ կարծեր որ ուրիշ մեթոտով քերականական - խօսակցական զոյգ ճիւղերու մէջ նոյնքան զօրաւոր հիմնաւորում ստանայի: Վերջերս գործակցեցայ հեղինակին հետ, այդ օգտակար գործը անգլերէնի թարգմանելու համար: Անկէ ետք՝ ինքնաշխատութեամբ զօրացուցի հայերէնս, մանաւանդ սրտիս մօտ եղող հայ ժողովրդական երգերու ուսումնասիրութեան ընթացքին, որ կ՚ընեմ Գրիգոր Պըլտեանի օգնութեամբ: Հիմա գիս շատ կը հետաքրքրեն յարակից նիւթեր ալ, օրինակ՝ Ղանալանեանի կատարած ուսումնասիրութիւնները, հայ ժողովուրդի աւանդութիւններուն մասին, զորս ան ամփոփած է հաշուապիտ Աւանդապատում գրքին մէջ»:

Հարցուցի, որ ի՞նչպէս կրցած է իր զոյգ հետաքրքրութիւնները (դասական եւրոպական եւ հայկական երաժշտութիւն) գոհացնել՝ Փարիզի նոր միջավայրին մէջ ապրած ատեն:

«Նորէն բախտի հարց», ըսաւ Վիրճինիա: «Գտայ հաստատութիւններ եւ անձեր, որոնք օգնեցին ինծի: Օրինակ, ատեն մը Դպրոցասիրաց ապրեցայ եւ հոն աշխատեցայ իբր հսկիչ: Այդ միջոցին շատ բան սորվեցայ Օրիորդ Գարագաշեանէն, նաեւ Գ. Եանըքեանէն: Հրանդ Աճէմեանէն սորվեցայ շարականներու մասին: Միջոցին, երեք տարիներու ընթացքին Պրըվէ, Տիփլոմ եւ Լիսանս առնելով էքօլ Նորմալ տը Մուզիքէն՝ ընդունուեցայ Քոնսէռվաթուար, ուր ուսուցչուհիս օփերայի ծանօթ երգչուհի Քրիսթիանն Էտտա-Փիէռն է: Փարիզի մէջ զօրաւոր մշակութային կեանք կայ, եւ ես բախտը ունեցայ ընդունուելու ամերիկածին Ուիլըմ Քրիսթիի երգչախումբին մէջ, երբեմն իբրեւ մեներգող (սոլիսթ): Մեր ելոյթներուն շատ լաւ արձագանգեցին Լը Մոնտ եւ ուրիշներ: Վերջերս իբրեւ մեներգող մասնակցեցայ երիզագրումի մը, որուն արդիւնքն է նոր տիսք մը: (Ծնթ. Խ. Թ. — Սպանացի երգահան Թոմաս Լուիս տէ Վիքթորիայի պատարագը, Օֆիսիում Հէպտոմատէ Սանքթա, խմբավար՝ Սթէֆան Քայլէ, Արիոն ընկերութիւն):

«Այս բոլորը եղած միջոցին ինծի օգտակար եղան Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Կիւլպէնկեան Հաստատութիւնները, ինչպէս նաեւ Հայ Ուսանողներու Օգն. Միութիւնը: Սակայն ինծի համար ամէնէն մեծ գոհունակութիւն պատճառողն է այն փոքր յաջողութիւնը որ ստացայ ամերիկեան կառավարութենէն, որպէսզի կարենամ կոմիտասի երգերէն տասը հատը անգլերէնի թարգմանել, նօթագրութիւններով անշուշտ եւ բացատրական մանրամասնութիւններով: Այդ գործը դժուար է, որովհետեւ լեզուական զանազան բարդութիւններ ու նրբութիւններ կան, զորս ես մինակս չեմ կրնար լուծել: Սակայն Փարիզը ունի մարդիկ որոնցմէ իւրաքանչիւրը հմուտ է գիս հետաքրքրող մէկ կամ ուրիշ հարցի, եւ օգնած է ինծի, — Գոհար Նազարեան, Գ. Պըլտեան, Հայր Նորվան Զաքարեան եւ Փրոֆ. Մահէ»:

Փոքրիկ երգահանդէսէն ետք մեր այս տեսակցութիւնը փակեցինք, հարց տալով թէ ի՞նչ են երիտասարդ երգչուհիին ծրագիրները:

«Կը յուսամ աւարտել ուսումս Փարիզի մէջ», պատասխանեց ան, «եւ դուցէ Ամերիկայի մէջ շրջիլ, երգահանդէսներ տալով ինծի թառով ընկերակցող Ռուբէն Յարութիւնեանի հետ, որովհետեւ կ՚ուզեմ հայ ժողովուրդին ծանօթացնել իր իսկ երաժշտութիւնը, ձերբազատած զանազան աղաւաղումներէ, եւրոպական ձեւափոխող ազդեցութիւններէ, եւայլն: Անկէ զատ, ե՛ս ալ երկուութիւն մը կը զգամ: Մէկ կողմէ, կայ սէրս՝ հանդէպ եւրոպական երաժշտութեան, — օրինակ՝ Մոցարթ երգելը կեանքիս մեծ հաճոյքներէն է: Միւս կողմէ՝ Սայաթ Նովան, Կոմիտասը մեր աշուղները եւ մեր ժողովուրդը ստեղծած են գանձ մը, որուն լուրջ ուսումնասիրութիւնն ու ներկայացումը՝ ըստ էթնիք երաժշտութեան օրէնքներու, կեանք մը կը պահանջեն: Նայինք ինչ կը բերէ ապագան...»:

Վիրճինիա Փաթիի անցեալն ու ներկան, անոր ապագայի մասին վստահութիւն կը ներշնչեն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 17, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի շրջափակին մէջ տեղի ունեցաւ հաստատութեան տարեկան դաշտահանդէսը:

Ժամը 13էն սկսեալ հասարակութիւնը տեղ կը գրաւէր սեղաններու շուրջ եւ հետզհետէ կը ստեղծուէր ընկերային մթնոլորտ մը՝ կերուխումին ասնթեր:

Ժամը 16ին, վարժարանին աշակերտուհիները կը հրամցնէին հայկական եւ օտար պարերու փունջ մը: Գնահատելի էր այն՝ որ պարերու յղացումն ու ուսուցումը կատարած էին իրենք՝ աշակերտուհիները: Ալենոյշ եւ Արսինէ Գարբիէլեանի կը պատկանէր պարագրութիւնը խմբական պարի մը, որուն մէջ կ՚երեւային ձեւերու այլազանութիւնը եւ արտայայտութեան ներդաշնակութիւնը: Ալենոյշ ներկայացուց հայկական մենապար մը՝ այնքան նրբութեամբ ու հեզաճկուն: Սիլվի Ֆնտըգեան պատրաստած էր փոքրերու պարը, որմէ ետք ինք եւս հանդէս եկաւ մարզանք - պարով մը, զոր մեկնարանեց մեծ ճկունութեամբ: Անոյշ Արզումանեանի պատկերագրութեամբ յըղացուած ռուսական պարը մեծ յաջողութեամբ ներկայացուց Ռուբինա Բաբախանեան:

Կարճ դադարի մը ընթացքին, շնորհալի Օր. Անահիտ Սվաճեան՝ իր ձեռնադաշնակի ընկերակցութեամբ, մեկնաբանեց հայկական ժողովրդական քանի մը գողտրիկ երգեր, այնքան յուզական եւ ապրումով:

Պարերու զանազան զգեստները սիրայօժար կարած էր Երամեան Հաստատութիւնը: Հանդէսին ներկայ էր Խաեանցիներու խումբ մը, որ ի գնահատութիւն վարժարանի կրթանուէր ջանքերուն հազար ֆրանքի գումար մը նուիրեց դըպրոցին:

Ժամը 19ին հետզհետէ կը ցրուէր հասարակութիւնը, արեւոտ եւ ընկերային հաճելի մթնոլորտի մէջ յետ միջօրէ մը անցընելէ ետք Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի շրջափակէն ներս:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՖԻՔՍԻ (Աթէնք) Յակոբեան վարժարանի սրահին մէջ, Յունիս 10ին, նշուած է Հայրերու Օրը, կազմակերպութեամբ Հ. Կ. Խաչի: Բանախօսած է Ա. Մանկոյեան բաղդատականը ընելով անցեալի ու ներկայի հայրերու, ընտանեկան սկըզբունքներու եւ կեանքի հոլովոյթին հետ նոր իրողութիւններու մասին:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՄԻՇՏ ՁԵՌԱՁԻՐ

Պրաւդա հրատարակած եւ մեկնաբանած է ընթերցողի մը բաց - նամակը Լենինկրադէն: Հանդստեան կոչուած դըոցապետ մը գրած է. «Վերջերս, ինքնաշարժով տուն վերադարձած ժամանակ, կառքիս մէջ ընդունեցայ կին մը, որ ձեռքով նշան ըրած էր կենալու: Խընդրած վայրը հասնելէս ետք, հարցուց, թէ որքան պարտական էր: Պատասխանեցի. — Ձեր շնորհակալութիւնը բաւարար է: Սակայն, պնդեց եւ փորձեց ռուբլի մը սահեցնել ձեռքս... Սովորութիւն դարձուցած ենք, չենք գիտեր ինչու, թէ պէտք է ձեռաձիր տալ բոլոր ծառայութիւններուն համար՝ կապարագործին, հեռատեսիլը նորոգողին, հեռագիր յանձնող ցրուիչին, հիւանդապահին, վիրաբուժին... եւ դեռ չխօսինք վարձակառքի վարորդներուն մասին: Երբ ըսի զաւակներուս, թէ ողորմութիւնը վիրաւորական է թէ՛ ստացողին, թէ տուողին արժանաւորութեան համար, պատասխանեցին. — Դուն, հայրիկ, շատ կանուխ ծնած ես:

«Կը կարծենք, թէ ընկեր գնդապետը խիստ վճռական է իր դատումներուն մէջ», գիտել տուած է Պրաւդայի Լենինգրադի թղթակիցը: Զմոռնանք հակադիր այլազան երեւները: Սակայն ճիշդ է, որ յաճախ փոքր կաշառքներ կը բաշխենք եւ անվիճելի է, որ չենք պայքարիր այս յոռի երեւոյթին դէմ»:

Այսպէս կամ այնպէս ձեռաձիրը ընթացիկ երեւոյթ մը դարձած է եւ այլազան մարզեր կ՚ընդգրկէ. ձեռաձիր պէտք է տալ թատրոնի կամ երկաթուղիի տոմսակ մը շուտ ճարելու, միսին լաւ պատառը ապահովելու եւ կամ կերպասի մը կտօնը ձեռք ձգելու համար... առանց երկար «պոչեր»ուն մաս կազմելու:

ԺՊԻՏ

ԲԱՐԵՍԻՐՏ ՓՈՔՐԻԿ

— Մայրիկ, կը խնդրէ աղջնակը, մէկ ֆրանք տուր ինծի ծերուկ կնոջ մը համար որ չքաւոր ալ է եւ որուն հանդիպեցայ պարտէզին մէջ:

— Բնականաբար, սիրով, կը պատասխանէ մայրիկը: Ուրախ եմ որ գթասիրտ զգացումներ կը սնուցանես աղքատներուն նկատմամբ: Բայց այս խեղճ կինը այլեւս անկարո՞ղ է աշխատելու:

— Բայց ոչ, մայրիկ, կ՚աշխատի ան. համեղ շաքարներ կը ծախէ ան:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929 — 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

3.

Բաւական վերջ, երբոր ալ հանդրուանին կը մօտենային, Փիէռ սթափեցաւ իր վշտոտ մարդու թմրութենէն, ծրարները իջեցուց, դլխարկը դրաւ եւ սկսաւ շարժումներ ընել, ընդարմացած անդամնե - րուն քիչ մը առուգութիւն տալու համար: Տեսաւ որ Կոստանը դէմը չէր: Ձայնը կը լուէր սակայն: Այն միւս մարդուն հետ եռեւի նստարանը անցեր էին, պինքը չնեղելու դովելի փափկանկատութեամբ ու Կոստան կը պատմէր.

— ... Ես վախէս կը դողայի իմ բոլոր անդամներովս ու ակռաներս իրարու կը զարնուէին: Սակայն ընկերս առանց պաղարիւնութիւնը կորսնցնելու նետուեցաւ վրան, հրացանին կոթը մխրճեց անոր երախին մէջ ու պոչէն քաշելով տարաւ ծառի մը տակ: Կարծեմ պաօպապ մըն էր:

. . . .

Մօրը կատարեալ մանրանկարը:

Դիմագիծերու, խօսուածքի, շարժումներու, նոյնիսկ քալուածքի բացարձակ նմանութիւն: Նոյն ոսկի մազերը եւ մորթի գոյնը: Պիպիին աչքերն են որ միայն կը տարբերին: Կապոյտ են անոնք, խիստ գեղեցիկ գոց կապոյտ մը՝ որ մազերու փայլին հետ աննման ներդաշնակութիւն մը կը կազմէ: Գիւղին ամէնէն գեղեցիկն է եւ ամէնէն ալ անառակը: Համարձակ՝ կարծես մօրմէն ալ աւելի, համարձակութիւն մը որ այս տարիքը տղոց քով շատ անգամ լրբութեան ալ կ՚երթայ, մանաւանդ երբոր ծնողքէ զուրկ ըլլալով ականածանք ազդող մէկը չունենան իրենց քով: Խիստ ծեր, բայց դեռ վազվզող պառաւ մըն է զինքը մեծցնող կինը, Թաթան: Նորմանտուհիի մը պէս ագահ ու դժուձ, սակայն վերջին ծայր տկարամիտ, անխելք: Այնպէս որ տունին տէրն է եղած կարծես Պիպին՝ որ իր արտակարգ սրամտութեամբ, տարիքը գերանցնող խելացիութեամբ, ուզածին պէս կը կառավարէ պառաւը: Տան միւս երկու այր անդամները, նմանապէս տարեց, դաշտերն ու պարտէզները կ՚անցընեն իրենց բոլոր պահերը եւ անկարող են օրուան անվերջանալի դէպքերուն միջամտել: Բանէ մը վախնալ չի գիտեր չարաճճին, երբեք չընդունիր պարտուած ըլլալը, եւ նոյնիսկ բացորոշ յանցանք մը գործած պարագաներուն — բան մը որ յաճախ կը պատահի — ինքն է որ կարծես կ՚ուզէ դիմացինը յանդիմանել: Լացը իրեն համար գոյութիւն չունի: Քաղաքի ծնունդ եղող տղու իր ուշիմութեամբ ուղած ձեւովը կը վարէ սա պզտիկ գիւղին կիսով կենդանի մանուկները: Վերը, հեռուն, երկու հովիտներու մէջ կորսուած գիւղ մըն է Սէն Ժորժը, որ քաղաքին կէս ժամով մը կը միանայ, ինքնաշարժի արագութեամբ:

Կատարեալ փոթորիկ մը փրթած էր, երբոր Փիէռ ու Կոստան ներս մտան տընակէն: Դրացի մը եկեր էր քիչ մը խիստ ծանր բառերով գանգատիլ Պիպիին ըրած մէկ անառակութեանը համար: Դեռ մարդուն պոռչտուքին ազդեցութեանը տակ՝ Պիպին կեցեր էր սենեակին մէկ անկիւնը անշարժ, աչքերը խոշոր մը բացած: Թաթան վերջին ծայր շուարած, բոլորովին ապուշցած էր. դէպքը Փիէռին կը պատմէր անդործածելի ձայնով մը, մեծ սենեակին մէկ անկիւնէն միւսը երթալով, խիստ բարկացած, բայց անկարող բան մը ընելու, յուզումէն դողդոջուն:

(58 - Շար.)

OPERA DE MARSEILLE

Lundi 25 Juin à 21 h. 15

CONCERT

LA

CHORALE SAHAK - MESROP

avec le concours de

L'ENSEMBLE INSTRUMENTAL DE PROVENCE (140 participants)

SOUS LA DIRECTION DE
Khachik YILMAZIAN

SOLISTE
Loussiné ZAKARIAN

au programme :

KOMITAS, EGMALIAN, BABADJANIAN, BARTEVIAN, ASLANIANTZ, BRAHMS, SCHUBERT — au piano JULIETTE YILMAZIAN

du 21 au 25 Juin location à l'Opéra.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՖՈՍ .— Տէր եւ Տիկին Կ. Մարգարեան 100 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց մօր Տիկին Մարի Յակոբեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ (1976 Յունիս 24) :

×

Առաքել Թաքուլեանի (Մշեցի) մահ - ուան քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պօղոսեան 50 ֆր. կը նուիրեն ող- բացեալին սիրելի «Յառաջ»ին :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռենսի

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ, Յունիս 23, ժամը 16ին :

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Վինէնի Ազգ. Միութեան ընդհ. անդա- մական ժողովը որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 23ին :

du nouveau au CAUCASE

Le GROUPE OLYMPE

Anime vos soirées

jusqu'à 2 heures du matin

DANSE NON-STOP

Spécialités de *Deuner - Kébab*

Le CAUCASE

15, Rue St. Gilles — 75003 Paris

Réservation :
887-31-24 272-42-67

OPTIMA Tours

ARMÉNIE 1979

CETTE ANNEE 4 FORMULES :	CALENDRIER
Première Formule = 12 jours.	
2 jours MOSCOU — Aller-Retour.	13 au 26 JUILLET
10 jours EREVAN	20 Juillet au 02 Août
	03 au 16 Août
Deuxième Formule = 14 jours	07 au 20 Septembre
2 jours MOSCOU	
12 jours EREVAN	27 Juillet au 11 Août
	03 au 18 Août
Troisième Formule = 16 jours :	24 Août au 08 Septembre
2 jours MOSCOU	31 Août au 15 Septembre
14 jours EREVAN	
	18 au 30 Mai
Quatrième Formule = 13 jours	13 au 25 Juillet
MOSCOU - ARMENIE	24 Août au 5 Septembre
GEORGIE - LENINGRAD	

Avec logements hôtels première classe (Arménia ou Ani à Erévan) pension complète — excursions quotidiennes. — Cette année de nombreuses et *nouvelles excursions*

Tous nos groupes sont accompagnés par des spécialistes.

(*Pour inscription par groupes de 10, nous consulter*).

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

Sonia Coumryantz

OPTIMA Tours

75003 PARIS

67, rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)
Telex : 211 324 F.

à LYON :
Madame Giselle BOUDOYAN
Maison de la Culture Arménienne
15 rue du 24 Avril 1915

PERMANENCE : Le Samedi matin de 10 h. à 12 heures
(Tél : 49-42-97)

DECINES : tous les jours : Tél. 49-52-23

MARSEILLE : M. GREGOIRE YAVERIAN c/o AGENCE A. T. V.
32 ,Allée Léon Gambetta — 13000 MARSEILLE — Tél. : 95-91-27

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ

Կիրակի, Յուլիս 1, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան դարատանին մէջ

44 — 50 Ավընիւ Շառլ տը Կօլ

— Պառ, պաղ պուֆէ
— Արեւելեան ճաշեր
— Շամփուրով խորոված
— Մանուկներու համար խաղեր
— Այլազան յայտագիր
— Պարի բեմահարթակ

Մասնակցութեամբ

ENSEMBLE MUSICAL ARMENIEN DE TRADITION POPULAIRE
dirigé par GERARD MADILIAN
Groupe Folklorique des enfants d'Arnouvile - les - Gonesse
TRIO TRADITIONNEL ARMENIEN
Aïda Haroutiounian (chant), Elmira Pehlivanian (canon)
Arthaud Pehlivanian (guitare et davoul)

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի հաճելի Կիրակի մը անցընելու

Ծանօթ .— Մոնմորանսի երթալու համար շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն եւ իջնել Անկէնի կայարանը, անցնիլ կամրջակը եւ Թ իւ6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէի կայանը :

Դուռները կը բացուին ժամը 10ին, հանդէսը կը տեւէ մինչեւ ժամը 22

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը սպասարկէ ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

(հոգեւոր հովիւ Հանգստեան Տուներու)

Երգեցողութիւնը կը կատարուի Առնուվիլի Վարդայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ

ղեկավարութեամբ Վահրամ Տէվէճեանի

Տեղի կ'ունենայ Յուլիս 1, Կիրակի ժամը 12.15ին Գոլէժիալ Սէն Մարթէնի մէջ

Rue de l'Eglise — Montmorency

ի ներկայութեան եկեղեցական եւ քաղաքային բարձրաստիճան անձնաւորութեանց :

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած

Քոթ տ'Ազիւրի հայկական կազմակերպութիւններուն կողմէ

ՅՈՒԼԻՍ 1, ԿԻՐԱԿԻ, ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

AU CENTRE LOISIR PIC-NIC

Route de Rocquefort à la Colle-sur-Loup, 6 kms de Cagnes-sur-Mer

Գեղարուեստական բաժին .— Երգ եւ նուագ Նիսի Հայ Մշակոյթի օճախին, Լա Սիոթայի երիտասարդներուն կողմէ :

Խաղեր՝ մեծերու եւ փոքրերու . —

Պիւֆէ — աղանդերներ — շամփուրով խորոված

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները .—

Արաքսի Եղիկեանի թաղման առթիւ՝ Յակոբ Եղիկեան, Մկօ Յովհաննէսեան, Քլօտ Յովակիմեան 200ական ֆր., Զե-նոփ Քէչիշեան, Պօյաճեան ընտանիք, Զորեքճեան ընտ. 100ական, Տէր-Մարգարեան, Սարգիս Սարգիսեան, Յովհ. Սարգիսեան, Անտրէ Գորգոյեան, Նշանեան, Լոմպար 50ական, Տէր-Ներսէսեան 30: Նարդուհի Պապուչեան, Գուրգէն Զուքուրեան, Յակոբեան, Աւագ Զալըէր-ճեան 20ական, Սէն Լուի հոգեւոր քոյրեր 40, Մարօ Հորոյեան, Կարապետ Սարգիսեան 10ական ֆր. :

×

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է (Ապրիլ 1էն 17) հետեւեալ նուէրները .—

Տիկ. Պերճուհի Փափազեան 60 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Սարգիսեան, այրի Տիկ. Մենտուհի Սեմէրճեան, Գալըմպաճեան ընտանիք, Երուանդ Սոլաքեան, Մարսէլ Բանտիկեան, Մարսէլ Գազէլեան, Գուրգէն Փանոսեան, Ալեքսան Պապայեան, Պետրոս Նազարեան, այրի Տիկ. Թագուհի, Տիկ. Խաթուն Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Միքճեան ժողէֆ, այրի Տիկ. Շահինեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Թորոս Քիւրքէլեան, Պր. Մինասեան, Տէր եւ Տիկ. Սահակ Շահինեան, Տէր եւ Տիկ. Գրիգոր Վանանեան, Ալպէր Փրոֆէթեան, այրի Տիկ. Փափազեան, Տիկին Ճինտեան, Վահէ Արման, Տէր եւ Տիկ. Սամուէլ Սիլօեան, Տիկ. Պետրոսեան, Տիկ. Վարդուհի Դարբինեան, Տէր եւ Տիկ. Քիւրքէլեան, բարեպաշտուհի մը, Տէր եւ Տիկ. Նշան Քեհեաեան, Տիկ. Մարի Տաքեսեան, Տիկ. Յակոբ Կորթեան, Պր. Շաքարեան, Տիկ. Մարի Գօճապաշեան, այրի Տիկ. Ռոզա Տօրումեան, այրի Տիկ. Մկրեան 50ական ֆր. :

(Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ օդափոխութեան կայանի Յուլիսի արձանագրութիւնները փակուած են : Փափաքողներ կրնան արձանագրուիլ Օգոստոս ամսուան համար :

ՄԵԿՆՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԷՆ՝ Յուլիսի խումբը կը մեկնի Երկուշաբթի, Յուլիս 2, առաւօտեան ժամը 7.30ին : Վերադարձ Յուլիս 30, Երկուշաբթի, Փորթ տ'Օռլէան, Ռիւ Փօլ Ափէլ :

On Recherche

L'A. A. A. S. recherche pour travail à temps complet

SECRETAIRE
BILINGUE

dans les langues française et arménienne sachant également taper à la machine et ayant des notions de sténographie.

Le dépôt des candidatures doit se faire au nom de Monsieur Noubar ARPIARIAN de Varentz, président, et Monsieur Henri DAMADIAN, secrétaire général.

Adresse : Association Arménienne d'Aide Sociale, 77 Rue Lafayette
75009 PARIS.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 տոլար Պ. Գուրգէն Քէչիշեանէ ի յիշատակ փոքրիկն Արմէն Փէճմէզեանի մահուան Ա. տարելիցին :

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
26
MARDI
26 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.410 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE No 14.410

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՕԳՆԵԼ...

107ի դէմ 303 ձայնով է, որ ամերիկեան Ներկայացուցչական Ժողովը մերժած է զինուորական այն յաւելեալ օժանդակութիւնը (50 միլիոն տոլար կամ 220 միլիոն ֆրանք), որ ծրագրուած էր ընել, մանաւանդ Իրանի դէպքերէն ետք: Անիկա նոր ձախողութիւն մը կը նկատուի Գարթըրի քաղաքականութեան եւ փառաւոր յաղթանակ մը տեղւոյն Յոյներուն համար, որոնք դժգոհ են Սպիտակ Տան քաղաքականութենէն Թուրքիոյ նկատմամբ: Ծանօթ է, որ Միացեալ Նահանգները շատ իրար անցած էին վերջերս ամէն ձեւով զօրավիգ կենալու համար Անգարայի, որու ռազմագիտական դիրքը, շատ « կարեւոր » է Ատլանտեան Ուխտին համար: Այս քուէարկութեամբ յոյն « լոպպին » (ճնշումի խմբակցութիւն) յաջողած է ցոյց տալ իր ընդդիմութիւնը Թուրքերու զինուորական ներկայութեան Կիպրոս, ճիշդ այն պահուն երբ համայնքներու (Թուրք եւ յոյն) խօսակցութիւնները վերսկսած էին: Ամերիկեան շրջանակները մտահոգ են այս քուէարկութենէն, որ դժուարութիւններ պիտի ստեղծէ իրեն Անգարայի հետ իր յարաբերութեանց մէջ: Ինքնին չէ ծածկած թէ արեւմտեան դաշնակիցները շատ չեն հետաքրքրուիր իր դրամական եւ տնտեսական դժուարութիւններով:

ՍՈՒՐԻԱ

ՀԱՄԴ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ ՄԷՋ

32 ՄԵՌԵԱԼ 52 ՎԻՐԱՒՈՐ

Հալէպի զինուորական վարժարանին մէջ սպայութեան 32 թեկնածու սպաննուած են եւ 52 ուրիշներ ալ վիրաւորուած « ոճրագործներու խմբակի » մը կողմէ, ըստ Սուրիոյ Ներքին Նախարարին, որ տուած է նաեւ անոնց անունը՝ Մահմետական Եղբայրները: Ըստ սուրիացի նախարարին, Մահմետական Եղբայրները կաշառած են զինուորական վարժարանին հերթապահ սպան, որ թոյլ տուած է կարգ մը ոճրագործներու մըտնել այն սրահը, ուր հաւաքուած էին սպայութեան պատրաստուող ուսանողները: Անոնք անմիջապէս կրակ բացած են ինքնաձիգներով եւ ձեռնառումբեր նետած: Նախարարը յայտնած է թէ քանի մը ոճրագործ ձերբակալուած են բայց կառավարութիւնը հարիւր հազար սուրիական ոսկի կը խոստանայ, ուեւէ մէկուն, որ օգնէ իրեն ձերբակալելու փախըստական ոճրագործները: Ձերբակալուածներուն մէջ Թրքահպատակ մը կայ եղեր՝ Հիւսէյն Հալօ: Սուրիոյ Ներքին Նախարարը կ՚ըսէ նաեւ թէ « Մահմետական Եղբայրները » իրենց ոճրային գործունէութեան ձեռնարկած են Սուրիոյ մէջ Սատաթի Իսրայէլ այցելութեան վաղորդայնին: Բուն պատասխանատուն, սուրիացի նախարարին համար, Սիոնիզմը եւ իր գործակալներն են:

« Մահմետական Եղբայրները » շարժում մըն է, որ հիմնուած է 1929ին Նեղոսի ափին եւ մասնաւորաբար գործօն եղած է Եգիպտոսի մէջ, ուր ընդդիմադիր էր Նասըրի վարչակարգին: Շարժումը կը մերժէ Պետութեան եւ Կրօնքի բաժանումը եւ ջատագով է կրօնական եւ աստուածապետական վարչաձեւի մը հաստատման: Հիմնադիրն է՝ Շէյխ Հասան էլ–Պաննա, այն ատեն 22ամեայ ուսուցիչ մը: Սուրիոյ մէջ իրենց գործունէութիւնը սկսած է 1944էն « Մոհամէտի Երիտասարդութիւնները » անունին տակ: Հաստատուած են երկրին հիւսիսը եւ կը վայելեն կարգ մը կրօնաւորներու պաշտպանութիւնը եւ քաջալերանքը (սիւննի): 1964ին յարանուանական բնոյթ ունեցող բուռն բախումներ ծայր տուին Հոմս եւ Պանիաս, ապա՝ 1973ին երբ Սահմանադրութիւնը հռչակուեցաւ, ուր չէր արձանագրուած թէ Իսլամը Պետութեան ղեկավարին կրօնքը պէտք է ըլլայ: Ասատ տեղի տուաւ: Անկէ ի վեր, Մահմետական Եղբայրները օգտուած են ամէնէն չքաւոր դասակարգերու դըժգոհութենէն (Սուրիոյ մէջ ապրուստը 300 առ հարիւր յաւելում կրած է 1971էն ի վեր):

Ներկայիս Դամասկոսի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ միայն տեղական բընոյթ չունի եղածը այլ մաս կը կազմէ աւելի լայնածաւալ ձեռնարկի մը, խախտելու համար երկրին կայունութիւնը: Կը յիշուի որ գործածուած զէնքերը ամերիկեան են եւ ռնդացիրներն ալ իսրայէլեան տեսակի:

Վերջին լուրերու համաձայն, վիրաւորներուն մէջ բաւական թիւով մեռեալներ կան: Ձերբակալուածները, 14 հոգի, մահուան դատապարտուեցան:

ՖՐԱՆՍԱ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ՌՈՔԱՌ ԵՒ ՄՕՐՈՒԱ ԶԳԱՅԻՆ

Կաստոն Տէֆէռի միջնորդութիւնը անմիջական որեւէ արդիւնք չտուաւ եւ Ռոքառ ու Մօրուա տէր մնացին իրենց խօսքին, բացակայելով Շաբաթ օրուան ժողովէն: Փ. Մօրուա չէր մերժած սակայն Մարսէյլի քաղաքապետ երեսփոխանի առաջարկը (հանդիպում մը երեքի միջեւ՝ Միթերան, Մօրուա, Ռոքառ) եւ շեշտած է. « Այո՛, երեք անգամ այո՛ Կաստոն Տէֆէռի մաղթելու համար իրեն հետ ընդհանուր վերլուծում մը »:

Շաբաթ օր սակայն, Միթերան «նուէր» ըրաւ, մանաւանդ՝ Ռոքառի: Նախ անդրադարձաւ Մօրուայի « Երբ փոքրամասնութիւնները իրենք իրենց թոյլ կուտան իրենց կուսակցութեան ամբաստանողներն ըլլալ քուէարկութենէն քանի մը ժամ ետք, փաստն է տարբերուած հեռանկարներու եւ գուցէ նպատակներու մրցակցման: Գիտնանք սակայն, պահպանել համախոհութեան եւ բարեկամութեան կարելիութիւնները: Նոյն ընտանիքէն ենք, նոյն կուսակցութենէն ընդդէմ միւսներուն »: Աւելի խիստ է սակայն Ռոքառի հասցէին.— « Ոմանք Ընկերվարական կուսակցութիւնը անցքի վայր մը կը նկատեն եւ ո՛չ՝ միջոց մը ընկերութիւնը բարեփոխելու »: Ակնարկութիւնը յստակ է անշուշտ քանի Իվըլինի երեսփոխանը « գացած – եկած » մէկն է թէեւ խախուտ մեղադրանք մըն է, որ կրնայ Միթերանի դէմ ալ գործածուիլ...:

Հակառակ ծանր խօսքերուն, դուռը սակայն բաց կը թողու « Վերադարձէ՛ք, հարց չկայ: Դատաւորներու առջեւ չենք: Պէտք ունինք միասին ըլլալու: Անիկա կ՚ըսեմ անոնց, որոնք սխալեցան իրենց օրերը վատնելով մեզմէ հեռու: Պատրաստ եմ խօսելու, գործադիր Բիւրոյին մէջ կամ այլուր »:

ԻՐԱՆ

ԳԱՐԼՈՍԻ ՅԱՆՁՆՈՒԵՐ Է ՇԱՀԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այաթոլա Խալխալի յայտարարած է թէ Շահը սպաննելու հարցը յանձնուած է միջազգային ահաբեկիչ Իլիչ Ռամիրէզի, աւելի ծանօթ Գարլոս անուան տակ բայց աւելի մանրամասնութիւն չէ տրուած:

Միւս կողմէ Սատաթ առաջարկած է եգիպտական ժողովին, որ քաղաքական ապաստան տրուի Շահին, յանուն « իսլամի, քրիստոնէութեան սկզբունքներուն եւ եգիպտական քաղաքակրթութեան»:

Թեհրանի մէջ ալ Արտաքին նախարարը յայտարարած է թէ Իրան կը յուսայ որ Շահը կը ստիպուի Իրան վերադառնալ դատուելու համար իրանեան իր անցագրին չեղեալ ըլլալու պատճառով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԷՐԻ մէջ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը առաջին անգամ ըլլալով, տեսնուեցաւ նոր նախագահին՝ Պենճէտիտի հետ: Տեսակցութիւնը « անկեղծ » եղած է, կը վերաբերի մանաւանդ գաղթող աշխատաւորներուն, որոնց թիւը այլեւս կը սահմանափակուի Ֆրանսայի կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ անակնկալօրէն էսանսը նոր յաւելում մը կրեց, գերը անցնելով 2,95ի սովորականը՝ 2,74ի, այսինքն ինը սանթիմ յաւելում լիթրին վրայ:

« ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ Կազմակերպութիւնը » լայն մեծամասնութեամբ դատապարտեց Սոմոզայի վարչակարգը, ինչ որ մեծ ձախողութիւն մըն է Ուաշինկթընի համար: Որեւէ միջամտութիւն ալ չուզեր եւ կը թելադրէ վարչակարգը փոխարինել դեմոկրատ կառավարութեամբ մը:

« ԾՈՎԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ » համար ամէն կողմ շարժումներ ծնունդ կ՚առնեն: Միթերան կ՚ուզէ որ ընկերվարական քաղաքապետութիւնները 20.000 նոր գաղթականներ ընդունին: Ցոյց մը տեղի ունեցած է Էյֆէլի աշտարակին ներքեւ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունիս 20–21)

ՖՈՒԹՊՈԼ
42ՐԴ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԱՐԱՏ
ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԴԻՐՔԻ ՎՐԱՅ

— O —

Արարատ վերջին հանդիպումին չկրցաւ յաղթել Մոսկուայի Դինամոյին եւ 0 – 0 արդիւնքը, վտանգաւոր դիրքի վրայ դրաւ զինքը, քանի որ ըստ կանոնագրութեան, այս ութերորդ « ոչ – ոքի » արդիւնքէն ետք, եթէ հատ մը եւս պատահի, պարտութիւն կը նշանակէ Արարատի համար:

Արարատ – Դինամօ այս հանդիպումին, ուշադրութեան արժանացած էին Մոսկուայի խումբին բերդապահը՝ Գոնտար եւ Արարատէն՝ Յովհաննիսեանը:

Ներկայիս դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ 14րդ շրջանէն ետք: Գլուխն է Թիֆլիսի Դինամօն 23 կէտով, կը հետեւին՝ Շախտեոր 22, ապա՝ Դինամօ (Կիեւ եւ Մոսկուա), Սպարտակ 19ական, Արարատ 14 կէտով, 8րդ դիրքի վրայ է:

×

ՀԱՅ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԱՇԽԱԲԱԴԻ ՄԷՋ

Թիւրքմէնիոյ մէջ տեղի ունեցած համամիութենական 12րդ շարժանկարի փառատօնի դատական կազմը իր յատուկ մրցանակը շնորհած է Երեւանցի բեմադիր Լեւոն Գրիգորեանի, « Աստղային ամառ » մանկա – պատանեկան ժապաւէնի պատրաստութեան համար: Շարժանկարը

×

կը ներկայացնէ Հայաստանի պիոներական ճամբարները: Լեւոն Գրիգորեան նըկատուած է Հայաստանի բեմադիրներու երիտասարդ սերունդի խոստմնալից ներկայացուցիչներէն մէկը: Իր առաջին գործն էր « Իմ սիրտը լեռներում է » շարժանկարը՝ Ուիլեամ Սարոյեանի պատմուածքին հիման վրայ: Այնուհետեւ ան պատրաստած է «Ձեռագրի գաղտնիքը» ժապաւէնը՝ արդի երիտասարդ գիտնականի բարոյագիտական սկզբունքներու մասին: Ներկայիս բեմադիրը կը պատրաստուի դասական հեղինակներու գործերը շարժանկարի վերածել: Աշխաբադի մէջ յաջողութիւն ունեցած է նաեւ երիտասարդ բեմադիր Պարգեւ Մալյեան, որուն « Արդիւնաբերական թռչնաբուծութիւն » շարժանկարը արժանացած է Թիւրքմէնիոյ Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան մրցանակին:

×

ՎԱՀՐԱՄ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Երաժիշտ Վահրամ Բաբայեան աւարտած է « Պեթհովէնի նամակները » օփերան: Երեք մասերէ բաղկացած սենեկային այդ գործը « երաժիշտը գրած է Պեթհովէնի նամակագրական ժառանգութիւնը մանրազնին ուսումնասիրելէ ետք: Վահրամ Բաբայեան 30 տարեկան է. յօրինած է քանի մը գործեր արտասահմանի դասական գրականութեան մոթիֆներով: Ան հեղինակն է « Փիկմալիոն » եւ « Պան » բեմապարերու՝ ըստ Պեռնար Շոյի թատերախաղի եւ նորվեգիացի Կնուտ Համսունի վէպի, « Կողմնակի մարդը » օփերայի (ըստ Ալպէռ Քամիւի վէպի): Երաժիշտը ունի նաեւ համանուագներ եւ նուագարանային փոքր գործեր, սենեկային երգեր՝ Ահուլենէի եւ Զարենցի խօսքերով:

×

« ԿՈՏԱՅՔ »Ի ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Խորհրդային ախոյենութեան Բ. դասակարգի չորրորդ խմբակի մրցումներու շարքին Աբովեանի « Կոտայք »ը 0ի դէմ 4 կէտով յաղթած Սամարղի « Լոկոմոտիվ »ի եւ 17 խաղերէ ետք 22 միաւոր շահելով գրաւած է 3րդ տեղը:

ԱԲՐՕՆ
(ՄԿՐՏԻՉ ՍԱՀԱԿԵԱՆ)

Ա.

Միհրան Տամատեանի եւ Մուրատ (Համբարձում Պօյաճեանի) ձերբակալութենէն վերջ, Հնչակեան կուսակցութեան ներկայացուցիչները այլեւս երկիր չմնացին: Սասունը պարպուած էր, Սասնոյ ժողովուրդին եւ յեղափոխութեան անվեհեր ղեկավար Գրգօն նահատակուած էր. Մուրատ, Գէորգ Ջավուշ, Ադամ, Աւօ, Գասպար, Կարապետ, Վարդան, Յովհաննէս, Խաչօ եւ Սենեքերիմ Մշոյ բանտն էին, իսկ Տարօնի արժանաւոր զաւակ եւ յեղափոխութեան քաջարի գործիչ Արմենակ Ղազարեան (Հրայր), անցած էր Կովկաս:

Տարօն – Տուրուբերանի ամբողջ ժողովուրդը ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս կը հիւծէր Թուրք եւ քիւրտ պէկերու բռնութեան տակ: Օրէ օր հալածանք, ջարդ, աւերում եւ թալան յաճախադէպ էին դարձեր. ամբողջ ժողովուրդը ահ ու սարսափի մէջ կ'ապրէր: Մանաւանդ Բսանաց գաւառի քանըհինգ մեր եւ Մառնիկ գիւղերը որ ցերեկ եւ գիշեր ախ կը քաշէին հրէշածին Պշարէ Խալիլ ձեռքէն, որուն կուրծքը զարդարուած էր Եըլտըզ Նստող կարմիր սուլթան Համիտի պատուանշաններով: Այս գազանը քայլ չէր փոխեր որ Հայերուն դժբախտութիւն մը չպատահէր: Խալիլ ինքը պատմական չարիքն էր այդ սեւ, սգաւոր եւ անբախտ երկրին, որուն մալը, մուլքն ու կեանքը իր կրունկներուն չուքին հետ ոտքին եւեւ կը պտըտցնէր: Ամբողջ ժողովուրդը ծայրայեղ յուսահատութեան եւ լքումի մէջ էր, յոյսի ու լոյսի մը կը սպասէր, եւ այդ լոյսը չուշացաւ:

Յեղափոխութեան մարտունակ գործիչ Հրայր, որ այդ սգաւոր եւ ջարդի օրերուն Կովկաս կը գտնուէր, մօտէն կը քննէ Հնչակեան կուսակցութեան մարտական ուժը, սակայն կը տեսնէ որ Հնչակեան կուսակցութիւնը որեւէ մարտական ուժ չունէր, որովհետեւ գործողները անհատ էին որոնք ժողովուրդը աւելի իրենց կը կապէին քան թէ իրենց կուսակցութեան: Հրայր այս տեսնելէ յետոյ, անմիջապէս կը դիմէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյին, որպէսզի Տարօն – Տուրուբերանի յեղափոխական եւ ապստամբ ժողովուրդին օգնութեան հասնի: Ուրախութեամբ պէտք է նշել թէ Դաշնակցութեան Բիւրօն Հրայրի բոլոր ըսածները կամ դիմումը սիրով կ'ընդունի: Այդ օրը, այսինքն 1894ին Հրայր կը միանայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, կարճ ժամանակուան մէջ կը դառնայ անոր ամէնէն կարկառուն եւ սիրուած դէմքերէն մէկը: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրօն Հրայրը իբրեւ գործիչ կը ղրկէ Բաքէն: Բաքէնը կազմակերպելէ ետք, կ'անցնի Պաթում եւ Ռումանիա աչքի ինկած բոլոր պանդուխտները կը հաւաքէ կը բերէ Դաշնակցութեան կեդրոնը՝ Կարս: Հրայր այդ մարտական խումբը կը կազմակերպէ Տարօն ղրկելու համար:

Իսկ Կովկասի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրօն անմիջապէս կ'որոշէ թէ՛ նիւթապէս եւ բարոյապէս ամէն գնով օգնել Տարօն – Տուրուբերանի հայրենասէր ժողովուրդին: Այդ նպատակին իրագործման համար երկիր կը փութացնէ իր կարող գործիչներէն Աբրօն: Դաշնակցութեան Բիւրօն մեծ գումար մը դրամ կը յանձնէ Աբրոյին, Սասունցիներուն բաժնելու համար: Յատուկ խումբի մը գլուխը անցած 1895ի գարնան անվտանգ կը հասնի Տարօն, կ'ընդունուի Վարդան վարդապետի եւ Մշոյ տարրակ Գեղամի կողմէ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը Աբրօ, նախ քանի մը հակիրճ խօսքերով իրենց կը խօսի իր գալուն մասին եւ կը շեշտէ.— Տարօնի մեծ զաւակը Հրայրի դիմումին վրայ Դաշնակցութեան Բիւրօն մեծ գումարով մը զիս ղրկած է երկիր Տարօն – Տուրուբերանի հայրենասէր եւ յեղափոխական ժողովուրդը կազմակերպելու եւ մեր սիրելի Սասունցիներուն նիւթապէս օգնելու համար: Վարդան վարդապետ եւ Գեղամ նախ իրեն կը ծանօթացնեն Մշոյ մտաւորականներն ու հերոսները, Մկրտիչ Պօլէեան, Վահան Փափազեան, Կայծակ Վաղարշակ, Ահարոն, Ճօճօ Գասպար, Հաճի Յակոբ Կոտոյեան եւ Մճօ, ցոյց կուտան բոլոր ճամբաները: Նաեւ Դաշնակցութեան գործիչ Աբրոյին կուտան դաշտի գիւղերու քանի մը ռէսերուն անունները Կառնենի Մկրտիչի, Առնաւոյ Ասոյի, Տերգեւանքի Վարդանի եւ Սարգիսի Ղըզըլաղաճայ Պօղոսի եւ Յրոնքցի Սլոյի:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործիչ Աբրօ իր փոքր խումբով կը շրջի գիւղէ գիւղ եւ տունէ տուն կը վայելէ ժողովուրդին ջերմ համակրութիւնը ամէն տեղ: Դաշնակցութեան անզուգական գործիչը ուր որ կ'երթայ կ'ոգեւորէ, կը սրտապնդէ յուսահատները եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան յոյսով եւ հաւատքով կը խանդավառէ, կը ներշնչէ զիրենք մղելով գործի: Կ'ըսէ, որ չվախնան Թուրքէն եւ Քիւրտէն, կռւին զէնքի դիմեն, կռուին թշնամիին դէմ եւ տիրանան ազատութեան:

Աբրօ իր վրայ դրուած բոլոր պարտականութիւնները լիովին կը կատարէ, նոյնիսկ ժողովուրդին դրամ բաժնելով:

Ան ցերեկ ու գիշեր կ'աշխատի եւ կը յաջողի աւելի մեծ թիւով համակիրներ ունենալ իր շուրջը: Աբրօ խանդավառուելով իր յաջողութիւններէն, անմիջապէս խումբին մէկ մասը կը ղրկէ Կովկաս, որ զէնք եւ նոր ուժեր բերէ Սասունցիներուն համար: Հ. Յ. Դաշնակցութեան ֆէտայիները առանց վտանգի կը հասնին Կովկաս, ռազմամթերքներով, նոր ուժերով եւ դրամով կը վերադառնան Սասուն:

Երբ խաղաղութիւնը կը վերահաստատուի, Մուշի եւ իր գիւղերու մէջ մնալը այլեւս կարեւոր չի նկատուիր: Վարդան վարդապետի թելադրութեամբ եւ ընկեր Մկրտիչ Պօլէեանի առաջնորդութեամբ, Դաշնակցութեան մարտունակ գործիչ Աբրօ կ'երթայ Սասունցի Իշխան Մաքարի տունը: Ան իր քաջքր եւ անոյշ խօսքերով Իշխան Մաքարին կը պատմէ իր գալու նպատակներուն մասին եւ կը շեշտէ.— Երկու ամիսէ ի վեր Մուշ էի, Վարդան վարդապետի, Գեղամի, Մշոյ մտաւորականներու եւ հերոսներու աջակցութեամբ Մուշ եւ իր բոլոր գիւղերը կազմակերպելէ վերջ, ընկեր Մկրտիչ Պօլէեան զիս բերած է ձեր քով, որպէսզի Սասունը եւս կազմակերպենք:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործիչ Աբրօ կարծես Իշխան Մաքարի սրտէն խօսեցաւ, Իշխանի խանդավառութիւնը չափ ու սահման չունէր, որովհետեւ այս անգամ երկիրը կը կազմակերպէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շունչին տակ: Անմիջապէս լուր կը ղրկէ Փեթարայ Իշխան Պետոյին, Կոփայ Իշխան Արէկին, Շէնըքցի Ռէս Միքայէլին, Սէմալայ Ռէս Մանուկին, Տալուորիկայ Գէմ Համզէին, Կելիէկիւզանցի Ռէս Ասոյի եւ Քեաթիպ Ասոյի, Աղբեցի Սենոյի, Տաչաօզցի Գըրպէին, Իշխնձորցի Մկրտիչի, Զռնըքնեբու Գուրգէնին եւ Կիրմաւայ Ստեփանի երբ Դաշնակցութեան եւ իր գործիչին անունները կը լսեն, բոլորն ալ անմիջապէս կուգան Սպաղանք Իշխան Մաքարի տունը:

Աբրօ նախ իրենց կը խօսի յեղափոխութեան կազմակերպութեան եւ զինուելու մասին եւ կը շեշտէ.— Սիրելի ընկերներ, եթէ զինուած եւ պատրաստ ըլլայիք, ի՞նչ պիտի ըլլար ձեր վիճակը, երբ արիւնարբու Թուրք կառավարութիւնը իր պետական միջոցներով զինեց բոլոր քիւրտ պէկերը եւ ղրկեց ձեր վրայ, սակայն դուք չուզեցիք ստրուկ կամ գերի ըլլալ իրենց: Շնորհիւ ձեր անհատ վճռականութեան եւ այդ զէնքերու էր, որ քանի մը օրուան կռիւներէն ետք թշնամին մեծ կորուստներ տալով փախաւ: Ուրեմն պէտք է միշտ կազմակերպուած եւ պատրաստ ըլլալ գալիք անակնկալներուն:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան անզուգական գործիչ Աբրոյի ճառը մեծ ազդեցութիւն թողուց ներկաներուն վրայ: Բոլորն ալ կ'ուխտեն Դաշնակցութեան դրօշին վրայ, հաւատարիմ մնալ եւ այդ ուղղութեամբ աշխատիլ իրականացնելու համար իրենց վրայ դրուած պարտականութիւնները:

Վ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՂԱՓԱՆԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ղափանի շրջկոմի առաջին քարտուղարը Ա. Յակոբեան, «Սով. Հայաստան» օրաթերթին մէջ (Յունիս 7) լոյս ընծայած երկար յօդուածով մը պարզած է շրջանի տնտեսութեան այժմու պատկերը, միաժամանակ ներկայացնելով ապագայի հեռանկարները:

Նախ հաստատած է, թէ վերջին տասնամեակին Ղափանի շրջանը աննախընթաց վերելք արձանագրած է: Ընդերքի հետախուզութիւնը, նոր հանքերու յայտնաբերումը եւ անոնց լայն ծաւալի օգտագործումը զգալի չափով աւելցուցած են պղինձի, մոլիբդէնի եւ այլ օգտակար հանածոներուն արտադրութիւնները: Ղափանի տնտեսութեան հիմնական ճիւղն է հանքերուն արդիւնաբերութիւնը: Ատոր զարգացումին տրնթեր, նոր ճիւղեր հաստատուած են.— մեքենաշինութիւն, ելեկտրոնիկ եւ թեթեւ արդիւնաբերութիւն: Այս ձեւով վերջ տրուած է շրջանին տնտեսական միակողմանի զարգացումին: Ասիկա հիմնական շատ կարեւոր հարց մը լուծած է: Արդարեւ, նոր ձեւի ձեռնարկութիւններուն հաստատումին շնորհիւ կարելի դարձած է աշխատանք ապահովել այնպիսիներու, որոնք չեն կրնար աշխատիլ հանքերու մէջ: Խօսքը նախ երիտասարդ կիներու մասին է, ապա այլ մասնագիտութեան տէր երիտասարդներու: Ասոր երկրորդ արդիւնքը, ինքնին շատ կարեւոր եւ կենսական, մատնանշած է յօդուածագիրը հետեւեալ հաստատումով. «Երկրորդը, որը ամէնից կարեւորն է, կանխուեց բնակչութեան միգրացիան, որը մինչ այդ մեծ չափերի էր հասնում»: Ղափանի մէջ ստեղծուած քանի մը նոր գործատուները՝ կառքերու նորոգում, հիւսուածեղէն եւայլն, այսօր հինգ հազար հոգիի աշխատանք կ'ապահովեն:

Շինարարական բնոյթի աշխատանքներ, վերջին տասնամեակին, յատկանշական պատկեր պարզած են: Գործատուներու կողքին շինուած են մշակոյթի եւ կենցաղի ծառայող մեծ թիւով շէնքեր, դպրոցներ, առողջապահական կեդրոններ, ինչպէս նաեւ 170 հազար քառակուսի մեթր բնակելի տարածութեամբ տուներ, 187 քիլոմեթր կարգաւոր ճամբաներ:

Պատկան մարմինները մշակած են շրջանին տնտեսութեան եւ յարակից ճիւղերուն զարգացման լայն ծրագիրներ: Յօդուածագիրին մատնանշումով մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ ատոնց, քանի տարիներու ձգձգումներէ ետք է, որ նկատի առնուած են կարգ մը հրատապ հարցերու լուծումը, որոնց յետաձգումն ալ կատարած է: Այսպէս, կարգ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝
ԳՆԷԼ ԵՊԻՍԿ. ԳԱԼԷՄՔԵՐԵԱՆ

1919, Կոստանդնուպոլիս

Ա.

Կուսակալն, որու նկարագրին վրայ դեռ որեւէ գաղափար չէի կազմած անձամբ, արդար պահանջիս օրինաւորութիւնը հաւանելով արդէն հարկ եղած հրամանները տուած ըլլալը յայտնեց եւ արդարութեան գործադրութիւը խոստացաւ:

Նոյն օրն իսկ, մէկ կողմէ զուժակիր հեռագրին բովանդակութիւնը հեռագրով հաղորդեցի Ազգ. Պատրիարքարանի, որ Բ. Դրան յատկապէս դիմած ըլլալն յետոյ հաղորդեց ինծի, եւ միւս կողմէ Շապին – Գարահիսար առաջնորդ Վաղինակ Ծ. վարդապետին գրելով խնդրեցի տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարել եւ արդիւնքը յայտարարել: Այս տեղեկագիրն ալ հասնելուն պէս փութացուցի Տ. Զաւէն Ս. Պատրիարքին:

Սեբաստահայ ժողովուրդին արդար յուզման ու զայրոյթին ա՛լ աւելի բորբոքման տեղի չտալու խոհականութենէն թելադրուած եւ միանգամայն ոճրավայրին քանի մը օրուան հեռաւորութիւնը նկատի ունենալով, Գաւառական Վարչութեան որոշմամբ հեռագրական հրահանգ տրուեցաւ որ հոգելոյս վարդապետին մարմինը պարզ ու պատշաճ յուղարկաւորութեան հանդէսով ամփոփեն սպանման վայրին մերձակայ Աղուանիս հայ գիւղի Ս. եկեղեցւոյն մէջ, փոխանակ մինչեւ Սեբաստիա փոխադրելու: Իսկ Սեբաստիոյ առաջնորդանիստ եկեղեցւոյն մէջ մեր նախագահութեամբ հոգեհանգստեան յատուկ Ս. պատարագ եւ պաշտօն մատուցուեցաւ երկսեռ հաւատացեալներու խուռն բազմութեան մը ներկայութեանը:

Մինչ պաշտօնական դիմումները չէինք ղադրեր կրկնելէ եւ հետապնդելէ, արդարութիւնը գործադրուած տեսնելու յուսով, միեւնոյն ատեն Վարչութեան հետ միասին մեր միջոցներով տեղեկութիւններ կը քաղէինք թէ՛ ճամբորդներէ բերանացի կերպով եւ թէ Շ. Գարահիսարի առաջնորդին գրերէն որոնք կը հաստատէին այդ սպանութեան քաղաքական բնոյթ ունենալն եւ յատկապէս կազմուած ծրագրի մը արդիւնք ըլլալը: Այս մասին հետեւեալ անհերքելի փաստերը կ'արժէ նկատողութեան առնուլ.

1. Քամենլի եղեռնը գործադրուելու պահուն ժանտարմաներու կողմէ քանի մը ժամ մինչեւ մութ կոխելը պողոտային անցուդարձը բռնի կ'արգիլուի պարզ ճամբորդներու, սպանման տեղէն մէկ ժամ հեռաւորութեամբ երկու կողմէն ճամբան կտրուելով:

2. Ոճրավայրէն առաջին անգամ անցնողներ կը տեսնեն ձիու եւրոպական պայտի նոր հետքեր, որ այն կողմերը պետական մարդերու ձիերուն միայն յատուկ են, այս պարագան ինքնին կը հաստատէ թէ ճամբուն երթեւեկի արգելափակման պահուն կառավարական ձիեր հեծած անձեր գտնուած են հոն:

3. Կուսակալ Մուամմէրի թիկնապահ յիսնապետ Ճէլալն եւ արբանեակ Մահիր անուն արիւնկզակ անձը նոյն օրերուն մէջ Սարայի եւ շրջաններու կողմերը տեսնուած էին իրենց արժանի չարագործ ընկերներով:

4. Մուամմէր արտաքնապէս քննական կեղծ ու պատիր ձեւակերպութիւններ կատարած եւ ներքնապէս բոլորովին անփոյթ, անտարբեր վերաբերում մը ունեցած է, ոճրագործները երեւան հանելու եւ արդարութիւնը գործի դնելու մասին հակառակ իր այնքան խոստումներուն եւ հաւաստիքներուն:

Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի կարեւորագոյն պարագայ մըն ալ աս է թէ, երբ սպաննուած վարդապետին զգեստները, ճամբորդի պայուսակներն, եւայլն, Սեբաստիա բերել տալով տիրամայր Օտապաշեանին յանձնեցինք, յայտնի եղաւ որ ոճրագործները վարդապետին ոչ դրամը, ոչ ճերմակեղէններն եւ ոչ գոյքերէն որեւէ բան առած չէին ըլլալով, ինչ որ իր կարգին կ'ապացուցանէ թէ ոճրին աւազակութեան նպատակաւ գործուած չէր:

(Շար. – 2)

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

ՓԱՐԻԶ.— Նոր Կեսարիոյ տասնամեակին նուիրուած այս ճաշը Յունիս 10ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ, յաջող եւ խանդավառութեամբ տեղի ունեցաւ:

Քարտուղարին՝ ծանօթացման եւ յայտագրի բովանդակութեան մասին բրած խօսքերէն վերջ, ազնիւ նախագահուհին հետեւեալ խօսքերով բացաւ հացկերոյթը.— Յարգելի հիւրեր, յարգելի անդամներ եւ ազնիւ անդամուհիններ, սիրելի հայրենակիցներ, Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութիւնը այսօր կը տօնէ, վերածնած մայր հայրենիքի հողին վրայ, Նոր Կեսարիոյ աւանին 10րդ տարեդարձը: Այս 10ամեակին նախագահութեան պատիւը համեստօրէն ինծի վիճակուեցաւ. յուզուած շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ եւ ջերմօրէն կը շնորհաւորեմ Նոր Կեսարիոյ այս պատուաբեր տասնամեայ յոբելեանը, մասնաւորապէս կը շնորհաւորեմ պատուարժան վարչութեան նուիրեալ անդամներն ու անդամուհիները, որոնք վսեմ նպատակով, հարենասիրական ու անձնուէր ոգիով սատար կը հանդիսանան, Նոր Կեսարիոյ շինարարական մեծ ձեռնարկին: Ցոյժ գովելի եւ արժանի ամէն գնահատանքի, իրենց այս սրբազան ազգօգուտ գործունէութիւնը: Այս հանդիսաւոր առիթէն օգտուելով, սրտաբուխ մաղթանքներս կ'ուղղեմ իրենց, յաջողութիւններ ցականալով իրենց յետագայ ծրագիրներուն եւ ձեռնարկներուն. իսկ այսօր բոլոր սեղանակիցներուն բարի ախորժակ ու երջանիկ վայելքներ:

Ճաշը կը սկսի երգիչ Միհրան Էլմայեանի «Սեղանն է առատ» խնջոյքի երգին հիանալի ու խիկապէս առատ հնչիւններով:

Վ. Մոսախչեան կը խօսի ու կ'ըսէ.— Այսօր Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութիւնը ուրախ է ձեզ ընդունելու Նոր Կեսարիոյ հաստատման 10րդ տարեդարձին առթիւ, այս ճաշի սեղաններուն շուրջ, որոնք պատրաստուած են մեր ազնուափայլ անդամուհիներուն կողմէ: Կը սիրենք յուսալ թէ ախորժակով պիտի համտէք, վերյիշելով մեր նախնեաց տոհմային սովորութիւնները:

Նոր Կեսարիոյ 10ամեակը հրճուանքով կ'ողջունենք եւ այսօրուան հաւաքոյթը կը համարենք նախատօնանկ մը:

Ինչպէս գիտէք, յառաջիկայ Սեպտեմբեր 9ին խմբովին ուխտագնացութեան պիտի երթանք եւ տեղւոյն վրայ պիտի տօնենք տասնամեակը արժանաւորապէս: Կը հրաւիրենք բոլորդ միանալ մեզի, վայելելու համար մեր հայրենի աշխարհն ու Նոր Կեսարիան: Մեր Միութիւնը մեղուի աշխատանք կը տանի եւ թէ շարունակենք տանիլ, հայրենիքին օգտակար ըլլալու ազնիւ գաղափարին շուրջ: Նոր Կեսարիոյ ֆոնտին համեստ գումար մը հաւաքած ենք եւ կը շարունակենք հաւաքել. Այո համեստ է, բայց չէ՞ որ նուէր մը չի չափուիր կամ չի կշռուիր, այլ կ'ընդունուի, մանաւանդ որ նպատակը հայրենասիրութենէ կը բխի: Ճիշդ է ժամանակին մենք ունեցած ենք Կիւլպէնկեաններ, Խասեաններ, Մելքոնեաններ, Քէլէկեաններ եւայլն, նմանապէս յիշելու համար, Վահան Թէքէեանն ու բժիշկ Դաւիթեանը, Ալպօյաճեանն ու Մոսախչեանները, Տրդատ եպիսկոպոսը Պալեանն եւ Ենովք Արմէնը եւայլն, որոնք նիւթապէս եւ բարոյապէս, ինչպէս նաեւ գրական գետնի վրայ Կեսարացիներուն վարկը բարձրացուցած են, այսօր՝ մենք ալ պիտի ջանանք անոնց օրինակին հետեւելով օգտակար ըլլալ թէ՛ հայրենիքին եւ թէ բոլոր հայրենակիցներուն: Մեր նպատակը բարի է. բոլորս ձեռք ձեքի տուած աշխատինք ի փառս կեսարացիութեան որ մէկ կարեւոր օղակն է Հայութեան: Կոչ կ'ընենք ձեզի միանալ եւ անդամագրուիլ, մանաւանդ երիտասարդներուն, որոնք մեր ապագայ մեծ յոյսերն են:

Տիկին Հռիփսիմէ Վէզիրեան Յովհաննէս Շիրազէն եւ Գէորգ Էմինէն երկու արտասանութիւններ կ'ընէ: Միհրան Էլմայեան շատ մեծ յաջողութեամբ կ'երգէ «Հայաստան»ը: Քիչ վերջը՝ Օր. Անահիտ Սվաճեան ձեռնադաշնակով կ'երգէ Հայաստանեան ժողովրդական երգեր, որոնք լաւ ընդունելութիւն կը գտնեն:

Ժամը 13·30էն ի վեր շարունակուող ճաշը, արդէն վերջաւորութեան հասած էր եւ ահա հեռաձայնով կը յայտնեն թէ Հ. Բ. Ը. Մ.ի նախագահ Պ. Ալեք Մանուկեան, Տիթրօյիթի հոգեւոր հովիւ Փառէն Ծ. Վ. Աւետիքեան, Հ. Բ. Ը. Մ. խորհրդատու փաստաբան Շաւարշ Սեւյօնեան կը փափաքին ներկայ գտնուիլ ճաշին: Քիչ յետոյ կուգան, երկու սքանչելի ծաղկեփունջերով, երկու երիտասարդներ ձեռքերնին վրայ բռնած, ներս կը մտնեն:

Յակոբ Գրիգոր եւ Վահրամ Մոսախչեան բարի գալուստ կը մաղթեն եւ Պ. Ա. Մանուկեան ելոյթ կ'ունենայ գովքը հիւսելով Կեսարացիներուն: Ծ. Վրդ. Փառէն շնորհաւորական խօսքերով կ'օրհնէ ներկաները, Պ. Սեւյօնքեան իր երկրորդ հանդիպումը կը յիշէ կեսարացիներուն հետ, Յ. Վէզիրեան Միութեան գործունէութեան շուրջ պեկուցում մը կ'ընէ եւ Օր. Անահիտ կը վերսկսի իր նուագով երգել, Տիկին Հ. Վէզիրեան կ'արտասանէ Գառնիկ Յովհաննէսեանի «Գնա՛ տղաս»ը, Տիկին Յ. Քիւթնէրեան կը կարդայ Լեւոն Միրիճանեանի «Պատգամ»ը, եւ այսպէս Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան տարեգրութեան մէջ յիշատակելի հանդիպումի մը հաճելի անակնկալով, Նոր Կեսարիոյ, Հայաստանի, Հ. Բ. Ը. Մ.եան կենացը բաժակներ բարձրացնելով, Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէին ղրկուելիք ուղերձի մը ընթերցումով կը վերջանայ այս հայրենասիրական հաւաքոյթը:

Ելոյթ ունեցող բազմաթիւ հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներողամիտ ըլլալ իրենց անունները չկարենալ յիշելու համար:

ՄԱԺԱԿԵՑԻ

...մը գործատուներու եւ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու մէջ ձեռքի աշխատանքը տիրական կը մնայ, ցած աստիճանի վրայ կը գտնուին մեքենայացման, ինքնակառավարման մակարդակները. հրատապ հարց մըն է նաեւ ջուրը:

Մօտակայ տարիներու իրագործելի ծրագիրներուն մաս կը կազմեն նախ հանքավայրերուն եւ մետաղի գործատունէրուն ընդլայնումը, արդիականացումը, ապա անոնց սպասարկող յարակից միջոցներուն զարգացումը: Գործատունէրուն ջրամատակարարումը ապահովելու համար պիտի կառուցուի մեծ տարողութեամբ ջրամբար մը Գեղի գետին վրայ. ապա ապրանքներու փոխադրութիւնը ապահովող երկաթուղիի կայարանը, օդակայանին պահեստանոցը, քաղաքը շըր-ջանցող կառուղին. վերջապէս 16 հազար քառ. մեթր տարածութիւն բռնող Թատրոն մը: Նոր գործատուներու չափին մաս պիտի կազմեն պահածոներու, հագուստ կերերու, հիւսուածեղէնի եւ կօշիկի ձեռնարկութիւնները:

Գիւղատնտեսութեան զարգացումին համար 1980էն սկսեալ պիտի ձեռնարկուի Դաւիթ Բէկ ջրամբարին շինութեան, իսկ մինչ այդ վերջացած պիտի ըլլան Եղվարդ ջրատարին առաջին բաժնին եւ Ն. Հանդի ջրհան կայանին շինութեանց աշխատանքները: Անոնց օգտագործումով երկու հազար հեկտար մշակելի հող պիտի աւելնայ:

Այսօր արդէն, գիտել տուած է Ա. Յակոբեան, գեղեցիկ եւ բարեկարգ տեսք ունի Ղափան քաղաքը: Վաղը առաւել եւս, քանի 1980ին վերջ պիտի գտնէ քաղաքին գլխաւոր յատակագիծին մշակումը: Յառաջիկայ տարիներուն Ղափան եւ Քաջարան քաղաքներուն եւ շրջանի գիւղերուն բնակչութիւնը, ձեռնարկութիւնները պիտի օգտուին բնական կազէն, որուն համար կառուցուելու վրայ է Ստեփանակերտ . Ղափան – Մեղրի կազատարը: 1981ին ալ պիտի աւարտի Գորիս – Ղափան ջրատարին շինութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

լրատու տեղեկատու

Իսլի քաղաքապետարանին ընտրութեամբ, Ուրբաթ, Յունիս 22ին, չորս օրուան համար Գերմանիոյ Վայոլըն քաղաքը մեկնած է Կապոյտ Խաչի Իսլի մասնաճիւղին դպրոցի պարախումբը: Իսի եւ Վայոլըն զուգորդ քաղաքներ են:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ՝ ՕԺԻՏԻՆ ԶՈՀԵՐԸ

— Օ —

Հերըլտ Թրիպիւնի Նոր Տելհիի թղթակիցը այլանդակ, բայց դժբախտաբար իրական երեւոյթի մը պատկերացումը կատարած է: Երիտասարդ հարսեր կը հրկիզուին իրենց ամուսիններուն կամ զոքանչ մայրերուն կողմէ, որովհետեւ իրենց բերած օժիտը բաւարար չէ նկատուած: Իշխանութիւնները օրէնքէ դուրս հռչակած են օժիտի աւանդական սովորութիւնը. այսուհանդերձ, հազարամեակներու բարքեր չեն կրնար անյայտանալ մէկ օրէն միւսը:

Սաթպալ Սինկ եւ Թարվինտէր Քաօր ամուսնացած են անցեալ Դեկտեմբերին: Տեղական սովորութեամբ, հարսը իր ամուսինին ծնողքին տունը հաստատուած է: Երեկոյ մըն ալ, հեռատեսիլը դիտած ժամանակ, զոքանչը քարիւղ թափած է անոր վրայ, իսկ քենին ալ լուցկին վառած է: Հարսը հիւանդանոց փոխադրուելէ ետք մեռած է: Ոստիկանութեան համար ոչ մէկ կասկած, թէ հարսը զոհը եղած է օժիտին: Հարսին ծնողքը փեսային յանձնած է 2500 տոլարի համարժէք հնչուն դրամ, սքութէր մը, հեռատեսիլ մը, սառնարան եւ ոսկեղէններ: Փեսային ծնողքը աւելին պահանջած է:

Թղթակիցին համաձայն, հնդիկ կնոջ ազատագրութեան կոմիտէն պայքար կը մղէ այս այլանդակ սովորութեան դէմ: Հարիւրաւոր հարսեր կը մեռնին հրկիզուելով կամ դանակոծուելով: Միայն Նոր Տելհիի մէջ, անցեալ տարի, 700 հարսեր մեռած են:

Պահանջուած օժիտին չափը կախում ունի ընտանիքներուն դիրքէն, ապրած վայրէն եւ շրջանակէն: Օտար երկրի մը համալսարանէ շրջանաւարտ ճարտարագիտուհի մը պէտք է 50·000 տոլարի հաշուով օժիտ ապահովէ. նոյնը՝ եթէ տեղական համալսարանէ շրջանաւարտ ըլլայ է՝ 2000 տոլարով կրնայ «ազատիլ»:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929

1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

3.

Փիէռ անզուսպ փափաք մը ունէր խընդալու, սակայն պատշաճութիւնը յարգելու համար բարկացած մէկու մը դիմագիծը առաւ ու գոչեց բարձրաձայն.

— Պիպի՛, հոս եկուր տեսնեմ, շո՛ւտ, հոս առջեւս... Ըսէ նայիմ, ինչո՞ւ պարոն Ֆաթուլին էշը ներկեցիր:

— Պարոն Ֆաթու...լին:

— Այո, էշը:

— Պարոն Ֆաթուլին է՞...շը:

— Այո, այո, պարոն Ֆաթուլին էշը: Ինչո՞ւ ներկեցիր...

— Բայց ես ամբողջութեամբ չներկեցի...

— Ի՛նչ, ի՛նչ, հապա ամբողջութեա՞մբ պիտի ներկէիր: Սա անպիտանին նայեցէք, ըսել է կ'ուզէիր ամբողջ էշը ներկա՞լ: Զորս ոտքով, երկու ականջով, մէկ քիթով, մէկ պոչով այդ խոշոր էշը, եւ միայն երկու ոտքերը ներկած ըլլալդ արդարացո՞ւմ կը նկատես... Թէ ոչ քիթիս կը խնդաս կոր, քիթի՞ս կը խնդաս կոր... ամբողջ էշը ներկել...

— Բայց արդէն ներկը չէր բաւեր որ...

Փիէռ անմիջապէս ետեւ դարձաւ խընդուքը ծածկելու համար, իսկ Կոստան աթոռի մը վրայ իյնալով սկսաւ կարմրիլ ու մարմրիլ, բարձրաձայն, բարձրաձայն: Թաթան ալ չկրնալով բարկութիւնը զսպել, սկսաւ լալ, հանդատեան կոչուած ձայնով մը, եւ ձեռքի պղինձէ մեծ սանը բոլորովին շուարեցաւ:

— Ըսէք տեսնեմ, սիրելի պարոնս, աստր հետ ես ի՛նչպէս գլուխ ելլեմ, ի՛նչպէս գլուխ ելլեմ... Դեռ այս բան չէ, կ'երթամ էշը կը լուամ ու ամէն բան կ'աւարտի. այս բան մը չէ: Անցի օր ուրիշ փորձանք մը իջեցուց գլխիս. հին հովանոցիս թելերովը աղեղ մը եւ նետ մը շիներ է, քաշելուն պէս աքաղաղին աչքը հանեց... Հապա, աչքը տեղէն հանեց...

— Ի՞նչ, ի՞նչ, գոռաց Փիէռ նորէն սաստիկ բարկանալով, ա՞ն, դո՞ւն, հոս եկուր տեսնեմ, հոս առջեւս, քեզի պիտի սորվեցնեմ թէ ես ո՞վ եմ, թէ անառակ տղաքը ինչպէս կը պատժեմ: Ըսէ նայիմ, ինչո՞ւ աքաղաղին աչքը հանեցիր...

— Աքաղաղի՞ն...

— —Այո, աչքը:

— Աքաղաղին աչ...քը՞...

— Էյ, նորէն չհասկնալու մի զար. այո, աքաղաղին աչքը, ինչո՞ւ տեղէն հանեցիր:

— Բայց ես չհանեցի, ան ինքնիրենը մէկ աչքը գոցեր է...

— Oh ! Jésus Marie ! Oh ! Jésus Marie, այս ի՛նչ տոտխօս, մի հաւատաք, պարոն Փիէռ, մի հաւատաք, ամբողջ սուտ է: Ուրիշ անգամ մըն ալ հաւու մը ոտքը կոտրեց եւ ըսաւ որ կենդանին ոտքը վեր է քաշեր... ոհ, մի հաւատաք, ես ա՛լ պիտի չհաւատամ...

. . . .

Փիէռ նուէրներ էր բերած պզտիկ Նէնէթին: Շաքար, շոքոլա, մանկական պատկերազարդ գրքոյկներ եւ մայթանիւ մը (թռոթինէթ): Պիպին ձգեց ամէն բան ու միայն մայթանիւը առնելով ելաւ դուրս: Ճկուն եւ արագաշարժ՝ սկսաւ երկար ճամբուն մէկ ծայրէն միւսը վազվըզել, երջանիկ: Գիւղին տղաքը հաւաքուած կը նայէին հիացումով: Երբոր փափաքն ու հպարտութիւնը գոհացուց, սկսաւ իր պզտիկ առուտուրին: Մայթանիւով մինչեւ եկեղեցի երթուդարձ՝ մէկ քարեդնդակ, մէկ շոքոլայի պատկեր եւ կամ ուրիշ բան մը: Ճշարձակը սեղմելն ալ ձրի՛...

Մօրը կատարեալ մանրանկարը:

. . . .

Կէսօրուան ճաշէն անմիջապէս վերջ ազատ արձակեցին Պէռթան, մեծ ընկուզենիին տակ կապուած սեւ շունը եւ Պիպին պտոյտի տարաւ իր Փիէռ «զարմիկը»: Մեծ շրջան մը ըրին գիւղին շուրջ:

(59 – Շար.)

EXPOSITIONS
ԳԱՐԶՈՒ — CARZOU
Du 17 Juin au 30 Août
Galerie d'Art du Château des Hayes
49250 BRION
A partir du 22 Juin
jusqu'au 30 Juillet
Maison des Princes de Pérouges
(Ain)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Խաչեանի նախկին սան եւ համակիրնե-րու բարեկամական Միութիւնը, ողբ. Նշան Կիւլխատանի մահուան առթիւ փո-խան ծաղկեպսակի 300 Ֆր. կը նուիրէ Սամուէլ — Մուրատ վարժարանին:
(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձ-նախումբը ստացած է հետեւեալ նուէր-ները փոխան ծաղկեպսակի Յովհաննէս Տէրտէրեանի մահուան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Մէքճեան 300 Ֆր., Տիկ. Եսթեր Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկ. Ալպէր Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկ. Ժագ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկ. Աստուր Քէօսէյեան եւ քաղաքի Կապ. Խաչի մաս-նաճիւղ 100ական, Տէր եւ Տիկ. Օննիկ եւ Վահրամ Ճառայեան, Տէր եւ Տիկ. Կարօ Յովսէփեան եւ Տէրտէրեան ընտանիք 50ական Ֆր.:

×

Յովհաննէս Տէրտէրեանի մահուան առ-թիւ Տէր եւ Տիկ. Օննիկ եւ Վահրամ Ճա-ռայեան, Պ. Յարութիւն Տէրոյեան, Ու-թիւղեան ընտ., Տէր եւ Տիկ. Կարօ Յով-սէփեան, Տէրտէրեան ընտ. կը նուիրեն 50ական Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Հ.Մ.Ը.Մ. — ԱՐԾԻՒ ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յուլիս 1ին ամբողջ օրը
ՎԱԼԱՊՐԻ ԱՆՏԱՌԸ

U. G. A. — ARDZIV MARSEILLE
Grande Fête Champètre Annuelle

Dimanche 1er Juillet Parc des Loisirs de Valabre

Avec
— Le groupe de danses de la Maison Culturelle Arménienne de Marseille
— L'orchestre EREBOUNI
— Jeux d'enfants
— Remise de médailles aux pupilles, poussins, minimes
— Concours de boules — Buffet —
Brochettes — Ambiance

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ օգափոխութեան կայանի Յուլիսի արձանագրութիւնները փակուած են: Փափաքողներ կրնան արձանագրուիլ Օգոստոս ամսուան համար:

ՄԵԿՆՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԷՆ՝ Յուլիսի խումբը կը մեկնի Երկուշաբթի, Յուլիս 2, առաւօտեան ժամը 7.30ին: Վերադարձ Յուլիս 30, Երկուշաբթի, Փորթ տ'Օռլէան, Ռիւ Փօլ Ափէլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խը-նամակալութիւնը յատկապէս շնորհակա-լութիւն կը յայտնէ Խաչեան վարժարանի նախկին սաներու եւ համակիրներու բա-րեկամական Միութեան որուն անդամ-ները խմբական լայն մասնակցութիւն բե-րին վարժարանին աւանդական դաշտա-հանդէսի եւ այդ առթիւ կատարեցին 1060 ֆրանքի կարեւոր նուիրատուութիւն մը:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

GALA
DE L'ECOLE DE DANSE
Edouard Bolikian
choregraphe
Opéra Municipal de Marseille
Samedi 7 Juillet, 20 h. 30
Sous l'égide de l'union Départementale des Clubs UNESCO, au profit des enfants du Tiers-monde sous la Présidence de :
ROLLAND PAVINELLI

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձ-նախումբը եւ Օժանդակ Տիկնանց Միու-թիւնը իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն այրի Տիկին Տէրտէրեանի եւ իր զաւկին՝ Ալէնի, Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Տէր-տէրեանի, Տէր եւ Տիկ. Կարօ Տէրտէր-եանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագանե-րուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Յովհան-նէս Տէրտէրեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ
ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ
Կիրակի, Յուլիս 1, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան դարաստանին մէջ
44 — 50 Ավընիւ Շառլ տը Կօլ

— Պառ, պաղ պիւֆէ
— Արեւելեան ճաշեր
— Շամփուրով խորոված
— Մանուկներու համար խաղեր
— Այլազան յայտագիր
— Պարի բեմահարթակ

Մասնակցութեամբ
ENSEMBLE MUSICAL ARMENIEN DE TRADITION POPULAIRE
dirigé par GERARD MADILIAN
Groupe Folklorique des enfants d'Arnouvile - les - Gonesse
TRIO TRADITIONNEL ARMENIEN
Aïda Haroutiounian (chant), Elmira Pehlivanian (canon)
Arthaud Pehlivanian (guitare et davoul)

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի հաճելի Կիրակի մը անցընելու

Ծանօթ.— Մոնմորանսի երթալու համար չոգեկառ առնել Կառ տիւ Նորտէն եւ իջնել Անկէնի կայարանը, անցնիլ կամրջակը եւ Թ իւ6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէի կայանը:
Դուռները կը բացուին ժամը 10ին, հանդէսը կը տեւէ մինչեւ ժամը 22

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը սպասարկէ ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
(հոգեւոր հովիւ Հանգստեան Տուներու)
Երգեցողութիւնը կը կատարուի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ
ղեկավարութեամբ Վահրամ Տէվէճեանի
Տեղի կ'ունենայ Յուլիս 1, Կիրակի ժամը 12.15ին Գոլէժիալ Սէն Մարթէնի մէջ
Rue de l'Eglise — Montmorency
ի ներկայութեան եկեղեցական եւ քաղաքային բարձրաստիճան անձնաւորութեանց:
Դաշտահանդէսը երթալու համար, տրամադրելի ինքնաշարժ, ձրի փոխադրութիւն
Քլամարէն ժամը 10ին, Օփիթալ Միլիթէր Փերսի
Իսի լէ Մուլինոյէն ժամը 10.30ին, հայկ. եկեղեցիէն, 6 Ավընիւ Պուրկէն
Վերադարձ՝ Մոնմորասիէն ժամը 21.30ին:

Organisation Terre & Culture
7, rue du Fg. St. Honoré 75008 Paris

CAMPAGNE DE TRAVAIL 1979

A) Mise en valeur des domaines arméniens d'Iran du nord

séjours de 4, 6 et 8 semaines, juillet et août

4 stations

1 — Monastère de St. Thadée (situé à 70 km au Sud du Mont Ararat)
2 — Monastère de St. Etienne (à 25 km à l'est de Djoulfa, en longeant l'Araxe).
3 — Village de Hafthevan (Région de Salmasd).
4 — Village de Guerdabad (Région d'Ourmia).

B) Mission d'assistance à Beyrouth

séjours de 4 et 6 semaines de mi-juillet à fin août

RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
PARIS : K. Kévonian, 702-99-45 ; H. Kévorkian, 883-29-36 ;
LYON : I. Baravian, 49-11-89 — MARSEILLE : S. Sarkissian, 52-18-75 ;
BRUXELLES : P. Isbendjian, 537-86-41.

OPTIMA Tours
Spécialiste de Voyages Culturels
en ARMÉNIE et GÉORGIE

Deux des plus anciens pays chrétiens d'Orient à l'antique Culture.
Vols réguliers d'AVRIL à NOVEMBRE 1979

EXCEPTIONNEL : du 03 Août au 15 Août 1979, Pélerinage sous la conduite du R. P. A. KESSEDJIAN, prêtre arménien catholique de l'Ordre des Mekhitaristes.
Itinéraire : PARIS - MOSCOU - EREVAN-TBILISSI-LENINGRAD-PARIS

Envoi gratuit sur simple demande.
Renseignements et inscriptions :

OPTIMA Tours
75003 PARIS

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :
67, rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)
Telex : 211 324 F.

ՅՈՒԼԻՍ 29-ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 13
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

կազմակերպութեամբ
ՍԵՒԱՆ ճամբորդական գործակալութեան
եւ ընկերակցութեամբ տնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
օդանաւով մեկնում՝
ԼԻՈՆԷՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ
ՓԱՐԻԶԷՆ
Տեղերը սահմանափակ ըլլալով անյապաղ արձանագրուիլ
ՅՈՒԼԻՍ 5 ԷՆ ԱՌԱՋ

A LYON
sevan voyages
SARKISSIAN Varoujan
50, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (78) 60 13 66

A PARIS
saberatours
BAGHDASSARIAN Levon
3, rue de l'Arrivée
Imm. CIT 7e étage
75015 PARIS
Tél. 538 67 47

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
27
MERCREDI
27 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա — Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ — 140 Ֆ.
Արտասահման — Տար. 300 Ֆ. Հատը — 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.411

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE No 14.411

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՆՍԻ (Պելճիա) մօտ մահափորձէ մը ազատած է Ատլանտեան Կազմակերպութեան գերագոյն հրամանատարը՝ Զօր. Հէկ: Ճամբու մը տակ տեղաւորուած ականը պայթած էր, երբ ինքնաշարժը անցած էր: Շոֆէրը իր կեդրոնատեղին զացած ատենն էր, որ իր եւ հետեւող կառքին միջեւ պայթում մը տեղի ունեցած է: Զօր. Հէկ չէ վիրաւորուած մինչ երկու կառքերն ալ մեծ վնասներ կրած են եւ երեք հոգի, մէկ ամերիկացի եւ երկու պելճ պահակ վիրաւորուած են: Շոֆէրը ...ութեան սպառնալիքներ ստացած էր: 54 տարեկան, Յունիս 30ին հանգստեան կը կոչուի իբրեւ գերագոյն պետ Ատլանտեան ուժերու:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ փոքրաքանակի գինե... յաւելումը մէկ առ հարիւրը անցած է Մայիսին, ինչ որ գէշ նշան է եւ արդէն չորսուկէս առ հարիւրի կը հասնի յաւելումը տարւոյն սկիզբէն ի վեր:

ԻՐԱՆԻ մէջ, կառավարութիւնը ազգայնացուց ապահովութեան ընկերութիւնները: Այս որոշումը կը վերաբերի 16 անհատական ընկերութիւններու, որոնց ութը զուտ իրանեան են: Միւս կողմէ Սավաքի երկու նախկին չարչարողներ մահուան դատապարտուած ու գնդակահարուած են: Ներում խնդրած էին, այն պատճառաբանութեամբ թէ միայն « անհաւատ մարքսիստ »ներու դէմ պայքարած էին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընդհ. սպայակոյտի պետը՝ Զօր. Քենան Էվրէն յայտարարած է թէ Թուրքիա, ներկայ պայմաններու մէջ, չի կրնար թոյլ տալ, որ ամերիկեան Ու-2 լրտեսական օդանաւեր թռիչք կատարեն իր հողամասին վրայ: Ասիկա հետեւանք է Ներկայացուցչական ժողովի ... միլիոն տոլարի յաւելեալ ...ժանդակութեան մերժումին, բայց եւ այնպէս զօրավար Էվրէն ընդունելով հանդերձ, որ երկու հարցերը իրարու հետ կապ ունին, աւելցուցած է. « Զիջում չենք ըներ, եթէ նոյնիսկ 50ի տեղ 150 միլիոն տան »:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Արտաքին նախարարը Գրոմիկօ, ճաշկերոյթի մը ընթացքին յայտարարած է. « Պաղեստինի Արաբները պէտք է իրենց հարազատ Պետութիւնը հիմնելու իրաւունքն ունենան: Մեզի չի մնար ըսել որ Իսրայէլ պէտք է ... գոյութիւն ունենայ, մենք իսկ ...ուած էին Իսրայէլի ստեղծումը Միացեալ Ազգերու մէջ, Իսրայէլ պէտք է հասկնայ մեր դիրքը »:

ԺՆԵՒի հաւաքուած ՕՓԷՓի (քարիւղ ...ող երկիրներու կազմակերպութեան) նախարարները նոր յաւելում մը ...ն որոշեն:

ԱԲԲԱ ՄԱՐՔ ՕՌԵՋՕՆ փախճանեցաւ ...ջի օր 65 տարեկանին, զոհ քանսէրի: Բժիշկ, քահանայ, աստուածաբան, հոգեբոյժ, յաճախ իր տեսակէտները բա...ներու դուռ բացած են եւ բուռն ...թիւն գտած է: Ամբողջ կեանքը փորձած է հաշտեցնել Ֆրոյտ եւ Յիսուս, 1952ին « Հարցադնուած » է եւ իր « Քրիստոնեայ կեանք ու սեռակա...ութեան հարցերը » հատորը արգիլուած էր Հաւատոյ ժողովին կողմէ: Վատիկան Բ.էն ետք է, որ կրցած է ազատօրէն ... իր գաղափարները: « յայտնած ...ուած »ի տիպար, 34 տարեկանին է որ բժշկութենէն անցած է քահանայութեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԷՀՄԷՏ ՔԷՄԱԼ ԵՒ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ

— O —

«Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Մէհմէտ Քէմալ « Քաղաքները հոտ կ'ունենան » խորագրով յօդուածի մը մէջ կ'ոգեկոչէ վերջին տասնամեակներու իր հայ մտաւորական ընկերներն ու բարեկամները եւ այդ առիթով հետեւեալ տողերը գրի կ'առնէ.

Թիւրքքայա Աթաչօվ եւ Ժաք Եւրոպական մեծ քաղաքի մը ստորերկրեայ անցքերէն միասին կ'անցնին: Ժաք, յանկարծ կանգ կ'առնէ եւ օդը շնչելով կ'ըսէ.

— Նայէ՛ Թիւրքքայա, Թինէլի հոտ մը: Ես այս հոտը շատ լաւ կը ճանչնամ: Գարաքիւղէն Թինէլով երբ վեր կ'ելլէի, մութին մէջ միշտ նոյն հոտն էր որ կը շնչէի: Ահա, դարձեալ այդ հոտն է, նայէ: Թօքերդ լաւ մը լեցուր այդ օդով: Շնչէ, եւ պիտի տեսնես որ դուն քեզ Իսթանպուլի Թինէլին մէջ պիտի զգաս:

Հայրենիքի կարօտը միայն գոյներով, ձեւերով, երեւոյթներով եւ յիշատակներով չէ որ յագեցում կը գտնէ: Հայրենիքի հոտ բուրած բան մըն ալ գոյութիւն ունի: Անհատը կարգ մը բուրմունքներ երբ զգայ իր ռունգերուն մէջ, ահա այդ հայրենիքին որոշ շրջաններուն կարօտն է որ կ'առնէ:

Իրենց կեանքը Իսթանպուլի մէջ անցընողները գիտեն: Թինէլի բոյր մը կայ, Ասմալը Մէսճիտի բոյր մը, Պալըքփազարի բոյր մը:

Օր մը ընկերս զիս Աթէնքէն Բիրէա տարած էր: Բիրէան, այդ շրջանին տակաւին նաւահանգստային գաւառակ մըն էր, նեղ նեղ փողոցներով, ուր առաջին քայլափոխին իսկ ռունգերս լեցնող հոտ մը զիս ուշքի բերաւ:

— Ասա, ըսի, Իսթանպուլ կը հոտի: Իսթանպուլի Պալըքփազարի հոտն է այս:

... Ես, որ Անատոլուի զաւակ եմ, բոլոր այս հոտերը լաւ կը ճանչնայի: Իսկ Ժաք, որ բնիկ Իսթանպուլցի մըն էր, Իսթանպուլցի երիտասարդ մը, կարելի՞ էր որ չճանչնար այս բոլորը:

1945ին էր: Իսթանպուլի մէջ առաջին բանաստեղծութեան հատորս հրատարակել կ'ուզէի: Ատոր համար էր որ Իսթանպուլ եկած էի, որովհետեւ Անգարայի մէջ ժամն տպագրութիւն ընող տպարաններ չկային: Շէնք չնորհք քիչէ չհնող աշխատանոցներ անգամ չկային: Այս պատճառով ձեռագրերս նախապէս Իսթանպուլ ղրկած էի:

Մեր երիտասարդութեան, Անգարայի արուեստագէտներու Իսթանպուլի գործակալն էր Յակոբ Սռատ: Ով ինչ ցաւ որ ունենար, ով ինչ բանի պէտք որ ունենար, Առատին կը դիմէր: Ան ալ անպայման ձեւ մը կը գտնէր, ճամբայ մը ցոյց կուտար: Մէսէրրէթ-էն վեր Խանի մը մուտքին, պզտիկ սենեակի մը մէջ կ'աշխատէր: Նոր հրատարակուելիք գիրքերու համար կողքեր, թերթերու համար նկարներ կը գծէր: Յակոբի հետ աւելի վերջ ես ալ պիտի գործակցէի թերթերու մէջ ինչպէս Վաթան, Ճումհուրիյէթ եւայլն:

Չէ՞ որ բանաստեղծութեան հատոր պիտի հրատարակէի, Առատ զիս Աւետիսին ծանօթացուց: Աւետիս Էպուսսուտի վրայ պզտիկ տպարան մը ունէր: Աւետիս Ալիքսանեանի միջոցաւ ալ աւելի վերջ ծանօթացայ Ժաք Իհմալեանի եւ Արամ Փէհլիվանեանի: Ժաք, թէ՛ նկարիչ էր, եւ թէ բանաստեղծ: Արամ, այնպէս կը կարծեմ թէ միայն բանաստեղծ էր:

Այդ տարիներուն Աւետիսի՞, Ժաքի, Արամի՞ թէ այդ երեքին կողմէ միասնաբար թարգմանուած բանաստեղծութիւններս լոյս կը տեսնէին ժամանակի մէջ: Անոնցմէ եւ ոչ մէկը պահած եմ հիմա: Եթէ պահած ալ ըլլայի, ի՞նչ օգուտ: Անհամար անգամներ ոստիկանական խուզարկութիւններ եղած կամ այդ պատրուակին տակ թալաններ կատարուած էին. այդպիսի տան մը մէջ ի՞նչ կարելի էր պահել որ: Կ'առնէին կ'երթային: Թերեւս ալ պահած էի եւ անոնք առած տարած են անգամ մըն ալ չվերադարձնելու պայմանով:

Այդ տարիներուն թէ՛ Արամ եւ թէ Ժաք բանտէն նոր արձակուած էին, ձախակողմեան ամբաստանութեան մը հետեւանքով: Անկասկած որ ոստիկանական հետապնդումի տակ կը գտնուէին տակաւին: Մէսէրրէթի դէմ Աշիր Էֆէնտի փողոցի մէջ անմիջապէս ձախին փայտաշէն շէնքի մը տակ Հայու մը պատկանող ճաշարան մը կար: Կէսօրէ վերջերը այդ ճաշարանին տակ խոհանոցին մօտ սպասներու պահուած անկիւնին մօտ կը նստէինք, կը ճաշէինք եւ աժանոց գինիներ կը խմէինք: Վարպետը հայկական համեղ փլաւի մը կը պատրաստէր, այնքան հոյակապ, որու նմանը կեանքիս մէջ երբեք չեմ յիշեր ճաշակած ըլլալ որեւէ տեղ: Ստած ըլլամ գուցէ, որովհետեւ անգամ մըն ալ նման համեղ փլաւի մը ուտելու առիթը ունեցայ Պէյրութի մէջ Հայկական ճաշարան մը, ուր լուբիայի մէջ դրուած սխտորի թեթեւ հոտը, որ մասնայատկութիւնը կը կազմէր փլաւին, կը նշանակէ թէ միայն Հայերու տրուած բացառիկ առաւելութիւն մըն էր:

Ժաք Իհմալեան, ըսի թէ նկարիչ մըն էր:

Աչքիս առջեւ կուգայ Անատոլուին ժողովուրդին թշուառ ու չքաւոր վիճակը: Ժաքի պաստառները այդ տիպարներն են որ կը մարմնաւորէին: Այն մարդիկը, որոնք տակաւին այդ տարիներու իրենց վերմակները շալկած մեծ քաղաքներու ճամբան բռնել սկսած չէին: Միայն Անատոլու հանդիպող նկարիչներու պաստառներուն վրայ էր որ կարելի էր հանդիպիլ այդ տիպարներուն: Հիմա այդպէս չէ:

... Ժաք Իհմալեանը այնքան նեղեցին, որ ի վերջոյ իր տեղէն ու հայրենիքէն ըրին: Իր կեանքը փրկելու համար ըստիպուեցաւ հեռանալ երկրէն ու մեկնիլ արտասահման: Անգամ մը կը լսէի որ Սուրիա էր, ուրիշ անգամ մը՝ Լիբանան, աւելի ուրիշ անգամ մըն ալ կ'իմանայի որ եւրոպական քաղաքի մը մէջ էր, ուր ազատութիւնը կը փնտռէր, կամ ալ Փարիզ էր: Քառասուն տարիէ աւելի է որ սակայն զինքը ոչ տեսայ, եւ ոչ ալ լուր մը առի իր մասին: Երբեմն բարեկամներէ բարեւ մը կը ստանայի իր կողմէ, երբեմն լուր մը. ողջ ըլլան բոլորն ալ: Ըսին որ Փարիզի մէջ ցուցահանդէս մը կազմակերպած է:

Երկար տարիներ վերջ ձայնը Սովետ. Միութենէն եկաւ: Համալսարանի մը մէջ թրքերէն դասախօս է եղեր: Թիւրքքայա Աթաչօվ գովքը կը հիւսէ անոր պատրաստած բառարաններէն մէկուն ճոխութեան եւ այդ հիացումը կ'արտայայտէ հետեւեալ տողերով

— Բառարանին սկիզբը Ա. հնչումին գործածութեան բոլոր ձեւերուն այնքան հարուստ նմոյշները բացատրող ոչ մէկ գիրք տեսած եմ »:

Ամբողջ պատմութեան ընթացքին կողք կողքի ապրող Թուրք եւ Հայ ժողովուրդները Իթթիհատականներն էին որոնք բաժնեցին իրարմէ: Եւ սակայն մեր երաժշտութեան, նկարչութեան, կերակուրներուն, պղնձագործութեան, արծաթագործութեան, կօշկակարութեան նման ձեռարուեստներու մէջ մինչեւ այսօր յայտնի է թէ անմրցելի վարպետները որոնք եղած են: Անոնք որոնք չեն վախցած ու խոյս չեն տուած ,հոս մնացած են, եւ այս երկիրը սրտանց սիրած: Այս երկրի մէջ եղբայրօրէն ապրողներուն միտքերը պղտորող եւ անոնց միջեւ պառակտում ստեղծողներուն Աստուած պէ՛լան տայ: Այսօր ալ այդ պառակտիչներուն՝ Իթթիհատականներուն աւելցուքները չկա՞ն միթէ:

Ա. Գաուրի Սովետական Միութեան ճամբորդական նօթերուն մէջ կարդացի: Ժաք Իհմալեանը մեռեր է: Եւ թէ հայրենաբաղձութեան չդիմանալով մեռեր է: Այդպէս կը գրէ: Եղբօրը՝ Վարդանի հետ խօսեր է: Վարդան ըսեր է իրեն. « Եթէ մեր երկիրը վերադառնալու ըլլանք, հանգիստ կը թողո՞ւն կ'ըսէք: Ժողովրդավարութիւն կայ կ'ըսեն. ճի՞շդ է »: Այո, ժողովրդավարութիւն կայ. կայ, բայց Տէմիրէլ ալ կայ, անոր մտայնութիւնն ալ կայ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏՈՔԹ. ԳԱՍՊԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Հոլիվուտի մէջ (Գալիֆորնիա) իր մահկանացուն կնքած է Սուրիոյ շրջանի երբեմնի ղեկավար դէմքերէն՝ ընկ. Գասպար Գասպարեան: Մինչեւ 1967, Տոքթ. Գասպարեան կը գտնուէր Հալէպ, ապա դէպքերու բերումով կը փոխադրուէր Միացեալ Նահանգներ: Նախ Տէր-Զօր, ապա՝ Հալէպ, Տոքթ. Գասպարեան միշտ վարած է ազգային եւ կուսակցական պատասխանատու պաշտօններ: Կարեւոր դեր խաղացած է նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ, որու անդամակցած էր պատանեկութեան օրերէն: Բնիկ Իզմիրցի, Տոքթ. Գասպարեան 71 տարեկան էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունիս 20-21)

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ԲԵՄԱՊԱՐԸ

Գրիգոր Եղիազարեան աւարտած է իր նոր բեմապարի խմբագրումը, որ կը կրէ « Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ » տիտղոսը: Երաժիշտին նոր աշխատութիւնը բեմադրութեան համար ընդունուած է Երեւանի օփերային կողմէ: Դասական լաւագոյն աւանդութիւններով գրուած այս երկին մէջ հեղինակը կը շարունակէ իր ստեղծագործութեան գլխաւոր թեման՝ հայրենասիրութիւն, ժողովուրդի անպարտելիութիւն, հայրենիքի վեհութիւն եւ գեղեցկութիւն: Գրիգոր Եղիազարեան մեծ անուն վաստակեցաւ շնորհիւ իր«Հայաստան» սենֆոնիք պոէմի եւ « Դէպի արեւածագ » սենֆոնիք պատկերի, որոնք աչքի կը զարնեն իրենց ազգային վառ ինքնատպութեամբ: Իր լաւագոյն գործերէն է « Սեւան » բեմապարը, որուն Բ. խմբագրումը կը կոչուի « Անորջների լիճը »:

ԱԲՐՕՆ
(ՄԿՐՏԻՉ ՍԱՀԱԿԵԱՆ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ Աբրոյին ժամանումը կը խանդավառէ եւ կ'ոգեւորէ Սասունի յեղափոխական եւ հայրենասէր ժողովուրդը: Աբի արանց Սասունցիները պահ մը մոռնալով իրենց երէկուան ջարդերն ու սուգերը, տառապանքներն ու զրկումները, հրդեհներն ու վէրքերը, ուրախութեամբ իրենց սրտերն ու դուռները լայն բացին Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչին եւ խումբին առջեւ: Որովհետեւ իրենց ազգային շահերը միշտ իրենց անհատական շահերէն վեր դասած են: Աբրօ խանդավառուելով հայրենասէր Սասունցիներու ընդունելութիւններէն եւ հիւրասիրութիւններէն, շրջելով գիւղէ գիւղ, տունէ տուն եւ օճախէ օճախ, ոգեւորելով եւ ջերմացնելով ժողովուրդը նախ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գերագոյն Մարմնին ողջոյններն եւ պատգամը տալէ ետք, դրամ կը բաժնէ Սասունցիներուն:

Մարտունակ գործիչ Աբրօ, թէ՛ Սասունի եւ թէ Տարօնի մէջ, կը յաջողի բազմաթիւ ընկերներով եւ համակիրներով հիմը դնել Դաշնակցութեան, ստեղծելով մեծ եւ կուռ կազմակերպութիւն մը: Այդ շրջանին էր որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը արդէն կը դառնայ տիրական քաղաքական մեծ ուժ մը Դուրան բարձրաւանդակի մէջ: Իսկ Հնչակեան կուսակցութիւնը կը տկարանայ եւ հետզհետէ կը կազմալուծուի ամբողջ Տարօն-Տուրուբերանի բոլոր շրջաններուն մէջ: Անոր գլխաւոր պատճառներէն մէկը այն էր, որ Հնչակեանները երբեք չկրցան կանոնաւոր կազմակերպութիւն ստեղծել: Որովհետեւ գործողները անհատներն էին, որոնք զանգուածները աւելի իրենց կը կապէին քան թէ իրենց կուսակցութեան:

Այդ ջարդի, սուգի եւ տխուր օրերուն Կովկասէն Սասուն եւ Տարօն կը ժամանէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վառվռուն եւ անձնազոհ երիտասարդ գործիչ Աշոտ-Թաթուլ (Արամ Արամեանց), որ հազիւ քսանըհինգ գարունները բոլորած էր: Ան գաղտնի կերպով կը խօսի, կը խրախուսէ Սասունցիները, որ չխաբուին արիւնռուշտ Թուրք կառավարութեան սուտ խոստումներէն, բնաւ չվախնան բանտէն եւ սպառնալիքներէն: Զօրավիգ ըլլալ Աբրոյին, կազմակերպուիլ եւ պատրաստ գտնուիլ գալիք անակնկալներուն: Բոլոր Սասունցիները կը պահանջէին որ ինքը եւս մնայ Սասուն: Սակայն Աշոտ-Թաթուլ կ'ըսէ Սասունցիներուն.—

Սիրելի ընկերներ, ձեր պահանջը արդար է, սակայն դուք պէտք է գիտնաք թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրօն զիս տասնըհինգ օրուան համար ղրկած է Տարօն եւ Սասուն, երկրին կացութիւնը քննելէ յետոյ, նորէն պիտի վերադառնամ Կովկաս, ձեր եւ երկրին կացութեան մասին զեկուցումը տալ կուսակցութեան Բիւրոյին: Սակայն խօսք կուտամ ձեզի պաշտելի Դաւիթի թոռներ, որ Տարօնի անզուգական զաւակ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ ներկայացուցիչ Հրայրի հետ պիտի գամ Սասուն ժամանակ մը մնալու եւ ձեզի հետ աշխատելու համար: Որովհետեւ Սասունէն է որ պիտի ծագի մեր ազգի ազատութեան արշալոյսը:

Խանդավառութեամբ մեկնեցաւ, բայց եւ այնպէս այլեւս չվերադարձաւ: 1896 Յուլիս 2ին Բաքէնի մէջ ձերբակալուեցաւ եւ մահուան դատապարտուեցաւ: Կախաղան հանուեցաւ 1899 Օգոստոս 2ին Կարնոյ մէջ, հազիւ 29 գարուններ բոլորած: Ծնած է 1870ին:

Յարգանք իր անմոռաց յիշատակին:

1896 Թուականի Մարտ 18ին Աբրոյի որոշումով Սպաղանք գիւղի մէջ կը գումարուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին եւ անդրանիկ Ընդհանուր Ժողովը, ուր ներկայ կ'ըլլան Տարօն-Տուրուբերանի բոլոր ներկայացուցիչները: Ընդհանուր Ժողովը կ'որոշէ ամէն տեսակէտով արգելք ըլլալ եւ չձգել որ Թուրք կառավարութիւնը զօրանոցներ շինէ Սասունի մէջ: Ժողովէն վերջ Աբրօ դարձեալ կուսակցական գործով կը վերադառնայ Սասուն, իրեն հետ Ռէս Թովմաս և քանի մը ընկերներ: Ճամբան Մէզրէուր կոչուած բարձր սարէն իջնելու ժամանակ երկուքը մէկ կը թաղուին ձիւնամրրիկի տակ: Քառասունըհինգ օր ձիւնի տակ մնալէ ետք, երբ Գէորգ Զաւուշ բանտէն փախաւ Սասուն, քանի մը օր վերջ, խումբով կ'երթայ Առաքելոց վանքը հանգըստանալու համար: Վանահայր Յովհաննէս Ծ. վարդապետ Մուրատեան կը պատմէ Գէորգ Զաւուշին Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործիչ Աբրոյին եւ Ռէս Թովմասին պատահած դժբախտութեան մասին:

Գէորգ Զաւուշ երեք օր հանգստանալէ ետք, նորէն կը վերադառնայ Սասուն, տասնըհինգ երիտասարդներ իր խումբին հետ առնելով կ'երթայ Մէզրէուրի սարը ձիւնի տակէն կը հանէ Դաշնակցութեան գործիչ Աբրոյի եւ Ռէս Թովմասի դիակները, կը բերէ եկեղեցին, պատարագ ընել կուտայ եւ կը թաղէ Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը:

Այս չարաշուք արկածին լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ամբողջ Տարօն-Տուրուբերանի գիւղերը: Բոլոր գիւղերուն ժողովուրդը պատարագով կ'ոգեկոչէ այդ մեծ գործիչին եւ Ռէս Թովմասին յիշատակը: Կարծես Սասունցիներու կոտորածին սուգը չէր բաւեր, ահաւասիկ նոր եւ աւելի մեծ սուգ մը եւս կ'աւելնայ Սասունցիներու սուգին վրայ:

Վ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿՕՕՊԻ 14-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Սունդուկեան թատերասրահին մէջ, Յունիս 8ին, գումարուած է Հայաստանի սպառողական կօօպերացիայի 14րդ համագումարը: Հայկօօպ անունով ծանօթ համագործակցականը ներկայիս 425.000 անդամ ունի, ինչ որ 55.000ի յաւելում կը նշանակէ նախորդ համագումարի թըւականէն (1973) ի վեր:

Հայկօօպի վարչութեան նախագահը՝ Է. Սարգսեան, որ վերընտրուած է, համագումարին նախօրէին կարգ մը մանրամասնութիւններ հաղորդած է «Սով. Հայաստան» օրաթերթի թղթակիցին:

Համագործակցականը ներկայիս կ'ապահովէ բնակչութեան 45,2 տոկոսին առեւտուրի սպասարկութիւնը: Ճշդենք, որ ասիկա նուազում մը ցոյց կուտայ, քանի նախկին նախագահը՝ Գ. Ստեփանեան, նոյն թերթին 1973 Յուլիս 8ի թիւին մէջ արձանագրած էր, թէ Հայկօօպը «սպասարկում է Հանրապետութեան բընակչութեան աւելի քան կէսին»:

Նկատելի կերպով փոփոխութիւն կրած է ապրանքներուն առուծախին դիմագիծը: 1973ի համեմատութեամբ 44,3 տոկոս աւելցած է ոչ-պարէնի կամ նպարեղէնի վաճառումը, իսկ 27,4 տոկոսով ալ նպարեղէնինը: Մեծ աշխատանք կատարուած է առեւտուրի ցանցին ընդլայնումին ուղղութեամբ: 1974էն 1978, Հայկօօպի շինարարական կազմակերպութիւններուն ուժերով կառուցուած են 35 հազար 800 քառակուսի մեթր մակերեսով 164 առեւտուրի փոքրաքանակ ապրանքներու սահմանուած ձեռնարկութիւններ, 23.000 քառակուսի մեթրէն քիչ մը աւելի տեղամասեր եւ պահեստանոցներ, 2.650 թոն տարողութեամբ սառնարաններ, շուրջ 9.000 թոն տարողութեամբ պտուղի եւ բանջարեղէնի պահեստարաններ եւայլն:

Ինքնասպասարկումի դրութիւնը ընդլայնուած է: Այժմ այս ձեւով կ'աշխատին 1.635 խանութներ, երբ 1973ի վերջը ատոնց թիւը հազարէն քիչ մը աւելի եղած էր: Նախագահին մատնանշումով ինքնասպասարկումի դրութեամբ աշխատող խանութները 66 տոկոսը կը ներկայացնեն Հայկօօպի շրջագիծին մէջ բանող խանութներուն ընդհանուր թիւին մէջ:

Համագումարին՝ դրական աշխատանքները գնահատուած են: Յատկապէս գոհացուցիչ նկատուած է այն իրողութիւնը, որ Հայկօօպի ապրանքները Խորհ. Միութեան առեւտրական մարմիններուն միջոցաւ կ'առաքուին 11 երկիրներ. արտասահման ղրկուած ապրանքներուն տարողութիւնը վերջին հինգ տարիներուն 8 տոկոս յաւելում կրած է:

Համագումարին մասնակիցները, իբրեւ հիմնական թերութիւն մատնանշած են առեւտուրին ցած մակարդակը կազմակերպական գետնի վրայ: Փաստեր ներկայացուցած են հաստատելու համար, թէ «բաւարար աշխատանք չի կատարւում ապրանքային ռեսուրսների մանրացման, եղած ռեզերվների ճիշդ օգտագործման, բնակչութեան պահանջարկի ուսումնասիրման եւ նրա աճող պահանջմունքների բաւարարման ուղղութեամբ»: Թէեւ վերջին տարիներուն ապրանքներուն որակը բարձրացնելու ուղղութեամբ որոշ աշխատանքներ կատարուած են թեթեւ, տեղական, սնունդի, մսեղէնի եւ կաթնեղէնի ճիւղերուն մէջ, այսուհանդերձ, «արուածը դեռ հեռու է բաւարար լինելուց... Միայն անցած տարի Հայկօօպի առեւտրական բազաների կողմից արդիւնաբերութիւնից ստացուած պատրաստի հագուստի 13,4 տոկոսը, տրիկոտաժեղէնի՝ 21,4 գուլպայ-նասկեղէնի՝ 8,2 (*) եւ կօշկեղէնի՝ 15,5 տոկոսը ցածրորակ լինելու եւ ստանդարտին չհամապատասխանելու պատճառով խոտանուել է ու ետ վերադարձուել»:

Ժողովականները պատկան մարմիններուն ուշադրութեան յանձնած են առեւտուրի ասպարէզին մէջ դեռ գոյութիւն ունեցող չարաշահումները:

Ժ. Մ.

(*) Նասկեղէն: Ռուսերէն է. կը գործածուի Հայաստան իբրեւ կարճ՝ այր մարդու գուլպայի իմաստով:

ՀՈՂՎԱՐՏԻՔ

ԸՆԿԵՐ ՄԸ ԵՒՍ ԹԱՂԵՑԻՆՔ

(ՅՈՎՀ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Կեանքի անողոք մեքենան կը թաւալի առանց դադարի, խլելով մեզմէ այս անգամ մեր գաղափարակից ընկերներէն՝ Յովհաննէս Տէրտէրեանը, որուն կեանքին միակ իմաստը եղաւ պայքար. պայքար կեանքի համար եւ պայքար կեանքի դէմ:

Համեստ, զուսպ, պարտաճանաչ եւ հաւատաւոր Դաշնակցական մը որ միշտ ապրեցաւ եւ առաջնորդուեցաւ իր կուսակցութեան վսեմ գաղափարներով:

Իր հայրենասէր եւ ազգանուէր շունչը փոխանցեց իր ընտանիքին, մանաւանդ իր զաւակներուն որոնք Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նոր Սերունդի շարքերուն մէջ եղան գործօն անդամներ: Դաստիարակեց եւ սնուցանեց զանոնք հայրենական եւ ընտանեկան աւանդութիւններու եւ սրբութիւններու ճամբով:

Ծնած Սեբաստիա 1908ին, կանուխէն կորսնցուց իր ամբողջ ընտանիքը 1915ի ապանդին եւ որբացած, Բիւրտերու մօտ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝
ԳՆԷԼ ԵՊԻՍԿ. ԳԱԼԷՄՔԵՐԵԱՆ

1919, Կոստանդնուպոլիս

Ա.

Միմիայն յուշատետրի ներքին գրպանն ամբողջութեամբ կորուած եւ պարունակութիւնը գրաւուած էր անշուշտ յատուկ մտածումով մը, որ ապահովութեան նպատակը կը յատկանշէ: Ուշադրաւ էին նաեւ վարդապետին հագած մուշտակին վրայ բացուած մեծ գնդակներու եօթն ծակերն, որոնք անհերքելի փաստերը կը կազմէին թէ չարագործները բացարձակ հրաման ու նպատակ ունէին անպատճառ Սահակ Վրդ.ը մահացնելու, չխնայելով երբեք գնդակի սպառումը: Եւ որպէսզի ոճիրն ականատես հայ վկայ չունենայ, նոյն այն վայրկեանին սպաններ էին նաեւ կառապանը:

Հակառակ թէ Պատրիարքարանին Բ. Դրան եւ թէ Սեբաստիոյ Առաջնորդարանին ու հանգուցեալին տիրամօր կողմէն կուսակալութեան մօտ կատարուած այնքան դիմումներուն եւ պահանջներուն, երբեք որեւէ արդիւնք չտեսնուեցաւ: Ոճրագործները գտնելու եւ արդարութիւնը գործադրելու համար ըլլայ կեդրոնի կառավարութիւնը ըլլայ տեղական իշխանութիւնն ոչինչ ըրին:

Բ.

ԱՀԱՒՈՐ ՋՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հոգելոյս Սահակ վարդապետի նահատակութենէն հազիւ ամիս մը անցած էր երբ մութ գիշեր մը յանկարծ Սեբաստիա սոսկալի յուզման մատնուեցաւ. քաղաքային ու զինուորական պաշտօնեաներ, կարմիր իթթիհատականներ եւ խուժանավարներ, հեծեալ եւ հետիոտն, արագընթաց երթեւեկի մէջ էին եւ յայտնի իրարանցում մը ունէին: Դուրսը, փողոցներու մէջ, ամբոխային կատաղութիւնը կը ժայթքէր, իսկ տուներէն ներս համակ մեռելական լռութիւնը կը տիրէր սարսափած Հայութեան: Իրերայաջորդ սոսկալի ճգնաժամերու մէջ, հազիւ յաջողեր էինք լուր առնել թէ Հայերը տեղւոյն Թուրք զօրքը թունաւորեր են, եւ աւելորդ է ըսել թէ սըլիսի ապշեցուցիչ արպաւորութիւն մը կ'աւելցնէր արդէն զազահար Հայերուն վրայ դիտումնաւոր այդ յերիւրանքը: Անցուդարձին սկզբնապատճառն իմանալու եւ իրաց վիճակն ստուգելու համար առաւօտ կանուխ կուսակալ Մուամմէրի եւ հրամանատար Բէրթէվ պէյի կը դիմեմ անձամբ եւ խոժոռ նայուածքներով հազիւ պատասխան կ'ընդունիմ թէ նոյն գիշերը զօրքին հացը բաշխուելէն անմիջապէս յետոյ պարկերուն տակը մնացած փշրանքներն ալ կը տըրուին զօրանոցի դրան առջեւի շուներուն, որոնցմէ քանի մը հատն այնտեղ կը սատկին իսկոյն: Զինուորներն այս տեսնելով կը կասկածին եւ հացին մէջ թոյն դրուած ըլլալուն համոզումով կը սկսին աղաղակ բարձրացնել, ուրկէ ընդհանուր շփոթութիւն մը ծագելով եւ բնականաբար զինուորներուն հոգեբանական վիճակը խանգարուելով, անոնցմէ ոմանք յուսահատական ճիչեր կ'արձակեն եւ ուրիշներ մատերնին կոկորդին մէջ մըխելով կերածնին դուրս տալու ճիգեր կ'ընեն: Կուսակալ Մուամմէր, որ զինուորական ամէն գործերու եւ խնդիրներու լայնօրէն միջամտելու իրաւասութիւն ունէր, Գ. զօրաբանակի ընդհ. հրամանատար անխծապարտ Մահմուտ Քեամիլ փաշայի օրով, այս առթիւ իսկոյն բանտարկել տուած էր բոլոր զինուորական հայ փռապանները մասնաւորապէս եւ միւս հայ զինուորներն ընդհանրապէս:

Ծանր հետեւանքի մը բնոյթն ունեցող այս տխուր իրողութեան առջեւ կուսակալէն եւ հրամանատարէն կրկին ու կրկին պահանջեցի, ինչպէս Ազգ. վարչութիւնն եւս իր նոյն օրուան նիստին մէջ միաձայն համաձայնութիւնը փութաց յայտնել, որ խիստ քննութիւն մը կատարուելով ճշմարտութիւնը փութով երեւան հանուի եւ արդարութիւնը գործադրուի:

(Շար. - 3)

ծառայելէ, տքնելէ յետոյ, 1922ին անցաւ Հալէպ: Չորս տարի մնալէ յետոյ որբանոցի մէջ 1926ին մեկնեցաւ Ֆրանսա, Մարսէյլը ընտրելով իր առաջին ու միակ ու այժմ վերջին կայքը:

Ժամանման ու հաստատման համար ունեցաւ մեծ դժուարութիւններ, քանի տրպուեցաւ փոխել իր ինքնութիւնը, իր ծննդեան անունը որ էր՝ Յովհաննէս Փիլոյեան:

Կանուխէն իր մէջ արթնցաւ հանրային ծառայութեան տենչը: Հալէպի մէջ արդէն մասնակցեցաւ պատանեկան միութիւններու գործունէութեան: 1938ին մուտք գործեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն ներս, անդամակցելով քաղաքի Քրիստափոր խումբին ուր որպէս վարչական վարեց պատասխանատու պաշտօններ: Հեզահոգի, դիւրահաղորդ եւ միշտ ժպտուն, Յովհաննէս Տէրտէրեան գեղեցիկ օրինակ մըն է անձնուէր, գոհաբերուող Դաշնակցական մխուռի մը, որ տուաւ շատ յաճախ բարոյապէս եւ նիւթապէս իր ուժերէն, ունեցածէն եւ կարողութիւններէն աւելին: Գործօն դեր ունեցաւ Սեբաստիոյ Ուսումնասիրաց Միութեան մէջ, երկար տարիներ բլլալով խղճամիտ գանձապահը:

Սերունդ մըն է որուն շարքերը կը նօսրանան տարուէ տարի, չըսելու համար ամսէ ամիս, սերունդ մը որ իր մէջ կը ցոլացնէ մեր ժողովուրդի նորագոյն պատմութեան ամբողջ յոյսերն ու յուսախաբութիւնները, ամբողջ ողբերգութիւններն ու հերոսական պայքարները, ամբողջ կամքը եւ գաւանանքը տոկալու եւ տեւելու համար որպէս Հայ, իր հայրենիքով եւ մշակոյթով:

Մեր երէց ընկերոջ Յովհաննէս Տէրտէրեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յունիս 20ին, Սէն Լուի Սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ, իր սիրելիներու, ազգականներու, բարեկամներու եւ ընկերներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Հայկական եռագոյնով պատուած իր դագաղին առջեւ, ընկեր Աստուր Քէօսէյեան յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Քրիստափոր խումբին վեր առաւ Յովհաննէս Տէրտէրեանի Դաշնակցականի արժանիքները, ընդգծելով տարիներու իր բարոյական եւ նիւթական գիտակից զոհողութիւնները հակառակ իր համեստ կարողութիւններուն: Ընկ. Յովհաննէս Տէր-Վարդանեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէի կողմէ կարդաց հրաժեշտի գիր մը: Շահան Քահանայ Տէտէեան իր դամբանականին մէջ ցոյց տուաւ Յովհաննէս Տէրտէրեանի մէջ հայ մարդու արժանիքները, իր կորած ճանապարհը ծննդավայրէն մինչեւ այս հիւրընկալ բայց նոյնպէս անհարազատ հողերը: Յուղարկաւորութեան այս արարողութեանց մասնակցեցաւ Նշան Քհնյ. Գույումճեան:

Ցաւակցութիւնք իր յիշատակին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԷԼԻՈՊՈԼՍՈՅ « Յուսաբեր » ակումբի Գալուստեան սրահին մէջ, Յունիս 3ին, նշուած է Մայիս 28ի տարեդարձը, նախագահութեամբ Տոքթ. Աստղիկ Մաճառեանի: Բանախօսած է ընկ. Սուրէն Պալըրմեան: Յայտագիրը վարած եւ բացման խօսքը կատարած է ընկ. Հայկազ Գալուստեան: Երիտասարդութեան անունով խօսք առած է ընկ. Զարեհ Շուշանեան:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մայր տաճարին մէջ, Յունիս 3ին, տեղի ունեցած է Դպրեվանքի երեք սաներու եւ քահանայի մը սարկաւագական ձեռնադրութիւնը: Դպրեվանքի տեսուչը՝ Տաթեւ Եպիսկ. Սարգիսեան, խարտաւիլակութեամբ Արշաւիր Արդ. Գարուճեանի, սարկաւագ ձեռնադրած է Կարօ Բիւրքճեանը, Մանուկ Ալեքմեզեանը, Գեղամ Խաչերեանը եւ Սարգիս Միխիրեանը: Յաւարտ արարողութեանց, Վեհարանին մէջ Խորէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսները տուած են իրենց օրհնութիւնները չորս ընծայեալներուն:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ « Յ. Տէր – Մելքոնեան » սրահին մէջ, Յունիս 10ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն – զրոյց մը, նուիրուած Համազգայինի 50ամեակին: Դասախօսած են Շաւարշ Թորիկեան՝ « Համազգայինի իրագործումներու մասին », Միութեան կազմութենէն մինչեւ այսօր, եւ Գրիգոր Շահինեան՝ « Համազգայինի ապագայի հեռանկարներու շուրջ» ուրուագծելով յառաջիկայի համար Համազգայինի որդեգրելիք մշակութային քաղաքականութիւնը:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ վանքին մէջ, Յունիս 11ին տեղի ունեցած է Հռիփսիմեանց եւ Գայեանեանց կուսանաց նուիրուած հանդիսութիւնը: Երեկոյեան ժամերգութենէ ետք, վանքին շրջափակին մէջ, Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս դասախօսած է « Հայ կնոջ դերը Հայոց Եկեղեցւոյ պատմութեան եւ ներկայի կեանքին մէջ » նիւթին շուրջ: Ներկայ եղած են աւելի քան 300 մայրեր եւ երիտասարդուհիներ:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յ. Տէր – Մելքոնեան » սրահին մէջ, Յունիս 12ին, տեղի ունեցած է « Հայրերու Օր »ուան հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ Լ. Օ. Խաչի « Աչխէն » մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Թագուհի Ատալեան: Բանախօսած է Սեպուհ Վրդ. Սարգիսեան ներկայացնելով հօր առաքելութիւնը՝ իբրեւ գերագոյն զոհողութիւն:

ԳՈՒԶԳՈՒՆՃՈՒՔԻ (Պոլիս) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ տօնն ու մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 17ին, նախագահութեամբ Շնորհք Պատրիարքի: Վտիտորի ափին կառուցուած այդ փոքր աղօթատեղին, որ վերջերս հիմնական նորոգութեան ենթարկուելով բաղանեկուած եւ կրածեփուած էր, ներկայանալի վիճակ մը ունեցած է: Յաւարտ պատարագի եւ բարեբարներու յիշատակին կատարուած հոգեհանգստեան պաշտօնի, սարքուած է Սիրոյ Սեղան, եւ ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտ մը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ճատրակի Դաշնակցութեան նախագահ վերընտրուած է Ժիրայր Զաքար:

×

Գալ տարի Թուրքիոյ մէջ տեղի կ'ունենան ճատրակի պալքանեան խաղերը:

×

Թուրքիոյ երիտասարդական ճատրակի ախոյենութեան մրցումներուն կը մասնակցին նաեւ չորս Հայեր:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՍՊԱՆԻՈՅ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Անգլիացիները, վերջապէս, պիտի կարենան հանգիստ սրտով մեռնիլ Սպանիոյ մէջ... Տի էքոնոմիսթ անգլիական շաբաթաթերթը ահա թէ ինչ գրած է այս մասին. « Մահը այլեւս դժուար հարց չէ Սպանիոյ մէջ, առնուազն Բրիտանացիներուն համար, որոնք հերետիկոս նըկատուելով՝ ցարդ դժուարութիւններ կը կրէին... « Բողոքականներուն գերեզմանատուները »՝ սովորաբար անուանուած «անգլիական գերեզմանատուներ», ԺԸ. թէ ԺԹ. դարերուն հաւասարապէս կ'ընդունէին Հրեաներ, Հինդիկներ, չմըկրտուած երախաներ եւ ոճրագործներ: Գերեզմանատուներուն բանալիները կը գտնուէին (դեռ հիմա ալ կարգ մը քաղաքներու մէջ) անգլիացի հիւպատոսներուն կամ անոնց ներկայացուցիչներուն ձեռքը:

1932ին, սպանական Հանրապետութիւնը կ'աշխարհականացնէ գանոնք: Վեց տարի ետք, Ֆրանքոյի կառավարութիւնը Եկեղեցիին տնօրինութեան կը յանձնէ եւ հերետիկոսներն ու այլ անբաղձալի տարրերը կրկին դուրս կը մնան հասարակաց գերեզմանատուներէն: 1974ին, մարդասպան մը, որ գելենակով մահուան դատապարտուած էր, մօտակայ « անգլիական գերեզմանատունը » կը թաղուի: Բայց 1970ին, սպանացի եպիսկոպոսները կը սկսին թոյլատրել ուղղափառ եւ բողոքական քրիստոնեաներուն՝ թաղուիլ կաթողիկէ գերեզմանատուներուն մէջ: 1973էն ետք, նոյնիսկ ամուսնալուծուած ու կրկին ամուսնացածները եւս կ'ընդունուին: Քորթէզը այժմ կը պատրաստուի քննել նոր օրինագիծ մը: Անիկա պիտի երաշխաւորէ բոլորին մուտքը քաղաքապետական գերեզմանատուները, առանց կրօնքի, ամուսնական գոյավիճակի կամ այլ բնոյթի խտրութեան:

×

ԱԿՌԱՅԻ ՎՐՁԻ՞Ն ԹԷ...

Խորհրդային Երկրագործական Կեանքը օրաթերթը կը նկարագրէ Կրասնոդար բնակող Պաւել Լիմարեւի գլխուն եկած փորձանքները, երբ այս վերջինը ուզած է ակռայի վրձին մը գնել.— Չկայ, կը պատասխանեն վաճառորդները. բայց ունինք ատամնափոշի եւ այլազան չափերով ու գոյներով տուփեր»: Եւ որովհետեւ կարելի չէ ակռաները մաքրել տուփերով, Պաւել կը մերժէ գնել: « Մերժելէ ետք նաեւ գնել փարտոց մը, այն խոզանակը, որով կը մաքրեն հրացաններուն փողերը, Պաւել կը գիմէ թեթեւ արդիւնաբերութեան նախարարութեան: Կը պատասխանեն, թէ ակռայի վրձիններուն արտադրութեան ծրագիրները աւելիով իրագործուած են »: Ուրեմն, օր մը օրանց, Պաւելի գիւղին մէջ կարելի պիտի ըլլայ գտնել...

Օրաթերթը, սակայն, խոհեմ է, քանի կը թելադրէ Պաւելի անմիջապէս երթալ եւ գնել իրեն առաջարկուած այլազան չափերու եւ գոյներու տուփերը, որովհետեւ « չենք գիտեր, թէ ակռայի վրձին գտնուելու պարագային, այս անգամ տուփերը չէ՞ն որ պիտի պակսին »:

×

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀՆԱՐՔ ՄԸ...

Եթէ անքնութենէ կը տառապիք եւ կամ եթէ հակամէտ էք հարբուխի, փորձեցէք հողի որդին գինին, կը գրէ Տի Ցափըն Թայմզ Ուիքլի ճափոնական անգլերէն շաբաթաթերթը: Համաձայն շաբաթաթերթին՝ ապաքինումը փութով կ'ապահովուի: Արդարեւ, չինական բժշկագիտութիւնը յաճախ կը գործածէ այս բաղադրութիւնը... Շաբաթաթերթը, ապա, կը բացատրէ պատրաստութեան եղանակը — 10 – 12 սանթիմեթր երկարութիւն ունեցող հարիւր կրամի չափ որդեր առէք, ձկնորսներուն գործածած խայծերուն տեսակէն: Շաբաթ մը ջուրին մէջ ձգեցէք, որպէսզի քամուին: Երբ վարդախառն գոյն ստանան եւ գրեթէ թափանցիկ դառնան՝ փաթթեցէք քօղով մը եւ զետեղեցէք երկու լիթր ցորենի օղի բովանդակող կարասի մը մէջ: Գոցեցէք ամրափակ (հերմեթիք) եւ ձգեցէք, որ հանգչին մութին մէջ երեք ամիս »:

Շաբաթաթերթին հաւաստիացումով, բաղադրութիւնը Քալվայի համը ունի: Աստիճանը կամ որակը չի ճշդեր: Ցամենայն դէպս, եթէ Օռ տ'Աժ Քալվայի, ինչպէս Պիզուարտի համը ունի, ապա կարելի է ըմպել ճաշերէն ետք... պատճառաբանելով, թէ անքնութենէ կը նեղուիք եւ կամ հարբուխ էք...

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929 – 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

3.

Առջեւէն կը վազէր շունը, միշտ կորսուելով ու վերերեւնալով, ետեւէն կուգար Պիպին եւ ամէնէն վերջը Փիէռ՝ որ հագիւ կը հասնէր երկու անզսպելի արարածներուն:

Շատ մը տեղերէ անցան. բարձրացան զառիվեր մը, իջան կրկին, Հայը մտիկ ըրաւ պատմութիւններ, հին դէպքեր, տրտմեցաւ նայիլ ժայռի մը խոռոչին մէջ ուր « մարդու հաստատութեամբ օձեր կային », տխրեցաւ քարկոծել խեղճ Թռչուն մը որ « անգղ մըն էր շատ վնասակար »:

Ամէն դաշտի կամ տնակի քովէ անցնելուն, Պիպին տուաւ տիրոջ անունը, մինչեւ որ եղեւիններու անտառը հասան: Վերը, բլուրին վրայ, քարէ մեծ խաչին քով Փիէռ ուզեց քիչ մը հանգչիլ, առջեւը տարածուող լայն հորիզոնին դէմ, բայց կարելի չեղաւ: Պէտք էր տեսնել դեռ ան ալ, դեռ աս ալ, հօն Պառթէլենց խնձորենին կար, որուն մէկ ճիւղը տանձենի էր, աղբին գետակը կը լայննար եւ մէջը պզտիկ ձուկեր կ'երեւէին. իսկ այն միւս հօրին մէջ էր ինկած իր վէգը: Հայա՛ ինք վէգ ներկել ալ գիտէ, հաւատա՛ Փիէռ վարմիկ,, հաւատա:

Փիէռ մէկէն գրկեց տղան, բազուկներուն մէջ ուժով մը սեղմած նստաւ ճամբուն եզերքը կոճղի մը վրայ եւ սկսաւ խենթի մը պէս համբուրել զայն, արագ – արագ, խենթի մը պէս: Մանչուկը նախ թողուց որ ան ուզածն ընէ, բայց յետոյ երբոր տեսաւ թէ անոր աչքերը կը թըրջին, ուրիշ կերպով մը կը նայի իրեն եւ շնչառութիւնը կը փոխուի, կարծես վախցաւ եւ ուզեց ազատիլ անոր գիրկընդխառնումէն: Այն ատեն աչքերը գոցեց Փիէռ ու անոր պզտիկ գլուխը իր այտին սեղմած՝ մնաց անշարժ, սակայն թրթըռուն: Ցետոյ արագ, շատ արագ քայլերով տուն վերադարձաւ: Պիպին միշտ գրկին մէջ: Շունը առջեւէն կը վազէր, հաչելով:

Երբոր Թաթան լաւ մը սրբեց ու մաքրեց պզտիկը իր ստացած ցեխերէն, փոխեց կօշիկները եւ գուլպան հանելով նոր հագուստները հագցուց, միւս սենեակը անցան: Ամէն գիւղական տան մէջ այսպէս մասնաւոր սենեակ մը կայ, կէս մը ննջարան, կէս մը հիւրանոց: Կիրով ճերմկցուած պատեր, քանդակուած կաղնեփայտէ բարձր ու լայնածաւալ մահճակալ մը, նուրբ եւ արժէքաւոր ձեռագործ ծածկոյթով: Թաւիշէ մեծ ու պզտիկ շրջանակներ, կեղծ ծաղիկներով բեռնաւոր, շմինէին վրայ ապակիէ զանգակի մը տակ պահուած բու մը, քովը փայլուն խեցոններ, պզտիկ սուրբեր, գեղնած պատկերներ, զարդեր, որոնցմէ ամէնէն նորը 1900ի Ցուցահանդէսէն է մնացած: Եւ սակայն, հակառակ այս բոլոր անճաշակութիւններուն, անքննադատելի մաքրութիւն մը՝ եւ կարգ ու կանոն գնելու սէրը: Սեւ խաչ մը իր բարձունքէն կը հսկէ բոլորին:

Փիէռ ծունկերուն վրայ առաւ պզտիկը, որուն այտերը կարմրեր էին տաք ջուրի շփումին տակ եւ որ բոլորովին տարբեր պուպրիկ մըն էր եղած իր գեղեցիկ զգեստին մէջ: Ցոգնած էր ան եւատոր համար է որ այսպէս խելօք մը նստաւ երիտասարդին գիրկը: Փիէռ սիրեց, գգուեց, շոյեց ու համբուրեց զայն, երբեմն ուժով, երբեմն ալ խիստ թեթեւ հպանցումով մը: Կարծես Նէնէթին մէկ թաթիկն է որ կը համբուրէր:

— Զիս կը սիրե՞ս, Պիպի:

— Այո:

— Որքա՞ն կը սիրես:

— Շա՛տ:

— Ինչո՞ւ համար զիս շատ կը սիրես:

— Անոր համար...

(60 – Շար.)

Այրի Տիկին Կարապետ Հաքիմեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարգար Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հաքիմեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գաբրիէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Մաղաքեան, այրի Տիկին Ռոզ Սթաթեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՀԱՔԻՄԵԱՆԻ

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 24ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Յունիս 28ին, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ - Քոմիւնալի գերեզմանատունը ժամը 15.15ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Հաքիմեանի, Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց բարեկամին՝ Սիսակ Սիսլեանի կսկծալի մահուան առթիւ այրի Տիկին Յովսէփ Թէրզեան եւ զաւակները (Անժանթէօյլ) ցաւակցութիւններ կը ներկայացնեն Տիկին Արշալոյս Սիսլեանի եւ Սեդային եւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

×

Նոյն տխուր առթիւ ԼԻՈՆԷՆ՝ Տէր եւ Տիկ. Միսաք Միրզէ 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, փոխան ծաղկեպսակի:

×

Նաեւ ԼԻՈՆԷՆ՝ Տէր եւ Տիկ. Կ. Յովակիմեան իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն գաղափարի վաստակաւոր ընկերոջ՝ Սիսակ Սիսլեանի մահուան առթիւ, ողբացեալին ընտանիքին եւ 100 Ֆր. կը նուիրեն տասնեակ տարիներու սիրած «Յառաջ»ին:

×

Նշան Կիւլիստանի մահուան առթիւ Պ. Լեւոն Քանարեան փոխան ծաղիկի 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Վարուժան Պօզաճեանի եւ Օր. Վալէրի Պօզաճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝ Աղաւնի Պօզաճեանի (ծնեալ Քիւրտեան) մահուան առթիւ:

×

Մարսէյլի Մուրատ Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութիւնը իր սրտագին վշտակցութիւնները կը յայտնէ իր փոխնախագահ Վարուժան Պօզաճեանի եւ զաւկին՝ Վալէրի Պօզաճեանի իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝ Աղաւնի Պօզաճեանի (ծնեալ Քիւրտեան) մահուան տխուր առթիւ:

×

ՎԻԷՆ. — Կապ. Խաչի Վիէնի վարչութիւնը իր բոլոր անդամներով ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալ Սիսակ Սիսլեանի մահուան առթիւ ողբացեալին ընտանիքին:

Նաեւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր սիրելի նախագահուհիին այրի Տիկ. Վարդուհի Ռըստիկեանի եւ բոլոր պարագաներուն իրենց քրոջ եւ մօրաքրոջ Տիկին Ժաքլին Թոփուզեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է (Ապրիլ 1էն 176 հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկ. Արման Օննիկ, Պ. Նշան Կիւզէլեան, Վահէ Արման, Յարութիւն Իսկէնտէրեան, Պ. Տէր-Պօղոսեան 50ական, Տիկ. Պէզիրճեան 40, Շառլ Հալաճեան, Տէր եւ Տիկ. Տիրիկեան, Պօղոս Պօղոսեան, Տիկ. Աղաւնի Պապայեան, Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Կուտուզեան, Տէր եւ Տիկ. Արսէնեան եւ Աննա 30ական, Տիկ. Սվաճեան, այրի Տիկ. Անահիտ Ազարեան, այրի Տիկ. Նեկտար Մանասէեան, բարեպաշտուհի մը, Օր. Սեմէրճեան, Տիկ. Պերճուհի Փափազեան, Տիկ. Սանդուխտ Թերզեան, Տիկ. Ժոզէֆ Տէմիրճեան, Պապա Նաճարեան, այրի Տիկ. Քիւրքէլեան, Համբարձում Աւետեան, Տէր եւ Տիկ. Աստուր Ծառուկեան, Տիկ. Նուարդ Թխթխեան, Տիկ. Կապիկեան, Տիկ. Տալտալեան, Տիկ. Խորիկեան, Սեմէրճեան ընտանիք, Օր. Ժանին Դանիէլեան, Տիկ. Թագուհի Կոնտողօրուլոս, Տէր եւ Տիկին Մելինճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Կուտուզեան 20ական, այրի տիկին մը, բարեպաշտուհի մը, Պր. Հարոյեան, Տիկ. Ազարեան 10ական Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի, Յուլիս 1ին, առաւօտեան պատարագին կ'երգէ՝

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Լիոնի Հայ Կաթողիկէ Ժողովրդապետութեան, Կիրակի, Յուլիս 1, առաւօտեան, ժամը 11էն սկսեալ, Նարեկեան վարժարանի դրօսայգիին մէջ՝

38, Route de Collonges
69450 St. Cyr au Mont d'Or (Lyon

Հ.Մ.Ը.Մ. — ԱՐԾԻՒ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կիրակի, Յուլիս 1ին ամբողջ օրը
ՎԱԼԱՊՐԻ ԱՆՏԱՌԸ

U. G. A. — ARDZIV MARSEILLE

Grande Fête Champêtre Annuelle

Dimanche 1er Juillet Parc des Loisirs de Valabre

Avec
— Le groupe de danses de la Maison Culturelle Arménienne de Marseille
— L'orchestre EREBOUNI
— Jeux d'enfants
— Remise de médailles aux pupilles, poussins, minimes
— Concours de boules — Buffet —
Brochettes — Ambiance

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած
Քոթ տ'Ազիւրի հայկական կազմակերպութիւններուն կողմէ
ՅՈՒԼԻՍ 1, ԿԻՐԱԿԻ, ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ
AU CENTRE LOISIR PIC-NIC
Route de Rocquefort à la Colle-sur-Loup, 6 kms de Cagnes-sur-Mer

Գեղարուեստական բաժին.— Երգ եւ նուագ Նիսի Հայ Մշակոյթի օճախին, Լա Սիոթայի երիտասարդներուն կողմէ:
Խաղեր՝ մեծերու եւ փոքրերու. —
Պիւֆէ — աղանդերներ — շամփուրով խորոված.

L'UNION DES COMPATRIOTES DE CESAREE et ENVIRONS ORGANISE UN PELERINAGE

en Arménie à l'occasion du Jubilé de la Nouvelle Césarée

du 9 au 25 Septembre

Le voyage durera 14 jours dans les lieux historiques d'Arménie dont une journée complète en Nouvelle Césarée, ainsi que 2 jours à Moscou avec spectacle dernier soir au Théâtre Bolchoï ou Palais des Congrès.

— Le prix 3900 F. tout compris.
— Prix spéciaux pour les jeunes.

Pour les inscriptions :
F. NICHANIAN
15, Avenue Mathurin-Moreau
75019 Paris — Tél. : 205-47-40
Le trésorier : KEVORK SAADETIAN
18, Rue de Picardie, 75003 Paris
C.C.P. La Source 34 136-02
Tél. : 887-99-06
Le secrétaire : AGOP VEZIRIAN
84, Rue Adolphe-Guyot
92270 Bois-Colombes — Tél. : 780-82-58

L'OFFICE NATIONAL DE LA CULTURE ET DES TRADITIONS ARMENIENNES
ORGANISE UN

PELERINAGE aux EGLISES et MONUMENTS ARMENIENS de ROUMANIE

DU XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles
Animé par Gérard STEPHANESCO
avec la participation de hautes personnalités religieuses, des parlementaires ainsi que la Télévision qui réalisera un reportage à cette occasion.
Facultatif : Semaine supplémentaire les plages de la Mer Noire.
Renseignements et Inscription :

BAGHDASSARIAN Levon
3, rue de l'Arrivée
Imm. CIT 7e ètage
75015 PARIS
Tél. 538 67 47

LIC. A. 1037

NORAIR

RESTAURANT ARMÉNIEN

24, Rue RODIER — 75009 PARIS
TEL. : 280-35-84

SERA FERME POUR LA PERIODE DES VACANCES.

du 1er Juillet au 5 Septembre

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Տեսչութիւնը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ՝ որ շնորհիւ խումբ մը ազգանուէր նախկին աշակերտներու զոհողութեան, վարժարանի մէջ 40 կիսաթոշակ աշակերտի տեղ կը տրամադրուի (գիշերօթիկ կամ ցերեկօթիկ), 1979 - 1980 ուսումնական տարիէն սկսեալ:

Ֆրանսահայ գաղութի տնտեսապէս չափաւոր ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն օգտուիլ այս նպաստէն, եւ կիսաթոշակ արձանագրել դպրոց իրենց զաւակները, թող դիմեն Տեսչութեան:

ՄԻԱԿ ՊԱՅՄԱՆ.— Ներկայացող թեկնածուները պէտք է ըլլան բարեբեկիրթ, ազգասէր, աշխատասէր:

Collège Arménien Samuel-Moorat
26, Rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 534-68-28

Imprimé sur les Presses du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

LE COMITE DES JEUNES
DE L'UNION GENERALE ARMENIENN E DE BIENFAISANCE DE MARSEILLE
ORGANISE :

un pèlerinage à saint Etchmiadzine et en Arménie

du 7 au 27 Août

AVEC UN PROGRAMME TOURISTIQUE ET CULTUREL

Le Comité des Jeunes de Marseille est heureux de porter à la connaissance de tous les jeunes de l'U. G. A. B. et leurs sympathisants qu'il se rend sur invitation de VASKEN 1er, CATHOLICOS DE TOUS LES ARMENIENS, en Arménie du 7 au 27 Août.

Prière à toutes les personnes intéressées de se faire inscrire au Secrétariat de l'U.G.A.B. MARSEILLE :
33, Cours Pierre-Puget 13006 MARSEILLE
Tél. : (91) 37-75-97
avant le 2 Juillet.

Conditions du voyage : 21 jours
Date de départ : le 7 Août de Marseille
Programme : 14 jours en Arménie,
3 jours à Moscou, 4 jours à Léningrad
Retour : Le 27 Août à Marseille.
Participation au frais : 3.500 F.

Lic. 97 A

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
28
JEUDI
28 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE. 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1.80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.412
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE No 14.412

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒԼԻՍ 1էն սկսեալ Սմիքը (աճի Միջարհեստական Նուազագոյն Աշխատավարձք) ժամը 11,60էն կ'անցնի 12 Ֆր.ի, ինչ որ ամսականը 2150 Ֆրի կը բարձրացնէ։

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻ հարցը սկսաւ ծեծուիլ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին մէջ, բայց վերանայութեան քուէարկութիւն պիտի չկայանայ, ինչ որ վրդոված է բազմաթիւ ընդդիմադիր երեսփոխաններ։

Չորեքշաբթի առտու միայն 27 երեսփոխան մնացած էր որոնք մտիկ կ'ընէին Արդարութեան Նախարարին երկար ելոյթը, մինչ Ընկերվարականները ցուցական ձեւով դուրս ելած էին։ Ներկայիս Ֆրանսա Եւրոպայի վերջին երկիրն է... Թուրքիոյ կողքին, ուր մահապատիժը ի զօրու է։ Բ. Աշխարհամարտի վաղորդայնին ջնջուած է Իտալիա (1947), Գերմանիա (1949), Մեծն Բրիտանիա (1965), Աւստրիա (1950), Պելժիա եւ Յունաստան թէեւ պատժագրքին մէջ գոյութիւն ունի բայց չի գործադրուիր։

ՖՐԱՆՍԱ յաւելեալ 5000 վիէթնամցի գաղթական պիտի ընդունի։ Այս սակարգական որոշումը տուաւ Նախարարաց Խորհուրդը, տրուած ըլլալով կացութեան անյետաձգելի բնոյթը։ Նոյն օրը, Երեքշաբթի, Հանրապետութեան Նախագահը կ'ընդունէր «Նաւ մը Վիէթնամի համար» կոմիտէին մէկ պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր՝ Սարթր։ Իրեն կ'ընկերանային Ռեմոն Արոն, Անտրէ Կլիւքսման։ Ընդհանուր շարժում մը կայ Ֆրանսայի մէջ, «ծովի այդ գաղթականներուն» հանդէպ, քշուած նահանգիստէ նաւահանգիստ եւ զորս ընդունելու պատրաստ եւ զօրս ամբողջապատող ասիական երկիրները կը մերժեն։

ՖԻՈՒՄԻՉԻՆՈՅԻ իտալական փոքրիկ նաւահանգիստին բացին է որ նաւային ծանր արկած մը պատահեցաւ առջի օր։ Ֆրանսական Էմանիւէլ Տելմաս նաւը 30 հոգիով բախում ունեցաւ իտալական Վեռա Պերլինճիէրի քարիւղանաւին հետ, վաղ առաւօտեան մշուշին հետեւանքով։ Վեց մեռեալ, 29 վիրաւոր եւ 20 անհետացած կայ, մեծ մասը՝ Ֆրանսացի։

«ՀԱՇԻՒՆԵՐՈՒ ԱՏԵԱՆԸ» ինչպէս ամէն տարի հրապարակեց տարեկան իր տեղեկագիրը, որ անգամ մը եւս ցոյց կու տայ մսխումները Պետութեան մը, որ ամէն օր խնայողութիւն կը պահանջէ քաղաքացիէն։ Ամէնէն մեծ դայթակղութիւնները կը նկատուին Սէ. էն. էռ. էս.ի (գիտական հետազօտութեանց Ազգ. կեդրոն) եւ օփերայի համար եղած աւելորդ ծախքերը։ Այսպէս դեղարանագիտական հիմնարկութիւն մը, որ 6 միլիոն արժած է եւ 1976ին շինուած Մոնփըլիէ ցարդ չօգտագործուիր։ Գալով օփերային, ծախքերը եռապատկուած են, 50էն անցնելով 177 միլիոնի, ինչ որ կը նշանակէ թէ օփերայի իւրաքանչիւր հանդիսատես 360 ֆրանքի կը նստի Պետութեան։

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ բացը նախատեսուած մէկ միլիառի տեղ հասած է 12 միլիառի։ Նախարարապետ՝ Պառ որոշեց հաշուեքննիչ յանձնախումբ մը հաստատել, որ պէտք է բացատրէ թէ 1978ին եւ 79ին ինչո՞ւ բացը հասած է 12,1 միլիառի, հակառակ սակերու եւ սահմանափակ գումարի (փլաֆոն) յաւելումներուն եւ բարձրացումին։

ՇԱՀԻՆ դէմ մահափորձ մը ձախողած է, ըստ մեքսիքական օրաթերթի մը։ Փորձը եղած է Թաունով, բայց պահակները անմիջապէս կրակ բացած են։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ ահաբեկչական արարքները կը շարունակուին ծայրայեղ աջ եւ Հալքեան երկու անձեր սպաննուած են Մանիսա, ինչ որ 403ի կը հասցնէ Յունուարէն ի վեր քաղաքական ահաբեկչութեան զոհերու թիւը։ Մոնտ յօդուածաշարք մը սկսած է հրատարակել՝ Թուրքիա, քաոսային ժողովրդավարութիւն մը խորագրուած, ուր թերթին թղթակիցը կը վերլուծէ ներկայ կացութիւնը, քրտական հարցը եւ ծայրայեղ աջերու, Թիւրքէշի «գորշ գայլեր»ու գործունէութիւնը։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Նախագահին տարեկան «աշխատավարձքը» 342.098 Ֆր. է եղեր, ըստ եկամուտի յայտարարութեան թուղթին, զոր Քանար Անշէնէ հրատարակած էր Չորեքշաբթի օր։ Այլ խօսքով ժիսքար ամիսը՝ 28 հազար ֆրանքէն քիչ մը աւելի կ'առնէ։ Երգիծաթերթը սակայն ստիպուած եղած է «սեւցնել» այն մասերը որոնք կրնային թոյլ տալ հաշուել ընել այն տուրքին, զոր Նախագահը պէտք է վճարէ, քանի արգիլուած է Ֆրանսայի մէջ։ Ըստ երեւոյթին մեծ բան մը չէ այս գումարը, բայց հարկ է անդրադառնալ թէ միայն «գրպանի ծախք» մըն է քանի չի խօսուիր հոս իր պաշտօնին բերմամբ տարեկան յատկացուած 2,19 միլիոնին։ Մնաց որ, ինչպէս կ'ըսէ Քանար, այրուկին բաւական ալ այլ եկամուտներ ունի երեք միլիոնի հասնող արժեթուղթերէ։

ՅՈՒԼԻՍ ՄԷԿԷՆ սկսեալ փոխադրութեանց սակագինները զգալի յաւելում կը կրեն, շուրջ 22 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Մեթրօ.– Տոմսը պիտի արժէ 1,50 (Բ. կարգ) եւ 2,30 (Ա. կարգ)։ Նարնջագոյն քարթը 70 Ֆր. պիտի արժէ երկու շրջագօտիի համար եւ 105՝ երեքի։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ իշխանութիւնները որոշած են շատ խիստ ըլլալ վերջին դէպքերուն առթիւ։ Սուրիական լիբանանեան օրաթերթի մը համաձայն, Հալէպի զինուորական վարժարանի սպանութեան իբրեւ պատասխանատու ձերբակալուած 18 հոգի մահուան դատապարտուած են եւ կախաղան պիտի հանուին։

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐՈՒ թիւը ութ առ հարիւր յաւելում կրած է Ֆրանսայի մէջ 1978ին, հասնելով 99 հազարի։

ԹՈՔԻՕ կը բացուի Ուժանիւթի Վեհաժողովը որու կը մասնակցին Միացեալ Նահանգներու, Քանատայի, Ճափոնի, Դաշնակցային Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իտալիոյ ղեկավարները։ Այս առթիւ պաշտպանութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են ոստիկանութեան եւ ապահովութեան ուժերուն կողմէ, ինչ որ շատ ջղայնացուցած է ժողովուրդը, տրուած ըլլալով որ ինքնութեան քննութիւնները չեն դադրիր։

"the season in Fresno„

Վերոյիշեալ խորագրին տակ Ինթըրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւնի Յունիս 27ի թիւին մէջ, յօդուած մը ստորագրած է Ուիլիըմ Սարոյեան, որ ինչպէս գրած էինք, այս միջոցին Փարիզ է։

Ուիլիըմ Սարոյեան յօդուած մըն ալ ունի «Յառաջ»ի յաջորդ «Միտք եւ Արուեստ»ի թիւին մէջ, որ լոյս կը տեսնէ այս Կիրակի։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունիս 22–25)

ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԿԸ ՄԵԾԱՐՈՒԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի «Սպարտակ» ընկերութեան կեդրոնական Խորհուրդը հանդիսութեամբ նշած է ճատրակի աշխարհի ախոյեան Տիգրան Պետրոսեանի 50ամեակը։ Աւելի քան երեսուն տարի է որ Տիգրան Պետրոսեանի անունը կ'երեւայ մեծ մրցումներու յաղթականներու շարքին։ Վեց տարի կրած է աշխարհի ախոյեանի տիտղոսը, չորս անգամ՝ Խորհ. Միութեան թիւ 1 ճատրակ խաղցող կոչումը։ Հանդիսաւոր երեկոյթի ընթացքին յոբելեարը ողջունած են Խորհ. Միութեան մարզական կոմիտէի Նախագահի տեղակալ Վ. Իվոնին, որ «Պատուոյ նշան» մը յանձնած է մեծարեալին, «Սովետսկի սպորտ» թերթի գլխաւոր խմբագիր Ն. Կիսելիով եւ ուրիշներ։ Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի ազգային խումբի աւագ մարզիչը՝ Ն. Սիմոնեան եւ ծանօթ բերդապահ Լ. Եաշին ողջունելով Տիգրան Պետրոսեանը, իրեն նուիրած են ազգային խումբի անդամներու ստորագրութեամբ գնդակ մը։ Վերջաւորութեան շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Տիգրան Պետրոսեան։

×

ԼՈՒՐԵՐ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԷՆ

Լենինականի վերլուծական սարքերու գործատան մէջ պատրաստուած է նոր սարք մը, որ քանի մը երկվայրկեանի մէջ կը ճշդէ կաթնամթերքին որակը։ Այս նոր սարքը, զոր պատրաստած են Արտեմ Մազմանեան եւ Երջանիկ Դանիէլեան՝ Բագրատ Շախուլեանի գլխաւորութեամբ, արժանացած է Մոսկուայի կաթնարդիւնաբերութեան գիտա-հետազօտական հիմնարկի մասնագէտներուն բարձր գնահատականին։

×

Լենինականի մէջ բացուած է նոր դեղարան մը, որ կը սպասարկէ երախաներուն։ Իր տեսակին մէջ առաջին մանկական դեղարանն է այս Հայաստանի մէջ։ Դեղարանը ունի նաեւ երախաներու սրնունդի բաժիններ։ Ներկայիս Լենինական ունի 16 դեղարաններ, որոնցմէ 5ը բացուած է անցեալ հնգամեակի շրջանին։

×

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ՆԿԱՐՉՈՒՀԻԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Լրագրողներու տան մէջ բացուած է լիբանահայ նկարիչ Մարի-Թերեզ Գասպարեանի գործերուն ցուցահանդէսը։ Այցելուներու ուշադրութիւնը գրաւած են Գետակը, Յիշատակ մը Հոլանտայէն, Պրիւսելեան դիշեր, Արաբական շուկայ, Տեսարաններ Փարիզէն եւ այլ գործեր։ Բացման օրը ներկայ եղած են Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահը՝ Եդուարդ Միրզոյեան, Գէորգ Ապաճեան, նկարիչ Ռուդոլֆ Գարզալոյեան եւ ողջոյնի խօսքեր արտասանած։

ԱՐՃԻՍԻ ԱՅԳԻՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՂԿԻՆ

Այն գեղատեսիլ բլուրներէն, որոնց վրայ ամփիթատրոնի ձեւով տարածուած է Արճիս հնադարեան գիւղը, լաւ կ'երեւան վարը գտնուող խաղողի ու դեղձի այգիները, արագահոս Դեբեդը։ Արճիսի պետական տնտեսութեան դաշտերուն մէջ յառաջ կը տարուին լուրջ աշխատանքներ եւ ձեռք կը ձգուին յաջող արդիւնքներ։ Անցեալ տարի, հակառակ աննպաստ եղանակին, Արճիսցիները խաղողի եւ պտուղներու բարձր բերք ստացան։ Վերջերս Արճիսը ունեցած է իր իւրայատուկ արբանեակը՝ դեղձենիի այգիներու մէջ թաղուած դեղձաւանը։ Հոն կառուցուած են առաջին երեսուն տուները, բայց մօտ ատենէն գիւղը կ'ունենայ իր դպրոցը, մանկապարտէզը, մշակոյթի հիմնարկները։

×

ՆԿԱՐԻՉ Պ. ԲԱՅԲՈՒՐԹՑԵԱՆԻ ՆՈՐ ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Նկարիչ Պետրոս Բայբուրթցեան աւարտած է Հայաստանի անուանի մարդոց դիմանկարներու նոր շարք մը։ Մօտ կէս դարու ընթացքին ան ստեղծած է աշխատաւոր մարդոց բաւական ընդարձակ պատկերներու շարքեր, որոնց մէջ՝ ծանօթ գիտնականներու, Քաջարանի հանքի բանուորներու, Արարատեան դաշտի աշխատաւորներու, արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու բանուորներու եւ շինարարներու դիմանկարներ։ Պ. Բայբուրթցեանի կտաւները ցուցադրուած են Հայաստանի եւ համամիութենական ցուցահանդէսներու մէջ։

×

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ ՏՈՒՆ-ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՆՄՈՅՇՆԵՐԸ

Ակսել Բակունցի տուն-թանգարանը հարստացած է նոր ցուցանմոյշներով, որոնց մէջ՝ նամակներ ժամանակակիցներէն, փաստաթղթեր, նկարներ Բակունցի կեանքին ու գործին մասին։ Յատուկ տեղ յատկացուած է Բակունցի գրական գործերուն, ռուս հեղինակներէ կատարած իր թարգմանութիւններուն, յօդուածներուն եւ ճառերուն։ Այս բաժնին մէջ կան «Եղբայրութեան ընկուզենիները», «Սեւ ցելերի սերմնացանը», «Միթնաձոր» պատմուածքներու առաջին հրատարակութիւնները, «Խաչատուր Աբովեան» անաւարտ վէպը, հեղինակին գործերուն անգլերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն թարգմանութիւնները։ Ցուցադրուած են նաեւ Բակունցի մասին Մարտիրոս Սարեանի, Եղիշէ Չարենցի, Արշակ Չօպանեանի, Մարիետա Շահինեանի, անուանի այլ դէմքերու նամակները, արտայայտութիւնները եւ ձայնագրուած ելոյթներու ժապաւէնները։ Նախկին տեսքով պահուած է Բակունցին սենեակը՝ իր կահաւորումով, անձնական իրերով։ Հոն է գրագէտին մօր իւղաներկ նկարը, գործ՝ Մարտիրոս Սարեանի։ Գրապահարաններու մէջ կը գտնուին իր սիրելի հեղինակներուն՝ Թումանեանի, Չարենցի, Այգեկցիի, Գոգոլի, Նեկրասովի, Չեխովի, Լերմոնտովի գործերը։

ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ

...ՈՒ ԴԱՐՁԵԱԼ ՇՐՋԱՆԸ

Օ

Եկէ՛ք, սիրելի մարզասէրներ, փախչինք պահիկ մը սա գարշահոտ քարիւղաբանութենէն, զոր կապկօրէն հոլովելով տիւ եւ գիշեր, մոլեգին մարմաջով մեզի կը հրամցնեն անդադար մամուլը, ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը: Եւ օր չանցնիր, գոնէ սա վերջին շաբաթներուն, որ հանրածանօթ Ռոժէ Ժիքէլ, իր ամէնօրեայ « Ժուռնալ »ը չբանայ առանց քարիւղի ու չվերջացնէ դարձեալ առանց քարիւղի, շատ անգամ ալ օգնութեան կանչելով վարպետորդի ատատախօս մը՝ Էմմանուէլ տը լա Թայ, որ գլուխ կ'արդուկէ թուէթակարար կրկնած իր ձանձրացուցիչ բացատրութիւններով, որոնք թէեւ իրենց օգտակարութիւնը կ'ընծայեն՝ որպէս քնաբեր:

Ու մինչ անդին, իրարանցումի են մատնուած չնաշխարհիկ ինը մեծ Եւրոպացիք, ի տես այդ չքնաղ հեղուկի նուազումներուն:

Ողջամ դքեզ երկիր, որ թագաւորդ մանուկ է, կ'ըսէ ասացուածք մը. տեղին չէ՞ աւելցնել, ողջամ դքեզ Եւրոպա, դուն որ դեռ նոր քու միութիւնը կերտող յաղթանակդ բարձրաղաղակ գոռացիր, անճրկեր ես այսօր, սարսափելով որ մի գուցէ ալ աւելի պակսի քեզի շնորհումը այդ թանկագին հեղուկին. դուն, որ ի զուր կը պարծենաս ճարտարարուեստի բոլոր տեսակի կալուածներու հսկայական նուաճումներովդ, որոնք սակայն կրնան դատապարտուիլ աղետալի ամլութեան, երբ քու յառաջդիմութեանդ մակարդակէն տասնապատիկով վար արեւելեան ցամաքամասերու Պետութիւններ, մերժեն քեզի ընծայելու այն անհրաժեշտ քանակը, զոր ձեռք բերելու համար, ի գին ամէն զոհողութեան, կ'աղերսես ու կը պաղատիս:

Մեծդ Եւրոպա, գերի դարձած այդ արաբական երկիրներուն, ապահովելու կաթիլ մը աւելի, նման մանուկին՝ որ կ'արտասուէ ըմպելու համար կաթը...:

Ահա, սիրելի ընթերցող, երթանք միասին դէպի մարզաշխարհ, շնչել հոն ջինջ օդը. այո՛, հեռու քարիւղային ապականութենէն: Հերի՛ք է, մարդիկ, քիչ մըն ալ խօսեցէք ուրիշ թանկագին գեղեցկութիւններու մասին: Երգեցէ՛ք վարդերը, ծաղիկները, ուրիշ ամէն բան եթէ կ'ուզէք, բայց դադրեցուցէ՛ք պահիկ մը այդ քարիւղաբոյր աւետարանը, պիտի չուզէի մարգարէանալ, մեղաւո՞ր պիտի ըլլայի արդեօք յայտնելով, որ գուցէ 12 դարերու ընթացքին քարիւղը չէր « ծեծուած » այնքան, որքան սա վերջին 12 ամիսներուն. անցեալի այդ ժամանակներուն իսկ անտարակոյս, նոյնքան կարիքն ունեցած ըլլալով հանդերձ մարդկութիւնը անոր:

Բայց ներէ՛ ինձ, սիրելի « Յառաջ », հակառակ կամքիս, տարուեցայ մարզափորձ մը կատարել ես ալ իմ կարգին. մարզափորձ մը խորհրդածութեան:

Ուրեմն, Չորեքշաբթի Յունիս 27ին էր որ 66րդ անգամ ըլլալով մեկնումի ազդանշանը յանձնարարուեցաւ հեծելանիւի կարեւորագոյն մրցման՝ Ֆրանսայի Շրջանին: Բայց այդ օրը ձեւակերպութիւն մըն է լոկ. բուն մրցումը կը սկսի Հինգշաբթի Յունիս 28ին, առաջին հանգրուանով Ֆլէօրանսէն, Ժէրի նահանգ, դէպի Լիւշոն:

Այս տարի բոլորովին աննախընթաց կիրարկումով մը կը վերսկսի Շրջանը, առաջին երկու հանգրուաններուն ալ առարկայ հանդիսացնելով Փիրենեան լեռներու առաջին դասակարգի բարձրաբերձ գագաթներ, եւ որոնց երկուքին ալ ժամանումը սահմանուած է նոյն կատարներուն գրեթէ վերջաւորութեան, ինչ որ առաւելագոյն կերպով պիտի նպաստէ վարպետ մագլցողներու: Հարիւրի չափ մրցակիցներ, 24 հանգրուաններով դասաւորուած 4000 քիլոմեթր տարածքի վրայ, տենդագին պայքար պիտի մղեն, անշուշտ շատերը առաջուց իսկ գիտեն թէ յաղթանակի դափնին չէ որ պիտի խլեն, բայց իւրաքանչիւրը պիտի ձգտի Շրջանը աւարտել, շատեր գէթ հանգրուանի մը յաղթանակը ապահովելու պատուաբեր մտադրութեամբ:

Իսկ ինչ կը վերաբերի վերջնական յաղթանակին, ինչպէս միշտ, որպէս հաւանականներ, կատարեալ ախոյեաններն են որ կը մատնանշուին, ու այս տարի, առաջին կարգի վրայ կը ներկայացուին անցեալ տարուան յաղթողը՝ Ֆրանսացի Ինօ, հաւասար գծի վրայ հոլանտացի ախոյեան Զոէտեմելքի հետ, յաղթական՝ 1975ին. նոյնպէս պելժ Վան Իմփ, որ կը յաղթանակէր 1977ին, ոչ անտեսանելի ախոյեան մը նաեւ հոլանտացի Քիւիփեր, առանց մոռնալու պելժ առաջնակարգ Փոլանթիէն, եւ ինչո՛ւ չէ, ֆրանսացի յայտնութիւնը՝ Միշէլ Լօռան, եւ անշուշտ դեռ քանի մը ուրիշներ: Բայց ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն սեւեռողը՝ բախումը պիտի ըլլայ Ինօ – Զոէտեմելքի, այդ երկու տիրական մագլցողները. նոյնպէս մասնագէտներ ընդդէմ ժամացոյցի:

Թէեւ բացակայութիւնը իտալացի հզօր ախոյեանին՝ Մոզէրի, զգալի պակաս մը կը թողու ա՛լ աւելի բուռն մարտնչումի մը յիշեալ երկու ոսոխներու կողքին:

Յուլիս 22ի Կիրակին, Շան դ'Էլիզէ պողոտան պիտի տեսնուի թէ ո՞վ է ան որ դեղին շապիկով վերջնական յաղթանակի դափնին խլելու երջանկութեան պիտի յանգի:

Վերջացնելէ առաջ, ի՞նչպէս չյիշել այն երկու զգայացուցիչ երեւոյթները որոնց հանդիսատես եղան ներկաներ եւ հեռատեսիլի միլիոնաւոր հանդիսականներ. առաջինը՝ դեռ երէկ գրեթէ անծանօթ փարակուէցի Վիքթոր Փէչի, որ Ռոլան Կարոսի թենիսի մարզադաշտին վրայ, անգուշակելի պարտութեան պիտի մատնէր նոյն կալուածի Ֆրանսայի միջազգայիններու մրցման մէջ, հռչակաւոր ախոյեանները՝ արժանթինցի Վիլաս, ու մանաւանդ ամերիկացի Քոնորս, աշխարհի երկրորդ ախոյեան, եւ ի վերջոյ անհաւասար պայքար պիտի մղէր երեք տարիներով անպարտելի ախոյեան շուէտացի հսկային՝ Պորկի դէմ, եւ փառաւոր այլ յուզումնալից մաքառումէ մը վերջ, որ դմայլանքի առարկան պիտի դառնար յափշտակուած ակնատեսներու, բայց ի վերջոյ պիտի տապալէր անզուգական Շուէտացիին անընկճելի տիրապետութեան տակ:

Նոյն տեսարանը պիտի պարզուէր, այս անգամ ոտնագնդակի Ֆրանսայի բաժակի վերջնական խաղին մէջ որուն մասնակցելու բացառիկ պատիւին էր արժանացած երկրորդ դասակարգի պատկանող Օսէրի խումբը, որ կէս-աւարտականին ընդհանուրի զարմացումին մէջ կը յաջողէր պարտութեան մատնել Ֆրանսայի առաջին դասակարգի 1979ի ախոյեան՝ Սթրազպուրը, եւ այս անգամ իր դէմ մրցակից ունենալով նոյն դասակարգի երկրորդը՝ զօրաւոր Նանթը: Ամբողջ 90 վայրկեաններ, հերոսական դիմադրութենէ մը վերջ, մէկի դէմ մէկ արդիւնքով, սքանչացումի երկար պահեր պարգեւելով, հարկադրական երկարաձգումը, ճակատագրական պիտի դառնար, ու նման Փէչիի պիտի գլեանուէր 4ի դէմ 1 ջախջախիչ պարտութեամբ, վերջնական իրաւունքը թողելով աւելի զօրաւորին:

Իրապէս յիշատակելի պահեր մարզական կեանքի:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ՝ ՉԱՐԹՆՈ՞ՒՄ ԹԷ ՎԱԽՃԱՆ

(ՎԱՌՎԱՌԱ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ)

« Անթանթ » հրատարակութիւնը, փոքրամասնութիւններ հաւաքածոյին մէջ լոյս ընծայած է Հայերը՝ զարթնո՞ւմ թէ վախճան հատորը, որուն հեղինակն է պոլսեցի Հայուհի մը՝ Վառվառա Պասմաճեան:

Կոկիկ, փոքրածաւալ հատոր մը, շատ մատչելի լեզուով ու ոճով: Կը ներկայացնէ ցեղ մը իր մշակոյթով, իր կրօնքով եւ ազգային արժէքներով: Կը նկարագրէ դէպքեր, դէմքեր, պայքարներ: Կը պարզէ ժողովուրդի մը պատկերը իր հայրենիքով եւ սփիւռքով եւ կը մատուցէ այդ ժողովուրդին ներկայով եւ ապագայով: Ոչ բանալէճ, ոչ համայնագիտութիւն: Պարզ երկ մը առանց մեծ յաւակնութիւններու որ կը ձգտի ըլլալ առաւելաբար համառօտութիւն մը ծանօթութիւններու: Օգտակար գործիք մը բոլոր անոնց որոնք կ'ուզեն քանի մը էջերու մէջ խտացած ունենալ համայնապատկերը Հայոց պատմութեան, այսօրուան հայ իրականութեան: Յանձնարարելի գիրք մը անկասկած բոլորին, բայց մասնաւորապէս երիտասարդներուն, որոնք գաղափար չունին իրենց ծագումին, իրենց պատկանելիութեան, ինչպէս նաեւ ոչ Հայերուն որոնց համար կրնայ ըլլալ մուտք մը Հայոց աշխարհէն ներս, մօտեցում մը դէպի մեր հարցերը:

Գիրքը բաժնուած է երկու գլխաւոր մասերու՝ անցեալը եւ ցրուումը ի սփիւռս աշխարհի:

Անցեալը հպանցիկ ակնարկ մըն է հայ ժողովուրդի նախապատմութենէն, ծագումէն մինչեւ Մեծն Տիգրան, քրիստոնեայ Հայաստանէն Կիլիկեան թագաւորութիւնը, Հայոց քաղաքակրթութեան յատկանիշներով եւ մինչեւ 19րդ դար, հայկական հարցը, ցարական Ռուսաստանը, Թուրքիան, հայ ժողովուրդի քաղաքական կազմակերպութիւնը, 1915ի ցեղասպանութիւնը, Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը եւ ապա սովետականացումը:

Երկրորդ մասը, Հայութեան ցրուումը բաժնուած է երեք գլուխներու՝ Խորհրդային Հայաստանը երէկ եւ այսօր, Հայերը աշխարհի մէջ (գաղութ առ գաղութ) իրենց կարելիութիւններով եւ դժուարութիւններով եւ ապա Ֆրանսահայութիւնը իր անցեալով եւ ներկայով, իր գաղութային կեանքով, իր ներկայութեամբ ֆրանսական ընկերային առօրեային մէջ:

Վառվառա Պասմաճեան դնելէ յետոյ հայ ժողովուրդի քաղաքական դատի տուեալները կ'ըսէ. « Սովետական Հայաստանը լուծո՞ւմ մըն է — Սփիւռքը դատապարտուա՞ծ է » եւ կը շարունակէ. « Պայմանները փոխուած են, բարդոյթը տեղ տուած է հպարտութեան, անգիտութիւնը հայկականութեան անյագ փնտռտուքին: Յարաբերութիւնները Սովետական Հայաստանի հետ կը զարգանան: Կրնանք յուսալ որ Սփիւռքի Հայերը պիտի չձուլուին, ընդհակառակն ծնունդ պիտի տան նոր ձեւի հայկականութեան մը, որուն հոլովոյթը զուգահեռ պիտի երթայ Սովետ. Հայաստանի զարգացման հետ: Կապերը արմատներէն կտրուած չեն »:

Գիրքը կը վերջանայ յաւելուածով մը՝ « ճաշագիտութեան », հայկական ֆիլմերու ցուցակով եւ Ֆրանսահայ գլխաւոր միութիւններու եւ եկեղեցիներու ցանկով եւ հասցէներով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գ ր ե ց՝
ԳՆԷԼ ԵՊԻՍԿ. ԳԱԼԷՄՔԵՐԵԱՆ

1919, Կոստանդնուպոլիս

Բ.

Բարեբախտաբար հրամանատար Բէքիր պէյ եւ մանաւանդ առողջապահական քննիչ Տօքթ. Րիզա պէյ բարեխիղճ երիտասարդն, որուն համար վերջէն տեղեկացայ թէ շատ ալ սիրելի չէ եղեր Մուամմէրին եւ այս դէպքէն անմիջապէս յետոյ Սեբաստիայէն մեկնեցաւ, ճշմարտութեան իրազեկ ըլլալու տենչով բժշկական յատուկ մարմնոյ մը հետ քննութեան ձեռնարկեցին: Թունաւոր կարծուած հացերէն բոլոր աւելցածներն ու չկերուածները կամ կէս կերուածները հաւաքելով կնքոյ տակ առին, նոյն հացերէն յատկապէս կերցուցին արգելափակուած ճագարներու եւ շուներու, որոնցմէ ոչ մէկը չսատկեցաւ մինչեւ վերջը, հացն ուտող զինուորներէն ալ մահ չպատահեցաւ երբեք, եւ վերջապէս մէկ կողմէ բժիշկներու գիտական քննութեան եւ փորձարկութեան, միւս կողմէ բանտարկեալներու հարցաքննութեան արդիւնքէն հասկցուեցաւ բացարձակապէս որ հացերուն մէջ բնաւ որեւէ թոյնի կամ թունաւոր նիւթի հետքն անգամ չկայ:

Այս ճշգրիտ հաստատումով միայն մեր սարսափահար հօտին եւ հայ բանտարկեալներուն հետ կրցանք զովացուցիչ լայն շունչ մը առնուլ եւ փառք տալ Ամենափրկչին Աստուծոյ:

Բայց, աւա՜ղ, Մուամմէրի եւ իր իթթիհատական ջոլիրին ծրագրած ահաւոր զրպարտութիւնն անմեղ հայ ժողովուրդին դէմ իր գաղտնամիտ նպատակակէտին հասած էր, վասնզի հանուր իսլամ խուժանին Հայերու հանդէպ ատելութեան բնածին ոգին բոցավառեցաւ, շուկայի, փողոցի, մինչեւ իսկ դրացնութեան մէջ յօնքերը պռստեցան եւ խոժոռ նայուածքները սրուեցան մերիններուն դէմ, խօսուածի մէջ խայթիչ շեշտերն աւելցան եւ մինչեւ անգամ տխմար Թուրք կիներ, Մուամմէրին հարէմէն սկսեալ, չքաշուեցան յայտարարելու թէ « Հայերն իրենց մէկ վարդապետին մահուան փոխարէն թունաւորեցին հազարաւոր իսլամ զինուորներ »:

Ամենափափուկ ժամանակի մը մէջ, որպիսին էր 1915 անիծեալ տարւոյն առաջին եռամսեայն, միտքեր խռովելու եւ երկու ժողովուրդի միջեւ որոմներ ցանելու ձգտող այս ծանր դէպքին պատասխանատու անձերն գտնել եւ օրինական պատիժներու ենթարկել բնականաբար մեր Առաջնորդարանի արդար պահանջն եղաւ կուսակալութենէն, բայց ի՜նչ օգուտ որ հազիւ կէս բերան ու անամէջ խօսքերով պատասխան ընդունեցանք թէ՝ տեղւոյն Թաղապետութիւնը, որուն ապերախտ նախագահն էր Մուամմէրի նախկին սպասներէն նախկին քօմիսէր Համտի, քաղաքին շուները մէջտեղէն վերցնելու նպատակաւ անոնց թունաւոր քէօֆթէ տուեր է ցերեկին եւ ատկէ սատկեր են շուները, եւայլն:

Իրականութիւնը, զոր իր մերկութեանը մէջ յառաջ բերինք, երկար խորհելու պէտք չզգացներ կարենալ ըմբռնելու համար թէ որոշ եւ դիտումնաւոր ծրագրի մը գործադրութեան արդիւնքն էր այս կատակերգութիւնը: Հայ փռապան զինուորներէն մէկ հոգին անգամ զօրքը թունաւորելու չէ թէ արարքը գործած, այլ մտածումն իսկ ունեցած չէր երբեք. ես իմ կատարած լուրջ քննութեամբ համոզուած էի ատոր: Եթէ երբեք հացերուն մէջ իրօք թոյն գտնուէր, ինչո՞ւ անպատճառ Հայոց կողմէ տրուած պիտի ըլլար Մուամմէրի եւ իր համակիրներու մտածումով, բայց ինչո՞ւ թունաւոր նիւթի նշոյլն իսկ չգտնուեցաւ, ինչո՞ւ նոյն հացէն ուտող զինուոր մը անգամ չմեռաւ կամ գոնէ թունաւորման նշան մը ցոյց չտուաւ, ինչո՞ւ փորձի համար այդ հացէն կերցուած կենդանիներէն մէկը չսատկեցաւ, ինչո՞ւ նոյն ինքն գայմագամ Բէքիր պէյ, քննութիւններէն վերջ, զօրքին կասկածը փարատելու եւ բարոյականն ուղղելու մտօք անոնց ներկայութեանը նոյն հացէն կերաւ ու չմահացաւ, ինչո՞ւ յերիւրուած թունաւորման գործը անպայման Հայոց վերագրուեցաւ դեռ չապացուցուած եւ անոնք միայն բանտերը դրուեցան, ինչո՞ւ Թաղապետութեան շուները թունաւորած ըլլալը գաղտնի պահուեցաւ նոյնիսկ զինուորական պաշտօնատունէն, ինչո՞ւ վերջապէս « Հայերը մեր զօրքը թունաւորեցին » խօսքը շրջան ընել տրուեցաւ:

(Շար. – 4)

ԸՆԿ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը

— o —

Հիւանդանոց փոխադրուելէն տասը օր յետոյ, Յունիս 15ին, Ուրբաթ գիշեր ընկ. Սիսակ Սիսլեան իր մահկանացուն կնքեց: Երկուշաբթի, Յունիս 18ին, ժամը 15ին Սէն - Մարթէն տ'Էռի Նոթր - Տամ տը լա Սալէթ եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուած էր Կրընոպլի գաղութէն զատ, նաեւ Փարիզէն, Մարսէյլէն, Լիոնէն եւ շրջաններէն եկած բազմաթիւ ընկերնե - րով եւ բարեկամներով: Լիոնէն եկած էր նաեւ Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան, որ կատարեց արարողութիւնը: Ներկաները չկրցան զսպել իրենց յուզումը, մանա - ւանդ երբ սկսաւ հնչել «Ի վերին Երուսաղէմ»ը: Յաւարտ արարողութեան, առաջին դամբանականը արտասանեց Լիոնի եւ շրջաններու հովուող հովիւը՝ Դաւիթ Եպիսկ., որ մօտէն ծանօթ ըլլալով հանգուցեալին, չեչտեց մասնաւորաբար Սիսակ Սիսլեանի նուիրումը մեր ազգային բարքերուն եւ աւանդութեանց: Ան, ամբողջ կեանքը, իր կնոջ հետ, գտնուեցաւ միշտ հոն ուր աշխատանք կար: Կրընոպլի մէջ մանաւանդ, բայց անկէ առաջ ալ ուրիշ քաղաքներու մէջ, տասնեակ տարիներ, նուիրուեցաւ հայերէնի դասաւանդութեանց, Կապոյտ Խաչին: Եղաւ հանրային գործիչ, նախ քարտուղար, ապա՝ նախագահ Կրընոպլի Ազգային Միութեան: «Երբ հազիւ երկու ամիս առաջ, չարունակեց Դաւիթ Եպիսկ., Արմէնիեան տարեդարձին առթիւ, հեռաձայնեց ինծի, թէ հիւանդութեան պատճառով, առաջին անգամ ըլլալով պիտի բացակայէր »:

Եռագոյնով ծածկուած դագաղը փոխադրուեցաւ Կրան Սապլոնի գերեզմանատունը, ուր եւս հոծ բազմութիւնը եկած էր մատուցանելու իր վերջին յարգանքը:

Հոս, առաջին դամբանականը խօսեցաւ ընկ. Տիգրան Սանճեան, յանուն տեղւոյն Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի: Կարճ գրութեամբ մը, ընկ. Սանճեան ծանրացաւ ողբացեալին Դաշնակցական գործունէութեան վրայ, անոր տարած աշխատանքին գլխաւորաբար Եօթնեղբայրեանի մէջ: Ապա, խօսք առաւ, Փարիզէն այս առթիւ Կրընոպլ ժամանած ընկ. Ժիրայր Դատուրեան.— «Սիրելի Սիսակ, Հաճընէն Կրընոպլ, 1903էն ցայսօր, երբ բոլորս հաւաքուած ենք շուրջդ, անցար Արմաշի վանքէն, ուր զարգացուցիր մայրենի լեզուն, աքսորէն, որ վերջ գտաւ Հալէպ, յետոյ վերադարձ՝ Պոլիս որբերու կարաւանին մէջ, որ քեզ կը տանի Յունաստան: Անկախութեան փլուզումէն ետք, ճակատագիրը քեզ բերաւ Ֆրանսա, ուր յաջողութեամբ կ'աշխատիս, որպէսզի հասնիս իր աշխատանքով ազատօրէն ապրող քաղաքացիի դերքին:

«Բ. Աշխարհամարտը կը ստիպէ քեզ, որ հեռանաս արեւելքէն եւ լքես «քոօփերաթիւ լէթիէռ»ի տնօրէնի պաշտօնդ: Բայց այս երկար ճամբան արդելք չեղաւ որ քու բուն նկարագիրդ յայտնուի ի նըպաստ այն ժողովուրդին, որմէ ծնած ես: Եւ կրնանք ըսել, որ այդ ճամբուն երկայնքին, անոնց համար, որոնք քեզ ճանչցան կայ՝ մարդն ու չարքայինը: Օժտուած բարոյական եւ հանրային բացառիկ արժէքներով, եղար մարդը, որ կը սիրէր լսել, օգնել, առաջնորդել, որպէսզի ան որ քեզի դիմած էր, մեկնէր ապահով եւ այն զգացումով որ բան մը սորված էր: Կը սիրէիր նաեւ օրինակը տալ եւ Կրընոպլի գաղութը երախտապարտ է քեզի, այն ամէն ինչին համար որ ըրիր, ի մասնաւորի Հայկ. դպրոցին, որ տարիներ շարունակ քու կեանքիդ իսկ իմաստն եղաւ: Որքա՜ն գիտակից էիր հայ մշակոյթի պահպանման կարեւորութեան, եւ այդ իսկ պատճառով եղար բծախնդիր, վճռական: Ոչինչ կրնար քեզ շեղել տալ քու նպատակէդ: Շարքային՝ եղար օրինակելի, միշտ ներկայ, հե - ռուն տեսնող, վերլուծող եւ ամփոփող միշտ երբ ամէն ինչ ցրուած ու տարտըղնուած կը թուէր: Արդէն ընկերներդ, անոնք որոնք քեզ ճանչցան եւ որոնցմէ մաս մը ընդմիշտ բաժնուած է արդէն մեզմէ, քեզ ընտրած էին Արեւմտեան Եւրոպայի Կ. Կոմիտէի անդամ, ուր երկար տարիներ տուիր քու կարողութիւննե - րուդ ամբողջ տարողութիւնը: Քու մեկնումովդ, նոր բերդ մըն է որ կը տապալի, բայց գիտցիր թէ գործունէութիւնդ պիտի չմոռցուի եւ երիտասարդները քու օրինակիդ մէջ պիտի գիտնան գտնել հարկ եղած տարրերը, վեր բռնելու համար ջահը, որ քուկդ եղաւ: Ուրեմն, սիրելի Սիսակ, յանուն Դաշնակցական ընկերներուդ եւ «Ցառաջ»ի քեզի կը յայտնեմ մեր երախտագիտութիւնը եւ կ'ըսեմ թէ որքան հպարտ ենք որ քու ընկերդ ենք, դուն որ կրնաս արդարներու հանգիստով ննջել, քանի մարդու եւ հան - րային գործիչի պարտականութիւնդ ամբողջովին կատարեցիր »:

×

«Մենք անկեղծ վիշտ ունինք» խմբերգով բաժնուեցանք մեր սիրելի Սիսակէն: Քաղաքապետութեան կողմէ ներկայ էր Պ. Ժան Քոշէ: Ծաղկեպսակներ ղրկած էին՝ Հայ Ազգային Միութիւնը, Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն, Կապոյտ Խաչ, Նոր Սերունդը, Հայկ. Ակումբը, «Ցառաջ», Մարտիկներու Միութիւնը եւ ուրիշներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ նոր Հայ Կեդրոնին բացումը կատարուած է Յունիս 14ին, հովանաւորութեամբ Օնթարիօ նահանգի վարչապետ Ուիլեըմ Տէյվիսի, որ ներկայ ալ եղած է: Հանդիսութեան մասնակցած է նաեւ Թեմին առաջնորդը Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեան: Ներկայ եղած են քաղաքական դէմքեր, Թղթակիցներ եւ 1500 հոգիէ աւելի բազմութիւն մը:

×

Յունիս 16ի երեկոյեան նշուած է Մայիս 28ի տարեդարձը նոր Կեդրոնի սրահին մէջ, ճաշով մը, որուն մասնակցած են մօտ հազար հոգի: Բանախօսած են ընկերներ Ջաւէն Ինճէճիկեան եւ Ասատուր Կրէկեան: Սեղծուած խանդավառ մթնոլորտին մէջ տեղի ունեցած հանգանակութենէն գոյացած է 250 հազար տոլար: Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Գօլօլեան 150 հազար տոլար նուիրած են նոր Հայ Կեդրոնի կողքին ամէնօրեայ հայկ. վարժարանի մը շինութեան համար: Դպրոցը կը բացուի Սեպտեմբերին:

ՊԵԼՄՈՆԹԻ (Պոսթըն) Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Յունիս 17ին, տեղի ունեցած է երաժիշտ Համբարձում Պէրպէրեանի մեծարանքի ցերեկոյթը: Բացման խօսքը կատարած է Տոքթ. Նուպար Պէրպէրեան: Երաժիշտ Ռուբէն Գրիգորեան խօսած է մեծարեալին յիսնամեայ երաժշտական վաստակին մասին: Կարդացուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կոնդակը, նուիրուած Հ. Պէրպէրեանի գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանին, որմէ ետք Թորգոմ Արք. Մանուկեան յոբելեարի կուրծքին կախած է Վազգէն Ա.ի շնորհած Ս. Մեսրոպ - Ս. Սահակ արժանեաց Ա. կարգի շքանշանը: Խօսք առնելով Համբարձում Պէրպէրեան պարզած է թէ ինչ զգացումներ մղած էին զինք՝ իր տաղանդը ի սպաս դնելու հայ ժողովուրդին: «Այն երաժիշտը որ իր ժողովուրդի ցաւերէն կը հեռանայ, կը հեռանայ նաեւ արուեստէն. այս է եղած ստեղծագործական իմ սկզբունքս », ըսած է յոբելեարը:

ՔԼԻՎԼԵՆՏԻ Հ. Օ. Միութեան մասնաճիւղը հրապարակային ձեռնարկով մը նշած է Միութեան 79րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է Տիկին Արմենուհի Խորասանեան: Խօսք առած է ճարտ. Կիմիւշեան եւ Թելադրած որ ամէն մէկ հայ տան մէջ միայն հայերէն խօսիլը նշանաբան դառնայ բոլոր հայ ընտանիքներուն: Օրուան գլխաւոր խօսող եւ Հ. Օ. Մ.ի Կեդր. վարչութեան ատենապետուհի Տիկին Սեդա Խալիկեան ճառով մը գովաբանած է Միութեան բազմաթիւ ու բազմատեսակ գործերը:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ Ազգ. վարժարաններու Ուսուցչական Միութեան նախաձեռնու - թեամբ, Մայիս 26ին, Ս. Քառասնից Մանկանց վարժարանին մէջ տեղի ունեցած է շարադրութեան մրցում մը, մասնակցութեամբ 12 նախակրթարաններու 24 թեկնածուներուն: Նիւթերը եղած են տունս, պատմական հերոս մը եւ պատոյտ մը բնութեան մէջ: Դատական կազմէն Տիկին Սոնա Ծառուկեան Թելադրական խօսքեր ուղղած է աշակերտներուն՝ սիրելու մեր հարուստ գրականութիւնը եւ հարստացնելու հայ մշակոյթը: Մրցումին արդիւնքը խրախուսիչ եղած է: Մասնակցողներուն տրուած են խորհրդանշական նուէրներ — Յուշատետրեր — տրամադրուած Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսին կողմէ:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ Դուման» ակումբի սրահին մէջ, Յունիս մէկին, տեղի ունեցած է Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութեան 61ամեակին եւ Արամ Մանուկեանի 100ամեակին նուիրուած գեղարուեստական երեկոյթ մը: Կազմակերպիչ Միութիւններու (Հ. Յ. Դ. Լիբանահայ Երիտասարդաց «Դրօշակ» մասնաճիւղ եւ «Զաւարեան» Պատանեկան Միութիւն) անունով բացման խօսքը կատարած է ընկ. Ժիրայր Պէօճիւքեան: Կարդացուած են Զօր. Սիլիկեանի կոչը, Յ. Օշականի «Յաղթանակներու Օրը» յօդուածը, ձօնուած Մայիս 28ին: Տասնըհինգ ընկերընկերուհիներ արտասանած են Անդրանիկ Ծառուկեանի «Թուղթ առ Երեւան» երկէն հատուածներ՝ կենդանացնելով հայ հերոսներն ու Սարդարապատի ճակատամարտը: Ցուցադրուած են լուսապատկերներ՝ երաժշտութեան առընթեր: Փակման խօսքը արտասանած է ընկեր Գասպար Թաշճեան:

ԺՊԻՏ

ՔՈՐՍԻԿԱԿԱՆ

Վարիչ տնօրէն մը կը հարցնէ իր գրագիտուհիին՝ «Օրիորդ, ո՞ւր է ինքնահոս գրիչս »:

«Ձեր ականջին վրայ, պարո՛ն »:

«Օհ, օրիորդ, մի՛ յոգնեցնէք զիս, ո՞ր ականջին »:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ

Գիտէ՞ք թէ Անգլիացիները ինչպէս կը ներկայացնեն դժոխքը: Խոհարարները Անգլիացի են: Երգիծաբանները՝ Գերմանացի: Սիրահարները՝ Ամերիկացի: Կառք նորոգողները՝ Ֆրանսացի:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929

1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

3.

Եւ գիտնալով որ սիրող աչքեր զինքը կը դիտեն, ծամածռութիւն մը ըրաւ, յետոյ միմոսութիւններ, բաներ մը փնտռեց կարծես ու իր պզտիկ ձեռքերով երիտասարդին գլուխը սկսաւ շոյել աւելցնելով.

— Աղուոր տղայ ես դուն, շատ մաքուր ես... մաքուր ես...

Ըսաւ թէ Կոստանն ալ կը սիրէ, Պէոթան ալ: Իսկ Թաթան... այո, ինչու չէ... միայն թէ շատ ծեր է ան ու տգեղ:

Ինք կը սիրէ մանաւանդ Կի Հօրեղբայրը: Ի՛նչպէս, չէ՞ս ճանչնար Կի Հօրեղբայրը, Ծեր կինը սենեակ մտած էր այդ պահուն եւ վերջին բառը լսելով աւելցուց.

— Օհ, դրացի մըն է. ինք հօրեղբայր կը կանչէ: Արդէն իր սիրած բոլոր մարդիկը հօրեղբայր են իրեն համար:

Երբոր պառաւը հեռացաւ, Փիէռ հարցուց վերջապէս.

— Հապա՞ մայրիկդ... մայրիկդ չէ՞ս սիրեր:

Տղան չպատասխանեց բնաւ: Անշարժ մնաց, ակնարկը պատուհանէն դուրս, դիմագիծը պաղ, խոհուն: Պէտք եղաւ որ Փիէռ կրկնէ իր հարցումը. սակայն կրկին չպատասխանեց ու դոհացաւ միայն կախ սրունքները օդին մէջ ճօճելով: Յետոյ մէկէն ծունկերէն վար ցատքեց, աթոռի մը վրայ բարձրանալով պզտիկ պատկեր մը առաւ շըմինէին վըրայէն եւ բերաւ Փիէռին: Նէնէթն էր. ուրիշ Նէնէթ մը: Աւելի նուրբ ու կարծես աւելի հաստակուռ, թեթեւ երիտասարդ, երկար բայց սեղմ հագուստով մը՝ ուրկէ յայտնի կ'ըլլար թէ պատերազմին սկիզբները առնուած լուսանկար մըն էր, անոր մայրութենէն առաջ: Փիէռ երկարօրէն նայեցաւ պատկերին, մինչ մանչուկը կրկին ծունկերուն վրայ ելլելով կ'ըսէր դանդաղօրէն, հատհատ բառերով

— Maman n'est pas gentille... Elle n'est pas gentille...

Բարեբախտաբար շուտով պահը փոխեցին: Սակայն անկարող՝ նիւթէն ամբողջութեամբ հեռանալու, անցան պզտիկ սեղանին առջեւ, որպէսզի Պիպին մօրը երկտող մը գրէ: Փիէռ Թուղթ ու մատիտ տուաւ եւ դիմացը անցնելով երկարօրէն դիտեց զայն, կզակը երկու ափերուն մէջ: Զառիթափեր իջաւ. անդունդ սակայն լըրծուն զառիթափեր: Ինկաւ ջերմիկ գոնդողէ օրացոյցի մը մէջ: Ինկաւ ան - կողինի նմանող մեծ օրացոյցի մը մէջ: Մխրճուեցաւ, մխրճուեցաւ. հոն պիտի խեղդուէր: «Պզտիկ սիրական մայրիկս»· տակը՝ «Պզտիկ սիրական մայրիկս »: Յետոյ Պիպին օգնաւ մը գծեց, շուշելով նամակը շարունակել: Օդանաւէն վերջ՝ ճագար մը, քահանայ մը, աքաղաղ մը եւ դեռ ուրիշ բաներ որոնք պէտք էր գուշակել: Բայց երբոր տեսաւ թէ երիտասարդը սեղանէն ելլելով կը հեռանայ, մեծ ցանկութեամբ նայեցաւ ձեռքի գեղեցիկ մատիտին զոր Փիէռ իրեն փոխ էր տուած, նայեցաւ լաւ մը եւ անմի - ջապէս տարատին գրպանը մխրճեց զայն: Փիէռ շըմինէին առջեւն էր այդ պահուն ու առանց յայտնի ընելու ժպիտին ներսի գրպանը կը սահեցնէր Նէնէթին լուսանկարը: Երբոր երկու դէմքերը իրարու դարձան, առանց որ մէկը միւսին գողութենէն տեղեկութիւն ունենայ, երկուքն ալ ժպտեցան, եւ Պիպին եկաւ երիտասարդին գիրկը նստելու: Իրենց էն անկեղծ համբոյրը եղաւ: Երկուքն ալ երջանիկ էին:

. . . .

(61 – Շար.)

Այրի Տիկին Թոնիկ Փեհլիվանեան, զաւակներն ու թոռները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ԹՈՆԻԿ ՓԵՀԼԻՎԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 24, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունիս 28, ժամը 15·30ին Իսսի Ս Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Կարապետ Հաքիմեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարգար Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հաքիմեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գաբրիէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Մաղազաճեան, այրի Տիկին Ռոզ Սթաթեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՀԱՔԻՄԵԱՆԻ

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 24ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Յունիս 28ին, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ – Քոմիւնալի գերեզմանատունը ժամը 15·15ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վարդուհի Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Սալամեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ծնունդ Յարութիւնեան, այրի Տիկին Մարիամ Յակոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նաջարեան եւ զաւակները, Արզարեան ընտանիք ինչպէս նաեւ Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Յուլիս 1ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին իրենց զարմուհիին, ազգականին եւ հիմնադիրին՝

ԽՈՆԱՐՀԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Մարք Գարակիւլեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍՈՒՐԷՆ ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ ինչպէս նաեւ այրի Տիկ. Մարի Գարակիւլեան և զաւակները, Տէր և Տիկ. Ժերար եւ Սըրբուհի Կաւէն եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարօ Նալբանդեան եւ զաւակներլ, Յարութիւն Նալբանդեան կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Յուլիս 1, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ եւ մեծ մօր՝

ԶԱՐՄՈՒՀԻ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ

(ծնեալ Յակոբեան)

ցաւալի մահուան առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ազատ Խանճեանի մահուան քառասունքին (Յունիս 17, Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին) ի յիշատակ, իր մայրը՝ Երէցկին Փայլակեան կը նուիրէ 100 Փր. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ, 100 Փր. Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Փր. «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆԻ

Մահուան առթիւ

Սիսակ Սիսլեանի կսկծալի կորուստին առթիւ, իր ընկերները կը նուիրեն Կապ. Խաչի Կրընոպլի դպրոցին եւ «Յառաջ»ին՝

ՓԱՐԻԶԷՆ Արտաշէս Փուշուճեան 100, Նուպար Նիկողոսեան 100, Ներսէս Տակոեան 100, Զուլալ Գազանճեան 100, Ժիրայր Դատաւորեան100, Ժիրայր Միրիճեան 100, Յարութիւն Շիրվանեան 100, Գրիգոր Փափազեան 200, Ալէն Փափազեան 200, Տարօն Պօղոսեան 200 Փր.:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Ալպէր Պօղոսեան 100, Ժաք Պօղոսեան 100, Վահրամ Ճառայեան 100, Օննիկ Ճառայեան 100, Շալճեան եղբայրներ 100, Քօքօ Գարակէօզեան 50, Կարօ Յովսէփեան 100, Ջաւէն Գաբրիէլեան 100, Անտրէ Պաղտասարեան 100 Փր.:

Ընդհ. գումար՝ 2150, որուն 1075ը՝ Կրընոպլի դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1075ը՝ «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ իրենց շատ սիրելի ընկեր Սիսլեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան 100 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

Իր հայրենակից եւ վաղեմի ընկերոջ՝ Սիսակ Սիսլեանի մահուան առթիւ, Պ. Վահագն Թուրսարգիսեան եւ ընտանիքը ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տիկին Արշալոյս Սիսլեանի եւ Սեդային եւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Փր. կը նուիրէ Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Փր. «Յառաջ»ին:

×

Սիսակ Սիսլեանի կորուստին առթիւ Տիկին Ա. Թադէոսեան իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Արշալոյս Սիսլեանի եւ Սեդային եւ ողբացեալին յիշատակին 150 Փր. կը նուիրէ «Հայ Դատին»:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Լիոնի Հայ Կաթողիկէ Ժողովրդապետութեան, Կիրակի, Յուլիս 1, առաւօտեան, ժամը 11էն սկսեալ, Նարեկեան վարժարանի պարտէզին մէջ՝

38, Route de Collonges
69450 St. Cyr au Mont d'Or (Lyon

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ օդափոխութեան կայանի Յուլիսի արձանագրութիւնները փակուած են: Փափաքողներ կրնան արձանագրուիլ Օգոստոս ամսուան համար:

ՄԵԿՆՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԷՆ՝ Յուլիսի խումբը կը մեկնի Երկուշաբթի, Յուլիս 2, առաւօտեան ժամը 7·30ին: Վերադարձ Յուլիս 30, Երկուշաբթի, Փորթ տ'Օռլէան, Ռիւ Փօլ Ափէլ:

ԼԻՈՆԻ խումբը կը մեկնի Կիրակի, Յուլիս 1, առաւօտեան ժամը 7·30ին եկեղեցիին առջեւէն, 295 Ռիւ Պուալօ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Hôtel EGRAZ

à St-Germain de Joux — 01490 AIN
Tél. : 50 - 59.80.35

RAPHY

Vous présente ses œuvres récentes
de MAI à SEPTEMBRE

Հ.Մ.Ը.Մ. – ԱՐԾԻՒ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յուլիս 1ին ամբողջ օրը
ՎԱԼԱՊՐԻ ԱՆՏԱՌԸ

U. G. A. — ARDZIV MARSEILLE

Grande Fête Champêtre Annuelle

Dimanche 1er Juillet Parc des Loisirs de Valabre

Avec
— Le groupe de danses de la Maison Culturelle Arménienne de Marseille
— L'orchestre EREBOUNI
— Jeux d'enfants
— Remise de médailles aux pupilles, poussins, minimes
— Concours de boules — Buffet —
Brochettes — Ambiance

ՇԱՎԻԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Յուլիս 1, գիւտ նշխարաց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ ու կը քարոզէ

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը հրաւիրուի մեր հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ պատարագի արարողութեանց:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի, Յուլիս 1ին, առաւօտեան պատարագին կ'երգէ՝

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆ:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Այս Կիրակի, Յունիս 1, հեռատեսիլի Ա. կայանէն ժամը 9·30ին՝ աղօթքը պիտի գոյութեան իրաւունք ունի՞: Կը մասնակցին Վերապատուելի Գաբրիէլ Սիսլեան, Հայկուհի Խորոզեան, Կրեկուար Ասլան, Սամուէլ Մուրատ վարժարանի աշակերտութիւնը եւայլն:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

du nouveau au CAUCASE

Le GROUPE OLYMPE

Anime vos soirées
jusqu'à 2 heures du matin
DANSE NON-STOP

Spécialités de
Deuner - Kébab

Le CAUCASE
15, Rue St. Gilles — 75003 Paris

Réservation :
887-31-24 272-42-67

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ
ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ
Կիրակի, Յուլիս 1, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան դարաստանին մէջ
44 – 50 Ավընիւ Շառլ տը Կօլ

— Պառ, պաղ պիւֆէ
— Արեւելեան ճաշեր
— Շամփուրով խորոված
— Մանուկներու համար խաղեր
— Այլազան յայտագիր
— Պարի բեմահարթակ

Մասնակցութեամբ
ENSEMBLE MUSICAL ARMENIEN DE TRADITION POPULAIRE
dirigé par GERARD MADILIAN
Groupe Folklorique des enfants d'Arnouvile - les - Gonesse
TRIO TRADITIONNEL ARMENIEN
Aïda Haroutiounian (chant), Elmira Pehlivanian (canon)
Arthaud Pehlivanian (guitare et davoul)

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի հաճելի կիրակի մը անցընելու

Ծանօթ.— Մոնմորանսի երթալու համար չոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն եւ իջնել Անկէնի կայարանը, անցնիլ կամրջակը եւ Թ իւ6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէի կայանը:

Դուռները կը բացուին ժամը 10ին, հանդէսը կը տեւէ մինչեւ ժամը 22

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը սպասարկէ ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
(հոգեւոր հովիւ Հանգստեան Տուներու)
Երգեցողութիւնը կը կատարուի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ
ղեկավարութեամբ Վահրամ Տէվէճեանի
Տեղի կ'ունենայ Յուլիս 1, Կիրակի ժամը 12·15ին Գոլէժիալ Սէն Մարթէնի մէջ
Rue de l'Eglise — Montmorency
ի ներկայութեան եկեղեցական եւ քաղաքային բարձրաստիճան անձնաւորութեանց:

Դաշտահանդէսը երթալու համար, տրամադրելի ինքնաշարժ, ձրի փոխադրութիւն
Փլասմարէն ժամը 10ին, Օփիթալ Միլիթէր Փերսի
Իսի լէ Մուլինոյէն ժամը 10·30ին, հայկ. եկեղեցիէն, 6 Ավընիւ Պուրկէն
Վերադարձ՝ Մոնմորանսիէն ժամը 21·30ին:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած
Քոթ տ'Ազիւրի հայկական կազմակերպութիւններուն կողմէ
ՅՈՒԼԻՍ 1, ԿԻՐԱԿԻ, ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ
AU CENTRE LOISIR PIC-NIC
Route de Rocquefort à la Colle-sur-Loup, 6 kms de Cagnes-sur-Mer

Գեղարուեստական բաժին.— Երգ եւ նուագ Նիսի Հայ Մշակոյթի օճախին, Լա Սիոթայի երիտասարդներուն կողմէ:
Խաղեր՝ մեծերու եւ փոքրերու.—
Պիւֆէ — աղանդերներ — շամփուրով խորոված

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
29
VENDREDI
29 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա _ Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման _ Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.413

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE No 14.413

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺԸՆԵՒԷՆ ԹՈՔԻՕ ՄԷԿ ՕՐԱԿԱՐԳ

ՔԱՐԻՒՂ

— O —

Ի վերջոյ քարիւղ արտածող երկիրնե–րու կազմակերպութիւնը (Օփէփ) միջին ճամբայ մը ընտրեց եւ քարիւղի գիներու յաւելումները սահմանափակեց միջին հաշուով 20 առ հարիւրի շուրջ, իրական մէջ այդ յաւելումները ըստ ծախողին տակառը (160 լիթր) պիտի արժէ 18էն 23 տոլար։ Ծանօթ է որ «շափաւոր»ը Սաուտի Արաբիան միշտ կը փորձէր խօսք հասկցնել բայց Թոքիօ հաւաքուած «7 հարուստները» իրենց պառակտումով դիւրացուցին իր գործը։ Արդարեւ Միացեալ Նահանգներն եւ Եւրոպա համաձայն չէն եւ Գարթըր շատ դժգոհ է ժիսքար տ'Էսթէնէն, որ Նիգուիճի տուած իր տեսակցութեան մէջ, կը մեղադրէ Ուաշինկթընը որ կը մերժէ սահմանափակել քարիւղի իր գնումները։ Ճափոն եւ Ամերիկա այն երկու երկիրներն են որոնք ամէնէն մեծաքանակ սպառումը ունին քարիւղի, Եւրոպա կ'ուզէ գնումները «սառեցնել» մինչեւ 1985, մինչ Թոքիօ եւ Ուաշինկթըն տրամադիր են քարիւղի ներածումը սահմանափակել միայն մինչեւ 1980։ Եւ այս կացութիւնը կ'օգնէ անշուշտ քարիւղ ծախողներուն, որոնք թէեւ իրենք ալ շատ միասնական–նութեան ոգին ցոյց չտուին բայց եւ այնպէս պատճառներ ունէին։ Եթէ Թոքիոյի մէջ, Եօթները, ի սկզբանէ ան տպաւորութիւնը տային, որ մէկ ճակատ կը կազմեն, Ժընեւի մէջ ալ 11 արտածողները աւելի «գգոյշ» կ'ըլլային։ Հարց մըն ալ կը ծագի, արդեօ՞ք նախընտրելի չէր որ Ժընեւը յաջորդէր Թոքիոյի, փոխանակ հակառակին։

Ժընեւի մէջ ալ, դժուար նիւթէ մը եսք է միայն, որ հասած են «համաձայնութեան մը անհամաձայնութեան» մէջ, ինչպէս պատուիրակ մը որակած է առնուած որոշումը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՍՔ անջատողականները կը սպառնան ռումբերով դիմաւորել զբօսաշրջիկները Սպանիոյ մէջ, մանաւանդ Ֆրանսացիները։

ՀՆԴԿԱՉԻՆԻ ծովերու վրայ թափառող գաղթականներու հարցին մէջ, Ֆրանսայի համայնավարները հակահամայնավար քաղաքական խաղ մը կը տեսնեն։ Իրենց մէկ բանբերը չի վարանիր նոյնիսկ ըսելէ թէ այս գաղթողները կամ Վիէթնամէն մեկնումի այս թեկնածուները նախկին առանձնաշնորհեալներ են եղեր, որոնք չեն յաջողեր յարմարելու իրենց երկրին մէջ նոր ընկերութեան մը կառուցման։ Ինչպէս դիտել կուտայ Մոնտի իր տամսին մէջ, Պեռնար Շափիւի, հիմա կը մնայ մեզի սպասել որ այս գաղթողներէն մէկը, ոսկիի դինով իր մեկնումը վճարելէ ետք, ազատելէ ետք ջրահոսն ըլլալէ, փրկուելէ ետք ծովահէններէն, եւ հասնէ հոն քշուելէ, նաւի եւ

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունիս 22–25)

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Ջերմուկ» համամիութենական առողջարանին մէջ բացուած է նոր մասնագիտական բուժարանը, որ ունի մէկ եւ երկու տեղնոց սենեակներ, լաւ կահաւորուած դարմանումի բաժիններ, աւազան, ջրաբուժարան, մարզական հրապարակներ եւայլն։ Առողջութեան պահպանութեան սպասարկութիւններ ստեղծուած են Հայաստանի մեծ գործատուներու եւ աշխատանոցներու մէջ։ Հայաստանի տասը մեծ ձեռնարկութիւններու մէջ կը բանին բժշկական միաւորումներ, ուր բանուորներ եւ ծառայողներ կը ստանան բժշկական անհրաժեշտ օգնութիւնն ու խնամքը։

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ – ՓԱՆԱՄԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ սկսած է խորհրդային եւ փանամական երիտասարդութեան բարեկամութեան առաջին շաբաթը։ Այս առթիւ Երեւան ժամանած են Փանամայի երիտասարդութեան ներկայացուցիչները, Հանրապետութեան նախագահի խորհրդական Էֆէյօ Տիասի գլխաւորութեամբ, ինչպէս նաեւ խորհրդային երիտասարդութեան պատուիրակութիւնը՝ Խորհ. Միութեան երիտասարդական կազմակերպութիւններու կոմիտէի նախագահի տեղակալ Վ. Բուլարինի գլխաւորութեամբ։ Բարեկամութեան շաբաթին բացումը տեղի ունեցած է Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ։

խոստովանի «նախկին առանձնաշնորհեալներ ենք, նուիրուած հակահամայնավար քարոզչութեան»...։ Ուրիշ համայնավար պատասխանատու մըն ալ՝ Փիէր Ժիւքէն, յայտարարած է Իւմանիթէի. «Վիէթնամցի այս արտագաղթողները նկատել համայնավարութեան զոհերը, կը նշանակէ պատմութիւնը գլխուն վրայ դնել։ Որո՞ւ վրայ կ'իյնայ այս ողբերգութեան յանցանքը եթէ ոչ աջ կամ ընկերվարական կառավարութեանց, որոնք քան տարի առաջ զարհուրելի պատերազմի ձեռնարկեցին...» եւն. եւն։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ մխիտան՝ Վասիլի Աքսիոնով կը սպառնայ հրաժարիլ Գրողներու Միութենէն եթէ երկու գրողներու Էրոֆէէվի եւ Պոպովի արտաքսման որոշումը չջնջուի։ Յունիս 14 թուակիր շատ խիստ բաց նամակ մը ուղղած է այս առթիւ տնօրէն կոմիտէին։

ԹԵՀՐԱՆԷՆ այաթոլա Խալխալի յայտարարեց որ «իր գործերը եւ ուրիշներ են» որոնք յարձակում գործած են Շահին կառքին վրայ եւ թեթեւօրէն վիրաւորած են։ Խալխալի կ'ըսէ նաեւ թէ «նոյնիսկ եթէ Սպիտակ Տան նկուղներուն մէջ պահուըտի Շահը, ի վերջոյ պիտի սպաննուի»։

ՄԻԹԵՐԱՆ զոր կը շրջապատէին Տէֆէռ եւ Ժոսփէն ընդունեցաւ տաչի օր, փոքրամասնութեան պարագլուխները՝ Ռոքառ եւ Մօրուա բայց քիչ ետք ալ շարունակեց իր տեսակցութիւնները Շըվէնըմանի եւ իր կողմնակիցներուն հետ, մասնաւոր խմատ մը չտալու համար առաջին հանդիպումին։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ

— O —

Մահմետական Եղբայրներու ընկերակցութիւնը, որ, ըստ սուրիական կառավարութեան, Հալէպի «ջարդ»ին (*) պատասխանատուն է, ներկայիս, համաշխարհական տարիճանաչափին վրայ չունի իր երբեմնի միանձնադաւան եւ կազմակերպուած նկարագիրը։ Այն, որ օրինակ ունէր եգիպտական 1952ի յեղափոխութենէն առաջ։

Այս ընկերակցութիւնը, որ քաղաքական – կրօնական դիմագիծ ունի, ընդհանրապէս, կը նախընտրէ գաղտնի գործունէութեանց ճամբով իր նպատակները իրագործել, հիմնուեցաւ Իսմայիլիայի մէջ 1929ին, ծայրայեղ ազգայնական եւ խորապէս մահմետական երիտասարդ դաստիարակի մը կողմէ։ Անունն էր Հասան Էլ Պաննա։

Այս վերջինոյն հեղինակութեան տակ, — 1940ին հռչակուեցաւ մուրշիտ (առաջնորդը), — մահմետական առաջին շարժումը ներկայ ժամանակներուն, Նեղոսի հովիտին մէջ արագ յաջողութիւն մը արձանագրեց՝ իր շարքերուն շուրջ բոլորելով կէս միլիոն անդամ։ Շուտով իր բջիջները հաստատեց Եգիպտոսի շրջակայ արաբ երկիրներուն մէջ միշտ միեւնոյն խէթալով.— Պայքարիլ ոչ–մահմետական օտար տիրապետողներուն դէմ՝ ի խնդիր իսլամութեան վերահաստատումին, իր նախնական հրապարակ, անեղծ դիմագիծով։

1948ին, մինչ Հրեայ Պետութեան մը կազմութիւնը Պաղեստինի մէջ, նոր մըղում տուաւ շարժումին, քանի անոր շուրջ բոլորուեցան հոծ զանգուածներ, եգիպտական գաղտնի ոստիկանութիւնը մաքրագործեց Հասան Էլ Պաննան։ Ֆարուքի դէմ կատարուած զինուորականներու պետական հարուածին, 1952ին, իրենց մասնակցութիւնը բերին նոյնպէս «ազատ սպաներ»էն այնպիսիները, որոնք կապ հաստատած էին Մահմետական Եղբայրներուն հետ եւ կամ՝ անդամ էին անոնց։ Ապագայ նախագահը Սադաթ, այն ատեն երիտասարդ ազգայնական սպայ, անոնց շարքին չէր, բայց ժամանակ մը չփում հաստատած էր ընկերակցութեան առաջնորդներուն հետ։ Գալով Նասէրին, ընդդիմացաւ անոնց, երբ Մահմետական Եղբայրները մերժեցին զօրավիգ կենալ հողային բարենորոգումութեան ծրագրին, 1952 Սեպտեմբերին։ Ընկերակցութիւնը լուծուեցաւ 1954 Յունուարին։ Անխնայ պայքար մը ծայր տըւաւ առաջին ռայիսին եւ Եղբայրներուն միջեւ. այս վերջինները նետուեցան բանտերու խոր վիրապները կամ՝ մահապատիժի ենթարկուեցան։ Ընկերակցութիւնը կորսնցուց իր լաւագոյն քարոզիչները, յատկապէս իր անուանի տեսաբանը՝ Սայէտ Քոթպ, որ կախաղան հանուեցաւ 1966ին (ինչ որ կը բացատրէ այսօրուան շարժումին մտաւոր խեղճ մակարդակը Եգիպտոսի մէջ)։

Ներկայ տասնամեակին սկիզբը, նոր ռայիսը, թէ՛ մէկ կողմէ մեղմելու համար Նասէրէն ժառանգ մնացած խիստ վարչակարգին բնոյթը, թէ միւս կողմէ Գնդ. Գատաֆիի հետ համախորհուրդ դէմ դնելու մօտք մարքսեան վարդապետութեան արձանագրած յաջողութիւններուն երիտասարդութեան մօտ (ի դէպ դերդնահատուած), որոշեց վերջ տալ մահմետական քաղաքա – կրօնական գործունէութեանց դէմ դրուած արգելքին, առանց, սակայն, պաշտօնապէս ընդունելու դաւանական բնոյթի որեւէ կազմակերպութեան մը կամ շարժումի մը գոյութիւնը։ Նասէրեան մաքրագործումներէն վերապրածները, անմիջապէս, գործի լծուեցան եգիպտական համալսարաններուն մէջ, ուր շուտով գերակշիռ դիրք գրաւեցին, բաղդատմամբ նասէրականներուն եւ համայնավարներուն։ Նոր կապեր հիւսեցին արտասահմանի իրենց համախոհներուն հետ, յատկապէս Սաուտական Արաբիա։

Սատաթ շուտով ըմբռնեց, թէ վարչակարգին շատ մը արդիական երեսները կամ անոնց արեւմտեան նկարագիրը, Մահմետական Եղբայրներուն ընդդիմութեան կ'արժանանան։ Նկատեց նոյնպէս, թէ շարժումին կը պակսէր հեղինակաւոր դէմք մը, որ ի վիճակի պիտի ըլլար ընդհանուր յայտարարի բերելու կրօնական հոսանքները։ Մահմետական Եղբայրները մասնատուած հատուածներ ներկայացուցին։ Բոլորն ալ համաձայն էին կիրարկելու Գուրանի օրէնսգիրքը, սակայն տարակարծիք էին միջոցներուն եւ եղանակներուն շուրջ։ Ոմանք պատրաստ էին մաս կազմելու կառավարութեան, ուրիշներ՝ խօսք կ'ընէին միայն ընդյատակեայ գործունէութեան եւ զինու զօրութեան մասին։

1974ին, Հալէպի միջնալէպին նմանող խռովարձութիւն մը.— յարձակում Հելիոպոլսոյ զինարունեստի (Ժէնի) կեդրոնին վրայ, բազմաթիւ զոհեր արձանագրեց։ 1977ին, խմբակ մը առեւանգեց չափաւոր հակումներով շէյխ մը, Սատաթի նախկին նախարարներէն մէկը։

1978ի աշունէն սկսեալ, մինչեւ վերջին շաբաթները, Եղբայրներուն հետեւորդները կրօնական պատերազմի մը մթնոլորտը հրահրեցին Վերին Եգիպտոսի մէջ, որպէսզի դժուարութիւններ յարուցանեն վարչակարգին համար եւ ստիպեն, որ կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առնէ «տիպար մահմետականներու դէմ, որոնց միակ ուզածն է, որ աստուածային խօսքը յարգուի եւ կառավարութենէն դուրս հանուին անաստուածները»։ Կրկնուած միջադէպերը Մինիայի եւ Ասիութի համալսարաններուն մէջ (ցոյցեր ի նպաստ սեռերու անջատումին, խտրականութեան, հարստահարումներ քրիստոնեաներու դէմ եւն.), ինչպէս նաեւ դաւանական լարուած մթնոլորտը այնպիսի գիւղերու մէջ, ուր Ղպտիներն ու Մահմետականները միասնաբար կ'ապրին, պատճառ դարձան, որպէսզի Սատաթ Ապրիլին Ասիութ երթայ՝ ցուլը, ինչպէս կ'ըսեն նման պարագաներու մէջ, իր եղջիւրներէն բռնելու համար։

Տրուած հրահանգները տեղական իշխանութիւններուն՝ խիստ եւ վճռական դառնալ, ըստ երեւոյթին իրենց արդիւնքները տուած են։ Այսուհանդերձ, իշխանութիւնը աչալուրջ է շարժումի կամ ուժի մը հանդէպ, որուն մէջ կը տեսնէ, յատկապէս Պարսկաստանի մահմետական յեղափոխութենէն ի վեր, իր ներքին գլխաւոր թշնամին։

Թ. Ա. Թ.

(*) 34 ուսանող սպաներ սպաննուեցան եւ 54 ուրիշներ վիրաւորուեցան։

ՍԱԹԵՆԻԿԻ ՋՐՈՅՑԻՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Մեծ հայագէտ ու մանաւանդ հնդեւրոպական ուսմանց համաշխարհային համբաւի տէր՝ Ժորժ Տիւմէզիլի Ակադեմիա ընդունելութեան առթիւ, ստորեւ կը հրատարակենք իր մէկ հին գրութիւնը, լոյս տեսած Ռեվիւ տէ Լ'Էթիւտ Արմէնիէնի 9րդ հատորին մէջ, 30ական թուականներուն, քաղուած Տիգրան Հաճեանի կողմէ հրատարակուած Պոլսոյ Ժամանակին մէջ 1949, Յուլիս 11ին:

Սաթենիկ, Ալանաց իշխանուհին, կարեւոր տեղ մը պէտք է գրաւած ըլլայ հայ ժողովրդական բանահիւսութեան մէջ, որմէ մէկ քանի կտորներ փրկուած են Մովսէս Խորենացիի կողմէ: Այս հեղինակը զայն կը յիշատակէ հինգ անգամ, միշտ դիւցազնական կամ առասպելական պարագաներու տակ:

Նախ Ա. գրքին Լ. գլուխին մէջ Սաթենիկ կը յիշատակուի մթին նախադասութեամբ մը. «Այլ եւ տենչայ, ասեն, Սաթենիկ տիկին տենչանս՝ զարտախուր խաւարտ եւ զտից խաւարծի ի բարձիցն Արգաւանայ»:

Խորենացին կ'ըսէ թէ այս տողերը կ'երգեն Գողթան երգիչները իրենց այն երգերուն մէջ, ուր կը յիշուին Արտաշէս եւ իր զաւակները եւ փոխաբերաբար՝ Աժդահակի զարմը, Վիշապազունք անունին տակ: Արդարեւ, Սաթենիկ կը պատկանի գրոյցներու այն շարքին, ուր կ'երեւի դիցաբանական Աժդահակը, իբր ոչ նուազ դիցաբանական կինը՝ Անոյշ, Արտաշէս Թագաւորը, դիւցազնն Արտաւազդ՝ Կովկասի կալանաւոր հերոսը, որ զաւակն է Սաթենիկի եւ Արտաշէսի: Այս բոլորին մէջ պատմութիւնը դեր չունի գրեթէ: Սաթենիկ կը պատկանի Առասպելին:

Բ. Գրքին Ծ. գլխուն մէջ Սաթենիկ կը տեսնուի աւելի որոշ գիծերով: Ալանները յարձակած են Հայաստանի վրայ: Արտաշէսի զօրքերը կուրի ընթացքին գերի բռնած են Ալանաց արքային տղան: Զայն փրկելու համար Արքան կ'առաջարկէ հաշտութիւն եւ ընծաներ, բայց կը մերժուի Արտաշէսի կողմէ: Անոր վրայ պատանիին քոյրը՝ Սաթենիկ, կուգայ գետափ եւ թարգմաններու բերնով կը համոզէ Արտաշէսը որ վերադարձնէ իր եղբայրը: Արտաշէս զարմացած իշխանուհիին իմաստուն խօսքերէն եւ հրապուրուած՝ գեղեցկութենէն, կը փափաքի կնութեան առնել զայն: Իր այս փափաքը կը տեղեկացնէ Ալանաց արքային, որ հարց կուտայ թէ Արտաշէս կրնա՞յ իրեն տալ հազար հազարաւոր (գանձեր) ի փոխարէն Ալանաց Օրիորդին: Հոս Խորենացի կը յիշէ վիպասաններուն հետեւեալ երգը.

«Հեծաւ արի արքայն Արտաշէս ի սեաւն գեղեցիկ, եւ հանեալ զոսկէօղ շիկափոկ պարանն, եւ անցեալ որպէս զարծուի սրաթեւ ընդ գետն, եւ ձգեալ զոսկէօղ շիկափոկ պարանն՝ ընկէց ի մէջք օրիորդին Ալանաց, եւ շատ ցաւեցոյց զմէջք, փափուկ օրիորդին, արագ հասուցանելով ի բանակն իւր»:

Խորենացի մեկնաբանելով այս այլաբանական տողերը, կ'ըսէ թէ որովհետեւ կարմիր կաշին շատ յարգի է Ալանաց մօտ, Արտաշէս մեծ քանակութեամբ կարմիր կաշի եւ ոսկի տալով իբր օժիտ, ստացաւ Սաթենիկ իշխանուհին: Ոսկէօղ շիկափոկ պարանը այս է: Նոյնպէս հարսնիքին մասին կ'երգեն վիպասանները.

«Տեղ ոսկի տեղայր ի փեսայութեան Արտաշէսի, տեղայր մարգարիտ ի հարսնութեան Սաթենկան»:

Սաթենիկ՝ Արտաշէսի կիներուն առաջինը կուտայ անոր Արտաւազդը եւ ուրիշ բազմաթիւ զաւակներ:

Այս բոլորին մէջ ուշագրաւ կէտեր են «շիկափոկ պարանը», որով Արտաշէս կը բռնէ հերոսուհին, առեւանգումը՝ որուն դիւանագիտական հարսանիքի մը բնոյթը կ'ընծայէ Խորենացի, ինչպէս նաեւ «ոսկեայ եւ մարգարտեայ անձրեւը» որ կը զարդարէ Սաթենիկի առեւանգումը:

Երրորդ կարեւոր բայց կարճ յիշատակութիւնը կը կատարուի Բ. Գրքին ԽԹ. գլխուն մէջ, ուր կ'ըսուի. «... Եւ իբր տոփանք Սաթենկան ընդ վիշապազունսն՝ առասպելաբար, այսինքն ընդ զարմս Աժդահակայ, որ ունին զամենայն զստորոտն Մասեաց. մարտ ընդ նոսա եւ քայքայումն իշխանութեանն, եւ ըսպանումն նոցա եւ հրկիզութիւն շինուածոցն...»:

Միւս երկու յիշատակութիւնները անկարեւոր են:

×

Երկար ատենէ ի վեր Սաթենիկի անունը կը կապեն Հիւսիս. Կովկասի եւ մասնաւորաբար Օսերու երկրին աւանդութիւններուն մէջ յիշուած կարեւոր հերոսուհիի մը՝ Սաթանայի անունին: Այս կապակցութիւնը կարեւորութիւն կը ստանայ, երբ նկատի առնենք թէ Օսերը կը սերին Ալաններէն: Տեսնենք թէ ո՞վ էր Սաթանա, որուն աւանդութիւնը զարմանալի նմանութիւններ ունի Սաթենիկի հետ:

Հիւսիսային Կովկասի բոլոր ժողովուրդները՝ Օսերը, Չերքէզները, Գալքարիոյ եւ Քարաչայի Թաթարները, Աւարները, Քումիքօ Թաթարները, Չէչէնները եւայլն գիտեն հերոսական եւ առասպելական աւանդութիւններու ընդարձակ շարք մը, որոնց մէջ կարեւոր դերերը կը կատարեն Նարթ առեղծուածային անունը կրող անձնաւորութիւնները:

Նարթերը հին ժամանակներու հերոսներ են, որոնք ունին անսովոր ուժ եւ քաջութիւն ու տեւական պայքարի մէջ են հսկաներու, բնական ուժերու, հրեշտակներու եւ նոյնիսկ Աստուծոյ դէմ: Կարճ խօսքով, ամբողջ դիցաբանութիւն մը, ուր Ուրիզմակ, Համիք, Սօզրիքօ, Պաթրազ եւ այլ արական դէմքերու կողքին կը գտնենք միակ իգական դէմք մը, Սաթանա, որ կինն է Ուրիզմակի, մայրը՝ Սօզրիքօյի եւ խորհրդականուհին՝ Նարթերուն:

Սաթանա ամենագէտ է եւ ամենակարող: Բոլոր Նարթերը անոր օգնութեան կը դիմեն, իրենց դիւցազնական արկածախնդրութիւններուն մէջ, որոնք դիցաբանական ընդարձակ աւանդութիւն մը կը ձեւացնեն...

... Այս բոլորէն առնենք այն մասերը միայն, որոնք կրնան ծառայել Խորենացիի գրոյցը լուսաբանելու:

Սաթանայի պատմութեան հիմնական տարրերէն մէկն է այն հակումը զոր ունի իր եղբօր հանդէպ: Միլլէր այս կէտին մէջ «իրանականութեան» հաւանական հետքեր կը նշմարէ: Աւանդութիւն մը, իր բազմաթիւ տարբերակներուն մէջ կը պատմէ թէ ինչպէս Սաթանա կը համոզէ իր եղբայրը՝ Ուրիզմակը, որպէսզի իր հետ կենակցի: Եղբայրը կը վարանի հանրային կարծիքէն քաշուելով: «Էշ մը առ, կ'ըսէ քոյրը, նստէ վրան հակառակ ուղղութեամբ եւ այդպէս երեք օր շրջէ Նարթերու գիւղին մէջ»: Ուրիզմակ կը հնազանդի: Առաջին օրը ամէն ոք կը ծաղրէ զինքը, երկրորդ օրը կը ծիծաղին անոնք միայն, որոնք դեռ չեն տեսած իր այդ դիրքը, իսկ երրորդ օրը ո՛չ մարդ ուշադրութիւն չընծայեր իրեն: «Ամուսնանանք ուրեմն կ'ըսէ Սաթանա, նախ պիտի ծիծաղին, յետոյ պիտի լռեն...»: Եղբայրը կը համոզուի եւ չի զղջար:

Աւելի հին մէկ տարբերակին մէջ Սաթանա իր մէկ եղբայրը Համինը, իբր ամուսին ունենալէ վերջ կը խաբէ զայն, ուրիշ մէկ եղբօր՝ Ուրիզմակի հետ: Ուրիշ աւանդութեան մը համաձայն, Սաթանա կը ծպտուի իբր այր մարդ եւ սուր քարով մը կը խոշտանգէ իր խեղճ եղբայրը: Այս քոյրը արտառոց գաղափարներու տէր է եւ Ալանաց Օրիորդը ապահովաբար նուազ դժնդակ էր: Բայց կրնայ ըլլալ որ Սաթենիկ իր եղբօր սիրոյն նետուեցաւ վտանգի մէջ, որքան ալ անմեղ երեւի իր սէրը Խորենացիի պարկեշտ գրչին տակ:

Կայ ուրիշ դրուագ մը, ուր Սաթանա կը վտանգէ ճիշդ այն զոր վտանգած է Սաթենիկ. այսինքն, փրկելու համար հերոսը, իր շնորհները կը նետէ նժարին մէջ:

Պատերազմիկ Բոլ — Պատինքօ կուգայ Նարթերու երկիրը եւ կռիւ կը փնտռէ: Սաթանա, որ առանձին է տունը, կ'ըմբռնէ վտանգը եւ կը ջանայ ճոխ խնջոյքներով ու գեղեցիկ աղջիկներով սիրաշահիլ զայն: Չյաջողելով, ատենանարար իր շնորհները կ'ընծայէ, բայց միշտ կը մերժուի եւ ի վերջոյ քած եւ թունաւորիչ կ'որակուի:

ԺՈՐԺ ՏԻՒՄԷԶԻԼ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

— O —

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ կը գտնուի պրոնզէ գօտի մը, որ յայտնաբերուած է Սեւանին գիւղին մօտ կատարուած պեղումներու ժամանակ: Ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են, որ անիկա կը պատկանի մեր թուականէն առաջ երկրորդ հազարամեակի վերջաւորութեան եւ առաջին հազարամեակի սկիզբի հայկական լեռնաշխարհի բնակիչներուն: Անոր վրան կան Արեգակի, Լուսինի, ձիերու, թռչուններու նկարներ, ինչպէս նաեւ զանազան երկրաչափական պատկերներ: Անոնց քանակական ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, որ այդ գօտին նոյն ատեն ծառայած է իբրեւ օրացոյց:

Պրոնզէ դարու գօտի — օրացոյցի նման հին հայկական ձեռագիրներու ուսումնասիրութիւնը մեզ կը տանի այն եզրակացութեան, որ Հին Հայաստանի մէջ օգտագործուած են լուսնա — արեգակնային օրացոյցներ: Տարին կազմուած եղած է 12 լուսնային ամիսներէ: Ժամանակ առ ժամանակ կը մտցուէր լրացուցիչ՝ 13րդ ամիս: Գոյութիւն ունէր տարուան երեք եղանակ՝ 4ական ամսով: Տարեսկիզբը գարնան գիշերահաւասարի օրն էր: Կարգ մը ձեռագիրներու մէջ նշուած է նաեւ, որ Հայերը շատ հին դարերուն օգտագործած են լուսնային օրացոյցներ, որոնց տարեսկիզբը գարնան կը հանդիպէր:

Ոռոգումը եւ յատկապէս երկրագործութիւնը անհրաժեշտ պահանջ կը դնէին անցնելու աւելի յարմար՝ արեգակնային օրացոյցի, որուն Հայերը, հաւանաբար, անցած են մեր թուականէն առաջ՝ 5րդ դարու կէսերուն:

Հին Հայկական օրացոյցով տարին կազմուած էր 12 ամիսէ՝ 30ական օրով եւ հինգ լրացուցիչ օրերէ: Սխալը կը կազմէր 4 տարին մէկ օր, որ հետզհետէ կուտակուելով, 1460 տարուան մէջ կը հասնի մէկ ամբողջական տարուան: Այդ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝

ԳՆԷԼ ԵՊԻՍԿ. ԳԱԼԷՄՔԷՐԵԱՆ

1919, Կոստանդնուպոլիս

Բ.

Պատասխանը պարզ է շատ. որովհետեւ հացին մէջ թոյն չկար ամենեւին, եւ Մուամմէր զաղտնամտութիւնն ունէր Հայերը զրպարտելու, ահաբեկելու եւ խուժանին ցասման ենթարկելու, մէկ խօսքով ծրագրուած մեծ տաժին գետինը կանխաւ պատրաստելու:

Սեւորդիներու սադայէլական նպատակին հետապնդումն երեւան բերող ուրիշ պարագայ մը եւս պիտի պարզուի յաջորդ գլուխին մէջ:

Գ.

ՔԵԱՆԴԸՐԸԻ ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆ

ՄԷՊՈՒՍԻՆ ԳՐԳՈՒԻՉ ՃԱՌԵՐԸ

Մինչդեռ անլուր չարիքներ գործելու կազմ ու պատրաստ խուժանին առեղծ վառ ոգին չափով մը հանդարտած տեսնելու ակնկալութեամբ Հայերս մեր ապրած չարաշուք օրերն անցընելու սին յոյսով կ'օրօրուէինք, եւ ահա Իթթիհատի վայրագութեան անզուսպ դրօշակիրներէն մէկը, Քեանդըրըի մէպուս Տօքթ. Ֆազըլ պէյը մասնաւոր հրահանգով կը հասնի Սեբաստիա եւ իր քաղաքական բարեկամներուն կողմէ սիրալիր կերպով կը հիւրընկալուի: Երկու օր վերջը պետական տպարանէն հրատարակուած ամէնօրեայ լրատու աժանսի մը մէջ կը ծանուցուէր թէ հայրենասէր (՛՛) մէպուսը պերճախօս ճառեր պիտի խօսէր եւ այս առթիւ ժողովուրդը կը հրաւիրէր ներկայ գտնուիլ Իթթիհատի ակումբին մէջ, անշուշտ լսելու համար խօլական ճառախօսին մեղրածորան (՛՛) բերնէն ելած ազօգուտ (՛՛) խօսքերը:

Թրքութիւնը խանդավառուած է Մէպուսանի չքնաղ մէկ անդամն իր մէջ ողջունած ըլլալու երջանկութենէն եւ բոլորովին՝ ականջ կտրած՝ անոր վսեմ գաղափարներովն ընդելուզուած բանախօսութիւնները լսելու փափաքով: Գունդագունդ կը դիմեն հոն, բարեկիներու բոյնը. Մուամմէր, իր գաղափարակից Ղանիներէն եւ Խալիլներէն շրջապատուած, անպատում հրճուանքով մը բազմած է նախագահական աթոռը. քանի մը տեղացի Հայեր ալ, ինչպէս լսեցի, հետաքրքրուած կը գտնուին ներկաներուն մէջ: Պերճախօս մէպուսը կը սկսի վերջապէս բարբառել ու տակաւ փրփրիլ դրուատելով Թուրք ազգին աննման հայրենասիրութիւնը, դիւցազներգելով Օսման–եան քաջարի բանակին ամէն ճակատի վրայ տարած փայլուն յաղթանակները, թուելով Թուրք ժողովուրդին անչափ եւ անսահման զոհողութիւններն եւ ուր ուրեմն հրաւիրելով Թուրքն եւ Իսլամն որ բանան աչքերնին եւ գիտնան թէ իրենց ոխերիմ թշնամիները Ռուսերը չեն, Անգլիացիներն եւ Ֆրանսացիները չեն, այլ անոնք են որ իրենց շատ մօտիկն, իրենց մէջ կը գտնուին: Իր ցեղակից ունկնդիրներու սրտին ու մտքին մէջ թունալից սերմեր ուռճացնելու եւ արգասաւորելու արդէն ընդունակ գետին մը գտած ըլլալու խնդութենէն խելայեղած բեմախօսը կ'ընդլայնէ հռետորաբար իր հայրենասիրական ճոխ նիւթերը բոլոր իր բանախօսութիւններուն մէջ եւ երբեք ջանք չի խնայեր ձայնով, ձեւով ու շեշտերով իր խօսքերուն ուժգնութիւնը աւելցնելու եւ խաժամուժ ամբոխին բնազդները հրահրելու Թաքուն նպատակաւ: Հայրենասէր մէպուսը, համաշխարհային պատերազմի այդ շրջանին, իր երկրին եւ կրօնակիցներուն թանկագին ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալու անզուսպ գոհունակութենէն գինովցած էր ալ: Ինչ կատակերգութիւն:

Զաւեշտին զարմացուցիչ մասը սակայն լրացնել կուսակալին էր բաժին ինկած: Ամբոխավար մէպուսին գրգռիչ ճառերուն դէմ փութացեր էինք բողոքել Մուամմէրին եւ անոնց ներգործած յուռի տպաւորութիւնը պարզելով հայ անմեղ ժողովուրդին ապահովութիւնը խնդրել. բայց ի՞նչ ապշեցուցիչ պատասխան մը կրնաք երեւակայել որ լսած ըլլանք այդ սադայէլադէմ ճիւաղէն. «Եւ դուք եւ ձեր ժողովուրդն անհանդիստ ըլլալու պատճառ չունիք. խօսքերը ճշմարտութեամբ հասկցուած չեն. անիկա փախըստական զինուորներու ակնարկել ուզած է մասնաւորաբար, որոնց հայրենիքը հերոսաբար պաշտպանելու իրենց նուիրական պարտականութեան մէջ թերանալով թշնամիներէն աւելի վնաս կը հասցնեն երկրին», ըսաւ մեզի, առանց ընդհատելու, կամ պէտք նեղուելու, ընդհանրական ժպիտը կեղծելով իր սեւ դէմքին վրայ:

(Շար. - 5)

տարին կը կոչուէր « Նաւհանջից – Նաւհանջ » եւ հաշուի մէջ չէր մտներ ։ (1461-ամեայ պարբերաշրջանը պատմութեան ծանօթ է « Հայկական շրջան » կամ « Հայկեայ շրջան » անուններով) ։ Ամիսներու անուններն էին՝ Նաւասարդ, հոռի, սահմի, տրէ, քաղոց, արաց, մեհեկան, արեգ, ահեկան, մարերի, մարգաց, հրոտից եւ աւելեաց ։ « Նաւասարդ » կը նշանակէ նոր տարի, 13րդ ամիսը աւելեաց կը կոչուի՝ տարուան մէջ 12 ամիսէն աւելի մնացած օրերու համար, իսկ միւս ամիսներու անունները գլխաւորաբար կապուած են եղանակի, գիւղատնտեսական աշխատանքներու եւ կամ թէ հայկական հեթանոսական աստուածներու անուններուն հետ ։

Հին ժամանակ ոչ միայն ամիսները, այլեւ իւրաքանչիւր ամսաթիւ ունէր իր յատուկ անունը՝ Արեգ, Հրանտ, Արամ, Մարգար, Ահրանք, Մազդեղ, Աստղիկ, Միհր, Ձօնաբեր, Մուրց, Երազկան, Անի, Պարխար, Վանատ, Արամազդ, Մանի, Ասակ, Մասիս, Անահիտ, Արագած, Գրգուռ, Կորդուին, Ծմակ, Լուսնեակ, Ցրօն, Նպատ, Վահագն, Սէին, Վարագ, Գիշերավար ։ Այդ անունները, հաւանաբար, կը կապուին հեթանոսական աստուածներու եւ կամ աստուածացուած լեռներու անուններուն հետ ։ 13րդ ամսուան օրերու անուններն էին՝ Լուծ, Եղջերու, Փառազնոտ, Արտախուր եւ Ծկրաւորի, որոնք, փաստօրէն, մոլորակներու անուններ են ։

Համեմատաբար ուշ շրջանին Հայերը օգտագործեցին եօթնօրեայ շաբաթը ։ Օրուան անուանումը կը նշանակէր շաբթուան մէջ այդ օրուան ունեցած կարգը ։ Շաբաթ կը նշանակէր հանգիստ, այնուհետեւ կուգային միշաբթի, երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի եւ վեցշաբթի, այսինքն՝ հանգիստէն ետք առաջին, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ եւ վեցերորդ օրեր ։ Վեցշաբթին յետագային փոխարինուեցաւ « ուրբաթ »ով, որ կը նշանակէր նախապատրաստուիլ (կը նախապատրաստուէին հանգիստի օրուան), իսկ միաշաբթին ալ, Քրիստոսի յարութեան կապակցութեամբ, կոչուեցաւ « Կիրակի », այսինքն՝ « տիրոջ օր » եւ հանգիստը տեղափոխուեցաւ այդ օրը ։

Սկիզբը Հայերը գիշերն ու ցերեկը առանձին – առանձին կը բաժնէին 2, 3, 4, իսկ յետոյ ալ՝ 12 մասերու ։ Իւրաքանչիւր ժամ ունէր իր յատուկ անունը ։ Ցերեկային ժամերն էին՝ ծայգն, այգն, ծայրացեալն, ճառագայթեալն, շառաւիղեալն, երկրատեսն, շանթակողն, հրակաթն, հուրթափեալն, թաղանթեալն, առաւօտն, արփողն ։ Գիշերային ժամերն էին՝ խաւարուկն, աղջամուղջն, մթացեալն, շաղաւոտն, կամաւոտն, բաւականն, հաւաթափեալն, գիզակն, լուսաճեմն, առաւոտն, լուսափայլն, փայլածուն ։ Այդ անուանումները ցոյց կու տան այդ ժամուն լուսաւորութեան աստիճանը ։

Սակայն յետագային պարզուեցաւ, որ տարուան զանազան եղանակներուն կը փոխուին այդ ժամերու տեւողութիւնները ։ Ձմեռնային ամիսներուն գիշերային ժամերը աւելի տեւական են, քան ցերեկային ժամերը ։ Ամառնային ամիսներուն ալ հակառակը տեղի կ'ունենայ ։ Անոր համար ալ ցերեկային ու գիշերային ժամերու տեւողութիւնները գումարուեցան եւ օրը բաժնուեցաւ 24 հաւասար մասերու ։ Այս տեսակ բաժանումներու Հայերը անցած են Դ. դարէն սկսեալ ։

Օրուան սկիզբը կը համարուէր արեւածագը (կարգ մը հայկ. գաւառներու մէջ ալ՝ արեւամուտը) ։

Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան ընդունումէն ետք (301 թ.) եկեղեցական տօներու որոշման համար օգտագործուեցան 19ամեայ, ինչպէս նաեւ 95ամեայ պարբերաշրջաններ ։ Իսկ 353էն սկսեալ կ'օգտուէին Անդրէաս Բիւզանդացիի 200 տարուան համար կազմած աղիւսակներէն ։ Այդ աղիւսակներու վերջանալու պահէն՝ 552 Թուականի Յուլիս 11ին կազմուեցան 532ամեայ աղիւսակներ եւ այդ օրն ալ համարուեցաւ հայկական օրացոյցի դարաշրջանի՝ Հայոց Մեծ Թուականի սկիզբը ։ Սակայն օրացոյցը մնաց « շարժական »․ այսինքն տարին պարունակելով 365 օր, տարեսկիզբը չորս տարին մէկ օրով կը տեղափոխուէր ։ Նոյնիսկ այնպէս պատահեցաւ, որ հռոմէական նոյն Թուականի վրայ ինկան Հայոց երկու տարեթիւերու սկիզբները ։ Բաւական բարդացաւ Հայոց ու հռոմէական տոմարներու զուգակցութիւնը, ինչպէս նաեւ գիւղատնտեսական աշխատանքներու եւ օրացուցային ամիսներու համապատասխանութիւնը ։

1084ին Յովհաննէս (Սարկաւագ), 532ամեայ երկրորդ աղիւսակը կազմելու ատեն, ընդունեցաւ « անշարժ » տոմարը ։ Աւելեաց ամիսը երեք տարի կ'ունենար հինգական օր, իսկ չորրորդը՝ նահանջ տարին, վեց օր ։ 1084 Օգոստոս 11ն ալ համարուեցաւ Նոր դարաշրջանի՝ Հայոց Փոքր Թուականի սկիզբը ։

532ամեայ երկրորդ պարբերաշրջանի աւարտէն ետք կարգ մը հեղինակներ առաջարկեցին նոր հաշիւ մը՝ սկսեալ 1616 Թուականէն ։ Անոնցմէ էր Նոր Ջուղայի օրացոյցը, որուն հեղինակը՝ Ազարիա Ջուղայեցի, առաջարկեց նահանջ տարիներու 12րդ ամիսը 30ի փոխարէն համարել 31 օր պարունակող, տարեսկիզբն ալ գարնանային գիշերահաւասարի օրը (որ հռոմէական օրացոյցով կ'իյնար Մարտ 21ին) ։ Ամսուան անունները այս օրացոյցին մէջ գլխաւորաբար արաբական էին ։ Այդ ժամանակներուն առաջարկած օրացոյցներէն ամէնէն յաջողը Վարդան Կարբեցիին էր․ օրացոյցը «անշարժ» էր, տարեսկիզբը՝ գարնանային գիշերահաւասարի օրը, ամսուան անուններն ալ փոխ առնուած էին հին հայկական օրացոյցէն ։

Ազարիա Ջուղայեցիի օրացոյցը օգտագործեցին Պարսկաստանի ու Հնդկաստանի Հայերը՝ շուրջ երկու հարիւր տարի ։ Միւսները միայն տեղական բնոյթ կը կրէին եւ լայն տարածում չստացան ։ Հայոց Փոքր Թուականն ալ կ'օգտագործէին Հայաստանի հիւսիսային շրջաններու մէջ, ան ալ միայն եկեղեցականները ։ Հայերու մեծամասնութիւնը կը շարունակէր օգտագործել Հայոց Մեծ Թուականը ։ Ի դէպ, գոյութիւն ունէր նաեւ Բուն Հայոց Թուականը, որուն համար տարեթիւերը կը հաշուըուէին 2493էն նախ քան Քրիստոս ։

1317ին Ադանի 44րդ եկեղեցական ժողովը որոշեց հրաժարիլ Հայոց Մեծ Թուականէն եւ ընդունիլ հռոմէական տոմարը ։ Սակայն այդ որոշումը մնաց թուղթի վրայ ։ 1584ին, Հռոմի Պապին կարգադրութեամբ, հայերէնի թարգմանուեցաւ ու տպագրուեցաւ նոր (Գրիգորեան) տոմարի օրինաչափութիւնները պարունակող գիրքը ։ Սակայն ան ալ չօգնեց գործին ։ Նոր օրացոյցին ընդունումը մէկ կողմէ կը խանգարէին հայկական տոմարի յստակ առաւելութիւնները հռոմէականի նկատմամբ, միւս կողմէ ալ՝ Հայերու ցրուածութիւնը ամբողջ աշխարհով մէկ ։

Համեմատաբար ուշ դարերու ձեռագիրներու մէջ օգտագործուած են Հայոց Մեծ Թուականը եւ հռոմէական տոմարը ։ Կան բազմաթիւ դէպքեր, ուր տարին տրուած է հայկականով, իսկ ամիս–ամսաթիւը՝ հռոմէականով ։

Խորհ. Հայաստանի մէջ հռոմէական նոր (Գրիգորեան) տոմարը ընդունուեցաւ 1920ին ։ Աւելի ուշ հրապարակուեցաւ նաեւ Հայոց կաթողիկոսի հրովարտակը, թէ Հայ Եկեղեցին հռոմէական նոր տոմարին կ'անցնի 1924 Թուականէն սկսեալ ։ Եկեղեցական կարգ մը օրացոյցներու մէջ հռոմէականի հետ միասին կը նշուի նաեւ Հայոց Թուականը ։

ԲԵՆԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

« Սովետական Հայաստան » ամսագրէն՝ արեւմտահայերէն

ՄԱՅԻՍ 28-Ը ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

— O —

ԹԵՀՐԱՆԻ Ս. Սարգիս եկեղեցին, Մայիս 28ի առաւօտեան Հանրապետական մաղթանք կատարուած է ։ Արարողութեան նախագահած է Թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, որ խօսած է նաեւ կուռ քարոզ մը՝ ընդգծելով անկախութեան գաղափարը եւ միասնականութեան ոգին ։

×

Յունիս 1ին, «Արարատ» մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած է Մայիս 28ի տօնը, ներկայութեամբ շուրջ 15 հազար Հայերու ։ Սկաուտական տողանցք մը եւս բանախօսած է Գրիչ Դաւթեան ։ Խօսք առած է « Ռոստոմ Երիտասարդական Միութեան » ներկայացուցիչը ։ Փակման խօսքը արտասանած է Արտակ Արք. ։

×

Յունիս 2ին, « Նայիրի » դպրոցի սրահին մէջ նշուած է Մայիս 28ի տարեդարձը ։ Կատարուած են բանախօսութիւն եւ լուսապատկերներու ցուցադրութիւն ։

×

Հէչմաթիէ Թաղամասի « Էրեբունի » Միութիւնը եւս տօնած է Մայիս 28ը ։ Բանախօսած է Թորգոմ Յակոբեան ։ Ցուցադրուած են Ապրիլ 24ի ցոյցերուն լուսապատկերները ։

×

ՈՒՐՄԻՈՅ Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 28ի երեկոյեան արարողութիւն մը կատարուած է, որմէ ետք Միհրան քահանայ խօսած է Մայիս 28ի մասին ։ Ապա կից սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը ։ Բանախօսած է Սեպուհ Համբարձումեան ։

×

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ մէջ, Մայիս 27ին, սկաուտներու եւ մարզիկներու մասնակցութեամբ տողանցք մը տեղի ունեցած է հայկական Թաղամասերու մէջ ։ Տողանցքը վերջ գտած է Ս. Ամենափրկիչ վանքի շրջափակը, ուր Հանրապետական մաղթանք կատարուած է նախագահութեամբ Թեմին առաջնորդ Կորիւն Ծ. Վրդ. Պապեանի, որ այս առթիւ ճառ մըն ալ խօսած է ։

×

Արարողութենէն ետք, Հայ Ակումբին մէջ նշուած է Մայիս 28ի տարեդարձը ։ Բացումը կատարած է Օննիկ Հայրապետեան ։ Խօսք առած են Ջորջիկ Արբահամեան եւ Լեւոն Մինասեան ։ Հ. Յ. Դ.ի խօսքը արտասանած է ընկ. Հրայր Շահնազարեան, իսկ երիտասարդութեան խօսքը՝ Սերոժ Խանլարեան ։ Փակման խօսքը կատարած է Կորիւն Ծ. Վրդ. ։

×

ՌԱՇՏԻ ազգային դպրոցի սրահին մէջ, Յունիս 14ին, տեղի ունեցած երեկոյթին բացումը կատարած է Տիկին Շաքէ Մարտիրոսեան ։ Պատանեկան երգչախումբը մեկնաբանած է ազգային, յեղափոխական երգեր ։ Գնահատական խօսք ուղղած է Հոգաբարձութեան անունով Ժօֆր Թումեան ։

ՔԱՆԱՏԱ

— O —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Մայիս 26ին, տեղի ունեցած հանդիսութեան ներկայ եղած է Քէպէքի կառավարութեան Ներգաղթի նախարարը՝ Ժաք Քութիւր, որ խօսք ալ առնելով դրուատանքը ըրած է հայ ժողովուրդի ։ Բանախօսած է ընկ. Յակոբ Մանճիկեան (Գալիֆորնիայէն) ։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929

1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

3.

Մինչեւ վերջին վայրկեանը չսպասեց Պիպին ։ Կառքէն վար նետուելով գնաց քակել Պէթոյին շղթան ու երկուքը մէկ ծառերուն մէջ կորսուեցան վազելով ։ Բարձրացան ցից մրգաստանը, հովիւին սահմանէն ետեւէն դարձան, իրենց շունչը սպառեցաւ հաճարի դաշտը կտրելով, մինչեւ որ սկսան սահիլ եղեւիններու տակ ։ Բարձր ու ցից զառիթ մըն էին հասած, որուն երկու կողերն ի վար կ'իջնէր սողը մշտադալար եղեւիններուն ։ Ճիշդ մէջտեղը ժայռ մը կորանար կրծքի մը պատռուածին պէս, որուն վրայ բարձրացաւ Պիպին ։ Երկար շրջան մը ընելէ վերջ, ինքնաշարժը իր առջեւէն պիտի անցնէր, վարէն, ճիշդ դիմացէն ։ Բայց երբոր երեւցաւ ան, Պիպին տեսաւ որ մէջքի գօտիին անցուցած սպիտակ մեծ թաշկինակը չկար ։ Մասնաւորաբար հետը առեր էր որպէսզի նշան ընէ եւ հիմա չկար․ ինկեր էր քանի որ չկար ։ Պիտի ճչար անշուշտ բարկութենէն, երբոր մէկէն նշմարեց որ Պէթոյին բերանն է ։ Շունը հաւաքեր էր ։

Մայրամուտին մէջ, ուր այլեւս եղեւիններուն տակ կը մթնէր ու կանաչները հորիզոնին լուսեղէն գիծերուն հետ ուրիշ համերգի մը կը սկսէին, պզտիկ տղուն ձեռքը դեռ բարձր մնաց, թաշկինակին հետ, որ մազերուն պէս կը տատանէր հովին, սոյլին ։ Տղուն ճիշդ քովը իր յետոյքին վրայ նստած շունը կը նայէր մէյ մը կառքին կորսուած կէտին, մէյ մը անշարժ պզտիկին ։ Կը հաչէր, կը հաչէր ։

4.

Ժամանակը զանոնք բաժնեց իրարմէ ։ Աշնան առաջին ամիսները անսահման սէրով ու գորովով իրարու սեղմուած, իրարու կապուած էին Փարիզի մայթերը նետուած երիտասարդները, մեծ մասամբ տակաւին մանուկ ։ Ծննդավայրէ, ընտանիքէ, ապագայէ խլուած հայ տղաքը այդ օրերուն մէկզմէկու կառչեցան ուղեկորոյս, մինչեւ որ ատեն անցաւ, կըրցին քայլ նետել, մինչեւ որ պեխեր բուսան ։ Թաւալող տարիները հետզհետէ բաժնեցին սակայն զանոնք իրարմէ ։ Կազմուող նկարագիրները հեռացան զատուող ճամբաներու հովահարով, եւ դըժուարին կենսաշահութիւնը, կեանքի պահանջները, մանաւանդ սա եռուզեռ կեանքը փչեցին այդ տկար խումբին վըրայ ու ցրուեցին․ փետուրները թռան ։ Մառխամի իր անդիմադրելի հմայքով մօտեցաւ անոնցմէ իւրաքանչիւրին եւ քաշելով տարաւ հոն, տարաւ հոս ։ Հոն թէ հոս, յաղթականը միշտ նոյնը մնաց․ միշտ նոյն Նէնէթը, Մանոններու, Նինոններու, Նանաններու թոռնուհին ։ Ոմանք ամուսնացան, շատեր ապրեցան բարեկամուհիներով, պարպուեցաւ Հայոց եկեղեցին, մեկնող նամակներուն թիւը նուազեցաւ եւ անշուշտ, հեռուն մայրեր լացին ։

Հիմա կը մնան միայն պզտիկ խումբեր, կազմուած ճշմարիտ, անկեղծ բարեկամներէ, որոնց հոգիներու միացումին մէջ տակաւին կը պլպլայ Հայութիւնը, շիջումի զառիթափին վրայ սա յորձանքէն տժգունած ։ Ան կը պլպլայ, մինչեւ որ մարի ։

(62 – Շար․)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Զարեհ Գարիպեան իր կնոջ Արտեմիս Գարիպեանի մահուան 5րդ տարելիցին ի յիշատակ 200 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վ. Խրիմեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տիկին Արշալոյս Սիսլեանի եւ Օր. Սեդային, հայրենակից եւ գաղափարի վաստակաւոր ընկերոջ՝ Սիսակ Սիսլեանի մահուան տխուր առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր. կը նուիրեն իր շատ սիրած բոցավառ բաշերով «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ալիս Կիւլխատանի Տէր եւ Տիկ. Զաւէն Գալուստեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝ ողբացեալ Նշան Կիւլխատանի մահուան առթիւ:

×

Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Տիկ. Սիսլեանի եւ Օր. Սիսլեանի իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր Սիսակ Սիսլեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

Հ.Մ.Ը.Մ. – ԱՐԾԻՒ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յուլիս 1ին ամբողջ օրը

ՎԱԼԱԲՐԻ ԱՆՏԱՌԸ

U. G. A. – ARDZIV MARSEILLE

Grande Fête Champêtre Annuelle

Dimanche 1er Juillet Parc des Loisirs de Valabre

Avec
— Le groupe de danses de la Maison Culturelle Arménienne de Marseille
— L'orchestre EREBOUNI
— Jeux d'enfants
— Remise de médailles aux pupilles, poussins, minimes
— Concours de boules — Buffet — Brochettes — Ambiance

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

3–6 Սեպտեմբեր 1979, Փարիզ

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Յուլիս 1, գլուխ նշխարաց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ ու կը քարոզէ

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը հրաւիրուի մեր հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ պատարագի արարողութեանց:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՄԵԿՆՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԷՆ՝ Յուլիսի խումբը կը մեկնի Երկուշաբթի, Յուլիս 2, առաւօտեան ժամը 7·30ին: Վերադարձ Յուլիս 30, Երկուշաբթի, Փորթ տ'Օռլէանի, Ռիւ Փօլ Ափէլ:

ԼԻՈՆԻ խումբը կը մեկնի Կիրակի, Յուլիս 1, առաւօտեան ժամը 7·30ին եկեղեցիին առջեւէն, 295 Ռիւ Պուալօ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին եւ Նոր Սերունդին, Կիրակի, Յուլիս 1, առաւօտեան 10էն սկսեալ, Սէ. Սէ. Է. Թէ.ի դաշտը

Օրուան բանախօս՝

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

մասնակցութեամբ Գոժաֆ նուագախումբին: Պար դպրոցի աշակերտներու կողմէ: Հայկ. ճոխ պիւֆէ, պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ:

l'OPTIQUE

RAYMOND STEPANIAN

Opticien diplômé d'Etat

30, Rue Paradis — 13001 Marseille

Tél. : 33-82-51

— Dépositaire des plus grandes marques en optique et en lunetterie
— Equipements spéciaux pour myopes aphaques
— Jumelles.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ԱԿՆՈՑԱՎԱՃԱՌԸ

որ կը բանայ

իր դուռները

քաղաքին կեդրոնը:

le restaurant

LA CAPPADOCE

tél. 375.05.30

A PARTIR DU 16 JUIN OUVRE SES NOUVEAUX LOCAUX EN BORDURE DE SEINE, AVEC, TOUS LES SOIRS L'ORCHESTRE DE LA CAPPADOCE ET MARTEN YORGANTZ

67 bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

DINER DANSANT, PISCINE, JARDIN D'ETE, MARIAGES, BANQUETS etc...

(Salle de 140 couverts)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է վարժարանին դաշտահանդէսին առթիւ.— Կրթասէր մը 1000 զուիցերական Ֆր. Գ. Պագըրճեան 1000 Ֆր., Տիկ. Ա. Մինէլի 500, Օր. Ե. Օհանեան 250, Տէր եւ Տիկ. Աստուածատուրեան 200, Տէր եւ Տիկ. Մ. Գալըըրաք 200 Ֆ.:

Տիկ. Մ. Մեսրոպեան կը նուիրէ 100 Ֆր. ի յիշատակ իր քեռորդւոյն՝ Հրանդ Յովնաթանեանի (Թեհրան), 100 Ֆր. ի յիշատակ Տիկ. Սիրուն Լերթողեանի:

Imprimé sur les Presses du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ամավերջի հանդէսին առթիւ ստացած է.— Կիւրինեան, Քեհեաեան 200ական, Ադամեան, Քեհեաեան, Էմիրզայեան, Ղազարեան, Էսաեան, Փեհլիվանեան, Քերոեան, Ադամեան, Մանխեան, Սերոբեան Ե. 100ական, Տիկին Տէրտէրեան Մ. 150, Շիրվանեան, Պէնկեան, Սրապեան, Զաքիրեան, Արթինեան, Քինոսեան, Թոփալեան, Քէօշկէրեան 50ական, Ծիքոյեան 10 Ֆր.:

ՀԱՅ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գոլոմպէն (0 տը Սէն) Երանեան Ստեփան 11 տարեկան, տեղւոյն Ամպրուազ Փարէ նախակրթարանի մէջ իր տարիքին համապատասխան դասարանին առաջինը հանդիսացաւ 30 աշակերտներու մէջ, շահելով նաեւ առաջնութիւնը թէ մարզանքի եւ բարի ընկերութեան: Իր կրտսեր եղբայրը Ֆիլիփ 7ուկէս տարեկան նմանապէս առաջին տեղը գրաւեց իր դասարանին (28 աշակերտներու մէջ) խլելով նաեւ մարզանքի առաջնութիւնը:

Այս կրկնակ յաջողութեանց ուրախ առթիւ իրենց մեծ հայրը Միսաք Երանեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Պուա Քոլոմպի հայկ. դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ ի բարգաւաճման համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ

Կիրակի, Յուլիս 1, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան դարաստանին մէջ

44 – 50 Ավընիւ Շառլ տը Կօլ

— Պառ, պաղ պիւֆէ — Մանուկներու համար խաղեր
— Արեւելեան ճաշեր — Այլազան յայտագիր
— Շամփուրով խորոված — Պարի բեմահարթակ

Մասնակցութեամբ

ENSEMBLE MUSICAL ARMENIEN DE TRADITION POPULAIRE
dirigé par GERARD MADILIAN
Groupe Folklorique des enfants d'Arnouvile - les - Gonesse
TRIO TRADITIONNEL ARMENIEN
Aïda Haroutiounian (chant), Elmira Pehlivanian (canon)
Arthaud Pehlivanian (guitare et davoul)

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի հաճելի Կիրակի մը անցընելու Ծանօթ.— Մոնմորանսի երթալու համար շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն եւ իջնել Անկէնի կայարանը, անցնիլ կամրջակը եւ Թ իւ6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէի կայանը:

Դուռները կը բացուին ժամը 10ին, հանդէսը կը տեւէ մինչեւ ժամը 22

Դաշտահանդէսը երթալու համար, տրամադրելի ինքնաշարժ, ձրի փոխադրութիւն

Քլամարէն ժամը 10ին, Օփիթալ Միլիթէր Փերսի

Իսի լէ Մուլինօյէն ժամը 10·30ին, հայկ. եկեղեցիէն, 6 Ավընիւ Պուրկէն

Վերադարձ՝ Մոնմորանսիէն ժամը 21·30ին:

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose

au départ de MARSEILLE

des VOYAGES-ARMENIE

MOSCOU - EREVAN

2 nuits 12 jours

CALENDRIER DES DÉPARTS

DEPART VENDREDI :	RETOUR JEUDI :
— 20 Juillet	— 02 Août
— 03 Août	— 16 Août
— 18 Août	— 01 Septembre
— 24 Août	— 06 Septembre
— 31 Août	— 13 Septembre
— 01 Septembre	— 15 Septembre
— 14 Septembre	— 27 Septembre
— 12 Octobre	— 25 Octobre
— 28 Décembre	— 10 Janvier 1980

PRIX : 3700 F + 150 F. TOUT COMPRIS

INSCRIPTION 45 JOURS AVANT LA DATE DE DEPART

Prix comprenant : Transport aérien — Transferts — Séjour hôtel 1er classe en chambre 2 lits — Pension complète — Visites et excursions selon programme — Visa — Assurances.

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN 87 la Canebière 13001 MARSEILLE tél. (91) 95 90 12

et toutes agences HAVAS-VOYAGES de France

Org. Lic. 97

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
30
SAMEDI
30 JUIN
1979

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — .571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա – Տար. 260 Ֆ. Վեցամսեայ – 140 Ֆ.
Արտասահման – Տար. 300 Ֆ. Հատը – 1 Ֆ. 80

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.414

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE No 14.414

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱՊԱԳԱՅ ՄԸ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ՊԱՌ

ՄԵՂԱՒՈՐՆ Է... ՔԱՐԻՒՂԸ

Գիներու յաւելումը 10 առ հարիւրը պիտի անցնի բայց ըսել չէ, կը վստա – հեցնէ Նախարարապետ Պառ, որ գինե – րու «ընդհանուր սահանք» մը տեղի պի – տի ունենայ, որովհետեւ կառավարու – թիւնը որոշած է դրամին հակակշիռը պահել, այսինքն Պառ կը յուսայ որ աշ – խատավարձքի մարզին մէջ եղած չափա – ւորութիւնը կը պահպանուի: Սկզբունքը այն է որ աշխատավարձքերու յաւելումը պէտք չէ աւելի մեծ ըլլայ քան գիներու (արդէն մտահոգուելու հարկ չկայ այդ պզլութեամբ, քանի կարելի բան մը չէ...):

Ի հարկէ տնտեսական այս մռայլ ապա – գային մեղաւորը կը մնայ՝ քարիւղը: Ֆրանսայի հաշուեցոյցը 18 միլիառի յա – ւելում մը պիտի կրէ այս տարի եւ 26 միլիառի 1980ին: Անցեալ շաբթուան «անակնկալ» յաւելումէն ետք, Օգոս – տոսին, ոչ–անակնկալ յաւելում մը 3,10ի պիտի հասցնէ գեր–էսանսին լիթրը:

Ի՞նչ են այս տագնապին գլխաւոր հե – տեւանքները: Էսանսի յաւելումէն զատ, կայ նաեւ, կրկին, ելեկտրականութեան եւ կազի յաւելումը: Առ այժմ կառավա – րութիւնը չուզեր բաժնեչափ հաստատել: Տնտեսութիւնը երբ այսքան ծանր հար – ուած ստանայ, պիտի աւելնան նաեւ գործազուրկները: Ընդհանրապէս Ռեմոն Պառ այն լաւատեսն էր, որ միշտ նախըն – տրած էր ըսել թէ շիշին կէսը լեցուն է (եւ ոչ՝ կէսը պարապ է) ու յանկարծ, երբ 7 միլիոն ֆրանսաբնակներ կառուղի – ներու եւ կառախումբերու վրայ նետ – ուած արձակուրդի կ'երթան, կ'ըսէ թէ ընդհանուր վիճակը շատ գէշ է եւ վաղը՝ մութ:

X Թոքիոյի մէջ ալ ի վերջոյ եօթը «հարուստները» կրցան միջին ճամբայ մը գտնել եւ այն տպաւորութիւնը թողուլ որ ժողովը համաձայնութեամբ եկած է: Ճափոն եւ Միացեալ Նահանգները հաւա – նութիւն տուին «սառեցնել» գնումները գոնէ երկու տարի, Եւրոպացիք ալ իրենց պահանջած հինգ տարին, ընդունեցան եր – կուքի իջեցնել:

X Տիկին Սիմոնն Վէյլ շատ ծանր ժա – ռանգութիւն մը կը թողու իր յաջորդին, որ գլխաւորաբար ընկերային ապահովու – թեան թղթածրարն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան կեդ – րոնատեղին մտած ու խուզարկութիւն կատարած է ոստիկանութիւնը Հինգշաբ – թի երեկոյ, ինչ որ բուռն միջադէպերու դուռ բացած է: Արդարեւ Ընկերվարա – կանները որոշած էին «փախստական ձայնասփիւռ» մը կատարել «Պատաս – խան – ձայնասփիւռ» անունին տակ ուր Միթերան պիտի պարզէր հաղորդումին նպատակը՝ բողոք իշխանութեանց դրած թաթին դէմ լրատուութեանց մեծ միջոց – ներուն վրայ: Հաղորդումը 7 վայրկեան տեւեց խանգարուելէ առաջ, բայց Ֆրան – սայի մէջ ձայնասփիւռը պետական մե – նաշնորհ է, ուրեմն ոստիկանութիւնը կոխեց Սիթէ Մալզերպի կեդրոնատեղին ուր Ընկերվարականներու ընդդիմութեան բախեցաւ: Ուրեմն սկսաւ ի գործ դնել ընթացիկ միջոցները՝ արտասուաբեր ռումբ, երկաթէ ձող, եւայլն, եւայլն: Ոստիկանապետը կը յայտնէ թէ Հանրա – պետութեան դատախազէն հրաման ունի ու բռնի ներս կը մտնէ, ընկերվարական Քիլէս կը պատասխանէ. «Քաղաքական կուսակցութեան մը դուռը խորտակե – ցիք, նախընթաց չունեցող դէպք է»: Խուզարկութիւնը կը սկսէր եւ ոստիկան – ները առանց մասնաւոր «փափկանկատու – թեան» դուրս կը վռնտէին ընկերվարա – կանները: Ամէն ինչ վերջացած էր ժամը 23ին: Պէտք է ըսել թէ ընկերվարական – ները համամիտ են ձայնասփիւռի եւ հե – ռատեսիլի պետական մենաշնորհին (աղը – ուած ըլլալով անշուշտ որ իրենք ալ կըր – նան գալ իշխանութեան գլուխ...) բայց կը մեղադրեն որ այդ մենաշնորհը տե – սակ մը «գրաւում»ի վերածուած է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարարը՝ Մո – շէ Տայեան հիւանդանոց փոխադրուած էր քննութեան համար եւ յայտնուեցաւ թէ քանսէր ունի:

ԷԹԱ–Ի (էօզքատի թա ազքաթազու – նա = պասք հայրենիք եւ ազատութիւն) ապառնալիքները Ֆրանսայի զբօսաշրջիկ – ներու դէմ բաւական արդիւնք տուած է քանի շատեր հրաժարեցան: Այս շար – ժումը հիմնուած է 58էն '60ի շրջանին Պիլպաոյի ուսանողական շրջանակներու մէջ, բողոքելու համար պասք Ազգ. Մի – ութեան Թուլութեան դէմ: Նպատակն է՝ պասք երկրի անկախութիւնը եւ ամբող – ջական խզում Մատրիտի հետ:

ՄՈՆՏի մէջ լոյս տեսնող Թուրքիոյ նուիրուած յօդուածաշարքը վերջ գտաւ Ուրբաթի թիւով: Այս վերջին մասին մէջ, յօդուածագիրը կը պատմէ նաեւ իր հանդիպումը ֆրանսական մշակոյթով սնած Թուրք մտաւորականի մը հետ, որ շատ դառնացած է Արեւմուտքի դիրքէն, որ լաւ ալ չի հասկնար թէ որքա՛ն կարե – ւոր է Թուրքիան իրեն համար: Այնքան մեծ է Թուրքին դառնութիւնը, որ չի վա – րանիր իսկ ըսելէ «ինչ ալ ըլլայ, մենք եաթաղանով Թուրքը պիտի մնանք, Յու – նաստան ալ ձեր ժողովրդապետութիւն – ներուն մայրը...»: Որպէսզի այդպէս չըլլար, կը բաւէր որ Պղատոն Թուրք մը ըլլար...:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ, Մահմետական Եղ – բայրներէն 15 անդամ գնդակահարուե – ցան: Ասոնք դատապարտուած էին նախ քան Հալէպի ջարդը (Յունիս 16): Օրէ օր կ'աւելնայ սպանութեանց թիւը Ալաուի անձնաւորութիւններու դէմ:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ մեկոնի մշակումը արգիլուեցաւ, որպէսզի պայքար տարուի թմրեցուցիչի գործածութեան դէմ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընդդիմադիր երեսփոխան – ները Տէմիրէլի գլխաւորութեամբ չյաջո – ղեցան տապալել կառավարութիւնը «ան – վստահութեան» քուէարկութեամբ մը:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս ամէն ամսուան առաջին կի – րակին, վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր թիւը, որու իրենց աշխատակցութիւնը բերած են.—

ԽԱԺԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ
ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՊՈԼԻՍ ԻՐ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՔԱՂԱՔԸ ԱՂՏՈՏՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Մինարէները կը խամրին, մինչ Պոլիս կը խեղդուի ապականութեան մէջ: Այս խորագիրով է, որ ամերիկացի լրագրող Ն. Կէյն Պոլսոյ ապականած մթնոլորտին եւ անոր հետեւանքներուն մասին յօդուած մը լոյս ընծայած է «Հէրըլտ Թրիպիւն»ի մէջ:

Այս քաղաքը՝ երբեմնի թագը Բիւզան – դական Կայսրութեան, կեդրոնը օսման – եան պերճանքին եւ շուայտութեան, քա – ղաք մը, որ աշխարհի գեղեցկագոյն գիր – քերէն մէկը կը գրաւէ, հեղձամահ դառ – նալու վրայ է: Կոյուղիներուն գարշա – հոտերը կը տիրեն համեմներու պազարին եւ կիտրոնենիներուն բոյրերուն վրայ: Աղբը մաքրագտելու միայն մէկ կայան կայ Պոլսոյ մէջ, սակայն չի բանիր՝ զուրկ ըլլալով նիւթական համապատաս – խան միջոցներէ: Ամէն օր, 4, 5 միլիոն բնակչութեան մը աղտեղութիւնը, առանց մաքրագտուելու, կը թափի քաղաքը շըր – ջապատող ջուրի երեք աւազաններուն մէջ.— Վոսփոր, Մարմարա եւ Ոսկեղ – ջիւր:

Հոն ուր Սուլթանին հպատակները սո – վորութիւն ունէին դաշտագնացութիւն – ներ կազմակերպելու՝ տոխակներով լե – ցուն մրգաստաններուն մէջ, Ոսկեղջիւրի ափերուն, հոն, այժմ, որոշ տեղեր նա – ւակները չեն կրնար յառաջանալ, այն – քան որ ջուրը պինդ, կայուն կոյտի վե – րածուած է:

—Ամբողջովին մեռած է, ոչ մէկ կեանք կը դիմանայ, բացի տղմուտ յատակի մարմիններէն (օրգանիզմ), դիտել տուած է լրագրողին Նեւզատ Քօր, Պոլսոյ Թեք – նիք համալսարանին շրջապատի ճարտա – րագիտութեան փրոֆեսէօրը: «Երկու ա – փերուն հաստատուած ճարտարարուես – տը, ըստ կամս, թունաւոր նիւթեր կը թափէ»:

Ցամաքին վրայ ապականած մշուշը սկսած է կուտակուիլ այն օրէն, երբ եր – կար ատենէ ի վեր դատապարտուած, բայց դեռ ազմկարար Ղալաթայի կա – մուրջը ամէն առաւօտ կը բացուի մղում տալու համար օրուան նաւարկութեան: Կապոյտ մզկիթին, Ս. Սոֆիայի եւ Թոփ – քափուի պալատին վեհաշուք մինարէներն ու աշտարակները թուխ աղտոտ տեսք ստացած են եւ, թէեւ, արեւմուտքին ա – պականած մթնոլորտը ալ–ոսկեգոյն հո – յակապ երկինք մը կը ստեղծէ ա – ռանց դիմաստուերներուն ետին, այսու – հանդերձ, ցերեկը, ասոնք հազիւ տեսա – նելի կը դառնան մշուշին մէջ:

Մինչ աշխարհի Առողջապահութեան կազմակերպութիւնը, իբրեւ օդի նուազա – գոյն չափանիշ 80 մանրակրամ ծծմբային տիոքսիթ կը սահմանէ, մէկ խորանարդ մեթրի համար, Պոլսոյ մէջ աւելկա 500 մանրակրամի կը հասնի ձմեռը, ըստ Ֆե – րուն Էրթիւքի, Թեքնիք համալսարանի օդի ապականութեան մասնագէտին: Հինգ հարիւր մանրակրամը, համաձայն աշ – խարհի Առողջապահութեան կազմակեր – պութեան, լուրջ հիւանդութիւններ կըր – նայ ստեղծել:

Ապականութիւնը, տարրալուծումը եւ գեր–խճողումը առաւել վատթար աստի – ճանի կը հասնին գիւղական շրջաններէն տարին աւելի քան 200.000 գաղթողնե – րուն խուժումով: Ասոնք յաճախ պատա – հական, տեղէ տեղ գացող բնակիչներ կը դառնան՝ բնակութիւն հաստատելով ե – րեսի վրայ ձգուած շէնքերու, քաղաքին հին ամրութիւններուն նկուղներուն կամ ձեռքով փորուած աղտոտ յատակներով եւ թիթեղեայ կամ բաց կերպընկալ տա – նիքներով խրճիթներու մէջ:

Մինչեւ իսկ մեծ մզկիթներն ու պա – լատները եւ յուշարձանները, որոնք 26 դարերու վրայ տարածուող ուժ քաղա – քակրթութիւններ կը պատկերացնեն, կը մեռնին անփութութեան հետեւանքով: Թոփքափու պալատին կանանոցին սրահ – ները, ուր սուլթանները եւ անոնց հա – րիւրաւոր հարճերը ոսկեձոյլ ափսէներու մէջ կը ճաշէին՝ դատարկուած են, շար – ժերու ընթացքին կղմինտրներ ինկած ըլ – լալով:

Բիւզանդական դարաշրջանի մեծ եկե – ղեցիները, իրենց անգին խճանկարներով, առաւել դէշ վիճակի մատնուած են: Մէկը ներկայիս կը գործածուի իբրեւ մթերանոց զովացուցիչներու, ուրիշ մը ատաղձագործարանի վերածուած է, այլ եկեղեցիներ տուն – տեղ չունեցողներու բնակավայր դարձած են:

Քաղաքին նոյնիսկ արդիական պողո – տաները, հրապարակները եւ զբօսավայ – րերը աղտեղութեանց խառնակոյտ մը կը պարզեն: Պոլսոյ հին բնակիչները կը մեղադրեն Անատոլուէն ժամանողներուն յոռի սովորութիւնները եւ մաքրութեան – առողջապահութեան ճիւղի աշխատաւոր – ները, որոնք, իրենց պաշտօնները ձեռք կը ձգեն հովանաւորեալներու միջոցաւ եւ, հետեւաբար, աշխատելու քիչ դրդա – պատճառներ ունին:

Այթեքին Քօթիլ, Պոլսոյ քաղաքապե – տը, դիտել տուած է լրագրողին, թէ քաղաքապետարանը լաւագոյնը կ'ընէ իր տրամադրութեան տակ գտնուած միջոց – ներով.— 4.100 աշխատաւոր եւ 300 աղբի կառք: «Աղբը առնուազն շաբաթը մէկ անգամ կը հաւաքուի քաղաքին ամ – բողջ տարածքին վրայ եւ ամէն օր՝ խուռն շրջաններուն մէջ: Փողոցները կ'աւլուին առաւօտները ժամը 6էն 9ը, սակայն կէս – օրին արդէն կրկին աղտոտած են, որով – հետեւ 110.000 շրջիկ ծախողներ ունինք, որոնք թուղթով աղբ կը պարպեն ամէն օր փողոցները: Հաւատացէք, աշխարհի վրայ չկայ քաղաք մը, որ Պոլսոյ նման այսքան բազմաթիւ հարցեր ունենայ»:

Լրագրողը յոյսի նշոյլ մը նկատած է Թրքական Խորհրդարանին այն նոր օրի – նագիծը, որ կ'ընդլայնէ քաղաքապետա – րաններուն իրաւասութիւնները: Ասի – կա, հաւանաբար, տնտեսապէս օգտակար պիտի ըլլայ քաղաքներուն համար:

Պոլիս, համաձայն լրագրողին, արդէն հարիւր միլիոն տոլարի երաշխիք ձեռք ձգած է Վերակառուցման եւ Զարգացման միջազգային դրամատունէն, որպէսզի ջըր – բային կայանի մը դրութիւնը հաստատէ՝ վերջ տալու համար աղբերուն պարպու – մին ծովեզրին: Այսուհանդերձ, ծրա – գիրին ամբողջական իրագործումը տա – րիներու կը կարօտի եւ, նոյնիսկ, այն ատեն, հաւանաբար քաղաքին միակ մաք – րագտիչ կայանին ճակատագրին ենթար – կուի՝ չունենալով նիւթական բաւարար միջոցներ բանելու համար:

Դրական երրորդ նշանը այն է, միշտ ըստ Ամերիկացիին, որ կառավարութիւնը գործատուն մը հաստատած է «առանց մուխի – ծուխի ածուխ» արտադրելու համար՝ նուազագոյնի հասցնելով աղ – տեղիչ տարրերուն արտաբերումը: Սա – կայն այս գործատունը առաջին առթիւ պիտի սպասարկէ միայն Անգարայի:

Այսպէս կամ այնպէս, առայժմ, աս ծրագիրները գործադրութեանց վիճակի մէջ չեն: «Հիմա, այս միջոցին, ոչ մէկ բան կը կատարուի պայքարելու համար Պոլսոյ ապականութեան դէմ, յայտարա – րած է Թեքնիք համալսարանի շրջապատի մասնագէտներէն Մէհմէտ Եուչել: Այժ – մու մեր բոլոր ըրածները, ներկայի մեր միակ կարելիութիւնը վնասին տարողու – թիւնը չափելն է»:

Թ. Ա. Թ.

ՍԱԹԵՆԻԿԻ ՋՐՈՅՑԻՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այսպէս ուրեմն, նման պարագայի մը մէջ Սաթանա, որ նուազ պարկեշտ է Սաթենիկէն, նոյն հնարքին կը դիմէ, յաջողելով սակայն Սաթենիկի պէս: Բայց այսպիսի նիւթերու մէջ վախճանը արժէք չունի:

Սաթենիկ կ'առեւանգուի ձիաւոր Արտաշէսի կողմէ: Սաթանայի առեւանգումը բացատրող երկու դրուագներ կրնան յիշուիլ: Առաջինին մէջ Նարթերը կ'երթան առեւանգել Սաթանա իշխանուհին: Արկում անուն Նարթը կը յաջողի տիրանալ իշխանուհիին եւ տանիլ զայն, հակառակ իր ընկերներուն գալուն: Երկրորդին մէջ Ուրիզմակ (որ հոս եղբայրը չէ Սաթանայի) որսի ընթացքին աղջիկ մը կը գտնէ անտառին մէջ եւ երբ կը փորձէ տիրանալ անոր, աղջիկը կը կախարդէ զայն եւ կը դնէ կենդանիի մը դիրքին մէջ, որմէ կը փրկուի ուրիշ կախարդուած կենդանիի մը խորհուրդով որ հետեւեալն է.

Ձեռք կ'առնէ աղջկան կախարդական խարազանը, որուն շնորհիւ թէ՛ կը վերադառնէ իր կերպարանքը եւ թէ տէր կ'ըլլայ աղջկան որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ Սաթանան:

Հոս, առեւանգումին առնթեր երեւան կ'ելլէ նաեւ «ցաւ պատճառող շիկափոկ պարանը» որուն շնորհիւ Արտաշէս կը բռնէ եւ կը գրաւէ Սաթենիկը: Հոս կը վերադառնենք այն մանրամասնութիւնը, որ կը նեղէր Խորենացին եւ կ'այլափոխուէր անոր գրչին տակ:

Սաթենիկ, Արտաշէսի կինը, վիշապազուններու հանդէպ ցանկութիւններ ունի: Հարկ կա՞յ հոս յիշատակելու ամուսնացեալ Սաթանայի սայթաքումները: Քիչ վերը պատմեցինք թէ ինչպէս կը խաբէր իր եղբայրը միւս եղբօր հետ. ուրիշ սիրահարներ ալ չէին պակսիր:

Աւանդութեան մը համաձայն, անոնցմէ մէկն է կովկասեան Հեփեստոսի՝ այսինքն Սաֆայի որդին: Ամէն պարագայի, անհաւատարմութիւնը հիմնական թեմաներէն մէկն է Սաթենիկ – Սաթանա զրոյցին:

Սաթենիկի մասին շատ բան չենք գիտեր, որպէսզի կարենանք աւելի հեռուները տանիլ այս պրպտումը: Բայց յիշենք վերջին նմանութիւն մըն ալ:

Խորենացի Գողթան երգիչներու վիպասանութիւններուն մասին խօսելով կ'ըսէ Ա. գրքին Լ. գլխուն մէջ. «Այլ եւ ճաշասեն գործել Արգաւանայ ի պատիւ Արտաշիսի եւ խարդաւանակլեալ նմին 'ի տաճարին վիշապաց»: Արգաւանի այս ճաշասեղանը կարեւոր վիպասանութեան մը տեքստը պէտք է եղած ըլլայ, որովհետեւ Խորենացի Բ. գրքին ԾԱ. գլխուն մէջ կը վերադառնայ անոր, դիտել տալով որ «այս Արգամ է որ յառասպելին Արգաւանն անուանի»:

«Յետ այսր, կ'աւելցնէ Խորենացի, երթալով Արտաշիսի 'ի ճաշ Արգամայ, կասկած իմն անկեալ, իբր թէ դաւել զարքայն խորհեցան, յարուցանեն որդիքն արքայի աղմուկ եւ անզէն իսկ 'ի հացին քարշեն զալիսն Արգամայ»:

Արտաւազդ, արքային և Սաթենիկի մեծ տղան, իր ահեղ բարկութեամբ կ'իյնայ Արգամի ցեղին վրայ եւ կը բնաջնջէ զայն:

Օսական աւանդութեան մը համաձայն, Նարթերը օր մը չուզելով այլեւս հանդուրժել ծերունի Ուրիզմակին, խնջոյքի կը հրաւիրեն զայն, գինովցնելու եւ սպաննելու նպատակով: Սաթանա, որ ամէն ինչ գիտէ, վտանգի նշան մը կ'որոշէ իր ամուսնին հետ եւ երբ ամուսինը որոշեալ նշանը կուտայ, վտանգը տեսնելով, Սաթանա խնջոյքի սրահը կը ղրկէ Ուրիզմակի եղբօրորդին՝ վայրագ Պաթրազը, որ սուրէ կ'անցընէ Նարթերը: Դիտելի է որ հերոս Պաթրազ, (որ կ'ըմբոստանայ Աստուծոյ դէմ եւ գերագոյն պատիժով կը պատժուի Աստուծմէ) կը համապատասխանէ Հարաւային Կովկասի «կալանաւոր հերոսին», Վրացիներու Ամիրանիին եւ Հայոց Արտաւազդին:

Եւ Արգաւանի ծուղակ – խնջոյքին մէջ ալ Արտաւազդն է որ կը բնաջնջէ դաւադիրները, ինչպէս Պաթրազ՝ Նարթերը:

×

Անշուշտ թէ կարելի է դեռ աւելի առաջ երթալ Սաթանայի — եւ հետեւաբար Սաթենիկի — նախապատմութեան մէջ: Միլլէր դիտած է որ Հերոդոտոսի կողմէ հաղորդուած Սկիւթական աւանդութիւնները կը խօսին ցեղին դիցարանական մօր՝ հերոսուհիի մը մասին, որ առեւանգուած է Հերակլէսի կողմէ, ճիշդ այնպէս ինչպէս Օսերու հերոսները առեւանգած են Սաթանան:

Սկիւթացի այս հերոսուհին անկասկած կը նոյնանայ նշանաւոր Պարթենոսի հետ, որ կ'երեւի հելլէն եւ սկիւթական աստուածութիւններու միջեւ: Կը նշանակէ թէ Եւրոպայի ամենահին Իրանեաններուն աստուածներուն միջեւ կարեւոր տեղ մը տրուած էր աստուածային կնոջ մը, Յաւերժահարս – Մօր մը, կամ պաշտպան Կոյսի մը: Արդեօք մեր Սաթանային հին մէկ ձեւը չէ՞ այս:

Շատ անհաւանական չէ: Պառոն Ուսլար անակնկալը ունեցած չէ՞ միթէ բառ առ բառ վերագտնելու այն աւանդութիւնը, զոր Հերոդոտոս կը պատմէ Ամազոններու եւ Սկիւթացւոց պատերազմին եւ հաշտութեան մասին: Եւ այդ չերքէզ պատերազմիկ վայրենուհիները Հերոդոտոսի կողմէ յիշատակուած իրենց քոյրերուն նմանող անուն մը չէ՞ն կրեր միթէ.— էմմէչ:

ԺՈՐԺ ՏԻՒՄԷԶԻԼ

Յ. ՕՐԲԵԼԻԻ ՄՈԿՍԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

1911ի գարնան Պետերբուրգի համալսարանի շրջանաւարտներու ցանկին մէջ Հայու մը անունը եւս կ'երեւար: Յովսէփ Օրբելի: 1904էն սկսեալ յաճախած էր արեւելեան լեզուներու եւ պատմա – բանասիրական ճիւղերու դասընթացքներուն: Ձեռք ձգած էր կայուն գիտելիքներ, յատկապէս լեզուներու բնագաւառին մէջ: Իր ուսուցիչին՝ Նիկողայոս Մառի ուշադրութեան արժանացած էր: 1906ին, այս վերջինոյն ղեկավարութեան տակ մասնակցած էր Անիի պեղումներուն: 1909ի ամառը, հետաքրքրական հետազօտութիւններ կատարած էր Ղարաբաղի մէջ, Խաչէնի իշխանութեան տարածքին: Դարձած էր ինը աշխատասիրութիւններու հեղինակ: Եւ դեռ 24 տարեկան էր ու կը գտնուէր ուսանողական նստարաններու վրայ:

1912 Սեպտեմբեր 22ին՝ երբ Յ. Օրբելի աւարտական դասարանը կը գտնուէր, կը գումարուէր Պետերբուրգի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմա – բանասիրական ճիւղին ժողովը: Ն. Մառ այդ առթիւ հրապարակ կը դնէր Վան նահանգին հնագոյն յուշարձանները, բանահիւսութիւնը, բարբառները հետազօտելու անհրաժեշտութեան հարցը: Իբրեւ յարմարագոյն թեկնածու կ'առաջարկէր Յովսէփ Օրբելին: Առաջարկը կ'ընդունուէր:

19 Յուլիս 1ին ճամբայ կ'ելլէր եւ Պաթումէն կը մեկնէր Կ. Պոլիս, ապա Տրապիզոնի, Բայբուրթի, Էրզրումի ճամբով կը հասնէր Վան: Գլխաւոր նպատակը կ'ըլլար այցելել Վանայ լիճին հարաւը գտնուող Մոկաց գաւառը, երբեմնի Մոկաց աշխարհի կեդրոնը: Մոկս իր լեզուական ինքնատիպութեամբ, հարուստ բանահիւսութեամբ զարմանք պատճառող երեւոյթ մըն էր մտաւորական շրջանակներուն համար: Յ. Օրբելին նպատակը կ'ըլլայ հետազօտել շրջանի հայ թէ քիւրտ բնակչութեան լեզուն եւ բանահիւսութիւնը: Հինգ շաբաթ կը մնար Մոկս եւ կը յաջողէր հարուստ նիւթ հաւաքել, տեղացիներուն օժանդակութեամբ:

Ձմեռը կը վերադառնար Վան եւ կը նուիրուէր հաւաքած նիւթերը մշակելու աշխատանքին, ինչպէս նաեւ քրտերէնի ուսումնասիրութեան: Գարնան կը վերսկսէր իր աշխատանքները Մոկսի մէջ, ապա, մէկ տարուան բացակայութենէ մը ետք, կը վերադառնար Պետերբուրգ: Այս առաքելութիւնը յատուկ էջ մը ներկայացուց Օրբելիի հարուստ կեանքին մէջ: Յետագային Օրբելի պատեհ առիթներով իր աշակերտներուն կը պատմէր Մոկսի, անոր արտասովոր բնութեան, տաք սրտի տէր մարդոց մասին: Բայց ամէն անգամ լուսաւոր վերյուշը կը շղարշուէր թախիծի մութ ամպով մը. կը մտաբերէր ծանր իրադարձութիւնը՝ 1915 թուականը: Կը սթափէր միշտ բերկրութիւն պատճառող երազէն. — Ինչ որ կար, այլեւս չկայ. Մոկս, Վան, Էրզրում... Ցնորք են արդէն»: Սկիզբները անոր այնպէս կը կը թուէր, թէ իր բոլոր ծանօթները արհաւիրքին զոհ գացած են, բայց վերջին տարիներուն անոր ուրախութիւնը չափ ու սահման չէր ունենար, երբ երբեմն կը յայտնուէին պատկառելի ծերուններ, եւ կը պարզուէր, որ Մոկսի հին ծանօթներն էին եւ հոն՝ երկրին մէջ, պատանի տարիքին, օգնած էին, որպէսզի ան բարբառային նիւթեր հաւաքէր:

Մոկսի ճամբորդութիւնը չափազանց արդիւնաւէտ եղաւ: Յաջողեցաւ շատ բան փրկել անդառնալի կորուստէն: Եւ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է՝ նիւթերը արձանագրուեցան բուն Մոկաց հողին վրայ, այսինքն իրենց ծնունդ առած միջավայրին մէջ: Եւս մէկ '– երկու տարի, ոչ մէկ ուսումնասիրող ի վիճակի պիտի ըլլար այդպիսի կարելիութիւն մը ստեղծել, քանի պիտի սկսէր Արեւմտահայութեան զանգուածային կոտորածը եւ արտաքսումը մայր երկրէն:

Եղեռնէն ետք արեւմտահայ բանահիւսութեան, բարբառներուն վերաբերեալ որեւէ բան կարելի կը դառնար միայն հաւաքել բնօրրանէն կտրուած, աշխարհի չորս կողմերը ցրուած տարագիր Հայերուն միջոցաւ: Իսկ պատմական յուշարձաններուն ուսումնասիրութեան մասին երազել անգամ անհնարին կ'ըլլար:

ՄԱՌԼԵՆԱ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
ԿԱՐԷՆ ԵՈՒԶԲԱՇԵԱՆ

(Գրական թերթ)

«ԿԱԼԻ ՏՕՆ»

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հունձքի օր է, ուրախութեան օր՝ Մըխիթարեան վարժարանէն ներս:

Կիրակի, Յունիս 24, վարժարանի ընդարձակ ճաշարանին մէջ, Ծնողաց Միութեան նուիրեալ տիկիններուն գուրգուրոտ ձեռքերով զարդարուած սեղաններուն շուրջ՝ բազմաթիւ ծնողքներ եւ բարեկամներ տեղաւորուած, ճաշեցին զուարթ մթնոլորտի մէջ:

Ժամը 16ին, այս անգամ վարժարանի թատերասրահին մէջ, խմբուած հոծ բազմութեան ներկայութեան, կատարուեցաւ Մրցանակաբաշխութեան հանդէսը, որուն կը նախագահէր Սեւրի քաղաքապետը՝ Ռոժէ Ֆայնզիլպէրկ, ներկայու-

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝
ԳՆԷԼ ԵՊԻՍԿ. ԳԱԼԷՄՔԷՐԵԱՆ

1919, Կոստանդնուպոլիս

Բ.

Ամէն անգամ որ բռնուածներուն եւ տրուած հաւաստիքներուն անվստահ եւ երբեք համոզուած կը դառնայինք կուսակալին քովէն, դառն յուսախաբութեան զոհի ցաւերով կը տաշորուէինք Գաւառ. Վարչութեան անդամներուն հետ, եւ միակ միջոցնիս, որուն կը դիմէինք, ամէն իրադարձութիւն ժամանակին Ազգային Պատրիարքարանի տեղեկացնել ու դարման խնդրել էր. եւ սակայն շատ անգամ անպատասխանի մնալով հասկցանք յետոյ թէ ամէն մեր գրերը դժբախտաբար չէին հասներ Պոլիս:

Գ.

ՀԱՅՈՑ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԶՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նախորդ գլուխներու մէջ պատմուած ամենատխուր իրականութիւնները կարծես Հայրենասէր հայ ժողովուրդի անհամար զոհողութիւններուն փոխարինութիւնն էին:

Մինչ Թուրք կամ իսլամ ժողովուրդին, իբր հայրենակցական պարտք, ինքնաբուխ զոհողութեան նշոյլն անգամ տեսնուած չէր, գերազանցապէս բարձր նկարագրով օժտուած մեր Հայերն նոյն ատեն գնահատելի զգացմանց փայլուն ապացոյցները չզլացան երբեք տալէ, համաշխարհային պատերազմի սկիզբէն մինչեւ իրենց բռնագաղթի օրերը, նիւթական ու բարոյական ծանր զոհողութիւններով: Թէքեալիֆի հարպիէյ չարան – չարան երթեւեկող սայլերը հայազգի վաճառատուններու բազմապիսի եւ արժէքաւոր ապրանքներովը, նոյնիսկ զինուորական պէտքերու չհամապատասխանող ապրանքներով, օրինակ կանացի հագուստեղէնի մետաքսեայ նիւթերով, կերպասներով, նրբաթել գուլպաներով, հոտաւէտ օճառներով, եւայլն, եւայլն, մեծ քանակութեամբ կը լեցուէին: Հայ բազմազան արհեստաւորութիւնն ամբողջ շուկաներէն փոխադրուած էր սէնայիի եւ խիշլայի շէնքերուն մէջ, տաժանելապէս հրամանատար սպաներէն մինչեւ տասնապետներուն եւ անոնց հարէմներուն անձնական եւ տանին արհեստագիտական պէտքերուն աշխատցուելով: Գրաւուած շէնքերուն մէջ ամէնէն հոյակապ եւ ընդարձակագոյնն էին քաղաքին կեդրոնը Սեւ – Հողերու շրջանակին մէջ մեր ազգային Արամեան վարժարանի եւ մանկապարտէզի փառաւոր շէնքերն իրենց ընդարձակ պարտէզովը միասին: Նոյնպէս Թաղային Ս. Սարգիս եւ Ս. Փրկիչ եկեղեցիներն իրենց կրթական շէնքերովը տրամադրուած էին զինուորներու բնակութեան համար: Նաեւ Սեբաստիոյ Հայ Ազգային հիւանդանոցին մէջ յիսուն մահճակալով օդասուն սրահ մը յատկացուեցաւ հիւանդ զօրքին դարմանման համար. բժիշկի, դեղի, սնունդի եւ խնամքի եւ ուրիշ բոլոր ծախքերու ամբողջական գումարը հայ ժողովուրդին դրամէն հոգացուելու պայմանաւ մինչեւ վերջը:

Կ'արժէ արդար հպարտութիւնով մը յիշել թէ բոլոր միւս զինուորական հիւանդանոցներուն վրայ մերինին ընտիր կազմածներով, անթերի սպասարկութեամբ եւ տիրող կարգապահութեան հետ տեսնուած մաքրութեամբն եւ խնամարկու հոգածութեամբը վայելած արդար համբաւն ինչպէս նաեւ մահերու անհամեմատ նուազութիւնն այնքան ուշադրութիւն գրաւած էին որ ոչ միայն նոր հիւանդացող այլ նաեւ հիւանդանոցներու հիւանդ զինուորներ մանաւանդ մեծ եւ փոքր սպաներ կը նախընտրէին էրմէնի հասթահանէսին դարմանուիլ, ստոյգ մահուընէ փրկուելու համար:

Այս առթիւ հարկ կը համարինք անգամ մը եւս գնահատել այն անձնուէր ջանքերն եւ անխոնջ աշխատութիւնները զորս պատ. Հոգաբարձութիւնն, Պ. Տիգրան Անդրէասեանի ատենապետութեամբ, չէ զլացած հաստատութեան բարելաւման մասին: Հայոց հիւանդանոցը բռնագաղթէն յետոյ գրաւուելով Մուամմէրի կամքին համաձայն եղաւ թաղապետութեան սեփական Մէմլէքէթ հասթահանէսի:

Դարձեալ հայ ժողովուրդը փութաց Առաջնորդարանի նախաձեռնութեամբ նախ հարիւր ձեռք անկողին եւ յետոյ երեք հարիւր նոր վերմակ նուիրել զինուորական հիւանդանոցներուն, ուր տախտակներու վրայ տապլտկող հիւանդներ լալագին կը խնդրէին բժիշկներէն էրմէնի եօրկանի մը, ծածկելու համար իրենց կմախք դարձած մարմինը:

(Շար. – 6)

թեամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի եւ Գիտ եպիսկոպոսի:

Ազգային ժողովրդական խանդավառ երգերով՝ վարժարանի երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Ջանպէկեանի, բացաւ հանդէսը:

Կատարուեցան արտասանութիւններ՝ հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ իտալերէն լեզուներով:

Աւարտին հասած ուսումնական տարւոյն հաշուետուութիւնը կատարեց ուսումնապետ Հ. Ռափայէլ Վ. Անտոնեան, որ ֆրանսերէն եւ հայերէն լեզուներով՝ ուսումի, կրթութեան եւ տոհմային դաստիարակութեան գործը հիւսեց, անոր անհրաժեշտութիւնը շեշտեց:

Բաժնուեցան մրցանակներ՝ ջանասէր, բարեկիրթ եւ ուսումնական տարին արդիւնաւոր կերպով անցընող աշակերտներուն:

Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտի, քաղաքային տեսուչ վարժարանին, խօսեցաւ ֆրանսերէն, փառաբանեց Հայ Հանճարին կատարած մեծղի նուաճումները՝ մեր պատմութեան երկհազարամեայ ճանապարհին ընթացքին: Յորդորեց աշակերտները (հայերէնով) արժանի սերունդ ըլլալու Շիրակացիի, Խորենացիի, Եզնիկի, Մխիթարի...:

Վարժարանի տեսուչ Հ. Սերովբէ Վ. Ակըլեան խօսք առնելով « տեւելու չտեւելու » բնաբանով տաք շեշտը դրաւ ազգապահպանման կենսական հարցին վրայ: « Ազգին եւ հայ մշակոյթին ապագան՝ բնաւ, պատրաստ բան մը չէ որուն հարկ ըլլայ սպասել... պէտք է կերտել զայն տեւական աշխատանքով՝ նոր սերունդներու իմացականութեան եւ հոգիին մէջ. պէտք է առջեւն առնել այլասերումի...:

Յիշեց Վազգէն Ա. Հայրապետին՝ շուրջ մէկուկէս ամիս, Ֆրանսա այցելութեան առթիւ՝ մեր ազգային զգացումի ջերմաչափին վրայ առաջ եկած դէպի վեր ոստումը, որ սակայն՝ աւելի քան 200 հազարէ աւելի անդամ ունեցող հոծ գաղութի քանի՞ առ հարիւրին հասաւ մայր հայրենիքէն եւ մեր հաւատքի հօր Լուսաւորչի աթոռէն ճառագայթող լոյսը եւ ջերմութիւնը...

Շնորհաւորեց այն հայ ծնողքները որոնք իրենց զաւակները դրած են հայկ. դպրոց, եւ նախանձախնդիր են հայեցի դաստիարակութեան, երբեմն նոյնիսկ ծանր զոհողութիւններով: Յանձնարարեց որ անոնք ըլլան հայ դպրոցին, հայ փառապանծ քաղաքակրթութեան պատգամաւորները... քաջալերեն, յորդորեն՝ ապահովելու աստիճան, ուրիշ հայ ծնողքներ, որպէսզի նախընտրեն հայ վարժարանը իրենց զաւակներուն համար՝ իբրեւ յարմար, բնակարան եւ ընտանեկան միջավայր:

« Այս է գաղտնիքը տեւելու: Դպրոցի դռնէ ներս է Հայ մնալու հարցին լուծումը »:

Փակման խօսքը քաղաքապետին էր: Ժպտուն եւ լաւագոյն տրամադրութեամբ՝ շնորհակալութիւն եւ ուրախութիւն յայտնեց՝ դարաւոր եւ բազմարդիւն հայ դպրոցի մը Մրցանակաբաշխութեան հանդէսին նախագահելու հրաւիրուած ըլլալուն համար, հանդէս մը որուն առաջինին 1852ին, Ալֆոնս տը Լամարթին նախագահած էր Փարիզի Սամուէլ Մուրատեան նորահաստատ վարժարանին մէջ:

« Գրեթէ մէկուկէս դարէ ի վեր, Սամուէլ Մուրատ Ֆրանսայի հայ վարժարանը՝ ըսաւ, կը պատրաստէ հայ ազգին եւ Ֆրանսայի արժէքաւոր քաղաքացիներ՝ գիտական, գրական, գեղարուեստական ասպարէզներու մէջ. անոնք հարստութիւնն են հայ ժողովուրդին եւ զիրենք հիւրասիրող երկիրներուն: Այս եւ ուրիշ պատճառներ զմեզ կը կապեն, ըսաւ, հայ հասարակութեան:

« Կ'ուզեմ շեշտել որ մեր քաղաքը, Սեւր, հպարտ է այսպիսի հայ դպրոց մը, մշակոյթի բարձրորակ կեդրոն մը՝ իր հողին վրայ ունենալով: Եւ հրճուանքով կ'ըսեմ որ մեր յարաբերութիւնները միշտ եղած են, եւ կը մնան, է՛ւ սերտ է՛ւ բարեկամական:

« Բազմաչարչար եւ հերոսական Հայաստանի եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները հիմնուած են հոգեկան եւ մշակութային բարձր եւ ազնուական արժէքներու վրայ. իւրաքանչիւրը պահելով իր իւրայատուկ առաւելութիւններն ու յատկութիւնները այսօր աւելի քան երբեք լոյսի եւ վստահութեան աղբիւրներ են աշխարհի խաղաղութեան համար:

« Յարգելի տեսուչ եւ ուսուցիչներ, յատուկ նախանձախնդրութեամբ կրթեցէք ձեր աշակերտները՝ հայ մտքի եւ ոգիի յաւերժական արժէքներով, եւ բացէք անոնց իմացականութիւնը տիեզերական գիտելիքներու առջեւ:

« Սիրելի աշակերտներ, դուք ալ մնացէք հաւատարիմ ձեր մայր հայրենիքին, Հայաստանին, եւ անոր հազարամեայ մշակոյթին. ահա այդպէս լաւագոյն օժանդակութիւնը բերած կ'ըլլաք Ֆրանսայի մշակոյթին, որուն համար շնորհակալութիւն կը յայտնենք ձեզի:

« Վերջացնելով կ'ըսեմ որ մեր քաղաքը Սեւր, եւ ձեր հայ դպրոցը՝ միշտ աւելի բարեկամական, մշակութային եւ պիտի ըսեմ եղբայրական՝ սերտ կապերով միացած պիտի գործակցին հասարակաց յառաջդիմութեան համար» (երկար եւ խանդավառ ծափեր):

Նաւասարդ խումբին՝ մշակուած, մաքուր գիծերով երբեմն փոթորկայոյզ, երբեմն նազելի, եւ միշտ համանուագ ու ներդաշնակ հայ ժողովրդական պարերով փակուեցաւ հանդէսը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԾԱՂԿՈՑԻ ՄԸ ՍԻՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՍԸ

Օ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ղեկավարած հայերէնի եւ նուագի դասընթացքներուն հետեւող աշակերտներուն նուիրուած հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունիս 24, Կիրակի կէսօրէ վերջ Մշակոյթի Տան մեծ սրահին մէջ, ծնողքներու եւ քաջալերողներու կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Երկսեռ փոքրիկներ կրկնակ արտասանութիւններ կատարեցին շատ յստակ առոգանութեամբ, մեծ ուրախութիւն պատճառելով լսողներուն, որոնց համակրանքը բնականաբար կ'ուղղուէր ուսուցչուհի Օր. Սիլվա Խըլխղաթեանի, որ շաբաթական քանի մը ժամերու դասաւանդութեամբ միայն կրցած էր այնքան հարազատօրէն Մեսրոպեան բարբառը դրոշմել պզտիկներուն շրթներուն: Բայց միայն այդ չէր. ինչպէս յայտնեցի, վարչութիւնը հայերէնի կողքին, նորութիւն մը ստեղծելու գեղեցիկ գաղափարը յղացած էր, հաստատելով նաեւ նուագի ուսուցում մը, նախապատուութիւնը տալով կիթառի: Այս ճիւղին պատասխանատուութիւնը յանձնուած էր ծանօթ երգիչ եւ երգահան Պ. Նորայր Ազըլեանի, որ նախապէս կը յայտնէր թէ որքան դժուարին ճիգերու դիմած էր, ամիսներու ընթացքին հասցնելու համար շօշափելի յաջողութեան մը, որուն ապացոյցը տուաւ փոքրերու խմբակը քաղցրօրէն նուագելով եւ երգելով եղանակներ ու երգեր որոնք էին՝ «Անձրեւի տակ», «Ջինուորին երգը», «Հինգալլա», «Տըլէ եաման», բոլորն ալ արժանանալով ունկնդիրներու կուռ ծափահարութիւններուն: Օր. Խըլխղաթեան ի վերջոյ պիտի բաշխէր մրցանակներ թէ աշակերտներուն եւ թէ անոնց մայրերէն չորս տիկիններու, որոնք ամէն Չորեքշաբթի իրենց զաւակներուն կողքին, իրենք եւս կուգան ուսանելու, աւելի ճոխացնելու համար իրենց հայերէնը. կեցցէ մը եւս անոնց: Իսկ Պ. Նորայր կ'որոշէր մրցանակաբաշխումը կատարել յառաջիկայ Չորեքշաբթի վերջին դասէն վերջ, այդ օրուան պահելով իր գնահատանքին արդիւնքը, աւելի կամ նուազ յաջող աշակերտին կամ աշակերտուհիին: Յաջորդաբար խօսք կ'առնէին ատենապետուհի Տկ. Գարոյեան, անդամուհիներէն՝ Տիկիններ Սերէնկիւլեան եւ Թադէոսեան: Կ'արժէ տալ քանի մը տողեր անոնց ուղերձներէն:

Տիկին Գարոյեան.— Պէտք է խոստովանինք թէ բախտաւորուած ենք ուսուցչական կազմով, երբ անոնք կամքով, նուիրումով ստանձնած են դժուարին պարտականութիւն մը: Աւելի մեծ թիւ մը ունեցանք արձանագրուողներու, բայց դժբախտաբար ամէնքը չեն յաճախեր: Բայց աշակերտներ ունինք որոնք գովելի եւ կանոնաւոր կերպով կը հետեւին հայերէնի դասերուն, ինչպէս նաեւ երգի եւ կիթառի: Հակառակ դըժուարին պայմաններու, բոլորիս սրբազան պարտականութիւնն է մեր զաւակները առաջնորդել, որպէսզի չզրկուին անոնք հայերէն լեզուի քաղցրութենէն: Ես պիտի վերջացնեմ Պարոյր Սեւակի սա խօսքերով. « Սփիւռքի գոյատեւման հիմնական ազդակը անտարակոյս լեզուն է: Քանի կայ լեզուն, կայ նաեւ ազգը. եթէ նոյնիսկ ազգը այնպիսի ահաւոր պայմաններում է, ինչպիսիք են Հայ Սփիւռքը, ուրեմն դպրոց, կրկին դպրոց, վերստին դպրոց »:

Տիկին Սերէնկիւլեան.— Սիրելի տղաք, այս աշխատանքները տարուած են ձեզի համար, ձեզի համար միայն, որպէսզի մեր զմայլելի լեզուն՝ հայերէնը սորվիք այստեղ: Մեր լեզուն աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ եւ կատարեալ լեզուներէն է, սկսած մեր նախահայրերէն մինչեւ մեր օրերը, մեծ մարդիկ, գիտուններ ու գրագէտներ ձգտած են բարձրացնել զայն անվհատ աշխատանքներով: Կը յիշեմ տեղ մը կարդացած ըլլալ, թէ աշխարհի մի քանի հարիւր լեզուներուն մէջ, մեր քաղցրիկ լեզուն 35րդ տեղը կը գրաւէ: Այժմ դուք դեռ փոքր էք. պիտի սկսիք այստեղ սորվիլ ձեր մայրենի լեզուն ու այստեղէն վերջ, պիտի փափաքիք հետեւիլ հայերէնի բարձր դասընթացքներուն ուր պիտի սերտէք նաեւ Հայոց պատմութիւնը, եւ այն ատեն պիտի ըմբռնէք թէ որքան մեծ եղած է անցեալին մէջ ջմերհա յ ժողովուրդը իր մշակոյթով եւ հերոսական դրուագ - է անցեալին մէջ մեր հայ ժողովուրդը հայերէն խօսեցէք ձեր փոքրիկներուն հետ ձեր տուներուն մէջ, եթէ կ'ուզէք ձեր զաւակը Հայ մեծցնել, պէտք է որ իր տան մէջ ան մոռնայ տեղական լեզուն ու ձեզի հետ հաղորդուի հայերէնով: Ապրի Կ. Խաչը, ապրիք եւ դուք:

Տիկին Թադէոսեան.— Մենք, ինչպէս երէկ, այսօր ալ, եւ ալ աւելի գոյատեւման պայքարին մէջ մեզի առաջնորդ պէտք է ընտրենք մեր հիասքանչ լեզուն: Մեր Մեծասքանչը հիացման է արժանացած օտար գիտնականներուն որոնք բարձրօրէն գնահատած են մեր հին ու նոր մշակոյթը: Կ'ուզեմ յիշել այս պահուս, ամերիկացի ծերունազարդ նկարիչ՝ Ռոքուէլ Քէնթը որ ըսած է. « Եթէ ինձ հարցնեն թէ երկրի վրայ ո՞ւր կարելի է հանդիպիլ ամէնէն շատ հրաշալիքներու, ես ամէնէն առաջ պիտի տայի Հայաստան անունը»: Այս ականաւոր գիտնականին Հայաստանի մէջ հանդիպած հրաշալիքներէն մին՝ Մատենադարանն էր »: Ռոքուէլ Քէն կ'աւելցնէ.— Մարդ կը զարմանայ թէ երկրագունդին մէկ փոքր հատուածին մէջ գոյութիւն ունի այնքան մեծ գլուխ գործոցներ, որոնք մեծ երկիրներու զարդերը կրնային կազմել »: Դեռ շատ տարիներ առաջ, Լորտ Պայրըն նոյնիմաստ միտք մը յայտնած է եւ այնքան հետաքրքրական գտած Հայոց լեզուն եւ իր պատմութիւնը, որ զայն սորվեցաւ եւ կարդաց ու անգլերէնի թարգմանեց մեր պատմիչներէն Խորենացին եւ Լամբրոնացին: Հայերէնով այնքան հըմայուեցաւ Վալէրի Բրիւսով, ռուս բանաստեղծը որ նոյնպէս սորվեցաւ հայերէն եւ կատարեց թարգմանութիւններ: Այսօր համայնակուլ օտար ազդեցութիւններու դէմ, որպէս պատնէշ պէտք է կանգնեցնենք մեր հոյակապ լեզուն, սիրելով եւ ապրեցնելով զայն ամէն երկիրներու մէջ եւ բոլոր կլիմաներու տակ: Հոս է որ պէտք է մղենք մեր պայքարը, իբրեւ անհատ, իբրեւ ծնողք եւ մանաւանդ իբրեւ մտաւորականութիւն: Ապրի հայ ազգը, ապրի հայ լեզուն:

Տիկին Թադէոսեան նախապէս ոգեկոչեց յիշատակը ողբացեալ անդամուհի Տիկին Հռիփսիմէ Զիլինկիրեանի, որ երկար տարիներ զոհաբերութեան ոգիով ուսուցչութիւն կատարած էր այդ նոյն միօրեայ դպրոցին մէջ, նոյնիսկ իր հիւանդութեան օրերուն: Այդպիսով վերջ կը գտնէր այս խայտաբղէտ տօնը, ու մենք գոհունակութեամբ կը բաժնուէինք, լիայոյս որ Փարիզի այդ ծաղկոցը, նման ուրիշ շատերու, պիտի շարունակէ պահել իր կենդանի յարատեւութիւնը գալով միշտ ներկայ, գալոց ու գալոց վերամուտներուն:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

1929 1979

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

4.

Ահա այսպիսի խումբ մըն են կազմած սա հինգերը, որոնց ապահովաբար վերջին հաւաքոյթն է այսօրուանը: Վերջինը՝ քանի որ Միսաք պիտի մեկնի: Օրապահիկը շահելով հանդերձ ան հետեւեցաւ մեծ զոհաբերութիւններով ատամնաբուժական վարժարանի դասընթացքին ու կրցաւ վերջապէս վկայականը շահիլ: Հիմա ալ կ'երթայ Մարսէյլ, ուր պիտի աշխատի հօրեղբօրը հետ որ հոն կօշկակար է: Պիտի մեկնի նաեւ Պետրոս: Ե՞րբ, ո՞ւր, ի՞նչ ընելու: Ոչ մէկ [illegible]ութիւն: Պետրոս անշուշտ պիտի չկրնար խոստովանիլ, ոչ իսկ իր ընկերներուն, թէ պիտի վազէ Նէնէթին ետեւէն: Այո, դէպքին յաջորդ օրուընէն ի վեր Պետրոս կը սպասէ, հետզհետէ չաւցող անհամբերութեամբ մը, Նէնէթին մօտեցող քայլերուն, Նէնէթին մօտեցող բոյրին:

Սպասեց, սպասեց, հեւքով, տառապանքով, սէրով, բայց ան չեկաւ, ան բնաւ չվերադարձաւ: Եւ հետզհետէ աւելի ձեւ, գոյն ու բոյր առացող կարօտը բացակայ այն սոխի գլուխին, դիւրութեամբ ցրուեց անպաշտպան մտածումները:

Ահա այդպէս, երկրորդ նպատակի մը ծառայելու համար խոշորցուած ու չափազանցուած խորհրդածութիւնները հեռանալով, երիտասարդը ձգեցին առանձին ինքզինքին հետ, իր սէրին հետ, իր սիրական Նէնէթին հետ: Հիմա ալ սպառած են ուժերը, հիմա ալ սպառած է համբերութիւնը, եւ ան պիտի վազէ միւ- [illegible]

(63 – Շար.)

ՎՐԻՊԱԿ

Այս օրուան մեր թիւին մէջ, Գ. էջ, 4րդ սիւնակի, Բ. պարբերութեան մէջ սխալ տող նետուած ըլլալով, նախադասութիւնը անհասկնալի դարձած է: 21րդ տողէն կարդալ.— ...է անցեալին մէջ մեր հայ ժողովուրդը իր մշակոյթով եւ հերոսական դրուագներով: Հայ ծնողք – ներ, սիրելի մայրեր, հայերէն խօսեցէք եւայլն...»:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ

Սէն Ռաֆայէլի հովին Ս. Յովհ. մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի այս Երեքշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 10.30ին 107 Ավրնիւ տիւ Մառեշալ Լիօթէ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Մ. Միրզէ (Լիոն), Պր. Սիսակ Սիսլեանի մահուան առթիւ փո – խան ծաղկեպսակի 100 Фр. կը նուիրեն Կրկնոպլի Կապ. Խաչի դպրոցին:

ԱԶԴԸ ԼՈՅՍ

ՔԻՄՔԻ ՃԱՇԱԿ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

BOSPHORE - **Epicerie - Traiteur**

5, Rue de l'Echiquier 75010 Paris Tél. 246. 60. 51

Métro : Strasbourg Saint-Denis

Ուրախութեամբ կը ներկայանայ հանրութեան իր Արեւելեան եւ Հայկական ուտեստեղէններու նոր տեսակներով

Պոսֆորի մէջ կարելի է գտնել ինչ որ անհրաժեշտ է արեւելեան եւ մանաւանդ հայկական խոհանոցէ ներս

ԱՌԱՒԵԼ՝ տեղւոյն վրայ եւ ապսպրանքի վրայ միշտ թարմ տերեւի տոլմա, միտիա տոլմա միջուկով, իմամ պայըլտը, թարամա, պօաչայ սու պէօրէկ, լահմաճուն ինչպէս նաեւ անուշեղէններու տեսակները՝ քատայիֆ, պուրմա... մինչեւ իսկ պոլսական ընտիր հելվա եւ լոքումի տեսակները

Զոր մրգեղէնի եւ պիստակներու նոր համադրութիւն:

BOSPHORE

կրնայ գոհացնել ամէնէն դժուարահաճ տանտիկինները եւ զարդարել ամենաբծախնդիր կերուխումի սեղանները

BOSPHORE

կը յատկանշուի ոչ միայն իր ապրանքներու այլազանութեամբ եւ որակով ,այլ նաեւ իր անմրցելի եւ լաւ սերտուած գիներով:

ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Այլազան ուղեգծեր յաւելուածական շրջապտոյտներով

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏ – ԵՐԵՒԱՆ – ՄՈՍԿՈՒԱ

ՕԳՈՍՏՈՍ — *Մեկնում՝* Օգոստոս 3: 11 օր Երեւանի մէջ — *Վերադարձ՝* Օգոստ. 15՝ *Մոսկուա*: Օգոստ 16 *Փարիզ*
Գին՝ 3600 фр.

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — *Մեկնում՝* Սեպտեմբեր 7: *Սեպտ. 8ին՝ Երեւան*: 11 օր Երեւանի մէջ — *Վերադարձ* Սեպտ. 19՝ *Մոսկուա*: Սեպ. 20՝ Փարիզ:
Գին՝ 3600 фр.

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — *Մեկնում՝* Հոկտեմբեր 5 (*նոյն օրը՝ Երեւան*): 13 օր Երեւանի մէջ — *վերադարձ՝* Հոկտ. 18՝ *Մոսկուա*: Հոկտ. 19՝ *Փարիզ*:
Գին՝ 3500 фр.

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ՝ ՕԳՈՍ. 3էն *ՕԳՈՍ.* 16 — *ՍԵՊՏ.* 7էն *ՍԵՊՏ.* 20:

TRANSTOURS, 25 Rue d'Argenteuil, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28

ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ *դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ*

11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN. Tél. : 93-04-90 et (42) 83-31-55

ՅՈՒԼԻՍ 29-ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 13
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

կազմակերպութեամբ
ՍԵՒԱՆ ճամբորդական գործակալութեան
եւ ընկերակցութեամբ տնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
օդանաւով մեկնում՝
ԼԻՈՆԷՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ
ՓԱՐԻԶԷՆ

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով անյապաղ արձանագրուիլ

ՅՈՒԼԻՍ 5ԷՆ ԱՌԱՋ

A LYON

sevan voyages
SARKISSIAN Varoujan
50, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (78) 60 13 66

A PARIS

saberatours
BAGHDASSARIAN Levon
3, rue de l'Arrivée
Imm. CIT 7e étage
75015 PARIS
Tél. 538 67 47

LE COMITE DES JEUNES
DE L'UNION GENERALE ARMENIENN E DE BIENFAISANCE DE MARSEILLE
ORGANISE :

un pèlerinage à saint Etchmiadzine et en Arménie
du 7 au 27 Août

AVEC UN PROGRAMME CULTUREL ET TOURISTIQUE

Le Comité des Jeunes de Marseille est heureux de porter à la connaissance de tous les jeunes de l'U. G. A. B. et leurs sympathisants qu'il se rend sur invitation de VASKEN 1er, CATHOLIC OS DE TOUS LES ARMENIENS, en Arménie du 7 au 27 Août.

Personnes intéressées : s'adresser au Secrétariat de l'U.G.A.B. MARSEILLE : 33, Cours Pierre-Puget 13006 MARSEILLE
Tél. : (91) 37-75-97

avant le 5 Juillet
Conditions du voyage : 21 jours
Date de départ : le 7 Août de Mar seille
Programme : 14 jours en Arménie,
3 jours à Moscou, 4 jours à Léningrad
Retour : Le 27 Août à Marseille.

participation au frais 3.500 F.

ORG. Lic. 97 A

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին եւ Նոր Սերունդին, Կիրակի, Յուլիս 1, առաւօտեան 10էն սկըսեալ, Սէ. Սէ. Է. Թէ.ի դաշտը
Օրուան բանախօս՝
ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
մասնակցութեամբ Գոժաք նուագախումբին: Պար դպրոցի աշակերտներու կողմէ: Հայկ. նոր պիէս, պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանի 45.000 Фр.ի գումարին մէջ, Լիբանահայութեան վերականգնումի կեդրոնական Մարմնին, մասնակցած են նաեւ՝ Սեդրակ Թոփալեան 1000 Фр., Ղուկաս Շուշանեան, Աստիկ Աչճեան, Սուլեան, Կ. Դարբինեան, Զ. Դաւիթեան 100ական եւ Գ. Զուքուրեան 400 Фр.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վեհանոյշ Գաբրիէլեան (Մարսէյլ) կը նուիրէ 100 Фр. Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանը ընդարձակելու նպատակին, փոխան ծաղկեպսակի, Սարգիս Դաւիթեանի մահուան տխուր առթիւ:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : Nc 55935

OPTIMA Tours
ARMÉNIE 1979

CETTE ANNEE 4 FORMULES :	CALENDRIER
Première Formule = 12 jours.	
2 jours MOSCOU — Aller-Retour.	
10 jours EREVAN	13 au 26 JUILLET
	20 Juillet au 02 Août
Deuxième Formule = 14 jours	03 au 16 Août
2 jours MOSCOU	07 au 20 Septembre
12 jours EREVAN	
	27 Juillet au 11 Août
Troisième Formule = 16 jours :	03 au 18 Août
2 jours MOSCOU	24 Août au 08 Septembre
14 jours EREVAN	31 Août au 15 Septembre
Quatrième Formule = 13 jours	18 au 30 Mai
MOSCOU - ARMENIE	13 au 25 Juillet
GEORGIE - LENINGRAD	24 Août au 5 Septembre

Avec logements hôtels première classe (Arménia ou Ani à Erévan) pension complète — excursions quotidiennes. — Cette année de nombreuses et *nouvelles excursions*

Tous nos groupes sont accompagnés par des spécialistes.
(Pour inscription par groupes de 10, nous consulter).

Sonia Coumryantz
OPTIMA Tours
75003 PARIS

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :
67, rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)
Telex : 211 324 F.

à LYON :
Madame Giselle BOUDOYAN
Maison de la Culture Arménienne
15 rue du 24 Avril 1915
DECINES :

PERMANENCE : Le Samedi matin
de 10 h. à 12 heures
(Tél : 49-42-97)
tous les jours : Tél. 49-52-23

MARSEILLE : M. GREGOIRE YAVERIAN c/o AGENCE A. T. V.
32 ,Allée Léon Gambetta — 13000 MARSEILLE — Tél. : 95-91-27